

Funció i evolució de la premsa de Barcelona durant la transició democràtica (1975-1978)

Marcel Mauri i de los Rios

TESI DOCTORAL UPF / ANY 2010

DIRECTOR DE LA TESI
Dr. Jaume Guillamet Lloveras
(Departament de Comunicació)

AGRAÏMENTS

A través d'un treball d'aquestes característiques hom pot arribar a descobrir la soledat de l'investigador; tanmateix, és per força una tasca on la complicitat de molts fa més viable i enriquidor el procés de recerca.

Vull destacar, en primer lloc, el suport dels col·legues que ja han passat per una experiència similar, els comentaris dels quals han aportat un valuós valor afegit al treball final. En especial, dono les gràcies als professors i amics Dr. Carles Pont, Dr. Sergi Cortiñas, Dra. Ruth Rodríguez, Dr. Francesc Salgado, Dra. Fabiola Alcalá i Dra. Mònica Figueras i a tots els membres del Grup de Recerca en Periodisme.

Agraeixo la diligent gestió i amabilitat del personal de secretaria, exemplificat en Anna Teixidor, Montse Cervera, Cati Ballart, Montserrat Guinjoan, Sònia Llagostera i Georgina Folguera. Com també molt especialment l'ajuda sempre entusiasta del personal del CRAI: Anna Magre, Pepe Payà, Mercè Martínez i Rosalia Conesa.

La confiança que han dipositat en mi els diversos caps del Departament de Comunicació que he tingut: Dra. Montse Quesada, Dr. Miquel Rodrigo i Dr. Josep M. Casasús. Aquest darrer, a més, brindant una atenció especial en tot allò que ha calgut. Com també vull agrair molt particularment el suport del director de Periodisme, Dr. Salvador Alsius.

Però sobretot vull donar les gràcies al director d'aquesta tesi, Dr. Jaume Guilla-ment, pel mestratge, la confiança i per esperonar-me en moments complicats d'una travessa que sovint semblava que no tenia fi.

Finalment, agraeixo la paciència i estima (mai prou corresposta) de pares, familiars i amics, en especial de la Idoia Vallverdú que ha contribuït a fer més fàcil la lectura d'aquest text.

RESUM

La fi del franquisme i l'inici del període conegut com la transició democràtica va significar un canvi a diversos nivells en el panorama comunicatiu que, fins aquell moment, hi havia a Barcelona. El final de les limitacions imposades per la dictadura i la paulatina supressió del control sobre la premsa i la censura va permetre que el periodisme es desenvolupés, per primer cop en 40 anys, en un marc de llibertats. Aquesta tesi busca fer un retrat, el més exhaustiu possible, de la funció i l'evolució a tots nivells (però, sobretot, periodística, política i ideològica) que experimentaran els onze diaris d'informació general que es publicaran a Barcelona durant els tres anys de transició (1975-1978). A través de l'anàlisi acurat del contingut publicat per aquests mitjans en diversos moments històrics d'especial rellevància, el treball mostra els canvis i el comportament de la premsa barcelonina en un context polític de democratització.

RESUM

The end of the Franco era and the start of the period known as the democratic transition was a change at various levels in the communicative situation, so far, was in Barcelona. The end of the limitations imposed by the dictatorship and the gradual elimination of controls on the press and censorship that journalism is allowed to develop for the first time in 40 years, in a framework of freedoms. This thesis seeks to make a portrait, the most comprehensive, function and evolution at all levels (but mainly journalistic, political and ideological) that of the eleven general information newspapers to be published in Barcelona for three years transition (1975-1978). Through careful analysis of the content published by these media at various times of special historical significance, the work shows the changes and behavior of the Barcelona press in a political context of democratization.

ÍNDEX

Agraïments	iii
Resum	v
Llista de Taules	xi

PART 1

1. Plantejament i objecte d'estudi	1
1.1 Objectius de la tesi	1
1.2 Metodologia	3
1.3 Els gèneres periodístics	12
1.3.1 Les peces de relat dins el gènere informatiu-interpretatiu	14
1.3.2 Les peces de comentari dins el gènere argumentatiu o d'opinió	18
1.3.2.1 Els textos d'opinió d'autor	20
1.3.2.2 Els editorials	23
1.4 Ideologia, persuasió i mediació	29
2. Context polític	33
2.1 Límits de la Transició	33
2.1.1 La transició catalana	37
2.2 Els moments clau de la transició democràtica	38
2.2.1 L'inici d'una nova era	40
2.2.2 Suárez, l'aposta del rei	44
2.2.3 El triomf de la reforma	45
2.2.4 La violència al carrer	47
2.2.5 La controvertida legalització del PCE	49
2.2.6 La data històrica del 15 de juny	51
2.2.7 El retorn del president Tarradellas	52
2.2.8 La crisi de la comissió constitucional	56
2.2.9 L'Operació Galàxia	58
2.2.10 El referèndum constitucional	59
3. La transició de la premsa	63
3.1 Els antecedents: de la llei Fraga a la mort de Franco (1966- 1975)	63
3.2 Característiques de la transició de la premsa	66
3.2.1 Canvis ideològics: pluralitat i noves capçaleres	66
3.2.1.1 La premsa davant la pluralitat ideològica	68
3.2.2 Canvis legals i polítics	69
3.2.2.1 Cronologia del canvi legal i polític	69
3.2.3 Canvis econòmics i empresarials	71

- 3.2.4 Canvis periodístics 76
- 3.2.5 Canvi de funció: agent polític 76

3.3 Peculiaritats de la transició periodística catalana 80

4. Anàlisi hemerogràfica i biografia de les publicacions 83

- 4.1 Model d'anàlisi i fitxes 83**
- 4.2 Presentació de les publicacions 87**
  - 4.2.1 Diario de Barcelona 87
  - 4.2.2 El Correo Catalán 93
  - 4.2.3 La Vanguardia 98
  - 4.2.4 El Noticiero Universal 103
  - 4.2.5. Solidaridad Nacional 107
  - 4.2.6 La Prensa 110
  - 4.2.7 Tele/eXpres 111
  - 4.2.8 Mundo Diario 115
  - 4.2.9 Avui 118
  - 4.2.10 Catalunya Express 120
  - 4.2.11 El Periódico de Catalunya 121

PART 2

5. Anàlisi temàtica 125

- 5.1 Model d'anàlisi i descripció de les fitxes de les peces editorials 125**
  - 5.1.1 Descripció general de les seccions editorials: models i estils 127
    - 5.1.1.1 Nombre d'editorials 131
    - 5.1.1.2 Freqüència 132
    - 5.1.1.3 La política espanyola com a tema principal 135
    - 5.1.1.4 De Suárez a Azaña: els personatges citats 143
  - 5.1.2 Descripció dels editorials de cada diari 149
    - 5.1.2.1 Diario de Barcelona 150
    - 5.1.2.2 El Correo Catalán 151
    - 5.1.2.3 La Vanguardia española 152
    - 5.1.2.4 El Noticiero Universal 153
    - 5.1.2.5 Solidaridad Nacional 154
    - 5.1.2.6 La Prensa 155
    - 5.1.2.7 Tele/eXprés 156
    - 5.1.2.8 Mundo Diario 157
    - 5.1.2.9 L'Avui 158
    - 5.1.2.10 Catalunya Express 159
    - 5.1.2.11 El Periódico de Catalunya 160
- 5.2 Model d'anàlisi i descripció de les fitxes de la resta de peces de comentari 161**

5.2.1	Descripció general de les peces d'opinió signada: models i mòbils	163
5.2.1.1.	Tipus d'articles	167
5.2.1.2	Nombre d'articles	169
5.2.1.3	Matèries tractades	172
5.2.1.4	Personatges citats	176
5.2.1.5	Els articulistes i la seva relació amb el mitjà	180
5.2.1.6	El pluralisme a l'articulisme de transició	184
5.2.2	Descripció de les peces d'opinió signada de cada diari	186
5.2.2.1	Diario de Barcelona	187
5.2.2.2	El Correo Catalán	189
5.2.2.3	La Vanguardia española	190
5.2.2.4	El Noticiero Universal	192
5.2.2.5	Solidaridad Nacional	194
5.2.2.6	La Prensa	196
5.2.2.7	Tele/eXpres	197
5.2.2.8	Mundo Diario	198
5.2.2.9	L'Avui	200
5.2.2.10	Catalunya Express	200
5.2.2.11	El Periódico de Catalunya	201

5.3 Model d'anàlisi i descripció de les fitxes de la resta de peces de narració

5.3.1	Descripció general de les notícies: models i mòbils	204
5.3.1.1	Nombre de notícies	209
5.3.1.2	Matèries tractades	212
5.3.1.3	Personatges citats	216
5.3.1.4	Descriptors topogràfics	219
5.3.1.5	Objectivitat i pluralisme en les peces de narració	220
5.3.1.6	Les fonts informatives	221
5.3.2	Descripció de les notícies de cada diari	225
5.3.2.1	Diario de Barcelona	229
5.3.2.2	El Correo Catalán	230
5.3.2.3	La Vanguardia española	231
5.3.2.4	El Noticiero Universal	232
5.3.2.5	Solidaridad Nacional	233
5.3.2.6	La Prensa	233
5.3.2.7	Tele/eXprés	234
5.3.2.8	Mundo Diario	235
5.3.2.9	L'Avui	236
5.3.2.10	Catalunya Express	236
5.3.2.11	El Periódico de Catalunya	237

6. Objecte principal d'estudi	239
6.1 Evolució política i social a través de la premsa	240
6.1.1 De la mort de Franco a la proclamació del nou cap d'Estat	240
6.1.2 La intervenció en política	50
6.1.3 La responsabilitat de la premsa davant el reformisme	256
6.1.4 De violència política a terrorisme	264
6.1.5 El suport a la legalització comunista	272
6.1.6 L'eclosió del debat polític: les eleccions del 15 de juny de 1977	79
6.1.7 De la llei d'amnistia al retorn del president Tarradellas	98
6.1.8 La crisi constitucional	307
6.1.9 L'Operació Galàxia	311
6.1.10 El 6-D	317
6.2 Els canvis ideològics i periodístics dels mitjans	324
6.2.1 La bicefalia ideològica del Diario de Barcelona	324
6.2.2 El catalanisme moderat d'El Correo Catalán	330
6.2.3 La fi de l'oficialisme a La Vanguardia Española	338
6.2.4 L'escorament a la dreta d'El Noticiero Universal	346
6.2.5 Solidaridad Nacional: el viratge ideològic	352
6.2.6 La renúncia informativa de La Prensa	360
6.2.7 Les tres etapes de Tele/eXpres	366
6.2.8 La combativitat de Mundo Diario	376
6.2.9 Avui: Catalunya com a referent	387
6.2.10 El model crític i popular de Catalunya Express	395
6.2.11 El Periódico de Catalunya	404
7. Conclusions	409
8. Bibliografia	427
9. Annex	449

LLISTA DE TAULES

- Taula 1.** Editorials novembre 1975 128
Taula 1b. Editorials juliol 1976 129
Taula 2. Estils de les peces editorials 130
Taula 3. Nombre d'editorials 131
Taula 4. Percentatge de dies en què es publiquen editorials sobre el total de dies del període 135
Taula 5. Número d'editorials i tema de cada diari 141
Taula 6. Personatges més citats en editorials 147
Taula 7. Articles novembre 1975 164
Taula 8. Articles juliol 1976 165
Taula 9. Mòbil dels articles 167
Taula 10. Tipus de peces d'opinió signada 168
Taula 11. Nombre de peces d'opinió signada 170
Taula 12. Percentatge de peces polítiques sobre el total d'articles publicats 172
Taula 13. Número d'articles i tema de cada diari 175
Taula 14. Personatges més citats en articles 179
Taula 15. Principals professions dels articulistes 182
Taula 16. Relació laboral dels articulistes i mitjà 184
Taula 17. Posició ideològica dels articulistes segons el discurs del mitjà 186
Taula 18. Notícies novembre 1975. 206
Taula 19. Notícies juliol 1976 207
Taula 20. Mòbil de les notícies 209
Taula 21. Nombre de notícies polítiques que publica cada diari 210
Taula 22. Percentatge de peces polítiques sobre el total de notícies publicades 212
Taula 23. Número de notícies segons el tema 214
Taula 24. Personatges més citats en les notícies 217
Taula 25. Comparativa Barcelona-Madrid. 220
Taula 26. Posicionament de les notícies segons el discurs del mitjà 221
Taula 27. Fonts informatives emprades 225
Taula 28. Posició del diari davant els temes de debat 290

1. PLANTEJAMENT I OBJECTE D'ESTUDI

La transició política que va dur Espanya d'un règim dictatorial a una monarquia parlamentària és un procés que va canviar completament la situació política, social i econòmica de l'Estat. Aquesta transformació també va afectar de ple els mitjans de comunicació, uns canvis que van modificar tant les estructures econòmiques de les empreses periodístiques com la mateixa línia ideològica de molts dels rotatius que es publicaven.

Aquesta tesi doctoral pretén estudiar el paper que la premsa de Barcelona va jugar durant aquests anys de transició (des de la mort de Franco, el 20 de novembre de 1975, fins l'aprovació en referèndum de la Constitució de 1978) a partir de l'estudi exhaustiu dels textos publicats en tots els rotatius d'informació general de la ciutat durant aquests anys. La voluntat és, per una banda, dibuixar un mapa (el més concret possible) dels canvis periodístics i ideològics que experimentaran aquests mitjans i, a la vegada, demostrar l'actiu paper com a agent polític que exerciran els mitjans de Barcelona durant aquests anys de transició.

1.1 OBJECTIUS DE LA TESI

Aquesta tesi parteix de la hipòtesi que els diaris de Barcelona van jugar un rol d'agents polítics a favor del procés democratitzador durant la transició política. Per demostrar-ho, i tal i com s'explicarà a bastament a l'apartat metodològic, el treball segueix l'evolució (periodística, política i ideològica) individual i col·lectiva de tots¹ els diaris² publicats a la ciutat entre 1975 i 1978. A partir dels canvis en l'estructura interna i externa dels textos publicats, així com en l'orientació ideològica, enfocament i tractament de les peces es pot entendre una evolució que apareix totalment vinculada a les pròpies transformacions periodístiques (gèneres, formats...) i econòmiques dels mateixos mitjans.

Tot plegat succeirà en el context històric de la transició. Tanmateix, la tesi no pretén fer un repàs cronològic al citat període ni fer una interpretació política

---

1 L'any 1975 es publicaven 8 diaris d'informació general a Barcelona: *Diario de Barcelona*, *El Correo Catalán*, *La Vanguardia española*, *El Noticiero Universal*, *Solidaridad Nacional*, *La Prensa*, *TeleXprés* i *Mundo Diario*, als quals se'ls afegiran *l'Avui* (23 d'abril de 1977), el *Catalunya Exprés* (14 de desembre de 1976) i *El Periódico de Catalunya* (23 d'octubre de 1978). A part d'això, també es publicava *l'Hoja del lunes* per cobrir la no publicació de diaris els dilluns al matí pel descans dominical dels periodistes.

2 A part dels 8 diaris d'informació general de 1975, a Barcelona se'n publicaven tres més de temàtica esportiva: *El Mundo deportivo*, *Dicen* i *4-2-4*.

a aquest fenomen –elements que, si bé apareixen en l'estudi ho fan en tant que context– sinó que es marca com a objectius principals:

- 1 Descriure i analitzar individualment i col·lectiva el procés de canvi, periodístic i ideològic, que experimenten els diaris d'informació general de Barcelona, des de la mort de Franco i fins el referèndum constitucional de desembre de 1978.
- 2 Analitzar la implicació que els rotatius tenen en la consolidació del canvi polític que es produeix.
- 3 Comprovar fins a quin punt els diaris es converteixen en agents polítics i socials actius.
- 4 Analitzar la voluntat de transmissió ideològica als receptors que els diaris emeten a través de les peces periodístiques.
- 5 Demostrar la vocació mediatra dels periòdics de Barcelona entre la societat i els poders polítics.
- 6 Veure quina visió del procés de transició ofereixen les diferents sensibilitats periodístiques presents a la ciutat de Barcelona durant aquests anys.
- 7 Descriure l'evolució de les estructures internes i externes de la informació que experimenten els rotatius.

Com s'apuntava, la tesi, tot i que de forma parcial i en tant que context, també se centra en els límits del propi procés general de transició, un període que (com es veurà) si bé reuneix el consens dels historiadors en considerar que comença amb la mort de Franco, ja no és tan clar on cal situar el seu final. En tot cas, i amb la justificació metodològica pertinent, aquest estudi analitza deu³ episodis clau ocorreguts en aquests anys de transició: des de la mort del general Franco fins la celebració del referèndum constitucional, el 6 de desembre de 1978. Són prop de 40 mesos d'intensa activitat política, social i econòmica, un temps convuls en què es desmunta el règim franquista i s'aproven les bases del nou estat democràtic. Un temps que serveix als diaris per començar a desenvolupar la seva tasca en un nou marc de llibertat.

---

3 A l'apartat 2.2 del treball es detallen de forma explícita aquests deu moments que són la mort de Franco i la presa de possessió de Joan Carles I (20-22 de novembre de 1975); la dimissió del president del govern espanyol, Arias Navarro, i el nomenament d'Adolfo Suárez com a nou cap de l'executiu (1-5 de juliol de 1976), la celebració del Referèndum per a la Llei per a la Reforma Política (15 de desembre de 1976); els assassinats d'Atocha (24 de gener de 1977); la legalització del PCE (10 d'abril de 1977); la celebració de les primeres eleccions democràtiques (15 de juny de 1977); el retorn del president de la Generalitat a l'exili, Josep Tarradellas (22 d'octubre de 1977); la crisi que viu la Comissió del Congrés dels Diputats espanyols encarragada de redactar la Constitució (7 de març de 1978); l'Operació Galàxia que aborta un intent de cop d'Estat (21 de novembre de 1978); i l'aprovació en referèndum de la Constitució espanyola (6 de desembre de 1978).

En un primer bloc, la tesi inicia amb l'explicació del context històric (la transició política) i periodístic (la pròpia transició de la premsa) en què s'emmarca aquesta estudi, per continuar seguidament amb una presentació biogràfica de les onze publicacions estudiades: *Diario de Barcelona*, *El Correo Catalán*, *La Vanguardia española*, *El Noticiero Universal*, *Solidaridad Nacional*, *La Prensa*, *TeleXprés*, *Mundo Diario*, *Avui*, *Catalunya Exprés* i *El Periódico de Catalunya*. El repàs històric de les capçaleres serveix per presentar la situació exacta amb la qual cadascun d'aquests rotatius afronta el repte de la transició política. A partir d'aquí, la tesi descriu a fons l'evolució que experimenta cadascuna de les onze publicacions durant aquests anys (incloent-hi una anàlisi dels canvis empresarials de cada rotatiu així com un breu repàs periodístic i ideològic del mateix). El segon bloc de la tesi correspon a la descripció dels textos editorials, articles d'opinió i informacions polítiques que publicaven aquests diaris en el període estudiat. I l'anàlisi del discurs d'aquests textos és el que configura el darrer gran apartat de l'estudi on, per una banda, es repassarà l'evolució política i social d'Espanya i Catalunya durant els primers mesos de transició projectada a través d'aquests editorials a partir d'un exercici de periodisme comparat i, per altra banda, es detalla, diari per diari, l'evolució que experimenten durant aquests mesos claus.

1. 2 METODOLOGIA

Per tal de verificar els objectius explicats a l'inici d'aquest treball, es va plantejar la necessitat de fer un estudi hermenèutic⁴ sobre la base d'una metodologia d'anàlisi hemerogràfica que permet fer un examen, estudi i descripció total dels periòdics diaris (Casasús, 1985: 65). En primer lloc, calia seleccionar la mostra que permetés extreure conclusions rellevants per a l'anàlisi. La metodologia emprada contempla les pautes donades per Wimmer i Dominick (2000: 141-144) en què assenyalen tres etapes en la selecció de la mostra en l'anàlisi de contingut:

- 1 Selecció de capçaleres: s'escullen els mitjans que interessin de cara a l'anàlisi. En aquest cas, els onze diaris que es publiquen a Barcelona entre el 20 de novembre de 1975 i el 6 de desembre de 1978.
- 2 Selecció de dates: en un mostreig polietàpic⁵, es trien les dates, de

---

4 Herrero explica la metodologia de l'estudi hermenèutic: "*El objetivo de la hermenéutica será la comprensión e interpretación de una realidad humana cualquiera desde la estructura superficial del lenguaje a la estructura hermenéutica profunda. Para vencer esta distancia, la Hermenéutica posee una metodología que, para Urban, incluye los siguientes pasos: percepción del objeto en cuestión (significado); concepción de ese objeto lingüístico (significación); e interpretación propiamente dicha o crítica (sentido). La Hermenéutica, en fin, sólo tiene sentido en su praxis o aplicación: Hermenéutica y Pragmática van unidas*" (1996:26)

5 Fa referència a recollir dades per a un mostreig que contempli diverses etapes de l'evolució de l'objecte d'estudi (Wimmer i Dominick, 2000: 141).

forma aleatòria o no, segons el tipus d'estudi, que permetin obtenir una mostra representativa. En l'estudi present, s'escull un total de deu dates significatives.

- 3 Selecció de contingut: s'estudia tot el contingut de la unitat d'anàlisi. En aquest cas, les peces de narració (informacions i altres textos interpretatius) i de comentari (articles, columnes i editorials).

Wimmer i Dominick (2000: 144-150) assenyalen les passes a seguir un cop l'objecte d'estudi ja ha estat seleccionat. Aquestes són les més interessants de cara al present estudi:

- 1 Construir categories de contingut: amb la finalitat d'organitzar i classificar el contingut extret de la unitat d'anàlisi (capítols 3 i 4 d'aquest treball).
- 2 Analitzar la informació obtinguda (capítol 5).
- 3 Interpretar els resultats (capítol 5 i 6).

• Selecció de capçaleres

En primer lloc, i desenvolupant la *selecció de capçaleres* de Wimmer i Dominick, s'ha adaptat l'esquema de fitxa hemerogràfica proposada per Pere Anguera, Antoni Gavaldà i Xavier Pujadas (1996: 16-18)⁶ per fer l'anàlisi hemerogràfic dels 11 diaris estudiats, o sigui, elaborar un estudi registral⁷ de cada un dels rotatius. S'ha escollit aquest model perquè, a més a més de ser més complet que altres fitxes tècniques, està estructurada d'una forma coherent (amb una part descriptiva, una d'analítica i una d'històrica) i recull tant la part periodística com l'empresarial del diari. La fitxa proposada per Anguera, Gavaldà i Pujadas conté les següents dades:

I. DESCRIPCIÓ

A. Capçalera

1. Títol
2. Subtítol
3. Lemes
4. Vinyetes
5. Lloc
6. Llengua que utilitza

---

6 Aquest model de fitxa és una revisió i ampliació de la proposada per Celso Almuíña (1991: 389-399).

7 "La hemerografía registral examina las características esenciales de la vida de un determinado diario considerando como una entidad autónoma dotada de unos rasgos propios que la distinguen de otros entes" (Casasus, 1985: 71).

B. Datació

1. Cronologia
  - a) Primer número
  - b) Darrer número
  - c) Suspensions
2. Periodicitat
3. Moment d'aparició durant el dia
4. Col·lecció
5. Seu social
  - a) Administració
  - b) Redacció
  - c) Lloc d'impressió

C. Característiques tècniques

1. Format
  - a) Pàgines
    - a') Nombre
    - b') Dimensions
  - b) Columnes
    - a') Nombre
    - b') Dimensions
2. Estructura
  - a) Caixa de la primera pàgina
  - b) Mides de la capçalera
  - c) Titulars
  - d) Il·lustracions
  - e) Seccions
  - f) Fulletons
3. Impressor

II. FITXA ANALÍTICA

D. Empresa periodística

1. Aspectes jurídics
  - a) Fundadors
  - b) Propietat
  - c) Editor responsable
  - d) Delegat del consell
2. Aspectes econòmics
  - a) Administració
    - a') administrador
    - b') llocs de subscripció
  - b) Preu de la publicació
    - a') venda al número
    - b') subscripcions

- c) Tarifa de publicitat
- d) Tirada

E. Equip de redacció

- 1. Direcció
  - a) Consell de redacció
  - b) Director
- 2. Redacció
  - a) Redactor en cap
  - b) Redactors
  - c) Corresponsals
  - d) Dibuijants

F. Naturalesa i orientació

- 1. Tendència política o social
- 2. Propòsit (Editorial primer número)
- 3. Polemitza amb

G. Difusió

- 1. Distribució
- 2. Zones de difusió
- 3. Lectors
  - a) Nombre de lectors
  - b) Composició dels lectors

I. Aspectes històrics

- 1. Significació
- 2. Font històrica
  - a) Temes a què dedica atenció preferent
  - b) Articles destacats
  - c) Informacions destacades
  - d) Números extraordinaris dedicats a
  - e) Llibres i premsa que anuncia
  - f) Altre tipus de publicitat

II. Localització de fons

III. Informació sobre altres diaris

IV. Informació sobre periodistes. Associats de la premsa

V. Observacions

A partir d'aquest model de fitxa s'ha elaborat un model propi⁸ adaptat a les característiques d'aquest treball que ha servit per elaborar la biografia registral de cadascun dels periòdics estudiats.

• Selecció de dates

La *selecció de dates*⁹ no es fa de forma aleatòria sinó que un cop estudiat a fons tota la cronologia del període a analitzar, es trien deu fets que, per la seva significació històrica i política – de gran transcendència en el desenvolupament del procés democràtic- i per la seva situació i distància entre ells en el temps – els deu moments cobreixen de forma àmplia i representativa els 38 mesos estudiats- representen una oportunitat idònia per captar l'evolució dels mitjans i el seu desenvolupament ideològic¹⁰. Depenent del total de dies que cadascun d'aquests fets ocupin el centre de l'actualitat informativa, el període en el qual es busquen textos pot variar¹¹. Els deu moments són els següents:

- 1 Mort de Franco
- 2 Dimissió d'Arias Navarro
- 3 Referèndum per a la Reforma Política
- 4 Crims d'Atocha
- 5 Legalització del PCE
- 6 Eleccions legislatives
- 7 Retorn del president Tarradellas
- 8 Crisi a la comissió Constitucional
- 9 Operació Galàxia
- 10 Referèndum constitucional

Per tal d'acotar el marc temporal d'anàlisi de cadascun d'aquests deu períodes, s'ha focalitzat l'estudi sobre uns dies concrets, aquells en què els episodis o fets analitzats van acaparar l'atenció de la majoria de mitjans que són objecte d'estudi. L'elecció dels dies estudiats s'ha determinat a partir d'un estudi previ realitzat sobre el diari *La Vanguardia Española*, l'únic dels 11 rotatius del treball que quan s'inicia el període esmentat d'investigació, el 20 de novembre de 1975, ja publicava editorials¹² cada

---

8 Veure punt 3.1 d'aquest treball.

9 Punt 2 de l'anàlisi de contingut de Wimmer i Dominick.

10 La metodologia de selecció de textos es basa en el tercer criteri de la proposta d'elecció de mostra elaborada per Amparo Moreno: "*Un sistema intermedio puede resultar interesante: agrupar series de publicaciones por épocas detectadas a partir de un primer análisis realizado siguiendo el sistema indicado en el primer apartado*" (Moreno, 1982: 274).

11 Per citar uns exemples, mentre que l'estudi sobre la legalització del PCE durarà poc més d'una setmana, els editorials que analitzen les eleccions del 15 de juny començaran amb la campanya –l'1 de juny- i finalitzaran deu dies després dels comicis.

12 En els 8 diaris que ja existien el 20 de novembre de 1975 s'hi troben peces de relat (informacions, notícies...) i articles d'opinió i columnes. Però només a *La Vanguardia española* hi trobem ja en aquesta època textos editorials publicats de forma regular. En tractar-se, per tant, de l'únic rotatiu que diàriament publicava tots els gèneres analitzats en aquesta tesi, es va considerar que era idoni agafar aquest mitjà com a marc referencial per tal de fixar els dies concrets a analitzar.

dia amb absoluta regularitat. Segons els dies que *La Vanguardia Española* dedica editorials a cadascun dels temes previstos, s'ha establert el marc temporal¹³. Tot i que s'ha considerat que és una bona referència, per tal de no deixar fora cap text susceptible de ser d'interès per a l'estudi, també s'han inclòs alguns textos de forma excepcional que s'escapaven d'aquests períodes però que versaven sobre els temes a estudiar¹⁴. Aquest mateix procediment s'ha repetit amb la resta de textos de comentari no editorialitzants i amb les peces de relat¹⁵. Realitzada aquesta tria, els dies concrets d'estudi han resultat els següents:

1. Mort de Franco i presa de possessió del Rei
Opinió del mitjà: del 20 al 24 de novembre de 1975¹⁶.
Opinió externa: del 20 al 24 de novembre de 1975.
Peces de relat: del 20 al 24 de novembre de 1975.
2. Dimissió d'Arias Navarro i nomenament d'Adolfo Suárez
Opinió del mitjà: del 2 al 6 de juliol de 1976.
Opinió externa: del 2 al 6 de juliol de 1976.
Peces de relat: del 2 al 6 de juliol de 1976.
3. Referèndum sobre la Llei per a la Reforma Política.
Opinió del mitjà: del 14 al 16 de desembre de 1976.
Opinió externa: del 14 al 16 de desembre de 1976.
Peces de relat: del 14 al 16 de desembre de 1976.
4. Crims d'Atocha.
Opinió del mitjà: del 20 al 31 de gener de 1977.
Opinió externa: del 24/25 al 31 de gener de 1977.
Peces de relat: del 24/25 al 27 de gener de 1977.
5. Legalització del PCE
Opinió del mitjà: del 9/10 al 20 d'abril de 1977.
Opinió externa: del 9/10 al 15 d'abril de 1977.
Peces de relat: del 9/10 al 13 d'abril de 1977.
6. Eleccions Legislatives del 15 de juny de 1977.
Opinió del mitjà: de l'1 al 25 de juny de 1977.

---

13 S'han fet dues excepcions: el primer període estudiat comença el 20 de novembre de 1975 tot i que *La Vanguardia* trigarà dos dies a publicar cap editorial; en el quart període estudiat, els crims d'Atocha, *La Vanguardia* ho tracta fins el dia 4 de febrer mentre però s'estableix com a límit el 31 de gener ja que és la data en què la resta de mitjans deixen de centrar l'atenció en aquesta qüestió.

14 Apartat d'"altres" en el quadre número 1 de l'apartat 4.2.1

15 La poca freqüència i quantitat de textos editorials que es publiquen fa que el marc temporal que s'agafa per analitzar aquestes peces hagi de ser, en algun cas concret, més ampli que no pas el de la resta de textos de comentari i, sobretot, el de les peces de relat. La gran presència d'aquest darrer gènere informatiu-interpretatiu a les pàgines del rotatiu permet que el marc temporal se circumscriuï, com a norma general i llevat d'alguna excepció, a tres dies concrets: el propi en què succeeix el fet, l'anterior i el següent.

16 El fet que el diumenge fos jornada festiva pels periodistes (per la qual cosa el mateix diumenge no es publicava premsa vespertina i el dilluns no en sortia de matutina) provoca que en molts dels períodes analitzats hi hagi dies en què no es van publicar edicions dels rotatius.

- Opinió externa: de l'11 al 18 de juny de 1977.
Peces de relat: del 14 al 16 de juny de 1977.
7. Aprovació de l'Amnistia, retorn del president Tarradellas i Pactes de la Moncloa.
Opinió del mitjà: 15 d'octubre i del 23 al 26 d'octubre de 1977.
Opinió externa: del 15 d'octubre i del 23 al 28 d'octubre de 1977.
Peces de relat: 15 d'octubre i del 23 al 26 d'octubre de 1977.
8. Crisi de la Comissió Constitucional.
Opinió del mitjà: del 7 al 10 de març de 1978.
Opinió externa: del 7 al 10 de març de 1978.
Peces de relat: del 7 al 10 de març de 1978.
9. Aprovació de la Constitució a Corts i Operació Galàxia.
Opinió del mitjà: 1 de novembre i del 18 al 22 de novembre de 1978.
Opinió externa: 1 de novembre i del 18 al 22 de novembre de 1978.
Peces de relat: 1 de novembre i del 18 al 22 de novembre de 1978.
10. Referèndum sobre la Constitució Espanyola.
Opinió del mitjà: de l'1 al 8 de desembre de 1978.
Opinió externa: de l'1 al 8 de desembre de 1978.
Peces de relat: del 5 al 7 de desembre de 1978.

• Selecció de contingut

Pel què fa als textos publicats, principal objecte d'estudi d'aquest treball, l'elecció de la mostra d'articles que configuren el corpus no fou gratuïta: són les peces del gènere de narració (informació-interpretació) i de comentari (argumentatiu) (conceptes desenvolupats més avall) que corresponen a aquests deu moments dels primers mesos de la transició democràtica¹⁷. La metodologia proposada incardina aquí novament amb l'anomenada anàlisi estructural, de Kayser i revisada per Casasús (1985). Aquest mètode estudia l'estructura general¹⁸ de l'objecte d'estudi i l'anàlisi quantitativa de les unitats redaccionals¹⁹, enteses com l'agrupament de diversos elements d'estructura redaccional. Carles Singla, en la seva tesi de doctorat i seguint Casasús i Kayser, basa l'anàlisi quantitativa detallada de les unitats redaccionals en dos blocs de categories principals: els gèneres periodístics i els temes tractats. En aquest estudi, en ser la política i els fets d'índole política la temàtica preferent sobre la qual tracten les unitats redaccionals úniques d'estudi (peces de narració i comentari), es fa innecessària la classificació temàtica proposada per Singla i s'opta per agafar els gèneres periodístics com a categoria d'anàlisi principal.

17 Veure apartat 2.2 del present treball.

18 En l'anàlisi estructural, Casasús defineix tres grans superfícies a l'hora d'ordenar els continguts: publicitària, administrativa i redaccional. Per assolir els objectius de la recerca, nosaltres ens centrarem de forma sistemàtica en l'estudi d'aquesta darrera, sense deixar de contemplar les altres dues superfícies.

19 Dins el camp de la superfície redaccional, el titular, el text i les il·lustracions són els elements bàsics que defineixen la unitat redaccional (Singla, 2003: 23).

En aquest punt, cal fer una justificació sobre els gèneres periodístics com a ítems vàlids per a esdevenir elements classificadors²⁰. Si bé és cert que existeix un antic debat sobre les funcions, utilitat i classificacions d'aquests gèneres, també ho és que existeix un cert consens a l'hora d'acceptar-ne l'existència i la seva funció pràctica (Singla, 2003: 24). En aquest sentit, Gomis (1989, 101) constata que el periodisme 'com a mètode d'interpretació successiva de la realitat social, correspon als diferents gèneres periodístics complir diferents funcions per respondre també a diferents necessitats socials i satisfer-les'. A tot això, Singla afegeix que els gèneres són bàsics 'en la relació del mitjà amb el receptor i en la construcció del món –de la cosmovisió– que es realitza a través del discurs periodístic' (2003: 24). El mateix autor també ajuda a resoldre un dels dubtes que poden sorgir a l'hora de prendre els gèneres com a instruments vàlids d'anàlisi i és el fet de si en un estudi de caire històric la classificació moderna dels gèneres periodístics és adequada. La constatació que, com a mínim, des de la implantació del periodisme industrial a finals del segle XIX i principis del segle XX podem començar a parlar d'un ús en consciència per part dels periodistes de peces diferents segons la intencionalitat amb què es volen dirigir al receptor (Singla, 2003: 26), fa que sí que poguem concloure amb rotunditat que l'ús dels gèneres ja és ben present a mitjans dels anys 70 del segle XX, època en què s'emmarca aquesta tesi. Apareix, però, un altre dubte pertinent que és si en un context de manca de llibertats democràtiques i, per tant, periodístiques (com és el cas, si més no durant els primers mesos d'estudi) també són vàlides aquestes classificacions. Per resoldre aquesta qüestió, s'opta per la inclusió de categories d'anàlisi de discurs que ens permetran descriure i emmarcar la unitat redaccional en la seva tradició (democràtica o no) corresponent²¹.

Precisament, per tal de poder destriar perfectament quin és el sentir 'oficial' del mitjà i quines són les ideologies que, explícitament o implícita, també recullen les pàgines dels rotatius (a la vegada que amb la voluntat de conèixer les estratègies per difondre la pròpia ideologia en un règim de transició d'una dictadura a una democràcia), l'anàlisi de les peces de comentari (gènere argumentatiu o d'opinió) es fa en dues categories diferenciades: per una banda s'analitzen els textos editorials i per altra banda la resta de peces d'opinió. D'aquesta manera s'assegura l'estudi específic i aïllat dels editorials, entesos com a peces d'expressió de la visió de l'empresa editora (tal i com es descriurà més endavant). En resum, les categories d'anàlisi es construeixen a partir d'una triple classificació de gènere: per una banda les peces de relat i per una altra banda les peces de comentari, subdivides en editorials i la resta.

---

20 A l'apartat 1.3 d'aquest mateix capítol es desenvoluparan els diferents gèneres, si bé en l'explicació de la metodologia s'ha considerat pertinent justificar l'ús d'aquestes estructures com a elements classificadors.

21 Veure capítol 5.

• Construcció de categories d'anàlisi

Per tal de procedir a la *construcció de categories*²² de contingut, un cop realitzada la *selecció de contingut*²³ i amb les unitats redaccionals identificades, s'ha elaborat una fitxa pròpia²⁴ descriptiva de cadascun dels textos que conformen el corpus d'anàlisi dissenyada a partir de la fitxa de l'Arxiu Històric de la Ciutat de Barcelona i revisada per Jaume Guillaumet que contempla aquests camps:

00. Número de fitxa²⁵
0. Gènere:
1. Autor:
2. Títol:
3. Nom de la publicació:
4. Data de publicació:
5. Pàgines:
6. Resum del contingut:
7. Paraules clau:
8. Matèria principal:
9. Matèries secundàries:
10. Persones citades:
11. Institucions citades:
12. Descriptors topogràfics:
13. Notes:

• Anàlisi de la informació i interpretació dels resultats

Un cop recollides les dades de cadascun dels textos que conformen el corpus, es procedirà a l'*anàlisi de la informació*²⁶ o del discurs²⁷ i la *interpretació dels resultats*²⁸, mètode que permet estudiar les peces com a producte de l'ús lingüístic en situacions comunicatives i on hi ha una interacció entre emissor i receptor amb una intencionalitat del primer. La principal diferència que trobem entre l'anàlisi del discurs i l'anàlisi gramatical és que no es redueix a una reflexió sobre frases fora de context sinó que es té en compte qui ha produït el text i amb quina intenció, què es diu i què es vol dir.²⁹ I fins i tot què no s'explica i per què no (Calsamiglia, 1999). Tenir en compte aquesta vessant d'intencio-

---

22 Punt 4 de l'anàlisi de contingut de Wimmer i Dominick.

23 Punt 3 de l'anàlisi de contingut de Wimmer i Dominick.

24 Tal i com s'explicita en el capítol cinquè, s'ha adaptat la fitxa d'anàlisi a les diverses tipologies d'unitats redaccionals identificades, segons la classificació per gèneres.

25 La informació de les fitxes s'ha recopilat a través de diverses bases de dades elaborades expressament amb el programa informàtic Accés 2007, de Microsoft Office

26 Punt 5 de l'anàlisi de contingut de Wimmer i Dominick

27 Casasús (1985: 106) ho recull com a "lectura ideològica" o "diagnòstic ideològic".

28 Punt 6 de l'anàlisi de contingut de Wimmer i Dominick

29 Casasús (1985: 85) parla d'aquest aspecte concret de l'anàlisi de discurs com de l'"anàlisi d'ítems" o d'operadors semàntics, que consisteix en l'estudi concret de les paraules i els significats que es busca utilitzant uns termes i no uns altres.

nalitat era important donada les característiques pròpies del diferents gèneres i els objectius marcats d'estudiar la càrrega ideològica dins els textos. Cal tenir present que l'anàlisi hemerogràfica ens permet obtenir dades molt precises però a la vegada ens ofereix un coneixement superficial de l'objecte. És necessari introduir a l'estudi metodologies d'ordre qualitatiu que ens permeten aproximar-nos a aspectes com els valors ideològics del periòdic (Singla, 2003: 38). En aquest sentit, cal fer esment a les reflexions de Casasús (1991: 97) en què remarca que en tots els gèneres, inclosos els de relat o informatius, es produeix una 'persuasió implícita'. Un element més a favor d'aquesta combinació metodològica que tingui en compte l'estudi del discurs i que dona encara més sentit a l'anàlisi diferenciada entre els textos editorials i la resta.

Van Dijk (1993: 136-148) també planteja els avantatges de l'anàlisi del discurs per tal d'explorar els missatges inclosos dins els textos periodístics i ens acostava als objectius que cerca aquesta tesi:

“El análisis del discurso no está limitado al análisis “textual” sino que también da cuenta, por un lado, de las relaciones entre las estructuras del texto y del habla, y, por otro lado, de sus “contextos” históricos, culturales, sociales o cognitivos. Los procesos de comprensión y producción textual, las interacciones entre los usuarios del lenguaje y las funciones culturales y sociales del discurso son objetos de investigación importantes en el citado enfoque transdisciplinario” (Van Dijk, 1993: 138).

Aquesta doble vessant de l'anàlisi del discurs, en què no només s'estudia el text en sí sinó també les seves relacions amb l'entorn, justifica la inclusió d'algun camp específic de la fitxa com, per exemple, el de “moment polític” on es contextualitza en quina situació històrica es produïa aquell text; o també s'aprofita el camp de “notes” per donar indicacions sobre aquestes contextos històrics, culturals, socials o cognitius que apunta Van Dijk.

La informació que contenen les fitxes possibilita la classificació temàtica dels textos i també permet dur a terme una anàlisi comparada, seguint la proposta d'Hemerografia Comparada de Jacques Kayser, revisada per Josep M. Casasús (1985: 99-101). Aquest mètode permet l'estudi de diferents mitjans, veure la seva evolució en el temps i analitzar com reaccionen en diferents dates separades per lapses de temps.

1.3 ELS GÈNERES PERIODÍSTICS

A l'hora de classificar els gèneres periodístics citats en l'apartat metodològic, la tradició llatina o europea va més enllà de la binària divisió en dos grans

blocs (notícies i comentaris³⁰) que proposa l'àmbit periodístic anglosaxó ja que introdueix el bloc de la interpretació. Martínez Alberto descrivia a principis de la dècada dels 80 del segle XX en el seu *Curso General de Redacción Periodística* (1982: 278) la irrupció d'una 'tercera actitud'³¹ *deontológicamente correcta, siempre que sepa mantenerse dentro de sus justos límites: la interpretación periodística*' més enllà de la divisió clàssica entre informació i opinió. D'aquesta manera, la classificació de gèneres quedava conformada per informació, interpretació i opinió³². Josep M. Casasús (1991: 88), proposa una divisió semblant tot i que afegeix un quart element: gèneres informatius; gèneres interpretatius; gèneres argumentatius; i gèneres instrumentals. Tot i que altres autors³³ han subdividit aquestes triples (o quadruple) categories en més àmbits, el cert és que els blocs informatius-interpretatius i opinatius són els que han aixecat més consensos a l'hora d'establir classificacions.

Tanmateix, cal fixar-se també en la classificació que Héctor Borrat fa dels gèneres en el llibre *El periódico, actor político* (1989), una obra de referència pel tractament que dóna als diaris com a agents actius en la vida política d'un país. Borrat classifica les peces en relats i comentaris. Dins els 'relats' hi trobaríem la notícia, les cròniques i reportatges i les entrevistes; mentre que dins els 'comentaris' hi classifica els articles, les columnes i les editorials. Encara que pugui semblar que amb aquesta doble divisió s'acosta a la tradició anglosaxona dels *story* i *comment*, el cert és que Borrat no fa sinó sintetitzar en dos grans blocs les categoritzacions comunes en la tradició europea apuntades anteriorment: dins dels relats hi situaríem els gèneres informatius i interpretatius; mentre que dins de comentaris hi cabrien els argumentatius o d'opinió.

Seguint el darrer model exposat de Borrat (1992: 116-139), aquest estudi es fixa en aquelles peces periodístiques amb contingut polític o que facin referència a alguns dels episodis seleccionats per a l'anàlisi³⁴ i que puguin contenir

---

30 *Story* i *comment* són els noms que reben aquests dos grans gèneres en l'àmbit anglosaxó (Martínez Alberto, 1982: 102)

31 Martínez Alberto utilitza el terme 'actitud' per definir el punt de partida psicològic que té el periodista a l'hora de construir la peça periodística. Aquestes actituds, que divideix en informatives, interpretatives i comentaris, són equiparables al concepte que altres autors defineixen com 'gèneres'. En el seu cas, els gèneres correspondrien a les diferents tipologies de peces (notícies, reportatges, cròniques...).

32 Tot i que en el seu llibre, Martínez Alberto fa diverses classificacions, acaba dividint els capítols de la seva obra en 'Géneros periodísticos informativos', 'Géneros para la interpretación periodística' i 'Géneros para el comentario y la opinión'.

33 Gomis (1989: 101), a partir d'altres divisions fetes per Martínez Alberto i Martín Vivaldi, acaba classificant els gèneres en notícia (o informació); reportatge, crònica, crítica i article. Seguint l'esquema citat anteriorment, el primer correspondria al gènere informatiu; el reportatge i la crònica serien gèneres interpretatius; i la crítica i l'article pertanyen a l'àmbit argumentatiu o d'opinió.

34 Tal i com ja s'ha explicat a la nota número 3, a l'apartat 2.2 del treball es detallen de forma explícita aquests deu moments.

dades significatives que permetin analitzar el paper dels rotatius durant aquests anys de transició, i que queden subclassificades en les següents categories:

- Peces de relat polític: notícies, cròniques, entrevistes, anàlisis i reportatges (Gènere informatiu-interpretatiu)
- Peces de comentari polític: Articles d'opinió, columnes, bitllets d'opinió, crítiques i editorials (Gènere argumentatiu o d'opinió)

1.3.1 Les peces de relat dins el gènere informatiu-interpretatiu

Les informacions o notícies es poden considerar com el gènere periodístic per excel·lència (Martínez Albertos, 1982: 287). Estem davant de la peça bàsica que recull de forma clara, sintètica i directa els elements més essencials del fet ocorregut. L'objectiu de la notícia és clar: comunicar amb exactitud i eficàcia un fet nou (Gomis, 1989: 104). Martínez Albertos (1992: 292) afegeix:

'La información periodística es un género eminentemente narrativo [...]: es un relato breve y esquemático de acontecimientos recientemente acaecidos. En algunos momentos pueden introducirse técnicas descriptivas dentro de la narración base. Pero lo esencialmente característico de este género es su finalidad de contar, con la máxima economía de medios lingüísticos, un hecho verdadero, inédito o actual, de interés general [...].

Borrat (1992: 116) considera que és precisament a través d'aquesta tipologia de peces que els diaris es converteixen en 'narradors' de l'actualitat. Aquest autor va més enllà, ja que atorga a les informacions o notícies la funció de donar les primeres paraules sobre els fets i els actors, idees i tendències que el rotatiu descobreix en el fet polític:

'En cuanto primera narración de lo que está ocurriendo en la escena política, la noticia es la primera instancia de este proceso de toma de decisiones que encontrará nuevas instancias en la ulterior producción de otros relatos y comentarios. Como instancia primera contribuye poderosamente a organizar toda la actualidad que ofrece el periódico' (1992: 117).

L'actuació com a narrador del fet polític demostra aquest paper d'agent que exerceix el periòdic. Analitzar les peces informatives que es publiquen en els rotatius de Barcelona entre 1975 i 1978 permetrà veure la funció medidora dels mèdia:

'Actuando como narrador, el periódico se asegura una comunicación efectiva con la audiencia de masas que difícilmente lograría como simple comentarista. Concita seguidores, reparte premios y castigos entre los actores políticos, separa o conecta lo interno con lo externo, puede ligar los

hechos y procesos políticos con sus contextos sociales, culturales, económicos, con la historia y con la prospectiva.' (Borrat, 1992:116)

En aquest anàlisi de la funció narradora del fet polític a través de les informacions, serà clau analitzar aspectes essencials en la construcció del relat de l'actualitat com són les fonts emprades en una notícia (quines fonts s'escolliran, quines no; com seran tractades...) i la tria i jerarquització de temes (serà d'especial interès veure què es publica i què s'obvia):

'El periódico también se perfila en las noticias que publica. Mediante un análisis de las exclusiones, inclusiones y jerarquizaciones que él hace de las noticias, y su comparación con las decisiones tomadas por los otros medios de su misma periodicidad y tipo con los que comparte el acceso a las mismas fuentes de información, es posible advertir, más allá del núcleo de coincidencias, su interés por acentuar ciertos conflictos, actores, temas, y por devaluar u omitir otros.' (Borrat, 1992: 122)

Després de gairebé quatre dècades en què la construcció de l'actualitat política (i, per tant, de la realitat mediàtica) venia marcada per directrius oficials, l'incipient llibertat que s'anirà desenvolupant al llarg d'aquests tres anys permetrà que els rotatius puguin exercir novament la seva funció intrínseca de ser constructors de l'actualitat política i de marcar l'agenda mediàtica diària. Per tant, també serà element de descripció i anàlisi els temes amb els quals obre cada rotatiu, la importància que els hi dóna i la capacitat per aportar, mantenir i imposar a la resta de mitjans la seva particular narració de l'actualitat.

De peces informatives en podem trobar de tres tipus, seguint la classificació que en fa Martínez Albertos (1982: 287):

- La notícia: peça que recull els elements més bàsics i essencials del fet noticable.
- La informació: sobre la mateixa base que la notícia però a la qual s'hi afegixen algunes dades que permeten donar més explicacions sobre el fet noticable.
- La nota: recull de forma incompleta alguns dels elements més primaris del fet que s'explica. Avui en dia seria equiparable a un breu.

Tot i aquesta subdivisió, el cert és que els tres models de peces informatives comparteixen característiques similars, en una definició que pot ser considerada un lloc comú del periodisme internacional:

- Concisió
- Claredat
- Exactitud
- Sobrietat

A aquestes característiques, Gonzalo Martín Vivaldi (1973: 29) n'hi afegeix algunes més: densitat, precisió, senzillesa, naturalitat, originalitat, brevetat, varietat, atracció, ritme, color, sonoritat, detallisme i correcció i propietat, a part de les ja citades claredat, concisió i exactitud.

A part d'aquestes característiques d'estil, les peces informatives segueixen també unes estructures formals textuais (que afecten la construcció de l'estructura interna) que es poden sintetitzar en els següents ítems:

- Els titulars

Títols que recullen de forma sintètica els principals elements de la notícia. Després de l'evolució que han anat experimentant des de la seva creació emmarcada en el periodisme nord-americà³⁵, els titulars moderns presenten les següents característiques: s'estenen sobre diverses columnes de la pàgina; estan escrits en temps present; i porten un verb en forma activa (Gomis, 1989: 140). Martínez Albertos afegeix algunes consideracions per definir un bon titular (1992:416):

- un titular conté l'essència de la notícia. Per això els títols de les peces han de contenir verbs actius;
- un titular és un recurs captivador de l'atenció. Això s'aconsegueix amb la concisió i les apel·lacions a allò estrany i sorprenent.
- un titular és una dada verdadera. No es pot titular d'una forma contundent si després el text no té res o molt poc a veure amb el que diu el títol.

- El lid o entrada del text

Es tracta del primer paràgraf de la notícia, on es condensen les dades més rellevants de la informació. Amb la lectura d'aquell paràgraf, el lector n'hauria de tenir prou per conèixer els elements més importants del fet noticiable, sense necessitat de llegir el cos de la notícia. Gomis (1989: 135) defineix el lid com un 'homenatge al lector' ja que facilita l'accés informatiu al receptor. Segons Gomis (1989: 135), va ser Melville E. Stone, primer director d'Associated Press, qui va introduir una regla bàsica de redacció per estructurar el lid que consisteix en què aquest primer paràgraf respongui a sis preguntes bàsiques del fet noticiable: qui, què, quan, on, per què i com³⁶. Aquestes sis preguntes permeten aconseguir un alt grau d'eficàcia operativa en l'elaboració del text narratiu essencial com és el lid (Martínez Albertos, 1992: 293).

---

35 Gomis (1989: 139-140) cita Robert Garst i Theodore M. Bernstein per explicar que el primer titular el trobem l'any 1781 al *The Boston Gazette*, i 8 anys més tard era el *The Times* qui n'utilitzava per primera vegada. Pulitzer i Hearst començaran a utilitzar grans titulars que ocupin totes les columnes de la pàgina. No serà fins la primera guerra mundial que l'hàbit dels titulars de cap a cap de la pàgina no s'estendrà.

36 Aquestes sis preguntes són conegudes també com les 6W de la informació ja que, traduïdes a l'anglès, totes aquestes paraules comencen o contenen una W: why, who, where, when, what i how.

Tots els textos informatius responen, a més a més, a una altra regla bàsica com és la de l'interès decreixent o piràmide invertida. Precisament, en el lid s'aplica a la perfecció aquesta estructura, una tècnica que es resumeix en la construcció invertida³⁷ de la notícia, en la qual el clímax se situa al començament i a mesura que avança el text es van situant les dades menys rellevants (Martínez Albertos, 1992: 296). El text, per tant, va perdent interès narratiu a mesura que avança. D'aquesta forma, el lector sap només llegint les primeres frases quin és el fet més destacable d'aquella informació.

Gomis (1989: 134), citant Curtis D. MacDougall, explica que aquest sistema té múltiples avantatges com són que facilita la lectura; que satisfà millor la curiositat del lector; que facilita el muntatge de la pàgina i les notícies, si cal, es poden tallar pel final sense perjudicar el text; i que la redacció dels titulars és més fàcil: no cal llegir tota la notícia per saber quin títol posar. Si bé és cert que alguns d'aquests avantatges amb l'avenç de les noves tecnologies queden superats (el funcionament informàtic fa que les notícies ja no s'hagin de tallar, sinó simplement quadrar a la pàgina segons els caràcters que tingui aquella peça), segueix sent totalment vàlida la fórmula de la piràmide invertida per un periodisme informatiu que té en aquesta estructura ja clàssica un mètode ràpid, eficaç, estàndard i globalment homologat per a construir les notícies.

-El cos de la notícia

La informació que no s'ha explicat en el lid o que, per qüestions d'economia d'espai, només s'ha pogut apuntar en el primer paràgraf, anirà apareixent o desenvolupant-se en la resta de la notícia, el que anomenarem 'el cos de la notícia'. És l'espai per desenvolupar les 6W, per donar més context a la informació, per posar declaracions dels protagonistes, detalls... Informació que, si bé no és estrictament essencial per a fer-se una idea bàsica del fet noticiable, sí que permet entendre millor què ha succeït. Malgrat no ocupar l'espai privilegiat del lid, la tècnica d'escriptura segueix seguint les regles apuntades de l'interès decreixent: els paràgrafs posteriors al lid (així com la informació que s'inclouï dins d'ells) s'ordenaran sempre de més a menys rellevants.

En el periodisme de transició, a banda de les notícies bàsiques, i dins el mateix àmbit de les peces informatives-interpretatives, es trobaran tipologies clàssiques com l'entrevista i d'altres que s'aniran desenvolupant com seran el reportatge, l'anàlisi i la crònica política, inèdites fins aquell moment. Mentre que la

---

37 Aquesta tècnica, importada del periodisme nord-americà i que sembla que té l'origen en les transmissions d'informació telegràfica durant la guerra civil americana (Gomis, 1989: 133), és totalment oposada al relat novelesc que s'organitza internament seguint el patró clàssic dels tres temps fonamentals: inici, nus i desenllaç (Martínez Albertos, 1992: 296). Així, mentre que en una novel·la el clímax es troba al final, en un text informatiu allò més important se situa just al principi.

notícia recull els elements informatius més essencials, sense que hi hagi lloc per a la interpretació, la crònica, l'anàlisi o el reportatge s'emmarquen en l'àmbit de les peces interpretatives, de format i estil més lliures que la rigidesa d'una informació: *'Cada vez más, cuando esta noticia tiene importancia e interés aparece incorporada ya a relatos informativos de estructura más libre: crónicas y reportajes'* (Borrat, 1992: 117)

Gomis (1989) assenyala el reportatge com una narració informativa, d'estil més o menys literari,³⁸ concebuda i realitzada segons la personalitat del periodista. Mentre que la crònica no respon a l'estricta asèpsia informativa sinó que el periodista que la signa participa també com a testimoni del fet que explica, i no sempre se situa de forma imparcial tot i que no traspasa els límits de la opinió.

El que fa especialment interessant aquestes peces és que permeten al diari desplegar les pròpies habilitats com a narrador i, alhora, són vehicles més idonis per on el rotatiu pot expressar millor allò que pensa, els seus objectius i actuacions com a actor polític (Borrat, 1992: 122), sempre i quan el context polític-social empari la llibertat d'informació i expressió,³⁹ circumstància que no es complirà en el moment cronològic en què comença aquest estudi.

1.3.2 Les peces de comentari dins el gènere argumentatiu o d'opinió

El diari, en la seva faceta d'actor polític implicat en els esdeveniments que succeeixen, no pren només el rol de narrador sinó que també l'assumeix de comentarista, en una acció que esdevé sincrònica o diacrònica a la de narrar (Borrat, 1989: 130). Malgrat aquesta complementarietat, el cert és que el diari opta sempre més per destacar la seva funció narradora i, només en ocasions ben especials aquesta faceta de comentarista es traduirà en un text d'opinió (generalment editorial) a la portada. Tanmateix, Borrat destaca que aquesta major visibilitat de les peces narratives enfront dels comentaris no implica una jerarquització del segon per sobre del primer; ans al contrari, ja que pels diaris és tan important aquesta figura que li atorguen un lloc privilegiat (fora la portada però ben visible i sempre ocupant el mateix espai de la superfície redaccional) que institucionalitza la seva presència (1989: 131). D'aquesta manera, les

---

38 Que el reportatge pot ser una temptació per a l'escriptor, tal i com indica Gomis, ho prova el Nou Periodisme nord-americà que, amb Tom Wolfe com a gran exponent, pretén des dels seus inicis als anys seixanta del segle XX eliminar les fronteres entre periodisme i literatura per tal que un periòdic es pugui llegir igual que una novel·la.

39 Per tal de poder acomplir amb esplendor les funcions descrites, aquests textos, en la seva vessant política, necessiten gaudir de paràmetres de llibertat d'informació. L'absència d'aquestes prerrogatives de lliure informació durant bona part del període estudiat fa que sigui pertinent i altament interessant incloure categories d'anàlisi de discurs que ens permetin descriure i emmarcar la unitat redaccional dels textos de relat en la seva tradició (democràtica o no) corresponent, tal i com ja s'ha indicat en l'apartat metodològic.

pàgines amb les peces de comentari seran un espai de referència que el lector sabrà identificar clarament.

En aquesta dicotomia narració/comentari, és cert que el primer ocupa sempre una superfície redaccional molt major que el segon, però tal i com explica Borrat això no implica que les peces d'opinió siguin menys rellevants:

'Si el comentarista cubre menos temas de la actualidad política que el narrador es porque su propia actuación confiere un mayor rango a los temas cubiertos: produce el efecto de halo. Las decisiones de exclusión, inclusión y jerarquización de los temas de la actualidad política que hace el narrador ofrecen al comentarista un primer repertorio de temas posibles, sobre el cual habrá de decidir sus propias exclusiones, inclusiones y jerarquizaciones. Comentar un tema es conferirle, ya, un rango más elevado que el de aquellos temas que solamente son narrados. Dedicarle un editorial es asignarle el más alto rango.'

Dins el gènere de les peces de comentari, podem trobar diversos estils o subgèneres (articles, columnes, editorials, tires còmiques, bitllets d'opinió...). A efectes d'anàlisi, i tal i com s'especifica en l'apartat metodològic, la present tesi classificarà aquestes peces de comentari en dos grans grups⁴⁰:

- La opinió externa: articles, columnes, tires còmiques, crítiques, bitllets d'opinió... i qualsevol altre text signat en què un periodista (ja sigui col·laborador extern o de plantilla) faci una peça expressant la seva opinió sobre qualsevol fet.
- La opinió del mitjà: editorials o qualsevol altre text no signat (o signat amb el nom del periòdic) en què s'expressi la opinió oficial del rotatiu sobre qualsevol fet.

Totes les peces d'ambdós grups presenten unes característiques comunes:

- Expressen opinió: són textos on s'informa, s'interpreta però també (i, sobretot) s'avalua. L'autor (ja sigui a títol individual o com a veu del mitjà) explica la seva posició personal respecte el fet noticable.

- Mostren una posició explícita: si bé és cert que a través de les peces informatives o interpretatives sovint es pot trobar, de forma implícita, la posició que pren el periodista o el mitjà en referència al fet noticable, és en els textos de comentari on es mostra explícitament aquesta opinió. L'objectivitat necessària en el relat, aquí deixa pas a la subjectivitat.

- Temàtica variada: malgrat que els temes que tracten les peces de comen-

---

⁴⁰ Novament, i com ja s'ha assenyalat en anterioritat, aquesta capacitat d'anàlisi i opinió política va condicionada a un marc polític de llibertats. És per aquest motiu que entre els camps que configuren les fitxes d'anàlisi descrites en el capítol cinquè, se n'inclouen d'específiques que permeten emmarcar les peces de comentari en un context democràtic o no.

tari van habitualment marcades pel ritme de l'actualitat, no sempre és així i també es poden trobar peces d'opinió sobre qüestions que sobrepassen el ritme informatiu. A diferència de les peces de relat (que es deuen als fets que acaben d'ocórrer o acaben de saber-se), els gèneres argumentatius tracten tant d'aquelles qüestions que més marquen l'agenda temàtica del dia (amb especial atenció a la informació política) però també poden abordar altres qüestions de llarga vigència no vinculades directament amb l'actualitat. Borrat (1989: 134) destaca que la varietat temàtica en els textos d'opinió presenta diversos graus de 'sorpresa':

- les editorials estan més vinculades a les informacions d'actualitat i, per tant, hi ha molt poques sorpreses temàtiques.
- l'humor gràfic tindria un grau mitjà de sorpresa ja que, si bé és un gènere més lliure, també acostuma a agafar episodis de l'actualitat política per a fer-ne peces d'humor.
- les columnes, les cartes al director i, sobretot, els articles són els espais on podem trobar més sorpreses temàtiques.

- Voluntat de crear opinió: ja sigui amb la idea de deixar clara la posició del mitjà sobre un tema (editorial) o de donar veu a periodistes i/o experts en altres matèries perquè expressin el seu punt de vista, el diari busca en els comentaris donar idees, aportar elements per a la reflexió, crear opinió.

1.3.2.1 Els textos d'opinió signada

Les peces argumentatives signades són una finestra oberta que el diari ofereix a periodistes (sovint de fora la pròpia redacció) o experts en matèries diverses per tal que expressin el seu punt de vista; tot i que, en el fons i generalment (i malgrat la màxima que recullen tots els mitjans per la qual adverteixen que no tenen perquè compartir totes les opinions expressades pels seus col·laboradors) aquests textos no són altra cosa que opinions individuals que el diari utilitza per reforçar de forma indirecta els propis plantejaments (Martínez Albertos, 1992: 365). El diari escollirà les persones que vol que publiquin la seva opinió i en aquesta tria ja hi haurà un primer posicionament del mitjà: o bé hi haurà la voluntat de donar veu a articulistes que poden ajudar a donar més arguments a la proposta ideològica defensada pel mitjà, o bé es buscarà autors que, si bé defenen visions divergents amb les del propi rotatiu, ajuden a assolir el valor de la pluralitat d'idees que, generalment, també busquen la majoria de mitjans.⁴¹ Malgrat aquest advertiment habitual del mitjà de que no tenen perquè compartir les opinions versades, el cert és que és molt poc freqüent que les pàgines d'un diari serveixin com a altaveu d'opcions ideològiques completament allunyades de les que defensa aquell mitjà.

---

⁴¹ Per Borrat (1989: 134) la recerca del pluralisme d'idees és pel diari independent una forma d'afirmar la pròpia identitat.

Aquests textos poden tenir com a autors periodistes professionals que formin part de la redacció del mitjà tot i que també és habitual que siguin persones sense una dedicació plena a les funcions informatives però experts en la matèria sobre la qual emeten la seva opinió.

Segons la seva tipologia, podem diferenciar les diverses peces argumentatives d'autor:

- 1 Article:⁴² text d'opinió signat per algun expert rellevant en la matèria. El diari busca no només la reflexió i idees que pot aportar aquest autor, sinó el prestigi i el plus de qualitat que per a ells suposa publicar el text d'una autoritat (Gomis, 1989: 164). Es tracta d'una col·laboració sense periodicitat fixa. Generalment, el diari té en cartera diversos experts i, segons la temàtica a tractar, demana a un o altre que escrigui l'article. La temàtica dels articles és ben diversa: habitualment agafen qüestions de l'actualitat (poden partir d'una notícia concreta) per tal de reflexionar-hi i aportar-hi idees i opinions; en molts casos, es tracta de comentaris sobre l'actualitat política.⁴³ Però també hi pot haver textos que versin sobre temes que no tenen connexió directa amb l'actualitat informativa del moment. Per Borrat (1989: 134), els 'articulistes de casta' són els que utilitzen aquests textos per fer-ne 'crítica del poder'. Segons Martínez Albertos (1992: 272), els articles presenten les següents característiques:
  - Textos amb exposició d'idees i judicis de valor suscitats a partir de fets que han estat notícia de forma més o menys recent. També hi ha articles de fons (és a dir, no vinculats directament a cap informació) que si bé tenien gran importància en el periodisme ideològic,⁴⁴ amb el periodisme modern perden pes.
  - Normalment són textos ocasionals, sense periodicitat fixa (això els diferencia clarament de les columnes).
  - Estil literari molt lliure i creador tot i que algunes modalitats més vinculades al comentari de l'actualitat política acostumen a cenyir-se a les normes generals de l'estil informatiu.⁴⁵
  - Aquestes peces s'encarreguen a un col·laborador, persona que habitualment no està vinculada a la redacció.

---

42 Gomis (1989) parla de dues tipologies: els articles i els articles de costums; Borrat (1989) divideix aquest gènere en articles, article d'opinió i article editorial (allò que en aquesta tesi s'anomena editorial);

43 Per Borrat (1989) la gran majoria dels col·laboradors d'un mitjà tendeixen a opinar sobre política.

44 Martínez Albertos (1992) diferencia entre periodisme modern (el que es practicaria actualment) del periodisme ideològic, molt vinculat a defensar idees o formacions polítiques i propi del segle XIX.

45 Veure punt 1.1.1.1.1

- 2 Columna:⁴⁶ amb característiques molt semblants a l'article, el text d'opinió passa a ser una columna quan es converteix en un espai fix, amb periodicitat regular, dins les pàgines del diari i sempre signat pel mateix autor. Són un tipus de peces molt vinculades a la personalitat i l'estil particular del seu autor. Textos d'autor⁴⁷ que, sovint, fan d'efecte crida pels lectors que acudeixen a les pàgines del rotatiu, un dia concret a la setmana, buscant la seva columna de referència.
- Borrat (1989: 136) considera que de columnes n'hi ha de dos tipus:
    - de temari especial: entre les quals destaquen les columnes polítiques. Aquestes estan escrites habitualment per un periodista amb coneixement elevat sobre aquest àmbit⁴⁸ i busquen un perfil de públic determinat, molt interessat en aquests temes. L'estil és més seriós i amb característiques pròpies del gènere informatiu polític.⁴⁹ expliquen el fet, el comenten i fan un vaticini sobre com creuen que se succeiran els esdeveniments⁵⁰ (Martínez Albertos, 1992: 373). D'entre aquests tipus de columnes, Borrat encara en fa una nova subdivisió segons el seu grau d'especialització:
      - les menys especialitzades: dediquen el comentari a qual-sevol tipus d'informació política sigui quin sigui el seu àmbit geogràfic: internacional, estatal, nacional, local...
      - especialització mitjana: columna que fa el comentari de les informacions que es publiquen concretament a una de les seccions polítiques (internacional, estatal, nacional, local...).
      - especialització elevada: el comentari es fa sobre les informacions que involucren una institució política determinada.En canvi, Martínez Albertos (1992: 373), subdivideix les columnes polítiques en tres grups:
      - les columnes de política internacional
      - les columnes de política interior
      - les columnes de política local
    - De temari general: alternen temes polítics corresponents amb la

---

46 Gomis (1989) situa aquestes peces com una invenció del periodisme anglosaxó que s'ha adaptat a la perfecció a altres realitats periodístiques europees.

47 Per Martínez Albertos (1992) les columnes són 'espais de tema absolutament lliure, com xecs en blanc' que dona el diari a un autor/escriptor generalment famós o reconegut.

48 Per Borrat, sovint són periodistes veterans que tenen en la columna política la culminació a la seva carrera professional.

49 Veure punt 1.1.1.1.1

50 D'aquesta manera, mentre que, com es veurà en el punt següent, els editorials adopten posicions més ideològiques, el columnista emte judicis que permetin entendre el curs següent dels esdeveniments (Martínez Albertos, 1992).

informació publicada en qualsevol secció amb altres qüestions relacionades amb temes diversos publicats al diari en general. El seu estil és més lliure, amb tocs literaris,⁵¹ i amb un ús del llenguatge que esdevé més important que no pas el propi contingut.

Al cap i a la fi supediten informar a entretenir i divertir el lector.

- 3 Crítica: quan aquesta columna, amb periodicitat fixa o regular, s'encarrega d'analitzar de forma crítica un espectacle, un acte, un esdeveniment... i té per funció emetre una opinió favorable o desfavorable sobre el mateix, llavors s'anomena crítica. Les més freqüents són les de cinema, teatre, llibres... però en aquests anys d'anàlisi també en començarem a trobar de televisió i, fins i tot, crítica d'actes polítics.
- 4 Comentari/bitllet d'opinió: es tracta d'una peça breu, que habitualment acompanya la notícia principal del dia o de la secció, i que s'encarrega de fer una primera valoració d'aquell esdeveniment. És, per tant, un tipus d'article molt vinculat a l'actualitat que escriuen o bé propis periodistes de la redacció o bé experts en la matèria concreta sobre la qual cal fer-ne un comentari d'urgència.
- 5 Tira humorística: es tracta de dibuixos o il·lustracions que, en clau humorística o satírica, repassen l'actualitat del moment. A partir d'algun fet real que ha sortit publicat al mitjà, el dibuixant en fa una vinyeta o caricatura humorística. La realitat que explica és imaginària o deformada, però sempre es basa en l'actualitat del moment. La política acostuma a ser un dels temes més recurrents per a l'humor gràfic.

1.3.2.2 Els editorials

L'editorial és una de les fonts principals que ens permet conèixer la opinió del diari ja que és l'instrument màxim d'influència de què disposa un mitjà de comunicació (Gomis, 1989: 168). Seran, precisament, aquestes peces les que permeten veure tant la opinió de cada mitjà respecte el procés de canvi polític que s'anava produint com el mateix canvi ideològic que experimentarà el propi diari ja que, com argumenta Gomis, "*la posició del diari és mesurable a través de l'editorial*" (1989: 172).

És cert que el mitjà té altres formes per tal de deixar veure quina és la seva posició davant dels fets: la jerarquització de notícies (què s'escull i per què, i què no s'escull i per què no), els articles o columnes que publica, els titulars, els temes que van a portada, els articulistes escollits per escriure opinió, etc. Però és a través de l'editorial en què, de forma més nítida i sense dubtes d'interpretacions, es pot conèixer què pensa aquella empresa informativa sobre un fet en concret.

---

51 Matínez Albertos (1992) situa aquestes columnes, a les quals anomena feature-story (seguint la denominació anglosaxona), a mig camí entre la literatura i el periodisme.

Martin Vivaldi afegeix aquest concepte ideològic en la pròpia definició d'editorial: “*El artículo periodístico, normalmente sin firma, que explica, valora e interpreta un hecho noticioso de especial trascendencia o relevante importancia, según una convicción de orden superior representativa de la postura ideológica del periódico*”.⁵²

Borrot diferencia els editorials d'altres gèneres d'opinió com la columna i l'article ja que mentre que aquests últims manifesten opinions que només impliquen els seus autors, els editorials involucren institucionalment el propi diari i posseeixen aquesta representativitat oficial del mitjà (1989: 138). El diari pretén, a través d'aquest gènere, convèncer el lector sobre algun tema a partir de la formulació d'una tesi on s'ha evidenciat la posició davant d'un esdeveniment o ideologia. I com que l'editorial es basa principalment en l'existència d'aquesta tesi que es vol propagar per influir el lector, lògicament es pot concloure que la posició del diari és mesurable a través de l'editorial (Núñez Ladevéze, 1977: 286 i s.). Gomis també afirma que l'anonimat de l'editorial li atorga la força de tota una institució i que la representativitat del diari permet adoptar un cert to d'autoritat (1989: 168).

No debades, l'editorial es pot considerar “la veu del diari”, el seu pensament i l'element que marca la posició del rotatiu davant d'un fet, així com la forma que té el rotatiu per intervenir en la vida social a partir d'influir sobre la opinió pública per tal de modificar una situació (Gomis, 1989). En el context polític, l'editorial és una de les formes més clares de mediació entre l'ambient social i el sistema polític, un fet de gran importància en un moment de canvi polític com el que es viurà durant l'etapa de la transició. La mediació del mitjà de comunicació es veu en diferents camps⁵³ tot i que és a través del gènere editorial on sovint s'expressa amb més claredat:

“Los periódicos tienen en los comentarios firmados y especialmente en los editoriales con que expresan su propia opinión un instrumento de mediación extremadamente cualificado. Con tales comentarios, unas veces median o interceden ante el sistema político para que comprenda y asuma las razones que alientan en el ambiente social como demanda o exigencia de intereses o como juicio adverso de una decisión, y otras por el contrario median o interceden ante el ambiente social para que comprenda y acepte las razones de tal o cual decisión política o acepte con confianza tal o cual asunción de responsabilidades” (Gomis, 1991: 183).

---

52 Definició de Gonzalo Martín Vivaldi a *Editorial (Periodismo)*, GER, volum VIII, citat per Martínez Albertos (1992).

53 Com a observadors i interpretadors de la realitat social, els mitjans de comunicació esdevenen mediadors generalitzats (Gomis, 1991:175). La mediació periodística no només es dona en el camp polític, sinó també en l'àmbit social, esportiu, econòmic, cultural...i en definitiva en qualsevol especialitat que els mitjans de comunicació

Borrat també coincideix en aquesta capacitat mediadora dels mitjans de comunicació, tot i que els hi atribueix una voluntat d'influència:

“Con frecuencia, la dimensión conflictiva inherente a una percepción del periódico como “actor” queda desplazada u oculta por las connotaciones de neutralidad o de mediación pacificadora que acompañan al término “medio”. Pero la mediación –subraya McQuail (1985)- tiene varias connotaciones y puede ejercitarse de forma más o menos activa. El periódico puede hacer de transmisor neutral o servir de vínculo interactivo, con diversas posibilidades de participación, o de medio de control, con o sin un objetivo y una intencionalidad coherente. En la medida en que es un transmisor, aparece como una ventana abierta a la experiencia: amplía nuestras posibilidades de visión del mundo. A esta metáfora Gaye Tuchman (1983) niega con razón su presunta “neutralidad”, poniendo de relieve el marco como determinante de lo que deja ver esta ventana” (Borrat, 1989: 30).

• Característiques

Inclòs dins la categoria de gènere argumentatiu,⁵⁴ l'editorial posseeix algunes característiques pròpies que convé assenyalar, com indica Martínez Albertos (1992: 369 i 370):

- 1 L'estil de l'editorial ha de ser digne i fins i tot tendint a majestàtic, tot i que sense abusar.
- 2 Per tal de preservar el prestigi i l'autoritat moral davant els lectors, l'editorial ha de tenir seriositat lingüística.
- 3 Ha de ser un text clar, concís i breu.
- 4 L'estil ha de ser dur i directe
- 5 Es tracta d'un text en què es pren posició en una qüestió sobre la qual hi ha actituds i opinions públiques diverses.
- 6 Ha de deixar clar al lector quina és la posició del diari sobre un assumpte concret.
- 7 No pot existir el “jo” personal en la redacció ja que el periodista que escriu el text no ho fa en nom seu sinó de tot el bloc professional.
- 8 En cap cas s'ha d'utilitzar un llenguatge *rosat* i massa optimista que doni lloc a autocomplaença.
- 9 Cal que el tema escollit sigui afrontat d'entrada, sense paràgrafs introductoris
- 10 L'editorial exigeix un inici i un final reflexivament elaborats, a diferència de la notícia com a gènere que carrega tota la força en el lid i deixa allò menys important pel final.

---

⁵⁴ Casasús classifica en quatre grups els gèneres periodístics: informatius, interpretatius, argumentatius i instrumentals (Casasús i Ladevéze, 1991: 88).

Seguint Gomis (1989: 177) veiem com una política editorial haurà de reunir unes condicions mínimes si aspira a ser considerada veritablement influent:

- 1 Atrevir-se a actuar sobre les intencions del lector recomanant-li raonadament una opció.
- 2 Aconseguir que el missatge sigui nítid i conseqüent amb si mateix, sense contradiccions ni incoherències, de manera que no resulti que es vulgui una cosa i la contrària.
- 3 Aconseguir que la política editorial i la informativa siguin coherents, per tal que una no comenti com a cosa important alguna cosa que l'altre ha valorat com a indiferent, marginal o secundària.
- 4 Exercir duna manera raonada i responsable la “interpretació del futur”.

• Estructura interna

On ja no hi ha tant d'acord és en l'estructura interna que ha de tenir l'editorial. Aquí es dibuixen dues opcions,⁵⁵ que serviran de base per a l'estudi estructural dels textos editorials analitzats en aquesta tesi:⁵⁶

- L'esquema típic de les sentències judicials: amb una exposició de fets; una explicació dels principis generals i les normes doctrinals i teòriques aplicables; i una conclusió correcte que emana dels principis generals exposats i que ve a ser com el veredict.
- Una estructura formada per una premissa major general; seguida del cas concret; i, per acabar, una conclusió deduïble.

•Tipus d'editorials

Pel què fa als tipus d'editorials que es poden escriure segons la intencionalitat amb què es vulgui transmetre el missatge, Martínez Albertos recull la classificació en tres tipus que presenta De Gregorio⁵⁷:

- L'estil *didascàlic* o autoritari: en què l'autor adopta una actitud autoritària sobre el lector de qui confia que acceptarà passivament tot allò exposat.
- L'estil *objectiu*: els fets s'exposen de forma freda, allunyada, amb distanciament per tal d'evitar emetre judici sobre l'assumpte en qüestió.
- L'estil *interpretatiu*: l'autor s'esforça per oferir al lector tots els elements que li permetin tenir un coneixement major sobre el fet per tal d'orientar el seu judici cap a unes conclusions que, si bé seran exposades, no es presentaran com a tesis definitives.

---

55 Martínez Albertos (1992: 370) recull les dues teories.

56 Veure capítol 5.3.

57 Doménico de Gregório exposa aquesta classificació a l'obra *Metodología del periodismo*, Madrid 1966. Citat per Martínez Albertos (1989: 232).

El primer dels estils exposats, herència del segle XIX, s'associa a un tipus de periodisme de vehemència ideològica, amb forts compromisos doctrinals que pràcticament ha desaparegut tot Europa. El segon, creat als Estats Units, és més usual en diaris neutres, de vocació empresarial clarament comercial i que busca no enemistar-se amb ningú ni prendre partit d'una forma clara. I el tercer estil, que apareix quan la televisió i la ràdio comencen a competir de forma clara amb la premsa, se situa en la tradició del periodisme interpretatiu (Martínez Albertos, 1992: 239).

Gomis (1989: 170-172), seguint Brown i Mott, simplifica aquesta classificació i ofereix tres possibles categories⁵⁸:

- editorials informatius: text en què s'exposen els fets sense interpretacions ni opinions.
- editorials explicatius: lleuger to interpretatiu i, fins i tot, didàctic però sense posicionaments.
- editorials interpretatius
- Els que queden dins aquest darrer grup són els que, segons Gomis, compleixen la funció característica de l'editorial i són, al seu torn, classificables en dos grups possibles:
  - els que donen sentit a una informació
  - els que defineixen la posició del diari davant un esdeveniment o ideologia

Les circumstàncies periodístiques i polítiques específiques en què s'emmarca aquest estudi, derivades d'una situació de trànsit entre dos règims (de dictatorial a democràtic) fa que qualsevol de les dues classificacions exposades resti incompleta. És per això que s'opta per una taxonomia pròpia, a partir de les que presenten De Grégorio i Gomis, a incloure com un camp més de la fitxa d'anàlisi de les unitats redaccionals editorials:

- estil autoritari (o didascàlic)
- estil informatiu/objectiu
- estil explicatiu/didàctic
- estil interpretatiu

• Model lliure versus autoritari

Definides les característiques generals del gènere editorial, és important afegir algunes apreciacions que poden modificar el sentit final del text editorial en

---

58 A l'hora d'estudiar els editorials de la premsa de la transició democràtica també caldrà tenir en compte una varietat menor de l'editorial que Martínez Albertos (1992: 371) anomena *sueltos* i que ve a ser un apunt, una nota marginal a un fet puntual, escrit de forma breu i que busca ser un toc d'atenció al lector sobre un aspecte concret. Malgrat que no és una variant molt utilitzada a Espanya (i sí a Anglaterra, per exemple), durant la transició democràtica trobarem algun exemple concret d'aquest tipus d'editorials.

funció del context polític en què viu. Segons el Committee on Modern Journalism la funció de l'editorial és “*la de ayudar al público a entender la importancia de una Prensa libre y responsable. El editorial es el celoso guardián contra la violación del derecho que tiene el público a saber. Aunque los editorialistas suelen trabajar en el anonimato, en todo el mundo periodístico no hay puesto más importante o respetado que el suyo. Es él quien fustiga el engaño la injusticia, el desatino; es él quien trata de inspirar a los hombres y a las mujeres para que den lo mejor de sí mismos. El periodista ayuda a los lectores a saber, el editorialista les ayuda a entender*”⁵⁹. Així doncs, les característiques bàsiques que ha de complir un editorial en un marc de normalitat política, seguint les classificació vista de Martínez Albertos (1992: 369 i 370), s'inscriuen en el que anomenarem *model de premsa lliure*.

Davant d'aquestes singularitats del gènere editorial (extrapolables a la resta de gèneres analitzats) en un règim polític democràtic cal assenyalar les característiques que aquest mateix gènere pot tenir enmig d'un sistema polític que no doti la professió periodística de les llibertats necessàries. És el que Martínez Albertos anomena “*llenguatge totalitari*”⁶⁰ que es dona en editorials de diaris en un marc de periodisme totalitari⁶¹ i que pren forma amb el següent decàleg (1992: 246) que anomenem *model de premsa totalitari*:

- 1 Predomini de la oratòria i, en conseqüència, estil declamatori tipus arenga.
- 2 Propagandisme triomfant.
- 3 Ideologització constant. Falsejament i deformació dialèctica dels conceptes, menyspreu per la lògica.
- 4 Exagerada abstracció i desmesurada pretensió científica.
- 5 Obsessió estimativa i apassionada.
- 6 Consignes màgiques.
- 7 Tensió agitadora.

---

59 Text publicat pel Committee on Modern Journalism *Periodismo Moderno*, Mèxic 1967 citat per Martínez Albertos, 1992: 238.

60 Martínez Albertos indica el següent en referència al “llenguatge totalitari” en articles editorials: “*En nuestros días, más que un periodismo totalitario, como fenómeno generalizado en la Prensa de un país, habría que hablar de lenguaje totalitario dentro de un estilo editorialista de ciertos periódicos y ciertos comentaristas. Son, diríamos, residuos históricos que todavía perviven en ciertos campos del periodismo, tics estilísticos heredados de situaciones políticas recientes aunque ya superadas. Tanto el periodismo totalitario, fenómeno común a toda una época y un país, como el hecho más particular del lenguaje totalitario, son ejemplos viciosos o abusos del estilo editorialista en el lenguaje periodístico. En ambos casos se pretende coaccionar la respuesta del lector a los mensajes que se proponen como tesis. No se respeta el derecho que tiene el ciudadano a emitir su respuesta ante los mensajes, o contenidos simbólicos, de forma racional y autónoma. La importancia política de esta falta de respeto radica en el hecho de que estas respuestas son las que originan las actitudes colectivas que están en la base de los procesos de opinión pública*” (1992: 245).

61 Aquest context totalitari es pot vincular a l'estil didascàlic apuntat anteriorment segons la classificació de De Grégorio.

- 8 Prevalència del “súper jo”.
- 9 Formulisme partidista.
- 10 Pretensió de posseir la veritat absoluta.

Donada la importància del context legal periodístic i polític a l'hora d'interpretar un text editorial, aquest doble model lliure/autoritari també s'ha inclòs a la fitxa d'anàlisi.

• **Freqüència**

Una darrera qüestió a destacar en l'estudi del gènere editorial és la freqüència en la seva publicació⁶². Borrat considera que la tradició de publicar editorials cada dia està fortament arrelada en la premsa diària actual tot i que amb matisos:

“Sería muy comprometedor para el diario [aquesta tradició de publicar editorials cada dia] si cada día tuviera que concretarse en una opinión sobre los hechos políticos del propio país: como todo actor del sistema político, el periódico necesita combinar sus silencios estratégicos con sus mensajes de apoyo, demanda o denuncia. No es comprometedor por dos razones combinadas. Primera: cuando no quiere o no puede opinar sobre la actualidad política nacional, el periódico tiene ante sí el amplísimo espacio noticiable y opinable del resto del mundo. Segunda: cuando no quiere opinar sobre política, el periódico puede opinar sobre cualquier otro ámbito de su actualidad periodística –sociedad, cultura, economía– o sobre temas intemporales (con toda presunción de trascendencia que les confiere su intemporalidad)” (1989: 139).

Novament, es posa l'accent en què no sempre el periodisme és lliure per opinar sobre qüestions sensibles com la política, i menys quan s'està sotmès a règims en què no hi ha llibertat d'expressió. D'aquí la importància de tenir ben present el context polític de cada moment a l'hora d'analitzar les unitats redaccionals.

1.4 IDEOLOGIA, PERSUASIÓ I MEDIACIÓ

La voluntat del rotatiu d'expressar i difondre ideologia amb intencionalitat de persuadir el lector queda reflectida perfectament en diversos textos d'un rotatiu, tot i que de forma més clara en les peces argumentatives o de comentari.

Aquesta intenció de difondre ideologia no és patrimoni exclusiu dels mitjans de comunicació sinó que són molts els agents socials contemporanis que apro-

---

62 Veure punt 5.2.2 del present treball.

fiten la seva influència sobre el públic per transmetre ideologia; però sí que és una capacitat clarament definida i estudiada en els mitjans de masses que, aprofitant el canal de comunicació de què disposen amb el receptor, difonen valors i idees amb intencionalitat persuasiva (Augoustinos i Walker, 2000: 309) i, de forma implícita o explícita, construeixen missatge (Herrero, 1996: 47). També se suma a aquesta teoria Josep M. Casasús que constata que “*la ideología es consubstancial a todo medio de comunicación*” (1985: 135).

A través de la influència i la persuasió expressades en els textos, sobretot en els d'opinió, el diari busca provocar una reacció o efecte concret en l'actitud del receptor, en aquest cas el lector, i també un canvi en la seva opinió per tal de convèncer-lo que si actua tal i com se li recomana farà un bé no només a ell sinó a tot el col·lectiu. Però no només sobre el lector es fa aquesta influència: també podem parlar de persuasió cap a les autoritats i poders públics per tal que prenguin decisions d'acord amb al voluntat del diari en qüestió. Gomis ho resumeix amb una frase contundent: “*El que influye no manda, pero puede persuadir al que manda de que debe actuar en uno u otro sentido*” (1991: 153).

Això no significa que els diaris vinculin de forma explícita la seva ideologia amb una formació política⁶³ i en aquest sentit Casasús (1985) deixa palès que la difusió d'unes idees per part del rotatiu no implica que aquest respongui sempre als interessos o intencions d'un emissor concret com pot ser un partit polític. Cal, doncs, no confondre ideologia i partidisme ja que, tot i estar estretament vinculats, no significa que els diaris prenguin partit per una opció sinó que, més aviat, prenen una alternativa política davant d'uns fets que es tradueix en una acció ideològica en la comunicació explícita (Casasús, 1985: 113). No obstant això, quedarà per demostrar que durant la transició democràtica es confirmi la tesi de Casasús per la qual la premsa de més tirada presenta una ideologia marcadament regressiva i conservadora, en una equació que vindria a relacionar èxit amb regressió, popularitat amb conservadorisme.⁶⁴

---

63 Cap dels rotatius que es publicaven a la ciutat de Barcelona durant la transició mantenien una vinculació orgànica directa amb formacions polítiques fet que impedeix parlar de l'existència d'una 'premsa de partit' o 'diari d'opinió', segons la nomenclatura proposada per Casasús i Roig que classifiquen els models de diari en informatiu-interpretatiu, popular-sensacionalista i d'opinió. En la descripció que els autors fan d'aquest tipus de periòdic (on s'inclouen rotatius com *El Alcázar* de Madrid, els francesos *L'Humanité* o *Le Croix* i els italians *L'Unità* o *L'Osservatore Romano*, entre d'altres) no n'assenyalen cap referent d'entre la premsa catalana (Casasús i Roig, 1981: 56-57). Tot i així, i com es veurà, algun rotatiu estarà subjecte a la influència periodística i empresarial d'empresaris que formaven part o eren propers a formacions polítiques (vegeu punt 2.3.7 d'aquest treball).

64 Casasús dona nom a aquesta teoria com a “ley de la regresividad del medio” segons la qual com més reaccionari és un diari més difusió aconsegueix (1985: 135 i 136).

Tampoc cal oblidar que aquesta intencionalitat ideològica o persuasiva té límits que no són altres que la construcció d'uns textos que no prescindixin de la lògica de la raó i dels arguments ja que, sinó, es pot convertir en un exemple de manipulació informativa (Herrero, 1996: 47).

El diari, com a mitjà que narra i comenta la realitat a partir de la construcció de notícies, missatges i opinions, té com a objectiu final persuadir el lector; i serà aquest el que, depenent de la lectura que faci d'allò que es relata, decodificarà els fets exposats d'una forma o d'una altra. Tot i ser de gran interès, s'escapa a aquest treball l'estudi de recepció, o sigui, de la influència real que van tenir aquestes peces i mitjans de comunicació sobre els lectors durant la transició democràtica.

Finalment, els temes escollits en els textos publicats pels 11 rotatius barcelonins durant el període estudiat poden donar una idea de fins a quin punt la premsa comença a marcar la pauta en decidir els assumptes polítics que són de rellevància per a la opinió pública i influir en l'agenda dels temes a tractar.⁶⁵ D'aquesta manera, i a través de la influència, la persuasió i la decisió de quins temes són els que s'han de tractar, els mitjans potser no aconsegueixen dir-li a la gent què ha de pensar, però sí que decideixen sobre què han de pensar (Redero i García González, 1991-1992: 85).

---

65 La referència als conceptes d'"agenda setting", introduït per Niklas Luhmann, i tematització, de McCombs i Shaw, és clara. Es tracta d'un concepte que comprova com els mitjans aconsegueixen centrar l'atenció social al voltant de certes temes configurant la panoràmica de l'actualitat diària (Redero i García González, 1991-1992: 85). D'aquesta manera, els temes que són considerats com a prioritaris pels mitjans de comunicació de masses, acaben sent percebuts com a més rellevants pel públic consumidor (Marin, 1992: 111).

2. CONTEXT POLÍTIC

El 20 de novembre de 1975, dia de la mort del general Francisco Franco, significa un punt i a part en la història de Catalunya i d'Espanya. És a partir d'aquell moment que comença el període conegut com la transició democràtica que conduirà l'Estat d'una dictadura a una monarquia parlamentària a través de la reforma pactada de les pròpies institucions i lleis franquistes. Aquest és el context polític en el qual es desenvolupa la premsa entre novembre de 1975 i desembre de 1978, un període temporal que s'emmarca dins d'una època de canvis constants.

2.1 LÍMITS DE LA TRANSICIÓ

Que la mort de Franco marca l'inici de la transició democràtica és un lloc comú força acceptat per la immensa majoria d'historiadors que han treballat aquest tema.⁶⁶ També és cert que des de finals dels anys seixanta, tant la oposició franquista com certes esclètxes d'obertura dins el mateix règim feien presagiar un cert aire de canvi. La transició no pot entendre's sense tenir present les etapes precedents, ja sigui des de 1966 – en el terreny periodístic amb l'aprovació de la Llei de Premsa i Impremta, l'anomenada Llei Fraga, que substituïa la Llei d'Impremta de 1938- o, en l'àmbit polític, des de 1969 - amb el nomenament de Joan Carles com a successor de Franco- o més clarament des de 1973– amb l'assassinat de Carrero Blanco i el primer govern d'Arias Navarro- (Tusell i Soto, 1996: 122).

Tanmateix, les característiques del franquisme, immobilista en els seus pilars i lleis més bàsiques i fonamentals fins que va ser impossible mantenir l'*status quo*, fan pensar que molts dels elements de canvi previs al 20 de novembre de 1975 o, més ben dit, previs al 22 de novembre del mateix any, dia del jurament del rei Joan Carles I com a nou cap d'Estat, van servir no tant per donar inici al procés de democratització sinó per preparar el camí que permetés, a partir d'aquell moment, iniciar el procés de transició democràtica.

Així doncs, es pot considerar que malgrat els múltiples símptomes de tímida reforma que s'estaven donant dins el franquisme abans de la mort del dictador això no tenia perquè conduir directament cap a una democràcia sinó que també hagués pogut evolucionar vers un règim continuista, potser més obert

---

66 En aquest sentit, és interessant la cita de Pere Ysàs: “*En la historiografia hi ha un ampli acord respecte a la definició de la transició del franquisme a la democràcia: es tracta d'un canvi polític, d'un canvi de règim polític iniciat amb la mort del general Franco i que cal considerar acabat una vegada el nou règim democràtic va estar consolidat (...)*” (Ysàs, 1997: 9)

que el dirigit per Franco. És probable que aquesta opció no hagués triomfat però també és encara més possible que els poders fàctics que governaven durant la dictadura haguessin mantingut, com d'altra banda van intentar fer, en bona mesura el règim anterior⁶⁷.

Prova que el futur polític, un cop mort Franco, no s'albirava massa clar són les edicions dels diaris de la ciutat de Barcelona del dia 20 de novembre: seran una minoria les empreses periodístiques que, amb molta cautela, gosaran demanar o insinuar canvis democràtics; uns canvis que per a res estaven assegurats i que durant molt de temps van restar en perill, si fem cas de les informacions periodístiques analitzades en aquesta tesi. També és prova d'una voluntat del franquisme de canviar el menys possible aquella famosa màxima de Franco en què assegurava que, per quan ell faltés, tot estava “*atado y bien atado*”. Per tant, la data de la mort de Franco i la consegüent jura del rei com a nou cap d'estat es poden prendre com a moments d'inici del procés de transició democràtica.

En canvi, establir el final d'aquest període és encara més discutible⁶⁸. Juan Pablo Fusi sintetiza el debat al voltant d'aquesta qüestió:

“Los historiadores no nos ponemos de acuerdo sobre dónde situar el punto final de la transición, aunque éste sea un concepto indeterminable, pero no nos parece mala fecha la entrada en la CEE y la OTAN en la medida que esto parece, primero, resolver un grave problema de identidad de España del último siglo y en la gestión de la política exterior y de la política militar de defensa: dar al ejército un papel exterior por primera vez desde O'Donnell en 1860 y encajar ya las fuerzas armadas españolas dentro de un proyecto internacional” (1997: 44).

Javier Tusell, en canvi, tot i afirmar que qualsevol procés de canvi i transició té una cronologia indeterminada, opta per situar el final del període l'octubre de 1982 amb la victòria del PSOE a les eleccions legislatives o el que és el mateix, l'ascens de l'esquerra al poder per primer cop des de la II República:

‘Sin duda se pueden encontrar argumentos para probar que sería más conveniente otra fecha para señalar el final del proceso, en vez de la de

---

67 José Casanova (1994: 38-40) nega la possibilitat que la transició fos iniciada abans de la mort de Franco per part del propi règim, tal i com apunten alguns historiadors, sinó que va ser una decisió conscient dels actors estatals que veien clau desfer-se del règim per a poder arribar a la democràcia.

68 La discussió historiogràfica sobre aquests límits de la transició democràtica també ha rebut la observació crítica del propi Tusell (1991: 11) que creu que s'ha destinat massa temps a buscar el principi i el final d'aquest període quan allò realment interessant i important del moment és el procés en sí, on s'apunten les claus de la desaparició del franquisme i de la configuració del nou règim democràtic.

1982. Sin embargo, las elecciones celebradas en este año tienen una importancia [...]. En esta fecha no quedaba por cerrar el proceso de transición española sino que, com estaba ya cerrado, llegó al poder el PSOE' (1991: 10-11).

Tusell sosté que, si es parla d'història política, són tres les raons per les quals es pot situar el final de la transició amb la victòria del PSOE:

- 1 Perquè la UCD, protagonista des de la mort de Franco, no només és vençuda sinó que desapareix i és un nou partit sense lligams amb el franquisme que aconsegueix la victòria.
- 2 Perquè les possibilitats d'un nou intent de cop d'Estat eren ja nul·les, després del fracàs del 23F.
- 3 Perquè la victòria del PSOE és un terratrèmol electoral que trenca amb el passat. (1991: 162-163)

En canvi, des d'un punt de vista econòmic, José María Serrano (1994: 136) proposa l'any 1985 (quan les mesures econòmiques impulsades pel primer govern socialista ja estan en marxa) com una bona data per situar el final de l'entramat que formen la crisi econòmica (que pateix Espanya des de 1973) i la transició política.

Davant la dificultat manifesta de trobar un límit de consens a aquest període, potser caldria plantejar el fet que la transició, així com té un inici força clar en la mort del general Franco, no tingui un final tan estricte sinó que siguin tot un conjunt de fets històrics importants els que vagin dibuixant la nova etapa política. Així, se situaria el seu acabament en un període ampli que aniria des del desmantellament total de les estructures legals franquistes (un procés iniciat a partir de finals de 1976 amb la Llei per a la Reforma Política) i la seva substitució per un sistema de llibertats democràtiques que culmina amb l'aprovació de la Constitució de 1978 o la consolidació del règim democràtic que s'assoleix gràcies a l'avortament del cop d'Estat del 23 de febrer de 1981 juntament amb el triomf del PSOE el 28 d'octubre de 1982⁶⁹ fins l'entrada d'Espanya a la CEE l'1 de gener de 1986. Un període de menys de 10 anys en què ja es pot parlar d'un règim democràtic consolidat.

Fusi reafirma aquesta tesi:

“El fracaso del 23 F, la normalidad con que se produce la alternancia en el poder a partir de octubre del 1982, la moderación del partido socialista en sus distintas políticas económicas y sociales, la entrada en la Comunidad

---

69 El PSOE va aconseguir una victòria aclaparadora per majoria absoluta de 202 diputats, desbancant del poder una UCD desmembrada que, poc temps més tard, desapareixeria.

Económica Europea y en la OTAN y la terminación del proceso autonómico a partir de 1982- 83, todo ello significaría el fin de la transición, no necesariamente el fin de los problemas, y sin duda alguna la consolidación de la democracia, que todavía en el 1981 parecía frágil". (1997: 44).

Esdeveniments importants com són les primeres eleccions lliures des de la II República o la constitució de les primeres Corts democràtiques (a partir de juny de 1977) són moments claus d'aquest procés històric però per la fragilitat de les institucions acabades d'estrenar i per la mateixa conjuntura política encara dèbil no poden ser considerats com uns esdeveniments que signifiquin el final de res sinó que han de ser vistos com etapes clau d'un procés més llarg⁷⁰. Fins que no es comencen a desenvolupar de forma eficaç i veritable les bases del nou règim recollides en la Constitució i els diferents Estatuts d'Autonomia, no es pot començar a albirar el principi del final del procés de transició.

Amb tot, és el reconeixement exterior d'Espanya com una democràcia (amb l'entrada a la OTAN i a la CEE) el que permet veure culminat aquest procés i, per tant, on de forma més lògica es pot situar la fi natural de la transició: després de gairebé 40 anys d'autarquia, de nou Espanya torna a obrir-se a Europa i al món i és en aquest reconeixement on trobem l'inici d'una nova etapa i d'un nou paper tant intern com extern de l'Estat espanyol.

A efectes d'aquest estudi, però, i en la mesura que interessa veure la comparació entre l'evolució que experimenta la situació política i legal amb els canvis que viuran els mitjans de comunicació, l'aprovació de la Constitució de 1978 es perfila com un episodi essencial que marca un punt i seguit en aquesta història de la transició:

'Con la Constitución y como función del Estado democrático se procedió al reconocimiento y al establecimiento de garantías de los derechos y libertades fundamentales que recogen derechos individuales, libertades públicas, derechos sociales y otros derechos enunciados como principios [...]. El punto final [de la transició] se situaría en la aprobación por referéndum (6 de diciembre de 1978) de la Constitución, lo cual implica una ruptura con la legalidad anterior, a la vez que define un cambio radical del régimen político' (Soto, 1994: 110-111).

---

70 José Casanova (1994: 32-33) parla de dues primeres fases de la transició: des del nomenament de Suárez fins el referèndum de la Llei per a la Reforma Política (moment en què es posen les bases legals per a trencar amb el règim anterior) seria el primer moment; la segona fase, en canvi, la situa entre la primera reunió oficial entre Suárez i la oposició democràtica (al desembre de 1976, després del referèndum) i les eleccions a Corts del 15 de juny de 1977.

Tusell també dóna arguments per entendre la fita del 6 de desembre de 1978 com un possible punt i final de la transició pròpiament dita:

‘Los científicos de la política que han tratado sobre el particular distinguen entre la transición propiamente dicha, que consiste en el establecimiento de las nuevas normas constitucionales y la desaparición de los peligros de la involución, y lo que denominan como consolidación de la democracia, que implicaría ya una rutinización de las pautas de comportamiento habituales en un régimen de estas características’ (1994: 75).

Es pren, per tant, la Constitució com a aquest primer límit de la transició no només perquè consolida definitivament la democràcia i enterra les velles estructures legals franquistes⁷¹; no només perquè significa la fita més important (i segurament l’última) en la política de consens i unitària de les forces democràtiques (Carr, 2001)⁷²; o perquè posa les bases definitives sobre les quals podran desenvolupar-se la resta de canvis polítics, socials, econòmics i legals de l’estat⁷³; sinó també perquè oficialitza de nou, 40 anys després, un règim de llibertat d’impresament, element indispensable a l’hora de descriure i analitzar els canvis mateixos que experimenten els mitjans de comunicació.

2.1.1 La transició catalana

Vist des d’una òptica estrictament catalana, també es podrien apuntar altres dates com a principi i final d’una transició a Catalunya, procés condicionat, evidentment, pels fets que anaven ocorrent arreu de l’Estat espanyol⁷⁴ però amb un perfil propi dels esdeveniments polítics:

‘El ritmo político [durant la transició] fue muy diferente en el País Vasco o en Cataluña que en el resto de España [...]. En el País Vasco, por ejemplo, se puede decir que a la existencia de una legalidad aceptada por todos sólo se llegó en 1979 con la aprobación del Estatuto, mientras que en el caso de Cataluña hubiera sido imaginable un proceso de ruptura con respecto al pasado, impensable en resto de España’ (Tusell, 1994: 76).

---

71 *‘Fue la reforma legal-constitucional la que trajo consigo la verdadera ruptura con el viejo orden’* (Casanova, 1994: 32)

72 Casanova (1994: 45) també coincideix en situar la Constitució com la negociació i pacte més important de tots els que es van fer durant la transició.

73 En un procés que, com s’ha apuntat, no culminarà segurament fins l’entrada d’Espanya a la CEE, l’any 1986.

74 Pere Ysàs (1997: 13) creu que es pot parlar d’un perfil propi de la transició a Catalunya, tot i que condicionat pel procés general que es viu a Espanya.

Tot i que l'inici d'aquest període, igual que a la resta d'Espanya, ve marcat per la mort de Franco, els primers símptomes de canvi es comencen a produir a partir dels anys seixanta amb el renaixement de l'oposició franquista i la irrupció d'una nova classe política catalana, deslligada del passat, a causa de la seva joventut, i per tant amb menys condicionants previs (Martin Ramos, 1997: 67).

Situar l'acabament de la transició catalana ja és més complex, no només perquè comparteix òbviament moments amb el període espanyol sinó perquè hi ha diversos episodis propis considerats clau en l'evolució d'aquest període: el retorn de l'exili del president Tarradellas, amb el que suposava de restauració d'una Generalitat que entroncava directament amb la legalitat republicana⁷⁵; l'aprovació en referèndum de l'Estatut d'Autonomia de Catalunya l'any 1979; o les primeres eleccions catalanes, el 1980, amb el triomf contra tot pronòstic de Jordi Pujol. És precisament en aquest moment en què Borja de Riquer situa la fi de la transició catalana:

“Hem optat per una data intermèdia que, des de la perspectiva política catalana, ens sembla totalment justificada: la de març-abril de 1980, quan tingueren lloc les primeres eleccions al Parlament de Catalunya. Com a conseqüència d'aquest fet, es constituí el primer govern, ja estatutari, de la Generalitat de Catalunya. És per això que considerem que a Catalunya la Transició política, és a dir, l'etapa en què s'establiren les normes bàsiques del nou marc democràtic, va durar des de novembre de 1975 fins a març-abril de 1980”. (Riquer, 2004: 34)

2.2 ELS MOMENTS CLAU DE LA TRANSICIÓ DEMOCRÀTICA

De tot el llarg període que, depenent de cada historiador, pot comprendre la transició democràtica, aquest estudi se centra en l'anàlisi dels tres primers anys (del 20 de novembre de 1975 al 6 de desembre de 1978). Aquest marc temporal es pot considerar com un període ben delimitat en la història política del moment que s'inicia amb la fi del règim anterior i culmina amb l'aprovació de les bases per a un estat democràtic. És un temps que serveix per arraconar les forces del franquisme encara presents i desactivar, poc a poc, la seva influència; i tot davant l'escepticisme d'alguns, la oposició d'altres i les dificultats dels qui ho tiraven endavant.

---

75 En aquest sentit, cal recordar que es tracta de l'única institució de tot l'estat que es restaura després de la dictadura en un reconeixement de la legalitat republicana no només durant la II República i la guerra civil, sinó durant els anys de dictadura i exili.

Dins d'aquest període, s'han escollit deu moments que es poden considerar claus, tant per la seva rellevància política com per la repercussió social que van ocasionar:

- 1 La mort de Franco el 20 de novembre de 1975 i la presa de possessió del rei com a nou cap d'Estat.
- 2 La dimissió del president del govern espanyol Arias Navarro i la designació d'Adolfo Suárez com nou president per part del rei, a principis de juliol de 1976.
- 3 El referèndum de la Llei de Reforma Política, el 15 de desembre de 1976, una llei que permetia reformar les institucions franquistes per a convertir-les en institucions democràtiques, alhora que regulava la celebració d'eleccions democràtiques.
- 4 El gener de 1977 la violència ultra, exemplificada en els crims d'Atocha (assassinat de cinc advocats laboralistes) per part de les forces d'extrema dreta i el segrest del militar Emilio Villaescusa per part del GRAPO que posarà en entredit el procés democràtic.
- 5 L'abril del mateix any: amb la supressió, el dia 1, de l'Article 2 de la llei de premsa i impremta que impossibilitava la llibertat d'informació en sotmetre-la als principis del Movimiento Nacional; amb la legalització del Partido Comunista de España, el dia 10; i cinc dies més tard amb la convocatòria de les primeres eleccions lliures des de la II República.
- 6 Les eleccions legislatives del 15 de juny de 1977 que donarien el triomf a la UCD.
- 7 El retorn del president de la Generalitat, Josep Tarradellas, i els Pactes de la Moncloa, l'octubre de 1977.
- 8 La crisi de la comissió de les Corts redactora de la Constitució espanyola amb l'abandonament del representant del PSOE a principis de març de 1978.
- 9 El coneixement per part de l'opinió pública de l'Operació Galàxia, un intent de cop d'Estat militar avortat per la policia, al novembre de 1978.
- 10 L'aprovació en referèndum de la Constitució espanyola, el 6 de desembre de 1978, fet que culminava la transició d'un règim dictatorial a una monarquia parlamentària.

El propi Tusell coincideix en destacar com a essencials alguns d'aquests episodis:

'Se suele quitar importancia, por ejemplo, al paso de la ley de reforma política por las Cortes del régimen precedente y, además, se alaba la magnanimidad que implica el "suicidio" de los procuradores franquistas. Lo cierto es que, sin embargo, que pudo producirse un resultado por completo distinto y que los procuradores actuaron como lo hicieron porque confiaban en perdurar. Más decisivas fueron todavía otras dos ocasiones: la matanza de Atocha y la legalización del PCE' (1996: 132).

2.2.1 L'inici d'una nova era

Malgrat l'evident desgast que gairebé 40 anys de dictadura suposaven pel règim del general Franco, el suport tàctic que els diferents *lobbys* econòmics, polítics i socials de l'Estat li donaven feia pensar que la dictadura podia tenir continuïtat més enllà de la seva mort. Mentre Franco va mantenir-se amb vida, les tensions internes evidents dins del règim, sobretot entre els bàndols tecnòcrates – propers a l'Opus- i els falangistes –que veien com, poc a poc, perdien poder d'influència dins l'aparell de l'Estat- no van provocar cap trencament. La continuïtat del règim era la voluntat i el testament vital de Franco, que quedava exemplificada amb la màxima de tenir-ho tot “*atado y bien atado*” i amb el nomenament, ja l'any 1969, del príncep d'Espanya Joan Carles com a successor.

Però no tot estava tan lligat o, si més no, hi havia gent que tot i provenir del propi règim estava disposat a deslligar, poc a poc, tot l'entramat ideat durant els anys de dictadura. Per l'historiador José Casanova “*Franco era Caudillo de por vida, “por la gracia de Dios”. Con el tiempo, ésta llegó a ser la hipótesis dada por sentido que hizo “imposible” su derrocamiento. No obstante, tanto sus fieles como sus oponentes reconocían que el régimen personal de Franco era “excepcional”, que su muerte daría al traste con el régimen y que después de Franco habría que establecer un nuevo orden político*” (1994: 23).

Mort el dictador, van començar a aflorar dins del propi règim diferents projectes polítics “*uns potenciats des de la mateixa Corona, altres sorgits de la presidència del govern, o de diferents opcions reformistes que contrastaven amb l'immobilisme total de la vella guàrdia franquista*” (Riquer, 2004: 28). Vist en perspectiva, és fàcil de veure el procés com un desmantellament lent però precís de tot l'aparell franquista. Però en aquell mateix moment la situació no era viscuda amb tranquil·litat ni per l'anomenat *bunker* ni per l'oposició democràtica. Ni, evidentment, tampoc es vivia amb total garantia d'èxit per part d'uns governs (primer d'Arias Navarro després d'Adolfo Suárez) que més que tenir un guió escrit del procés de transició, anaven construint dia a dia un camí inèdit en la política espanyola que, finalment, va desembocar en la Constitució de 1978. Fou el mateix Arias Navarro el primer a mostrar una propensió cap a les idees democràtiques, amb les quals no s'hi acabava de sentir còmode, mostrant un nou discurs de *democràcia orgànica*, ja present en els darrers temps del franquisme i que només mirava de situar, a la desesperada, el règim dins el context internacional (Casanova, 1994: 27).

L'esperança que, pels demòcrates, va suposar la mort del dictador el 20 de novembre de 1975 es convertia en desencís tan sols dos dies més tard quan el rei Joan Carles I després de jurar el càrrec com a nou cap d'Estat feia un discurs que, segons l'oposició, donava pocs motius per a l'esperança. I el desencís es

convertia en preocupació en veure com el primer govern postfranquista escollit pel rei⁷⁶ l'encapçalava el mateix home que havia portat l'executiu des de l'assassinat de l'almirall Carrero Blanco⁷⁷ i durant els últims mesos de dictadura: Carlos Arias Navarro. Malgrat tot, Arias formaria un govern on destacava la presència de figures públiques de l'aperturisme franquista com Manuel Fraga⁷⁸, el ministre de Justícia, Antonio Garrigues, o el ministre d'Afers Estrangers, José María de Areilza. Però serien persones de tarannà clarament conservador i fidels a Franco i també militars els que ocuparien la majoria de carteres ministerials en un govern d'equilibris on també hi hauria pragmàtics com Rodolfo Martín Villa o el propi Adolfo Suárez, ministre secretari general del Movimiento.

L'anàlisi d'aquests primers mesos pre-democràtics (fins les eleccions de juny de 1977) permet distingir dues fases: el govern d'Arias (novembre 1975- juliol 1976), marcat per una voluntat continuïsta i sense un projecte reformista clar; i l'etapa Suárez (de juliol de 1976 a juny de 1977) en què es durà a terme un procés de reforma pactada que, des de la legalitat existent, anirà deconstruint el franquisme (2004: 28).

Els primers mesos de 1976 seran d'especial dificultat per Arias Navarro que mai trobarà l'equilibri entre un *búnker* que no li permet sortir-se ni un mil·límetre del guió prefixat per Franco, i una oposició democràtica que, malgrat estar dividida, no restarà callada i farà un *tour de force* constant al dèbil executiu fins al punt de demostrar una capacitat de mobilització i influència moral que feien impossible el continuisme de la dictadura (Riquer, 2004: 27). Agrupada en dos grans blocs (la Junta Democrática – amb els comunistes- i la Plataforma de Convergència Democrática – amb socialistes, liberals i demòcratacristians d'esquerres) l'oposició opta per una "ruptura democràtica" que permetés l'establiment d'un govern provisional, unes Corts constituents, llibertats democràtiques plenes i amnistia total (Carr, 2001: 234).

---

76 Tusell (1994) considera que Joan Carles I va pensar en fer un 'govern de transició' abans d'iniciar el camí cap a la transició pròpiament dita. Per l'historiador, la formació d'aquest executiu va respondre a '*una necesidad histórica difícilmente subsanable*'.

77 Carrero Blanco, vicepresident del govern espanyol de 1967 a 1973 (abans ja havia ocupat la cartera de presidència, des de 1951) i president de juny a desembre de 1973 (quan és assassinat per ETA), havia d'assegurar el continuisme del règim ja que, per carisma, era l'únic que podia rellevar Franco un cop aquest hagués mort. Un carisma que ningú més dins del règim, i menys Arias Navarro, tindrà.

78 Fraga serà vicepresident segon i ministre de Governació en el govern d'Arias però perdrà la sintonia que despertava entre els demòcrates a causa de la política de repressió dura al carrer que, des del seu ministeri, va dur a terme durant els mesos en què va estar al front d'aquesta cartera.

A la inestable situació política no hi ajudarà una conjuntura econòmica desfavorable des de 1973, amb una crisi⁷⁹ galopant que ofegava l'economia i demanava a crits mesures que redrecessin la situació. La debilitat del règim en els seus últims anys i la situació de precarietat política que la dictadura comportava allargarà els desequilibris macroeconòmics de la feble economia estatal i donarà a la crisi espanyola un ritme més lent i greu que la situació viscuda a escala internacional (Serrano, 1994: 135). La crisi també tindrà ramificacions cap a un increment de la conflictivitat i protesta obrera que, si bé comença a ser present des d'inicis de la dècada dels 70, a partir de 1975 s'aguditza. Així, del poc més de mig milió de treballadors en conflicte laboral a Espanya l'any 1975, es passarà als més de 3.600.000 el 1976 (Molinero i Ysàs, 1998). Un increment espectacular que demostra les greus tensions que es vivien en l'àmbit laboral, amb increments preocupants del nombre d'acomiadaments i d'aturats⁸⁰, d'empreses que feien fallida i amb un govern incapaç de donar resposta de cap mena. Les vagues i manifestacions obreres estaran a l'ordre del dia durant el mandat d'un Arias Navarro que no tindrà més resposta que la repressió: el febrer de 1976 Barcelona viurà un seguit de vagues obreres que tindran una tràgica continuïtat el mes següent a Vitòria on cinc obrers seran morts per la policia.

A tot això, cal afegir-hi un altre factor que tampoc ajudarà a asserenar els ànims com és la violència terrorista, ja sigui exercida per ETA, GRAPO, FRAP o per grups d'extrema dreta que, a partir de finals de 1975, i davant d'un règim dèbil que ja ha abandonat la pena de mort com a mètode de treball, es prendrà la justícia per la seva banda. La situació de violència política (exemplificada amb segrestos i assassinats)⁸¹ per part del terrorisme basc i dels GRAPO buscarà posar a prova la paciència de l'exèrcit. El cos militar serà objectiu primordial d'unes bandes terroristes que provocaran al màxim les forces armades amb la voluntat d'ocasionar una resposta de força que qüestionï la capacitat democràtica del govern i situï un escenari de confrontació oberta i ruptura total del sistema. No passarà i l'exèrcit, malgrat tot, aguantarà les pressions rebudes. Tot i que seran grups d'extrema dreta els encarregats d'anar responnent les accions

---

79 Tot i tenir característiques pròpies, la crisi que comença el 1973 no es pot llegir només en clau espanyola sinó que es tracta d'una situació internacional coneguda com 'la crisi del petroli'. A Espanya, però, aquesta conjuntura econòmica complicada se solaparà amb els anys del final del franquisme. (Serrano, 1994: 135)

80 Durant l'any 1975 i 1976 la mitjana de desocupació, tot i elevada, es va mantenir a Espanya per sota de la mitjana de la OCDE. Però l'any 1977 l'atur ja superava, en percentatge de població activa, la mitjana dels països de la OCDE (Serrano, 1994: 145).

81 Els casos més significatius seran els viscuts pel president del Consell d'Estat, Antonio Maria Oriol y Urquijo, segrestat pels GRAPO quatre dies abans del referèndum de la Llei per a la Reforma política, l'11 de desembre de 1976; el segrest del president del Consell Suprem de Justícia Militar, el tinent general Emilio Villaescusa, per part del mateix grup el 24 de gener de 1977; i el segrest i posterior assassinat, una setmana després de les primeres eleccions democràtiques, el 22 de juny de 1977, de l'empresari basc Emilio Ybarra per part d'ETA.

violentes d'extrema esquerra també amb l'objectiu de col·lapsar les reformes i tornar a la situació prèvia al novembre del 75.

A la crisi econòmica, la violència terrorista, la conflictivitat laboral s'hi sumaran, finalment, les reivindicacions nacionals, sobretot basques i catalanes però també, en menor mesura, gallegues.⁸² Tant des de Catalunya com des del País Basc es portarà als carrers una campanya en defensa de les pròpies institucions i identitat ja gestada en els últims anys del franquisme però que és ara quan pren la força de la reivindicació col·lectiva. A Catalunya, serà gràcies a l'Assemblea de Catalunya⁸³ però també al recent creat Consell de Forces Polítiques⁸⁴ que es farà sentir la veu de la reivindicació nacional que tindrà com un dels seus lemes la demanda de “*llibertat, amnistia i Estatut d'Autonomia*”. Serà el Principat el territori de l'Estat on l'oposició democràtica tindrà més consistència i capacitat de mobilització, aglutinada a l'entorn, sobretot, de la qüestió nacional, aconseguint que democràcia i autogovern anessin de bracet en les reivindicacions populars (Riquer, 2004: 92).

Tant en el període de govern d'Arias com després amb Suárez, és de destacar la continuïtat i intensificació de la mobilització política dels partits catalans per exercir una pressió reivindicativa constant.⁸⁵ Tot i així, seran uns mesos de dura lluita al carrer, amb unes forces d'ordre públic que actuaran amb la mateixa vehemència amb què ho havien fet en els darrers temps de Franco, un comportament que erosionarà la imatge reformista de Fraga, ministre de Governació.

Arias es veurà atrapat entre els blocs immobilistes i rupturistes durant tot el seu mandat, i sobretot després de presentar, a inicis de 1976, la seva proposta de reforma que contempla el sufragi universal però que conservava trets d'Antic

---

82 Fins i tot el Partido Democrático Gallego, que després no aconseguirà èxits polítics en les eleccions, participarà de l'anomenada Comissió dels Nou, òrgan de negociació govern-oposició.

83 Creada el novembre de 1971, l'Assemblea de Catalunya aglutinarà les forces polítiques, sobretot d'esquerres, i socials (entitats ciutadanes) d'oposició al règim. El PSUC tindrà un clar predomini dins l'Assemblea. Després de la mort de Franco, els partits més moderats també s'integraran per no quedar despenjats.

84 Les forces moderades forçaran la creació del Consell de Forces Polítiques de Catalunya, el desembre de 1975, on s'aglutinaran des de partits d'esquerra fins a forces conservadores d'oposició democràtica, tots d'obediència catalana. El Consell traurà protagonisme a l'Assemblea ja que aquest organisme, integrat exclusivament per formacions polítiques, aconseguirà reunir partits que a l'altre plataforma no hi eren.

85 Riquer assenyala aquest fet, així com el boicot a una espècie de Mancomunitat que el govern Suárez va voler impulsar sota el nom de Consejo General de Catalunya, com els dos elements més destacables del període que va de la mort de Franco a les eleccions democràtiques del 15 de Juny a Catalunya. Però també exemplifiquen la pressió constant d'aquestes forces democràtiques cap als governs de Madrid episodis com les Jornades proEstatut del 23 d'abril de 1976; l'11 de setembre de 1976; les grans manifestacions a Barcelona a inicis de febrer de 1977 en favor de l'Estatut i l'amnistia; o les campanyes contra l'alcalde de Barcelona, Joaquim Viola, i a favor del català a l'ensenyament (Riquer, 1996: 473-474)

Règim (Carr, 2001: 234), un model de Corts que s'autotransformaven però sempre sota el control del govern (Riquer, 2004: 31). El plantejament, massa liberal per uns i inacceptable pels altres, estarà abocat al fracàs. Qualsevol tímida proposta d'obertura (sovint plantejada pels sectors de Fraga i Areilza) era rebutjada per unes Corts que demostraven la feblesa de l'executiu davant els més conservadors.

2.2.2 Suárez, l'aposta del rei

Amb aquest panorama, i després que les Corts espanyoles rebutgin la idea d'Arias de modificar el Codi Penal per tal de procedir a la legalització de partits polítics, el president del govern veu com la situació s'ha enrocat i no té capacitat ni suports per sortir-se'n. Aquesta situació, acompanyada d'una relació no especialment fluïda entre Joan Carles i Arias, provocarà que el monarca forci la dimissió del cap de l'executiu (Tusell, 2005: 286), malgrat que davant la opinió pública es donarà la versió oficial que Arias cessa per pròpia voluntat. La renúncia es farà efectiva l'1 de juliol i dos dies més tard el rei escull Adolfo Suárez com a nou president,⁸⁶ un fet que suposa altra vegada una decepció i sensació de marxa enrera per una oposició democràtica que no veu en aquest exministre encarregat de la Secretaria General del Movimiento l'home capaç de dur Espanya cap a la democràcia. El desencís és major si es té en compte que entre els demòcrates sonava com a gairebé segur el nom del reformista Areilza com a presidenciable. Precisament, el propi Areilza i també Manuel Fraga – cares visibles de l'*aperturisme* franquista – declinaren participar en aquest govern, un fet que agreujarà la sensació de tornada al passat.

Però els temors d'un triomf de l'immobilisme de seguida es veuran desmentits amb l'acció de govern decidida de Suárez per desenvolupar un procés de reforma de les institucions i les seves promeses de democratitzar la vida política espanyola. Quinze dies després d'accedir al càrrec, el flamant president anunciarà canvis legals per assolir les llibertats polítiques que passaran per legalitzar els partits polítics, reconèixer les *peculiaritats regionals* – terme que ell utilitza per parlar dels trets diferencials de les diferents nacions de l'Estat- i convocar eleccions lliures. Tant és així que, tan sols quatre mesos després d'accedir al càrrec, el president espanyol aconseguirà que les Corts – formades encara per procuradors franquistes- aprovin la Llei per a la Reforma Política⁸⁷ que, de fet,

---

86 El Consell del Regne presentarà una terna de candidats formada per Gregorio López Bravo, Federico Silva Muñoz i Adolfo Suárez González. El rei escollirà aquest darrer de la terna proposada.

87 Formalment, aquesta llei fonamental era una esmena substitutòria que abolia la 'constitució' franquista. (Casanova, 1994: 32).

significava desmantellar des de dins de les estructures franquistes.⁸⁸ Aquesta reforma legislativa és la que ha de permetre, en últim terme, legalitzar les forces polítiques, crear unes Corts democràtiques amb uns diputats i senadors escollits per sufragi universal i convocar les primeres eleccions lliures des dels temps de la II República. La llei també obria el camí a la reforma constitucional malgrat que ja no deixava tan clar si aquests procés constituent l'havien de dur a terme els diputats elegits en les primeres eleccions lliures; o sigui, no era del tot evident que d'aquests primers comicis legislatius se'n derivessin unes Corts constituents. Tanmateix, Suárez triomfarà en aquell aspecte que Arias ni tan sols va gosar intentar: en convèncer els procuradors que calia reformar el règim, però tot des del respecte més absolut a la legalitat vigent.⁸⁹

2.2.3 El triomf de la reforma

No serà vist així, en un principi, per una oposició democràtica que es malfia de la teòrica obertura de Suárez i que, majoritàriament, demanarà l'abstenció en el referèndum que el 15 de desembre haurà de ratificar la Llei, mentre que únicament el búnker demanarà el *no*. Una consulta que significa un cop d'efecte del Govern ja que aconsegueix el vot afirmatiu del 94'1% dels electors, amb una abstenció del 23'3% al conjunt de l'Estat. Catalunya registra uns índexs d'abstencionistes una mica més elevats, amb un 25'9%, però només és al País Basc, amb un 46'1% d'abstenció, on la campanya en contra del referèndum té efecte. Sigui com sigui, Suárez assoleix el doble objectiu d'aprovar el seu projecte reformista i, a la vegada, deixar l'oposició i el rupturisme desorientats davant la força de l'executiu.

A partir d'aquest moment, i amb una oposició que des d'abril del 1976 s'havia unit en la Coordinación Democrática, l'anomenada Platajunta,⁹⁰ la idea de la ruptura democràtica va perdent força i es va imposant la idea d'una ruptura negociada, avantsala de la reforma que finalment s'acabarà imposant. Aquest trencament negociat, que consistia en canviar les institucions de l'Estat però a partir d'arribar a una entesa amb el govern vigent, anirà sent la resposta que es

---

88 És per aquest motiu que les Corts que aproven la Llei per a la Reforma Política se les ha anomenat 'Corts harakiri' (Casanova, 1994, 33) ja que s'interpreta l'aprovació de la llei com un acte de suïcidi polític.

89 Casanova (1994: 32) considera que només amb una reforma legal des de dalt es podia trencar amb el franquisme. Segons aquest autor, és un cas inèdit que siguin els mateixos que ostentaven el màxim poder (com el rei, el president Suárez, el president de les Corts i del Consell del Regne, Torcuato Fernández Miranda) els que utilitzin el poder institucional dels seus càrrecs per anul·lar el règim.

90 Arran dels fets de Vitòria, en què 5 treballadors van morir a causa dels trets rebuts per la policia que reprimia una manifestació obrera (el 3 de març de 1976), la Junta Democrática i la Plataforma de Organizaciones Democráticas s'uneixen per constituir una única formació que reuneixi tota la oposició democràtica i on hi haurà des de comunistes fins a socialistes o socialdemòcrates, passant per liberals o nacionalistes catalans i bascos.

veurà com a més raonable a mesura que l'oposició s'adoni que no té prou força per enderrocar el règim; un plantejament que ja havia començat a estudiar-se uns mesos enrera⁹¹ en témer que tant l'exèrcit com les faccions franquistes veiessin l'opció rupturista com un desafiament violent de l'esquerra que volia passar comptes per la guerra civil (Riquer, 2004: 35). El cert és que la idea optimista basada en la creença que era possible sortir d'un règim dictatorial sense traumes no es consolidarà fins que hagi acabat el procés espanyol; cal recordar que la reforma pactada com a model de transició no té precedents, és inèdita (Linz, 1996: 24) i, per tant, generava dubtes entre els propis actors protagonistes.

Els vaticinis de col·lapse de l'executiu no es compleixen i, poc a poc, Suárez va aconseguint el seu propòsit de fer una reforma "des de dalt", una situació que irrita l'oposició pel fet que es poden quedar fora de joc i sense marge per intervenir en el disseny del nou règim. Segurament és per aquestes circumstàncies, i en vistes que l'aposta del president espanyol té èxit, que el pragmatisme s'anirà apoderant de les principals forces polítiques (entre elles, un PSOE que, des de 1974, capitaneja Felipe González) i paulatinament s'anirà renunciant a principis fins llavors innegociables com la mateixa composició de l'Estat, oblidant la República per acceptar una monarquia sempre i quan fos democràtica (Carr, 2001:236).

Els mesos que succeiran al referèndum confirmaran l'obertura política. Els partits polítics, a excepció del PCE, van normalitzant la seva situació i no només les forces polítiques podran celebrar amb certa normalitat els seus congressos⁹² sinó que el propi Suárez establirà una ronda de contactes formals i públics⁹³ amb dirigents de l'oposició de l'anomenada Comissió dels Nou, formada per Felipe González (PSOE), Simón Sánchez Montero (PCE)⁹⁴, Enrique Tierno Galván (PSP), Francisco Fernández Ordoñez (Socialdemòcrata), Joaquín Satrustegui (Alianza Liberal), Anton Cañellas (UDC), Jordi Pujol (CDC),

---

91 Seran les forces liberals, democratacristianes i socialdemòcrates les que més apostaran per aquest pacte en contra d'unes forces d'esquerra que mantindran la idea de ruptura i la lluita al carrer fins que s'acabin acceptant les normes reformistes plantejades per Suárez.

92 El PSOE, encara il·legal, ja havia celebrat el desembre de 1976 a Madrid el seu XXVI Congrés amb la presència de destacats líders internacionals com Olof Palme, primer ministre suec, o Willy Brandt, canceller de la RFA de 1969 a 1974 i líder de la Internacional Socialista.

93 Ja entre juliol i desembre de 1976 el Govern havia mantingut contactes formals amb dirigents sindicals i de l'oposició (a excepció del PCE) però a partir d'ara les trobades es fan més regulars i públiques. D'altra banda, serà durant el mes de febrer de 1977 que es produeix el primer contacte secret entre Suárez i Carrillo on el president espanyol deixava entreveure que la legalització del PCE seria possible sempre i quan aquests acceptessin la corona i la bandera espanyola (Tusell, 2005: 294).

94 Malgrat que els comunistes insistiren en què fos Santiago Carrillo qui anés a les reunions amb el govern com a representant del PCE a la Comissió dels Nou, no va ser possible i en lloc seu hi va anar Simón Sánchez.

Julio Jáuregui (PNB) i Valentín Paz (Partido Democrático Gallego). Durant aquests mesos se succeiran les negociacions amb el govern que no seran senzilles i que culminaran amb un compromís final basat en el principi de no passar comptes del passat ni retreure res a ningú (Riquer, 2004: 47).

Dins l'oposició catalana hi haurà divisió en la manera d'enfocar les relacions amb el govern espanyol ja que, mentre que el Consell de Forces s'implicarà en aquesta Comissió dels Nou per negociar amb Suárez, tant l'Assemblea de Catalunya – defensora del trencament polític- com el propi president a l'exili, Josep Tarradellas, no ho aprovaran. En allò que es mostraran d'acord serà en rebutjar la proposta del govern espanyol de crear un Consejo General de Cataluña, una espècie de mancomunitat que unia les quatre diputacions catalanes i que pretenia dotar el Principat d'un règim administratiu especial.⁹⁵

2.2.4 La violència al carrer

Les mesures de distensió que anirà presentant l'executiu no es veuran acompanyades, però, d'un refredament del clima de forta tensió política pels actes de violència que hi havia a Espanya. Els assassinats i segrestos no només no disminueixen durant aquest primer govern Suárez sinó que tenyeixen de dol tant la campanya del referèndum del 15 de desembre de 1976 com els primers mesos de 1977. La tensió augmentarà perillosament quan a falta de 4 dies per la celebració de la consulta de la Llei per a la Reforma Política, els GRAPO segrestin el president del Consell d'Estat, Antonio María de Oriol y Urquijo, acció que busca desestabilitzar el govern i aturar el procés de reformes i que trobarà ressò entre mitjans i partits conservadors que s'excusaran en això per demanar el no a la llei.

Però, tot i que semblava impossible, la situació encara s'agreuja més durant el mes de gener de 1977. L'any que acabarà sent recordat com el de les primeres eleccions lliures des de la II República no començarà precisament de forma tranquil·la. A l'assassinat d'un estudiant, Arturo Ruiz, en una manifestació proamnistia a Madrid a mans de l'extrema dreta el dia 23 de gener, s'hi suma l'endemà la mort d'una altra estudiant, Mari Luz Nájera, per l'impacte d'un pot de fum llençat per la policia en una nova concentració realitzada en protesta per la primera víctima. La situació arriba a límits extrems amb un nou segrest del GRAPO quan encara no s'havia resolt el d'Oriol Urquijo: en aquesta ocasió, la víctima és el tinent general Emilio Villaescusa, president del Consejo Superior de Justicia Militar. Una nova i clara provocació que obté

---

95 Impulsat per Juan Antonio Samaranch, llavors president de la Diputació de Barcelona, el Consejo tindrà Federico Mayor Zaragoza com a president des de febrer de 1977 però durarà pocs mesos pel boicot que li farà l'oposició.

una resposta, el mateix dia, 24 de gener, amb l'atemptat contra un despatx d'advocats laboralistes del barri madrileny d'Atocha per part de grups *ultres* i que causa la mort de cinc persones. Com si es tractés d'un mecanisme d'acció-reacció, quatre dies més tard el terrorisme d'extrema esquerra revenja l'assassinat d'Atocha amb dos policies i un Guàrdia Civil morts a Madrid. En canvi, tant Comissions Obreres com el PCE (sindicat i partit al qual pertanyien els advocats morts) van respondre de forma serena i prudent. Prova d'això en són els massius enterraments que es van celebrar sense cap incident destacable. Sens dubte, el comportament exemplar dels comunistes en un moment tan delicat serà clau per agilitzar el seu procés de legalització.

El govern combatrà aquesta onada de violència amb mesures excepcionals (rebudes amb polèmica en alguns mitjans en ser les més dràstiques que es prendran en tot el procés de transició)⁹⁶ com la supressió temporal del dret a manifestar-se sota l'argument que no es podria garantir la seguretat de les persones que van a les manifestacions, així com un seguit d'accions de cara a perseguir i acabar amb els grupúsculs armats. La sorpresa, però, segueix sent l'aposta decidida que, en aquests moments difícils, Suárez fa per la democràcia, causa amb la qual s'hi compromet de nou públicament. Aquestes mesures de l'executiu, conjuntament amb una ciutadania i una oposició democràtica que no perden la serenitat davant la situació de violència –actitud que serà elogiada pel propi mandatari espanyol- i que, per exemple, es comporten de forma exemplar en el massiu enterrament dels advocats laboralistes,⁹⁷ facilitarà una sortida a la situació. A tot això hi ajudarà el fet que l'exèrcit no caigui en cap de les provocacions i es mantingui fidel, no ja a les idees reformistes, sinó al seu comandant en cap, el rei, que permetrà que el govern engegui un procés de relleu d'alguns generals que creien que el seu deure era conservar les lleis fonamentals fins llavors existents, és a dir, franquistes (Carr, 2001:235).

Suárez mantindrà una actitud intel·ligent d'acontertar els sectors que presenten més recels a la seva política: així, amb el suport del monarca però a la vegada amb mà dura al carrer, mantindrà contents tant l'exèrcit com els sectors més conservadors; però a la vegada procedirà a la supressió del Movimiento Nacional i l'Organització Sindical, l'abril de 1977. A més a més, en un gest cap a l'oposició, eliminarà el tristament famós i temut Tribunal d'Ordre Públic⁹⁸ (desembre de 1976), permetrà el dret a vaga i concedirà una amnistia – si bé

---

96 Veure punt 6.1.4

97 El comportament exemplar dels assistents en aquesta manifestació, amb presència massiva de gent del PCE, serà després un argument a favor de la legalització dels comunistes.

98 L'Audiència Nacional va ser la institució que va substituir el Tribunal d'Ordre Públic.

parcial- el març de 1977⁹⁹. I en una acció de gran importància pels mitjans, abolirà l'article 2 de la llei de premsa.

2.2.5 La controvertida legalització del PCE

Però sens dubte, la jugada més arriscada de Suárez arribarà el 9 d'abril de 1977 amb la legalització del Partit Comunista d'Espanya,¹⁰⁰ una acció que vindrà precedida de l'alliberament dels dos segrestats pels GRAPO i que aprofitarà un cert refredament momentani del clima de violència política. Tot i així, la decisió no serà fàcil¹⁰¹ i ni el propi Suárez les tindrà totes:¹⁰² per una banda, l'oposició democràtica reunida en la Platajunta feia pinya al voltant dels comunistes i, malgrat que tots no compartissin els mateixos plantejaments ideològics, la legalització del PCE era condició *sine qua non* per acceptar les reformes del govern i no boicotejar el procés.¹⁰³ Per altra banda, tant el *búnker* com l'exèrcit no volien ni sentir a parlar de legalitzar un partit que encarnava tots els mals de l'Espanya republicana i la guerra civil, i al qual s'havien dedicat a fustigar durant 40 anys de franquisme. Suárez, per tal de mantenir la calma dins les Forces Armades i assegurar-se l'acatament d'aquestes a la Constitució, va prometre que mai legalitzaria el PCE. Promesa que no va complir (Martínez Inglés, 1994: 46).

Pressionat per totes bandes, Suárez decidirà aprofitar la relativa tranquil·litat que es vivia en les darreres setmanes pel què fa a la violència política i la calma que suposen els dies de Setmana Santa per oficialitzar la legalització del PCE. Serà en un dissabte sant, "*el sábado santo rojo*" com se l'anomenarà, un moment crucial en la història d'aquests primers compassos de transició que posarà a prova l'incipient camí cap a la democràcia. Pel cap de Mobilització de l'Estat

---

99 Suárez ja havia aprovat una primera mesura de gràcia el juliol de 1976 que deixava en llibertat presos polítics, sempre i quan no tinguessin delictes de sang. El 17 de març de 1977 s'amplien aquestes mesures però no serà fins l'octubre de 1977 que les Corts ja democràtiques aproven la definitiva llei d'Amnistia.

100 L'històric líder del PCE, Santiago Carrillo, ja feia alguns mesos que havia tornat a Espanya de forma clandestina i des del desembre de 1976 s'havia deixat veure buscant una reacció governamental. I la va obtenir: Carrillo serà detingut però al cap de sis dies se'l posarà en llibertat, en un reconeixement de facto de l'existència i presència a la societat del PCE.

101 Riquer apunta que la mostra de responsabilitat del PCE després dels crims d'Atocha; la reacció de l'opinió pública favorable a alliberar Carrillo quan va ser detingut; els contactes del PCE amb el comunisme democràtic internacional; la presència del PCE a la Comissió dels Nou; i les enquestes del Govern que no donaven al PCE més d'un 10% dels vots van ser els arguments que van fer decidir Suárez a legalitzar els comunistes (2004: 47).

102 Explica Luis Solana (dirigent del PSOE de l'època) que en una entrevista secreta amb Suárez mantinguda el 14 de juliol de 1976 (pocs dies després que aquest accedís al càrrec) va manifestar que "*a corto plazo la institución militar no aceptaría la legalización del PCE*" (Tusell, 1996: 119).

103 Tusell apunta, en canvi, que el PCE va rebre escàs suport i ajuda de la resta de partits i es va quedar sol defensant la seva legalització (Tusell, 2005: 294).

Major de l'Exèrcit, Amadeo Martínez Inglés, en aquells dies “*el Ejército español, o más bien unos cuantos generales nostálgicos del franquismo, estuvieron a punto de parar en seco el proceso político-social en marcha y con ello retrotraer a la nación española a las cavernas de una neodictadura sin salida*” (1994: 18).

Durant els dies posteriors a la legalització del PCE, se succeiran alguns fets preocupants com la dimissió del ministre de Marina, l'almirall Pita de Veiga,¹⁰⁴ o la difusió pública, el 14 d'abril, d'una nota interna del Consell Superior de l'Exèrcit en què es mostra la repulsa per l'acció duta a terme per Suárez.¹⁰⁵

La legalització del PCE, més enllà de les dimissions, provocarà una situació de manca de confiança dels càrrecs militars cap a Suárez ja que, tot i mantenir-se fidels al seu acord de respecte a la democràcia, sempre més se sentiran traïts pel cap de l'executiu (Casanova, 1994: 40). També algunes forces de dretes, com l'Alianza Popular de Fraga,¹⁰⁶ i alguns diaris conservadors van mostrar-se contraris a la legalització. Tot i així, i malgrat que dins l'exèrcit es van viure moments de tensió i d'incertesa (i es va anar creant un clima 'colpista' que durarà anys), finalment es depuraran responsabilitat a les Forces Armades per la nota difosa i el govern aconseguirà controlar la tensa situació. Si més no, de moment.

Amb la legalització del PCE, i després d'uns mesos difícils, Suárez pot donar per superats els primers esculls importants del procés de reforma. Tusell assenyala aquests episodis com els de més dificultat: “*Hubo, al menos, dos ocasiones en que la reforma estuvo en gravísimo peligro: en enero de 1977, cuando la presión doble del terrorismo de distinta significación pudo provocar un enfrentamiento global de los españoles, y en semana santa (mayo), cuando fue legalizado el partido comunista y, al mismo tiempo, se desarticuló el que en otro tiempo había sido partido único transfiriendo competencias y personas a la Administración*” (Tusell, 2005: 291).

---

104 El govern de Suárez, amb la presència de diversos militars, va acollir amb divisió la decisió de legalitzar el PCE. Mentre que l'almirall Gabriel Pita de Veiga va dimitir de forma fulminant, els generals Félix Álvarez-Arenas, ministre de l'Exèrcit, i Carlos Franco, ministre de l'Aire, van seguir a l'executiu, tot i que tot apuntava que també plegarien. La ràpida intervenció del vicepresident Gutiérrez Mellado va evitar una cadena de dimissions.

105 La nota contenia els següents punts: 1. El Consell Superior de l'Exèrcit expressa repulsa per la legalització; 2. Per patriotisme, accepten la decisió; 3. El Consell Superior de l'Exèrcit reafirma el seu compromís amb la defensa de la unitat de la Pàtria, de la bandera nacional i de la permanència de la Corona i del bon nom i disciplina de l'Exèrcit.

106 Fraga qualificarà la legalització com un “autèntic cop d'estat”.

2.2.6 La data històrica del 15 de juny

I després de complir el requisit¹⁰⁷ imposat per l'oposició democràtica de legalitzar el PCE (i uns dies més tard, el 3 de maig, també el PSUC), i malgrat que altres forces d'esquerra (entre elles Esquerra Republicana de Catalunya) no veuran la legalització fins després de les eleccions, Adolfo Suárez no tardarà ni una setmana a convocar els comicis. El 15 d'abril es fa públic que dos mesos més tard, el 15 de juny, se celebraran les primeres eleccions democràtiques des de la II República que hauran de permetre la composició de les primeres Corts democràtiques. Uns dies més tard, el 28 d'abril, també es legalitzen els sindicats. I tot plegat en un context sense restriccions legals a l'hora d'informar, després que s'abolís l'article de la llei de premsa que restringia la llibertat d'impremta.

La precampanya electoral començarà tan bon punt Suárez convoqui eleccions.¹⁰⁸ Seran dos mesos d'intensa activitat política en què la violència d'ETA seguirà ben present però que no aconseguirà el propòsit de rebotar el procés democràtic. Durant aquestes setmanes prèvies a les eleccions s'acabaran de configurar els nous partits i coalicions que concorreran als comicis, entre ells la Unión de Centre Democrático d'Adolfo Suárez que naixerà el maig de 1977 i que s'erigirà, finalment, com a vencedora tot i que sense majoria absoluta d'uns comicis amb una participació força alta del 79% a Catalunya (el 78'8% en el global estatal). Per darrera d'UCD, quedarà el PSOE de González i, a molta distància, el PCE que no assolirà el 10% dels vots. L'Alianza Popular de Manuel Fraga, partit conservador que no veia amb gaire bons ulls les reformes de Suárez, quedarà com a quarta força a tot l'Estat amb el 8% dels vots, aglutinant part del vot nostàlgic del franquisme i esdevenint la força més conservadora del Congrés.¹⁰⁹ La darrera formació estatal amb representació serà el Partido Socialista Popular, del que anys més tard seria alcalde de Madrid Enrique Tierno Galván, que aconseguiria 6 diputats. Però una de les sorpreses del nou Congrés van ser les formacions nacionalistes: per Catalunya, el Pacte Democràtic de Pujol va aconseguir 11 diputats, la Unió del Centre i la Democràcia cristiana 2, i Esquerra Republicana,¹¹⁰ 1. Pel País Basc, el PNB en va treure 8 i Euskadiko Ezkerra 1.

---

107 La legalització del PCE i de la resta de formacions polítiques era el requisit més important imposat per l'oposició democràtica. Però no l'únic: també es demanava l'abolició de les organitzacions del movimiento, la llibertat d'expressió i d'associació i l'elecció del sistema electoral (Casanova, 1994: 33).

108 La gran majoria de formacions polítiques secundaran el reglament electoral que impulsarà el govern de cara a aquestes primeres eleccions.

109 Diverses formacions d'extrema dreta que van concórrer a les eleccions quedaran fora del Congrés.

110 ERC es va presentar a les eleccions encara sense legalitzar. Per poder-ho fer, va renunciar a les seves sigles per dir-se Esquerra Catalana i va presentar-se en coalició amb el Partit del Treball i Estat Català.

Així quedava configurat el primer Congrés dels Diputats espanyol després de 40 anys de dictadura; un hemicicle que confirmava l'opció centrista de Suárez, dotava el PSOE d'opcions reals de ser alternativa, deixava el comunisme tocat i confirmava la fi del franquisme i el poc suport social de les opcions que reivindicaven l'acció de Franco. Alhora, demostrava que Catalunya i el País Basc tenien un sistema de partits propi i unes demandes d'autogovern que ben aviat haurien de ser escoltades.

A Catalunya, la UCD que havia guanyat a Espanya quedava com a quarta força, per darrera del Socialistes de Catalunya (el futur PSC-PSOE) vencedors amb claredat, del PSUC (que treia uns resultats molt millors que el PCE) i el Pacte Democràtic de Pujol.¹¹¹ Els centristes catalans d'Unió del Centre i la Democràcia Cristiana aconseguien 2 diputats mentre que ERC treia uns pobres resultats, que li donaven 1 escó. També al Principat l'extrema dreta d'Alianza Popular era arraconada amb 1 diputat. Catalunya, doncs, es mostrava clarament d'esquerres (les forces d'esquerra sumaen el 52% dels vots) i amb voluntat d'assolir l'autogovern, ja que el 75% dels sufragis havien anat a parar a formacions que reclamaven el restabliment de l'Estatut del 1932 (Riquer 2004: 111). Tot i així, des de Madrid es llegiran els resultats de forma malintencionada amb l'objectiu de difondre la idea que els partits catalanistes havien fracassat a les eleccions, obviant la defensa de la catalanitat dels socialistes i el PSUC. Fos com fos, el cert és que aquestes eleccions constataren un mapa electoral català molt més plural i fragmentat que l'espanyol (Riquer, 1996: 476).

Amb les Corts constituïdes, s'evidenciarà el triomf del reformisme de Suárez i s'iniciarà la primera legislatura democràtica amb la UCD al govern i marcada per la voluntat d'elaborar una Constitució. Tot i que les eleccions no eren a Corts constituents, aquesta era una demanada de bona part de l'oposició que finalment es farà realitat ja que, poc més d'un mes després dels comicis, es constituirà una comissió que estudiarà la viabilitat d'elaborar la Carta Magna, una realitat que veurà la llum durant el 1978 i que serà àmpliament ratificada pels espanyols el desembre de 1978.

2.2.7 El retorn del president Tarradellas

La tornada a Catalunya del president de la Generalitat a l'exili, Josep Tarradellas, així com la restauració de la màxima institució catalana seran una conseqüència directa dels resultats electorals del juny de 1977 (Riquer, 1996: 476). El triomf dels partits que defensaven l'autonomia a les eleccions farà que

---

¹¹¹ Tot i que el PSUC va obtenir 8 diputats enfront dels 11 del Pacte Democràtic i els 9 de la UCD, la formació comunista va tenir més de 40.000 vots més que les altres dues formacions, però es va veure perjudicada (pel sistema electoral) en el repartiment d'escons i, tot i ser segona força en vots, era la quarta força en diputats.

Suárez vegi necessari fer alguna maniobra per calmar les ànsies dels polítics catalans i més quan, immediatament després dels comicis, es creï l'Assemblea de Parlamentaris que reunia tots els diputats i senadors electes catalans amb la voluntat de defensar l'autonomia i reclamar l'Estatut de 1932. El govern espanyol reaccionarà ràpidament a la pressió política catalana neutralitzant aquest inèdit grup de parlamentaris fent entrar en joc la figura del president Tarradellas (Ysàs, 1994: 98) perquè si bé és cert que entre les demandes¹¹² de l'Assemblea de Parlamentaris també hi figurava el retorn del president, l'estratègia de Suárez fou validar Tarradellas com a interlocutor preferent:¹¹³

'Prenent el vell president exiliat – que durant l'any i mig anterior maldà per erigir-se en protagonista únic de qualsevol negociació política de Catalunya amb l'Estat- com a interlocutor preferent sobre el problema català [...] el govern Suárez desactiva bona part del potencial desestabilitzador que la reivindicació catalana podia tenir per a la reforma política en curs, esquivant les exigències previsiblement superiors dels partits catalans i ajorna per un temps la instauració d'una veritable autonomia' (Riquer, 1994: 429-430).

Començava així l'anomenada 'Operació Tarradellas' que, orquestrada des del govern de Madrid, aconseguia diversos objectius: restaurava la Generalitat (que es convertia així en l'única institució republicana recuperada)¹¹⁴ i permetia el retorn del president exiliat,¹¹⁵ tot i que a la vegada, amb aquesta jugada, Suárez –pressionat per diversos sectors que no veien amb bons ulls les reclamacions catalanes– restava protagonisme a les forces catalanes, els treia la iniciativa política i rebaixava les seves reivindicacions. A més a més, aconseguia dinamitar una mica més la fràgil però temuda unitat política catalana¹¹⁶ que des d'ara ja no viuria només la dualitat entre l'Assemblea de Catalunya (cada cop més debilitada)¹¹⁷ i l'Assemblea de Parlamentaris, sinó que caldria afegir-hi un nou poder: la Generalitat restaurada.

---

112 L'Assemblea de Parlamentaris aprova el 25 de juny de 1977 reclamar la derogació de la llei que va abolir l'Estatut de Núria, exigir la restauració de la Generalitat, el retorn del president i la constitució d'un govern provisional de Catalunya (Riquer, 1996: 476).

113 Balcells (2004: 851) creu que era a Joan Reventós i Josep Benet, com a líders dels dos partits o coalicions més votades (PSC-PSOE, al Congrés, i l'Entesa dels Catalans, al Senat, respectivament) a qui els hagués correspost el paper d'interlocutors amb Madrid.

114 Riquer considera que es tracta de l'únic acte rupturista de tota la transició (1996: 477)

115 Ysàs apunta que d'aquesta forma Tarradellas tenia l'oportunitat de legitimar tota la seva polèmica trajectòria política, especialment la seva controvertida presidència a l'exili (1994: 98).

116 Per Balcells (2004: 851) la suma de reivindicació nacionalista i hegemonia esquerrana a Catalunya era vist com una amenaça que calia neutralitzar pel govern espanyol.

117 El mes de novembre de 1977, els partits amb representació parlamentària abandonen l'Assemblea de Catalunya, fet que deixa fora de joc de forma definitiva aquesta institució que fins llavors havia jugat un paper clau en la transició catalana.

La cronologia del retorn començava el 28 de juny de 1977 amb el viatge sorpresa que Tarradellas feia a Madrid per entrevistar-se amb Suárez i el rei Joan Carles. La urgència del mandatari espanyol per recuperar la iniciativa després del triomf d'esquerres a Catalunya ho demostra el fet que, menys de dues setmanes després de les eleccions, iniciés aquesta operació política. Tot i que no es va produir cap acord després d'aquesta primera trobada, sí que la presència de Tarradellas a Madrid va tenir diverses conseqüències: primer, que des d'aquell moment eren el propi Suárez i Tarradellas qui assumien la iniciativa política pel què fa a les negociacions sobre la recuperació de l'autonomia catalana; inevitablement, això comportava una segona conseqüència: els parlamentaris catalans havien de començar a assumir i acceptar que, tot i ser els representants legítimament escollits pel poble, haurien de cedir el protagonisme polític al president (Ysàs, 1994: 98); i finalment, el procés negociador obert implicava també que la pressió del carrer anés en augment.

És en aquest clima polític que s'ha d'entendre i emmarcar la històrica manifestació de l'11 de setembre de 1977 que va omplir els carrers del centre de Barcelona¹¹⁸ per reclamar l'Estatut d'Autonomia i la restauració de la Generalitat. Novament, Suárez es veia obligat a reaccionar amb rapidesa, per evitar que el clima reivindicatiu prengué més volada, i el 29 de setembre de 1977 (dues setmanes més tard) el Consell de Ministres aprovava el decret-llei que derogava la llei del 5 d'abril de 1938¹¹⁹ i que restablí de forma provisional la Generalitat (tot i que no recuperava l'Estatut de 1932). I uns dies més tard, el 17 d'octubre, el rei reconeixia Tarradellas com a president de la Generalitat a través d'un reial-decret.¹²⁰

Ja només quedava l'últim pas d'aquesta 'operació': el 23 d'octubre de 1977 Josep Tarradellas arribava a Barcelona (provinent de Madrid, on era des del dia 20, via París després d'haver abandonat definitivament la localitat francesa de Saint-Martin le Beau, seu del seu exili). A Madrid, després de ser rebut pel rei Joan Carles I i per Suárez, era nomenat oficialment president de la Generalitat (publicat al BOE dos dies abans, el 18 d'octubre de 1977). Tarradellas veia com s'acomplien les seves demandes de tornar a Catalunya com a president de la màxima institució del país. I així ho feia, entre grans multituds, el 23 d'octubre a la tarda quan després de 38 anys el seu avió aterrava a l'aeroport d'El Prat.

---

118 Coneguda com la manifestació del milió, es tracta d'una de les marxes més multitudinàries que s'han celebrat mai a Barcelona. Les cròniques publicades van parlar de l'assistència de més d'un milió de persones.

119 Aquesta llei, signada a Burgos el 5 d'abril de 1938 pel ministre de l'interior franquista, Ramón Serrano Suñer, s'havia publicat arran de la conquesta per part de les tropes franquistes dels primers territoris catalans a Lleida. La llei declarava que l'Estatut d'Autonomia de Catalunya '*dejó de tener validez, en el orden jurídico español, desde el día diecisiete de julio de 1936*' (Roca, 1977)

120 Es tractava del Reial Decret 2596/1977, de 17 d'octubre, pel qual es nomena el senyor Josep Tarradellas i Joan President de la Generalitat de Catalunya.'

Unes setmanes mes tard, el 5 de desembre, Tarradellas nomenava un govern d'unitat,¹²¹ amb representants de totes les formacions parlamentàries (menys Alianza Popular) i del qual també en formaran part els líders dels partits més votats. El nou govern tindrà més valor simbòlic¹²² que real, ja que estarà mancat de competències i de pressupost,¹²³ però serà l'interlocutor vàlid amb el govern espanyol en la negociació del nou Estatut.

Amb el 'problema català' no resolt però sí enfilat, l'executiu espanyol haurà de seguir fent front a la resta de qüestions polítiques que s'amuntegaven sobre la taula: elaboració de la Constitució, encaix de les nacions, terrorisme i violència política... Coincidint amb l'operació Tarradellas, el consell de ministres també aprovarà una mesura important i llargament demandada per l'oposició democràtica com era l'amnistia. El 15 d'octubre de 1977 s'aprovarà la Llei 46/1977 d'Amnistia per la qual quedaran en llibertat tots els presos per motius polítics en actes comesos fins el desembre de 1976.

Paradoxalment, l'únic punt de respir relatiu del govern Suárez serà en economia: tot i que Espanya es trobava immersa en una situació de greu crisi econòmica, amb una inflació del 40%, fort increment del deute extern, destrucció de llocs de treball i augment de l'atur, etc., la legitimitat del nou executiu guanyada a les urnes va permetre que el govern¹²⁴ tingués prou confiança per començar a aplicar amb urgència receptes pròpies per revertir la situació.¹²⁵ Fruit d'aquesta legitimitat guanyada, i després que Suárez aconseguís fer calar el discurs que per tal d'aconseguir que la democràcia arribés a bon port era essencial un ampli consens polític en matèria econòmica, es pot entendre la disponibilitat a col·laborar que van mostrar la resta de formacions parlamentàries (Serrano, 1994: 135). Un acord que es va materialitzar el 25 d'octubre de 1977 amb la firma

---

121 El primer consell executiu de la Generalitat restaurada estava format per 12 consellers: Frederic Rahola (que havia estat secretari personal del president a l'exili), com a conseller de Presidència; Pere Pi-Sunyer (CDC), a Ensenyament i Cultura; Joan Josep Folchi (UCD) a Economia i Finances; Ramon Espasa (PSC) a Sanitat; Narcís Serra (PSC) a Política Territorial i Obres Públiques; Josep Roig (ERC) a Agricultura; Joan Codina (PSC) a Treball; i cinc consellers més sense atribucions: Antoni Gutierrez Díaz (PSUC) Jordi Pujol i Soley (CDC) Joan Reventós i Carner (PSC) Carles Sentís i Anfruns (UCD) i Josep Maria Triginer i Fernández (PSC)

122 Malgrat el caràcter simbòlic d'aquest primer executiu, Tarradellas aprovarà alguns decrets significatius com el de l'ensenyament obligatori del català a les escoles.

123 Riquer considera que aquesta primera Generalitat *'existeix gràcies a la infraestructura material i humana de la Diputació de Barcelona i que s'alimenta molt lentament d'alguns traspassos de serveis fets amb extrema gasiveria pel govern de l'Estat'* (Riquer, 1994: 429-430)

124 El vicepresident d'Afers Econòmics, Enrique Fuentes Quintana, va ser qui va proposar el pla de mesures econòmiques i laborals que després serien la base dels Pactes de la Moncloa.

125 Les decisions econòmiques que es prenen van, a més a més, encaminades a complir els requisits perquè Espanya pogués entrar a la Comunitat Econòmica Europea, sol·licitud d'ingrés que el govern va presentar aquell mateix mes de juliol de 1977 (Garcia Delgado, 1996: 245).

dels Pactes de la Moncloa¹²⁶ que marcaven el punt de partida d'una nova política econòmica encaminada a sortir de la crisi i, a més llarg termini, a procurar l'ingrés d'Espanya a la Comunitat Econòmica Europea.

2.2.8 La crisi de la comissió constitucional

Les mesures econòmiques promogudes pel govern i els Pactes de la Moncloa van donar un cert respir en el terreny econòmic, cosa que va permetre que es pogués discutir el projecte de Constitució sense la tensió que hagués produït una situació econòmica enrareda (Garcia Delgado, 1996: 246).

Uns mesos abans, el 26 de juliol de 1977, el ple del Congrés havia aprovat una moció redactada per tots els grups per la qual es creava la Comissió Constitucional¹²⁷ que tenia per missió elaborar l'avantprojecte de Constitució. L'1 d'agost es constituïa la comissió¹²⁸ i en la mateixa sessió es creava una Ponència, formada per set membres (tres d'UCD, dos del PSOE, un del PCE, un d'AP i un altre de la minoria catalana)¹²⁹, encarregada de redactar l'avantprojecte de text.¹³⁰ El 22 d'aquell mateix mes van començar les reunions de la ponència¹³¹ i cinc mesos més tard, al desembre, es va donar per finalitzat l'avantprojecte constitucional. A partir del mes de febrer de 1978, i després que tots els grups poguessin revisar l'esborrany de text, es van començar a debatre les més de 3.000 esmenes presentades.

---

126 Amb aquests pactes, totes les grans formacions parlamentàries avalaven la política econòmica del govern que perseguia l'estabilitat econòmica (a través d'una limitació del creixement dels salaris i reformes institucionals i d'estructura que permetessin modernitzar l'economia espanyola (Serrano, 1994: 149-150)) i adaptar el sistema productiu espanyol a les noves condicions de l'economia mundial (Garcia Delgado, 1996: 245). A més a més, el pacte també rebia el beneplàcit dels principals sindicats.

127 La Comissió estava formada per 36 diputats: 17 de la UCD, 10 del PSOE, 2 d'AP, 2 dels socialistes de Catalunya, 2 de la minoria basca i catalana (1 del PNB i 1 de CDC), 1 del grup parlamentari comunista, i 1 del grup mixt (Sobrequés, 1998: 615). Temps més tard la comissió canviaria el nom per passar-se a dir Comisión de Asuntos Constitucionales y Libertades Públicas.

128 El diputat valencià de la UCD Emilio Attard va ser designat com a president de la Comissió.

129 El Partit Nacionalista Basc, per imposició de la UCD, va quedar-ne exclòs. En principi, el PSOE havia de tenir dos representants; però per tal d'evitar que AP (inicialment contrària al procés constituent) en quedés al marge, el PSOE li va cedir un dels seus llocs (Riquer, 2004: 54).

130 Els ponents van ser Jordi Solé Tura (Grup parlamentari comunista), Miquel Roca Junyent (Grup parlamentari Minoria Catalana), José Pedro Pérez-Llorca y Rodrigo (Grup Parlamentari d'Unión de Centro Democrático), Gregorio Peces Barba Martínez (Grup Parlamentari Socialista), Miguel Herrero Rodriguez de Miñón (Grup Parlamentari d'Unión de Centro Democrático), Manuel Fraga Iribarne (Grup Parlamentari d'Alianza Popular) i Gabriel Cisneros Laborda (Grup Parlamentari de Unión de Centro Democrático).

131 La Ponència s'acabaria reunint un total de 29 vegades, entre agost i desembre de 1977.

Però tot i que el consens constitucional sempre ha estat remarcat com un dels trets característics¹³² de la transició democràtica, el cert és que aquesta unitat va estar en perill en més d'una ocasió i el camí que es va recórrer fins a l'aprovació del text final no va ser tan senzill. Més enllà de les reformes a mig i llarg termini que arribarien amb l'aprovació de la Carta Magna, les formacions polítiques d'oposició, els sindicats i bona part de la ciutadania clamaven perquè de forma immediata s'impulsessin altres canvis, com per exemple la convocatòria d'eleccions locals democràtiques que havien de permetre treure dels ajuntaments els regidors i alcaldes franquistes.

Les demandes arribaven en una situació política que tot i fràgil era prou estable. Aquestes circumstàncies propiciaran que des de d'alguns sectors polítics es vegi que és el moment de tibar la corda i portar aquest debat del carrer fins a les màximes instàncies. Això comportarà un principi d'esquerdament de la política de consens que fins ara havien dut a terme les principals formacions per començar a assajar la confrontació política en termes electoralistes, una situació inèdita fins llavors. Però no seran els nacionalistes o els comunistes els qui tensin aquest consens; curiosament, durant el procés negociador de la Constitució l'entesa entre una UCD pragmàtica i un PCE moderat va ser més senzilla que amb un PSOE que se sentia marginat pels pactes als quals anaven arribant ucedistes, comunistes i nacionalistes en els debats de la ponència (Riquer, 2004: 54).

És en aquest context que s'emmarca l'abandó del diputat del PSOE Gregorio Peces Barba de la ponència constitucional¹³³ el 7 de març de 1978. Una decisió que oficialment es pren com a protesta per l'inclusió d'una esmena per part d'UCD en un article de la Constitució referent a educació (un fet que el PSOE interpreta com la fi de la voluntat d'UCD d'apostar pel consens), però que amaga una altra intencionalitat com és la de forçar al govern de Suárez a convocar eleccions municipals.

---

132 Historiadors com Javier Tusell (1996), José Casanova (1994) o Borja de Riquer (1996), per citar-ne només tres, coincideixen en aquesta valoració.

133 L'1 d'agost de 1977 el Congrés dels Diputats constitueix la Comisión de Asuntos Constitucionales y Libertades Públicas que té per missió elaborar l'avantprojecte de la Constitució. Les reunions de la ponència constitucional comencen el 22 d'agost sota la presidència del diputat d'UCD Emilio Attard. Al desembre d'aquell mateix any la ponència dóna per finalitzat l'avantprojecte de la Constitució i a partir del mes de febrer de 1978 es comencen a debatre les més de 3000 esmenes presentades. Després de diverses crisis i abandonaments (Alianza Popular també deixarà durant unes setmanes d'assistir a les reunions de la ponència), el 21 de juliol el Congrés aprova el projecte de Constitució amb 258 vots a favor, 14 abstencions (d'Alianza Popular, PNB i ERC) i 2 vots en contra (d'Euskadiko Ezquerria i d'un diputat d'AP). El 5 d'octubre el Senat també aprova el projecte. A partir d'aquí, es crea una comissió mixta Congrés-Senat que elabora un text definitiu de la Constitució que és aprovat per les dues càmeres el 31 d'octubre de 1978, llest per ser sotmès a referèndum.

La crisi acabarà resolent-se¹³⁴ i el 10 d'abril d'aquell mateix any, tots els membres de la ponència constitucional (inclòs, novament, Peces Barba) signen l'avantprojecte. Tanmateix, el clima de confrontació política – habitual en qualsevol sistema democràtic- començarà a instal·lar-se en la política espanyola.

2.2.9 L'Operació Galàxia

El dia abans d'aquesta històrica aprovació bicameral del text constitucional, el 30 d'octubre de 1978, un grup ultradretà atemptava contra la redacció del diari *El País*. Un paquet bomba explotava a l'estafeta del rotatiu i causava la mort d'un treballador i en deixava dos més greument ferits. Aquesta acció no només posava de manifest com els mitjans de comunicació s'havien convertit en un objectiu prioritari per part d'aquells grups contraris al procés democràtic, sinó que també evidenciava que els consensos polítics no anaven acompanyats del final de la violència política.

L'escalada de violència - que, durant l'any 1977 i després d'un dramàtic inici, havia moderat la intensitat¹³⁵ va agafar embranzida i virulència aquest 1978 constituent. ETA multiplicava per 5 les víctimes mortals en els seus atemptats i arribava a la xifra de 68 morts. Mentre que els GRAPO i l'extrema dreta també s'afegien a l'onada mortal amb l'assassinat de cinc i dues persones, respectivament. 1978 se saldava, doncs, amb el dramàtic recompte de 75 persones assassinades per violència política, la xifra més alta¹³⁶ registrada fins llavors a l'Estat espanyol.

Enmig d'aquesta onada de violència, amb unes Corts que havien liquidat el franquisme i debatién una nova Constitució, amb un PSOE fort i un PCE legal i amb constants i creixents reivindicacions d'autonomia per part dels nacionalismes català i basc, novament alguns membres de l'exèrcit van tornar a posar-se nerviosos. La situació política no els agradava i consideraven que s'estava anant massa enllà.

Per tot plegat, un grup de caps i oficials de l'exèrcit, als quals s'haurien unit un tinent coronel de la Guàrdia Civil i un capità de la policia armada, van planejar un cop d'Estat que s'havia de dur a terme entre el 16 i 17 de novembre

---

134 *Davant el perill que el PSOE no acceptés el projecte tal i com l'havia redactat la ponència, al maig de 1978 s'iniciaren una sèrie de reunions discretes entre els números dos de cadascuna de les grans forces polítiques [...]. D'aquests contactes sorgí un pacte tàcit entre totes dues formacions sobre el text constitucional* (Riquer, 2004: 54)

135 Els atemptats d'Atocha de gener de 1977 pressegiaven un any negre pel què fa a víctimes terroristes. En acabar l'any, el total de morts per violència política (tant d'ETA, Grapo com de grupúsculs d'extrema dreta) va ser de 28 persones.

136 Les xifres de morts encara s'incrementarien més els anys següents, 1979 i 1980, amb més de 100 assassinats.

de 1978, tan sols dues setmanes abans del referèndum constitucional que tot indicava que volien impedir. Aprofitant l'absència del Rei, que marxava de visita oficial a Mèxic, els militars sediciosos volien detenir el president Suárez, prendre el Palau de la Moncloa i forçar la formació d'un nou govern de salvació nacional que s'oposés al procés democratitzador. El cop, conegut com a "Operación Galaxia" – perquè així s'anomenava la cafeteria madrilenya on s'havien reunit en diverses ocasions alguns caps militars per planejar l'acció-, es va poder avortar gràcies a les investigacions del Ministeri de Defensa i a les filtracions d'alguns militars –que van informar dels moviments sediciosos als seus superiors (Fernández, 2002: 71)- que van permetre detenir els principals responsables de l'operació.¹³⁷ Tot i que, finalment, tot va quedar en un ensurt (que no es faria públic fins uns dies més tard) l'Operación Galaxia es pot qualificar com el primer complot militar de la democràcia i l'embrió del cop d'Estat del 23F de 1981.

2.2.10 El referèndum constitucional

Amb tots els entrebancs superats, després de diverses crisis i abandonaments i sense deixar-se intimidar per les accions violentes o les conjures d'alguns militars colpistes, el 21 de juliol de 1978 el Congrés aprova el projecte de Constitució (elaborat per la ponència i un cop debatudes les tres mil esmenes presentades) amb 258 vots a favor, 14 abstencions (dels representants d'Alianza Popular, el PNB¹³⁸ i ERC) i 2 vots en contra (d'Euskadiko Ezquerria i d'un diputat d'AP). El 5 d'octubre el Senat també aprova el projecte. A partir d'aquí, es crea una comissió mixta Congrés-Senat que elabora un text definitiu de la Constitució que és aprovat per les dues càmeres el 31 d'octubre de 1978, llest per ser sotmès a referèndum.

Al text final s'hi arribava, doncs, amb un consens prou ampli (després d'un procés llarg i tens) que no suposava la imposició de la voluntat d'una majoria vencedora per sobre d'una minoria vençuda -com sí que havia succeït en tantes altres ocasions- tot i que novament es feia en base a alguns principis irrenunciables com la monarquia, la unitat territorial i la integritat d'Espanya així com la legalitat constitucional de la transició que impossibilitava una justícia política retroactiva (Casanova, 1994: 45-46). En nom del consens, es va acabar redactant un text final llarg, en molts casos volgudament ambigu i imprecís

---

137 El Tinent Coronel de la Guàrdia Civil Antonio Tejero i el capità de la policia armada Ricardo Sáenz de Ynestrillas van ser els cervells de l'operació. L'any 1980 van ser jutjats i condemnats a sis mesos i un dia, i set mesos i un dia respectivament, tot i que no van ser apartats del cos militar. El militar Javier Fernández qualifica de 'ridícules' les sentències (2002: 76).

138 La no inclusió dels Drets Forals i la seva exclusió de la ponència redactora, van fer que el PNB s'abstingués en la votació del text (Ysàs, 1994: 101).

per tal que pogués ser interpretat des de diverses sensibilitats. Una Constitució que, això sí, tenia la intenció de tancar amb alguns conflictes endèmics de la història d'Espanya:

'A la ponència imperà la voluntat de tancar conflictes històrics que havien enfrontat els espanyols durant dècades i que bàsicament hi havia el desig de superar vells plets, com el que existia entre confessionalitat i laïcitat, o entre la centralització política i la visió unitarista davant de la pluralitat nacional i l'autonomia política. Els principals temes de debat, i de discrepància, foren les competències reservades al rei, les relacions entre l'Estat i l'Església catòlica i, sobretot, el tractament que calia donar a la qüestió de l'autonomia dels diferents territoris' (Riquer, 2004: 56).

L'estructuració territorial de l'Estat serà, doncs, un dels principals focus de conflicte¹³⁹ en haver-hi posicions de partida absolutament dispaes: des de la proposta de comunistes i socialistes de crear un Estat federal; o la voluntat de mantenir un fort poder central que propugnava AP; a la idea de reconèixer els drets històrics de bascos, catalans i gallecs que demanaven els nacionalistes; passant per la idea de la UCD de crear un estat parcialment descentralitzat amb uns nous poders anomenats 'autonomies'. Serà aquesta la proposta que triomfarà, en part gràcies a la renúncia de l'oposició catalana a presentar batalla per la defensa de la sobirania (el dret a l'autodeterminació), dret que també defensaven socialistes i comunistes al principi però que també abandonaran (Riquer, 1996: 480). Per tant, a diferència de la Constitució republicana, l'autonomia ja no era només pels territoris històrics, sinó que es feia de caràcter universal per tal de donar resposta a les reivindicacions regionalistes que tot just sorgien. Tot aquest debat quedava recollit a l'article VIII, un títol que, segons Tusell (1994: 73), no tancava del tot la qüestió autonòmica sinó que la relegava a una espècie de segona volta del consens que, en molts casos, encara s'ha d'acabar 30 anys després. El propi Jordi Solé Tura, representant dels comunistes a la ponència, va reconèixer anys més tard que aquest article era desordenat, estava resolt de manera deficient i no era en cap cas un model de rigor jurídic (Ysàs, 1994: 99).

Fos com fos, el text va ser aprovat per les dues cambres i llest per a la seva ratificació popular en el referèndum convocat pel 6 de desembre de 1978. Un mes abans, el 6 de novembre, el Boletín Oficial del Estado publicava el reial-decret pel qual se sotmetia a referèndum el projecte de Constitució. Just l'endemà s'iniciava la campanya marcada per la posició clarament favorable al sí de la majoria de forces parlamentàries (UCD, PSOE i PSC, PCE i PSUC,

---

139 Per Ysàs, el consens va estar en perill en diverses ocasions, però en cap com en el cas del debat sobre l'estructuració autonòmica (1994: 99)

CDC i UDC). En canvi, les formacions extraparlamentàries d'extrema dreta i nostàlgiques del franquisme (i algunes d'extrema esquerra) van demanar el no. Altres partits nacionalistes com Esquerra Republicana o el Partit Nacionalista Basc eren partidaris de l'abstenció. Pel què fa a Alianza Popular, tot i donar suport públic al sí, va mantenir una posició ambigua ja que el text constitucional no era ben vist per bona part dels seus dirigents (Riquer, 2004: 59). Però no només els polítics van prendre partit durant la campanya del referèndum. També l'Església s'hi va immiscuir-s'hi amb la carta pastoral contrària al text que va fer pública l'arquebisbe de Toledo i Cardenal primat d'Espanya, Mn. Marcelo González Martín, que va rebre el suport de vuit bisbes més.¹⁴⁰

Després d'un mes de campanya, finalment el 6 de desembre de 1978 la Constitució va ser refrendada amb la participació del 67'1% dels ciutadans (un total de 17.873.271 persones), mentre que el 32'89% (8.758.909 persones) van optar per l'abstenció. El sí va obtenir un aclaparador 88'54% (15.706.078 vots), el no un 7'89% (1.400.505 de paperetes), els vots en blanc van representar el 3'53% (632.902 vots) i els nuls el 0'75% (poc més de 133.000 sufragis). A Catalunya es va registrar una participació del 67'91% (gairebé un punt més que la mitjana espanyola) i una abstenció del 32'09%. El sí també va ser àmpliament majoritari amb el 91'09% dels vots; el no es va quedar amb el 4'65%, gairebé empatat amb el 4'26% de vots blancs; els nuls van significar el 0'69%.¹⁴¹ Per tant, Catalunya va registrar un índex de participació i de suport al text constitucional major que la resta de l'Estat. En canvi, al País Basc les xifres van ser molt diferents amb la victòria dels abstencionistes, ja que la participació es va xifrar en un 44'65% mentre que l'abstenció va ser del 55'35%.

Després del triomf contundent del sí, el rei va sancionar la Constitució el 27 de desembre de 1978, en una nova sessió conjunta bicameral. Dos dies més tard, la Carta Magna entrava en vigor amb la seva publicació al BOE. El mateix dia, el president del govern espanyol anunciava la dissolució de les Corts i la convocatòria d'eleccions municipals i legislatives a Espanya. Tres anys, un mes i pocs dies més tard de la mort de Franco, Espanya culminava la transició legal amb la liquidació de tota l'estructura franquista i l'aprovació de la nova legalitat democràtica que reconeixia la llibertat d'expressió i el dret a la informació en el seu article 20è.

---

140 Es tractava de la instrucció pastoral '*Ante el referéndum sobre la Constitución*', que el cardenal va publicar el 28 de novembre de 1978 en el Boletín Oficial del Arzobispado de Toledo, pàgines 597-600.

141 Totes les dades estan extretes del Ministeri de l'Interior del Govern d'Espanya (http://www.mir.es/DGPI/Elecciones/BaseHistorica_Resultados_Electorales.html)

3. LA TRANSICIÓ DE LA PREMSA

Si la mort de Franco i els tres anys següents fins l'arribada de la democràcia amb l'aprovació de la Constitució de 1978 marquen un punt i a part en la història de Catalunya i d'Espanya, tot aquest procés també comportarà una evolució sense precedents en la pròpia història dels mitjans de comunicació del país. Després del trencament total que significarà la fi de la guerra civil¹⁴² i l'inici del franquisme (amb el que va suposar de punt i final pel periodisme l'abolició de la llibertat d'expressió¹⁴³ i la desaparició de la majoria de rotatius)¹⁴⁴, el final del règim provocarà un segon trencament que, tot i tenir també aspectes dolorosos (com una nova desaparició de capçaleres, ara a causa del mercat, com es tractarà més endavant), permetrà que la premsa faci la seva pròpia transició que l'arribarà a situar, novament, en els paràmetres del periodisme contemporani.

L'inici d'aquesta transformació només s'entén com a fenomen coetani i subsidiari (tot i que també parcialment simbiòtic) de la pròpia transició democràtica que, a tots nivells, experimentava Espanya. Tanmateix, hi ha alguns antecedents que permeten entendre com és que el periodisme va saber i poder adaptar-se tan ràpidament a les noves circumstàncies polítiques i socials.

3.1 ELS ANTECEDENTS: DE LA LLEI FRAGA A LA MORT DE FRANCO (1966- 1975)

La premsa va començar el seu propi procés de canvi uns anys abans de l'inici de la transició política, a partir de 1966. Aquell any les Corts van aprovar (no sense algunes discussions internes)¹⁴⁵ la Llei de Premsa i Impremta (Ley 14/1966, de 18 de marzo de prensa e imprenta), l'anomenada Llei Fraga,¹⁴⁶

---

142 Guillamet (2003) anomena aquest període de la Guerra Civil dins la història del periodisme com 'el de la 'Crisi general i fallida'.

143 La Guerra Civil i el franquisme suposen el trencament amb gairebé un segle de desenvolupament del periodisme liberal (Guillamet, 2003: 191). El règim aprova una llei de premsa de guerra, l'abril de 1938 (nascuda amb caràcter transitori però que seguirà vigent fins l'any 1966), inspirada en el feixisme italià, que defineix els mitjans com una institució al servei de l'Estat; i deixa en mans del govern la potestat de decidir quins diaris es poden publicar, de nomenar directors, de decidir què es pot i què no es pot publicar (censura prèvia), què s'havia de publicar (mitjançant l'enviament de consignes), i qui podia ser periodista (Seoane i Sáiz, 2007: 238).

144 Dels 18 diaris que es publicaven a Barcelona l'endemà de l'alçament militar del 18 de juliol, només en reapareixeran 5 després de la Guerra Civil (Guillamet, 1994: 178).

145 Alguns membres del Consell de Ministres, inclòs el propi Franco, veien amb recel aquesta llei. Finalment, el govern la va tirar endavant el juny de 1965 i les Corts la van aprovar, amb 3 vots en contra i algunes abstencions que mostraven el rebuig que aixecava la nova legislació (Seoane i Saig, 2007).

146 Se la coneix amb el nom del ministre d'Informació i Turisme entre 1962 i 1969, Manuel Fraga Iribarne, impulsor d'aquesta llei.

que substituïa la Llei de Premsa del 1938, llei de guerra que va durar gairebé 30 anys i que era absolutament repressiva i basada en principis propis de la Itàlia de Mussolini. La llei Fraga no es pot considerar tampoc una llei democràtica: prova d'això és que precisament durant el mandat de Fraga és quan proliferen més expedients i sancions contra diaris (Barrera, 1995: 154). No obstant això, i malgrat que segueix sent legislació de premsa típica d'una dictadura, suposa un lleuger avanç, un petit respir pels periodistes i els mitjans i permetrà anar posant les bases per a començar un autèntic procés de canvi a partir del 1975. La Llei Fraga acaba amb la censura prèvia, i això és positiu perquè permetrà algunes mínimes esclertes de llibertat. Però com a contrapartides mantindrà unes severes restriccions a la llibertat d'expressió, sobretot pel que feia al respecte i acatament de la Ley de Principios del Movimiento Nacional i la resta de Leyes Fundamentales;¹⁴⁷ instaurarà un sistema de dipòsit previ que obligarà els directores de cada publicació a enviar deu exemplars signats a la oficina de censura mitja hora abans que l'exemplar del dia fos distribuït (aquests trenta minuts era el temps que el govern tenia per decidir si el periòdic incorria en alguna infracció de la llei); o crearà, entre d'altres mesures, un Registre d'Empreses periodístiques que no deixava de ser un sistema d'autorització i control governamental sobre les publicacions (Guillamet, 1994: 194-195). En definitiva, imposarà un règim de llibertat vigilada que no serà massa més que un maquillatge de la llei anterior. La supressió de la censura prèvia, a més a més, farà aparèixer el fenomen de l'autocensura: les sancions que preveia la legislació pels periòdics que incomplissin la llei eren tan dures que generalment els periodistes optaven per no forçar els límits de la legalitat.

Tanmateix, Barrera considera que les mínimes esclertes que la llei tindrà, seran aprofitades per alguns mitjans per començar a abordar temes fins llavors totalment prohibits com la política:

'Des de la promulgación de la Ley de Prensa e Imprenta en la primavera de 1966 (más conocida como "Ley Fraga"), las páginas de los periódicos se constituyeron en una especie de parlamento paralelo, de foro de intercambio de ideas políticas más atrevido que el de unas Cortes cuyos toques "revolucionarios" se quedaban en las disputas sobre la posibilidad de un asociacionismo político más bien descafeinado y controlado por el Movimiento [...]' (Barrera, 1995 b: 450).

---

147 Segons Saiz i Seoane (2007: 285), l'article 2 posava aquests límits a la teòrica llibertat de premsa: *'el respeto a la verdad y a la moral; el acatamiento a la Ley de Principios del Movimiento Nacional y demás Leyes Fundamentales y las exigencias de la defensa nacional, la seguridad del Estado y del mantenimiento del orden público interior y de la seguridad exterior; el debido respeto a las Instituciones y a las personas en las crítica de la acción política y administrativa; la independencia de los Tribunales, y la salvaguardia de la intimidad y del honor personal y familiar.'*

Aquesta tímida obertura política vindrà motivada per la pressió que la pròpia societat espanyola va exercint: així, el 1973 tres de cada quatre espanyols eren ja partidaris de la llibertat de premsa, una exigència que, sumada a altres voluntats de la ciutadania com la llibertat de culte o de sindicació, obligaran al règim a moure peça, encara que sigui de forma tènue (Tusell, 2005: 78).

A Catalunya aquests canvis coincidiran amb l'aparició i expansió d'un moviment polític, social i cultural d'oposició al règim que també significarà un exponent cultural i periodístic interessant en forma d'una major presència editorial en català i l'aparició de diverses revistes també en aquesta llengua (Ysàs, 1994: 85).

Des d'aquell moment, i fins la mort de Franco, una part de la premsa anirà responnent tímidament a la creixent demanda social d'un canvi polític a l'Estat. Amb subterfugis i amb un llenguatge poc clar, el periodisme mirarà de fer crítica del règim establert, sovint no des dels canals ordinaris (com serien les pàgines d'opinió o de política) ja que no els era permès, sinó utilitzant altres espais com la crítica social. I és que malgrat l'obertura que significa aquesta llei i els primers canvis que es perceben, no serà fins a la mort de Franco quan els diferents diaris podran començar a expressar les seves opinions d'una forma més lliure. Aquesta evolució que experimenta la premsa barcelonina es pot comprovar en totes les capçaleres que hi ha a la ciutat, des de les més progressistes fins les més conservadores.¹⁴⁸

Des de finals dels seixanta, bona part de la premsa i dels periodistes¹⁴⁹ –així com altres institucions fins llavors afins, com l'Església o la Universitat– aniran deslligant-se ideològicament del règim i provocarà que el franquisme perdi bona part del poder del discurs (Casanova, 1994: 27). Pere-Oriol Costa situa des d'una mica abans, des de 1964, i fins el 1974 el període de grans transformacions a la premsa, uns canvis que no només afecten aspectes de forma o contingut sinó que s'estenen al paper que els periòdics compleixen com a mitjà d'informació i com a institució política i social (1989: 39).

Els antecedents a la transició periodística es poden situar, doncs, en diversos punts; però serà a partir de la mort de Franco que l'espai comunicatiu franquista s'esquerdarà completament, moment en què els mitjans, sobretot la premsa, es veurà amb la necessitat d'emprendre un autèntic diàleg social que

---

148 Veure capítol 5 i 6.

149 Barrera puntualitza el paper de lluitadors per les llibertats públiques dels periodistes durant la darrera etapa del franquisme. L'historiador considera que van ser més aviat pocs els professionals de la informació que es van distingir per aquesta lluita. Segons Barrera, la por a les represàlies professionals o administratives i l'obligació de treballar per cobrir les necessitats més vitals i guanyar-se el sou, va fer que fossin molt pocs els periodistes que van arriscar (1995b: 453).

tindrà com a objectius crear una democràtica comunicació política i una verda-dera opinió pública (Redero i Garcia, 1991-1992: 110).

3.2 CARACTERÍSTIQUES DE LA TRANSICIÓ DE LA PREMSA

Aquests antecedents expliquen que, un cop s'iniciï la transició democràtica, l'evolució viscuda pels mitjans els permetrà estar a punt per iniciar el seu propi procés de canvi. Enmig d'aquestes transformacions d'índole política, social i econòmica que experimenta l'Estat, i influïda per aquesta mateixa situació, la premsa també viurà una transició a tots nivells: periodístic, ideològic, econòmic i empresarial. Una evolució del periodisme que anirà en paral·lel a les modificacions legals que permetran acabar amb les lleis que consagraven la censura i el control polític dels mitjans i recuperar la llibertat de premsa. Així les coses, podem agrupar en cinc grans blocs les característiques d'aquest procés de transició de la premsa:

- Canvis ideològics: pluralitat i noves capçaleres
- Canvis legals i polítics
- Canvis econòmics i empresarials
- Canvis periodístics
- Canvis de funció: agent polític

3.2.1 Canvis ideològics: pluralitat i noves capçaleres

Aquesta tímida obertura de part de la premsa s'anirà accentuant a mesura que s'acosti la fi del dictador. En aquest procés, podem parlar de dos tipus de periòdics: aquells que pertanyien directament al règim, ja que eren òrgans de la cadena del Movimiento (Solidaridad Nacional i La Prensa); els diaris privats que, encara que no estaven vinculats jurídicament a l'Estat, tampoc disposaven de llibertat. És en alguns d'aquests mitjans privats on començarà a albirar-se un cert pluralisme – tot i que coartat per les llibertats restringides del moment – element indispensable per començar a posar les bases per tal d'assumir el rol polític protagonista un cop caigui el règim.

Tampoc cal oblidar que dins del bloc de premsa privada no tots els diaris eren iguals ni es van comportar de la mateixa forma: així, mentre que hi havia uns mitjans compromesos amb la democràcia des de ja abans de la mort del dictador, d'altres conviuran amb més facilitat amb el franquisme i no abraçaran clarament i pública la democràcia fins que Franco ja sigui mort. Barrera corrobora aquest fet:

‘También entre la clase periodística tuvo lugar una conversión, incluso conversión en masa podría decirse, de profesionales de la información que,

habiéndose destacado o habiendo sin más defendido los principios y la política del régimen anterior, pasaron a engrosar las filas de los “nuevos demócratas” con mayor o menor fervor, según los casos’ (1995b: 452).

A partir de la mort de Franco es podrà seguir parlant d’una divisió premsa d’estat/ premsa privada, però alhora anirà apareixent una pluralitat ideològica, típica en qualsevol societat democràtica però inèdita fins aquest moment, que permetrà veure en els quioscs periòdics de diverses tendències polítiques i ideològiques. Igual que l’Estat espanyol va començar a canviar d’una forma clara i continuada a partir d’aquell 20 de novembre de 1975, també la premsa va patir serioses mutacions. Durant els primers mesos de transició democràtica es pot comprovar com l’aparent similitud ideològica que tenien tots els diaris de Barcelona es comença a trencar. La llibertat de premsa que els mitjans comencen a esgarrapar a partir de la mort de Franco (i que es materialitzarà l’abril de 1977 amb la supressió de l’article 2) permetrà aflorar el pluralisme que la premsa privada tenia però que difícilment podia mostrar, especialment en terrenys sensibles com la informació política o la opinió.

Seràn les pàgines dels diaris un dels primers espais en què els ciutadans començaran a percebre el relativisme de les diferents òptiques interpretatives que hi ha en qualsevol societat plural, una situació que posava fi definitivament a l’època de les veritats absolutes. Redero i García (1991-1992: 92) apunten que la peculiaritat de la transició espanyola - passar de forma legal d’una dictadura a una democràcia- farà que els mitjans públics (com TVE, RNE o la premsa del Movimiento) segueixin, com a mínim durant el primer govern de la monarquia, ‘esclerotitzats’, és a dir, al servei de la propaganda que volgués emetre l’executiu. En aquestes circumstàncies, la premsa escrita independent apareixerà davant dels ciutadans com la referència més fidedigne per aconseguir informació lliure.

L’obertura i flexibilització del règim es comença a notar quan només uns mesos després de la defunció de Franco s’autoritza la publicació del primer periòdic íntegrament en llengua catalana.¹⁵⁰ Es tracta de l’*Avui*, que apareix el 23 d’abril de 1976 i trenca amb 37 anys sense premsa en català. Al desembre del mateix any surt un altre periòdic, *Catalunya Express*, mentre que l’octubre de 1978 veurà la llum *El Periódico de Catalunya*, un dels mitjans que sortirà més beneficiat de la reestructuració del mercat periodístic que es produirà a les acaballes de la transició. Al costat d’aquests diaris, també és destacable l’aparició d’un nombrós grups de revistes -que van començar a aflorar a principis dels 70 i durant tota la dècada- que vindrien a completar aquest ventall amplíssim

---

150 Des del final de la guerra civil no es publicava cap diari en català ja que les autoritats governatives no ho permetien.

de publicacions.¹⁵¹ D'entre les revistes, caldria destacar-ne per la seva importància algunes de tan significatives com *Destino*, *Triunfo*, *Mundo*, *Por Favor* o *Hermano Lobo* a les quals, a partir de la mort de Franco, se li sumen d'altres com *Arreu*, *Interviú*, *La Calle* o *Primera Plana*.

Es pot constatar, doncs, que els canvis polítics i la posterior llibertat d'expressió va suscitar una generalitzada explosió d'optimisme empresarial que va fer al·lorar multitud de noves publicacions i va convertir l'aparició de noves capçaleres en una característica de la transició. Si bé el mercat lector no era massa ampli en xifres globals, sí que hi havia una avidesa informativa per part de la població, i els editors volien treure rèdit d'aquesta circumstància (Redero i Garcia, 1991-1992: 91-92). Tot aquest moviment provocarà que entre 1976 i 1980 apareguin 25 diaris nous a tot l'Estat,¹⁵² alguns amb projectes sòlids al darrera que permetran la seva consolidació,¹⁵³ altres amb més dificultats estructurals que faran que acabin desapareixent.

3.2.1.1 La premsa davant la pluralitat ideològica

La singularitat del procés històric que viu Espanya – el pas d'un sistema dictatorial a una democràcia gairebé amb absència de violència però sense exigir responsabilitats penals als dirigents del règim franquista- dividirà la societat, la classe política i també la premsa en tres blocs:

- Els *immobilistes*: partidaris de perpetuar el règim dictatorial encara que el general Franco hagi mort.
- Els *reformistes*: passar de la dictadura a la democràcia a partir de la reforma de les pròpies institucions franquistes.
- Els *rupturistes*: arribar a la democràcia a partir del desmantellament total de l'aparell governamental franquista.

També en la premsa es reflectirà aquest debat sobre el futur polític de l'Estat. Els periòdics no només recolliran l'opinió de líders polítics i socials partidaris d'una o altra opció sinó que també intentaran influir cap a una direcció concreta. Gràcies a la llibertat de premsa que comença a desenvolupar-se, els periòdics podran prendre partit, segons la seva ideologia, al costat d'una o altra d'aquestes tres vies. La premsa no es limita a fer d'espectadora o cronista de la realitat sinó que es disposa a intervenir, participar i, en certa mesura, influir

---

151 Saiz i Seoane (2007: 292) consideren que van ser sobretot les revistes les que van protagonitzar l'obertura dels últims anys del franquisme i a les seves pàgines fou on tingué lloc, majoritàriament, el debat polític previ a la transició. Per aquests motius, també van ser les que van rebre més sancions i suspensions governatives.

152 D'aquests 25, 3 es publicaran a Barcelona: *Avui*, *Catalunya Express* i *El Periódico de Catalunya*.

153 Sens dubte, aquest és el cas d'*El País*, publicació de referència de la transició que va aparèixer el maig de 1976 i que es esdevindrà la publicació més important de l'Estat.

en aquest canvi que s'està donant. Lluny d'assumir un paper de convidats de pedra, els diferents diaris aniran prenent posicions clares davant els esdeveniments.

El periodista Juan Luís Cebrían corrobora aquest intervenció dels periòdics en el context que els envolta:

“La nueva situación [democrática] ha servido, sin embargo, para poner de relieve, una vez más, que los medios de comunicación no sólo son un espejo de la realidad que los circunda, sino que también operan como motores, voluntarios o no, de esa misma realidad” (1996: 134).

3.2.2 Canvis legals i polítics

La premsa no restarà immune a les conseqüències del canvi polític que suposa la mort del dictador i les consegüents reformes del règim polític que condueixen fins a la democratització de l'Estat. Comencen a donar-se les condicions òptimes perquè els diaris puguin fer de catalitzadors de les reivindicacions de tota classe que la societat exigiria.

Però no tot són canvis polítics. O, si més no, els canvis polítics propicien algunes modificacions legals que permetran un avanç del periodisme. Amb la liberalització de l'Estat també arribarà la liberalització de la comunicació però mentre que la primera respondrà a un procés de reforma, la segona tindrà algunes característiques d'autèntica ruptura amb el passat. Tant la ràdio, com la televisió però sobretot la premsa privada i pública experimentaran un procés de ruptura evident.

3.2.2.1 Cronologia del canvi legal i polític:

El procés de modificació del marc legal dels mitjans de comunicació i el desenvolupament de la premsa en general experimenten uns moments claus durant la transició (1975-1978):

- **Els mitjans exploren els límits de la llibertat d'expressió** a partir de la mort de Franco. Certa permissivitat governativa deguda, en bona part, a la incapacitat per controlar els mitjans. Des de la mort de Franco fins l'abril de 1977 trobem una situació de llibertat de premsa *de facto* ja que segueix vigent encara la Llei Fraga tot i que hi ha una gran permissivitat.
- **Aparició de nous mitjans:** *Avui*, el primer diari en català des de la guerra civil, veu la llum el 23 d'abril de 1976 després de rebre el permís per publicar-se en el marc d'aquesta nova permissivitat; a Madrid, apareixen els diaris *El País* (4 de maig de 1976) i *Diario 16* (18 d'octubre 1976); durant el 1977 al País Basc surten un periòdic

pròxim al PNB, *Deia* (8 de juny) i un altre vinculat a l'esquerra *abertzale*, *Egin* (29 de setembre).

- **Editorials conjunts** dels principals i majoritaris diaris catalans i espanyols: ‘*Por la unidad de todos*’, en resposta als crims d’Atocha i a l’onada de violència (gener de 1977); i ‘*No frustrar una esperanza*’, després de la legalització del PCE (abril de 1977).
- **Supressió de l’article 2 i 69 de la Llei de Premsa i Impremta de 1966** (Llei Fraga) amb l’aparició del Reial Decret-Llei sobre llibertat d’expressió (publicat al BOE el 12 d’abril de 1977). Aquest canvi legal és un moment d’inflexió molt important en la transició de la premsa ja que suposa la primera mesura realment efectiva que obre el camí a la liberalització del sector i acaba amb una tradició de gairebé 40 anys de legislació dictatorial. Barrera mostra la importància que té l’eliminació d’aquests articles:

“Por cuanto suprimía el célebre y temido artículo 2º de la Ley de Prensa e Imprenta de 1966 que tantos expedientes, sanciones, amenazas, prisiones y quebraderos de cabeza había causado a los periodistas. Asimismo se derogaban otras partes de dicha Ley como las referidas a la facultad administrativa para proceder a secuestros y suspensiones de publicaciones” (1995b: 454)

Tanmateix, des d’algunes instàncies i mitjans de comunicació – com es podrà comprovar en l’anàlisi dels textos editorials – se l’anomenarà ‘Llei anti-libel’ i se’n criticarà el fet que, malgrat l’obertura que significa l’abolició d’aquests articles, es mantinguin tres limitacions pel que fa a la llibertat d’expressió: la unitat d’Espanya, la Corona i l’exèrcit.

- **Supressió del Ministerio de Información y Turismo** (abril de 1977) d’on havien sortit lleis com la de Premsa i Impremta de 1966
- **La premsa del Movimiento** passa a formar part de l’ens Medios de Comunicación Social del Estado (MCSE) (1 d’abril 1977), degut a la dissolució del Movimiento Nacional. Aquest fet significarà la conversió de la premsa falangista en premsa d’Estat i serà també el principi del fi d’aquesta cadena de mitjans de comunicació.¹⁵⁴
- **Llibertat d’informació a la ràdio** (6 d’octubre 1977). Es posava fi a l’obligació de connectar amb el ‘diari hablado’ de RNE¹⁵⁵.

---

154 El pas final d’aquest procés serà la subhasta de 22 antigues capçaleres del Movimiento Nacional el mes de maig de 1984, després que alguns dels diaris més representatius fossin directament tancats pel govern espanyol, com és el cas dels dos diaris falangistes de Barcelona: *Solidaridad Nacional* i *La Prensa* que deixen de publicar-se l’any 1979.

155 Barrera (1995b: 456) destaca que si bé en els comicis de 15 de juny de 1977 la ràdio privada encara no tenia llibertat de fer informació política, en les següents eleccions ja podrà informar lliurement.

S'autoritzava que les emissores privades poguessin emetre noticiaris propis.

- **Configuració de l'Ens Autònom de RTVE** (que integrava RNE, TVE i Radio Cadena Española) en el Reial Decret de 28 d'octubre de 1977
- **Article 20.1 de la Constitució espanyola** (29 de desembre de 1978). Aquest article reconeix i protegeix els drets d'expressió i d'informació; suprimeix la censura prèvia; i inclou també els drets a la clàusula de consciència i al secret professional. Amb aquests drets constitucionals reconeguts, acabava la llarga travessia en el desert dels mitjans de comunicació i dels periodistes en posar fi a 40 anys d'absència legal de llibertat de premsa, des de la llei de 1938. Els drets recollits a la Carta Magna entroncaven amb la legislació republicana abolida amb el franquisme.

3.2.3 Canvis econòmics i empresarials

El pas cap a aquesta nova realitat democràtica no es va fer exempta de dificultats econòmiques i empresarials per part de les pròpies empreses periodístiques que van veure en molts casos com la seva influència política no es traduïa en uns beneficis que els permetessin seguir endavant. Cal no perdre de vista que les empreses periodístiques són, abans que res, negocis amb voluntat (i necessitat) de fer diners, a diferència dels temps de la dictadura en què primava la funció dels diaris com a via per a canalitzar la influència política del règim per sobre de la idea de negoci (Redero i Garcia, 1991-1992: 118). Quan aquesta forma d'entendre la funció del periodisme canvia amb l'arribada de les llibertats, alguna cosa comença a no rutllar en moltes d'aquestes companyies.

Les dades així ho confirmen: entre 1975 i 1984, 60 diaris van deixar d'editar-se arreu de l'Estat (25 d'aquests formaven part de la Prensa del Movimiento) i dels 14 diaris que es publicaven a Barcelona entre 1975 i 1978, al cap de 10 anys només en quedaran tres (*La Vanguardia*, *El Mundo Deportivo* i *l'Avui*), als quals s'hi sumaran *El Periódico de Catalunya*¹⁵⁶ i *l'Sport*.¹⁵⁷ Es produïa, doncs, el procés a la inversa: si durant els darrers anys del franquisme, les ànsies d'acabar amb el règim havien fet proliferar les publicacions (un fet que encara va veure's augmentat amb la liberalització de la premsa que va arribar amb la transició), l'arribada de la democràcia –amb les consegüents lleis de mercat– va suposar la desaparició de bona part d'aquests mitjans.

---

156 *El Periódico de Catalunya* apareix el 28 d'octubre de 1978.

157 *L'Sport* treu el primer número el dia 3 de novembre de 1979.

Aquestes són les principals dificultats a les quals van haver de fer front els mitjans de comunicació, a partir de la reformulació i ampliació de les idees apuntades per Redero i Garcia (1991-1992):

- **Crisi econòmica general:** des de 1973, el món occidental pateix una crisi general, coneguda com la crisi del petroli ja que és deguda a l'augment del preu del cru. Aquest context econòmic serà especialment difícil per a Espanya, no només perquè l'Estat tenia una economia feble (conseqüència de gairebé 40 anys d'autarquia) sinó perquè a la crisi general se li sumarà la inestabilitat política i social a l'Estat (amb la consegüent desconfiança en el sector econòmic que això provoca) que genera la fi del règim i l'inici de la transició. Les empreses periodístiques no quedaran al marge d'aquest greu context econòmic.
- **Més competència per l'aparició de noves publicacions:** la nova etapa de llibertat provoca una explosió de publicacions (tant a Barcelona com a la resta de Catalunya, en què reprèn amb força la premsa local i comarcal). Després serà el mercat qui s'encarregarà de regular la situació a partir de la lògica de l'oferta i la demanda.
- **Índexs de lectura extremadament baixos:** la creença que el minso volum de lectors a Espanya es devia a l'obstrucció a la llibertat d'expressió (fet que, segons aquesta teoria, hauria provocat un desinterès crònic de la població cap a la informació), va veure's desmentida un cop arribada la democràcia i comprovat el volum real de negoci a què podien aspirar els mitjans de comunicació.¹⁵⁸ Redero i Garcia apunten que l'estancament i fins i tot la devallada de lectors de la premsa es podria explicar pel fet que els mitjans es movien al voltant d'un cert 'elitisme informatiu' que deixava fora a amplis sectors socials. Llegir premsa d'informació general s'havia convertit en un signe de distinció cultural; i per aquest motiu els mitjans se centraven en el 'target' que més els convenia per oferir-los la informació que esperaven, tot i que no fos la més demandada per la societat: així, proliferava la informació política i la presència de polítics a la premsa per sobre d'altres notícies més properes i accessibles.
- **Descens de la publicitat** a causa de la crisi econòmica. Alhora que baixen els ingressos publicitaris, hi haurà més empreses periodístiques que voldran entrar en el repartiment a causa de l'aparició de noves publicacions i, sobretot, de la consolidació de nous mitjans més massius com la ràdio i la televisió. Les empreses publicitàries preferiran concentrar els recursos en anuncis a mitjans de més difusió.

---

158 Fins l'any 1993, Espanya no assoleix el llinard de 100 exemplars venuts per cada mil habitants, xifra mínima establerta per la Unesco per indicar els països culturalment desenvolupats (Seoane i Sáiz, 2007: 309).

- **Increment del preu dels diaris:** la situació de crisi, el descens de vendes però, sobretot, l'augment de preu del paper premsa (el més car d'Europa) farà que el preu de l'exemplar es tripliqui entre 1974 i 1978, passant de 6 a 18 pessetes, en un increment molt superior a l'augment del cost de la vida.
- **Els canals de distribució** també seran insuficients, ineficaços i antiquats.
- **Ajudes públiques exigües:** A les dificultats pròpies que comporta per si mateix el fet d'editar un rotatiu, s'hi afegia la paradoxa que, tot i que els mitjans de comunicació eren peça cabdal en la construcció de la democràcia, les ajudes de l'Estat cap a aquestes empreses van ser exigües¹⁵⁹ (Pascual, 1995: 517), i més si tenim en compte que aquestes ajudes cal veure-les com una col·laboració de la pròpia societat per tal de dotar-se així mateixa de la premsa que necessita.¹⁶⁰
- **Lògica capitalista de mercat:** Necessitat que les empreses periodístiques s'adequïn urgentment a la realitat de mercat. L'adveniment de les llibertats provoca l'aparició d'una oferta informativa que esdevindrà molt superior a la demanda. Les capçaleres no podran fer front als canvis d'imatge i d'estil imprescindibles en el context d'una forta competència. Tot això en un context en què, per culpa del franquisme, les empreses periodístiques no s'havien pogut desenvolupar. Caldrà, per tant, començar a estructurar projectes empresarials sòlids.
- **Empreses desfasades:** fins i tot en els grans mitjans (com *La Vanguardia española*, propietat d'una empresa familiar) imperarà un sistema empresarial no professionalitzat, amb unes estructures desfasades i impròpies d'una economia de mercat de finals del segle XX i unes plantilles sobredimensionades que dificultaven la viabilitat econòmica de la companyia (Barrera, 1995b: 460).
- **Reconversió tecnològica:** la irrupció de novetats tecnològiques tant a les impremtes com a les redaccions, amb l'arribada dels primers ordinadors, requeriran d'una forta reconversió que no tots els mitjans tindran capacitat econòmica per dur a terme.
- **Competència pública:** Les empreses periodístiques privades hauran de conviure amb la competència 'deslleial', fins l'any 1979, dels diaris públics de l'Estat.
- **Pèrdua del 'privilegi' ideològic:** L'exclusivitat (no demanada ni volguda) de què moltes de les publicacions antifranquistes havien

---

159 Redero i García apunten, fins i tot, que la desaparició de moltes capçaleres es va deure a la 'desídia' dels poders públics per a protegir-les.

160 Segons Pascual, els primers governs de la monarquia van seguir entregant diners a la premsa a fons perdut (tal i com era habitual durant el franquisme). Aquestes ajudes, si bé necessàries, acabaven primant a les empreses de més poder informatiu i d'aquesta manera s'accelerava la concentració financera. (1995: 522).

gaudit durant els darrers anys de dictadura i inici de la transició en la difusió d'un discurs alternatiu que entroncava amb els desitjos de llibertat de bona part de la població, desapareix amb la consolidació de la democràcia.

- **Desgast d'imatge:** A partir de les eleccions de juny de 1977, i durant tot 1978, es començarà a viure un procés de desencís polític (narrat i alertat pels propis mitjans) que també afectarà aquells que més s'havien significat i vinculat amb la classe política, com eren els periodistes i els mitjans de comunicació. La premsa experimentarà en pròpia pell el desgast que afectarà a institucions i partits.
- **Objectiu dels violents:** Una altra dificultat que patiran els mitjans de comunicació serà la violència que des de sectors tant d'extrema esquerra com d'extrema dreta descarregaran en contra d'alguns diaris. El poder d'influència sobre la societat, els vincles amb els polítics i el compromís generalitzat amb la democràcia faran dels mèdia un objectiu primordial per totes aquelles bandes terroristes que volen impedir que la transició arribi a bon port. Tot i que la violència contra mitjans i periodistes serà molt més intensa i greu a Madrid i al País Basc,¹⁶¹ Catalunya també viurà alguns episodis: el fet violent més important que patirà un mitjà català ocorrerà el 20 de setembre de 1977 quan la banda terrorista 'Triple A' (Alianza Apostólica Anticomunista) atemptarà contra la redacció de la revista satírica *El Papus*. El porter de l'edifici on hi havia la redacció morirà a causa de l'impacte de la bomba.

Totes aquestes dificultats posaran les empreses periodístiques en una situació molt complexa, emmarcada a més a més en la profunda crisi econòmica. A partir d'aquesta anàlisi, es poden apuntar algunes de les conseqüències que comportarà aquest context per a la premsa. Algunes d'elles ja es podran començar a veure en el període 1975-1978, tot i que les conseqüències finals no s'acabaran de projectar fins als inicis de la dècada dels 80:

- Entrada de capital financer extern a les pròpies empreses periodísti-

---

161 Aquesta és la cronologia dels actes terroristes més importants contra mitjans i periodistes de Madrid i el País Basc entre 1975 i 1978: segrest i tortura de José Antonio Martínez Soler, director del setmanari Doblón, per un grup d'extrema dreta (març de 1976); incendi provocat pel Comando Benito Mussolini a la seu de la revista Berriak de Sant Sebastià (gener de 1977); atemptat del GRAPO a la seu del Diario 16 a Madrid (26 de juny de 1977); el 18 de juliol de 1977, el GRAPO fa un atemptat fallit contra la seu de Radio Madrid, després de segrestar per unes hores un dels seus treballadors per tal d'obligar-lo a emetre un missatge per antena; la Triple A i el Joven Batallón de Navarra fan explotar una bomba a la redacció de la revista 'Punto y Hora de Euzkalderría' a Pamplona; ETA mata el director de la 'Hoja del lunes' de Bilbao i redactor en cap de 'La Gaceta del Norte', José María Portell (28 de juny de 1978); doble atemptat el 30 d'octubre de 1978 (dia abans de l'aprovació a les Corts de la Constitució): un grup d'extrema dreta (probablement Triple A) atemptava contra la redacció d'El País a Madrid i causa la mort del conserge; mentre que ETA assaltava Radio San Sebastián per demanar el 'no' en el referèndum.

ques en molts casos. Alguns empresaris veuran en la premsa un instrument de pressió, una oportunitat d'or per a poder influir. Aquest fenomen es traduirà en l'aparició de sòlides empreses que sostindran algunes de les capçaleres (és el cas de Grupo Zeta amb *El Periódico*) però també apareixeran projectes econòmicament inviàbles que acabaran fent fallida (com, per exemple, el Grupo Mundo).

- Els nous projectes empresarials, nascuts en democràcia i sense lligams ideològics ni empresarials amb el passat, seran els que en general sabran connectar més bé amb els sectors socials que millor reben el canvi social general:

[L'any 1976] la prensa del Estado se encontraba con que la apoyatura ideológica que le había servido de asiento se desmoronaba, precisamente en el interior del propio Estado; la prensa que había pervivido con cierta comodidad durante los años de la dictadura pone de manifiesto una readaptación ideológica que venía a complicar su inmediato futuro; la prensa, en fin, que se había destacado por su oposición al régimen dictatorial y por su empeño en el advenimiento de la democracia se hallará ante la desagradable sorpresa de que su potencial masa lectora ni es tan combativa como las páginas con que sale a la calle – ya no necesita de esa radicalidad en unos momentos en que se está llevando a cabo la reforma política- ni tan numerosa como cabía sospechar antes de la muerte de Franco. Sólo, al parecer, la nueva prensa, la que nazca de la democracia sin ningún lastre, ni ideológico ni empresarial, será la que sepa sacar más partido (Redero i Garcia, 1991-1992: 89-90).

- A mesura que avança el procés democràtic, el mapa polític es va reordenant i simplificant. A l'inici de la transició, la fragmentació de partits ajudava a una major presència de capçaleres diferents que recollien la pluralitat ideològica. Que l'oferta política es normalitzi i se simplifiqui pot ser un element més que ajudi a explicar la desaparició d'alguns dels diaris.
- La desaparició d'algunes capçaleres provocarà la concentració de lectors en alguns dels nous mitjans. És el cas d'*El Periódico de Catalunya* que sabrà recollir l'herència lectora de *Mundo Diario*, *Catalunya Express* o *TeleExpress*.
- El transvasament de lectors d'un mitjà a un altre tindrà costos ja que hi haurà grups de lectors que es perdran definitivament, ja sigui per la falta d'adequació a les noves publicacions, ja sigui per l'interès decreixent per la vida pública (Redero i Garcia, 1991-1992: 93).
- Tot plegat provocarà una forta crisi estructural en el sector que acabarà amb la defunció de la gran majoria dels rotatius que es publicaven l'any 1975 o que aniran apareixent en els primers temps de la transició democràtica.

3.2.4 Canvis periodístics

La transició a la premsa no es va viure només a nivell ideològic o empresarial. També les pàgines dels diaris van anar canviant per adaptar-se als nous ritmes informatius, per mirar de ser atractives als ulls dels ciutadans (per atraure nous lectors sense perdre els que ja tenia), en definitiva, per fer un producte competitiu que respongués de la millor manera possible als nous reptes que marcava l'economia de mercat.

Les pàgines sense seccions fixes i establertes, estructurades de forma irregular, amb nivells de lectura poc diferenciats i amb grans taques de gris que sovint recordaven més un llibre que un diari, aniran deixant pas a periòdics més estructurats, amb seccions clares i fixes, textos delimitats i més breus, més nivells de lectura (titulars, subtítols i/o avantítols, entradetes, destacats...) i la informació més fragmentada. A més a més, es consolidarà la presència d'experts opinadors (polítlegs, professors, sociòlegs,...) a les pàgines dels diaris per aportar la seva visió sobre diferents aspectes de l'actualitat, sobretot política.

Aquests canvis, afectaran de forma clara les noves propostes que aniran sorgint (*Catalunya Express* o *El Periódico de Catalunya* són dos rotatius que ja no tindran el disseny com una qüestió secundària sinó que seran diaris molt pensats i que beuran de les influències estilístiques de la premsa moderna europea i anglosaxona), mentre que els diaris ja existents o bé s'hi aniran adaptant progressivament (és el cas de *La Vanguardia* que, tot i incorporar canvis en l'aspecte de les seves pàgines, fins l'any 1989 no farà un redisseny definitiu) o bé ja no tindran capacitat per adequar-se als nous temps (situació que experimentaran, per exemple, diaris com *El Noticiero Universal*, *Solidaridad Nacional* o *La Prensa*).

3.2.5 Canvi de funció: agent polític

Durant aquests anys, indubtablement la premsa es convertirà en l'espai a través del qual les elits polítiques d'oposició democràtica prendran contacte amb la ciutadania. Amb l'assumpció d'aquest rol d'actor en el procés polític, la premsa contribuirà, en paraules de l'historiador Carlos Barrera (1995: 451), "*indudablemente no tanto quizás a erosionar el régimen (no hay que olvidar que Franco murió en la cama) sino a preparar y difundir anticipadamente las ideas que hicieron posible luego la transición*".

El periodisme escrit tindrà una influència rellevant en aquests primers compassos de la transició, sobretot durant el període crític que transcorre des de la mort de Franco fins l'aprovació de la Constitució (Guillamet, 2001: 269-274). Per l'historiador Pedro Pascual, el '*grupo prensa fue el que mas arriesgo desde el primer momento y el que más se jugó el tipo en la primera mitad del año 1976, mucho más que cualquier otro. Decir que la prensa, y en general los*

medios informativos, tuvo durante toda la transición política una participación tan decisiva como determinante en la llegada, afianzamiento y consolidación de la democracia en España es simplemente recordar lo que esta en la mente de todos' (1995: 517-518).

En aquest mateix sentit s'expressa Cebrián quan afirma que *"uno de los fenómenos más peculiares de la transición política española fue el papel que en la misma desempeñaron los medios de comunicación, y de manera muy especial la prensa"* (1996: 36) no només com a cooperadora necessària per assolir les llibertats, sinó també com a ens decisiu en la consolidació dels canvis que s'anaven produint i en la superació, i fins i tot neutralització, de conflictes que anaven apareixent (Redero i Garcia, 1991-1992: 100-101). Tant és així, que podem entendre la premsa com una de les causes que van provocar la no continuïtat del règim franquista i el triomf de les tesis demòcrates en convertir-se en un autèntic quart poder (Carr, 2001: 232).¹⁶²

Una funció, la dels mitjans, que fins i tot serà reconeguda per persones properes al règim, com el periodista i director general de Coordinació Informativa del primer govern de la monarquia, Carles Sentís:

'La prensa ha sido el única y verdadero cauce de la apertura. La prensa es la que ha dado el tono, la que ha habituado a la gente a los cambios que han producido los distintos acontecimientos, la que ha ido utilizando un lenguaje adecuado a cada momento. Si no hay elecciones y parlamentos, la política, de una manera natural, se va a la Prensa' (Seoane i Saiz, 2007: 297).

Aquesta implicació política de la premsa barcelonina, catalana i espanyola en el procés històric que s'està vivint, no és un fet aïllat. Borrat sosté que el diari d'informació general és un veritable actor polític de naturalesa col·lectiva, l'àmbit d'actuació del qual és el de la influència, no el de la conquesta del poder institucional o la permanència en ell. El periòdic influeix així sobre el govern, però també sobre els partits polítics, els grups d'interès, els moviments socials i la seva audiència (1989: 10) per esdevenir un component essencial en el funcionament d'un règim de llibertats i el constructor de l'espai públic (Redero i Garcia, 1991-1992: 85) És en aquest sentit que es pot parlar dels diaris com actors polítics absolutament necessaris per l'assoliment d'un sistema democràtic per la seva doble capacitat, per una banda, d'interaccionar amb el poder polític (govern, administracions...) i la resta d'agents que conviuen

---

162 Carr ho anomena 'cuarto estado': *"En 1975, el sistema había entrado en una decadencia evidente: la Iglesia estaba dividida, la clase obrera era cada vez más militante; los catalanes y los vascos se encontraban en una posición de revuelta abierta o de hostilidad pasiva. Por encima de todo, la prensa se había convertido en un "cuarto estado"* (2001: 232).

en una democràcia (partits, moviments,...) i, per altra banda, d'influir sobre la població gràcies a la seva possibilitat de penetració sobre els ciutadans, la capacitat de crear opinió i la voluntat expressa de formar ciutadans crítics i compromesos amb el nou règim polític.

Aquest procés comptarà amb la col·laboració, que no la iniciativa, d'alguns sectors polítics que, en un canvi d'actitud cap a la premsa respecte el passat, començaran a desenvolupar pràctiques habituals en la relació premsa-política de qualsevol democràcia: rodes de premsa cada cop més freqüents o presència cada cop major de polítics a programes de ràdio, televisió i a les pàgines dels diaris, fets que contribueixen a modificar la comunicació política (Redero i Garcia, 1991-1992: 99) per adequar-la a la nova realitat de llibertat.

Aquestes condicions es donaran en el cas barceloní en què ens trobarem uns mitjans de comunicació ben relacionats amb els partits i els moviments polítics sorgits en clandestinitat¹⁶³ i a punt per agafar el relleu al franquisme i, a la vegada, amb una bona connexió amb la ciutadania gràcies a una imatge seriosa, de credibilitat i a un prestigi adquirit amb l'aposta clara i valenta per la democràcia. Els propis lectors – el mercat- seran els encarregats de descartar d'aquest procés els rotatius que, pel pes del seu passat, difícilment poden reunir aquestes condicions, malgrat que també ho intentaran.¹⁶⁴

Durant tot aquest temps, el diaris no només són narradors de tot allò que està succeint sinó que també fan de participants o actors en el conflicte (Borrat, 1989:16) o fins i tot de mediadors entre la resta d'actors participants (govern, partits polítics i ciutadans) prenent un rol que, a priori, no els és propi però que assumeixen per defensar els principis democràtics. La premsa fa d'altaveu de reivindicacions però a la vegada esdevé protagonista de l'esdeveniment polític.

Els mitjans escrits¹⁶⁵ van contribuir en el terreny que els era més favorable: en el de construir i fer-se seva la opinió pública. La participació ciutadana en la vida política s'obrirà, després dels anys d'ostracisme franquista, i en això hi tindran molt a veure els partits polítics d'oposició, els sindicats, la societat civil però també, i de forma rellevant, els mitjans de comunicació que es conjuraran per difondre els valors del nou sistema (Redero i Garcia, 1991-1992: 97, 103).

---

163 En alguns casos, aquesta relació no només serà d'influència mútua sinó que anirà més enllà, com és el cas d'*El Correo Catalán*, que des d'inicis dels anys 70 estarà sota domini de gent propera a Convergència Democràtica o *El Noticiero Universal*, que acabarà controlat per homes d'Alianza Popular.

164 És el cas de diaris com *Solidaridad Nacional* o *La Prensa* que tot i que es "convertiran" a la democràcia, no gaudiran del favor dels lectors ni aconseguiran uns índexs de vendes destacables.

165 Diversos autors apunten que la difusió de valors democràtics, ja des dels anys 60 però sobretot a partir dels 70, des d'alguns mitjans serà fonamental per acreditar i constituir els periodistes com a uns dels principals exponents de l'opinió pública un cop s'iniciï la transició.

Els mitjans prendran partit i assumiran la responsabilitat de contribuir a construir el canvi de règim amb la clara intencionalitat d'influir en el procés que s'està produint però sense oblidar, això sí, una visió crítica del moment polític tot i que des de la moderació i l'esperit constructiu i lluny d'estrindències que haguessin pogut posar en perill el procés de reformes (Barrera, 1995: 463). Serà per aquest motiu que en la premsa d'aquest moment la salvaguarda de les llibertats prevaldrà, en algunes ocasions, per sobre de principis periodístics com la objectivitat o la neutralitat.

Entenent, tal i com sosté Habermas (1987: 528), que la comunicació esdevé una peça clau en la conformació de les societats actuals, es pot parlar de la contribució de la premsa en aconseguir que els temes de debat polític fossin precisament els que ells mateixos posaven sobre la taula. En aquest sentit, el periodista Javier Pradera fa el següent apunt: "*Durante la etapa centrista parecía a veces que eran los periódicos los que marcaban el ritmo de la reforma política y abrían o cerraban los debates*" (1993: 54).¹⁶⁶ Un paper, el de la premsa, que a parer de Seoane i Saiz va ser excessiu en comportar una forta implicació política i ideològica dels periodistes que van sentir-se protagonistes del canvi, i no simples narradors dels esdeveniments que succeïen (2007: 299).

Aquest rol que aniran assumint els mitjans i els professionals marcarà una extrema connexió i també interdependència entre el poder polític i el 'poder' periodístic. No debades, la premsa jugarà un paper molt important en la selecció de les elits polítiques que acabaran significat-se a partir de la mort de Franco; molts d'aquests polítics trobaran en les pàgines dels diaris una forma de donar-se a conèixer a la ciutadania, abans de fer el salt a la política (Seoane i Saiz, 2007: 295). Aquest fet també explica que durant els anys de la transició (i en alguns casos abans i tot), es vagi teixint una estreta complicitat¹⁶⁷ entre bastants polítics i periodistes¹⁶⁸; relació que, tot i tenir aspectes positius pel que significava de reforçament del sistema democràtic, també en tindrà de negatius que podran repercutir en la pròpia crisi que afectarà les empreses periodístiques a finals dels 70: aquesta vinculació contribuirà sovint a l'elitisme informatiu dels mitjans i, per altra banda, en la intromissió o creació de periòdics excessivament ideologitzats o, fins i tot, clarament partidistes (Gómez Mompart,

---

166 Altre cop parlem dels conceptes d'agenda setting (Luhmann) i tematització (McCombs i Shaw), exposats en el capítol introductori i que vénen a explicar el fenomen pel qual la opinió pública no estaria formada per opinions sinó per una sèrie de temes que esdevindrien el sistema de valors de referència i que estarien marcats pels propis mitjans (Dader, 1990: 294).

167 Saiz i Seoane puntualitzen, però, que aquesta complicitat entre uns i altres es va donar, sobretot, a Madrid i no tant a Catalunya (2007: 299).

168 Les raons d'aquesta complicitat es poden explicar per diversos factors: edats similars de periodistes i polítics; haver estat companys d'estudis; compartir objectius similars de cara a la nova situació política... (Gómez Mompart, 1999: 212)

1999: 212).¹⁶⁹ Aquest lligam en excés entre periodistes i polítics explicarà, en part, que el desprestigi que anirà adquirint la classe política davant de la ciutadania ja des de la dècada dels 80, s'acabi estenent també cap als professionals de la informació.¹⁷⁰

3.3 PECULIARITATS DE LA TRANSICIÓ PERIODÍSTICA CATALANA

La transició que experimentaran els mitjans catalans durant aquests anys s'explica també a partir de les característiques generals apuntades fins ara. La premsa barcelonina no s'escapa del context polític, legal, econòmic i social general, però també és cert que la transició periodística a Catalunya presentarà algunes característiques particulars:

- Menor grau de violència: s'ha apuntat anteriorment que el clima de violència contra els mitjans serà una característica pròpia de la transició. Els mitjans catalans viuran en pròpia pell alguna situació de violència; però el cert és que seran episodis puntuals. Es pot afirmar, per tant, que la premsa catalana viurà aquesta situació de violència amb certa llunyania ja que, en general, el clima català serà molt més tranquil i menys violent que el que es visqui a Madrid o al País Basc.

- Defensa de la democràcia i les llibertats col·lectives: L'aposta unànime per la democràcia, les llibertats col·lectives i – tot i que en graus diversos- el reconeixement del fet català, serà una constant en tota la premsa publicada a Barcelona. Catalunya no patirà el fenomen de diaris clarament involucionistes, un fet que sí que succeirà a Madrid on *El Alcázar*¹⁷¹ o el reaparegut *El Imparcial* s'encarregaran d'intentar torpedinar l'avenç democràtic. Al Principat, la veu dels nostàlgics del règim quedarà totalment silenciada per la majoria demòcrata. Tots els rotatius, des dels de tradició falangista fins als més pròxims a les idees rupturistes, faran pinya al voltant d'idees com democràcia o llibertat. També

---

169 L'autor també considera que aquesta relació estreta va provocar que molts periodistes acceptessin càrrecs de confiança en gabinets de comunicació polítics (Gómez Mompert, 1999: 212).

170 Tot i que s'aparta del marc temporal d'estudi d'aquesta tesi, és interessant recuperar les conseqüències que a mig termini comportarà la relació polítics-periodistes que apunta Gómez Mompert (1999: 212): *'Los citados procesos convergentes entre los mundos político y periodístico [...] han tenido consecuencias serias en la actitud periodística y en el tratamiento informativo, que pueden resumirse así: escasa autonomía profesional, información política subsidiaria de las directrices de los partidos (en la agenda política, en las tertulias, en las declaraciones) y superficialidad (rumores, noticias sin comprobar, trivialidades).*

171 Les veus franquistes s'aniran radicalitzant i concentrant en diaris com *El Alcázar*; això explica que aquest rotatiu, òrgan de la ultradreta, passés d'una difusió de 13.000 exemplars l'any 1975 a 70.000 el 1978 (Redero i Garcia, 1991-1992: 103)

és cert que serà paradoxal, en alguns casos, la conversió¹⁷² a la democràcia que viuran alguns mitjans que fins al 20 de novembre del 1975 (i més enllà) es definiran com a franquistes convençuts però poc a poc aniran abraçant la nova realitat política i se'n declararan no només partidaris sinó fermes defensors.

- Clima de concòrdia i entesa: Els mitjans catalans defugiran les tensions i picabaralles entre ells i es comportaran amb una gran maduresa per tal de contribuir a enfortir el procés democràtic. Superades algunes tensions entre rotatius viscudes en els primers moments després de la mort de Franco, tots els diaris afavoriran la creació d'un clima polític i social de concòrdia.

---

172 Barrera (1995: 452) introdueix el terme de 'conversos' per aquelles publicacions franquistes que, un cop mor Franco, abracen la democràcia i treballen decididament per aconseguir-la.

4. ANÀLISI HEMEROGRÀFICA I BIOGRAFIA DE LES PUBLICACIONS

El model d'anàlisi dels onze periòdics estudiats pren com a base l'estudi hemerogràfic registral que permet conèixer les característiques principals dels rotatius i situar-los en el context adequat no només pel què fa a les seves característiques tècniques i periodístiques sinó també a la part administrativa i fins i tot històrica. És el que Josep Maria Casasús defineix com "la biografia tècnica"¹⁷³ (1985: 71) del diari. Es tracta d'obtenir tot un seguit de dades que possibiliten un coneixement més ampli de l'estructura periodística i empresarial del mitjà i donen unes guies essencials per tal de configurar un dibuix precís sobre com és aquell diari i quines característiques té que el distingeixen de la resta (Casasús, 1985: 71).

4.1 MODEL D'ANÀLISI I FITXES

A partir de la fitxa proposada per Celso Almuiña¹⁷⁴ (1991: 397-398) i revisada per Pere Anguera, Antoni Gavalda i Xavier Pujadas (1996: 16-18) s'ha elaborat un model de biografia tècnica pels onze rotatius a estudiar.¹⁷⁵

L'esquema final de la fitxa revisada i adaptada pel present treball és una simplificació de la proposta inicial tot i que conserva, com en la proposta d'Almuiña, tres grans apartats clarament diferenciats. El primer, sota l'epígraf de *Descripció*, respon a la pregunta de *què, com i on* es fa el diari i és on es recullen les característiques que identifiquen el diari així com la part tècnica; la *fitxa analítica* examina la part empresarial i també resol amb quina intencionalitat (*qui i per què*) s'elabora el producte; el darrer apartat, la fitxa històrica, busca el *quan*, en quin context històric cal situar el rotatiu analitzat.

Més concretament, es pot veure al detall cadascun dels ítems que conformen la fitxa i que serveixen per a recollir dades que, exceptuant els camps històrics, se centra en el període estudiat, del novembre del 1975 al desembre de 1978.

I Descripció

A. Capçalera: apartat en què s'especifiquen les característiques principals de l'encapçalament de la publicació.

---

173 Casasús, seguint Kayser (1979) divideix aquesta biografia tècnica en el registre d'identificació (dades indispensables del diari) i l'expedient d'identitat (dades útils).

174 La fitxa proposada per Almuiña correspon a un model ideat per a premsa local, per la qual cosa se n'han fet les modificacions necessàries per adaptar-la a les necessitats d'aquest estudi.

175 Veure annex.

1. Títol: indica el nom amb què es coneix de forma oficial aquell diari; nom que apareix a la portada.
2. Subtítol: Són diversos els rotatius que inclouen una frase sota la capçalera que habitualment serveix per definir ideològicament, geogràficament o empresarialment el rotatiu.
3. Lemes: es recull la presència de frases, vinyetes, símbols, dibuixos... que serveixen per identificar la capçalera.
4. Lloc: s'entén com a lloc –ciutat- d'edició del diari.
5. Idioma: s'indica quina és la llengua pròpia del periòdic. Habitualment es tracta del castellà però donada la importància que té, en aquest període, l'ús del català, també s'indica encara que hi aparegui de forma minoritària.

B. Datació: emmarca tots aquells aspectes que tenen a veure amb les dates de publicació del diari.

1. Cronologia: Permet conèixer en quin moment va aparèixer el diari i quan deixa de publicar-se; dues dates que, si bé no tenen relació directe amb el període estudiat, permeten emmarcar aquest anys en el context històric propi del rotatiu. L'apartat de *suspensions* indica els moments significatius en què, ja sigui per decisió governativa o bé altres circumstàncies, el diari no es publica.
2. Periodicitat: En tractar-se de diaris, s'entén que la seva periodicitat és diària. Però cal tenir en compte que la normativa que marca el diumenge com a dia de descans dels periodistes -instaurada per decret l'any 1920 i que Primo de Rivera va endurir l'any 1925 (Seoane i Sáiz, 1996: 264-265) i que deixa de ser complir-se l'any 1982¹⁷⁶- afecta els periòdics de forma diferent si són matutins (dilluns no surten) o vespertins (diumenge no surten).
3. Moment d'aparició durant el dia: ítem que classifica els diaris segons el moment en què arriben als lectors. La classificació habitual és matí o tarda.
4. Nombre d'edicions: fa referència a les edicions que, de forma regular, publica el diari en un mateix dia. No es tenen en compte les edicions que, en moments puntuals d'especial importància

---

176 A partir del 19 d'abril de 1982, *La Vanguardia*, *El País* i *El Periòdic de Catalunya* van decidir treure edició també en dilluns. En l'edició del dia abans, *La Vanguardia* justificava en portada aquesta decisió que trencava amb una norma que havia durat 62 anys: '*La publicación de los lunes se interrumpió en 1920 al hacerse obligatorio el descanso dominical, pero la libertad actual y la posibilidad de pactar ampliamente, sin dañar, los derechos adquiridos, han cristalizado en esta realidad que comienza mañana*' ('A partir de mañana, *La Vanguardia* saldrá los lunes', 18 d'abril de 1982, pàgina 5).

informativa, es puguin elaborar.

5. Seu social: generalment, tant la redacció com l'administració se situen al mateix espai. De la impremta se n'indica no només l'adreça sinó també l'empresa, sempre que es conegui. En cas que durant el període estudiat es produeixin canvis de seus, també s'indica.

C. Característiques tècniques: apartat en què de forma concreta es detallen els aspectes formals del rotatiu.

1. Format: Estudi de la composició de les pàgines. S'indica el número de pàgines habitual o la oscil·lació entre el número mínim i màxim. També s'expressa, de forma numèrica, el format que tenen les pàgines del diari. Es fa referència a les columnes que contempla la maqueta base.
2. Estructura: Anàlisi que inclou un estudi numèric de les dimensions de la portada i de les mides de la capçalera. També recull una enumeració de les seccions i les pàgines per seccions en cas que existeixi una regularitat.

II. Fitxa analítica

D. Empresa periodística: per conèixer a fons una publicació, és necessari descobrir i estudiar què hi ha darrera el producte: l'empresa i la redacció (Almuiña, 1991: 398) i tots aquells elements administratius, econòmics, ideològics que permeten una visió més completa del projecte periodístic.

1. Aspectes jurídics: recull el nom o noms dels fundadors del diari així com l'empresa o persona en qui recau la propietat i l'edició en el moment en què s'emmarca l'estudi, per tal de conèixer realment qui mana a l'empresa.
2. Aspectes econòmics: contempla el preu de la publicació tenint en compte la possible variabilitat de preus que pot produir-se al llarg del període estudiat. També es fa referència als possibles preus diferenciats que tinguin les publicacions segons el dia de la setmana en què apareguin.

E. Equip de redacció: conèixer l'equip directiu, la redacció i alguns dels col·laboradors habituals pot aportar informacions interessants sobre el tarannà d'aquell rotatiu.

1. Director: s'indica el nom del director i el període en què ostenta el càrrec. En cas que durant el temps estudiat hi hagi canvi en la direcció, s'informa d'aquests relleus i del nom del nou director.
2. Estructura de la redacció: recull alguns dels noms i càrrecs més rellevants de la redacció. S'indiquen també els principals redac-

tors en plantilla i alguns dels col·laboradors habituals, els de més renom o indicatius sobre la línia del diari.

F. *Naturalesa* i orientació: apartat en què s'explicita el tarannà ideològic del diari.¹⁷⁷

1. Tendència política o social: indica la orientació ideològica-política d'aquell diari, un camp d'especial rellevància en un moment com és el de la transició a la democràcia. L'apartat recull, sempre que existeixi, la pròpia autodefinció ideològica que en fa el diari, la orientació que, a partir de la línia editorial del rotatiu, es pugui interpretar o la bibliografia que aporti dades sobre aquest aspecte.
2. Polemitza amb: en un moment possible confrontació entre rotatius per motius polítics i ideològics, és interessant incloure aquest camp proposat per Anguera, Gavalrà i Pujadas (1996: 16-18).

G. *Difusió*: aspecte econòmic i empresarial que influeix també en l'àrea periodística en tant que permet conèixer l'abast i la influència d'aquell mitja entre la població.

1. Distribució: recull la forma com el producte arriba fins al receptor. Bàsicament es classifica segons si es ven a quiosc o per subscripció.
2. Zones de difusió: àrea principal en què es distribueix el diari, de molta importància per entendre l'enfocament que prendran les notícies. S'indiquen altres zones fins on arriba el rotatiu, fora de l'àmbit principal, i que dóna una idea sobre l'abast territorial i sobre quins indrets vol fer-se present el diari.

III. Aspectes històrics

1. Significació: Cada rotatiu té algun tret diferencial que el fa significar-se de la resta. L'apartat recull i explica aquesta peculiaritat històrica per situar encara més el context en què es mou el diari.
2. Font històrica: descripció del procés històric més recent de la vida del diari. Es recullen també els temes als quals el rotatiu dedica atenció de forma preferent. Del registre d'identificació revisat per Josep M. Casasús (1985: 72) a partir del model de Jacques Kayser (1979), se n'aprofita el punt número 16 que fa referència a les característiques excepcionals de la vida del diari. Es considera una bona forma per

---

177 En tractar-se de diaris tots ells d'informació general, s'ha prescindit de l'apartat proposat per Celso Almuíña d'enquadrament on indica, precisament, el camp informatiu que pretén abastar i més pensat per catalogar publicacions de periodisme local.

sintetitzar els fets històrics més rellevants del rotatiu; s'inclouen, com s'indicava anteriorment, aquells fets més recents al període estudiat o que tenen especial significació per entendre la idiosincràcia o el tarannà del diari durant la transició democràtica.

3. Localització de fons: indicació d'on es troba el fons consultat de cada diari. També s'especifica si l'arxiu del rotatiu està digitalitzat i accessible des d'internet.

4.2 PRESENTACIÓ DE LES PUBLICACIONS

4.2.1 Diario de Barcelona

L'1 d'octubre de 1792 és una data cabdal en la història del periodisme català. Naixia el tercer diari a Catalunya, després de les dues experiències de Pedro Ángel de Tarazona,¹⁷⁸ i el primer amb continuïtat (Guillamet, 2003: 341) que s'arribaria a convertir en el degà de la premsa continental.¹⁷⁹ El projecte periodístic fou iniciat per Pedro Pablo Husón de Lapazarán però després de l'ocupació napoleònica i de la guerra del francès (1808-1814) la família Brusi se'n feu càrrec durant més de 100 anys (fins el 1923). Després passaria per diferents mans tot aconseguint mantenir-se en actiu fins al cap de poc més de 200 anys de la seva creació (1993 és la data de la seva desaparició definitiva com a diari en paper si bé reapareixerà l'any 2003 en format digital fins el 2009).

Fou Husón, un home de la cort de Carles IV, qui va aconseguir el privilegi reial per començar a editar el diari que, durant els primers anys de vida, esdevindrà un producte de divulgació i serveis, amb informació sobre el temps, els moviments d'entrades i sortides del port, els espectacles el Teatre Principal així com anuncis de l'època, però res d'informació política. Serà durant la ocupació francesa de Catalunya, del 1808 al 1814, que el *Diario de Barcelona* adoptarà un caire més informatiu al posar-se primer al servei del govern francès i acabar sent editat per les pròpies autoritats napoleòniques.¹⁸⁰ Husón ja no tornarà

---

178 Pedro Ángel de Tarazona ja havia intentat abans dur a terme dos diaris: el *Diario Curioso, histórico, erudito, comercial, público y económico*, l'any 1762 i que no va arribar als 4 mesos de vida, i el *Diario Evangélico, histórico-político/ Diario curioso, histórico, erudito, comercial, civil y económico*, que va tenir una mica més de vida, del juny de 1772 al gener de 1773.

179 *The Times* de Londres, creat l'any 1788, és el degà de la premsa europea.

180 Durant aquests anys el diari utilitzarà el francès com a segona llengua i del 22 de març al 31 d'agost de 1810 el català prendrà el lloc al castellà com a idioma d'edició (Guillamet, 2003: 342). Amb el canvi de llengua, també modificarà el nom diverses vegades: primer s'anomenarà *Diari de Barcelona y del Govern de Catalunya*; des del 26 de març es dirà *Diari de Barcelona y del Govern de Cataluña*; a partir del mes d'abril passarà a ser *Diari del Govern de Cataluña i de Barcelona*; fins que al setembre el castellà substitueixi novament el català i passi a anomenar-se *Diario del Gobierno de Cataluña y de Barcelona*.

a editar el rotatiu ja que un cop es restableixi la monarquia borbònica li serà retirat el privilegi -per haver col·laborat amb els francesos- que serà atorgat a l'impressor i llibreter Antoni Brusi Mirabent¹⁸¹ (1775- 1821). S'inicia així la saga familiar dels Brusi al capdavant del *Diario de Barcelona* que durarà més d'un segle.

Fins la mort del rei Ferran VII, l'any 1833, el *Diario de Barcelona* disposarà del monopoli¹⁸² de la premsa de Barcelona, ara ja sota la propietat de la vídua de Brusi Mirabent, Eulàlia Ferrer.¹⁸³ Uns anys abans, el 1828, la vídua Brusi aconseguirà que el privilegi reial per editar el periòdic sigui traspasat al seu fill Antoni Brusi i Ferrer. Però a causa de la seva joventut en el moment de la mort del seu pare, serà el cunyat de Brusi i Ferrer, Pablo Soler, qui el dirigirà fins 1838. A partir d'aquell moment, un Brusi i Ferrer acabat d'arribar de París i d'altres capitals europees- on coneixerà les noves tendències de la premsa moderna (Guillamet, 1994: 35) - introduirà moltes millores i modificacions a un diari que havia entrat en crisi i decadència en part per la pèrdua del monopoli (i, per tant, per la competència d'altres mitjans) així com per la reducció a 600 o 700 el nombre de subscriptors (Molist, 1964: 99).

I és que amb l'arribada de la regència de Maria Cristina de Borbó (mare d'Isabel II), l'any 1833, i l'inici del final de l'absolutisme es va donar per acabat el monopoli. L'aparició de *El Vapor*, el març d'aquell mateix any, així ho certificava. Per fer front a la situació, Brusi i Ferrer (que igual que el seu pare, no només serà propietari sinó que també exercirà d'editor, redactor i impressor (Guillamet, 1994: 35)) incrementarà el nombre de pàgines i edicions (dues de matí i una de tarda des de 1853), contractarà nous col·laboradors, passarà a oferir un major número de suplementos i, fins i tot, establirà una línia telegràfica particular que unirà Barcelona amb Saragossa i França (Molist, 1964: 99-110). Tot plegat, comportarà que deixi de ser un simple diari d'avisos i anuncis per esdevenir una publicació política (Guillamet, 1994: 35). Aquests canvis portaran un augment significatiu de lectors: el propi Brusi i Ferrer indicava, l'any 1865, que el *Diario de Barcelona* havia augmentat el nombre de subscriptors fins als 7.000.¹⁸⁴

Mentre que la premsa liberal i republicana que va apareixent no sobreviu els embats dels successius canvis de color polític, el Brusi – nom amb el qual se'l

---

181 En els anys que dura la guerra del Francès, Brusi imprimeix diverses gasetes a Tarragona, Vic i altres poblacions mentre segueix l'exèrcit que lluita contra Napoleó.

182 Durant el Trienni Constitucional, de 1820 a 1823, perdrà momentàniament aquest privilegi i haurà de competir amb altres diaris (com el *Diario Constitucional*) fins que retorni l'absolutisme de Ferran VII i, amb ell, el privilegi únic del *Diario de Barcelona*.

183 Antoni Brusi Mirabent mor l'any 1821 a causa de la febre groga.

184 Citat per Molist (1964: 101).

coneixia popularment- aconseguix anar fent-se un lloc i convertir-se en un periòdic d'opinió influent, sense deixar mai d'estar acomodats en el conservadurisme (Seoane, 1996: 209). En aquestes circumstàncies de reflotament del diari, s'incorpora a la redacció l'any 1847 el jove periodista Joan Mañé i Flaquer que, 18 anys més tard – el 1865- ascendirà fins al càrrec de director. Amb Brusi i Ferrer de propietari i Mañé i Flaquer de director, el *Diario de Barcelona* culminarà l'època més esplendorosa que el situarà com el rotatiu més important de la ciutat i de Catalunya i un dels més influents i importants d'Espanya (Molist, 1964: 128). Així defineix la historiadora María Cruz Seoane el Brusi d'aquells anys:

“El viejo Diario de Barcelona, el decano de todos los diarios españoles, de simple gaceta informativa de avisos y anuncios de interés local, se había transformado a mediados de siglo en un órgano de opinión influyente y prestigioso. En la época de la Restauración vive sus mejores años, bajo la dirección de Mané y Flaquer, que venía ocupándose de él desde la década del sesenta, y con la importante y asidua colaboración de Maragall. Libera, católico, de un regionalismo moderado, fue el diario orientador de la burguesía conservadora catalana. En la década de los ochenta era el periódico de mayor tirada de Barcelona, con mucha diferencia sobre los demás” (Seoane, 1996: 272).

L'etapa de Mañé i Flaquer al capdavant del diari durarà fins la seva mort, l'any 1902. Seran 37 anys en el càrrec que el convertiran en un dels directors més importants de tota la història del rotatiu. Així, els successors de Brusi i Ferrer (mort l'any 1879) es trobaran un director amb un control absolut sobre la redacció, que separarà clarament la responsabilitat empresarial (que recaurà en els propietaris) de la tasca periodística i que tindrà una influència notòria en polítics i intel·lectuals del país. Tot i mantenir els ideals conservadors, el *Diario de Barcelona* defensarà el regionalisme i una forma més moderna d'Estat (Huertas, 1994: 35) però, alhora, Mañé i Flaquer no deixarà de prendre partit en la defensa d'afers religiosos com recorda irònicament Gaziel en titllar el diari d'” *edició de l'evangeli del dia*” (Gaziel, 1994: 31). Durant aquesta etapa, el rotatiu comptarà amb la col·laboració de grans escriptors i personatges de la Renaixença: Antoni de Bofarull, Antoni Rubió i Ors, Víctor Balaguer, Pau Piferrer, Manuel Duran i Bas i Manuel Milà i Fontanals (Montaner, 1989: 14).

La mort de Brusi i Ferrer marca un punt d'inflexió en la història del diari, just en el moment en què el rotatiu registrava els índex de vendes més elevats mai aconseguits, un fet que Guillaumet justifica per l'increment generalitzat de venda de premsa en aquells anys (1994: 64). A partir d'aquell moment,

començarà un lent però continuat declivi. Antoni Brusi i Mataró¹⁸⁵ i després la seva filla María Josefa Brusi i Garcia, se succeiran en la propietat del rotatiu. A diferència dels Brusi anteriors, els nous propietaris ja només assumiran la responsabilitat empresarial i deixaran per a la redacció les tasques periodístiques. La propietat haurà de fer front a un panorama periodístic molt canviant que es concreta, en aquells anys, amb l'aparició dels grans diaris que duraran fins la guerra civil, com *El Diluvio* (antic *Telégrafo*) o *La Publicidad*, o d'altres que arribaran molt més enllà, com *La Vanguardia* o *El Noticiero Universal*, rotatius que poc a poc aniran prenent lectors al *Diario de Barcelona*.

La mort de Mañé i Flaquer (1902) acabarà d'agreujar la situació de crisi i devallada del diari. Així, en aquests anys, el *Diario de Barcelona* no només deixarà de ser el líder de la premsa catalana en favor de *La Vanguardia* sinó que es veurà superat en vendes per un total de quatre diaris.¹⁸⁶

La pèrdua de rumb del diari s'acabarà confirmant amb la negativa de la família Brusi a arreglar el *Diario de Barcelona* dins el moviment de la Solidaritat Catalana,¹⁸⁷ un fet que suposarà la marxa del director d'aquell moment, Miquel dels Sants Oliver,¹⁸⁸ un periodista que havia arribat al diari el 1904 i que l'any següent ja n'era el màxim responsable. El que havia estat el gran periòdic català del segle XIX confirma amb aquesta acció la pèrdua de sintonia amb la societat catalana alhora que s'enfonsa en una accelerada decadència. Tanmateix, gràcies, en part, al suport del líder conservador Antonio Maura, que ajudarà econòmicament l'empresa, podrà anar sobrevivint (Seoane i Sáiz, 1996: 36).

Aquesta decadència del diari suposarà la fi de la propietat de la família Brusi. L'any 1923 donaran entrada a l'accionariat¹⁸⁹ al comerciant de ferros Damià Mateu que, en poc temps, acabarà esdevenint el propietari únic. Amb ell,

---

185 Antoni Brusi i Mataró en serà propietari pocs anys perquè mor l'any 1887. A partir de llavors la seva filla, María Josefa Brusi i Garcia en serà la propietària per la mort també del seu germà Antonio Brusi Garcia. Com que María Josefa era massa petita quan va morir el seu pare, durant uns anys serà el seu oncle, José Antonio Brusi i Mataró, qui es farà càrrec del rotatiu (Molist, 1964: 167-168).

186 A principis del segle XX, el *Diario de Barcelona* vendrà 7.000 exemplars. Per davant, trobem *La Vanguardia* (18.000), *Las Noticias* (11.000), *El Noticiero Universal* (10.000) i *La Publicidad* (7.000) (Gómez Mompert, 1992: 133)

187 El 22 novembre 1905 un nombrós grup de militars van assaltar la redacció del *Cu-cut* i la *Veu de Catalunya*, arran d'un acudit publicat a la revista satírica. Com a repulsa a aquests fets es va crear *Solidaritat Catalana*, on participen tots els partits excepte el radicals d'Alejandro Lerroux. Aquest polític escriu un article defensant els militars al diari del qual n'era director, *La Publicidad*, un fet que li suposa la sortida del rotatiu. El *Diario de Barcelona* tampoc donarà suport al moviment i el director, Miquel dels Sants Oliver, i alguns dels col·laboradors més importants, com Joan Maragall, deixaran el diari (Guillamet, 1994: 88).

188 Miquel dels Sants Oliver marxa a *La Vanguardia* on serà el director de 1906 a 1919.

189 La família Brusi i Damià Mateu constituïran *Editorial Barcelonesa, S.A.*, editora del diari (Molist, 1964: 170). Aquesta empresa serà propietat de la família Mateu des de 1923 fins 1975.

acompanyat del director Joan Burgada, l'escorament cap a posicions conservadores es farà més evident. El *Diario de Barcelona* s'oposarà obertament a la II República i es convertirà en un periòdic d'extrema dreta (Guillamet, 1994: 155).

El diari serà confiscat¹⁹⁰ per Estat Català el juliol de 1936 i fins i tot el dia 22 apareixerà amb el nom d'*Estat Català. Full extraordinari gratuït*. De seguida, sembla que per indicació de la Generalitat, recuperarà la vella capçalera però catalanitzada amb el nom de *Diari de Barcelona. Portaveu d'Estat Català*. Aquesta experiència durarà just un any, fins el 22 de juliol de 1937. A partir de llavors apareixerà irregularment amb el nom original *Diario de Barcelona* i editat en castellà pel comitè d'empresa (Molist, 1964: 179), fins que l'octubre del mateix any deixi de publicar-se.

No serà fins 1940 que el diari no tornarà a sortir. Però la reaparició del rotatiu no serà senzilla. El periodista Tomàs Hernández (1992: 47-57), que serà redactor del diari durant aquells anys, descriu les gestions i dificultats que es van haver de superar per poder treure de nou el rotatiu. Miquel Mateu i Pla (fill de l'anterior propietari i primer alcalde franquista de Barcelona), més preocupat per la gestió municipal que per fer sortir de nou el diari, no es mostrarà especialment interessat en el Brusí –del qual en conservava la capçalera en propietat- i serà un antic redactor, Enrique del Castillo,¹⁹¹ qui juntament amb un altre periodista, José María de Echenique,¹⁹² farà les gestions oportunes per aconseguir l'autorització d'edició de part de la Delegación Nacional de Prensa y Propaganda del Movimiento.¹⁹³ Godó, en veure les gestions per fer reaparèixer el periòdic, proposarà a Mateu de col·laborar econòmicament en el projecte.¹⁹⁴ Finalment, el 24 de novembre de 1940 tornarà a sortir el *Diario de Barcelona* sota la direcció de l'home que l'havia portat durant la darrera etapa de Damià Mateu, Joan Burgada.

Durant aquests anys, el *Diario de Barcelona* viurà una revifalla “gràcies a la seva fidelitat a la causa monàrquica, el seu barcelonisme i el seu tarannà aliadòfil durant la Segona Guerra Mundial” (Huertas, 1994: 51) . Però també a la capa-

---

190 Durant la revolució de juliol del 1936 molts diaris d'empresa són incautats, com el mateix *Diario de Barcelona*, *El Correo Catalán* o *La Veu de Catalunya*, o autogestionats pels treballadors, com el cas de *La Vanguardia*.

191 Enrique del Castillo serà sotsdirector del diari l'any 1940 però arribarà a ser director des de 1946 fins l'any 1969 en què mor i és substituït per José Tarín.

192 Echenique acabarà sent editorialista del Brusí a partir de 1940..

193 Aquest organisme era l'encarregat de donar els permisos corresponents per a la sortida de publicacions.

194 Godó i Mateu constituïran la societat *Barcelonesa de Publicaciones, SA*, en la qual Mateu era president i Godó vicepresident, i cadascun d'ells tenia el 43% de les accions (Hernández, 1992: 52).

citat que tindrà per buscar un públic petit-burgès i liberal que no se sentia a gust amb l'espanyolisme de *La Vanguardia Española* de Galinsoga. Aquesta "evolució renovadora", en paraules de Guillamet (1996: 31), s'estrucrà per canvis en la redacció i la gerència.

A partir de 1969 el diari viurà l'inici d'una renovació de la mà d'un nou director, José Tarín Iglesias i, sobretot, gràcies a l'arribada d'Artur Suqué, gendre de Mateu, que prendrà el control del diari un cop aquest mor i li donarà un to més obert. Després de l'estiu de 1973 Suqué forçarà la sortida de Tarín (Pernau, 1992: 76) i el diari quedarà sota la direcció de Manuel Martín Ferrand des de novembre d'aquell mateix any, amb qui arriben també nous col·laboradors, noves seccions i suplementos en un canvi d'estil que no va tenir temps de quallar ja que l'any 1974 Godó es venia¹⁹⁵ la seva part a l'empresari Josep M. Santacreu.¹⁹⁶ Un any més tard, la tardor de 1975¹⁹⁷ - poques setmanes abans de la mort de Franco-, Suqué i els empresaris que li feien costat abandonen també l'empresa. Santacreu es convertia en propietari únic i s'acabava un model d'empresari '*modern, liberal i europeu*' (Pernau, 1992: 81).

Josep Pernau, que seria director del diari des de juliol de 1974¹⁹⁸ i fins febrer de 1977, descriu Santacreu com un home que volia poder, que es dedicava a finançar el relleu polític de Fraga i que tenia idees extravagants (Pernau, 1992: 83). Amb un perfil com aquest, s'entén que fos difícil pel propietari conviure amb una redacció "*on hi havia una majoria de simpaties per l'esquerra en general i pels comunistes en particular*" (Rivière, 1992: 91). Pernau va ser la víctima d'aquesta situació ja que Santacreu el va rellevar de la direcció per posar-hi Tristán la Rosa, un periodista que creia que li seguiria la corda però sota la direcció del qual la redacció es va radicalitzar encara més. Santacreu no trigarà gaire a destituir La Rosa (uns nou mesos, l'octubre de 1977) i a substituir-lo per Antonio Alemany, un fet que comportarà la sortida d'una trentena de periodistes el febrer de l'any següent apel·lant la clàusula de consciència,¹⁹⁹

---

195 "Als Godó, que pagaven i no manaven, se'ls hi havia de fer molt incòmode la situació en un diari que volia dir coses i que pels seus continguts causava problemes". Així explica Pernau (1992: 77) el perquè de la sortida de Godó del diari.

196 Banquer i empresari del ram de l'automòbil, proper a Manuel Fraga.

197 El març de 1975, arran de la publicació de les fotografies de 18 regidors de l'ajuntament de Barcelona que havien denegat un ajut per a l'ensenyament en català, el Governador Civil, Martín Villa, va esbrincar el Consell d'Administració del diari i això va significar l'inici del final de Suqué i del grup d'empresaris que donaven suport al Diari de Barcelona. (Pernau, 1992: 79).

198 Josep Pernau entra de director en funcions en substitució de Manuel Martín Ferrand que no agradava a la part més conservadora del Consell d'Administració. Martín Ferrand ja no serà més director i Pernau serà confirmat en el càrrec el gener de 1975.

199 Per Huertas, es va tractar d'un 'acomiadament massiu de redactors' i d'una 'purga de professionals progressistes, gairebé tots ells militants en el seu moment del Grup de Periodistes Democràtics' (1985: 30)

dret que quedaria recollit a la Constitució de 1978. Després de ser acomiadat, La Rosa i els periodistes que l'havien seguit van intentar muntar un diari en català, projecte que no va reeixir (Pàmies, 1993: 78).

Santacreu, finalment, i després de veure com el diari només li porta despeses i maldecaps, mirarà de desfer-se'n. Però en veure que ningú no vol assumir el deute de l'empresa, el mes de juny de 1980 presenta suspensió de pagaments. Davant d'aquesta situació, i com a compensació pels salaris que se'ls hi devien, els treballadors obtenen el patrimoni del diari i decideixen emprendre l'aventura de l'autogestió. L'octubre de 1980 surt al carrer el primer *Diario de Barcelona* d'aquesta nova etapa en què es viuran diversos episodis de disputes dins la redacció, es produirà un acostament cap a posicions pròximes a formacions d'esquerres i acabarà el març de 1984 després que les dificultats econòmiques facin inviable el projecte (Clarós, Saura i Vilà, 1992: 99).

L'any 1985 l'ajuntament de Barcelona compra la capçalera i l'arxiu del diari i dos anys més tard, el 14 de març de 1987, el mateix consistori n'impulsa la reaparició amb una empresa participada també pel Grupo Z i l'ONCE i amb un canvi important: el *Diari de Barcelona* passa a ser un periòdic escrit en català. Dirigit per Enric Sopena, i amb Josep Maria Huertas com a sotsdirector, aquest nou intent també farà fallida per la manca de recursos i d'un projecte empresarial clar²⁰⁰ (Saura, Clarós i Vilà, 1993: 148). El llarg epíleg arribarà al seu final amb la venda de la capçalera als germans Emili i Carles Dalmau que fracassaran en intentar fer un projecte de diari nacional a partir d'edicions comarcals. El *Diari de Barcelona* (amb el nom de *Nou Diari* des del 30 d'abril de 1993) sortirà per darrer cop el 28 de gener de 1994, posant punt i final a prop de 202 anys d'història. Tot i que mai més reapareixerà amb suport paper, l'Ajuntament de Barcelona (que conserva la propietat de la capçalera) l'editarà en format digital fins l'any 2009.

4.2.2 El Correo Catalán

Tot i que *El Correo Catalán* no neix fins el 16 de desembre de 1876, sis anys abans el seu fundador ja havia creat el que seria el seu predecessor, *La Convicció*.²⁰¹ Aquesta primera experiència no reeixí, però el seu creador, Manuel Milà de la Roca, estava disposat a fer un diari carlista que atengués el tradicionalisme. I així va néixer el que alguns historiadors consideren com el diari carlista

---

200 Segons Enric Sopena, director del Diari de Barcelona l'any 1988, "L'Ajuntament no té força de gestió, l'ONCE no sap perquè hi és, i el grup Zeta es preocupa per altres publicacions. Si no fas promoció, el producte queda tancat, i a la meua època no hi havia empresa en el sentit més sòlid de la paraula" (Saura, Clarós i Vilà, 1993: 148).

201 Aquesta publicació la crea amb qui després acabarà essent propietari també de El Correo Catalán, Lluís Maria Llauder, amic personal de Milà de la Roca (Guillamet, 1994: 64).

més important de l'Estat (Seoane, 1996: 274), *El Correo Catalán*, gràcies a les oportunitats que oferia la Llei d'Impremta que s'havia acabat de dictar en iniciar-se la Restauració Borbònica. El tradicionalisme i catolicisme del rotatiu quedarà palès de seguida amb la inclusió, com a subtítol, de la benedicció que el papa Lleó XIII va dedicar al diari l'any 1879: “*Estote fortes, et pro catholica fide alacriter et strenue pugnate*”²⁰² (Busquets, 1986: 10).

En caure greument malalt l'any 1878, Milà i Roca cedirà la direcció del diari al seu amic Lluís Maria Llauder²⁰³ que mesos més tard ja n'esdevindrà el propietari.²⁰⁴ Llauder serà també el director de la publicació fins el 1902, quan en nomeni un de nou. Un any més tard, el 1903, es constituïa Fomento de la Prensa Tradicionalista, S.A, empresa que, després de comprar el rotatiu a Llauder, editarà *El Correo Catalán* durant bona part de la seva història.²⁰⁵

Suspès en diverses ocasions, habitualment per articles sospitosos de menystenir els Borbons o com a maniobra governativa per mirar d'aturar les ambicions dels carlistes, va haver de fer alguns canvis de nom per poder seguir publicant-se i esquivar les sancions administratives.²⁰⁶ Tot i així, i des d'un punt de vista periodístic, el diari va introduir durant aquests anys algunes novetats interessants a la premsa de Barcelona: hauria estat el primer diari català en introduir una pàgina d'informació esportiva (Busquets, 1986: 11) tot i que era la secció literària la que va tenir més ressò.

El Correo Catalán, a part del seu catolicisme i tradicionalisme, també era un defensor del regionalisme. Per aquesta raó, va ser un dels rotatius més actius durant la Solidaritat Catalana, en part gràcies a la implicació del seu director d'aleshores, Miquel Junyent.²⁰⁷ Sota la seva direcció, el diari es consagrarà i aconseguirà establir tot i que mai no obtindrà xifres de vendes massa importants.²⁰⁸

---

202 La traducció al català seria: “Sigueu esforçats i lluiteu resoltament i valerosament per la fe catòlica”. Aquest text figurarà a la capçalera fins el 1956 (Busquets, 1986: 10).

203 Llauder havia estat director anteriorment de *La verdad católica* i *La convicción* (Guillamet, 1994: 64).

204 Llauder serà director i amo del rotatiu gairebé fins la seva mort, l'any 1904. La direcció la deixarà dos anys abans, i la propietat la cedirà poc temps abans de morir (Guillamet, 1994: 64).

205 L'any 1983 l'empresa traurà l'adjectiu Tradicionalista per esdevenir Fomento de la Prensa, SA (Huertas, 1994: 179).

206 L'abril de 1880 apareix com *El Eco del Milenario* durant una setmana; del 14 al 27 d'octubre d'aquell any surt amb el nom de *El Noticiero*. I del 6 de desembre de 1900 al 12 de març de 1901 es coneixerà com *El Fénix* (Huertas, 1994: 179).

207 Miquel Junyent, director de 1903 fins el 1933, era un destacat polític carlista i cap del tradicionalisme regional (Busquets, 1986: 10)

208 Passarà de vendre 5.000 exemplars l'any 1888, 6.000 l'any 1905, entre 13.000 i 15.000 el 1918 (Gómez Mompert, 1992: 124-134) per baixar fins a 10.000 l'any 1927 i quedar-se novament amb 5.000 l'any 1935 (Huertas, 1994: 529-531).

Aquesta tranquil·litat del diari es veurà trencada en la darrera etapa de la II República i durant la guerra civil. El fet de ser un periòdic de “*tradicionalisme extremista i intransigent*”, en paraules de Josep Pla,²⁰⁹ li ocasionarà episodis com el viscut el març de 1936 quan uns individus van calar foc a l'edifici del diari, i el mes de juliol quan, segons explica Busquets, enmig de la revolta de signe anticlerical ‘*les oficines i tallers foren assaltades i saquejades. Alguns redactors moriren assassinats i d'altres perseguits, hagueren d'amagar-se*’ (1986: 13). Finalment, el diari deixarà de publicar-se el 18 de juliol del 1936 després que el Partit Obrer d'Unificació Marxista (POUM) confiscés els locals per fer-hi el periòdic *Avant!*, en català, i després dels Fets de Maig del 1937, *La Batalla*. (Guillamet, 1994: 155).

No serà fins l'endemà de la caiguda de Barcelona, el 26 de gener de 1939, que es torna a editar un sol dia una edició reduïda, de només dues pàgines, de *El Correo Catalán* que es va imprimir als tallers de *La Vanguardia*. Després d'aquesta iniciativa, caldrà encara esperar uns dies, fins el 14 de febrer, perquè de nou es concedeixi el permís administratiu per publicar el diari. La tornada als quioscs d'*El Correo Catalán* es farà coincidir amb l'aparició del primer diari falangista de Barcelona, *Solidaridad Nacional*. Una coincidència que s'atribueix a la voluntat del règim de mantenir contentes dues faccions polítiques, carlins i falangistes, que havien donat suport a Franco (Huertas, 1994: 180) i que formaven part de la mateixa organització política, la Falange Española Tradicionalista. Durant aquests anys, el diari abandonarà parcialment la seva orientació carlista, en tant que el carlisme formava part del Movimiento, (Busquets, 1986: 14) i s'obrirà a altres tendències, tot i que mantindrà el caràcter catòlic.

Després d'una etapa grisa marcada pel seguidisme al règim dictatorial, l'arribada, l'any 1956, d'Andreu Rosselló i Pàmies a la direcció i de Manuel Ibañez Escofet a la subdirecció (a partir de 1957) marcarà l'inici d'una de les èpoques més exitoses del diari. Aquest tàndem convertirà, segons Josep M. Huertas, el vell diari carlista “*que només llegien militants nostàlgics i capellans malfiats del Concili Vaticà en un diari castellà que pensava en català i que s'obria les noves generacions joves*” (1994: 180) i en el primer rotatiu que qüestionarà el règim des d'una òptica catalanista (1986: 21). Busquets afegeix que s'impulsa el diari “*pels camins de la llibertat d'expressió i una catalanitat latent*” (1986: 16). Aquesta situació va comportar problemes ocasionats per la censura, com demostra la nota del ministeri d'Informació i Turisme de mitjans dels anys seixanta i que recull Huertas (1986: 22):

---

209 María Cruz Seoane (Seoane i Sáiz, 1996: 473) recull aquesta afirmació que Josep Pla va escriure l'any 1932 a *Mundo Gráfico*.

‘Todas las galeradas que llevan tachaduras se pasan a un libro de Censura para su constancia y posterior comprobación. A finales de febrero del año en curso se habían ocupado 101 folios de dicho libro. De este total, 42 folios corresponden al Correo Catalán; el resto de reparte entre la prensa diaria de Barcelona a razón de 20 folios el Diario de Barcelona; 11 La Vanguardia; 8 El Noticiero Universal, Tele/Express y Solidaridad Nacional respectivamente, y 4 La Prensa. Este sencillo análisis estadístico no hace sino confirmar la experiencia de todos los días: El Correo Catalán es el periódico que más reiterada y regularmente exige la intervención de la censura’. I afegia que “El Correo Catalán tiene una singular y contumaz tendencia a manipular los tabús del regionalismo catalán”.

Personatges prestigiosos de la literatura catalana com Baltasar Porcel, Josep Pla o Joan Fuster, per citar els més destacats, començaran a col·laborar-hi, alhora que la redacció s’omplirà d’una nova generació de periodistes que jugaran un paper important en anys següents: Huertas, Pernau, Jaume Serrats i Ollé, Josep M. Baget i Herms, etc. La fórmula de Rosselló i Pàmies i Ibañez-Escofet funciona i durant aquests anys aconseguen situar el diari en segon lloc de vendes,²¹⁰ per sota de *La Vanguardia Española*. Aquest bon moment anirà acompanyat d’un canvi de seu per anar a ocupar un edifici nou del Consell de Cent de Barcelona alhora que s’incorporaran novetats tècniques a la impremta com el gravat al buit. Bona part d’aquests canvis estructurals i empresarials s’expliquen per la compra, a finals de la dècada dels 50, de l’empresa editora del diari per part d’un grup d’empresaris tèxtils, capitanejats pels germans Bonaventura i Josep Maria Baygual, amb una important presència accionarial de l’industrial cotoner Domingo Valls i Taberner.

A partir de 1968 la situació comença a canviar: la marxa d’Ibañez-Escofet a dirigir el *Tele/Express* marca l’inici d’una lenta devallada. Sense Ibañez-Escofet, que aportava la part més agosarada en el tàndem amb Rosselló i Pàmies, *El Correo Catalán* es converteix en un periòdic menys valent i combatiu, en part per les temences del propi director,²¹¹ i això fa que poc a poc es vagi dissolent la redacció que havia aconseguit tanta anomenada anys enrera i les vendes vagin minvant. Aquest canvi en la redacció també es materialitza l’any 1974 des d’un punt de vista empresarial amb la venda, per part dels industrials tèxtils, de les accions del diari a l’empresari conservador Josep Maria Santacreu²¹² -que es

---

210 Guillamet situa en més de 100.000 els exemplars venuts pel diari a mitjans dels anys seixanta (1994: 201).

211 En diverses ocasions, Rosselló i Pàmies va aturar la publicació d’informacions per por a les reaccions ministerials (Huertas, 1986: 25).

212 Josep Maria Santacreu, empresari afí a Manuel Fraga, ja era accionista minoritari del diari des de 1970 però l’any 1974 esdevé el soci més important. Santacreu comprarà mesos més tard el *Diario de Barcelona*.

converteix en soci majoritari-, i a un altre empresari que actua en nom²¹³ del polític Jordi Pujol²¹⁴ que en poc temps passa a controlar el 30% de les accions.²¹⁵ D'una manera o altra, la presència de Pujol – més o menys explícita- hi serà des d'inicis dels anys 70 fins la fi del diari, malgrat que el polític s'acabarà venent la seva participació del Correu l'any 1977 (Saura, 1998: 93-95).

El declivi del diari es fa evident amb un descens molt important de vendes, sobretot a partir de 1975, i ni la nova direcció de Llorenç Gomis, que entra l'1 de juny de 1977 en substitució del cessat Rosselló i Pàmies -a qui, segons Víctor Saura, les persones afins a Pujol li havien fet la vida impossible (1998: 94)-, no aconsegueix redreçar la situació tot i la injecció econòmica que aporten nous accionistes, tots ells propers a Convergència Democràtica de Catalunya.²¹⁶ La precària situació econòmica, empresarial²¹⁷ i periodística de *El Correo Catalán*, l'envelliment dels tallers on s'imprimia el diari, l'aparició de l'*Avui* (amb un segment de lectors molt semblant)²¹⁸ i '*la instrumentalització partidista del diari*',²¹⁹ en paraules de Joan Agut, gerent de 1975 a 1977 (Huertas, 1986: 30), farà imparabile la crisi del rotatiu. En els darrers anys (des de 1982) estarà dirigit per Jordi Daroca, un cop Gomis deixi el diari, i tindrà com a gerent José Manuel Novoa que actuarà com a enllaç entre els propietaris i la redacció i que, com a única cara visible, serà qui rebrà les queixes dels treballadors (Saura, 1998: 114). Ni els múltiples canvis en la gestió empresarial no evitaran que el 16 de novembre de 1985 surti per darrer cop el diari, després d'uns darrers anys en declivi continuat.

---

213 Jordi Pujol va haver de dissimular durant uns anys que era accionista del diari ja que, segons ell mateix explica, això no s'hagués permès des de Madrid. Huertas confirma aquestes maniobres en contra de Pujol amb la publicació de diversos documents que ho acrediten (1986: 23-26).

214 Busquets explica que Jordi Pujol escriurà alguns editorials entre 1976 i 1977 i Josep Maria Cullell serà el pont entre Rosselló i Pàmies i Pujol. (Busquets, 1986: 16).

215 Pujol va incrementant la seva participació i el 20 de gener de 1975 entra al Consell d'Administració amb Josep Riba, com a President, Agustí Montal i Josep Maria Vilaseca, entre d'altres (Busquets, 1986: 18).

216 Sebastià Alegre, Carles Sumarroca i Josep Lluís Rovira seran els últims empresaris que tindrà el diari, tots tres provinent de la patronal Petita i Mitjana Empresa de Catalunya (PIMEC), propera a CDC (Saura, 1998: 112).

217 Joan-Antoni Benach, periodista d'*El Correo Catalán*, explica d'aquesta manera un dels motius de la fi del diari: "*El camí més curt per explicar la desaparició de El Correo Catalán és el que mena a parlar de la mala gestió de Jordi Pujol i/o dels homes que van servir o han servit als interessos de l'actual secretari general de CDC*" (Benach, 1986: 55).

218 Les empreses de *El Correo Catalán* i l'*Avui* van intentar establir una estreta col·laboració entre els dos diaris (Gomis, 1987(b): 15).

219 El periodista Ramon Comorera també recull diversos episodis que corroboren la percepció d'Agut en el sentit que Jordi Pujol, Miquel Roca i la gent de Convergència Democràtica de Catalunya interferia en la tasca periodística (1986: 48).

4.2.3 La Vanguardia

La història de *La Vanguardia* està estretament lligada amb la família que des del primer dia i avui encara n'ostenta la propietat: els Godó. La creació del diari s'emmarca en l'època de la Restauració Borbònica i enmig d'un sistema polític bipartidista dominat pels conservadors i els liberals. Seran dos empresaris tèxtils d'aquesta darrera facció, Carlos i Bartolomé Godó, els qui decidiran fundar un diari que fos l'òrgan dels liberals i contrarestés la força que el periòdic dels conservadors, el *Diario de Barcelona*, tenia a la ciutat (Gaziel, 1994: 31). Així neix *La Vanguardia*, l'1 de febrer de 1881, de la mà d'aquests dos germans, els noms dels quals encara avui figuren sota la capçalera del rotatiu. En un moment de confrontació política entre liberals i conservadors, el nom del diari prové, segons explica Gaziel, d'aquesta voluntat de difondre les idees liberals enfront la reacció i l'obscurantisme dels conservadors. Tot i així, ell mateix insistirà en diverses ocasions, no sense un punt d'ironia o sarcasme, en què el diari, ideològicament parlant, mai farà honors al seu nom (1994: 31-32).

El cert és que el periòdic, vinculat al partit liberal, perdia diners²²⁰ fins que l'any 1888 va arribar la seva refundació de la mà de Carlos Godó i Modesto Sánchez Ortiz, un periodista andalús que va transformar completament *La Vanguardia* fent un canvi radical en la concepció periodística, convertint-lo en un periòdic informatiu i donant entrada a nous col·laboradors com Santiago Rusiñol, Ramon Casas, Víctor Hugo, Marià Foix o Narcís Oller. El tàndem Carlos Godó – Sánchez Ortiz serà cabdal per tirar endavant el diari: van introduir novetats importants com els regals pels subscriptors, el sumari o les esqueles a la portada (fet que es traduirà en uns grans ingressos en publicitat). I van aconseguir situar *La Vanguardia*, ja en el tombant de segle, com l'opció preferida pels lectors de Barcelona, prenent el relleu del *Diario de Barcelona*.

La mort de Carlos Godó (1897) comportarà l'arribada al diari del seu únic fill, Ramon Godó, l'any 1902, tot i que mentre aquest no es pugui fer càrrec del periòdic per ser massa jove serà la seva mare, Eulàlia Lallana, qui se n'ocuparà de 1897 a 1902, o sigui, des de la mort del seu marit i fins que el seu fill n'agafa la propietat. Un any abans, el 1901, Sánchez Ortiz havia deixat el diari i la seva marxa no va anar gens bé a *La Vanguardia*. Però la dimissió, l'any 1906, de Miquel dels Sants Oliver i d'altres membres de la redacció del *Diario de Barcelona* arran de la negativa dels Brusí de donar suport al moviment de la Solidaritat Catalana, va comportar el traspàs de bona part d'aquests periodistes al rotatiu de Godó.

---

220 El 1888 no ven més de 1.400 exemplars, davant dels 8.000 atribuïts al *Diario de Barcelona* i dels 12.000 de *El Diluvio*, entre d'altres, xifra que el converteix en el desè diari de Barcelona en el rànquing de vendes (Huertas, 1994: 530).

Oliver serà nomenat director, càrrec que compartirà amb dos periodistes més que ja ostentaven aquesta responsabilitat abans que ell arribés.²²¹ Aquest particular 'triumvirat' era una estratègia de Ramon Godó per tal que els directors no estiguessin massa absorbits per la feina i no li poguessin demanar més sou, una idea que amagava la voluntat real de no tenir cap persona que li pogués fer ombra (Gaziel, 1994: 64-65). L'entesa entre Oliver i Godó no serà mai senzilla car el primer maldirà per fer-li entendre al propietari, descrit com un home esquerp, esguerrat físicament, conservador i d'un anticatalanisme visceral (Gaziel, 1994), que el diari no pot mostrar aquesta ideologia si vol ser un mitjà per a tota la societat catalana. El director també provarà d'aconseguir que *La Vanguardia* sintonitzi amb l'evolució social i la població del país (Guillamet, 1994: 246), una sintonia difícil de fer entendre a Godó.

Tot i així, Ramon Godó sabrà llegir millor que ningú les circumstàncies econòmiques i empresarials de la indústria periodística d'aquells anys i aconseguirà convertir *La Vanguardia* en una de les empreses més sòlides del país amb una fórmula d'èxit que es resumia en: '*màquines modernes x tones de paper imprès = milions de pessetes*' (Gaziel, 1994: 39; 49-59) i així va ser com l'any 1918 el diari assolí la xifra dels 100.000 exemplars diaris i doblava en vendes el segon diari del país en aquell moment, *Las Noticias* (Gómez Mompart, 1992: 133).

Aquesta capacitat empresarial va anar en detriment, però, de la qualitat del producte. En els anys després de la primera Guerra Mundial, Gaziel descriu *La Vanguardia* d'aquesta manera:

"Així, d'aquella publicació popular, àgil i viva, directament i fortament arrelada a l'esperit de la nostra terra; d'aquell diari que un director andalús, Modesto Sánchez Ortiz, havia fet amb el concurs dels millors esperits catalans, en finir la primera guerra mundial ja no n'hi havia a penes res, però en quedava l'essencial per a l'empresa: un prestigi que el públic no es parava a comprovar si era encara merescut" (Gaziel, 1994: 61).

És en aquestes circumstàncies, i amb el rerafons d'un enfrontament amb els sindicats,²²² que es produeix la mort d'Oliver després d'una agre polèmica amb Godó sobre la inconveniència de publicar un editorial atribuint al catalanisme tots els mals del país, tot plegat enmig d'una situació social convulsa a finals

---

221 Ezequiel Boixet i Alfred Opisso ja seran directors des de 1901 i duraran en el càrrec fins el 1920, tot i que amb l'arribada d'Oliver serà aquest el que realment portarà el pes de la direcció. Els tres directors compartiran una taula triangular, elaborada especialment per a la situació.

222 Els sindicats promouen una vaga de censura roja, és a dir, la censura exercida pels propis sindicats del diari, que provocarà fins i tot que *La Vanguardia* deixi de sortir del 28 de desembre de 1919 al 30 de gener de 1920.

de 1919. Desautoritzant el seu director, Ramon Godó tirarà endavant un text que comportarà manifestacions i protestes contra el diari i que sumirà Oliver, que ja estava malalt, en una depressió que li comportarà la mort a principis de 1920.

La mort d'Oliver propiciarà l'entrada a la direcció d'Agustí Calvet, més conegut com Gaziell,²²³ conjuntament amb tres periodistes més.²²⁴ Fill intel·lectual d'Oliver, Gaziell serà l'artífex de la modernització del diari (Guillamet, 1994: 131) i tindrà més èxit que el seu predecessor en aconseguir vincular el diari amb la societat civil i l'ideal de catalanitat, superant les reticències de Ramon Godó (Gaziell, 1994: 105). Gaziell, que a partir de 1933 serà director únic tot i que des de mitjans dels anys 20 ja exercia com a tal, va millorar notablement la qualitat de la informació del diari i dels col·laboradors (amb l'entrada d'Eugeni d'Ors, Agustí Duran i Sanpere, Joaquim Folch i Torres, etc. i d'il·lustres col·laboradors internacionals), va aconseguir la introducció del gravat al buit i dels teletips a la redacció i va convertir *La Vanguardia* en el diari més important de Barcelona, amb unes vendes que arribaven l'any 1927 als 140.000 exemplars i el 1935 assolien la xifra de 250.000²²⁵ (100.000 més que el segon diari de la ciutat, *El Diluvio*) (Huertas, 1994: 531).

Gaziell no aconseguirà el seu propòsit d'esdevenir director únic fins la mort de Ramon Godó (1933) que, això sí, va demanar al seu fill i successor, Carlos Godó Valls, que reestructurés la direcció per deixar-lo com a únic responsable del rotatiu (Gaziell, 1994: 112). Així serà però només durant un curt període de temps (de març de 1933 fins juliol de 1936), uns anys en què Gaziell, malgrat tenir un amo "inepte" que no veia amb bons ulls la República (1994: 114), aconseguirà que *La Vanguardia* segueixi sent el diari de referència gràcies, en part, a la norma política que, segons Gaziell, ha regit el diari durant tota la seva història: "*acatament automàtic a les institucions triomfants i defensa, sense discussió possible, de l'ordre establert*" (Gaziell, 1994: 68).

L'aixecament militar en contra de la II República i l'inici de la onada revolucionària a Catalunya l'estiu de 1936 provocarà la fugida de Godó a l'estranger per acabar a Burgos, l'apropiació de l'empresa pel comitè de treballadors (que destituirà el director) i l'exili de Gaziell a París i Brussel·les, després d'estar-se uns dies sol al capdavant del diari.

---

223 Gaziell es dona a conèixer amb el "*Diario de un estudiante en París*" en què, per encàrrec d'Oliver, informava sobre la primera Guerra Mundial. En acabar la guerra, torna a Barcelona i s'incorpora a *La Vanguardia*, com a braç dret del director (Gaziell, 1994: 25-28).

224 Rodríguez Codolá, Josep Escofet i Dídac Priu seran els altres directors que estaran amb Gaziell fins l'any 1933.

225 Segons Gaziell, el diari "*en ocasions sonades havia ultrapassat els 300.000 [exemplars]*" (1994: 111).

Mentrestant, *La Vanguardia* seguirà funcionant amb diferents directors rotatoris imposats per la CNT i escollits entre els periodistes del diari. Finalment acabarà al capdavant del rotatiu María Luz Morales²²⁶ fins que el gener de 1938 es converteixi en el diari del govern de la República (Guillamet, 1994: 156) quan el president espanyol, Juan Negrín, es traslladi a Barcelona. Durant els anys que duri la guerra, seguirà sent el periòdic de referència i, malgrat convertir-se en el portaveu governamental, mantindrà la qualitat i la combativitat (Huertas, 1994: 196).

Fins el 25 de gener de 1939, el dia abans de l'entrada de les tropes franquistes a Barcelona, *La Vanguardia* continuarà publicant-se com a diari fidel al govern de la República i “*al servicio de la democracia*”, tal i com figurava en el seu subtítol. El 26 de gener, no es publicarà.

L'endemà, 27 de gener,²²⁷ sortia una edició especial del diari saludant Franco, posant-se al seu servei i tornant a la numeració d'abans de la guerra civil. Godó recuperava la propietat del diari (no sense estalviar-se una multa) i l'endemà ja passava a anomenar-se *La Vanguardia española*. Va ser el periodista Manuel Aznar²²⁸ l'encarregat d'engegar el nou projecte, tenint com a subdirector Josep Pla. Entre els dos intentaran mantenir un cert to periodístic malgrat les circumstàncies polítiques adverses (Fabre, 1987: 41). Tot i que serà l'únic diari que no veurà interrompuda la seva continuïtat, només quatre mesos més tard el nou règim ja imposarà un director pròxim al falangisme i totalment afí al règim, Luis Martínez de Galinsoga, per tal de tenir el mitjà ben controlat²²⁹ i en disposició a allò que recollia la llei de premsa de 1938.²³⁰ Amb aquest nou director, el diari perdreà tota independència i es convertirà en un mitjà de propaganda més proper a un butlletí de partit que no a un periòdic d'informació (Fabre, 1987: 41).

---

226 Aquesta jove periodista esdevindrà la primera dona en posar-se al capdavant d'un diari.

227 Aquell dia també sortien *El Correo Catalán* (que no es tornaria a publicar fins el 14 de febrer), *El Día Gráfico* (que ja no tornaria a sortir més) i la *Hoja Oficial del Lunes*.

228 Periodista, polític i diplomàtic, Manuel Aznar va dirigir el diari madrileny *El Sol* en dues etapes diferents (1918-1922; 1933-1936). També va dirigir un parell de rotatius a Cuba (entre 1922 i 1931). Anys abans, havia fet de corresponsal pel diari nacionalista basc *Euzkadi*. Tot i el seus orígens nacionalistes (va estar afiliat al PNB), amb l'inici de la guerra civil va passar-se al bàndol franquista i això li va permetre ocupar càrrecs de responsabilitat com la direcció de *La Vanguardia española* o de l'agència EFE. Fora del periodisme, també va exercir d'ambaixador de l'Espanya franquista a la ONU i a diversos països.

229 Igual que *La Vanguardia española*, altres diaris influents de l'Estat com els madrilenys *ABC* i *Ya* també tindran directors nomenats pel govern franquista (Barrera, 1995: 69)

230 La Llei de Premsa de 1938, i vigent fins 1966, reservava al Govern la facultat de nomenar els directors de diaris.

Durant tot el franquisme, *La Vanguardia Española* seguirà sent el diari més venut²³¹ i amb Galinsoga al capdavant el nou règim s'assegurarà un mitjà influent de difusió (Guillamet, 1996: 21). Autoritari i anticatalanista, Galinsoga mai s'integrarà a la societat catalana i fins i tot arribarà a protagonitzar un polèmic episodi²³² en què va insultar els catalans, un fet que li acabarà comportant la seva sortida del diari, l'any 1960. Substituït durant tres anys per Manuel Aznar, a partir de 1963 arribarà a la direcció Xavier de Echarri (1963-1969) que hi serà fins la seva mort prematura. Malgrat que era un home vinculat al règim (havia estat durant 10 anys director d'*Arriba*), Echarri demostrarà ser una persona oberta, no tindrà problemes per integrar-se a la societat de Barcelona i mantindrà la tímida línia d'obertura que Aznar i els seus col·laboradors havien iniciat (Nogué i Barrera, 2002: 431), sobretot arran de la promulgació de la nova llei de premsa, l'any 1966.²³³

Però l'obertura més significativa es produirà l'any 1969 amb l'arribada a la direcció del fins llavors subdirector Horacio Sáenz Guerrero que donarà entrada al diari a col·laboradors de tarannà liberal com Baltasar Porcel, Ramon Trias Fargas, Joan Fuster, Terenci Moix, Josep Ferrater Mora i Salvador Paniker, entre d'altres, amb la voluntat d'anar recuperant la vitalitat i l'obertura del periòdic als nous temps (Nogué i Barrera, 2002: 435-436). Tot i aquest esforç per situar un conjunt de col·laboradors propers a la intel·lectualitat democràtica i autonomista, la plantilla de redactors no experimentarà la renovació que hagués estat necessària per afrontar els nous temps canviants (Castro, 2004: 328-329).

L'entrada l'any 1970 del fill de Carlos Godó, Javier Godó, a l'empresa ocupant el càrrec de gerent de TISA²³⁴ també comportarà aires nous al diari. L'actual comte de Godó veurà la necessitat de pressionar el seu pare, d'idees conservadores i profundament franquista, per tal de permetre l'adequació del mitjà a les noves realitats. Motivarà canvis moderats en la línia editorial – com la defensa del diàleg polític o l'aposta pel Príncep Joan Carles com a pilot del canvi polític

---

231 El 1945 venia 100.000 exemplars; 150.000 deu anys més tard, i el 1965 tornava a situar-se en els 200.000 exemplars (Barrera, 1995: 76).

232 Citant Joan Gomis, Guillamet relata com Galinsoga, indignat perquè una missa en què ell assistia s'estava oficiant en català, va exclamar "*los catalanes son una mierda*", afirmació que va reiterar davant el capellà a la sagristia el diumenge següent i que va corroborar una nova vegada. Aquest episodi va originar una reacció popular de protesta, amb cremades públiques del diari i boicot al rotatiu. (1996: 33). Tot aquest enrenou va arribar fins el Consell de Ministres, després que Godó n'informés per carta al ministre d'Informació i Turisme, i Franco va decidir cessar el director (Nogué i Barrera, 2002: 430).

233 El director aprofitarà l'avinentsa de la nova llei de premsa de 1966 per publicar, quatre dies més tard, una entrevista a Miguel Maura, únic supervivent dels ministres del Govern provisional de la República, en què demanarà un canvi de règim a l'Estat. Aquesta entrevista aixecarà molta polèmica i no agradarà a diversos membres del règim. (Nogué i Barrera, 2002: 432-433)

234 Talleres de Impresión SA, empresa editora del diari, propietat de la família Godó.

cap a un model d'estat liberal-conservador- i reclamarà la necessitat de mostrar l'opinió i la posició del diari davant dels fets, tal i com feien la resta de rotatius. D'altra banda, exhortarà el director a no tenir por i deixar-se anar en les seves idees democràtiques. Tot plegat amb la voluntat que *La Vanguardia* no quedés desfasada (Nogué i Barrera, 2002: 442-443). Aquests canvis permetran que el diari encari els últims anys del franquisme i l'inici de la transició amb la voluntat de recuperar la seva identitat històrica de diari liberal, conservador, monàrquic i, tot i que sempre diligent amb l'autoritat del moment, independent. I tot això sense radicalismes, amb moderació i tranquil·litat, fet que, per exemple, explica que no secundés algunes de les vagues de protesta que es van realitzar a la premsa durant aquells anys²³⁵ o que fins tres anys després de la mort de Franco no s'elimini l'adjectiu *española* de la capçalera.²³⁶

Sáenz Guerrero serà l'encarregat de dirigir el diari durant tot el procés de transició. L'any 1982 el substituirà Lluís Foix i un any més tard Francesc Noy esdevindrà director (1983-1987). Però no serà fins l'arribada de Joan Tàpia, el 1987, que *La Vanguardia* emprendreà una renovació en profunditat que comportarà un canvi d'imatge radical²³⁷ i una obertura informativa, a partir de 1989 (Guillamet, 1996: 217). La dècada dels noranta i l'inici del nou segle comportaran l'adequació del diari a les noves tecnologies amb l'aparició l'any 1995 de *La Vanguardia.es* (versió online del diari) i la creació, l'any 1998, del Grupo Godó d'empreses informatives on l'oferta periodística s'ha diversificat amb la presència, a més del diari que representa el buc insígnia, d'altres mitjans escrits (*El Mundo Deportivo* i diverses revistes) s'ha creat una emissora de ràdio (RAC1) i diversos canals de TDT (8TV i 105TV), entre d'altres. Aquest canvi empresarial culmina l'any 2004 amb el trasllat de totes les empreses del grup, inclosa la redacció del diari, a un edifici de la Diagonal, abandonant l'històric immoble del carrer Pelai.²³⁸

4.2.4 El Noticiero Universal

Barcelona va viure el 1888 un esdeveniment que va marcar la ciutat: l'exposició universal. També pel periodisme va ser un any ben especial: *La Vanguardia*

---

235 *La Vanguardia* no se sumará a la vaga de juliol de 1975 contra la detenció de Huertas Clavería, ni a la d'abril de 1977 demanant una quarta paga extra, entre d'altres (Guillamet, 1996: 159).

236 El 15 d'agost de 1978 la capçalera per l'adjectiu d'*española*

237 Tot i que l'octubre de 2007 es farà un redisseny del diari, els trets identitaris més importants del canvi d'imatge de 1989 encara es mantenen avui en dia.

238 101 anys és el període de temps en què la redacció del diari estarà situada a l'edifici del carrer Pelai, 28 de Barcelona (entre 1903 i 2004); abans, però, havia ocupat altres immobles. La primera redacció (entre 1881 i 1888) es trobava al carrer de les Heures, 8; després passaria al carrer Barbarà, 16 (de 1888 a 1892); i encara ocuparia el número 7 de la Rambla (entre 1892 i 1903) abans d'instal·lar-se definitivament a Pelai (Huertas, 1992: 195)

deixava de ser un diari de partit per fer una aposta clara per la informació, i el 15 d'abril Barcelona veia el naixement d'una nova publicació: *El Noticiero Universal*, un diari de tendència liberal i conservadora²³⁹ que es convertiria en el primer rotatiu informatiu de tarda amb èxit i continuïtat. El seu fundador era Francisco Peris Mencheta, un valencià, conservador i monàrquic que ja havia tingut altres diaris a València,²⁴⁰ havia estat redactor de *Las Provincias* i *La Correspondencia de España* –on va fer de corresponsal de la guerra carlista– i havia creat l'agència de notícies Mencheta. El lligam de *El Noticiero Universal* amb l'exposició del 1888 no és casual: Peris Mencheta va decidir deixar València i anar cap a Barcelona precisament per la gran quantitat d'informació que preveia que generaria l'esdeveniment, un fet que li permetria dotar de notícies la seva agència i elaborar un diari de tarda, una assignatura pendent d'una gran ciutat com Barcelona. I el seu olfacte periodístic i empresarial no va fallar (Montaner, 1989: 19).

Una informació de qualitat i la independència del mitjà, enfront una premsa del moment que era bàsicament de partit, van ser les claus de l'èxit del projecte i van convertir el Ciero – com se'l coneixia popularment – en la publicació necessària pels qui desitjaven estar informats de les últimes notícies del dia, ja que oferia les primícies dels fets ocorreguts al matí i a primera hora de la tarda (Montaner, 1989: 12-16). En uns temps en què no existia ni la ràdio ni la televisió, aquest rol informatiu dels diaris de la tarda era molt important i una de les claus que van permetre que *El Noticiero Universal* es mantingués gairebé 100 anys com un dels referents informatius de Barcelona. En només un any, el vespertí ja tenia una tirada de 9.000 exemplars, fet que el convertia en el de més difusió a la tarda i el quart de Barcelona (Huertas, 1994: 530); el 1905 tirava 10.000 exemplars; el 1918, 25.000; i un parell d'anys més tard, 30.000 (Gómez Mompart, 1992: 133). Davant la bona marxa del diari, Peris Mencheta fins i tot provarà sort amb una edició al matí que va durar entre 1897 i 1919 i que era sensiblement més reduïda que l'edició de tarda.

Peris Mencheta va estar al capdavant del diari fins la seva mort, l'any 1916, però des de 1909 ja havia nomenat un altre director per tal que s'ocupés del Ciero quan ell estava fora de la ciutat. L'any 1912 va posar el seu fill gran com a director tot i que una mort prematura va fer que tan sols s'hi estigués un any. Un cop mort el fundador, la seva família seguirà sent la propietària del rotatiu

---

239 En l'anàlisi que Jordi Montaner fa dels editorials del diari conclou que durant tota la seva història *El Noticiero Universal* es va moure en una línia liberal i de centre-dreta. També afegeix que, tot i ser un diari més espanyolista que catalanista, sempre va procurar d'estar lligat a les realitats del país (Montaner, 1989: 67; 79-80).

240 Abans d'*El Noticiero*, Peris Mencheta ja havia fundat *El Mercantil* (l'any 1872), *El Cosmopolita* (1873), *El Popular* i *Diario de Valencia* i va ser l'encarregat d'engegar l'edició de *La Correspondencia de Valencia*.

i fins i tot entre 1932 i 1935 serà un altre fill, Francisco Peris-Mencheta Guix, qui farà de director.

Encara que pel seu tarannà independent el diari tindrà la capacitat per adaptar-se als canvis polítics que se succeeixin, l'esclat de la guerra civil en comportarà la sortida de la família Peris-Mencheta i seran els propis treballadors els que es faran càrrec del mitjà.²⁴¹ Un periodista proper a Esquerra Republicana, Enric Tubau, en serà el director durant tot el període. Malgrat tot, el diari aconseguirà seguir sent fidel a la seva voluntat d'independència (Lladó, 1987: 16), i això li portarà problemes com una suspensió de 20 dies l'any 1938 arran d'unes crítiques formulades contra el govern de la República, que llavors tenia seu a Barcelona, per considerar que menyspreava la Generalitat (Huertas, 1994: 239).

Aquest Ciero portat pels propis treballadors es publicarà fins el 24 de gener de 1939, dos dies abans de l'entrada de les tropes franquistes a Barcelona. Quan torni a aparèixer, el 20 de febrer del mateix any, i novament sota la propietat de la família Peris-Mencheta, s'haurà esborrat la numeració de la guerra, igual com es va fer amb *La Vanguardia*.

Durant el franquisme, el diari mantindrà una actitud discreta i no serà fins el 1966, amb l'arribada a la direcció d'un veterà treballador de l'empresa, José María Hernández Pardos, que el Ciero no experimentarà una moderada renovació que consistirà en l'entrada d'antics periodistes republicans i la incorporació de gent jove (Guillamet, 1996: 32). Hernández Pardos estarà al capdavant del diari fins que el 1972 sigui rellevat per Manuel Tarín Iglesias que, tot i ser significat pel seu franquisme (Guillamet, 1996: 98), donarà entrada al diari a col·laboradors com Heribert Barrera, Jordi Solé Tura, Maria Aurèlia Capmany o Oriol Bohigas.

Aquest relleu en la direcció estarà motivat per un fet cabdal en la història del Ciero com és la retirada de la família Peris-Mencheta del diari, gairebé 85 anys després d'haver-lo fundat. Josep Maria de Porcioles Sangenis, fill de l'excalde franquista de Barcelona, i un grup d'empresaris vinculats al Banco Condal compren l'empresa en el moment en què es registaven els índexs de vendes més elevats de tota la història del diari, amb prop de 80.000 exemplars. Aquesta operació empresarial tenia un origen curiós: durant l'etapa d'Hernández Pardos com a director, *El Noticiero Universal* havia dut a terme una severa crítica a la gestió municipal de l'alcalde Porcioles i la resposta a aquesta actitud va ser la compra del diari per part del seu fill (Huertas, 1994: 239).

---

241 Jordi Montaner afirma que gràcies a l'acció del que seria anys després director del rotatiu, José María Hernández Pardos, es va aconseguir "que fos l'única publicació que no va ser col·lectivitzada" (1989: 41).

Els primers anys de Porcioles Sangenis al capdavant del diari seran positius i malgrat que *El Noticiero Universal* tindrà diversos competidors²⁴² que li disputaran els lectors de la tarda, arribarà a unes puntes de difusió de 90.000 exemplars l'any 1976.²⁴³ Però a partir d'aquest moment començarà la llarga agonia d'aquesta històrica capçalera que ja no deixarà de perdre diners i vendes fins la seva desaparició.

Aquesta situació coincidirà amb una època de certa inestabilitat en la direcció després que Manuel Tarín sigui cessat el mes de març de 1976. Ángel Elías Riquelme el substituirà durant uns mesos i a finals de gener de 1977 el germà de Manuel Tarín, José Tarín Iglesias, arribarà a la direcció del diari on hi serà fins el 1980 mantenint-ne el to conservador. A finals dels anys 70 la situació econòmica del diari no serà bona i això, juntament amb una crisi general de diferents empreses de Porcioles Sangenis, màxim accionista del periòdic, provocarà la venda de l'empresa al cunyat del president espanyol Adolfo Suárez, Aurelio Delgado, l'any 1980. Aquest canvi empresarial posarà fi a la independència del diari i començarà la penúltima etapa del Ciero, ara com a periòdic vinculat a la UCD i amb Jordi Domènech²⁴⁴ en la tasca de director, càrrec que ostentarà fins la fi del rotatiu. Serà precisament l'ensorrament d'aquesta formació el que propiciarà, el 1984, que l'empresari hotelier Joan Gaspart i el financer Javier de la Rosa, pròxims a Alianza Popular, comprin el diari i el gestionin durant un brevíssim període de temps.

Però serà un uruguaià totalment desconegut a Barcelona, Carlos José Leo Antúnez, qui amb una gestió empresarial insolvent aconseguirà enfonsar del tot el rotatiu després d'adquirir-lo a molt baix preu a finals de 1984. Antúnez pretindrà construir un grup de comunicació²⁴⁵, farà canvis radicals a *El Noticiero Universal* – com fer-lo sortir al matí o reduir-ne les dimensions per estalviar paper- i engegarà una campanya de màrqueting per relleçar-lo. Amb una crisi econòmica insostenible i unes vendes irrisionables, l'únic que aconseguirà l'empresari uruguaià serà provocar una vaga indefinida de treballadors per reclamar els sous endarrerits. Davant la situació de fallida, Antúnez va desaparèixer²⁴⁶ i el 31 d'octubre de 1985, després de diverses negociacions entre

---

242 El Ciero haurà de competir amb tres diaris més vespertins: el falangista *La Prensa*, *TeleExpres* i *Catalunya Expres*, però cap d'ells no arribarà a fer-li ombra i tots desapareixeran abans.

243 Segons dades d'OJD.

244 Sotsdirector del Ciero des de 1976, Domènech també era des del mateix any corresponsal a Barcelona de l'ABC. No és aquesta la única connexió entre els dos diaris: José Tarín també havia estat redactor en cap de l'ABC a Barcelona.

245 A part del Ciero, Antúnez comprarà el setmanari *Destino* i el fons de l'Editorial Bruguera (Guillemet, 1996: 164).

246 L'empresari uruguaià tornarà a reparèixer i protagonitzarà diversos incidents en què amenaçarà en autolesionar-se si no se l'eximien de responsabilitats en la gestió empresarial de les companyies que havien fet fallida (Montaner, 1989: 71-72).

l'empresa i els treballadors, el Ciero va sortir per darrera vegada. Les vagues i demandes de la plantilla encara van seguir uns mesos fins que a inicis de 1986, i després d'un darrer intent de reflotar el diari, els treballadors van cobrar i l'empresa va tancar definitivament (Montaner, 1989: 72).

4.2.5. Solidaridad Nacional

Solidaridad Nacional és el nom que va rebre el diari que el Movimiento Nacional va crear a Barcelona²⁴⁷ el 14 de febrer de 1939²⁴⁸ i que poc temps més tard passaria a formar part de l'organisme estatal Prensa y Radio del Movimiento.²⁴⁹ El periòdic falangista apareixia a la ciutat el mateix dia que ho feia el diari carlista, *El Correo Catalán*. I en un intent poc reeixit de confondre el lector i de buscar un públic popular, prenia part del nom – i també confiscava els locals i la maquinària- d'un periòdic de la CNT publicat des de 1907 però de certa rellevància durant la II República, *Solidaridad Obrera*²⁵⁰, la *Soli* (Fabre, 1996: 86).

El cert és que *Solidaridad Nacional*, dirigit des de 1939 i fins 1963 per Luys de Santamarina,²⁵¹ mai no serà un diari de referència a la ciutat i quedarà sempre a distàncies insalvables pel què fa a vendes respecte la resta de periòdics de Barcelona, però complirà una funció ideològica i política com és la difusió dels valors i les idees de la Falange²⁵². La seva supeditació a la cadena del Movimiento, el

---

247 La gran majoria de províncies espanyoles comptaven amb un diari del Movimiento, la majoria dels quals es creaven a partir de les confiscacions de les instal·lacions d'antics diaris republicans. A partir de 1941 Barcelona en tindrà dos: *Solidaridad Nacional* al matí i *La Prensa* per la tarda. La resta de províncies catalanes també en tindran un: *Los Sitios* a Girona; *La Mañana* a Lleida –el primer en aparèixer, l'any 1938-; i *Diario Español* a Tarragona. Algunes altres ciutats catalanes, com Sabadell, Terrassa, Manresa o Mataró, també disposaran de periòdics falangistes tot i que de periodicitat i durada diversa. (Guillamet, 1996: 18).

248 Fabre sosté que *Solidaridad Nacional* ja havia aparegut com a setmanari el juliol de 1936, poc abans de la guerra civil, tot i que només va publicar tres números (4, 11 i 18 de juliol) dels quals no se'n conserva cap però diversos testimonis confirmen la seva existència. Per aquest motiu, el primer exemplar de després de la guerra porta el número 4. (1996: 86).

249 Prensa y Radio del Movimiento es va constituir oficialment el 13 de juliol de 1940 amb 35 diaris i 45 emissores de ràdio (Barrera, 1995: 62).

250 El 10 de juny de 1977, en un editorial de *Solidaridad Nacional* després que membres de la CNT ocupessin durant tres dies la seu del diari reclamant que se'l retornés el patrimoni incautat, el rotatiu explicarà que no només no havia incautat cap local de l'antiga Soli sinó que, a més, el director Luys de Santamaría havia tret de la presó i reincorporat a la feina tots els treballadors del diari de la CNT.

251 Luys de Santamaría va ser un dels fundadors de la Falange a Barcelona, inspector inter-regional de la Central Nacional Sindicalista i consejero nacional del Movimiento (Guillamet, 1996: 71)

252 Per Carlos Barrera, l'existència de periòdics que, com *Solidaridad Nacional* o el seu referent vespertí *La Prensa*, venien unes quantitats marginals, s'explica pel fet que com que Prensa y Radio del Movimiento estava constituïda com una cadena els guanys d'un sufragaven les pèrdues dels altres i així s'equilibraven els resultats. Tanmateix, el cert és que tot i haver-hi algun diari fort, la majoria tenien tirades fluïxes (Barrera, 1995: 62).

seu poc arrelament a la societat civil i el fet que la majoria de directors provinguessin de fora de Catalunya,²⁵³ el convertirà en un diari marginal durant tota la seva història. Segons Huertas, la primera redacció estarà formada per periodistes amb ben poques connexions amb la ciutadania: nou falangistes, quatre extradicals, un carlí i un procedent de la CEDA (1994: 480). Tot i que també destacarà la presència de joves periodistes com Manuel Vázquez Montalbán.

No obstant això, i si fem cas de les dades oficials, durant els primers anys els tiratges del diari van ser considerables, i dels 12.000 inicials es va arribar 85.900 l'any 1944²⁵⁴, unes xifres que Fabre justifica gràcies a tota mena de suports oficials:

'Tots els departaments de l'administració s'hi van subscriure i també van haver-ho de fer, més o menys coaccionats, bars i perruqueries d'homes. Tenir-ne un exemplar sobre el taulell era una certa prevenció d'incidents desagradables' (1996: 88).

Les xifres oficials encara donaven una difusió de 63.000 exemplars l'any 1965 que baixaven fins a 21.000 cinc anys més tard.²⁵⁵ Aquests números contrasten amb els estudis realitzats que donen una difusió de *Solidaridad Nacional* molt més insignificant: el 1969 les seves vendes serien de 9.000 exemplars que l'any 1972 baixarien a 6.900 i dos anys més tard se situarien en 5.400 (Huertas, 1994: 481).

El dirigisme i la supeditació del rotatiu a les consignes de Madrid queden corroborades en un estudi on es demostra com, des del Movimiento, s'enviaven articles d'opinió i editorials per a publicar en els diferents rotatius de la cadena i es feia un control exhaustiu de quantes d'aquestes peces apareixien a cada diari. L'estudi²⁵⁶ de la professora Begoña Zalbidea analitza un període concret de 1968 en què *Solidaridad Nacional* va publicar el 50% dels textos que li havien fet arribar (2002: 559).

---

253 *Solidaridad Nacional* només tindrà un director català al llarg de la seva història, Lluís Climent, que es farà càrrec del diari de 1973 a 1975. Climent abans havia posat en marxa el *Diario Español* per acabar treballant en diferents diaris de la cadena fins anar a parar a Barcelona. També Luys Santamarina tindrà vinculacions amb Catalunya ja que tot i ser originari de Santander, va arribar a Barcelona als anys 30 (Guillamet, 1996: 24; 27).

254 Aquestes xifres corresponen a l'Anuario Prensa Española, año I, 1944-1945 citat per Juan Montabes en el seu llibre *La Prensa del Estado durant la transición política española* (1989: 26-27)

255 Dades de l'Anuari Prensa Española citades per Montabes (1989).

256 L'estudi analitza el període comprès entre el 15 i el 30 de juny de 1968. Dels 26 articles-editorials enviats, *Solidaridad Nacional* en va publicar 13, el 50%. Altres rotatius de la cadena, com *Arriba*, *Los Sitios* o *Levante*, en publicaven molt pocs i a l'altre extrem se situaven publicacions com *Baleares* o *La Prensa* que ho treien gairebé tot.

Així les coses, el diari no va sortir mai de les premisses pautades pel falangisme tot i que a partir del 1951 l'arribada del salmanti Jesús Vasallo com a redactor en cap donarà un to més popular al rotatiu (Guillamet, 1996: 37) del qual encara n'era director Luys de Santamaria, la persona que més temps va estar al capdavant del diari (de 1939 a 1963). Vasallo incorporarà nous suplementes com un d'esports, *Olimpia*, un d'infantil, *Parque*, i un sobre poblacions catalanes, *Cataluña*.

L'aprovació de la Llei de Premsa i Impremta de 1966 serà una gran oportunitat pels diaris independents però suposarà un problema per la premsa del Movimiento que veurà com cada cop quedarà més arraconada ideològicament com a mitjà anti oberturista, a la vegada que anirà patint greus problemes econòmics fruit d'una mala gestió. Així, si fins el 1966 Premsa y Radio del Movimiento tenia beneficis, aquests es van anar mantenint fins l'any 1970 però a partir de llavors tot van començar a ser pèrdues que van incrementar de forma espectacular a partir de 1975. La gran majoria de diaris no seran rendibles però *Solidaridad Nacional*, igual com li passava per exemple al madrileny *Arriba*, s'hauran de mantenir per pur interès polític tot i que arrossegaven unes pèrdues molt importants (Barrera, 1995: 141). Un estudi financer de la pròpia cadena de l'any 1970 situava en més de 8 milions de pessetes el dèficit en l'exercici de 1969 del diari, uns comptes negatius que s'arrossegaven, com a mínim, des de 1963, primer any del qual l'estudi donava dades (Montabes, 1989: 39).

El diari, que havia intentat de forma infructuosa en diverses ocasions adaptar els continguts a la nova realitat social²⁵⁷ i havia anat incorporant nous redactors i col·laboradors com Francisco Candel o Perich, no aconseguirà mai remuntar el vol. L'any 1974, *Solidaridad Nacional* formarà part d'un *Plan de reajuste* de la cadena del Movimiento on es reconeixia que, amb unes vendes de poc més de 8000 exemplars, el diari era deficitari però quedava inclòs dins l'apartat de periòdics a mantenir i potenciar per estar inscrit en una de les àrees polítiques prioritàries (Montabes, 1989: 46).

La mort de Franco i la fi del règim situaran *Solidaridad Nacional* en la difícil tessitura d'haver de ressituar-se ideològicament al ritme que ho anava fent el propi Estat. La desaparició oficial del Movimiento, l'abril de 1977, provocarà que tots els mitjans de comunicació passin a formar part de la premsa de l'Estat fins que l'any 1979 el govern de la UCD decideixi tancar o subhastar, segons el cas, les velles i deficitàries capçaleres falangistes. *Solidaridad Nacional*, que des d'abril de 1977 havia suprimit de la seva capçalera el jou i les fletxes característiques de la Falange, es publicarà per última vegada el 16 de juny de 1979.

---

257 L'any 1958 es va intentar infructuosament publicar una pàgina de crítica de literatura catalana però el governador civil, Acedo Colunga, la va suprimir (Guillamet, 1996: 64).

4.2.6 La Prensa

La voluntat de la FET y de la JONS de tenir una major presència en una ciutat com Barcelona²⁵⁸ es materialitzarà a partir del 28 de maig de 1941 amb l'aparició de *La Prensa*, el periòdic vespertí estretament vinculat a *Solidaridad Nacional* i que pretenia fer la competència a l'altre diari de tarda, el *Ciero*. Tanta coincidència hi haurà entre els dos rotatius del Movimiento que compartiran redacció, impremta i fins i tot durant tres anys, de 1970 a 1973, tindran el mateix director.

El que també tindrà en comú aquest diari amb *Solidaridad Nacional* serà la poca influència en la vida social barcelonina i unes vendes molt fluïxes durant tota la seva existència si bé durant els primers anys es beneficiarà, igual com s'ha vist en el cas anterior, d'ajudes oficials i coacció per tal d'incrementar la difusió (Fabre, 1996: 88). Així, la tirada oficial l'any 1944 era de 79.450 exemplars, que vint-i-un anys més tard es mantenia amb 72.000 i queia fins els 48.000 l'any 1970²⁵⁹, tot i que només quatre anys més tard, un informe intern del Movimiento reconeixia unes vendes que no superaven els 7.000 exemplars (Montabes, 1989: 26-46), un fet que confirma el contrast entre les dades oficials i les reals. Un altre element unitari entre els dos rotatius falangistes de Barcelona serà la dependència i supeditació a les consignes del Movimiento. L'estudi citat de Zalbidea (2002: 560) confirma com *La Prensa* era un dels mitjans de la cadena que més aprofitava el material que li feien arribar des de Madrid.²⁶⁰

Amb grans titulars, interès per la crònica social i la pràctica del reporterisme – sobretot durant els anys 40 i 50, en un moment en què la resta de diaris de la ciutat no explotaven aquest gènere-, *La Prensa* serà un diari de vocació populista, frívol i sensacionalista (Fabre, 1996: 134). El diari comptarà com a director des de la seva fundació amb Antonio Sánchez Gómez, que tres anys més tard crearà la revista *¡Hola!*. Sánchez Gómez compaginarà la direcció d'ambdues publicacions fins que l'any 1961²⁶¹ marxi a Madrid²⁶² i s'endugui amb ell la revista que tant renom agafaria.

---

258 Jaume Fabre apunta una altra raó per la creació del diari: la voluntat d'augmentar la propaganda sobre la presència de la División Azul a la segona Guerra Mundial (Fabre, 1996: 134).

259 Dades de l'Anuari Prensa Española citades per Montabes (1989).

260 En el mateix període estudiat que el citat anteriorment, del 15 al 30 de juny de 1968, *La Prensa* va publicar 23 dels 26 articles i editorials enviats, un 88% d'aprofitament, fet que el convertia en un dels mitjans de la cadena que més ús feia d'aquest material.

261 El periodista Fernando Ramos serà el substitut de Sánchez Gómez entre 1961 i 1965. Valentin Domínguez (1965-1970), Federico Gallo (1970-1973) i Jesús Val Jarrín (1973-1979) completen el llistat de directors del rotatiu.

262 La marxa de Sánchez Gómez del diari després de 20 anys està relacionada amb la poca importància amb què *La Prensa* va cobrir la mort de Josep M. De Sagarra, un fet que no hauria agradat a alguna autoritat (Huertas, 1992: 482).

Durant els anys 60, i enmig de la indiferència que el rotatiu despertava als lectors de Barcelona, començarà un descens de vendes imparable que es va agreujar a partir de 1964 amb l'aparició d'un altre vesperti, el *Tele/eXpres*. L'any 1970 arribarà Federico Gallo, periodista televisiu molt popular en aquells moments, per fer-se càrrec dels dos diaris falangistes de la ciutat, una decisió que s'entén com una manera de reduir despeses i buscar més sinèrgies que abaratissin costos en un moment en què tota la Prensa y Radio del Movimiento començava a fer fallida econòmica. Alhora, la contractació de Gallo era un darrer intent per tal que els diaris fossin més populars. L'experiència d'aquest presentador com a director durarà tres anys; un cop marxi, l'any 1973, i fins al tancament del diari, serà Jesús Val Jarrín qui s'estarà al capdavant del vespertí. L'any 1974, igual que *Solidaridad Nacional*, quedarà inclòs dins el *Plan de reajuste* de la cadena del Movimiento on també es reconeixerà que és deficitari (amb poc de 7.000 exemplars venuts i unes pèrdues que l'any 1969 arribaven els 9 milions de pessetes) però igualment quedarà protegit per estar dins una àrea política d'especial interès (Montabes, 1989: 46).

Tot i la poca rellevància que tindrà el mitjà al llarg de la seva història, periodistes joves de renom com Manuel Vázquez Montalbán, Maruja Torres o Tristán La Rosa passaran per la redacció de *La Prensa* en diverses etapes del rotatiu. El final del diari serà el mateix que patirà *Solidaridad Nacional*: el darrer número serà del 16 de juny de 1979 i després serà suspès pel govern de la UCD.

4.2.7 Tele/eXpres

El naixement de *Tele/eXpres* s'emmarca en l'etapa prèvia a l'aprovació de la Llei de Premsa i Impremta de 1966, la coneguda com a llei *Fraga*. Ja des de 1962 Manuel Fraga estava al capdavant del Ministeri d'Informació i Turisme amb la ferma voluntat d'enterrar definitivament la Llei de Premsa de 1938. Encara es trigarien quatre anys a aprovar la nova llei, un temps que es va viure amb certa esperança dins el món periodístic i durant el qual Fraga va prendre algunes mesures²⁶³ per anar acostumant diaris i polítics a la nova manera de fer més oberta com per exemple autoritzar la publicació de nous diaris i revistes (Barrera, 1995: 89-91).

És en aquest context que l'any 1964 permetrà el naixement del vespertí *Tele/eXprés*, el primer diari d'iniciativa privada que apareix a Barcelona des de la

---

263 A part de donar llum verda a l'aparició de noves publicacions, Fraga prendrà altres mesures: flexibilitzar la censura prèvia; acabar amb la doble censura del seu Ministeri i del Ministeri d'Afers Exteriors, existent des de la segona guerra mundial; permetre la publicació d'articles polítics i de caricatures d'alguns personatges públics; promoure el fet que des de diverses instàncies del govern es difongués informació a la premsa, per exemple a través de rodes de premsa o de dinars amb periodistes. (Barrera, 1995: 91).

guerra civil. L'empresari Jaume Castell,²⁶⁴ que mantenia vincles d'amistat amb la família Franco, i els seus socis en el projecte, Ignasi Agustí i Carles Sentís (tots dos ben relacionats amb Fraga) aconseguiran el permís per poder editar el nou rotatiu. El 14 de setembre de 1964 naixia el periòdic que ja des del principi marcarà algunes diferències amb la resta de mitjans de la ciutat i de l'Estat:²⁶⁵ inspirat en el model popular-sensacionalista del parisi *France Soir*, trencava la compaginació habitual de la premsa d'aquells anys, duia una capçalera cridanera de color blau, era de gran format²⁶⁶ i tenia un nom ben diferent als clàssics títols dels diaris.²⁶⁷ Però, a més, per primer cop des de la guerra un mitjà de Barcelona incorporava un director que lligava amb el passat periòdic català d'abans del franquisme: Andreu Avel·lí Artís, Sempronio.²⁶⁸

Amb una redacció jove i un director amb passat republicà, el diari anirà buscant el sostre que permet la nova llei de premsa i això provocarà que, després d'un article en què es parlava del bisbe de Lleida – confessor de Carmen Polo, esposa de Franco- es forçés Jaume Castell a fer fora Sempronio de la direcció.²⁶⁹ El seu substitut, l'accionista del diari i periodista Ignasi Agustí, només estarà unes setmanes al capdavant del rotatiu ja que també tindrà un conflicte amb capellans, tot i que en aquest cas de signe progressista, que forçarà la seva sortida sota amenaça de provocar un boicot al diari,²⁷⁰ emulant l'afer Galinsoga. Els diferents canvis en la direcció del rotatiu, sumats a freqüents crisis empresarials i pressions polítiques, faran que el diari vagi entrant en una situació de crisi accelerada, que s'agreujarà en el breu període que el periodista Manuel del Arco va dirigir el diari (Casasús i Roig, 1981: 187).

---

264 Jaume Castell, exemple d'empresari capitalista espanyols durant els *planes de desarrollo* impulsats pel govern als anys 50, era un empresari amb negocis en diferents sectors: Banco de Madrid, Banco Catalán de Desarrollo, La Piara, negocis immobiliaris, Cinesa... (Guillamet, 1996: 38). Un any després de fundar el diari, adquirirà també una part important de la propietat de *El Mundo Deportivo*.

265 Per Casasús i Roig (1981: 186), es tractava d'un periòdic que 'trencava la tediosa uniformitat àdhuc morfològica que el dirigisme totalitari havia assolit imposar a la premsa d'Espanya'.

266 Tot i que el seu gran format també feia que s'assemblés al France-Soir, el cert és que les seves grans dimensions responien al tipus de maquinària adquirida a Suècia per l'empresa (Casasús i Roig, 1981: 186).

267 La intenció inicial dels propietaris era que es digués *Télex*, nom que rebia l'aparell de transmissió de notícies, símbol de modernitat en la premsa d'aquells anys. Però no va ser acceptat pel ministeri i es va optar finalment per la fórmula *Tele/Expres* (Guillamet, 1996: 38).

268 Durant la República, havia col·laborat en diversos mitjans de comunicació com *Revista de Catalunya*, *Mirador* i el diari *L'Opinió*, pròxim a Esquerra Republicana de Catalunya.

269 Sempronio passarà a dirigir *Tele/estel*, un setmanari en català – el primer des de la guerra civil- promogut pel propi Castell i que va durar entre 1966 i 1970.

270 Ignasi Agustí va titllar de "bonzos incordiantes" un grup de capellans que es van manifestar en contra de les tortures que havia patit un estudiant. Fruit d'aquest article, va iniciar-se una campanya de boicot al diari en què es demanava la dimissió del director (Huertas, 1994: 486).

L'any 1968 serà clau en la història del vespertí. L'entrada de Carlos Godó en l'accionariat de *TeleleXpres* amb la meitat de la propietat per pal·liar els problemes empresarials va comportar també l'arribada a la direcció d'un home que donaria prestigi al mitjà: Manuel Ibañez Escofet. Amb ell, el rotatiu va emprendre una línia culte i progressista que el convertirà en el mitjà de moda entre els ambients universitaris i d'oposició al règim i captarà el públic més polititzat des d'un punt de vista nacionalista i progressista (Casasús i Roig, 1981: 187) . Ibañez Escofet, a més, donarà entrada a nous valors com Joan de Sagarra, Terenci Moix, Manuel Vázquez Montalbán i centrarà l'atenció informativa en aspectes culturals i de polèmica ciutadana (Pàmies, 1993: 75).

L'any 1974 Godó comprava l'altre meitat de la propietat a Castell, que es desentenien definitivament del projecte. I pocs mesos més tard, el 23 de juliol de 1975, el redactor de *TeleleXpres* Josep Maria Huertas era detingut, sotmès a un consell de guerra i empresonat²⁷¹ per la publicació d'un reportatge titulat *Vida eròtica subterrànea* en què relacionava les vídues de militars amb les cases de cites de Barcelona. Després d'aquest incident, i amb l'afegit d'una afecció cardíaca que va patir Ibañez Escofet, Pere-Oriol Costa va fer-se càrrec del diari des de finals de 1975.

Sota el mandat de Costa *TeleleXpres* va convertir-se en un diari amb més atenció a la política (Pàmies, 1993: 75), en un intent de reconduir el model híbrid de diari informatiu, sensacionalista i d'opinió en un rotatiu de caràcter informatiu-interpretatiu (Casasús i Roig, 1981: 188). Aquest viratge cap a un periodisme més centrat en la política, comportarà que el govern Suárez pressioni per tal que Costa sigui rellevat del càrrec. A finals de setembre de 1976, Costa abandona voluntàriament la direcció (Guillamet, 2004: 6). Al mes de novembre,²⁷² Godó nomena César Molinero, periodista més proper als seus plantejaments, com a nou responsable. Tot i així, la redacció del diari vivia un ambient de radicalització política (Guillamet, 1996: 158) que provocarà incomoditat al propietari. Finalment, l'any 1978 Godó decidirà vendre el periòdic a l'empresari de premsa Sebastià Auger, que ja era l'amo de *Mundo Diario*, *Catalunya Express* i l'esportiu *4-2-4*, i a finals d'any la redacció es traslladarà a l'edifici del grup, al carrer Cardenal Reig. Amb la nova direcció de Miguel

---

271 Huertas no sortiria de la presó fins el 12 d'abril de 1976, gairebé nou mesos després d'haver-hi entrat. El seu empresonament va provocar manifestacions i una vaga de diaris, el 23 de juliol de 1975, que només no va ser seguida per *La Vanguardia Española* i els diaris falangistes.

272 Durant prop de dos mesos, de setembre a novembre de 1976, Jaume Guillamet exercirà de director en funcions.

Ángel Bastenier,²⁷³ el diari recupera part de l'esperit fundacional en tornar a apostar per temàtica d'espectacles, tot i que sense renunciar a la informació política, social i local (Pàmies, 1993: 76) bé que abandona el viratge cap al model informatiu-interpretiu iniciat per Costa.

Manuel Campo Vidal, periodista del diari, recorda que la sortida del grup Godó va provocar una pèrdua de mitjans i col·laboradors i l'inici d'un procés de degradació i de pèrdua del prestigi acumulat durant anys (Pàmies, 1993: 77), alhora que es veia immers en la crisi general de la premsa de Barcelona agreujada per les dificultats que patien tots els diaris de tarda. L'avançament progressiu en l'hora de sortida de *TeleleXprés* tampoc aconseguirà resoldre el problema (Pàmies, 1993: 77).

La penúltima etapa del diari arribarà amb l'entrada, l'any 1979, de Tristán La Rosa com a director en substitució de Bastenier que marxava a obrir l'edició de Madrid d'*El Periódico*. Amb La Rosa el diari no va canviar la línia ideològica però va recuperar un to seriós, menys populista, més atenció a la política així com la introducció de corresponents estrangers i modificacions en el disseny (Pàmies, 1993: 78-79).

De res van servir tots aquests canvis. *TeleleXprés* va patir la mateixa sort que la resta de capçaleres del Grup Mundo i la crisi econòmica que arrossegava l'empresa comportarà que a partir de l'11 de gener de 1980 es deixin de publicar els quatre diaris de l'empresa, arran d'una vaga indefinida de treballadors que feia setmanes que no cobraven (Guillamet, 1996: 161).

Igual que *Mundo Diario*, *TeleleXpres* aconseguirà reparèixer a partir del 14 de març dirigit per Tristán La Rosa tot i que Auger havia maldat per trobar-li un substitut.²⁷⁴ El diari, que ja no era de tarda sinó de matí i amb un format idèntic a *Mundo Diario* per motius tècnics, aguantarà esquivant com pugui tots els problemes que van sorgint fins la seva desaparició definitiva, el 23 de desembre de 1980.

---

273 Després de la dimissió de César Molinero, l'estiu de 1977, la redacció decideix fer una votació per donar suport al subdirector, Miguel Ángel Bastenier, per tal que sigui el nou director. Aquesta pràctica, inspirada en el model francès de comitè de redacció i promoguda pel Grup Democràtic de Periodistes, no agrada a Auger tot i que finalment ratificarà la decisió de la redacció (Pàmies, 1993: 76).

274 Auger va oferir la direcció del diari a Josep M. Huertas, Josep Pernaú i Enric Sopena ja que considerava La Rosa "cremat i deslleial" (Pàmies, 1993: 79). En no acceptar cap dels tres, l'empresari tornarà a posar el mateix director.

4.2.8 Mundo Diario

Si el final de *Mundo Diario* és similar al de *TeleXpres*, els seus inicis són ben curiosos. El diari naixerà com una reconversió d'un projecte periodístic fallit, el *Diario Femenino*, de l'empresari publicitari Víctor Sagi. Aquest rotatiu, creat el 1968 sota l'empareda de la nova llei de premsa, estava dedicat específicament a les dones, un fet que el convertia en una publicació singular. El projecte, però, mai tindrà un tiratge acceptable ni en els inicis, en què va mirar de fer un periodisme allunyat de les típiques publicacions de dones, ni a partir dels inicis dels 70 quan va fer un gir cap a continguts de societat (Pàmies, 1993: 55).

La crisi d'aquesta iniciativa va coincidir amb la voluntat d'un empresari provinent del sector immobiliari, Sebastià Auger, de fundar un diari. Format sota influència de l'Opus Dei (en seria membre fins 1973) i amb diverses experiències empresarials, Auger va iniciar-se en el món periodístic amb la compra del setmanari *Mundo* l'any 1966 en considerar que, un cop aprovada la nova llei, calia intentar fer mitjans nous, objectius i d'estil europeu (Pàmies, 1993: 19). Aquesta iniciativa va gaudir d'un cert èxit i prestigi gràcies al seu estil interpretatiu i crític que va connectar amb les noves generacions universitàries i professionals,²⁷⁵ i va servir de base a Auger per començar a construir el seu propi grup de comunicació, el Grup Mundo. En anys posteriors, l'empresari adquiriria el mensual *Meridiano*, crearia l'editorial Dopesa i entraria a formar part del Consell d'Administració del diari *Madrid*, entre d'altres iniciatives.

Però restava el projecte de fundar un diari que es convertís en la pedra angular del grup. La negativa del Ministeri d'Informació i Turisme de donar més llicències per a projectes periodístics va motivar Auger a comprar el *Diario Femenino* a principis de 1972 i refundar-lo en un periòdic d'informació general. Després d'uns mesos de transició, en què juntament amb les pàgines de notícies habituals es repartia un quadernet que mantenia els continguts femenins, finalment el 4 d'octubre de 1972 el diari va canviar de nom per anomenar-se *DF*, les sigles de l'anterior capçalera. Aquesta era la solució provisional que Auger va trobar mentre negociava amb l'administració el canvi definitiu de nom.

En pocs mesos, la direcció (que des de 1971 requeia en Ramon Solanes) i la redacció del diari va haver d'adaptar-se a la voluntat del propietari de fer un mitjà d'àmbit català, amb gran desplegament fotogràfic i sensacionalista, que tractés temes municipals i dels barris de Barcelona. En definitiva, una síntesi entre diari informatiu de vocació local i òrgan populista que Auger volia fer a imatge i semblança del *Daily Mirror* anglès (Pàmies, 1993: 56), tot i que no li acabarà sortint tan popular com ell, a priori, desitjava. Quan el 16 de febrer de

---

275 El risc en els continguts i la crítica va comportar al setmanari moltíssimes sancions i expedients i fins i tot li comportaran una suspensió de dos mesos l'any 1975 (Pàmies, 1993).

1974 es produïa el canvi definitiu de nom amb *Mundo Diario* ja s'havia conso- lidat un model de diari popular, ciutadà, amb atenció a l'oci i els espectacles i a la vegada amb un contingut polític i crític elevat. El periodista Jaume Serrats, que seria subdirector, sosté que la intenció del rotatiu era seduir tres tipus de públic entre els que llavors es dedicaven a la política clandestina: *'el món obrer, el món universitari i el món dels barris.'*²⁷⁶ Amb col·laboradors com Maruja Torres, Joan de Sagarra, Maria Aurèlia Capmany, Albert Viladot i una plantilla formada per periodistes molt joves, la redacció va anar construint un model de diari molt ideològic, d'esquerres i catalanista²⁷⁷ que no acabava de satisfer Auger – ja que això li era del tot desfavorable de cara als seus interessos de ser procurador a Corts- però que aguantava perquè era l'únic projecte empresarial que li reportava beneficis (Pàmies, 1993: 59).²⁷⁸

Amb la mort de Franco, Auger va seguir empenent iniciatives com la creació del diari esportiu *4-2-4*²⁷⁹ i del vesperí popular *Catalunya Express* (desembre de 1976) amb la voluntat d'omplir el flamant edifici del carrer Cardenal Reig de Barcelona, seu del Grup Mundo i que seria inaugurat a finals de 1975.²⁸⁰ Tot i les aparences de gran *holding* empresarial, les condicions laborals i de treball dels redactors del grup no eren les més adequades, un fet que s'aniria agreujant al ritme que s'incrementaven els deutes econòmics d'Auger. Malgrat la situació econòmica, encara compraria *TeleXpres* l'any 1977 i muntaria una productora de televisió amb l'objectiu d'aconseguir una llicència per crear una cadena privada quan això fos possible. El projecte mai no va arribar a iniciar-se.

En el llibre d'Oriol Pàmies *El Grup Mundo: pecats i penitències d'una premsa de transició* es detalla precisament les condicions precàries en què treballaven els redactors del diari que, tot i així, se sentien orgullosos de formar part d'un projecte que, malgrat les mancances, connectava plenament amb la població i tenia un caràcter plenament redaccional. Pàmies recull unes paraules del subdirector de *Mundo Diario* durant un mes i mig, Antonio Franco, en aquest sentit:

“Si no hagués estat per aquell Mundo Diario tan foll i tan lliure, la dretanització de la premsa de Barcelona, que ja va ésser important, hauria estat irracional” (1993: 63).

---

276 Citat per Pàmies (1993: 58)

277 L'11 de juny de 1974 el diari va publicar per primer cop la secció Catalunya Endins, que es convertir en la primera pàgina diària en català publicada a la premsa des del final de la guerra civil (Pàmies, 1993: 58).

278 En canvi, Huertas atribueix aquest to ideològic tan marcat no tant al seu director, Ramon Solanas, com al propietari, Sebastián Auger (2004: 41).

279 Aquesta publicació esportiva va aparèixer com a suplement setmanal el mes de maig de 1975 i a l'octubre ja passava a ser de periodicitat diària

280 Les instal·lacions de Cardenal Reig incloïen una nova impremta molt moderna que va permetre que *Mundo Diario* fos el primer rotatiu català imprès en offset, una tècnica d'impressió ràpida i de qualitat. (Huertas, 1994: 490).

Tot i aquesta situació, els darrers mesos de 1977 i els primers de 1978 van ser els de més difusió de tota la història del diari. Però l'any 1978 van aparèixer les primeres dificultats del grup per pagar les nòmines dels treballadors (Guillamet, 1996: 161). Amb aquest panorama, les demandes de la redacció es van fer més intenses i van arribar les primeres vagues i assemblees per negociar un nou conveni. Amb una redacció alterada, Auger va decidir rellevar Ramon Solanes i posar-hi Josep Pernau en una etapa on es va procurar posar ordre als textos i al disseny sense renunciar a la línia ideològica a cavall entre el centre nacionalista i el comunisme (Pàmies, 1993: 63). El cert és que no només la redacció de *Mundo Diario* estava fortament polititzada, sinó que fins i tot el propi Auger hauria arribat a acords d'influència amb el PCE i el PSUC, segons sosté Guillamet (1996: 158).

Però la devallada del diari semblava imparable i més amb l'aparició d'*El Periódico de Catalunya*, projecte que va comptar amb bastants periodistes provinents de *Mundo Diario* i que, poc a poc, també li va anar prenent lectors. Finalment, i igual que en el cas de *TeleXprés*, les protestes per endarreriments salarials van portar els treballadors a una vaga indefinida des de l'11 de gener de 1980. Malgrat la crisi general del grup, *Mundo Diario* va tornar a sortir des del 7 de març sota la direcció de Jaume Serrats, provinent del desaparegut *Catalunya Express*. El mateix Serrats confessa que l'antiga vinculació del diari amb sectors del PSUC va deixar pas, en aquesta darrera etapa, a un acostament a les tesis del PSC (Pàmies, 1993: 64). Però aquest darrer període, marcat per pessimes condicions de treball i per la manca de notícies d'agència i de col·laboradors, no va durar ni deu mesos: el 30 de desembre de 1980 el diari tancava les portes definitivament.

La fallida general del Grup Mundo va deixar més de 500 treballadors al carrer i va afectar, a més dels quatre diaris barcelonins, l'editorial Dopesa, diverses immobiliàries, la productora de televisió Mundovisión (que havia de servir per engegar la cadena del grup), així com el vesperí madrileny *Informaciones* i el *Diario Regional* de Valladolid que Auger també havia comprat anys abans (Guillamet, 1994: 216). El cert és que la línia ideològica que van mantenir tots els productes del grup no va propiciar una bona entesa entre el govern de la UCD i l'empresari que va veure com se li denegaven ajuts i crèdits (Pàmies, 1993: 89). La història d'Auger no acabarà aquí ja que, després que li embarguessin els béns, va ser processat i condemnat a presó incondicional per frau contra la Seguretat Social i Hisenda. Auger es va donar a la fuga i no reapareixerà fins l'any 1986 en què haurà de fer front a penes de presó i multes milionàries.

4.2.9 Avui

El diari *Avui* naixia el 23 d'abril de 1976 amb la singularitat de ser el primer diari en català des dels temps de la II República.²⁸¹ Una fita històrica que va començar a gestar-se l'any 1967 quan un grup d'empresaris²⁸² van crear l'empresa editora Premsa Catalana SA, aprofitant l'avinentesa de la nova Llei de Premsa i Impremta de 1966. Però encara caldria esperar nou anys, i la mort de Franco, per tal que el projecte arribés a fer-se realitat. L'any 1973 la iniciativa es va reactivar i es va dissenyar un projecte per aconseguir capital a través de comptes de participació populars²⁸³ (Huertas, 1994: 504). Finalment, el gener de 1976, el nou director general de Coordinació Informativa del govern d'Arias Navarro, Carles Sentís, va autoritzar la tramitació del permís per editar el diari en una confirmació d'uns primers símptomes de canvi polític (Guillamet, 1996: 123; 156). Donada la inestable situació política del moment, els promotors del diari van voler accelerar-ne la sortida²⁸⁴ i cinc mesos més tard l'*Avui*, amb Josep Faulí de primer director, ja era una realitat.

El projecte del diari, però, ja naixia amb un mal endèmic que l'ha acompanyat durant tota la seva història: els problemes de finançament.²⁸⁵ Els empresaris de premsa no confiaven en la rendibilitat d'un rotatiu en català²⁸⁶ (Guillamet, 1996: 134) i això va motivar que el projecte s'iniciés amb un capital insuficient i mancat de recursos tècnics. Tot i així, la sortida del diari es va rebre amb molta expectació i durant les primeres setmanes els tiratges oscil·laven entre els 80.000 i 100.000 exemplars. Un any més tard, però, la xifra s'estabilitzava en poc més de 50.000 per baixar fins als 32.000 l'any 1979 (Huertas, 1994: 532).

---

281 L'any 1966 diversos empresaris com Domingo Valls Taberner, Fèlix Millet i Josep Maria de Porcioles, entre d'altres, van intentar crear un diari en català, *Migdia*, però no van aconseguir els permisos pertinents (Guillamet, 1994: 205).

282 Els promotors de l'*Avui*, entre els quals s'hi trobava Jaume Vilalta, Josep Maria Puig i Salellas i Josep Espar i Ticó, no tenien cap lligam amb el món empresarial periodístic, sinó que provenien de l'associacionisme cultural i l'activisme catalanista, sense cap connexió, per tant, amb els empresaris que anys enrera havien intentat crear *Migdia*. Tots aquests empresaris havien estat implicats empresarialment en el projecte d'*El Correo Catalán* (Guillamet, 1996: 202).

283 Es van recollir al voltant de 90 milions de pessetes amb un total de 34.288 comptes de participació (Huertas, 1994: 504). Aquesta fórmula serà assajada també per bona part de la premsa comarcal com a via per obtenir recursos que els permetessin d'engegar els projectes.

284 Guillamet apunta aquesta precipitació en l'aparició del diari, conjuntament amb la poca fortalesa econòmica, com un dels motius principals dels problemes que ha arrossegat sempre el projecte (Guillamet, 1996: 202).

285 Per fer-se una idea de la feblesa econòmica del projecte només cal comparar-lo amb el diari *El País*, aparegut el mes de maig de 1976 a Madrid, amb una inversió inicial deu vegades superior a la de l'*Avui* (Guillamet, 1996: 201).

286 Els problemes econòmics de l'*Avui* seran aprofitats pels empresaris de premsa més importants per justificar la poca rendibilitat d'una premsa en català, un fet que deixarà aquest mercat en mans d'iniciatives de pocs recursos o de grups polítics (Guillamet, 1996: 203).

Ja sota la direcció de Jordi Maluquer (que rellevarà Faulí a mitjans 1977 i s'estarà al capdavant del diari fins 1982), el projecte, que en uns inicis recollia l'esperit unitari de les forces polítiques catalanes, anirà rebent la influència de Convergència Democràtica a mesura que les dificultats econòmiques s'aguditzin. Diversos membres del partit s'aniran succeint en el Consell d'Administració²⁸⁷ del diari, un fet que, segons apunta Guillaumet, confirmarà la dependència del projecte al suport econòmic i l'orientació política convergent (1996: 166).

La vinculació de polítics de CDC a l'empresa d'*El Correo Catalán* farà que els dos rotatius²⁸⁸ busquin complicitats que es traduïran amb el trasllat de la redacció i la impremta de l'*Avui* a la seu d'*El Correo Catalán* i de l'empresa impressora d'aquest rotatiu. Les dificultats econòmiques que travessaran els dos diaris faran que *El Correo Catalán* acabi desapareixent, però el diari *Avui* aconseguirà resistir amb una difusió estable que rondarà els 50.000 exemplars que el situarà com la quarta opció de la ciutat, per darrera de *La Vanguardia*, *El Periódico* i l'edició catalana d'*El País*.

Els successius canvis en la direcció²⁸⁹ i en el disseny del diari (l'últim dels quals el setembre de 2005) no aconseguiran estabilitzar la situació del rotatiu que anirà agreujant la seva crisi econòmica – amb un dèficit a la Seguretat Social i Hisenda que posarà en perill la seva continuïtat- a la vegada que la seva difusió anirà baixant fins als 30.000 exemplars l'any 2004, fruit també de la competència amb l'edició en català d'*El Periódico de Catalunya* (apareguda el 1998) així com la implantació a Barcelona d'una edició d'*El Punt* i la presència d'una important xarxa de periòdics locals i comarcals arreu del territori. Malgrat aquesta situació de fallida, l'*Avui* assolirà alguns reptes interessants com, per exemple, ser el primer diari de l'Estat espanyol en disposar d'una edició a internet (activa des de l'1 d'abril de 1995).

Tanmateix, això no pal·liarà les dificultats econòmiques estructurals. Després de diversos intents per tal d'aconseguir que algun grup comunicatiu es fes

---

287 Antoni Subirà, diputat de CiU al Parlament i conseller d'Indústria, Max Cahner, conseller de cultura en el primer govern de Jordi Pujol, i l'empresari proper a CiU, Xavier Llobet, se succeiran successivament al capdavant del Consell d'Administració (Guillaumet, 1996: 166).

288 La Fundació Catalana de Comunicació serà un projecte per agrupar els dos diaris, així com la Cadena 13 de ràdio, la iniciativa de televisió privada de la Promotora de Televisió de Catalunya S.A. i diversos periòdics locals i comarcals (Guillaumet, 1994: 219).

289 Després de la direcció fundacional de Josep Faulí (1976-1977) el seguiran Jordi Maluquer (1977-1982), Jaume Serrats (1982-1986) i novament Faulí (1986-1987). Després prendran el relleu Santiago Rementol (1987-1989), Albert Viladot (1989-1993), Vicenç Villatoro, que després seria diputat de CiU (1993 a 1996); fins arriba a la llarga direcció de Vicent Sanchis, de 1996 a 2007. A partir de llavors, i en menys de tres anys, s'han succeït fins a quatre directors diferents: Xavier Bosch, de 2007 a 2008; Toni Cruanyes, de 2008 a 2009; Carles Flo (2009); i, actualment, Xevi Xirgo (2009-)

càrrec del diari - el deute acumulat va fer tirar enrera tots els possibles inversors- finalment l'any 2004 l'empresa editora, Premsa Catalana, va presentar un expedient de fallida oberta, acció que va permetre que una nova societat editora, Corporació Catalana de Comunicació,²⁹⁰ comprés el diari amb el compromís de no tocar la plantilla. El redisseny del diari de 2005, així com una actualització dels continguts, canvis en la política editorial (Sabés, 2008: 120) i, sobretot, una cobertura empresarial sòlida han permès que el diari freni la devallada dels darrers anys i situï la seva difusió lleugerament per sobre dels 30.000 exemplars. A finals de 2009, Hermés Publicacions, empresa editora del diari *El Punt*, va adquirir el 100% de les accions de l'*Avui* amb la voluntat de bastir el grup comunicatiu més important en llengua catalana.

4.2.10 Catalunya Express

El projecte de Sebastià Auger de fer de *Mundo Diario* un *Daily Mirror*²⁹¹ no va sortir tal i com ell esperava ja que el rotatiu va anar prenent un to polític allunyat del sensacionalisme anglès. Tanmateix, l'empresari decidirà reemprendre la idea i el 14 de desembre de 1976 apareixerà el vespertí *Catalunya Express*, projecte de premsa popular-sensacionalista del Grup Mundo. A més a més, d'aquesta manera Auger aconseguia el propòsit d'anar omplint de productes la nova seu del grup construïda a Cardenal Reig i que calia amortitzar.

Dirigit per Jaume Serrats, i amb una redacció encapçalada per Xavier Roig, Josep M. Sòria, Josep M. Casasús i Jaume Guillaumet (tots ells provinents de *TeleXprés*), *Catalunya Express* seguirà l'estela dels *tabloids* anglesos tot i que tindrà més atenció pels temes polítics i laborals donada la situació excepcional que s'estava vivint però tot tractat amb un to popular que permetés l'acostament del mitjà a les capes majoritàries de la població, a un públic interclassista poc habituat a llegir diaris (Pàmies, 1993: 72), creant un model de periòdic inèdit a l'Estat.

El diari era de format petit, feia servir grans titulars i fotografies també grans, l'ús dels fotomuntatges també era habitual i els articles tenien poc text. Hi havia poca opinió i molta presència de gèneres com la crònica, l'entrevista o el reportatge. Així mateix, es donava molta importància a l'esport i l'espectacle. Ni les vendes²⁹² ni la publicitat, però, no van acompanyar un dels projectes

---

290 Corporació Catalana de Comunicació està participada pel Grup Godó (en un 40%), el Grup Planeta (40%) i l'Institut Català de Finances (20%).

291 Casasús i Roig consideren que el diari, pel què fa a continguts i tractament informatius, també s'inspirava en els nord-americans *Daily News* i *New York Post*, així com en el francès *France-Soir* i l'alemany *Bild* (1981: 193).

292 Tot i la tirada inicial de 90.000 exemplars, el diari es va moure amb una mitjana que varia segons les fonts però que mai va superar els 10.000 exemplars (Pàmies, 193: 74).

més ambiciosos del Grup Mundo que va acabar arrossegat per la crisi general del grup.

La vaga indefinida promoguda per tots els treballadors dels diaris del Grup també va afectar *Catalunya Express* que, igual que *Mundo Diario* i *TeleleXpres*, va deixar de sortir a partir de l'11 de gener de 1980. Però a diferència dels altres dos, que reapareixerien en un epíleg de 10 mesos, el diari popular-sensacionalista d'Auger ja no tornaria als quioscos.

4.2.11 El Periódico de Catalunya

L'ensorrament del Grup Mundo i de totes les seves capçaleres (*Mundo Diario*, *TeleleXpres*, *Catalunya Express* i *4-2-4*) explica, en bona part, l'èxit fulgurant que va tenir des del principi una nova proposta arriscada que naixia de la mà d'Antonio Asensio i del seu Grupo Zeta i que es convertiria en el nou gran diari de la transició (Guillamet, 1994: 217). Després de fer fortuna amb la sortida al carrer, el maig de 1976, de la revista *Interviú*²⁹³ (que combinava de forma exitosa el periodisme d'investigació, la reflexió política i els articles d'escriptors i periodistes de reconegut prestigi amb reportatges eròtics de dones despullades), Asensio va gosar invertir bona part del capital obtingut amb la posada en marxa de dos diaris²⁹⁴ el 26 d'octubre de 1978: *El Periódico de Catalunya* i *El Periódico de Madrid*.²⁹⁵ Si bé aquest segon no va reeixir,²⁹⁶ l'èxit del rotatiu barceloní va tornar a sorprendre la pròpia empresa: en només cinc anys, ja es va convertir en el segon diari més venut²⁹⁷ a Catalunya i el tercer amb més difusió de tot l'Estat. Semblava evident que el nou projecte periodístic havia aconseguit captar bona part dels lectors que fins llavors havien apostat per altres publicacions d'esquerres com *Mundo Diario*, *TeleleXpres*, *Catalunya Express* o, fins i tot, el *Diario de Barcelona*.

La gran acceptació del diari per part dels lectors també s'explica pel model de publicació que va idear Asensio: un diari rigorós en la informació però que a la vegada no fes badallar els lectors. D'aquí que nasqués aquest periòdic

---

293 Tan sols un any després de la seva posada en marxa, *Interviú* ja fregava el milió d'exemplars venuts cada setmana: 706.748 l'any 1978 segons dades d'OJD.

294 En realitat, i tot i que tenien noms diferents (*El Periódico de Catalunya* i *El Periódico de Madrid*) es tractava d'una mateixa publicació amb dues edicions diferenciades.

295 Asensio somiava en fer un diari a Madrid que estigués pensat i dirigit des de Barcelona (Sánchez, 2003: 15).

296 Desapareixia pocs mesos després, el 30 d'abril de 1979. Els problemes tècnics impossibilitaven una correcta transmissió de la informació entre les edicions de Barcelona i Madrid. Tot i que s'havia ideat un enginy per enviar els textos, l'Unitronic (una cinta perforada introduïda en un aparell), la precària tecnologia de Telefónica no va permetre que reeixís la iniciativa (Sánchez, 2003: 15).

297 Segons dades d'OJD, *El Periódico de Catalunya* va passar de registrar unes vendes de 54.812 exemplars l'any 1979 a 129.699 exemplars el 1983.

popular, d'ideologia progressista que combinava el rigor de la premsa informativa-interpretativa amb el disseny vistós de la premsa popular. La intenció era distanciar-se de la premsa sensacionalista europea per fer un producte ideològicament progressista, que expressés la seva línia ideològica a través dels editorials i en l'enfocament informatiu però que també donés cabuda a altres opinions discrepants però democràtiques. En resum, que fos fidel al tres adjectius de popular, progressista i plural (Sánchez, 2003: 14).

La innovació del diari també venia per les seccions: si que és cert que s'apostava o s'especialitzava en seccions com *Cosas de la vida* (que era una suma de societat i local), els esports i els espectacles, tradicionals temes de què s'ocupava un periòdic sensacionalista; però amb la salvetat que també donaven cobertura, de forma completa, a les qüestions referides a Política, Economia i, fins i tot, Internacional, un tipus d'informació que rarament es trobava en una publicació de to popular-sensacionalista. A més a més, la voluntat d'acostar-se a un públic majoritari, urbà i juvenil també farà que el diari arrisqui a l'hora d'innovar: així, serà el primer a introduir diàriament el color a portada des de febrer de 1984 (Huertas, 1994: 506); apostarà decididament per treure un suplement esportiu els dilluns²⁹⁸ a partir de 1982; i aquest mateix any, provarà (sense sort) tot un seguit de suplementes locals a diferents poblacions de Catalunya seguint el model de la premsa regional francesa (Huertas, 1994: 506).

Per dur-lo a terme, Asensio va posar-hi al capdavant un periodista de 32 anys, Antonio Franco,²⁹⁹ que fins llavors no havia dirigit cap mitjà. Carlos Pérez de Rozas i Fermín Vílchez van ser els encarregats de dissenyar el nou producte. I una redacció plena de joves talents, molts d'ells provinents del *Diario de Barcelona* i del *Mundo Diario*³⁰⁰, entre els quals hi destacava Emilio Pérez de Rozas, José Luís Martínez Ibañez, Xavier Vidal-Folch, Margarita Rivièrè, Carles Pastor, Màrius Carol, Quim Regàs, Milagros Pérez Oliva, entre molts d'altres. Tot l'equip que formava el diari va començar treballant en una redacció improvisada instal·lada en un petit pis de lloguer propietat d'*El Noticiero Universal* que deixarien per ocupar un edifici al carrer Urgell amb Diputació. El 1982, i amb un volum de vendes de 100.000 exemplars, la redacció es traslladaria a un edifici ja de propietat amb més condicions (Sánchez, 2003: 27) a Consell de Cent amb Passeig de Sant Joan, immoble que encara avui és la seu de la redacció.

---

298 A partir del moment en què diaris com La Vanguardia i El País deixen de respectar la prohibició de treure edició els dilluns, El Periódico també s'atrevirà a incomplir la norma. La possibilitat de publicar en dilluns farà que apostin per treure un suplement esportiu.

299 Franco estarà al capdavant del diari en dues etapes: de 1978 a 1982 i de 1988 a 2006. Ginés Vivancos serà director de 1982 a 1984; Enrique Arias de 1984 a 1988; i Rafael Nadal és l'actual director, càrrec que ocupa des de 2006.

300 El mateix Antonio Franco havia treballat al Brusi i havia estat subdirector, durant poc mes d'un més, del diari d'Auger.

Amb el projecte consolidat, Antonio Franco deixarà el diari l'any 1982 per posar en marxa l'edició catalana d'*El País*. Això comportarà certa inestabilitat a *El Periódico* ja que el substitut de Franco, Ginés Vivancos, no acabarà de quallar. Després d'un cert estancament del projecte a finals de la dècada dels 80, es va veure necessari que tornés Antonio Franco per iniciar una segona etapa al capdavant del diari que s'allargaria des del març de 1988 fins l'any 2006.

Amb Franco novament com a director, les innovacions tornaran: així *El Periódico* serà pioner en la informatització de la redacció i en l'ús dels gràfics i infogràfics a partir, sobretot, dels Jocs Olímpics,³⁰¹ o també el primer en oferir totes les pàgines a color, a partir de desembre de 2002 quan estrena un nou redisseny que marca tendència per l'adaptació dels formats típics d'internet a les pàgines del diari.³⁰² Però, sens dubte, una de les apostes més arriscades i, alhora, reeixides del diari serà la doble edició castellà-català que des de 1997 oferirà als seus lectors. Tot plegat permetrà que el diari del Grupo Zeta superi els 200.000 exemplars³⁰³ i se situï per davant de *La Vanguardia* com a diari més venut a Catalunya.

Els darrers anys, marcats per la mort del propietari, Antonio Asensio, el 2001, i pels canvis a la direcció (Franco és substituït per Rafael Nadal el 2006, i aquest per Enric Hernández, a inicis de 2010), també es compliquen per la irrupció dels diaris gratuïts que afecten, especialment, el model popular que ofereix *El Periódico* ja que s'adrecen a un tipus de públic molt semblant. Aquest és un dels motius principals que pot explicar el descens de vendes del diari, que després de superar el llistó dels 200.000 exemplars a finals de la dècada dels 90, durant els primers anys del segle XXI ha tornat a cedir el lideratge en vendes a *La Vanguardia* en rebaixar la xifra i situar-se en 160.000 diaris venuts.

---

301 Durant els 15 dies que van durar els Jocs Olímpics de Barcelona'92, el diari va treure un suplement especial dedicat exclusivament a l'esdeveniment esportiu amb un gran ús de l'infografia..

302 El canvi de format s'explica per la instal·lació d'una gran planta d'impressió a Paret del Vallès, l'any 2000, que en aquell moment era l'única de tot l'Estat que permetia fer diaris de 100 pàgines a tot color (Sánchez, 2003: 31).

303 Segons dades d'OJD, *El Periódico de Catalunya* va superar els 200.000 exemplars venuts l'any 1995.

5. ANÀLISI TEMÀTICA

Sobre la base d'un estudi hemerogràfic que contempli l'anàlisi de contingut dels missatges emesos,³⁰⁴ es planteja la necessitat prèvia d'elaborar unes fitxes de construcció de categories (Wimmer i Dominick, 2000: 144) que permetin la descripció acurada de les diverses unitats redaccionals. Amb aquest material, es podrà procedir a l'anàlisi i la interpretació del contingut dels mateixos.

S'escull com a model de fitxa d'anàlisi hemerogràfica elaborada per l'Arxiu Històric de la Ciutat de Barcelona per a la descripció de continguts de periòdics i revisada per Jaume Guillamet³⁰⁵ però se n'adapten les categories per adequar-les a les necessitats d'estudi i a les pròpies característiques,³⁰⁶ per una banda, de les peces de relat (informatives-interpretatives) i, per l'altra, de comentari (o argumentatives), diferenciant, en aquest cas i per les raons ja exposades en l'apartat metodològic, l'opinió pròpia del mitjà (gènere editorial) de l'opinió signada (resta d'articles d'opinió). Així, doncs, s'acaben construir tres formats de fitxa diferenciat tot i que prenent en tots els casos el mateix model com a base.

5.1 MODEL D'ANÀLISI I DESCRIPCIÓ DE LES FITXES DE LES PECES EDITORIALS

A partir del model de fitxa base, per a l'estudi concret del gènere editorial s'inclouen els següents camps:³⁰⁷

1. *Número de fitxa*: s'indica el número d'aquell registre.
2. *Període d'anàlisi*: Apartat classificatori en què s'especifica en quin dels deu períodes estudiats se situa l'editorial en qüestió.
3. *Model*: Seguint la definició de Martínez Albertos (1992: 246; 369 i 370), es classifiquen els editorials segons si segueixen un model de *premsa lliure* o un *model totalitari*.³⁰⁸
4. *Estil*: A partir de l'esquema de Brown i Mott recollit per Gomis (1989: 170-172) i el de De Grégorio (Martínez Albertos, 1989: 232), s'adapta una

---

304 Vegeu capítol 1.2.

305 Fitxa presentada per Jaume Guillamet en el curs de doctorat en Comunicació Social del Departament de Comunicació de la Universitat Pompeu Fabra, bienni 2001-2003.

306 Veure capítol 1.1.1

307 Se suprimeix l'apartat de *Gènere*, categoria afegida per Jaume Guillamet per expressar el tipus d'unitat informativa segons el gènere periodístic: notícia, crònica, reportatge, entrevista, article, editorial, fotografia, dibuix... Com que en aquest cas, sempre designa el gènere editorial no s'inclou en la fitxa. En els casos en què es pogués tractar del subgènere dels *solts*- indicat per Martínez Albertos (1992: 371)- s'indicaria a l'apartat de *Notes*.

308 Aquesta classificació es justifica en el punt 5.2 d'aquesta mateixa tesi.

classificació d'estil editorial que contempla quatre categories: autoritari/didas-càlic, informatiu/objectiu, explicatiu/didàctic o interpretatiu.³⁰⁹

5. *Títol*: Indica el títol que rep l'article. En tractar-se d'editorials, habitualment el títol és una frase breu, d'un mínim d'una paraula i un màxim sis.

6. *Nom de la publicació*: apartat que recull el nom genèric que rep el diari en el qual es publica aquell text editorial.

7. *Data de la publicació*: indica el dia, el mes i l'any en què es publica el text.

8. *Pàgina*: apartat on s'especifica la pàgina o pàgines en les quals es troba l'editorial. En el cas que el text ocupi un espai d'interès rellevant en la publicació (portada, segona portada) també s'indica en aquest camp.

9. *Resum del contingut*: síntesi descriptiva i no valorativa dels continguts essencials de l'editorial. S'indiquen els elements més rellevants del text però no s'entra en interpretació ni valoració.

10. *Paraules clau*: mots que permeten identificar els continguts més importants sobre els quals tracta aquest editorial.

11. *Matèria principal*: tema més important sobre el qual tracta l'editorial. Aquest camp s'omple només amb un sol ítem. Com a mètode classificatori, es fa servir un llistat de possibles matèries entre les quals s'escull el tema de cada text.

12. *Matèries secundàries*: en el supòsit que el text inclogui altres temàtiques, s'indiquen en aquest apartat. Es fa servir el mateix mètode classificatori explicat.

13. *Persones citades*: es recullen tots els noms de les persones a les quals es fa referència en els textos, acompanyat del càrrec que ocupaven en el moment en què es va escriure el text. Quan són personatges prou coneguts, s'obvia la descripció del càrrec. La referència a un personatge tan pot ser a través de l'aparició del seu nom o part del seu nom en el text (un cognom, per exemple) com a partir de la indicació del seu càrrec (per exemple, el president del govern).

14. *Institucions citades*: contempla totes les institucions que apareixen anomenades en l'editorial. S'entén el terme institució en el sentit més ampli de la paraula. Per tant, s'inclou qualsevol organisme, empresa, partit polític...

15. *Descriptors topogràfics*: camp en què s'especifiquen els noms de ciutats, països o altres indrets que apareixen referenciats en el text.

16. *Notes*: apartat en què es recullen les apreciacions o comentaris que, tot i ser interessants i rellevants per a l'anàlisi, no tenen cabuda en cap dels camps anteriors. Habitualment, el tipus de notes van en dos sentits: indicació valorativa i interpretativa d'alguns aspectes del text que siguin especialment indicatius i descripció de l'espai que ocupa el text dins la paginació habitual del diari.

---

309 Veure apartat 1.3.2.2 d'aquesta mateixa tesi.

5.1.1 Descripció general de les seccions editorials: models i estils

Els editorials dels diaris de la transició reuneixen unes característiques concretes que els fan especialment singulars ja que se situen en l'espai políticament confús que s'estableix entre el final d'una dictadura i l'assoliment de la democràcia. És en aquestes circumstàncies polítiques precises que cal situar l'editorialisme d'aquests mesos. Un canvi polític que també comporta modificacions en la legislació de premsa com és la supressió de l'article 2 de la Llei de Premsa i Impremta de 1966. Però aquesta avenç no es produeix fins l'1 d'abril de 1977, gairebé un any i mig després de la mort de Franco. Per tant, cal tenir present que bona part dels articles analitzats en aquest estudi estan sotmesos encara a una llei implantada en ple franquisme.

En tant que el correcte desenvolupament de l'editorialisme necessita, en paraules del Committee on Modern Journalism,³¹⁰ desenvolupar-se en una premsa lliure i responsable, es produeix durant aquests mesos una situació contradictòria i de complexitat política que posa en una situació incòmode els mitjans de comunicació: optar per seguir al costat de la legalitat vigent i anar evolucionant al ritme que ho fan els canvis polítics; o començar a posar en pràctica un model de premsa lliure tot i que de forma il·legal, o si més no, al·legal. Si bé just després de la mort de Franco seran ben pocs els rotatius que apostaran per aquesta darrera opció, a mesura que vagin avançant els mesos i els esdeveniments, i sense que la llei els empari, la totalitat dels diaris de Barcelona optaran per aquest model de premsa lliure.

Aquest fet queda constatat quan es compara el model periodístic (premsa lliure o autoritari)³¹¹ que publiquen els diaris en dos períodes separats per pocs mesos de diferència: la mort de Franco (novembre de 1975) i la dimissió d'Arias Navarro (juliol de 1976). En aquest primer període, que transcorre en dies d'incertesa política, la gran majoria d'editorials publicats responen a les característiques bàsiques del model autoritari (veure quadre 1). En quatre rotatius (*La Vanguardia Española*, *El Noticiero Universal*, *Solidaridad Nacional* i *La Prensa*) tots els textos editorials que publiquen entre el 20 i el 24 de novembre s'inscriuen en aquest model. Hi ha dos diaris (*Diario de Barcelona* i *El Correo Catalán*) en què, si bé la majoria de peces també són d'aquest estil, coincideixen a publicar editorials de to lliure a mesura que els dies avancen i després de la presa de possessió del rei. El cas de *TeleXprés* es troba a mig camí entre un i altre model ja que mentre que els primers dies després de la mort de Franco opten pel model autoritari, a mesura que van avançant les jornades els editorials respondran al model lliure. Finalment, cal destacar l'aposta clara per un model de premsa lliure que es fa des dels editorials de *Mundo Diario*, l'únic rotatiu que des del primer moment optarà per aquest model.

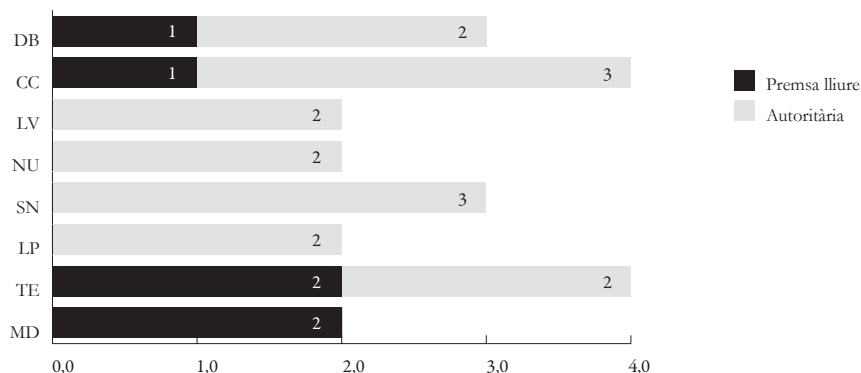
---

310 Veure apartat 1.3.2.2 d'aquesta tesi.

311 Veure apartat 1.3.2.2 d'aquesta tesi.

Quadre 1

EDITORIALS NOVEMBRE 1975 (números absoluts)

312

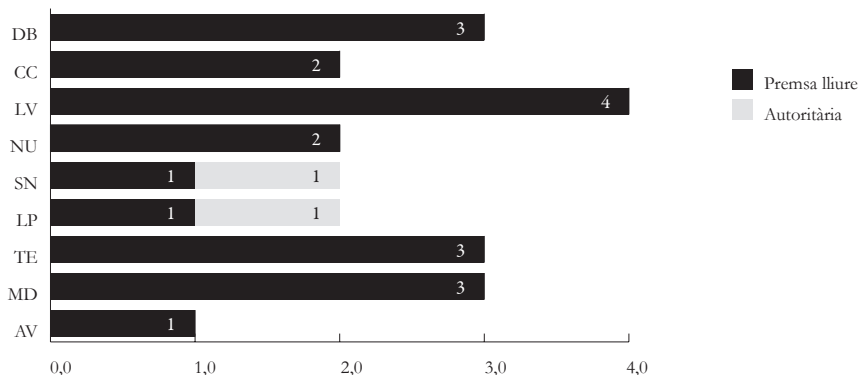
El panorama canvia radicalment pocs mesos després. Set dels nou diaris que en aquell moment es publicaven, ja aposten per un model d'editorial de premsa lliure i tan sols la premsa del Movimiento, *Solidaridad Nacional* i *La Prensa*, encara publica algun text que reuneix característiques del model autoritari (veure quadre 1b). Tanmateix, aquesta opció per la llibertat (que s'anirà consolidant en els següents períodes analitzats fins que desaparegui completament el model autoritari)³¹³ no implica que els diaris abandonin les cauteles i facin de seguida defenses abrandades de la democràcia o crítiques ferotges al franquisme; ans al contrari, i tal i com queda demostrat en el capítol següent, l'ús d'aquesta llibertat de *facto* anirà acompanyada d'una extrema responsabilitat, moderació i cura per part dels mitjans a l'hora d'exposar allò que creuen. Fins que les llibertats no es vagin consolidant, les posicions ideològiques no s'aniran desacomplexant.

312 En aquest gràfic i els següents, s'utilitzen aquestes abreviacions de noms: DB, *Diario de Barcelona*; CC, *El Correo Catalán*; LV, *La Vanguardia*; NU, *El Noticiero Universal*; SN, *Solidaridad Nacional*; LP, *La Prensa*; TE, *TeleXpres*; MD, *Mundo Diario*. Tot i no aparèixer en aquest primer gràfic, també s'utilitzaran AV, *Avui*; CE, *Catalunya Express*; EP, *El Periódico de Catalunya*.

313 Des del tercer període d'anàlisi, el desembre de 1976, ja no trobem cap peça editorial que respongui al model autoritari.

Quadre 1b

EDITORIALS JULIOL 1976 (números absoluts)

Aquesta màxima queda corroborada també si es fa l'anàlisi de l'estil d'editorial que publiquen els diversos rotatius. Una visió global permet comprovar com l'estil interpretatiu (que correspon a l'editorialisme contemporani) és àmpliament majoritari (9 de cada 10 editorials analitzats, 458, responen a aquest estil); però mirant al detall es poden trobar fissures a aquest estil preponderant que s'expliquen pel propi procés de transició que experimenten els mitjans (veure quadre 2). Per exemple, és destacable que el gruix dels editorials d'estil didascàlic³¹⁴ (12 de 13) es trobin en el primer període analitzat (entre el 20 i el 24 de novembre de 1975): tots els rotatius que es publiquen durant aquelles dates (a excepció de *El Correo Catalán* i *Mundo Diario*) elaboren editorials d'aquesta mena. Aquest estil autoritari decau completament i només en trobarem un exemple més en el cas de *Solidaridad Nacional* (el periòdic que més editorials d'aquest estil publica, tant en termes absoluts com relatius: 6, que representen gairebé el 12%) on encara s'hi trobarà un text amb aquestes característiques en el següent període d'anàlisi (dimissió d'Arias Navarro).

Tot i ser ben pocs, la majoria d'articles d'estil informatiu/objectiu que es poden llegir també corresponen al primer període d'anàlisi: alguns rotatius opten per deixar de fer panegírics franquistes i, sense gosar en la majoria dels casos (*Mundo Diario* és un exemple a part), publicar editorials clarament opinatius, aposten per les peces d'estil informatiu/objectiu. L'únic rotatiu que seguirà amb aquest estil més enllà d'aquest primer període serà *La Vanguardia española*: 7 dels seus articles (un 6,4%) seran de to informatiu, esdevenint el mitjà que més en publica. En canvi, ni a *Mundo Diario* i ni en els tres rotatius que apareixen després de la mort de Franco (*Avui*, *Catalunya Express* i *El Periódico de Cata-*

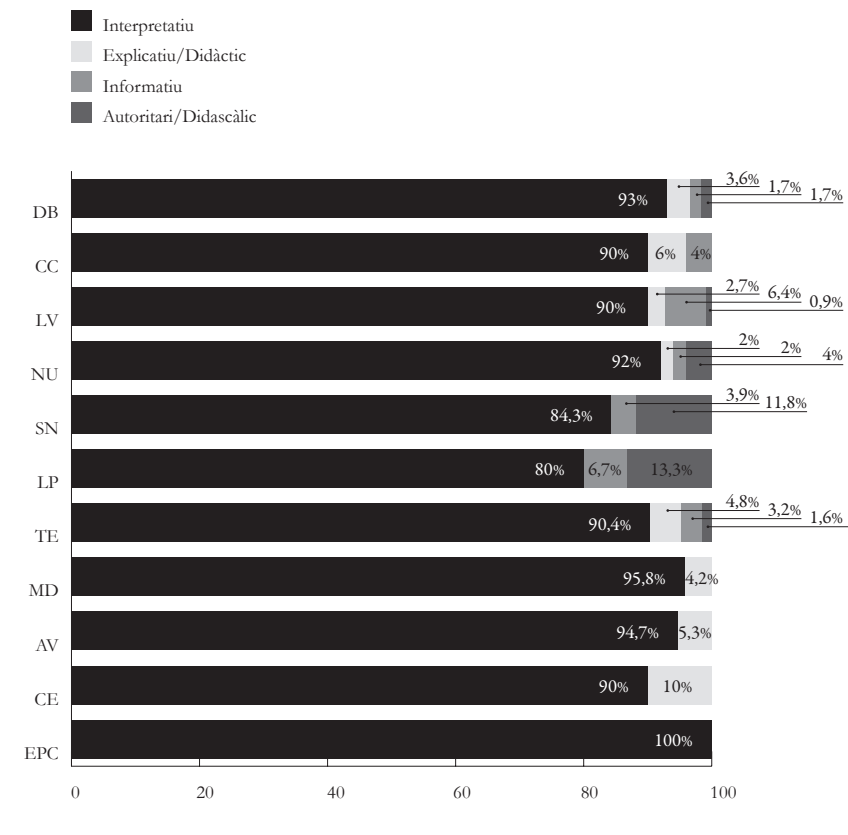
314 A partir d'ara, en direm sempre 'autoritari'.

lunya) no hi trobem, per raons òbvies, editorials d'estil autoritari ni tampoc de tipus informatiu. Estem davant, sens dubte, d'un nou editorialisme en llibertat desacomplexat.

Menció a part mereixen els editorials de to explicatiu o didàctic. El gruix d'aquestes peces (que publiquen tots els rotatius a excepció dels del Movimiento) es troben situades en els períodes d'eleccions o referèndums. Això respon a una lògica clara: són textos que, més que inclinar l'opinió en un sentit o altre del vot, orienten els lectors per explicar què i com es vota. Un tipus de periodisme d'orientació que es podrà trobar també en l'articulisme i en les peces d'informació.

Quadre 2

ESTILS DE LES PECES EDITORIALS (nov'75 - des'78)

5.1.1.1 Nombre d'editorials

El nombre i la freqüència en la publicació d'editorials són bons indicadors per comprovar l'evolució del propi gènere i, amb ell, dels mateixos mitjans.³¹⁵ En els deu períodes temporals estudiats, els 11 diaris de Barcelona publiquen un total de 505 articles (veure Quadre 3). *La Vanguardia Española* és el diari que més textos publica amb molta diferència, amb un total de 107 editorials, el que significa un 21'2% del total de textos analitzats. Seguit, a molta distància, se situa el vesperí *TeleXpres* amb 63 editorials i el *Diario de Barcelona* amb 57 articles, unes xifres que representen el 12'4 i l'11'3% respectivament. *Solidaridad Nacional* i *El Noticiero Universal* coincideixen en la publicació de 51 editorials (el 10%). A partir d'aquí les distàncies ja es fan més curtes: *El Correo Catalán*, 50 editorials (9'9%), *Mundo Diario* 48 textos (9'5%) i l'*Avui*, tot i que només abraça nou dels deu períodes estudiats,³¹⁶ en publica 38 (7'5%). A més distància ja queden els 20 textos de *Catalunya Express*³¹⁷ (3'9%), els 15 editorials de *La Prensa* (que li donen un 2'9% del total) i, finalment, els 5 d'*El Periódico de Catalunya*³¹⁸ (1%).

Quadre 3

NOMBRE D'EDITORIALS (números absoluts)

	nov 1975	jul 1976	des 1976	gen 1977	abr 1977	juny 1977	oct 1977	mar 1978	nov 1978	des 1978	³¹⁹ Altres	TOTAL
Diario de Barcelona	3	3	3	7	1	22	5	2	2	4	5	57
El Correo Catalán	4	2	1	3	4	11	8	/	7	4	6	50
La Vanguardia	2	4	3	12	15	33	6	4	6	3	19	107
El Noticiero Universal	2	2	1	6	5	13	5	3	3	9	2	51

315 Veure apartat 1.3.2.2 d'aquesta tesi.

316 L'*Avui* apareix el 23 d'abril de 1976 i, per tant, no es contempla el període del 20 al 24 de novembre de 1975.

317 En el cas del *Catalunya Express* són dos els períodes que no es contemplen, 20-24 de novembre de 1975 i 2-6 de juliol de 1976, ja que el diari apareix el 14 de desembre de 1976.

318 Aparegut el 26 d'octubre de 1978, d'*El Periódico de Catalunya* només en trobem editorials dels dos darrers períodes d'estudi.

319 Es computen en aquesta columna aquells editorials que, si bé no es publiquen en els dies concrets d'anàlisi, sí que tracten de forma directa les temàtiques abordades. Per la seva vàlua a l'hora de poder completar l'opinió del diari sobre un tema concret, es decideixen incloure en l'anàlisi.

Solida- ridad Nacional	3	2	2	5	4	15	4	1	2	4	9	51
La Prensa	2	2	1	1	0	1	5	/	/	2	1	15
Tele/eXprés	4	3	2	6	5	22	7	1	3	6	4	63
Mundo Diario	2	3	2	5	5	10	6	3	3	5	4	48
Avui	/	1	1	3	7	7	5	1	/	2	11	38
Catalunya Express	/	/	1	2	0	5	5	2	/	2	3	20
El Periódico de Catalunya	/	/	/	/	/	/	/	/	2	3	/	5
TOTAL	23	23	17	50	46	139	56	17	28	50	56	505

5.1.1.2 Freqüència

La freqüència en la publicació d'editorials és molt variable segons el diari i, fins i tot, segons el període en què es fixi l'atenció. El primer que cal assenyalar és que, a diferència de la premsa actual en què és habitual publicar editorials cada dia,³²⁰ en la totalitat del marc temporal estudiat tan sols un diari de la ciutat de Barcelona, *La Vanguardia Española*, publicava cada dia un mínim d'un editorial, i sovint dos. La resta de periòdics venien d'una tradició en què aquest gènere editorial no era regular i estava sotmès a un règim de censura. Aquesta situació feia que, molt sovint, s'optés per l'autocensura i, per tant, no es toquessin segons quines qüestions sensibles (Barrera, 2002: 426).

Héctor Borrat sosté que, quan la premsa no pot opinar sobre política per les raons que sigui – en aquest cas, per estar immersa en un règim dictatorial- busca estratègies que li permetin seguir donant la seva visió a partir de publicar textos editorials de temàtica diversa. I alhora combinar-ho amb els missatges de suport al sistema polític establert i amb silencis estratègics quan prefereixen no dir res (Borrat, 1989: 139). Això explicaria que els diaris durant el franquisme per una banda publicuessin editorials de to oficialista però que, d'altra banda, no adquirissin l'hàbit de publicar-ne cada dia, donat que no els era permès opinar sobre moltes qüestions i, com diu Borrat, potser preferien restar en un silenci estratègic.

320 Si ens fixem en la premsa de Barcelona de l'any 2010, *La Vanguardia* publica entre dos i tres editorials cada dia; *El Periódico* també en publica dos; *l'Avui* un editorial, tot i que a vegades també dos; i *El Punt* dos diàriament.

La premsa dels últims anys del franquisme, sobretot des de 1966, anirà obrint esclerxes de llibertat i sortejant la llei vigent a partir d'introduir crítica implícita al règim en titulars, notícies i textos en generals o, a vegades, no publicant informacions per tal de no beneficiar el govern (Barrera, 2002) però queda a l'aire l'interrogant de saber si també a través d'un gènere més compromès, com és l'editorial, els mitjans gosaven introduir aquesta crítica implícita a l'acció del govern.

Sigui per la raó que sigui, la freqüència en la publicació d'editorials durant els deu períodes estudiats (20-24 de novembre de 1975; 2-6 de juliol 1976; 14-16 de desembre 1976; 20-31 de gener 1977; 9-19 d'abril 1977; 1-25 de juny 1977; 15 i 23-26 d'octubre de 1977; 7-10 de març de 1978; 1 i 19-22 de novembre de 1978; i 3-8 de desembre de 1978) és irregular i, exceptuant el cas indicat de *La Vanguardia Española*, la resta de rotatius no en publiquen cada dia. Tanmateix, cal remarcar que quan finalitza el període d'anàlisi d'aquesta tesi, amb l'aprovació de la Constitució de 1978, ja són 6 els diaris que publiquen editorials diàriament (o gairebé cada dia): a més del ja citat de la família Godó, s'hi afegeixen el *Diario de Barcelona*, *El Correo Catalán*, *El Noticiero Universal*, *TeleXpres* i *Mundo Diario*, fet que corrobora la tesi exposada per Barrera que a més llibertat política i periodística, més freqüència d'editorials i menys silencis.

Un senzill càlcul que indica el percentatge de textos publicats sobre el total de dies estudiats permet comprovar aquesta freqüència d'aparició d'editorials i l'evolució que té aquesta secció (veure quadre 5). Si ens fixem en el diari de la família Godó veiem com aquest publicarà en un 127.5% dels dies estudiats, un fet que indica que no només publica un text cada dia sinó que sovint en publica dos. Només en el primer període, el que correspon a la mort de Franco, aquesta tendència es redueix espectacularment ja que només es publiquen 2 editorials en 5 dies.

TeleXpres registra uns percentatges de publicacions força elevats. En el 85.5% dels 69 dies analitzats (descomptats els festius) publica editorials. Tot i que la seva evolució és irregular i el percentatge d'editorials és sostingut per sobre del 50% en tots els períodes, també és en el darrer tram en què es detecta un augment amb la publicació de textos cada dia. El *Diario de Barcelona* també publica un editorial cada dia en diversos períodes analitzats tot i que en altres el percentatge arribarà a ser molt inferior. En el còmput global, el Brusí publicarà editorial en un 75.3% dels dies, o sigui que la freqüència és de tres editorials cada quatre diaris. Molt a prop trobem el diari *El Noticiero Universal* amb un percentatge de publicació d'editorials del 71%.

Un altre cas d'increment de freqüència i regularitat és el de *Mundo Diario*. El percentatge total del 63.7% és enganyós ja que si bé la publicació d'editorials és molt irregular en els primers períodes, a partir de mitjans de 1977 la freqüència augmenta i s'acaba consolidant la presència d'un editorial per dia. Igual percentatge (63.7%) té *El Correo Catalán* tot i que en aquest cas hi trobem una major irregularitat. *Solidaridad Nacional* publica editorials en 6 de cada 10 dies estudiats. La tendència del diari és irregular si bé és en la primera de les etapes analitzades, en la mort de Franco, quan l'índex és més elevat ja que arriba al 75%. Després, la resta de períodes aniran fluctuant tot i que mai s'aconseguirà una regularitat total en la publicació d'editorials. En el cas d'*El Periódico de Catalunya*, i tot i que només s'han pogut analitzar els dos darrers períodes, s'observa com la presència d'editorials si bé és important no és diària: se'n publiquen en el 55.5% dels dies analitzats.

Clarament més avall se situa l'*Avui* que dels 65 dies analitzats en el seu cas,³²¹ publica editorials en un 39,1%. És un cas curiós ja que si bé en la majoria dels trams estudiats no supera el 40% de publicació, en el període del 23 al 26 d'octubre de 1977 (arribada de Tarradellas), aquest percentatge puja espectacularment. En gairebé tres de cada deu dies *Catalunya Express* publica editorials.³²² Aquesta és la conclusió que es pot extreure del baix percentatge (27.8%) que registra el diari vespertí. Fins i tot, en algun d'aquests períodes, com el de la legalització del PCE o l'arribada del president Tarradellas, arriba a no publicar cap editorial. Finalment, i a molta distància amb un percentatge del 20.2% d'editorials publicats en els 69 dies d'anàlisi, se situa *La Prensa*, un diari que, a tenor de les xifres, publicava editorials de forma molt esporàdica, dos cada deu dies. Com més consolidada està la llibertat d'informació, menys voluntat o capacitat d'editorialitzar mostra aquest rotatiu en paral·lel amb el desmantellament progressiu del Movimiento Nacional que es produeix ja de forma oficial a partir del mes d'abril de 1977.

---

321 En el cas de l'*Avui* no es computen els dies del primer període.

322 Només es tenen en compte els quatre darrers trams temporals, ja que en els dos primers encara no s'havia fundat el diari.

Quadre 4

**PERCENTATGE DE DIES EN QUÈ ES PUBLIQUEN EDITORIALS
SOBRE EL TOTAL DE DIES QUE TÉ AQUELL PERÍODE (descomptant
els diumenges o dilluns que, per descans dominical, no sortia diari)**

	20-24 nov 1975 (1 festiu)	2-6 jul 1976 (1 festiu)	14-16 des 1976	20-31 gen 1977 (2 festius)	9-19 abril 1977 (2 festius)	1-25 juny 1977	15,23-26 oct 1977 (1 festiu)	7-10 març 1978	1,19-22 nov (1 festiu)	3-8 des 1978 (1 festiu)	TOTAL
Diario de Barcelona	75%	75%	100%	70%	11%	100%	125%	50%	50%	80%	75.3%
El Correo Catalán	80%	50%	33%	30%	44%	50%	200%	0%	175%	80%	63.7%
La Vanguardia	50%	100%	100%	120%	166%	150%	150%	100%	150%	60%	127.5%
El Noticiero Universal	50%	50%	33%	60%	55%	59%	125%	75%	75%	180%	71%
Solidaridad Nacional	75%	50%	66%	50%	44%	68%	100%	25%	50%	80%	60.8%
La Prensa	50%	50%	33%	10%	0%	4.5%	125%	0%	0%	40%	20.2%
Tele/eXprés	100%	75%	66%	60%	55%	100%	175%	25%	75%	120%	85.5%
Mundo Diario	50%	75%	66%	50%	55%	45%	150%	75%	75%	100%	63.7%
Avui	/	25%	33%	30%	77%	31%	125%	25%	0%	40%	39.1%
Catalunya Express	/	/	33%	20%	0%	22%	125%	50%	0%	40%	27.8%
El Periódico de Catalunya	/	/	/	/	/	/	/	/	50%	60%	55.5%

5.1.1.3 La política espanyola com a tema principal

Per tal de poder comprovar quines eren les qüestions que centraven més l'atenció dels rotatius a l'hora d'editorialitzar, s'han indexat les matèries (principals i secundàries) en un tesaure, que també té en compte les qüestions tractades en la resta de textos d'opinió i les peces de narració. La selecció d'aquests temes s'ha fet seguint dos criteris: en primer lloc, s'han classificat els textos analitzats seguint les mateixes seccions temàtiques que utilitzaven els diaris en aquella època. Així, apareixen temes com política espanyola, política catalana, política internacional, economia o eleccions. En els casos en què la reduïda divisió temàtica no era suficient per a emmarcar tots els temes tractats, s'ha

optat per afegir més matèries fent servir el criteri d'indexació de la Biblioteca de Catalunya (1991), que revisa el creat per la Library Congress dels Estats Units. Aquesta indexació també s'ha utilitzat per a verificar – i adaptar, en algun cas- les matèries extretes de les seccions temàtiques dels diaris.

1. Política
  - 1.1 Espanya
  - 1.2 Catalunya
  - 1.3 País Basc
  - 1.4 Internacional
  - 1.5 Municipal
  - 1.6 País Valencià
  - 1.7 Illes Balears
2. Violència política
  - 2.1 ETA
  - 2.2 GRAPO
  - 2.3 Triple A
  - 2.4 Extrema esquerra
  - 2.5 Extrema dreta
3. Eleccions i referèndums
4. Règim
  - 4.1 Franquisme
  - 4.2 Monarquia
  - 4.3 Democràcia
5. Constitució
6. Reivindicació
  - 6.1 Llibertat política
  - 6.2 Llibertat d'expressió
  - 6.3 Democratització
  - 6.4 Amnistia
  - 6.5 Social
  - 6.6 Nacionalitats
    - 6.6.1 Autonomisme
    - 6.6.2 Regionalisme
    - 6.6.3 Independentisme
    - 6.6.4 Nacionalisme
  - 6.7 Llengua catalana
7. Ideologia
  - 7.1 Esquerra
    - 7.1.1 Comunisme

- 7.1.2 Socialisme
- 7.1.3 Republicanisme
- 7.2 Centrisme
- 7.3 Dreta
- 7.4 Extrema dreta
  - 7.4.1 Falangisme
- 8. Organització de l'Estat
  - 8.1 Reformisme
  - 8.2 Rupturisme
  - 8.3 Immobilisme
- 9. Ordre públic - Defensa
  - 9.1 Exèrcit
  - 9.2 Cop d'Estat
  - 9.3 Repressió
- 10. Economia
- 11. Justícia
- 12. Cultura
- 13. Comunicació
  - 13.1 Llibertat d'informació
- 14. Religió, Església
- 15. Memòria històrica
- 16. Educació

A partir de la classificació d'aquest tesaure, i per tal d'indexar específicament les matèries de què tracten els editorials (com després es farà amb articles d'opinió i peces informatives), s'han separat els temes segons si eren principals en un article (d'aquest tipus només n'hi pot haver una per text) o secundaris (n'hi poden haver un o més, o no haver-n'hi). Tot i així, també s'ha fet un còmput global final que permet veure, per una banda, quants cops una matèria és principal, quants és secundària i la suma dels dos valors, que dona la xifra de quantes vegades aquell tema ha estat objecte d'un editorial.

L'estudi i interpretació de les matèries tractades és molt important de cara a conèixer quins són els temes que van configurant l'agenda temàtica que, poc a poc, els mitjans comencen a construir. Després de gairebé quatre dècades en què l'absència de llibertat d'informació impossibilitava que els mitjans marquessin la pròpia agenda temàtica política (que venia configurada pels dissenys governatius), amb la paulatina recuperació de les llibertats les matèries que els rotatius coincideixen a assenyalar com a prioritàries contribuïran de forma essencial a construir l'imaginari col·lectiu, a configurar una agenda temàtica inèdita fins ara.³²³ Un altre tema serà comprovar la capacitat que els

---

³²³ El concepte d'agenda setting és desenvolupat en el capítol 1.1.2.

mitjans de Barcelona tindran per marcar agenda pròpia o fins a quin punt dependran d'allò que succeeixi i marquin els diaris de Madrid.

Amb les dades de les matèries tractades en els editorials dels diaris de Barcelona, el primer que cal remarcar és la importància que es dona a una matèria com és la política espanyola (Veure quadre 5). Dels 505 editorials analitzats, aquesta temàtica apareix com a matèria principal en 157 ocasions. Aquesta xifra indica que més d' 1/3 de tots els editorials publicats s'ocupen de forma preeminent de política i, en aquest cas, espanyola. Si hi sumem els 116 textos en què aquesta qüestió ocupa l'atenció com a matèria secundària, en total tenim que 273 editorials (un 54% del total) tracten aquest aspecte, ja sigui de forma principal o secundària.

Les eleccions i referèndums ocupen també una part important de les preocupacions dels diaris, si ens fixem en la dada total de 88 articles en què es parla d'aquest tema, que correspon al 17% del corpus d'editorials. Que la política marca agenda ho constata el fet que, no només aquesta temàtica encapçala la present indexació, sinó que també la política circumscrita a Catalunya mereix l'atenció d'un altre 16% d'editorials, ja sigui com a tema principal o secundari, amb 83 articles. Això sí: a molta distància de l'atenció que rep la política en clau espanyola centrada bàsicament en allò que succeeix a Madrid.

Una quota de representació gairebé idèntica l'ocupa la violència política. Aquest ítem apareix amb força ja que 82 editorials tenen aquesta problemàtica com a focus argumental principal. Això representa que un 16% del total de textos apareix la violència terrorista i les seves conseqüències com a matèria principal. Cal fer constar, en aquest cas, que són els darrers mesos de 1976 i els primers de 1977 on aquesta qüestió ocupa més editorials per anar perdent protagonisme durant el 1978.

A més distància se situen els articles dedicats a temes de reivindicació catalanista o autonomista: un total de 28 editorials en parlen de forma temàtica, i 24 més ho tenen com a subjecte secundari (en percentatges, més del 10% del total es dediquen a aquest tema).

La indexació de matèries segueix amb editorials sobre economia (un total de 45), franquisme (34), monarquia (31), política internacional (28), comunicació i mitjans de comunicació (28), democratització (26), Constitució i constitucionalitat (25) - un tema que va prenent força, sobretot a partir de 1978-, reivindicació social (20), comunisme (14), la reforma política (13), militarisme i cops d'estat (10), església (7), socialisme, memòria històrica, política local i justícia (tots ells amb sis editorials en total), cultura i política basca (ambdós amb 4 editorials), regionalisme, amnistia, centrisme i ecologia (3), i tanca el

l·listat el republicanisme, amb dues editorials dedicades.

Si es focalitza l'atenció sobre els temes més abordats per cadascun dels rotatius, es pot comprovar com el *Diario de Barcelona* dedica 20 dels 57 articles analitzats, un 35%, a editorialitzar sobre política espanyola de forma principal, mentre que en onze textos més s'aborda de forma secundària. També la violència política, tot i que a força distància, té una parcel·la de protagonisme remarcable amb el 15% que representen els 9 editorials en què se'n parla com a matèria principal. I si se sumen els editorials que tenen la política catalana com a matèria principal i secundària (10 en total) ens trobarem que aquesta qüestió és present en un 17.5% dels dies. En canvi, les reivindicacions de to catalanista, tot i que durant el 1977 seran objecte de força editorials, després aniran perdent pes. Al costat contrari, l'economia, el reformisme, el franquisme o el socialisme ocupen molt pocs editorials.

A *El Correo Catalán* el tema principal també és la política espanyola amb percentatges similars al Brusi: un 30% (15) dels editorials analitzats tenen aquest tema com a matèria principal, i 14 més el tenen com a matèria secundària, unes dades que indiquen que en prop del 60% dels casos aquest tema apareix. Les eleccions i els referèndums ocupen el segon lloc en l'escala particular d'*El Correo Catalán*: en un de cada quatre textos se'n parla. El terrorisme i la política catalana tenen un ressò important. Com també és significatiu l'interès per les reivindicacions catalanes o l'economia. Temàtiques com la monarquia, la reivindicació social, la constitució o el paper de l'exèrcit mereixen molt poca atenció durant els mesos analitzats.

Al voltant de la política espanyola giren també la majoria d'editorials publicats a *La Vanguardia española*. Més d'un de cada quatre textos (28 sobre 107) tenen aquesta temàtica com a matèria principal, i la xifra s'eleva fins el 40% si comptem també les vegades que aquesta qüestió apareix com a matèria secundària. Un 14% dels editorials (15 textos) parlen d'economia com matèria principal, percentatge similar a l'atenció que rep la violència política (14 textos, el 13%). L'interès per la política també es demostra amb l'atenció que es dona a l'actualitat catalana d'aquesta matèria (9 editorials, el 8.5%), tot i que a molta distància del focus polític espanyol. També la política internacional té un espai d'interès en els editorials: en 7 és matèria principal (un 6.5%) i en 6 editorials més apareix com a aspecte secundari. Les reivindicacions socials, les eleccions i referèndums, la monarquia o l'església també gaudeixen de ressò a les pàgines del diari i permeten configurar un esquelet prou aproximat sobre els temes d'agenda del rotatiu de la família Godó. A l'altre extrem, destaca el gairebé nul interès per qüestions com les reivindicacions nacionals. Igual que la resta de diaris, també *El Noticiero Universal* dona a la política espanyola prioritat en els seus editorials: gairebé 2 de cada 3 editorials tracten d'una forma o altra aquesta qüestió. La violència política, la política catalana

i les eleccions i referèndums també reben prou atenció. En canvi, temes com l'economia, la política internacional o les reivindicacions nacionals i socials tenen una escassa rellevància en els editorials d'aquest rotatiu.

Un 57% dels articles de *Solidaridad Nacional* tenen com a matèria principal la política espanyola (29 de 51). Aquesta presència temàtica aclaparadora encara es fa més evident si s'hi sumen els 10 editorials en què apareix com a matèria secundària. Això representa que en 3 de cada 4 textos es tracta aquesta qüestió. A la violència política com a matèria principal se li dediquen gairebé el 8% dels editorials (4) i també és significatiu que 1 de cada 4 textos, 13 en total, tractin el tema de les eleccions i referèndums. També són remarcables els articles dedicats al franquisme i a la qüestió de la reforma de l'Estat, esdevenint així el diari que més aposta per aquesta matèria.

Més de la meitat dels editorials publicats a *La Prensa* durant aquest període (un total de 15, el 60%) tracten sobre política espanyola. La resta de peces tenen com a matèria principal la monarquia, el franquisme, el terrorisme, les eleccions, el reformisme i el regionalisme.

Al *TeleXpres* la situació no és gaire diferent a la resta de mitjans i també dedica 25 editorials dels 63 estudiats (gairebé el 40%) a tractar la política espanyola com a matèria principal. On també posen l'accent és en la violència política (6 editorials com a matèria principal, un 9.5%) i les eleccions i referèndums (4 editorials com a tema principal i 10 més com a secundari). El rotatiu vespertí es mostra molt sensible a abordar qüestions relacionades amb les reivindicacions nacionals: en un 20% dels textos es tracta aquesta qüestió. La Constitució, l'economia, la política internacional o les reivindicacions socials tenen un espai també destacat en el diari; en canvi, la monarquia, el franquisme o el reformisme polític apareixen de forma molt més testimonial.

La política espanyola és també amb diferència el tema més tractat de *Mundo Diario*, amb 13 editorials com a matèria principal sobre un total de 48 textos (un percentatge del 27%) però, a més, aquesta qüestió s'aborda de forma secundària en 16 editorials més de tal manera que 3 de cada 4 articles analitzats tracten sobre política espanyola. També són destacables els 8 editorials que parlen de les eleccions i referèndums com a matèria principal (el 16% del total) i els 7 que fan el mateix sobre violència política (prop d'un 15%). D'altra banda, són remarcables els editorials sobre la constitució, la democratització de l'Estat, la política catalana i les reivindicacions nacionals, un fet que mostra l'especial sensibilitat d'aquest mitjà cap al fet nacional català. Finalment, criden l'atenció els 7 textos que *Mundo Diario* dedica a parlar – això sí, de forma crítica en tots ells – sobre el franquisme.

A diferència de la resta, l'*Avui* no té la política espanyola com a tema principal. Són les reivindicacions nacionals les que ocupen un percentatge més elevat d'editorials: gairebé el 50% dels articles tracten aquesta qüestió. Que el marc referencial del diari és Catalunya i que, per tant, l'agenda temàtica ve marcada pels fets que ocorren al país encara es corrobora més amb els 12 editorials en què, de forma principal o secundària, es parla de política catalana (31.5%), mentre que la política en clau espanyola 'només' és tractada de forma principal en dos editorials. També mereixen especial atenció els 5 articles que es dediquen a parlar de les eleccions i referèndums com a matèria principal o els 4 que ho fan sobre violència política. En canvi, l'economia o el franquisme no són objecte d'aquests editorials.

El *Catalunya Express* dedica a la política catalana 5 textos d'un total de 20 analitzats (25%) com a matèria principal i 3 articles més com a tema secundari. Tanmateix, i tot i ser aquest el tema al qual es dedica més textos com a matèria principal, la qüestió que més espai d'opinió pròpia del diari ocupa és la política espanyola amb un total de 9 peces. El vespertí popular també dedica diversos editorials a les reivindicacions nacionals i a la violència política.

En darrer lloc, els 5 articles analitzats d'*El Periódico de Catalunya* es dediquen de forma preminent a la Constitució (2), a la política espanyola (1 de principal i 2 de secundaris), a la política catalana (1 de principal) i a la comunicació (1 més com a matèria principal). El fet que es puguin analitzar tan pocs articles dificulta poder extreure massa conclusions sobre la tematització que duu a terme aquest mitjà a través dels seus editorials; percepció que sí que podrà ser més completa amb la visió que donin els articles d'opinió externa i les peces de relat.

Quadre 5

NÚMERO D'EDITORIALS I TEMA DE CADA DIARI (entre parèntesi, número de referència del tesaure)

		DB	CC	LV	NU	SN	LP	TE	MD	AV	CE	EPC	Total (desglossat)	TOTAL
Espanya – política (1.1)	Mat. principal	20	15	28	17	29	4	25	13	2	3	1	157	273
	Mat secundària	11	14	15	15	10	5	14	16	8	6	2	116	
Eleccions – referèndum (3)	Mat. principal	4	8	5	4	2	2	4	8	5	0	0	42	88
	Mat secundària	5	4	5	4	11	0	10	3	2	1	1	46	

Catalunya– política (1.2)	Mat. principal	7	4	9	5	3	1	4	2	6	5	1	47	83
	Mat secundària	3	5	5	5	3	0	5	1	6	3	0	36	
Violència política (2).	Mat. principal	9	6	14	6	4	1	6	7	4	2	0	59	82
	Mat secundària	5	3	5	3	1	0	2	2	1	0	1	23	
reivindicació – catalanista– autonomista (6.6.1)	Mat. principal	2	1	0	2	1	0	7	0	11	4	0	28	52
	Mat secundària	5	2	1	0	0	0	6	3	7	0	0	24	
Economia (10).	Mat. principal	2	3	15	1	2	2	2	0	0	0	0	27	45
	Mat secundària	0	0	8	0	3	0	6	1	0	0	0	18	
Franquisme (4.1)	Mat. principal	1	0	3	1	1	1	0	2	0	2	0	11	34
	Mat secundària	0	4	1	2	3	2	4	5	0	1	1	23	
Monarquia (4.2)	Mat. principal	2	1	2	1	1	1	0	0	1	0	0	9	31
	Mat secundària	5	2	3	3	2	0	3	2	2	0	0	22	
Democràcia – democratit- zació (4.3)	Mat. principal	1	1	0	0	0	0	0	0	1	0	0	3	29
	Mat secundària	4	2	3	3	3	1	2	6	1	1	0	26	
Política internacional (1.4)	Mat. principal	2	0	7	3	1	0	2	0	1	0	0	16	28
	Mat secundària	3	0	6	0	0	0	3	0	0	0	0	12	
Comunicació (13)	Mat. principal	2	2	3	2	3	1	3	1	3	1	1	22	28
	Mat secundària	0	0	2	0	0	0	1	0	1	2	0	6	
Constituciona- litat (5)	Mat. principal	1	1	1	2	2	1	3	4	1	1	2	19	25
	Mat secundària	0	0	2	0	0	0	3	0	0	1	0	6	
Reivindicació – social (6.5)	Mat. principal	0	1	6	0	0	1	1	1	1	1	0	12	20
	Mat secundària	0	0	1	0	1	1	3	0	2	0	0	8	
Comunisme (7.1.1)	Mat. principal	2	3	1	2	0	0	0	1	2	0	0	11	14
	Mat secundària	0	0	2	0	0	0	0	1	0	0	0	3	
Reforma – política (8.1)	Mat. principal	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	13
	Mat secundària	1	1	2	1	4	2	1	0	1	0	0	13	
militarisme – cop d'estat (9.1)	Mat. principal	0	1	0	0	0	1	1	0	0	1	1	5	10
	Mat secundària	0	0	3	0	1	0	0	1	0	0	0	5	

Església (14)	Mat. principal	0	1	3	0	0	0	0	1	0	0	0	5	7
	Mat secundària	0	0	1	0	0	0	1	0	0	0	0	2	
Socialisme (7.1.2)	Mat. principal	1	0	0	1	1	0	1	0	0	0	0	4	6
	Mat secundària	1	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0	2	
Memòria històrica (15)	Mat. principal	0	0	0	0	1	0	0	0	0	0	0	1	6
	Mat secundària	1	0	0	0	2	1	1	0	0	0	0	5	
Municipis – política (1.5)	Mat. principal	0	0	2	2	0	0	2	0	0	0	0	6	6
	Mat secundària	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	
Justícia (11)	Mat. principal	0	0	1	0	0	0	0	2	0	0	0	3	6
	Mat secundària	0	0	2	0	0	0	0	0	1	0	0	3	
Cultura (12)	Mat. principal	0	0	1	1	0	0	1	0	0	0	0	3	4
	Mat secundària	0	0	0	0	0	0	0	0	1	0	0	1	
Política basca (1.3)	Mat. principal	0	0	0	1	0	0	0	0	0	0	0	1	4
	Mat secundària	0	1	1	0	0	0	0	0	0	0	1	3	
Regionalisme (6.6.2)	Mat. principal	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	3
	Mat secundària	0	0	1	0	0	2	0	0	0	0	0	3	
Centrisme (7.2)	Mat. principal	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	3
	Mat secundària	1	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0	2	
Republicanisme (7.1.3)	Mat. principal	0	0	0	0	1	0	0	0	0	0	0	1	3
	Mat secundària	0	0	0	0	1	0	0	0	0	0	0	2	
Amnistia (6.4)	Mat. principal	1	1	0	0	0	0	1	0	0	0	0	3	3
	Mat secundària	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	

5.1.1.4 De Suárez a Azaña: els personatges citats

L'interès per conèixer i indexar els personatges citats respon a la certesa que el recompte dels protagonistes dels textos analitzats també dona informació molt valuosa sobre la tematització de la premsa de Barcelona durant aquells anys. A través dels personatges citats en els editorials (procediment que més endavant es farà també amb la resta de peces d'opinió i relat) s'obtenen dades que afegeixen informació a l'hora de descriure i analitzar l'agenda temàtica que va configurar la premsa d'aquells anys i que permet conèixer les apostes temàtiques que fa cada rotatiu.

En concret, el buidat del camp persones citades de les 505 fitxes de contingut permet veure com els diaris citen un total de 221 persones diferents en els seus editorials. D'aquestes, 142 només apareixen una sola vegada i en un sol editorial d'algun dels diaris. I la resta, 79 personatges, són citats en més d'una ocasió. Si agafem el llistat dels 31 personatges (tots els que són citats, com a mínim, 4 vegades) que més apareixen en aquests editorials (veure quadre 6),³²⁴ podem comprovar com 28 d'ells són persones dedicades a la política o amb responsabilitats en aquest àmbit.³²⁵

Òbviament, el llistat està encapçalat per un polític: Adolfo Suárez, que apareix en un total de 118 editorials; o sigui que en gairebé un de cada 4 textos es parla del que seria president del govern espanyol entre 1976 i 1980. Seguidament trobem el rei Joan Carles I (que en alguns editorials encara apareix citat com a Príncep d'Espanya): se'l cita en un 18% dels editorials. Aquests són, amb molta diferència, els dos personatges que acaparen més l'atenció. A molta distància, hi trobem el general Francisco Franco que apareix 49 vegades citat (gairebé el 10% dels editorials) seguit del primer polític català que apareix a la llista, el president de la Generalitat de 1954 a 1980, Josep Tarradellas, que el trobem en 43 editorials (8.5%), aparicions molt concentrades als darrers mesos de 1977 quan torna a Catalunya. La cinquena persona més citada, 17 vegades (3.3%), segueix sent un polític, el president del govern espanyol de 1974 a 1976, Carlos Arias Navarro; mateixa professió que comparteixen el sisè i setè de la llista, Felipe González (que apareix en 14 editorials) i el vicepresident del Govern espanyol entre 1976 i 1981, Manuel Gutiérrez Mellado (13 cites). El vuitè personatge més citat, el militar i president del Consell Superior de Justícia Militar, Emilio Villaescusa, és el primer no polític que apareix en el llistat tot i que tan sols se'l cita en 11 ocasions (2.1%), la mateixa presència que obtenen els líders polítics d'Alianza Popular, Manuel Fraga, i del PCE, Santiago Carrillo. A més, la presència de Villaescusa en els textos no es deu al seu rol professional sinó al fet que va estar segrestat pels GRAPO l'any 1977. Un cas similar és el del president del Consell d'Estat, Antonio María Oriol y Urquijo, també segrestat per la mateixa organització a finals de 1976 i que apareix en 10 editorials (1.9%).³²⁶

Altres dades destacades d'aquest llistat dels 31 més citats (que tanquen Lluís Maria Xirinacs i Manuel Azaña, entre d'altres) és que, per exemple, rep més atenció Francesc Macià, el president català del 1931 al 1933, que el polític

---

324 El quadre 4 agafa els 30 personatges més citats que a la vegada compleixen el requisit de sortir en un mínim de 4 editorials cadascun d'ells.

325 Els tres restants són Emilio Villaescusa, militar, Joan de Borbó, comte de Barcelona i Javier de Ybarra, empresari. Aquestes dades representen que només el 10% de les persones de la llista no són polítiques. El percentatge sobre el llistat total és igual de revelador, tot i que les dades no són tan dispars: de 221 persones citades, tan sols 50 no són polítiques o no s'hi dediquen. Això significa que el 77% de les persones que apareixen són d'aquest àmbit professional.

326 Un tercer cas similar és el de l'empresari basc Javier de Ybarra segrestat i assassinat per ETA l'any 1977 que apareix en un total de 5 editorials.

socialista Joan Reventós. O és més citat Francesc Cambó, cap de la Lliga fins la guerra civil, que Jordi Pujol, líder de Convergència Democràtica.

Si analitzem la casuística periòdic per periòdic, podem observar com el *Diario de Barcelona* compleix els termes generals i converteix Suárez en el personatge més citat (apareix en el 31.5% dels editorials analitzats), gairebé empatat amb el rei Joan Carles (29.8% dels textos). Franco i Tarradellas empaten amb l'aparició en 7 editorials (12.2%) mentre que el quart més citat és Santiago Carrillo (10.5%). Com també és rellevant l'aparició de Felipe González (7% dels textos) o Joan Reventós (se'l cita en un 5.2% del total).

L'aparició de personatges als editorials d'*El Correo Catalán* és molt semblant als resultats que dona l'anàlisi en global dels 10 rotatius. Així, en primer lloc trobem Adolfo Suárez, citat en un 20% dels textos i seguidament se situa el rei (amb un 18%). Una major atenció als polítics catalans es constata amb el fet que sigui Tarradellas qui ocupi la tercera posició, citat en el 12% dels editorials, per davant de Franco (10%). És remarcable també que en els editorials d'*El Correo Catalán* no hi aparegui citat cap vegada el líder de Convergència Democràtica, Jordi Pujol, i més si tenim present que des d'inicis de 1970 el polític havia entrat a formar part de l'accionariat del rotatiu i a mitjans de la dècada es convertiria en un dels accionistes principals.

La presència de Suárez i el rei a *La Vanguardia Española* és molt semblant: són citats en un 23 i un 19% dels textos, respectivament. Aquests dos personatges ocupen les dues primeres posicions a molta diferència ja que el tercer més citat, Franco (prop del 6%) i el quart, Tarradellas, en només 3 ocasions se'l cita, empatat amb el president del govern espanyol l'any 1973, Luis Carrero Blanco, amb Felipe González i Manuel Fraga. Jordi Pujol tan sols apareix un parell de vegades.

Invertint la tendència general, el rei Joan Carles és el personatge més citat (en 10 ocasions, gairebé el 20%), seguit de ben aprop per Suárez (9 vegades, el 17%) en els editorials de *El Noticiero Universal* que tenen com a curiositat que en 32 casos (un 62% del total) no se cita ningú. És destacable la presència en tres editorials de Franco, igual que Tarradellas, però també cal constatar l'aparició de polítics conservadors com el líder de la Lliga Francesc Cambó, i el polític demòcrata cristià i ministre d'Educació de 1951 a 1956, Joaquín Ruiz Giménez, en dues ocasions cadascun. Altres protagonistes del moment històric com Santiago Carrillo, Jordi Pujol, Joan Reventós o Manuel Fraga, entre d'altres, no són citats en els editorials d'aquest rotatiu.

En el cas de *Solidaridad Nacional*, en un 20% dels editorials apareix la figura del president Suárez. El rei Joan Carles I és la segona personalitat més citada amb presència en el 13.7% dels articles. Una situació similar a la del general

Franco, que gaudeix d'una presència notòria en aquest rotatiu (apareix en 6 editorials), equiparable a la del monarca. És significativa la presència de Manuel Azaña, president de la II República de 1936 a 1939, en 4 editorials (un 8%), un fet que es veu corroborat amb l'àmplia representació de polítics de l'època de la República com el diplomàtic Salvador de Madariaga, el polític conservador Miguel Maura o el president de la II República de 1931 a 1936, Niceto Alcalá Zamora, si bé el tracten que reben sempre serà negatiu. El dictador Primo de Rivera també rep l'atenció del rotatiu en 3 editorials. En canvi, Felipe González, Santiago Carrillo o José María de Areilza no apareixen en cap peça editorial de *Solidaridad Nacional*.

En l'altre diari falangista, el vespertí *La Prensa*, l'hegemonia en els editorials la comparteixen dos personatges com el Rei Joan Carles I (apareix en el 40% de les peces) i Franco (26%). El president Suárez només se'l cita en dos articles, en igual proporció que Arias Navarro. Felipe González, Tarradellas o Gutiérrez Mellado apareixen tan sols en un article.

Gairebé en un 35% dels editorials (22 sobre 63) de *Tele/Expres* no hi apareix cap personatge citat. Entre els editorials en que sí que es parla de persones concretes, destaca amb molta diferència el president Suárez que apareix en 1 de cada 4 articles. En canvi, el rei Joan Carles I té una presència sensiblement menor: surt en 8 editorials (un 12.7%). Després el segueixen Franco i Tarradellas (5 editorials), i Arias Navarro i Areilza (3), entre d'altres. En sentit contrari s'observa com Felipe González no se'l cita en cap.

El líder del PSOE tampoc és present en cap text analitzat de *Mundo Diario* on sí que hi trobem Suárez gairebé en el 25% de les ocasions. El rei també té una presència destacada (amb un percentatge del 14.5%) tot i que crida l'atenció que es vegi superat per la notable presència de Franco que amb 8 aparicions se'l troba (tot i que, això sí, sempre de forma crítica) en el 16.6% dels editorials. Mentre que tant Fraga com Carrillo tan sols se'ls cita en una ocasió. Finalment, és significativa l'absència de referències a Tarradellas o la ja comentada de Felipe González.

El personatge més citat en el diari *Avui* és, com en la gran majoria de periòdics analitzats, Adolfo Suárez que apareix en el 26.3% dels editorials. Però significativament, és el president català Tarradellas el segon nom amb més presència: en concret, són 8 els editorials en què se'n parla (un 21%) i supera les cites del rei que *només* apareix en 4 ocasions (10.5%), gairebé igual que Franco que se'l cita en tres ocasions. La presència de política catalans es completa amb les referències al president de la Generalitat republicana de 1931 a 1933, Francesc Macià. Una presència idèntica a la de Felipe González i Arias Navarro. Personatges com Reventós o Pujol no són citats en cap editorial.

Adolfo Suárez és amb diferència el personatge més citat a *Catalunya Express* amb un total de 7 editorials sobre 20 textos analitzats (el 35%). El segueix Josep Tarradellas que surt en 5 editorials (25%). A distància se situa el rei Joan Carles (apareix 2 cops) mentre que Franco, Felipe González, Francesc Macià i Gutiérrez Mellado amb un editorial cadascun, completen el llistat de personatges citats pel diari. Novament, es fa difícil extreure conclusions en el cas dels exigus 5 editorials analitzats d'*El Periódico de Catalunya*. Simplement constatar que els únics personatges que apareixen són Gutiérrez Mellado, citat dues vegades, i Franco, que se l'anomena un cop.

Quadre 6

PERSONATGES MÉS CITATS EN EDITORIALS

	DB	CC	LV	NU	SN	LP	TE	MD	AV	CE	EPC	TOTAL
1. Adolfo Suárez	18	10	25	9	11	2	15	11	10	7	0	118
2. Rei Joan Carles I/ Joan Carles, Príncep d'Astúries	17	9	21	10	7	6	8	7	4	2	0	91
3. Franco	7	5	6	3	6	4	5	8	3	1	1	49
4. Josep Tarradellas	7	6	3	3	5	1	5	0	8	5	0	43
5. Carlos Arias Navarro	3	1	2	1	1	2	3	2	2	0	0	17
6. Felipe González	4	2	3	1	0	1	0	0	2	1	0	14
7. Gutiérrez Mellado (vicepresident)	0	4	2	1	0	1	2	0	0	1	2	13
8. Emilio Villacueva (president del Consell Superior de Justícia militar)	1	1	2	1	0	1	1	3	1	0	0	11
9. Manuel Fraga	1	2	3	0	1	0	2	1	1	0	0	11
10. Santiago Carrillo	6	2	1	0	0	0	1	1	0	0	0	11

11. Antonio María Oriol y Urquijo, president del Consell d'Estat	2	1	2	1	0	1	0	1	2	0	0	10
12. José M. De Areilza	1	2	2	0	0	0	3	0	0	0	0	8
13. Carrero Blanco	2	1	3	0	0	0	0	1	0	0	0	7
14. Francesc Macià	0	1	0	0	2	0	1	0	2	1	0	7
15. Joan de Borbó	2	0	2	0	0	0	1	0	1	0	0	6
16. Joan Reventós	3	1	2	0	0	0	0	0	0	0	0	6
17. Jimmy Carter	1	0	2	1	2	0	0	0	0	0	0	6
18. Valery Giscard d'Estaing	2	1	1	0	2	0	0	0	0	0	0	6
19. José Ortega y Gasset	0	0	1	1	3	0	0	0	0	0	0	5
20. Primo de Rivera	1	0	0	1	3	0	0	0	0	0	0	5
21. Adolf Hitler	1	0	0	0	1	0	2	1	0	0	0	5
22. Javier de Ybarra	1	0	2	0	1	0	1	0	0	0	0	5
23. Ruiz Giménez (democràcia cristiana)	0	0	2	2	0	0	1	0	0	0	0	5
24. Francesc Cambó	0	0	1	2	2	0	0	0	0	0	0	5
25. Torcuato Fernández Miranda (president de les Corts)	1	0	1	0	0	0	2	0	0	0	0	4
26. John F. Kennedy	1	0	0	1	1	0	1	0	0	0	0	4
27. Richard Nixon	2	0	0	1	1	0	0	0	0	0	0	4
28. Alfons XIII	2	0	0	0	2	0	0	0	0	0	0	4

29. Jordi Pujol	0	0	2	0	2	0	0	0	0	0	0	4
30. Lluís Maria Xirinacs	0	2	0	1	0	0	0	1	0	0	0	4
31. Manuel Azaña (president de la II república)	0	0	0	0	4	0	0	0	0	0	0	4
Editorials sense personatges citats	17	14	32	18	17	3	22	15	14	7	2	161

5.1.2 Descripció dels editorials de cada diari

Sense entrar a abordar qüestions del discurs (àmbit que queda desglossat en el capítol 6.2) es pot afirmar que igual que ha quedat constatat que no es pot establir una freqüència regular en la publicació d'editorials, tampoc es pot parlar d'un model de secció que sigui homogeni per a tots els rotatius. Més endavant es veurà com tracta, en forma i fons, cada diari el gènere editorial però podem anunciar algunes característiques comunes:

- Secció d'opinió. Fora de casos excepcionals, els editorials acostumen a formar part de la secció d'opinió del mitjà que habitualment es troba situada a les primers pàgines del rotatiu.
- Publicació a la portada: en la majoria de diaris, la rellevància d'un fet s'anuncia amb la publicació en portada de l'editorial.
- Titular: tots els editorials porten un titular curt, que habitualment té entre 1 i 5 paraules.

Per tal de poder conèixer a fons les característiques formals dels editorials dels onze diaris, s'analitzen de forma sistemàtica alguns aspectes concrets a partir de dades i informacions quantitatives extreïdes de cadascuna de les fitxes elaborades per a les unitats redaccionals analitzades i que queden agrupades i sintetitzades en els següents camps:

Periodicitat: permet conèixer si el gènere editorial té periodicitat i quina freqüència d'aparició té.

Ubicació: en quin espai del diari s'ubiquen els editorials i amb quines altres peces periodístiques comparteixen pàgina.

Superfície: quant d'espai, en llargada i amplada, ocupa el text i quants paràgrafs té l'editorial.

Titulació: com són els titulars: informatius, interpretatius, d'opinió. Amb quantes paraules estan formats.

Encapçalament: camp que serveix per saber si hi ha algun títol que doni nom al gènere i que el permeti identificar i diferenciar de la resta de textos.

Signatura: indica si el diari *signa* amb el nom del rotatiu la peça elaborada.

Estructura interna: l'estructura interna d'un editorial pot seguir dos esquemes³²⁷ (Martínez Albertos, 1992: 370):

- l'esquema típic de les sentències judicials.
- premissa major general; cas concret; conclusió deduïble.

5.1.2.1 *Diario de Barcelona*

Els editorials del *Diario de Barcelona* pateixen una seriosa metamorfosi des d'un punt de vista de forma uns mesos després de l'arribada a la direcció del diari de Tristán La Rosa (febrer de 1977) en substitució de Josep Pernau. Tota la irregularitat en la ubicació, presència o extensió de l'etapa Pernau es transforma totalment per convertir l'editorial en una peça del tot regular pel diari. Tot i que La Rosa ja és director en el període analitzat d'abril de 1977, els canvis anunciats no es poden apreciar fins l'estudi del mes de juny de 1977. En aquell moment, no només augmenta la freqüència sinó que els textos s'ubiquen en un espai fix i amb la voluntat de donar prestigi i sentit institucional a l'editorial, se'l situa per sota la *manxeta* i la capçalera del diari. Els canvis a la direcció que, novament, es produeixen l'octubre de 1977 (Antonio Alemany relleva La Rosa), amb la consegüent crisi a la redacció que aquesta substitució comportarà, no tindrà conseqüències a llarg termini pel què fa a les peces editorials des d'un punt de vista formal; però sí a la curta: des de mitjans de 1977, el diari publicava editorials gairebé cada dia però aquesta periodicitat s'estronca de cop. Tanmateix, poc temps després es restablirà aquesta pràctica, que s'acabarà de consolidar durant 1978. Aquestes són algunes de les característiques principals, a nivell formal, dels editorials d'aquest rotatiu:

Periodicitat	Irregular. Fins a mitjans de 1977, només es publiquen editorials davant de fets molt significatius. A partir de llavors (i a part d'una interrupció a causa del relleu a la direcció del diari) la presència d'editorials serà diària.
Ubicació	En els cinc primers períodes estudiats la ubicació és molt variable tot i que, menys en una ocasió, l'editorial sempre se situa a la portada, ja sigui la portada principal (gravat en buit) o la pàgina 3 (segona portada). A partir de juny de 1977, l'editorial sempre va a la pàgina 2, secció d'opinió i al costat de les cartes al director.
Superfície	Variàble en els cinc primers períodes estudiats: des d'un faldó de portada a una columna de pàgina interior. A partir de juny de 1977, ocupa entre el 40 i el 50% de la superfície total de la pàgina.

327 Com s'explica en el punt 1.1.1 d'aquest estudi.

Titulació	Títols informatius o interpretatius. De dues a sis paraules.
Encapçalament	Els editorials mai van encapçalats per la pròpia paraula “editorial”.
Signatura	En els cinc primers períodes estudiats, l’escut de la ciutat de Barcelona – present també en la capçalera del diari, se situa al final de cada editorial. A partir de juny de 1977, l’editorial se situa per sota l’escut del diari i la manxeta, tot dins d’un mateix requadre.
Estructura interna	Habitualment els editorials del <i>Diario de Barcelona</i> segueixen l’esquema de sentència judicial.

5.1.2.2 *El Correo Catalán*

També *El Correo Catalán* es veurà afectat per un relleu en la direcció del diari durant els mesos de transició.³²⁸ Tot i així, els editorials del rotatiu ja estaven en procés de canvi, si ens fixem en qüestions formals, en l’últim període de Rosselló i Pàmies: d’ocupar un espai fix (tot i que amb periodicitat irregular) a la secció d’opinió anomenada *El hombre – las ideas – los hechos*, passaran a situar-se a la portada o a la nova secció d’*Opinión* (després que desaparegui l’anterior) des de finals de 1976. Fins i tot, durant el període de les eleccions del 15 de juny de 1977, ja amb Llorenç Gomis a la direcció, l’editorial, quan n’hi hagi, se situarà a la secció creada especialment per aquell esdeveniment *Elecciones generales*. El següent quadre sintetitza les característiques formals dels editorials del diari:

Periodicitat	Irregular entre 1975 i mitjans de 1977. No hi ha cap freqüència lògica més enllà de la publicació d’editorials quan ho marca l’actualitat informativa. A partir de finals de 1977, es publiquen editorials cada dia.
Ubicació	També irregular. Entre 1975 i 1976, l’editorial s’emmarca dins la secció d’opinió <i>El hombre – las ideas – los hechos</i> (pàgina 3 o 7, segons l’època), i al costat d’altres articles d’opinió de col·laboradors. Després, els editorials apareixen generalment a la portada del diari i des de mitjans de 1977 tornen a ocupar pàgines (o a la secció <i>opinión o elecciones generales</i>) si bé en alguna ocasió especial ocuparan la portada del diari.

328 Llorenç Gomis substitueix Andreu Rosselló i Pàmies el juny de 1977.

Superfície	Variable: des d'una columna fixa situada a l'esquerra de la pàgina quan forma part de la secció El hombre – las ideas – los hechos fins a requadres en portada que, generalment, ocupen _ part de la pàgina. A la secció elecciones generales ocupen el faldó, i quan van a la secció opinón se situen en un requadre a la part de dalt dreta de la pàgina que un 30% de la pàgina.
Titulació	Titulars breus, d'entre 2 i 5 paraules generalment. Informatius i interpretatius.
Encapçalament	La secció editorial no porta cap encapçalament distintiu de la resta d'articles.
Signatura	Tots els editorials finalitzen amb el logotip del diari (un globus terrestre amb els meridians i paral·lels) que acompanya el nom del mitjà a la capçalera.
Estructura interna	L'estructura dels editorials acostuma a partir d'una premissa general sobre el tema, per abordar un cas concret i acabar traient unes conclusions.

5.1.2.3 La Vanguardia Española

L'element característic de l'editorialisme de *La Vanguardia Española*, sense entrar en qüestions de contingut, és la periodicitat diària. És l'únic mitjà dels onze analitzats que ja en el primer període d'estudi, amb la mort de Franco, té per costum publicar un editorial, com a mínim, cada dia. El cert és que el més normal és que abordi dos temes en cada edició i només en els dies en què un tema mereix una atenció especial se li dedica tota la columna editorial sencera. Pel què fa a la seva ubicació dins les pàgines del diari, l'editorial passarà d'ocupar la columna sencera de l'esquerra de la segona portada (durant 1975 i fins a finals de 1976) a anar a les pàgines interiors, a la secció d'opinió que habitualment se situa a la pàgina 5. El que no canvia mai – només trobem un parell d'excepcions³²⁹ – és l'edició del text en columna, sempre situada a l'esquerra de la pàgina. Trobem alguns trets formals més en els editorials del diari:

Periodicitat	Cada dia es publica un mínim d'un editorial i un màxim de dos. Habitualment, i fora que hi hagi un fet excepcional, se'n publiquen dos. Aquesta norma només es trenca amb la mort de Franco: ni el 20 ni el 21 de novembre no publiquen cap editorial.
--------------	--

329 En les jornades posteriors a la mort de Franco, l'excepcionalitat del succés provoca una alteració en la paginació habitual del diari. Això modifica en dues ocasions la ubicació normal de l'editorial – una columna a la segona portada- ja que un text ocupa un requadre a la segona portada i un altre se situa en un faldó de la pàgina 3.

Ubicació	Entre 1975 i 1976, els editorials habitualment se situen a la segona portada del diari. A partir de desembre de 1976, ocupen ja un espai fix a la pàgina d'opinió (número 5 o 7), al costat de la secció <i>Tribuna de La Vanguardia</i> que inclou un article d'un col·laborador i cartes dels lectors.
Superfície	Habitualment, els editorials ocupen tota una columna situada a l'esquerra de la pàgina. També hi ha algun cas excepcional com un faldó o un requadre, però són molt poc freqüents.
Titulació	Titulars curts, d'entre 3 i 7 paraules, i informatius.
Encapçalament	La columna editorial mai porta encapçalament.
Signatura	No hi ha cap element distintiu del diari que serveixi per signar el text.
Estructura interna	Els editorials de <i>La Vanguardia</i> tendeixen a seguir l'estructura d'una sentència judicial: presentació del cas concret, principis teòrics aplicables i unes conclusions.

5.1.2.4 *El Noticiero Universal*

El Noticiero Universal evidencia, pel què fa al contingut formal dels seus editorials, una evolució cap a la regularitat en la publicació, ubicació i extensió. Aquests canvis es produeixen en tres etapes diferenciades que coincideixen plenament amb els tres directors que el diari tindrà en aquest període. L'etapa Manuel Tarín Iglesias es caracteritza per una freqüència molt irregular en la publicació d'editorials, així com l'absència d'un espai fix on ubicar el text o una extensió regular. Tarín deixarà la direcció a inicis de 1976 i amb Ángel Riquelme el gènere tindrà un caràcter més estable, tindrà com a espai fix la pàgina 3 – al costat de la resta d'opinió del diari- tot i que seguirà la irregularitat en la publicació. Serà José Tarín Iglesias (des de gener de 1977 i fins el 1980) qui donarà un format més regular al gènere, mantenint-lo a la pàgina tres, amb una periodicitat més alta i una extensió d'una columna també fixa. A mode de síntesi, aquestes són algunes de les característiques dels editorials al *Ciero*:

Periodicitat	L'aparició d'editorials a les pàgines de <i>El Noticiero Universal</i> és molt irregular i poc intensa en el primer període estudiat per anar incrementant tant la freqüència com la regularitat fins arribar, a mitjans de 1977, a una periodicitat alta tot i que encara no del tot regular. Per exemple, de l'1 al 22 de juny es publiquen una mitjana de 5 editorials per setmana. A partir de finals de 1977, ja es publicarà com a mínim un editorial cada dia de forma regular.
--------------	--

Ubicació	També varia segons el període: mentre que al novembre de 1975 l'editorial encara no té un espai assignat, a partir de mitjans de 1976 ja se situa a la secció d'opinió que del juliol de 1976 al gener de 1977 es dirà <i>página tres</i> i a partir de l'abril portarà el nom de <i>ideas y creencias</i> . Durant un curt període de finals de 1977 a inicis de 1978, l'editorial ocuparà sempre la columna de més a l'esquerra de la portada per tornar, a mitjans de 1978, a la seva ubicació més habitual a la secció d'opinió, ara a la pàgina 2 on compartirà secció amb altres articles d'opinió de col·laboradors, així com amb la vinyeta d'humor.
Superfície	Durant el primer període estudiat l'extensió serà molt variable. Mentre la secció es diu <i>página tres</i> ocuparà un requadre situat a la part de dalt a l'esquerra que ocupa mitja pàgina de llarg i 1/3 part de la pàgina d'amplada. Sota la secció de <i>ideas y creencias</i> l'editorial tindrà com a espai fix la columna sencera de l'esquerra. Idèntica superfície tindrà quan estigui a la portada. I ubicació similar, però amb doble columna, serà quan passi a la pàgina 2
Titulació	Titulars molt breus, de 2 a 5 paraules, i molt descriptius i informatius.
Encapçalament	L'editorial no porta cap encapçalament concret.
Signatura	Durant el primer període analitzat, els editorials o no se signen o acaben amb les inicials del diari ENU. L'etapa en què se situa a la pàgina tres habitualment no porta cap signatura i excepcionalment acaba amb el logotip del diari. La darrera etapa sempre porta com a colofó una reproducció de la imatge de la capçalera.
Estructura interna	L'estructura interna del text segueix l'esquema d'una sentència judicial: presentació del cas concret, principis teòrics aplicables i unes conclusions.

5.1.2.5 *Solidaridad Nacional*

Tot i començar amb una completa irregularitat i desubicació formal, els editorials a *Solidaridad Nacional* aniran trobant, poc a poc, el seu espai. No obstant això, tampoc acabaran tenint una periodicitat lògica però si més no aconseguiran ubicar-se en un lloc fix (la pàgina tres). En canvi, no definiran un model clar pel què fa a l'extensió i les característiques formals de la peça: tot i apostar per un text d'una columna – com es comença a veure ja en el segon període d'anàlisi- serà freqüent que, segons les necessitats informatives del moment, l'extensió canviï. A més a més, a mesura que les llibertats es vagin consolidant, menys força editorialitzant tindrà aquest rotatiu: tota la vehemència amb què el rotatiu donava la seva opinió l'any 1975 s'anirà perdent, sobretot des de mitjans de 1977 quan el Movimiento s'aboleixi i comenci un procés paulatí

de desaparició d'editorials propis. Cada cop més, s'intentarà paliar aquesta fenomen de manca d'opinió amb la publicació de peces editorials proporcionades per l'antiga agència del Movimiento, Pyresa (textos que també publicaven altres rotatius exfalangistes). Altres trets interessants dels editorials del rotatiu falangista són els següents:

Periodicitat	La irregularitat i poca intensitat en la publicació d'editorials (sobretot durant l'any 1975 i 1976) s'anirà convertint en una major freqüència tot i que persistirà la poca regularitat.
Ubicació	La pàgina tres, dins l'espai d'opinió del diari, serà el lloc de publicació dels editorials. Compartiran secció amb altres articles d'opinió. Només en ocasions molt especials se situaran en portada.
Superfície	Variarà de forma substancial al llarg del període estudiat. Els editorials de novembre de 1975 són tots d'una extensió diferent: una pàgina sencera, mitja pàgina, 1/3, etc. En períodes posteriors s'estandaritzarà l'extensió tot i que sense una forma tancada: l'editorial oscil·larà entre mitja columna i una columna sencera a l'esquerra de la pàgina. En ocasions, però, ocuparà mitja pàgina.
Titulació	Titulars interpretatius i opinatius que sovint van requadrats o subratllats. Els títols tenen, normalment, entre 3 i 7 paraules.
Encapçalament	No porta mai cap encapçalament identificatiu.
Signatura	Habitualment, apareixen les sigles del diari, S.N. (escrites en majúscules i amb un punt després de cada inicial) com a tancament del text. Però també apareixen molts editorials sense signar i, sobretot en la darrera època estudiada (1978) se'n publiquen diversos no escrits des de la redacció sinó des de l'agència oficial del Movimiento, Pyresa.
Estructura interna	Estructura interna que segueix la pauta de les sentències judicials.

5.1.2.6 La Prensa

No es pot parlar d'un model editorial definit pel què fa als aspectes formals a *La Prensa*. El diari no aconsegueix que els seus editorials tinguin periodicitat regular, ni un espai fix on ubicar-los o una extensió homogènia. Sovint es fa difícil identificar un editorial entremig dels altres textos del rotatiu perquè, malgrat que en algunes ocasions s'encapçala el text amb la paraula *editorial* o se signa l'article amb el nom del diari, habitualment no hi ha cap tret definitori que permeti al lector saber que està davant d'un gènere concret. A més a més,

aquest diari viurà un procés de pèrdua de poder editorialitzant idèntic (o fins i tot més agreujat) que el seu alter ego matutí, *Solidaridad Nacional*, des de que a mitjans de 1977 es comenci a desmantellar el Movimiento. Aquest *no* model editorial presenta algunes particularitat més:

Periodicitat	La publicació d'editorials és irregular i de molt poca intensitat. En alguns dels períodes analitzats no es publica cap text. Això encara s'agreuja més des de finals de 1977 i durant tot 1978.
Ubicació	Variabilitat total: es poden trobar editorials a la portada, a la pàgina d'opinió o enmig de les pàgines d'informació general. Tampoc hi ha cap tendència clara ni s'intueix cap voluntat per estabilitzar la situació.
Superfície	No es pot parlar d'una extensió regular: hi ha editorials de mitja pàgina, d'una columna, de mitja columna, d'un faldó... i així com tants editorials es publiquin.
Titulació	Habitualment títols curts –2 a 5 paraules- i més interpretatius que informatius.
Encapçalament	Per norma general els editorials no tenen cap encapçalament. Hi ha, però, dues excepcions: un text està encapçalat per la paraula <i>opinió</i> i un altre per <i>editorial</i> .
Signatura	En els dos primers períodes estudiats, hi apareix la capçalera del periòdic com a tancament del text. En la resta de períodes, no apareix cap signatura.
Estructura interna	Els editorials segueixen com a esquema la pauta de les sentències judicials.

5.1.2.7 *TeleleXprés*

L'evolució formal que experimenta el gènere editorial a *TeleleXprés* es pot veure en quatre etapes, cadascuna d'elles amb un director diferent fruit dels canvis en la cúpula directiva:

- 1975 (Manuel Ibañez Escofet com a director): irregularitat en la publicació d'editorials, sense una ubicació fixa i d'extensió variable.
- 1975-1976 (Pere-Oriol Costa de director): irregularitat encara però ubicació sempre a la pàgina d'opinió.
- 1976-1977 (César Molinero, director): freqüència més elevada tot i que amb certa irregularitat, fet que no permet parlar de periodicitat. Els editorials van fixos a la pàgina 3, a la secció d'opinió.
- 1977-1979 (Miguel Ángel Bastenier, director): freqüència diària i regularitat total. Cada dia es publica un editorial a la pàgina 2, secció d'opinió.

Els editorials del diari tenen algunes especificitats més:

Periodicitat	Tant la periodicitat com la freqüència aniran augmentant, constatació a la qual s'hi arriba amb una anàlisi comparada dels tres anys analitzats. Sobretot a partir de 1977 en què, si bé la publicació d'editorials no serà diària, si que tindrà una freqüència sensiblement major que en el primer període analitzat, i sobretot a partir de finals de 1977 i principis de 1978 on ja hi haurà editorials cada dia. A mesura que hi hagi més regularitat en l'aparició d'articles de gènere editorial, també se'n publicaran més no només pel lògic increment que comporta la periodicitat sinó perquè serà habitual que apareguin dos editorials el mateix dia. Només en casos en què el fet informatiu sigui molt rellevant se'n publicarà un de sol.
Ubicació	L'espai que ocuparà l'editorial dins el diari serà variable. Mentre que en el primer període estudiat no hi haurà espai fix (tant podrà aparèixer en portada com en la secció d'opinió), en el segon període s'estabilitzarà a la pàgina tres i en el tercer moment d'anàlisi es pot veure com els editorials queden ubicats a la secció d'opinió <i>Mirador</i> . L'estabilitat arribarà el 1977 en què sempre apareix a la pàgina tres, secció <i>Opinió</i> , al costat d'altres articles d'opinió, del recull de premsa i del sumari del diari. Aquesta secció passarà a la pàgina 2 des de finals d'aquest mateix any. És interessant remarcar la publicació de fotografies dins la secció editorial.
Superfície	Variarà segons el període: l'any 1975 no trobem una extensió estàndard sinó que va canviant. El 1976, l'editorial obre la secció a cinc columnes i ocupant entre $\frac{1}{3}$ part i $\frac{1}{3}$ de la pàgina, depenent del dia. Trobem certa estabilitat el 1977 amb dues columnes situades a l'esquerra de la pàgina i que ocupen $\frac{1}{3}$ parts del paper. Finalment, el 1978 es consolida un model d'editorial publicat a la part alta i dreta de la pàgina, ocupant un 25% del full.
Titulació	Titulars que també varien: comencen sent frases senceres (en el primer i segon període) per acabar sent títols curts, de 2 a 4 paraules, i interpretatius.
Encapçalament	No hi ha cap element que encapçali el text.
Signatura	No hi ha signatura dels editorials.
Estructura interna	Acostuma a seguir l'esquema de les sentències judicials.

5.1.2.8 *Mundo Diario*

Mundo Diario té en els tres anys analitzats un mateix model d'editorialisme, si parlem d'aspectes formals, que es manté estable i que es basa en una ubicació clara i regular del gènere dins les pàgines del rotatiu i una freqüència alta tot i que sense una periodicitat establerta. Tot i així, el model presenta més característiques:

Periodicitat	Freqüència en la publicació d'editorials molt variable, sense regularitat i que respon a les necessitats informatives del moment.
Ubicació	Els editorials del diari s'ubiquen generalment a la pàgina tres, a la secció d'opinió <i>Opiniones y comentarios</i> , al costat d'altres articles d'opinió. En algunes comptades ocasions el text se situa a l'apartat de <i>Mundo Nacional</i> , secció dedicada a la informació d'Espanya. I només en ocasions molt especials (eleccions del 15 de juny, referèndum constitucional) se situa en portada.
Superfície	L'extensió és molt variable i respon a les necessitats informatives o de maquetació de la pàgina. Tant pot ocupar una columna, com mitja pàgina, un faldó, un encapçalament...
Titulació	Titulars curts, de 2 a 5 paraules, opinatius i habitualment contundents i cridaners. Gairebé sempre en majúscules.
Encapçalament	No hi ha cap encapçalament.
Signatura	Tots els editorials porten al final el logotip del diari: una m minúscula dins d'una D majúscula.
Estructura interna	Segueix l'estructura d'una sentència judicial.

5.1.2.9 L'Avui

Una cosa és ben clara en els editorials del diari *Avui*: l'opció per la portada. Tots els textos –amb només dues excepcions ben especials– se situen a la portada del diari, just per sota la capçalera i al costat de la notícia d'obertura. Això dona a entendre la importància del gènere pel rotatiu però, per altra banda, també és simptomàtic de la seva poca regularitat ja que ni molt menys se'n publiquen cada dia. Durant els períodes estudiats, no es pot parlar d'una evolució del gènere a escala formal tot i que sí que es pot evidenciar un increment en la freqüència de publicació com queda explicat en els següents comentaris:

Periodicitat	L'editorialisme de l' <i>Avui</i> no presenta cap periodicitat. Es publiquen editorials quan l'actualitat periodística així ho requereix. La freqüència també depèn de la importància dels esdeveniments que succeeixen tot i que és cert que des de mitjans 1977 la freqüència és molt més elevada que en els mesos anteriors.
Ubicació	Sempre apareixen en portada (menys en algunes ocasions en què s'ubiquen en les pàgines interiors de suplementos especials, com el Sant Jordi i eleccions de 1977, o el retorn de Tarradellas).

Superfície	L'extensió més habitual és un requadre de mitja pàgina i dues columnes, tot i que també hi ha algun text que ocupa _ de pàgina i una columna. Els editorials tenen entre 4 i 6 paràgrafs de text.
Titulació	Títols molt breus, de 2 a 5 paraules, en què es combina la informació i la opinió.
Encapçalament	La paraula editorial apareix subratllada en l'encapçalament de cadascun dels textos.
Signatura	No hi ha cap signatura.
Estructura interna	Segueix l'estructura anomenada per Martínez Albertos com de sentència judicial.

5.1.2.10 Catalunya Express

Els editorials al *Catalunya Express* apareixen en moments de gran transcendència informativa. En un diari que no compta amb una secció d'opinió com a tal (només hi ha un parell de bitllets en cada edició), el dia que apareix un editorial esdevé realment un fet excepcional ja que el que és regular és l'absència d'aquest gènere. És important, però, veure les característiques que tenen aquests textos quan apareixen al diari:

Periodicitat	Ni la freqüència en la publicació d'editorials és elevada ni existeix periodicitat, unes constants que es mantenen en tot el temps d'anàlisi. L'editorial apareix quan l'actualitat informativa així ho reclama.
Ubicació	Sempre apareix a la pàgina dos, que conjuntament amb la tres serveixen per desgranar el tema principal anunciat a la portada. El que no està estandaritzat és l'espai dins la pàgina que ocupa ja que tant pot estar a la part alta de la a l'esquerra, com a baix a la dreta.
Superfície	Habitualment, l'editorial ocupa un petit requadre de dues columnes d'amplada (la pàgina en té sis) i 2/5 parts de la pàgina com a llargada. També n'hi ha algun que ocupa només una columna i d'altres de més grans. Habitualment, els textos tenen 4 paràgrafs.
Titulació	Titulars molt breus, d'una a quatre paraules com a màxim. Són títols interpretatius o opinatius.
Encapçalament	No porta cap encapçalament.
Signatura	Tots els editorials estan signats amb la capçalera del diari.

Estructura interna	Combina els dos estils d'estructura interna: exposició de cas, arguments aplicables, conclusió final; o bé, premissa general, cas concret, conclusions.
--------------------	---

5.1.2.11 *El Periódico de Catalunya*

Tot i que l'anàlisi de les unitats redaccionals editorials del rotatiu del grup Zeta abraça tan sols 5 peces, ja hi ha algunes característiques que s'apunten i permeten fer un primer dibuix sobre l'editorialisme d'*El Periódico*. El cert és que es tracta d'un projecte molt pensat en la seva forma i això també es pot percebre en un editorialisme regular, de freqüència diària i situat sempre a la mateixa secció d'opinió. Tot i ser un diari de to popular, la voluntat de defugir del sensacionalisme es pot percebre en la importància que es dóna tant a l'opinió externa com interna.

Periodicitat	Des del primer número, el rotatiu donarà periodicitat diària als seus editorials.
Ubicació	Les peces es trobaran sempre a la secció d'opinió, situada habitualment entre la pàgina 15 i 17. Dins d'aquesta pàgina, el més freqüent serà que l'editorial ocupi la part alta dreta de la pàgina, tot i que aquesta posició podrà canviar. En dies de rellevància informativa, com el referèndum constitucional, l'editorial apareixerà en portada, seguint la tradició marcada per la resta de rotatius.
Superfície	De la mateixa manera que l'ubicació que ocuparà a la secció d'opinió anirà variant, també la superfície podrà oscil·lar tot i que habitualment la peça representarà un 30% de la pàgina.
Titulació	Tots els editorials portaran títol d'entre 3 i 5 paraules.
Encapçalament	Totes les peces aniran precedides de l'encapçalament 'Editorial'.
Signatura	Una e enllaçada amb una p (les dues en majúscula), com a símbol del diari, seran la signatura.
Estructura interna	En general, segueix l'esquema de premissa general, cas concret i conclusions.

5.2 MODEL D'ANÀLISI I DESCRIPCIÓ DE LES FITXES DE LA RESTA DE PECES DE COMENTARI

El mateix model de fitxa³³⁰ utilitzada en el cas del gènere editorial, s'empra per catalogar les unitats redaccionals d'opinió externa. La majoria de camps resten iguals però se n'afegeixen de nous que aquí es comenten i justifiquen:

1. *Número de fitxa.*

2. *Període d'anàlisi.*

3. *Model:* Tot i que la proposta de Martínez Albertos se centra bàsicament en el gènere editorial, es considera que l'especificitat del moment polític permet extrapol·lar la classificació a la resta de gèneres argumentatius: model de *premsa lliure* o un *model totalitari*.

4. *Tipus:* en aquest cas, i donada la diversitat de tipologia de peces dins el gènere argumentatiu, es recupera l'apartat 'gènere' incorporat per Jaume Guillamet. No obstant això, com que totes les peces recollides són del mateix gènere argumentatiu, el títol de la categoria és 'tipus', que inclou: articles, columnes, tires còmiques, crítiques i bitllets d'opinió o de comentari.³³¹

5. *Nom de la publicació.*

6. *Títol.*

7. *Superfície total:* aquest camp, introduït per Singla (2003: 17) a partir de la fitxa proposada per Amparo Moreno (1982: 271-289), permet descriure l'espai que la peça ocupa sobre el total de la pàgina. Aquesta descripció es farà en tants per cent.

8. *Nombre de columnes d'amplada:* camp que també introdueix Singla a proposta de Moreno com en l'exemple anterior i que complementa la informació sobre la superfície del text a partir de les columnes que ocupa dins la pàgina.

9. *Ubicació:* per acabar de situar el text dins la pàgina, recopilada la informació sobre la superfície i les columnes que ocupa, s'afegeix aquest camp que permet descriure amb detall en quin lloc es troba situada la peça.

10. *Autor:* a diferència del gènere editorial, en què les peces no van signades per cap autor, en aquest cas és clau recuperar aquest camp que es troba present en la fitxa original de Jaume Guillamet.

11. *Càrrec:* s'inclou aquest camp de pròpia elaboració per tal de conèixer a raó de què o de quin càrrec aquell autor escriu l'article. Això permetrà saber quin tipus d'autors són convidats pel diari a escriure a les seves pàgines. És important fer aquesta distinció ja que, com indica Borrat, '*cuando el autor de un artículo sobre un tema de actualidad política no es un periodista político ni un político profesional, su perspectiva tenderá a ser cualitativamente diferente*' (1989: 135).

12. *Col·laboració:* camp propi amb el qual es busca descriure la vinculació d'aquell autor amb la publicació. S'estableixen tres categories segons la

---

330 La fitxa base, també utilitzada en el cas del gènere editorial i les peces de relat, és la revisada per Jaume Guillamet a partir de la que prèviament havia elaborat l'Arxiu Històric Ciutat de Barcelona.

331 Classificació justificada a l'apartat 1.1.1.2.1

freqüència amb què aquella persona col·labora amb el diari: redactor del diari; col·laboració regular (autors que tenen columnes de periodicitat fixa o que publiquen amb certa assiduitat); col·laboració puntual (autors que són convidats a escriure en un moment concret).

13. *Data de la publicació.*

14. *Pàgina.*

15. *Resum del contingut.*

16. *Paraules clau.*

17. *Matèria principal.*

18. *Matèries secundàries.*

19. *Persones citades.*

20. *Institucions citades.*

21. *Descriptors topogràfics.*

22. *Mòbil:* Singla introdueix aquest camp a proposta de Casasús³³² per tal d'establir una classificació segons la finalitat amb què s'ha escrit aquell text i que conté quatre categories: informar; convèncer; educar; distreure. A partir d'aquestes categories, i per tal d'ajustar el camp als objectius de la tesi, s'acaba establint la classificació següent en sis camps: divulgativa/explicativa (informar); crear opinió (convèncer); didàctica (educar); partidista; autòria/didascàlica; i dramàtica³³³.

23. *Posicionament:* camp propi que permet ubicar aquell text dins d'un corrent ideològic concret.

24. *Discurs mitjà:* per tal de valorar la pluralitat ideològica del mitjà, s'introdueix aquest camp propi que permet classificar la peça analitzada segons la seva adequació amb el posicionament oficial del rotatiu sobre cada matèria concreta: reforça, dissenteix,³³⁴ neutre.

25. *Tractaments especials:* camp propi obert on s'indica si aquella peça analitzada aborda una temàtica inèdita en altres mitjans o si s'emmarca en un seguiment especial que el diari faci d'algun tema concret.³³⁵

26. *Notes*

---

332 La hipòtesi de Casasús que tots els articles s'escriuen amb una intencionalitat contrària allò que diuen altres autors, com Martin Vivaldi (1987: 176), que consideren que, a diferència de l'editorial, '*el articulista analiza y valora. Diagnostica y pronostica pero suele dejar el tratamiento, la terapéutica, para el editorialista (...)*'. Això es deu a la diferenciació que Martin Vivaldi estableix entre article (d'inscriu en el gènere interpretatiu) i columna (argumentatiu).

333 Seguint amb Martin Vivaldi (1987: 300) trobem que l'autor classifica l'estil de les columnes (que no dels articles) segons la seva intencionalitat narrativa, descriptiva, interpretativa, argumentativa o amb una combinació de dos o més d'aquests estils.

334 Borrat (1989: 135) introdueix el terme 'disensos' per referir-se a aquelles peces d'opinió que, ja sigui de forma espontània ('disensos espontàneos') o seguint una estratègia pluralista del mitjà ('disensos organizados'), encarreguen des del propi diari a autors externs per tal de donar cabuda a altres veus i plantejaments diferents a la línia oficial del mitjà.

335 Aquest camp amplia el que Singla introdueix a la seva fitxa, a partir de la proposta d'Amparo Moreno, sobre 'inserció en una sèrie d'unitats redaccionals' que descriu si la peça forma part d'una sèrie d'articles.

5.2.1 Descripció general de les peces d'opinió signada: models i mòbils

De la mateixa manera que l'opinió editorial, pren una nova (una veritable) dimensió periodística quan es mou en un marc legal i de llibertat, amb l'opinió signada passa una situació idèntica. Les característiques que reuneixen els articles o les columnes (apuntades en el primer capítol) s'entenen sempre i quan existeixin unes garanties de llibertat d'expressió i absència de censura.

Durant aquests tres anys d'anàlisi es produeix paulatinament aquest trànsit entre un règim de censura i un de llibertats. I és en aquest procés que el gènere argumentatiu (sobretot el polític) aprèn a desenvolupar-se de nou sense les cotilles de la legislació de premsa franquista i sense haver de parlar a mitja veu: els autors comencen a poder deixar d'escriure entre línies.³³⁶ Però aquest procés de canvi no es produeix de la nit al dia sinó que, de la mateixa manera que el gènere editorial va evolucionant poc a poc, l'articulisme experimentarà un procés similar.

Prenent de nou el paràmetre de la dicotomia entre un model de periodisme autoritari versus un model de premsa lliure, i comparant els dos primers moments històrics estudiats (novembre 1975 i juliol 1976) es pot comprovar que, de la mateixa manera com passava amb l'editorialisme, l'evolució és clara i diafana. D'un articulisme hereu i mesell del franquisme en bona part dels rotatius, es passarà en pocs mesos a unes peces d'opinió signada gairebé al 100% típiques d'un règim de llibertats (només amb l'excepció d'alguns pocs articles d'estil autoritari publicats a la premsa falangista).

Tanmateix, si s'analitza amb atenció el gràfic de 1975 es pot veure com el comportament dels 8 rotatius que llavors es publicaven dista de ser homogeni. Es poden distingir clarament tres comportaments: la premsa del Movimiento, *Solidaridad Nacional* i *La Prensa*, no només se li poden emmarcar tots els articles que publica dins la categoria d'estil autoritari (igual com passava amb els editorials) sinó que es constata que aquest primer període és dels més prolífics a l'hora de publicar articles.³³⁷ Hi ha un segon grup de diaris, el més nombrós (format pel *Diario de Barcelona*, *el Correo Catalán*, *La Vanguardia Española* i *El Noticiero Universal*) que si bé tindrà una important presència de textos autoritaris a les seves pàgines (en alguns casos, presència majoritària) també gosaran publicar algun article amb característiques típiques de premsa lliure. Finalment, un tercer comportament observat és el dels diaris *Tele/Expres* i *Mundo*

---

336 Huertas (2005: 35) explica com els articulistes, poc a poc, van anar aixecant el llistó cada cop més i van deixar d'escriure entre línies per poder començar a fer un articulisme explícit.

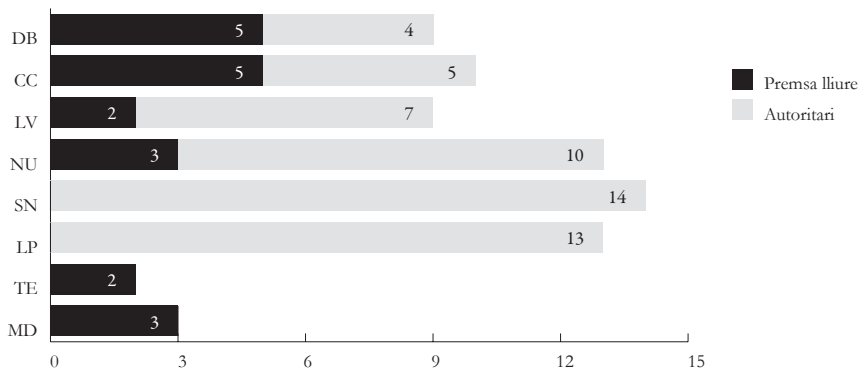
337 Dels deu períodes estudiats, és el segon amb més textos publicats per *Solidaridad Nacional* i el primer per *La Prensa* (veure quadre 9).

Diario que optaran per publicar molt pocs articles,³³⁸ però els que publiquin es regiran segons les pautes del model de llibertat d'expressió.

Aquest fenomen de poca producció d'articles després de la mort de Franco és compartit per altres rotatius, sobretot en la primera edició que es publica després del decés: són quatre els rotatius (*El Correo Catalán*, *La Vanguardia*, *TeleleXprés* i *Mundo Diario*) que el dia 20 de novembre no publiquen cap article d'opinió, una circumstància que també vèiem repetida pel què fa a l'editorialisme. Ja sigui per por, ja sigui per no saber què es pot i què no es pot dir o per altres motius desconeguts, el cert és que no deixa de ser simptomàtica l'absència d'opinió en una jornada històrica de tanta transcendència. El que també s'observa, en analitzar la imatge de conjunt que projecten els 8 rotatius, és que (amb excepció de la premsa falangista) els diaris fan amb l'articulisme un pas més cap a la llibertat d'expressió del que gosen fer amb el gènere editorial. Malgrat les reserves explicades i malgrat la poca producció d'articles, fins i tot de forma tímida i vigilant molt tot el que es s'escriu, però el cert és que des de les pàgines d'opinió signada es va més enllà que des dels editorials, tal i com es desprèn de la comparació entre els quadres 1 i 7, on es constata un major nombre d'articles que no pas d'editorials que segueixen el model de premsa lliure.³³⁹

Quadre 7

ARTICLES NOVEMBRE 1975 (números absoluts)

338 Tot i que la publicació d'articles a les pàgines d'opinió era força irregular, es pot afirmar que *TeleleXprés* publicava entre 2 i 3 articles per dia i *Mundo Diario* entre 3 i 4. Unes xifres que els dies posteriors a la mort de Franco són molt més reduïdes, com es pot observar en el quadre 9.

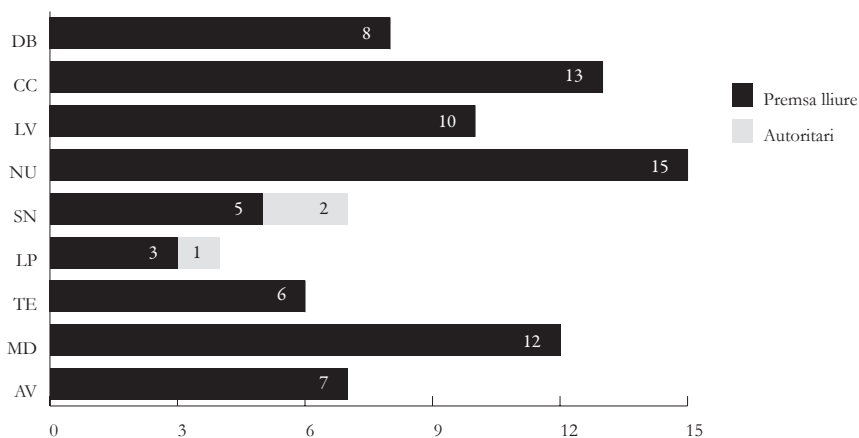
339 Els únics rotatius on aquesta comparació no és vàlida són, per una banda, els dos falangistes (ja que tant tots els editorials com els articles són d'estil autoritària) i, per altra banda, *Mundo Diario* (l'únic rotatiu que només publica editorials i articles d'opinió sota els paràmetres de la premsa lliure).

El panorama canvia radicalment si s'analitza la fotografia mediàtica de juliol de 1976. En tots 9 rotatius (ara amb la presència també de l'*Avui*) els textos amb característiques de premsa lliure són àmpliament majoritaris. Més ben dit, i per ser precisos, en set dels nou diaris només es publiquen articles d'aquesta mena i tan sols la premsa falangista conserva un petit índex de textos que encara reuneixen característiques de periodisme autoritari. És aquest un panorama gairebé idèntic al que presenten els editorials en aquestes mateixes dates. L'evolució, per tant, que experimenta tot el gènere argumentatiu (tant d'opinió signada com editorial) en els primers mesos de 1976 és similar.

Quadre 8

ARTICLES JULIOL 1976 (números absoluts)

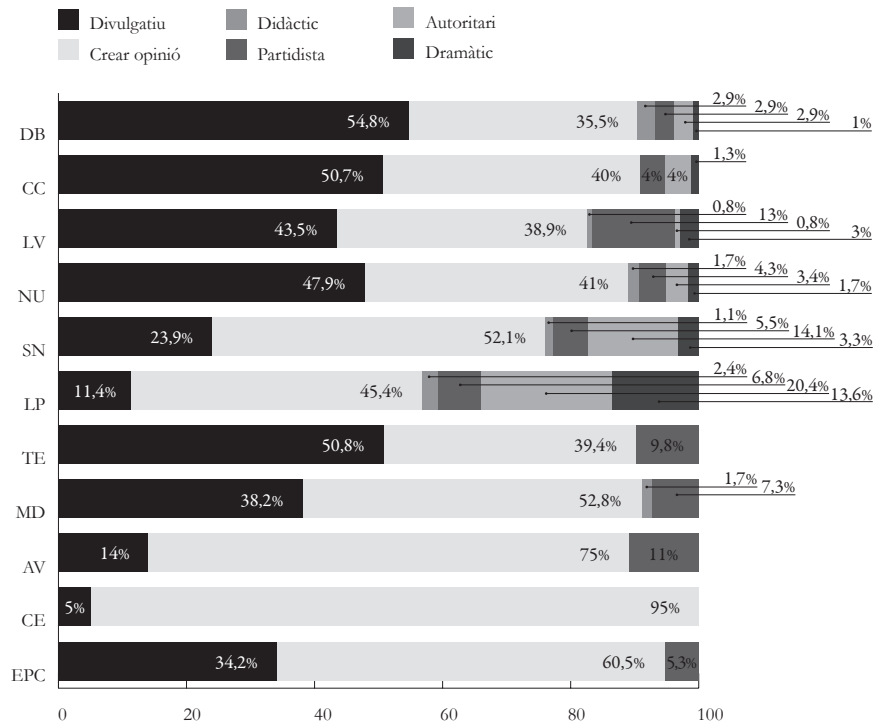

L'anàlisi dels mòbils o finalitats per les quals s'escriuen els articles permet corroborar aquesta impressió d'evolució d'una premsa de dictadura a un periodisme predemocràtic. Per exemple, els (exiguts, però existents) articles de finalitat autoritària (un total de 33 textos, que representen el 3,7% del total de 896 articles publicats) o els de finalitat dramàtica (17 textos, l'1,9%), es troben gairebé tots ells en el període estudiat de novembre de 1975. *TeleleXprés* i *Mundo Diario* són els dos únics rotatius que no publiquen cap article amb aquest mòbil per objecte, mentre que són els diaris falangistes els que més en publiquen (un 14,1% dels textos de *Solidaridad Nacional* responen a les característiques pròpies de l'estil autoritari, per un 20,4% de *La Prensa*) a la vegada que són els únics que inclouran a les seves pàgines aquest tipus de textos, com a mínim, fins a mitjans de 1976.

És, precisament, a partir d'aquest moment que els textos amb finalitat de crear opinió aniran agafant importància fins esdevenir els majoritaris: gairebé la meitat (48,5%) dels articles analitzats dels 11 rotatius responen a aquesta voluntat i s'inscriuen, per tant, en l'articulisme contemporani típic de qualsevol de les tradicions de periodisme occidental en llibertat. Són, novament, diaris com *Mundo Diario* o els tres apareguts després de la mort de Franco on predomina de forma clara aquest articulisme. Tanmateix, i tot i que a priori pugui semblar paradoxal, també és majoritari en els dos periòdics del Movimiento, sobretot a partir que, amb l'arribada de les llibertats, s'abandona el mòbil autoritari i se substitueix per aquest articulisme més modern. En canvi, a la resta de diaris s'imposen els textos de finalitat divulgativa. De la mateixa manera que passava amb els editorials informatius, que tenien una presència significativa durant 1975 i 1976, els articles divulgatius (per tant, aquells que no prenen partit per cap qüestió sinó que busquen més aviat interpretar els fets) seran molt importants durant 1975 i 1976 i, tot i que aniran sent substituïts pels textos més opinatius (a partir de 1977 i a mesura que la llibertat d'informació es vagi consolidant) sempre seguint tenint una presència molt significativa. Això explica que, en total, s'arribin a publicar 340 articles d'aquesta mena en els 10 períodes analitzats, cosa que representa el 38% del total; o que en publicacions com *Diario de Barcelona*, *El Correo Catalán*, *La Vanguardia Española*, *El Noticiero Universal* i *TeleXprés* aquest articulisme sigui majoritari. Serà un fet freqüent, per tant, que els diaris (o els autors) sovint optin per un tipus de textos menys compromesos, sobretot en moments difícils o en situacions complexes.

En canvi, la pròpia paradoxa d'un periodisme en llibertat *de facto* tot i que encara sotmès a lleis dictatorials farà que aquest articulisme ara descrit també convisqui (a part del ja citat, i majoritari, de voluntat opinativa) amb textos clarament partidistes (que respesenten el 7% del total), elaborats en la majoria dels casos per polítics de diverses formacions que troben en les pàgines dels diaris el parlament de paper que substitueix les institucions que encara no existeixen. El que es rebel·la com a molt poc significatiu és l'articulisme de caire didàctic: tan sols 10 articles (1,1%) tenen aquesta finalitat, més cultivada pels editorials i notícies.

MÒBILS DELS ARTICLES (1975-1978)

5.2.1.1. Tipus d'articles

De la mateixa manera que les condicions legals del periodisme van evolucionant i lligat a això també canvien tant els models d'articles com els mòbils que porten a escriure els textos, en paral·lel també s'anirà modificant la pròpia estructura formal del gènere. En aquest sentit, es poden observar dos fenòmens: per una banda, la consolidació d'un tipus d'article que, si bé no és nou d'aquests anys, sí que pren molta força i importància. Es tracta del comentari o bitllet d'opinió. Els nous diaris que apareixen durant aquests tres anys incorporen aquesta tipologia d'articles, que responen a textos breus on l'autor dona claus interpretatives i argumentatives a fets de rabiosa actualitat. L'impossibilitat d'abordar amb normalitat els fets polítics durant la dictadura fa que aquest tipus d'articles no es puguin consolidar fins que, precisament, el marc legal (o alegal) ho va permetent. En aquest sentit, és fàcil comprovar com la consolidació (en nombre i freqüència) dels comentaris es produeix sobretot a partir de 1977. Aquest fet coincideix plenament amb una major voluntat per part de rotatius i articulistes de tractar temes marcats per la tempestivitat, el segon dels dos fenòmens apuntats. Això no vol dir que abans no es tractessin

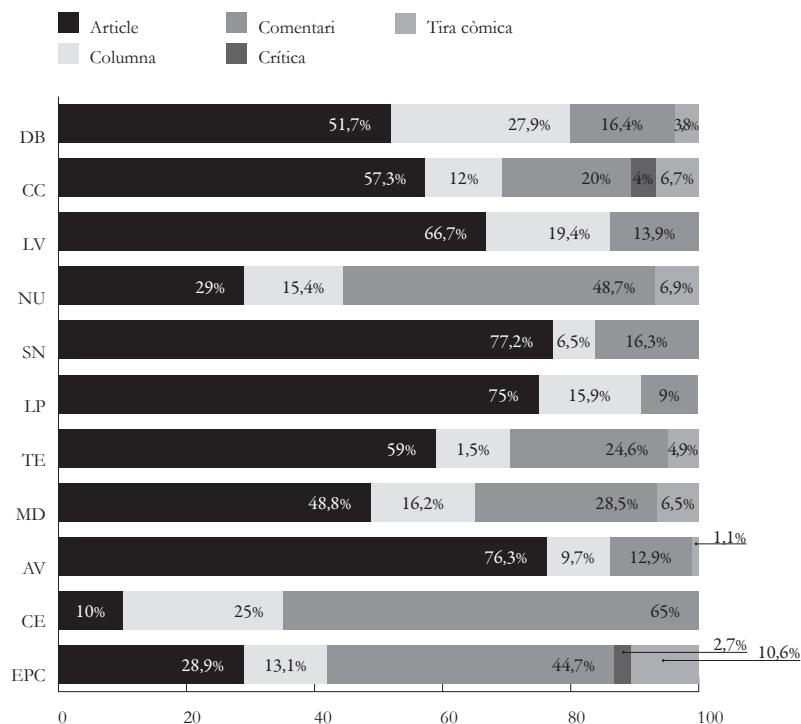
qüestions d'actualitat però sí que en els períodes analitzats de 1975 i 1976 el pes dels textos d'opinió atemporals és molt més important que en anys posteriors (veure quadre 12).

Malgrat aquesta importància que van adquirint els comentaris o bitllets d'opinió, seguiran sent els articles, peça clàssica d'opinió per excel·lència, la tipologia de text més freqüent. En els 10 períodes analitzats, trobem que 501 peces (sobre un total de 896 estudiades, el que representa el 55,9%) responen a les característiques típiques dels articles d'opinió. Exceptuant *El Noticiero Universal*, *Catalunya Express* i *El Periódico de Catalunya*, en els 8 diaris restant els articles d'opinió són la peça majoritària, amb diferència.

La força que prenen els bitllets farà que esdevinguin la segona tipologia de peces d'opinió signada (i la primera en els tres diaris abans citats), amb 218 textos (24,3%), superant les columnes d'opinió. Aquest darrer tipus de textos, si bé són més freqüents que els comentaris entre 1975 i 1976, després aniran perdent pes en favor, precisament, d'uns bitllets d'opinió més breus, sintètics, agosarats i vinculats a l'actualitat.

Quadre 10

TIPUS DE PECES D'OPINIÓ SIGNADA

5.2.1.2 Nombre d'articles

A diferència del gènere editorial, en què el nombre de textos que es publiquen permet entendre la pròpia evolució del gènere, en el cas de l'articulisme l'anàlisi quantitativa aporta un element més per descriure aquest conjunt de textos i per veure la importància que cada rotatiu dóna a aquest gènere. Però no n'explica la pròpia evolució ja que d'articulisme ja n'existia, i amb freqüència regular, abans de la mort de Franco. Només hi ha una excepció en la qual sí que la quantitat pot donar elements interessants d'interpretació i és el fet que en les edicions del 20 de novembre de 1975 no hi hagi articles d'opinió en diversos rotatius, o que el nombre d'articles d'opinió en els dies posteriors al decés del dictador sigui, també en alguns diaris, singularment baix.

Del còmput numèric dels articles (veure quadre 11), se'n pot extreure que *La Vanguardia Española* és el rotatiu que més pes dóna a l'opinió, tant editorial com signada. Dels 896 articles polítics analitzats, 129 són del diari de la família Godó, el que representa un 14,3% del total. Tanmateix, i a diferència dels editorials on el predomini de *La Vanguardia Española* era molt gran³⁴⁰ mentre que el pes de l'editorialisme en la resta de rotatius era inferior, la rellevància i espai que la premsa de Barcelona dóna a l'articulisme és molt més homogeni i significatiu. Així, a *Mundo Diario*, el segon rotatiu que més articles polítics publica se'n comptabilitzen 123 (el 13,7%), a *El Noticiero Universal* 117 (13%) o a el *Diario de Barcelona* 104 (11,6%), percentatges molts similars al del diari de Godó.

L'articulisme és un gènere que (amb totes les limitacions imposades) no es va deixar mai de cultivar amb regularitat per part de tots els mitjans i això explica l'homogeneïtat en la freqüència i volum de publicació (que no es troba en els editorials) entre rotatius. S'entén, doncs, que per cada editorial, la majoria de diaris publiqui dos o més articles, en una proporció que tan sols no segueixen (i per motius diferents) la pròpia *La Vanguardia Española*, *TeleleXprés* i *Catalunya Express*. En el cas del diari dels Godó, si bé es compleix la norma que hi hagi més articles que editorials, la diferència és molt poc significativa: 107 editorials per 129 articles. La regularitat i tradició editorialista de *La Vanguardia*, sumades a la pròpia fortalesa de l'empresa i a la capacitat per marca agenda, són factors que podrien explicar aquest pes específic de l'opinió editorial. Si a més a més es té en compte que, tal i com es veia en gràfics anteriors (veure quadre 3), és el diari amb més editorials d'estil informatiu i un dels rotatius amb una presència més feble de bitllets d'opinió o comentari (veure quadre 10), també es pot intuir una voluntat de controlar molt bé l'opinió que s'ex-

---

340 Tal i com s'especifica en el punt 5.1.1.1, els editorials de *La Vanguardia española* representen el 21,2% del total analitzat, gairebé 10 punts més que el següent diari que més en publica, el *TeleleXprés*.

pressa; i la millor recepta és dotar a l'editorial (entès, recordem-ho, com la veu 'oficial' de l'empresa) d'un pes molt fort alhora que, comparativament, es dóna menys rellevància a l'opinió signada i, sobretot, a aquella que aborda qüestions d'última hora.

Casos ben diferents són els de *Tele/eXprés* i *Catalunya Exprés*. El primer presenta una singularitat molt interessant: és l'únic rotatiu que en aquest període publica més editorials polítics que articles de la mateixa temàtica (63 per 61). Això denota una voluntat editorialitzadora molt forta en detriment d'una opinió signada que, si bé existeix, no és ni molt menys tan significativa.³⁴¹ En canvi, el cas de *Catalunya Express*, on trobem que durant aquests períodes es publiquen tants editorials com articles (20) sobre temàtica política, segurament el fenomen respon al propi model de diari que dóna poc pes a l'opinió, tant editorial com signada.

Quadre 11

NOMBRE DE PECES D'OPINIÓ SIGNADA QUE PUBLICA CADA DIARI

	nov-75	jul-76	des-76	gen-77	abr-77	juny-77	oct-77	mar-78	nov-78	des-78	TOTAL
Diario de Barcelona	9	9	12	6	9	32	3	1	7	16	104
El Correo Catalán	10	13	6	5	1	14	12	0	0	14	75
La Vanguardia	9	10	11	12	16	28	18	4	9	12	129
El Noticiero Universal	13	15	15	12	6	25	7	3	5	16	117
Solidaridad Nacional	14	7	16	3	6	14	8	4	7	13	92
La Prensa	13	4	13	7	0	2	1	0	2	2	44
Tele/eXprés	2	6	7	2	4	15	7	2	6	10	61
Mundo Diario	3	12	15	9	13	23	12	7	15	14	123
Avui	0	7	17	7	4	18	17	1	6	16	93
Catalunya Express	0	0	2	3	0	9	4	1	1	0	20
El Periódico de Catalunya	0	0	0	0	0	0	0	0	12	26	38
TOTAL	73	83	114	66	59	180	89	23	70	139	896

³⁴¹ Amb un 6,8%, *Tele/eXprés* és el vuitè rotatiu en nombre d'articles publicats, mentre que en el llistat d'editorials ocupa la segona posició.

Més enllà de les conclusions que les dades poden aportar, a l'hora de descriure l'articulisme per entendre'n la seva funció i evolució potser és més interessant fixar-se en l'aparició o consolidació de tipologies noves (com la ja comentada dels comentaris) o analitzar la freqüència de publicació d'articles que aborden la temàtica política sobre el total de textos d'opinió que publica cada rotatiu (veure quadre 12). En termes generals, es pot afirmar que més de la meitat dels articles que es publiquen en els deu períodes analitzats tracten sobre política (en concret, el 57% dels textos³⁴²). Amb les dades a la mà es constata aquesta aposta preferent per l'anàlisi política per part dels mitjans de Barcelona durant la transició.

Analitzant els percentatges amb més detall, el primer que s'observa és que és durant el període de la mort de Franco quan es troba un volum més gran d'articles polítics sobre el total d'articles publicats. Gairebé tots els textos d'opinió que es publiquen aquells dies en tots els diaris (un 97%) són de temàtica política. Aquest percentatge tan elevat també s'explica pel fet que durant aquests dies d'incertesa d'articles d'opinió se'n publiquen més aviat pocs, però els que es publiquen aborden gairebé en exclusiva temàtica política. Percentatges elevats també es registren durant el referèndum sobre la Llei per a la Reforma Política: 8 de cada 10 articles tracten sobre qüestions polítiques.

Arribats a aquest punt, és molt pertinent i interessant fer una comparativa amb la resta d'eleccions i referèndums que es convoquen en aquests tres anys: mentre que el de desembre de 1976 ocupa el 83% dels articles totals publicats, aquest percentatge ja baixa fins al 70% durant les eleccions legislatives de juny de 1977 i experimenta un retrocés significatiu durant el referèndum de la Constitució de 1978: el 51% dels articles es dediquen a aquesta temàtica, més de 30 punts menys que el referèndum de dos anys abans. Fins i tot, l'arribada del president Tarradellas acapara percentualment més l'atenció. El menor interès que desperta la Constitució entre els articulistes (si es compara amb altres moments històrics analitzats) també queda ben palès amb l'escàs 21% d'articles que es dediquen a la crisi de la comissió constitucional de març de 1978.

Fixant l'atenció sobre cadascun dels diaris, es pot veure com *Mundo Diario* és el rotatiu que, percentualment, més articles dedica a la política (75%) sobre el total de textos d'opinió signada publicats.³⁴³ Curiosament, són els dos diaris

---

342 En els deu períodes d'anàlisi es calcula que es publiquen 1571 articles de qualsevol temàtica en els 11 rotatius estudiats. D'aquests, 896 aborden temes de política (57%), mentre que els 675 restants (43%) parlen d'altres qüestions.

343 Si bé és cert que les dades mostren *El Periódico de Catalunya*, amb un 76,5%, com el mitjà que més articles dedica a la política, el fet que només s'analitzin dos períodes d'aquest rotatiu fa que les dades resultants puguin tenir un grau d'esbiaix molt significatiu.

falangistes els que segueixen el rotatiu d'Auger en percentatge: el 73,7% dels articles de *La Prensa* i el 64,7% dels de *Solidaridad Nacional* aborden les temàtiques estudiades. Aquestes dades confirmen la forta tendència política d'aquests rotatius; en el cas del vespertí cal assenyalar que es tracta, com s'ha vist, d'un diari que aposta poc per l'articulisme però que quan aquest és present gairebé sempre respon a temàtiques polítiques. A l'extrem oposat, s'hi situa *Catalunya Express* (19%), corroborant les impressions ja comentades sobre la poca atenció a l'opinió política d'aquest diari popular.

Quadre 12

PERCENTATGE DE PECES POLÍTIQUES SOBRE EL TOTAL D'ARTICLES PUBLICATS

	nov-75	jul-76	des-76	gen-77	abr-77	jun-77	oct-77	mar-78	nov-78	des-78
Diario de Barcelona	100%	75%	100%	33%	75%	88,8%	16,6%	25%	70%	57,1%
El Correo Catalán	100%	81%	66,60%	27,70%	8,30%	77,70%	55,50%	0%	0%	50%
La Vanguardia	75%	62,50%	73,30%	50%	80%	77,70%	50,00%	17%	30%	29%
El Noticiero Universal	100%	75%	100%	50%	37,50%	83,30%	29,10%	19%	28%	57,10%
Solidaridad Nacional	100%	58,30%	100%	25%	60%	77,70%	44,40%	50%	70%	62%
La Prensa	100%	66,60%	100%	70%	0%	100%	100%	0%	100%	100%
Tele/eXprés	100%	50%	77,70%	16,60%	50%	62,50%	58,30%	25,00%	50%	71,40%
Mundo Diario	100%	80%	93,75%	60%	81,25%	76,60%	66,60%	58,30%	75%	58,30%
Avui	/	58,30%	100%	38,80%	33,30%	100%	94,40%	8,30%	40%	45,70%
Catalunya Express	/	/	22,20%	25%	0%	50%	33,30%	12,50%	10%	0%
El Periódico de Catalunya	/	/	/	/	/	/	/	/	60%	92,80%
TOTAL	97%	67%	83%	39%	42%	70%	53%	21%	48%	51,3%

5.2.1.3 Matèries tractades

Molt vinculat amb el punt anterior, també és important conèixer les matèries concretes a les quals dediquen l'atenció els textos analitzats de cara a descriure amb exactitud l'articulisme d'aquests anys i saber quins eren els temes amb els

que cada diari volia marcar l'agenda política del dia.³⁴⁴ Seguint el mateix criteri d'indexació ja apuntat en el cas dels editorials, a partir del tesaure comú,³⁴⁵ s'ha elaborat un llistat de matèries que dona uns resultats sensiblement diferents dels vistos en el cas dels editorials. Per exemple, el primer i segon lloc en el llistat l'ocupen els mateixos temes però amb ordre invertit: les eleccions i referèndums són la temàtica política més tractada pels articles analitzats (amb 195 articles que ho tracten com a matèria principal, un 21,7% del total de textos), qüestió que en el cas dels editorials ocupava la segona posició. En canvi, la política espanyola és tractada en 145 articles (16,1%), unes xifres molt inferiors respecte el cas dels editorials,³⁴⁶ tot i que segueix sent una de les matèries més importants. A certa distància, es troba el tercer tema més citat: la democratització de l'Estat, amb 93 articles (10%). Les xifres denoten un interès molt més gran des de l'opinió signada per aquesta qüestió que des de la pròpia opinió editorial.³⁴⁷

El pes específic dels temes d'àmbit espanyol per sobre dels d'àmbit català, que ja s'apuntava amb els editorials, s'accentua en el cas de l'articulisme. Les reivindicacions catalanistes-autonomistes (amb 85 textos, i el 9,4%) i la política catalana (75 articles, el 8,3%) queden relegades a la quarta i sisena posició respectivament.³⁴⁸ Entremig, prenen força els articles sobre la Constitució, sobre la qual se'n publiquen 80 (que representen el 8,9% del total).

Matèries com el franquisme (57 articles, el 6,3%), la violència política (48 textos i el 5,3%) o la monarquia (27 articles, 3%) tenen també el seu pes específic, tot i que sensiblement menor que en el cas del gènere editorial. En canvi altres qüestions com el militarisme o la memòria històrica (amb una representació gairebé idèntica del 2,5 i 2,4%, respectivament) guanyen importància en l'articulisme. També és destacable que matèries com la llengua catalana, la repressió, la immigració o la política valenciana i balear tenen cabuda en els articles (cosa que no passava en els editorials); per contra, temes com el socialisme, la política basca, l'ecologia, el centrisme o el republicanisme, que eren centre d'atenció de diversos editorials, no són tractats en cap article dels analitzats.

---

344 Tal i com ja s'ha analitzat amb l'editorialisme (i posteriorment es farà amb les informacions), les matèries tractades permeten conèixer l'agenda setting que els mitjans van construir i, a la vegada, donen pistes sobre la capacitat real de la premsa de Barcelona d'influir sobre els temes de debat del dia.

345 Veure punt 5.1.1.3.

346 Sobre un total de 505 editorials analitzats, la política espanyola es tractava en 273 (54% dels casos).

347 Aquesta temàtica ocupa el 9è lloc en el llistat editorial, representant el 5,7% del total.

348 En el cas de la classificació editorial, aquestes dues matèries, tot i que invertint els termes, eren la tercera i cinquena més citades.

En comprovar els articles que cada rotatiu dedica a les diverses matèries, es pot observar com el *Diario de Barcelona* manté una pauta en la seva línia argumentativa molt coherent: si la matèria més tractada en els editorials era la política espanyola, el mateix passa amb els articles. Així, 31 articles (gairebé 3 de cada 10) es dediquen a aquesta matèria per tan sols 9 (8,6%) que aborden les eleccions i referèndums. La democratització de l'Estat, la Constitució i la política catalana també són un centre d'atenció important; en canvi, les reivindicacions catalanistes o la violència política gairebé no tenen lloc als articles del Brusi. En canvi, *El Correo Catalán* és en aquestes reivindicacions catalanistes on centra bona part dels seus articles: gairebé 1 de cada quatre textos analitzats (18 en total) estan dedicats a aquesta matèria, molt per sobre dels que aborden la democratització de l'Estat (11) o les eleccions i referèndums (10). Al seu torn, els articles de *La Vanguardia Española* posen l'accent en aquesta darrera matèria i en la política espanyola: gairebé 1 de cada 4 textos analitzats aborda cadascun d'aquests aspectes (25 i 22%, respectivament). Novament, la democratització de l'estat és un focus d'opinió important; en canvi, les reivindicacions catalanistes o la política catalana centren molt menys l'atenció del rotatiu dels Godó.

Aquest escenari és molt similar al que presenta *El Noticiero Universal*, tant pel que fa les matèries més tractades (eleccions i política espanyola) com amb el fet que entre aquests dos ítems sumen la meitat dels articles polítics que publica el diari. La violència política, destacada en els editorials del Ciero, també és present de forma significativa en els articles (un 8% del total). La coincidència amb *La Vanguardia Española* també es produeix amb la poca atenció que les peces argumentatives donen a les temàtiques catalanes.

La premsa falangista també presenta un comportament prou homogeni entre sí, amb una atenció important a les eleccions i la política espanyola; però el que crida més l'atenció és la gran cobertura que ambdós rotatius ofereixen als temes franquistes: un 17% dels textos de *Solidaridad Nacional* i un 32% dels de *La Prensa* ho tracten. Són, sens dubte, els dos rotatius que, amb diferència, més opinió expressen sobre el franquisme. Com també són els diaris que més peces argumentatives fan sobre la reforma política, tot i que amb una proporció molt menor.

En el cas de *TeleEjército*, més enllà de l'atenció primordial (com passa en gairebé tots els diaris) a les eleccions i referèndums, és destacable la significativa presència de peces d'opinió sobre política catalana i reivindicacions catalanistes (prop d'un 15% en els dos casos), molt per sobre de l'escassa opinió versada sobre la política espanyola (tan sols el 3% dels articles analitzats). En canvi, els articles de *Mundo Diario* donen més importància a la democratització que a qualsevol altra matèria (16%), tot i que amb unes proporcions molt compartides amb les eleccions, la política espanyola, la constitucionalitat

i les reivindicacions catalanistes. També és el rotatiu que més opinió expressa sobre la violència política. Amb l'*Avui* els termes també s'inverteixen i, tal i com ja passava en els editorials, és el diari que més s'esforça en centrar la seva agenda temàtica en les qüestions catalanes: 1 de cada 4 articles és sobre política catalana, i gairebé 1 de cada 5 parla de reivindicacions nacionals, com també és significativa (tot i que menor) la presència d'articles sobre la llengua catalana. En canvi, l'atenció a la política espanyola és residual. L'opinió signada del *Catalunya Express* també té en els temes catalans un especial interès (un 25% dels textos parlen de política catalana mentre que una proporció similar aborden les reivindicacions nacionals) tot i que la temàtica que més articles genera són les eleccions (amb un 35% dels textos analitzats). Finalment, els articles d'*El Periódico* es veuen molt condicionats pel moment polític analitzat: novembre i desembre de 1978. Així, gairebé un 40% dels textos parlen sobre la Constitució, i prop d'un 30% sobre el referèndum, unes xifres molt coincidents amb els pocs editorials que publiquen durant aquestes dates i que permeten marcar una primera tendència sobre els temes d'interès del diari tot i que molt esbiaixats pel moment polític viscut.

Quadre 13

NÚMERO D'ARTICLES I TEMA DE CADA DIARI (entre parèntesi, número de referència del tesaure)

		DB	CC	LV	NU	SN	LP	TE	MD	AV	CE	EPC	Total (desglossat)	TOTAL
Eleccions – referèndum (3)	Mat. principal	9	10	32	30	30	14	14	19	19	7	11	195	202
	Mat secundària	0	3	0	2	0	0	0	2	0	0	0	7	
Espanya – política (1.1)	Mat. principal	31	6	29	29	15	5	2	17	3	1	5	143	145
	Mat secundària	0	1	1	0	0	0	0	0	0	0	0	2	
Democràcia – democratització (4.3 i 6.3)	Mat. principal	18	11	18	8	7		5	20	3	1	0	91	93
	Mat secundària	0	0	0	0	0	0	1	1	0	0	0	2	
reivindicació – catalanista-autonomista (6.6.1)	Mat. principal	1	18	8	5	1	0	8	16	16	2	0	75	85
	Mat secundària	0	1	1	0	0	0	2	2	2	2	0	10	
Constitucionalitat (5)	Mat. principal	10	5	7	4	3	0	6	16	13	0	15	79	80
	Mat secundària							1					1	
Catalunya – política (1.2)	Mat. principal	15	3	6	5	2		9	4	23	5		72	75
	Mat secundària		2	1									3	

Franquisme (4.1)	Mat. principal	3	5	7	7	16	10		3			1	52	57
	Mat secundària		1	1			1		1			1	5	
Violència política (2)	Mat. principal	1	4	6	9	3	7	1	10	2	3		46	48
	Mat secundària								2				2	
Monarquia (4.2)	Mat. principal	5	4	4	5	1	3	2	1				25	27
	Mat secundària					2							2	
militarisme – cop d'estat (9.2)	Mat. principal	3		1	5	1		2	5		1	3	21	23
	Mat secundària				2								2	
memòria històrica (15)	Mat. principal	2	1	4	3	3		3	2	4			22	22
	Mat secundària													
Reforma – política (8.1)	Mat. principal			1	2	5	4	3	1	1			17	19
	Mat secundària					2							2	
Comunicació (13)	Mat. principal		4	1	1	2			2		1	2	13	18
	Mat secundària		2				1		1			1	5	
Economia (10)	Mat. principal	3	2	3	2	2		1	1	1			15	15
	Mat secundària												0	
Església (14)	Mat. principal	2							1				3	10
	Mat secundària		1	1	1	2			1	1			7	
Amnistia (6.4)	Mat. principal		2		1		1	1	2				7	7
	Mat secundària													
Reivindicació – social – món laboral (6.5)	Mat. principal			1				1		2			4	5
	Mat secundària									1			1	
Llengua catalana (6.7)	Mat. principal									5			5	5
	Mat secundària	1	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0	2	

5.2.1.4 Personatges citats

Tal i com es justificava en el cas dels editorials, el coneixement quantitatiu dels personatges citats en els articles d'opinió permet seguir descobrint un esquema aproximat dels focus d'interès notíciables i de l'agenda política que van configurar els mitjans. Un total de 112 persones diferents són citades en els 896 articles d'opinió analitzats, de les quals 50 apareixen tan sols una vegada. Si

prenem com a referència el llistat dels 34 personatges més citats (que, com a mínim, apareixen en 4 textos diferents -veure quadre 14), tornem a comprovar com una immensa majoria (32 de 34)³⁴⁹ són polítics o persones amb responsabilitats en aquest àmbit.³⁵⁰

De la mateixa manera que passava amb els editorials, és Suárez qui encapçala el llistat ja que apareix citat en gairebé un 20% dels articles analitzats. A molta distància, tot i que amb uns percentatges molt similars (10%) entre sí, apareixen Franco i el rei Joan Carles com a segon i tercer personatge més citat, respectivament. El primer personatge català³⁵¹ (també polític, òbviament) és el president Tarradellas mentre que Jordi Pujol és el següent català de la llista, però amb una presència molt menor (apareix en 27 articles). Entremig, trobem polítics espanyols com el president Carlos Arias, Manuel Fraga, Felipe González i Santiago Carrillo, que són citats cadascun d'ells entre el 5 i el 6% dels articles analitzats. També és significativa la presència de polítics de la 2a República, la majoria ja desapareguts en el moment en què s'escriuen els articles (com Macià, Companys o Azaña) tot i que algun encara era viu (com Gil-Robles).

El *Diario de Barcelona* segueix un patró molt similar al que ofereixen les dades conjuntes dels 11 rotatius: Suárez és, amb diferència, la persona més citada en els articles analitzats del Brusi (apareix en un terç dels textos), seguit a distància de Franco i Joan Carles I, que tenen una presència molt menor (poc més del 10% cadascun). El que crida l'atenció és la poca rellevància de Tarradellas en els articles, que es veu compensada (si més no pel què fa a la citació de polítics catalans) per l'aparició en gairebé el 10% dels articles de Jordi Pujol (és el diari on més presència té el líder de CDC). En canvi, a *El Correo Catalán* la presència de polítics catalans en els articles és molt més àmplia. Per exemple, el president Tarradellas és el personatge més citat en les pàgines d'opinió d'aquest rotatiu (hi surt en un 16% dels textos) a la vegada que es pot trobar a Jordi Pujol entre els personatges que més apareixen (se'n parla en gairebé el 10% dels textos). Tanmateix, sobta que siguin personatges com Franco o Arias Navarro els més citats després de Tarradellas, per davant fins i tot de Suárez.

En gairebé 1 de cada 4 articles de *La Vanguardia Española* es parla de Suárez, en una proporció que dobla el segon personatge més citat, Joan Carles. Darrere d'ells, se situen un seguit de polítics en actiu com Felipe González, Fraga o

---

349 Si parlem en percentatges, aquestes dades indiquen que el 94% dels personatges són polítics. Si agafem el llistat total, trobem que de les 112 persones citades, 22 no es dediquen a la política, cosa que significa un 19,6%.

350 Els dos restants són el general Emilio Villaescusa i el bisbe de Toledo i primat d'Espanya, Marcelo González.

351 Tan sols 10 dels 34 personatges més citats en els articles són catalans.

Carrillo que igualen presència amb personatges del passat recent com Franco o Arias Navarro. L'atenció als polítics catalans és significativament escassa, fenomen que encara s'agreuja més en el cas de *El Noticiero Universal*. Si bé Tarradellas té una presència reduïda (apareix en menys del 5% dels textos), altres polítics com Pujol, Reventós, Trias Fargas o, fins i tot, el conservador López Rodó ni hi tenen cabuda. L'aposta del Ciero és pels polítics estatals com Suárez (surten en gairebé el 20% dels textos) i, a distància, Joan Carles o Franco. Aquest esquema és parcialment compartit amb els diaris falangistes. *Solididad Nacional* també presta una atenció molt escadussera als líders catalans (tan sols Tarradellas i Pujol tenen presència, i és mínima), mentre que Suárez és citat en gairebé una quarta part dels textos. La singularitat d'aquest rotatiu és que la presència de Franco és la més alta dels 11 diaris, tant en termes percentuals (18%) com absoluts (se cita el dictador en 17 articles). I *La Prensa* segueix gairebé fil per randa l'estela del seu diari 'germà', però accentuant encara més els trets definitoris: Franco és, amb diferència, el personatge més citat ja que apareix en el 27% dels textos, molt per davant del rei o Suárez; mentre que la presència de líders catalans és gairebé inexistent.

La situació és radicalment diferent si s'observa l'articulisme de *TeleXprés* on el personatge més citat, present en el 15% dels textos, és Tarradellas, i on polítics catalans com Pujol, Xirinacs o fins i tot històrics com els presidents Macià i Companys hi tenen cabuda. Tot i aquesta presència significativa de l'esfera política catalana, Suárez i el rei també tenen un espai destacat. En canvi, la presència de Franco és molt menor. A *Mundo Diario*, Franco és el segon personatge més citat (tot i que sempre amb connotacions negatives)³⁵², ja que apareix en gairebé el 10% dels textos, però és Suárez (amb el 16%) qui aconsegueix més presència. Els polítics catalans també hi són de forma significativa, sobretot gràcies al fet que Tarradellas apareix en 7 articles (dada compartida amb el rei Joan Carles) i que altres polítics com Josep Benet o Jordi Pujol també són citats. Però és sens dubte el diari *Avui* qui més posa la política catalana en el punt principal de mira i on els líders del país són més representats: no només perquè Tarradellas, el personatge més citat, aparegui en gairebé el 10% dels textos sinó perquè Pujol, Reventós o Trias Fargas tenen tanta o més presència com Suárez o el rei. En canvi, a *Catalunya Express* Suárez torna a ser el personatge més citat d'una forma molt contundent: 11 articles (el 55% dels textos analitzats) parlen del president espanyol. Tanmateix, l'atenció a la política catalana es fa evident amb els textos on apareix Tarradellas (un 20%), Pujol i, fins i tot, els presidents Macià i Companys. En canvi la presència de polítics de la dictadura com Franco o Arias Navarro és residual. El mateix passa als articles d'*El Periódico de Catalunya*, en els quals Suárez és amb diferència

---

352 En el capítol següent, on es descriu el contingut dels textos, s'evidencia que Franco apareix als articles de *Mundo Diario* sempre de forma negativa.

el més citat (en el 13% dels textos analitzats) i on curiosament la presència de polítics catalans és gairebé inexistent.

Quadre 14

PERSONATGES MÉS CITATS EN ARTICLES

	DB	CC	LV	NU	SN	LP	TE	MD	AV	CE	EPC	TOTAL
1. Adolfo Suárez	34	5	30	22	22	5	6	20	4	11	5	164
2. Franco	14	9	9	10	17	12	2	11	2	1	1	88
3. Rei Joan Carles I	12	9	15	13	14	6	4	7	3	3	0	86
4. Josep Tarradellas	3	12	7	5	2	1	9	7	9	5	0	60
5. Carlos Arias Navarro	8	11	7	4	2	3	3	8	0	0	1	47
6. Manuel Fraga	9	1	7	6	4	2	3	4	0	0	2	38
7. Felipe González	8	5	8	3	5	0	2	2	0	2	2	37
8. Santiago Carrillo	4	5	7	6	4	0	1	4	1	2	1	35
9. Jordi Pujol	8	7	2	0	2	0	2	1	3	2	0	27
10. José M. De Areilza	4	0	3	2	1	1	0	0	2	0	0	13
11. Joan Reventós	0	3	4	0	0	0	0	0	3	1	0	11
12. Francesc Macià	0	0	2	0	1	1	2	0	2	2	0	10
13. Gutiérrez Mellado	2	0	1	0	0	0	1	3	0	2	0	9
14. Emilio Villaescusa	1	0	2	1	2	1	0	1	1	0	0	9
15. Antonio María Oriol	2	0	1	0	2	1	0	2	1	0	0	9
16. Marcelo González	3	1	1	0	1	0	0	1	0	0	2	9
17. Tierno Galván	1	3	1	0	4	0	0	0	0	0	0	9

18. Lluís Companys	0	0	2	0	1	0	2	1	1	2	0	9
19. López Rodó	2	2	2	0	0	0	1	2	0	0	0	9
20. Carrero Blanco	1	1	1	0	0	0	1	3	0	0	1	8
21. Martín Villa	1	0	0	2	1	0	1	1	0	1	1	8
22. Josep Benet	2	1	0	0	1	0	1	3	0	0	0	8
23. Blas Piñar	0	0	2	0	1	0	0	2	0	0	2	7
24. Ramon Trias Fargas	3	0	0	0	0	0	0	0	4	0	0	7
25. Carles Sentís	0	2	0	0	0	0	0	2	1	2	0	7
26. Lluís Maria Xirinacs	1	1	0	0	1	0	2	0	1	0	0	6
27. Dolores Ibarruri	2	0	0	1	1	0	0	2	0	0	0	6
28. Primo de Rivera	1	1	0	1	0	0	0	2	0	0	0	5
29. Gil Robles	0	1	2	1	0	0	0	1	0	0	0	5
30. Ruiz Giménez	0	0	3	0	1	0	0	0	0	0	0	4
31. Manuel Azaña	0	1	0	0	0	0	0	2	0	0	1	4
32. Girón	1	1	0	0	0	0	0	2	0	0	0	4
33. Anton Cañellas	1	0	0	0	0	0	0	1	1	1	0	4
34. Manuel Jiménez de Parga	0	0	0	0	0	0	0	1	0	3	0	4

5.2.1.5 Els articulistes i la seva relació amb el mitjà

Destaca Héctor Borrat en el seu estudi sobre el diari com a actor polític, que la majoria d'autors d'articles d'actualitat, quan no són periodistes o polítics, són filòsofs i literats ja que *'por ese bagaje de recursos conceptuales y expresivos*

que le confiere su especialización puede lograr efectos de persuasión más fuertes que los propios periodistas especializados en política' (1989: 135). Afegix Borrat que molts lectors accedeixen de forma preferent a la informació i argumentació política a través d'aquests autors. Sembla, doncs, pertinent conèixer a fons el tipus d'articulistes que té cada mitjà per poder descriure amb més detall el periodisme d'opinió que es feia durant aquells anys.

El primer que es constata és que, efectivament, periodistes, polítics i escriptors són, per aquest ordre (i amb bastanta diferència amb la resta de grups professionals) els principals autors dels articles analitzats. En realitat, són els propis periodistes els que destaquen de forma majoritària: gairebé 1 de cada dos textos (el 45,4%) estan escrits per periodistes, mentre que el 15,7% estan signats per polítics i l'11,3% per escriptors. El que no corroboren aquestes dades és la tesi de Borrat segons la qual els filòsofs també formarien part d'aquest grup selecte ja que representen menys de l'1% dels autors dels textos analitzats.³⁵³ En canvi, sí que tenen més importància professionals com juristes (autors del 6,2% dels articles) o professors universitaris i dibuixants, ambdós col·lectius autors del 3,7% de les peces d'opinió signada. En uns anys de canvi de marc legal que, a la vegada, acaba sent un període constituent, s'entén la notable presència de juristes a les pàgines dels rotatius. Economistes, historiadors, religiosos³⁵⁴ i llarg etcètera de professionals tanquen aquest llistat.

Per mitjans (veure quadre 15)³⁵⁵, és a *El Noticiero Universal*, *Solidaridad Nacional*, *La Prensa* i, sobretot, a *Catalunya Express* on la presència de periodistes com a autors dels articles (majoritària en tots els rotatius, menys a l'*Avui*) és més àmplia. En tots els casos el percentatge d'articles escrits per periodistes supera el 60%, i en el cas del diari del Grup Mundo arriba fins al 90%. A l'extrem contrari s'hi troba *La Vanguardia Española* (on 1 de cada 3 textos està escrit per periodistes), *Diario de Barcelona* (en aquest cas la proporció baixa a 1 de cada 4) i, sobretot, l'*Avui* on el percentatge d'articles signats per periodistes no arriba al 25% i es veu superat de forma àmplia pel 41% dels textos escrits per polítics. *Mundo Diario* i el rotatiu de la família Godó també tenen una significativa presència d'articulistes polítics a les seves pàgines (un 17 i un 21%, respectivament), percentatges que contrasten amb la baixa representativitat de polítics com a articulistes a *El Noticiero Universal* (9,4%) o nul·la a *La Prensa* i *Catalunya Express*.

---

353 La presència de filòsofs a les pàgines dels rotatius només és destacable en el cas de *La Vanguardia española* ja que gairebé el 4% dels seus articles estan signats per professionals d'aquest col·lectiu.

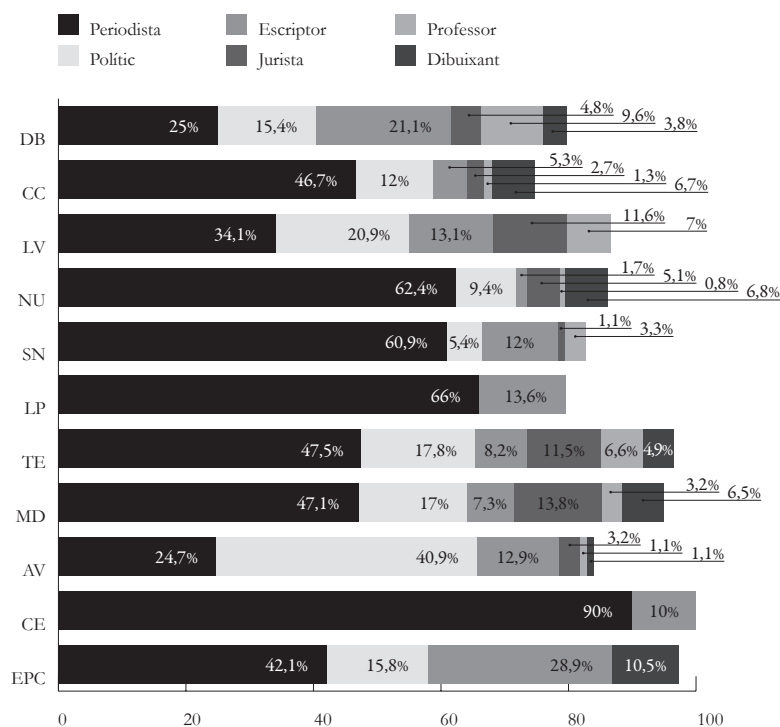
354 Els articles corresponents a economistes, historiadors i religiosos representen entre el 0,6 i l'1,1% del total.

355 El quadre recull els sis principals col·lectius professionals que fan d'articulistes.

La presència d'escriptors a les pàgines dels rotatius és molt destacable en el cas del Brusi, on el 21% dels textos estan escrits per literats, tot i que encara és més evident en el cas d'*El Periódico*, amb el 29%. En canvi, a diaris com *El Correo Catalán*, *El Noticiero Universal* o *Catalunya Express* la presència d'escriptors és gairebé inexistent. D'entre la resta de col·lectius professionals que apareixen com a signants d'articles, destaca la notable presència de juristes a les pàgines de *La Vanguardia española* (11,6%), *TeleXpres* (11,5%) i *Mundo Diario* (13,8%), que contrasta amb la gairebé nul·la participació a la resta de mitjans; com també és significatiu l'articulisme dut a terme per professors universitaris, força transversal (escriuen en gairebé tots els diaris) si bé amb percentatges baixos, a excepció de *La Vanguardia* i, sobretot, el *Diario de Barcelona* (10%).

Quadre 15

PRINCIPALS PROFESSIONS DELS ARTICULISTES

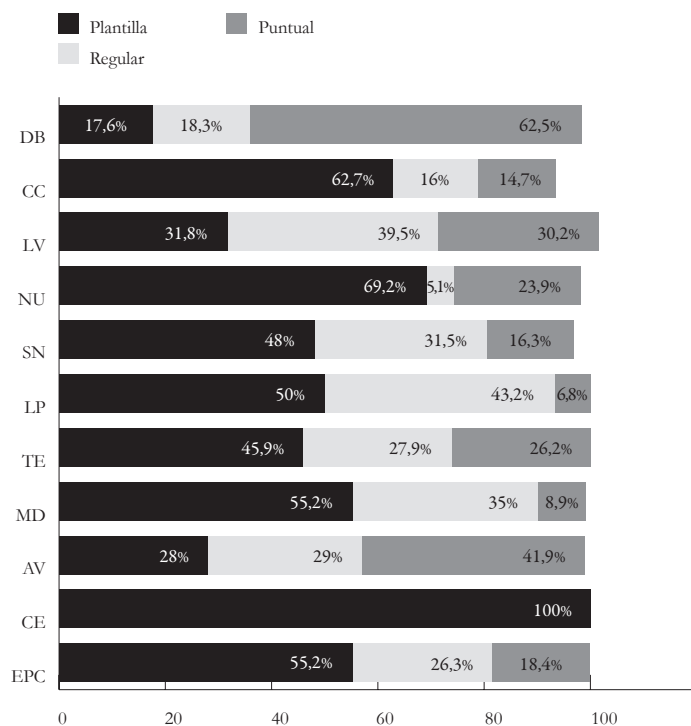
Sense deixar l'anàlisi dels col·lectius professionals, sembla interessant observar també el tipus de relació laboral que s'estableix entre les empreses periodístiques i els articulistes fins ara descrits. En termes generals, gairebé la meitat dels articulistes són redactors en plantilla dels mitjans (un 46,4%), mentre que la resta d'autors col·laboren o bé de forma regular (però sense formar part

de la redacció) o bé de forma puntual, en proporcions gairebé idèntiques (26 i 26,1%, respectivament). Per tant, i a grans trets, es pot concloure que 1 de cada 4 textos publicats l'escriu un articulista que no és de la redacció però que tanmateix és convidat a escriure-hi. Això serà important tenir-ho en compte a l'hora d'analitzar la pluralitat de la premsa de Barcelona durant la transició.

La majoria de diaris (*El Correo Catalán*, *El Noticiero Universal*, *Solidaridad Nacional*, *TeleXprés*, *Mundo Diario* i *El Periódico*) segueixen aquesta mateixa tònica i aposten per uns articulistes vinculats a la redacció (veure quadre 16). En canvi, entre la resta de rotatius les situacions són diferents i, a la vegada, dispers entre ells. Per exemple, el *Diario de Barcelona* és l'únic mitjà on una àmplia majoria dels autors (el 62,5%) escriuen de forma puntual mentre que la resta d'articulistes es reparteixen, a parts gairebé iguals, entre els que ho són de plantilla i els que fan col·laboracions regulars. La situació és similar a l'*Avui* però els autors puntuals sumen un percentatge menor (del 42%).

El cas de *La Vanguardia Española* també és significatiu ja que és el mitjà en què menys diferències s'observen entre les tres formes de relació professional, si bé els articulistes regulars que no són de plantilla obtenen una mínima majoria del 39,5% (pel 31,7 i el 30,2% dels autors en plantilla i els puntuals, respectivament). Ben diferent és el cas de *Catalunya Express*, ben senzill d'analitzar ja que el 100% dels articles estan escrits per redactors de la pròpia empresa. Finalment, és destacable també el cas de *La Prensa* ja que, tot i que en termes generals segueix la pauta comuna d'una majoria d'articulistes vinculats contractualment al mitjà (representen just el 50%), els autors que escriuen de forma puntual tan sols signen 3 textos del total d'analitzats (6,8%), mentre que els articles restants són obra de persones que mantenen una col·laboració fixa amb el mitjà (43,2%).

RELACIÓ LABORAL DELS ARTICULISTES AMB EL MITJÀ

5.2.1.6 El pluralisme a l'articulisme de transició

Borrat (1989: 134) considera que és a través de l'articulisme que el diari pot mostrar el seu pluralisme '*dando por sentado que el pluralismo es, para el periódico independiente, afirmar su propia identidad (...)*'. Segons l'autor, per conèixer les fronteres d'aquest pluralisme i els usos estratègics que el diari fa d'aquest valor, cal observar els '*disensos*'³⁵⁶, o sigui, els articles d'opinió contrària a la línia editorial del mitjà. Són aquests textos els que permeten descriure el recorregut que la pluralitat té en un mitjà. Al seu torn, Martin Vivaldi recorda que tot i que '*las opiniones expresadas en las columnas pueden diferir del punto de vista editorial del periódico. En realidad es loable que los periódicos tengan columnistas con opiniones diversas o contradictorias...*' (1987: 300).

356 A la justificació que es fa del camp 'discurs del mitjà', a l'apartat 5.2 d'aquest capítol, es descriu i justifica la classificació de cada article segons el seu posicionament ideològic.

A partir del buidatge del camp 'discurs mitjà'³⁵⁷ de la fitxa, es poden entreveure alguns indicadors que permeten apuntar fins a quin punt els articles d'opinió publicats reforcen o dissenteixen la línia del mitjà, agafant com a base la posició ideològica que pren el rotatiu de forma oficial a través dels seus editorials i també de forma implícita a través de les notícies. Per tant, un camp que dona informació valuosa per poder descriure el grau de pluralitat de cada rotatiu.

Observant mitjà per mitjà (veure quadre 17) es pot veure com, amb percentatges que poden variar i amb l'única excepció de *La Vanguardia española*, la resta de diaris publiquen de forma àmplia articles que segueixen la línia oficial marcada per l'empresa editora. Tan sols en el diari dels Godó la situació d'inverteix i són majoria els textos d'opinió que, més que reforçar o dissentir la posició del mitjà, mantenen o bé una actitud neutre o bé, malgrat que l'autor prengui partit per alguna opció ideològica, és el propi diari qui es mostra neutre (en editorials i informació) sobre aquella qüestió.³⁵⁸ *Diario de Barcelona* o l'*Avui* també tenen uns percentatges d'articles neutres molt elevats (s'apropen al 40%), tot i que sense ser majoritaris.

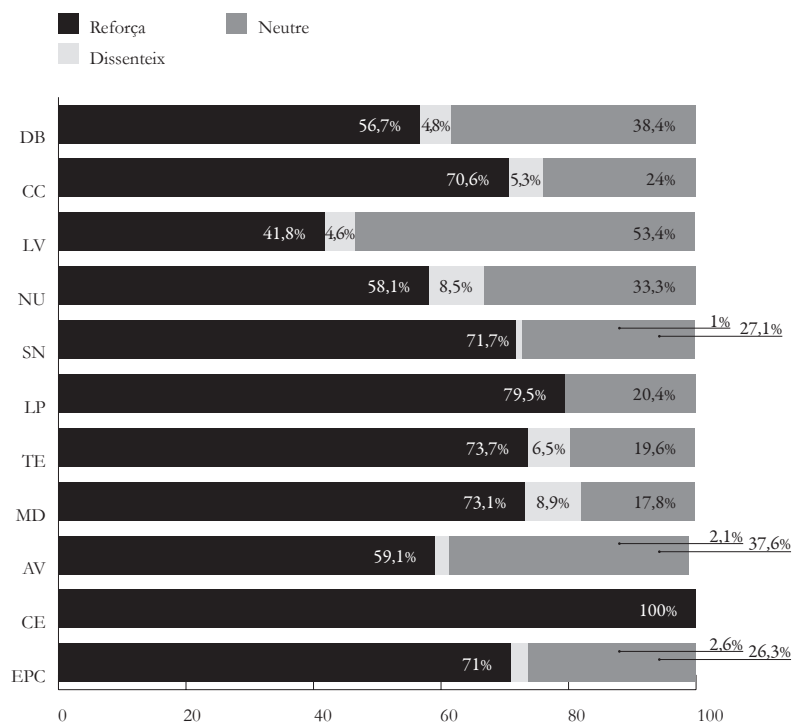
En canvi, és *Mundo Diario* el rotatiu que, segons l'anàlisi dels articles d'opinió, s'erigeix com el més plural ja que és a les seves pàgines on es troba un percentatge més elevat d'articles que dissenteixen la línia oficial del diari. En concret, un 8,9% dels textos d'opinió difereixen dels posicionaments del mitjà, un percentatge molt similar al que registra *El Noticiero Universal* (8,5%). A l'altre extrem, s'hi troba *El Periódico de Catalunya* (amb el 2,6% d'articles que dissenteixen), l'*Avui* (que tot i mantenir un percentatge de textos neutres elevats, tan sols el 2,1% van en contra la línia editorial) i, sobretot, *Solidaridad Nacional* (amb només 1 article que dissent), *Catalunya Express* i *La Prensa*, on no es publica cap text que vagi contra la línia editorial.

---

357 La inclusió del camp 'discurs del mitjà' queda justificat en el punt 5.2 d'aquest mateix capítol.

358 Tal i com ha quedat descrit en el punt 5.2.1 d'aquest capítol, *La Vanguardia española* és el rotatiu que més editorials publica d'estil informatiu, per tant, sense prendre partit per cap opció.

POSICIÓ IDEOLÒGICA DELS ARTICLES SEGONS DISCURS MITJÀ

5.2.2 Descripció de les peces d'opinió signada de cada diari

Si ja s'endevinava complicat establir uns paràmetres comuns que poguessin definir el gènere editorial en el conjunt dels 11 rotatius estudiats, encara es fa més difícil traçar aquests trets homogenis que puguin tenir les diferents seccions d'opinió externa dels diaris. Deixant de banda (pel capítol següent) les qüestions de discurs, sí que es poden apuntar algunes característiques repetides en el gènere argumentatiu de tots els mitjans:

- a. Secció d'opinió. En general, els articles i columnes formen part de les seccions d'opinió dels diaris, compartint en molts casos espai amb els editorials. Tanmateix, els bitllets d'opinió o comentari (peces que, com ja s'ha indicat, van evolucionant i consolidant-se al llarg d'aquests anys) acostumen a situar-se a les seccions informatives corresponents, sovint al costat de les notícies a les quals fan referència.
- b. Periodicitat. A diferència del gènere editorial, les peces d'opinió externa ja eren ben presents en tots els diaris abans de la mort

- de Franco, amb una periodicitat diària i, en molts casos, amb més d'una peça per dia.
- c. Desenvolupament del gènere. Tot i aquesta freqüència i regularitat prèvia al temps de transició, el gènere argumentatiu signat anirà canviant al llarg d'aquests anys. Si durant 1975 i 1976 gairebé només es conreen els articles i les columnes d'opinió, a partir de finals de 1976 en endavant, aniran consolidant-se i creixent els bitllets d'opinió.
  - d. Política com a tema. Tal i com ha quedat constatat en el repàs de les matèries tractades, articles, columnes i comentaris tenen la política com a principal focus d'interès i atenció.

Per acabar de descriure a fons les característiques de les peces d'opinió signada de cada diari, s'analitzen de forma sistemàtica (seguint el model ja vist en el cas dels editorials) alguns aspectes concrets a partir de dades i informacions quantitatives extretes de cadascuna de les fitxes elaborades per a les unitats redaccionals analitzades i que queden agrupades i sintetitzades en els següents camps: *Ubicació*: en quin espai del diari s'ubiquen les peces de comentari extern i amb quines altres peces periodístiques comparteixen pàgina.

Freqüència: amb quina regularitat i freqüència es publiquen aquest tipus de peces.

Autors i col·laboradors regulars: s'indiquen els noms i vinculació amb el mitjà dels principals autors d'articles, columnes i comentaris.

Columnes habituals: es descriuen aquelles columnes fixes que té cada rotatiu.

Seccions especials: es descriuen aquelles seccions d'opinió que, per les seves característiques, esdevenen especials.

5.2.2.1 *Diario de Barcelona*

Tot i que la presència de peces argumentatives és important a *Diario de Barcelona* abans de la mort de Franco, el gènere s'anirà regularitzant (si més no des d'un punt de vista formal) a mesura que el propi diari vagi evolucionant. Així, durant 1975 i 1976 els articles no tindran una secció fixa on quedin agrupats, tot i que algunes columnes sí que apareixeran gairebé sempre a la mateixa pàgina. És, però, a partir de juny de 1977 (amb la presència de Tristán la Rosa a la direcció) en què apareixen les seccions de 'Opinió' i 'Tribuna' que agrupen les peces argumentatives (tant d'opinió signada com editorials), més enllà que algunes columnes o bitllets s'ubiquin en altres espais. Pel què fa a l'autoria dels articles, i més enllà d'alguns noms concrets que es comenten més avall, cal destacar que des de finals de 1977 i sobretot l'any 1978 el diari va substituint bona part de l'anàlisi que duien a terme els propis redactors per textos d'experts. Aquesta mesura coincideix amb el canvi a la direcció de Tristán la Rosa

per Antonio Alemany.³⁵⁹ Aquestes són algunes de les característiques principals, a nivell formal, de les peces de comentari d'aquest rotatiu:

Ubicació	En els cinc primers períodes estudiats la ubicació és molt variable: no existeix una secció d'opinió que agrupi tots els textos. Algunes columnes, tanmateix, tenen el seu espai fixe.
Freqüència	Tot i que pot variar lleugerament segons l'època d'estudi, el Brusi publica entre 3 i 4 articles (de qualsevol temàtica) cada dia. Aquesta xifra augmenta considerablement durant la campanya de juny de 1977 en què es poden arribar a publicar 6 articles cada dia.
Autors i col·laboradors regulars	Entre els col·laboradors habituals amb més regularitat, freqüència i producció destaquen l'escriptor Antonio Álvarez Solís (escriu durant tot el període estudiat); Manuel Jiménez de Parga (entre 1975 i 1976); Manuel Milián Mestre (des de finals de 1976 i fins 1978); Martí Rizal (pseudònim de José Antonio González Casanova) entre 1975 i 1977; i Lluís Bassets i Pere-Oriol Costa, ambdós durant l'any 1977.
Columnes habituals	- <i>'El delantal del Brusi'</i> és una de les seccions més emblemàtiques del diari. Situada a la primera portada (gravat al buit), era un comentari d'actualitat que ocupava el faldó de la pàgina els autors de la qual eren periodistes el propi diari que s'anaven alternant. - <i>Sin embargo...</i> Columna de l'escriptor Antonio Álvarez Solís que acostumava a situar-se a la pàgina 10. - <i>A 630 Km. De Madrid</i> era un comentari d'actualitat de Manuel Jiménez de Parga que durant un temps va situar-se al faldó de la segona portada del diari.

359 La sortida de Tristán la Rosa comportarà que una trentena de periodistes també abandonin el rotatiu (veure punt 4.2.1).

Seccions especials	<p>-Parlamento de papel: l'any 1977 comença aquesta secció on escriuen polítics de diverses formacions polítiques democràtiques. El diari posa unes normes clares: <i>'Recordamos que esta sección está abierta a todo aquel que desee expresar su opinión sobre temas políticos de interés general, pero que la extensión de la colaboración no debe exceder de dos folios mecanografiados por una cara y a doble espacio, ya que sino nos vemos en la obligación de reducirlo'</i>³⁶⁰. Tot i que serà una secció plural, seran majoria els polítics d'esquerra (Reventós, Maragall, López Raimundo...) que hi escriuran.</p> <p>-Tribuna: aquest 'parlament de paper' s'intensifica i es fa regular durant la campanya de les eleccions de 1977 en què s'obre una nova pàgina d'opinió, situada habitualment a la pàgina 13 o 15, i on es dona veu a les formacions polítiques que es presenten als comicis.</p>
--------------------	---

5.2.2.2 El Correo Catalán

L'articulisme al Correu viu dues etapes clares, pel què fa a la seva organització i aspectes formals, que són coincidents amb les ja descrites sobre l'editorialisme. Entre 1975 i fins a finals de 1976, els textos d'opinió (en aquest cas, tant editorials com articles) es concentraran a la longeva secció *El hombre – las ideas – los hechos*; però aquest espai serà substituït per la nova secció *Opinió* que seguirà aglutinant el gruix de peces argumentatives estarà present en la resta de períodes analitzats. El següent quadre sintetitza les característiques formals dels editorials del diari:

Ubicació	<p>Entre 1975 i 1976, la majoria d'articles es concentren dins la secció d'opinió <i>El hombre – las ideas – los hechos</i> (pàgina 3 o 7, segons l'època), al costat de les peces editorials. Després, es crearà la secció d'opinió que acostumarà a tenir 2 pàgines (generalment, la 3 i la 4): la primera, pels editorials i cartes al director; la segona, pels textos d'opinió externa.</p>
Freqüència	<p>Amb lleugeres variacions segons l'època d'estudi, es compta una mitjana d'entre 3 i 4 articles de temàtica variada per dia. A diferència d'altres mitjans, en què fets especials com les eleccions del 1977 fan augmentar la producció de textos, al Correu aquestes xifres es mantenen estables.</p>

³⁶⁰ El text està extret d'un article publicat a Diario de Barcelona el 13 d'abril de 1977, pàgina 9.

Autors i col·laboradors regulars	L'escriptor Joan de Sagarra (que escriu sobretot durant l'any 1977) i els periodistes José Martí Gómez (1976), Josep M. Baiget i Herms (1977), Juan Gomis (1977-1978) i Wifredo Espina (amb secció durant els tres anys analitzats, de 1975 a 1978) seran els articulistes més freqüents i regulars del diari en els 3 anys analitzats.
Columnes habituals	<ul style="list-style-type: none"> - <i>Notas sin bloc</i>: el periodista Wifredo Espina estarà al capdavant d'aquesta secció que repassa fets d'actualitat i que acostumarà a publicar-se en portada des de finals de 1976 i durant uns mesos de 1977. - <i>Cada cual con su opinión</i>: des de mitjans de 1977, Espina canviarà de secció tot i que seguirà repassant l'actualitat des d'aquest nou espai que encara seguirà actiu al desembre de 1978. - <i>Ver, oír y callar</i>: secció diària de Joan de Sagarra on repassa de forma irònica l'actualitat política, social però també cultural. Es publica habitualment a la pàgina 22. - <i>Planeta tierra</i>: secció setmanal de Juan Gomis situada dins la pàgina d'opinió del diari. Repassa qüestions polítiques.
Seccions especials	- <i>Tribuna</i> : durant 1977 existeix aquesta secció que dona veu a les formacions polítiques. De forma sorprenent, però, durant la campanya de les eleccions legislatives del juny d'aquell any la secció no es publica.

5.2.2.3 *La Vanguardia Española*

El rotatiu de Godó és, sens dubte, el diari que més articles publica dels que s'editen a Barcelona durant aquells anys. I també és dels que manté més regularitat tant en la freqüència com en l'ubicació d'aquests textos. Si a això hi sumem la constància que s'apuntava anteriorment en la publicació d'editorials, es pot descriure la secció d'opinió de *La Vanguardia Española* com la més constant i homogènia d'entre les que es publiquen a Barcelona entre 1975 i 1978. A més a més, també s'observa com a mesura que les llibertats es van consolidant, el diari anirà apostant cada cop més per la secció passant-la d'una discreta posició secundària dins el diari (entre 1975 i 1976), a la part del davant i ocupant el doble d'espai. Vegem-ne més característiques:

Ubicació	<p>La regularitat apuntada anteriorment s'aprecia ja en la pròpia ubicació de les peces. El gruix més important d'articles sempre es podrà trobar dins la secció '<i>Tribuna de La Vanguardia</i>', acompanyades de les cartes al director i, des de finals de 1976, també al costat dels editorials. L'únic aspecte que canviarà en aquests anys serà la pàgina on s'ubicarà la secció: entre 1975 i 1976 acostumarà a trobar-se a la pàgina 13. A partir de llavors, ocuparà les pàgines 4 i 5 (doble espai per a l'opinió), just després de la segona portada. A banda, durant tot el període estudiat també es podran trobar bitllets d'opinió situats en diverses seccions com internacional o Barcelona.</p>
Freqüència	<p>Una mitjana de sis articles cada dia confirma el diari dels Godó com el més prolífic. Tanmateix, i tal i com s'ha vist anteriorment, gairebé la meitat d'aquests textos no seran de política.</p>
Autors i col·laboradors regulars	<p>En ser el diari més prolífic amb l'articulisme, també és el que compta amb més col·laboradors regulars. Destaquen el periodista Manuel Pombo Angulo (que escriu setmanalment entre 1975 i 1976), el polític i escriptor Antonio de Senillosa (1976-1978), el periodista Augusto Assia (que escriu des de finals de 1976 i fins 1978), l'escriptor Baltasar Porcel (a partir de 1977), el polític i periodista Carlos Sentís (des de després de les eleccions de 1977 i tot 1978), el periodista Federico Abascal (1975-1977), l'escriptor Francisco Umbral (1976-1977), el polític i periodista Jaume Miravittles (1976-1977), el també polític Jorge Trias Sagnier (1975-1977), el sociòleg Josep M. Vallès (1976-1978), el periodista Josep M. Lladó (1976-1977), el filòsof Julián Marías (1975-1977), el jurista Magín Pont (1977-1978), el també jurista i després polític Manuel Jiménez de Parga (1977, després de deixar el Brusi, i fins 1978), l'escriptor Néstor Luján (1977-1978) i el polític Ramon Trias Fargas (1976-1977), entre d'altres.</p>

Columnes habituals	<ul style="list-style-type: none"> - La secció diària de Manuel Pombo Angulo, que no té títol, és una columna vinculada als fets d'actualitat. - <i>Lo que amaneca</i>: columna que va variant de periodicitat (diària durant alguns mesos de 1977, setmanal en altres èpoques) que publica Federico Abascal entre 1975 i 1977. - <i>Ayer, hoy y mañana</i>: el veterà periodista Jaume Miravittles publica una columna entre 1976 i 1977 on repassa temes polítics, sovint fent una mirada al passat. - <i>Carta al director</i>: Augusto Assia és l'autor d'aquesta secció que parla habitualment de política. - <i>El tiempo y su estribillo</i>: Francisco Umbral parla de temes diversos (també de tant en tant de política) en aquesta secció diària que publica entre 1976 i 1977. - <i>Con acento</i>: columna de periodicitat diària que escriurà Jiménez de Parga entre 1976 i 1977. - <i>Apuntes desde un escaño</i>: després de ser escollit com a diputat, Carlos Sentís publicarà aquesta columna política on anirà desgranant la seva experiència al Congrés de Madrid. - <i>En mi opinión</i>: nom que reben els articles que publica setmanalment Antonio de Senillosa entre 1976 i 1978. Tot i que habitualment parla de política, tracta temes variats.
Seccions especials	<ul style="list-style-type: none"> - <i>Diccionario electoral</i>: el sociòleg i politòleg Josep M. Vallès signa aquesta columna diària durant la campanya electoral de 1977 que pretén, de forma didàctica, fer entendre el funcionament d'una campanya i unes eleccions. - <i>La Constitución como propuesta</i>: amb el mateix objectiu divulgador i didàctic, Josep M. Vallès fa aquesta col·laboració durant els mesos abans de l'aprovació de la Constitució.

5.2.2.4 El Noticiero Universal

De la mateixa manera que passava amb l'editorialisme, els canvis en la direcció del Ciero influiran decisivament a l'hora de plantejar l'espai destinat a l'articulisme. Cada nou director voldrà donar el seu propi estil i forma a la secció d'opinió i això farà que aquesta vagi experimentant diverses fases i evolucions. Amb Manuel Tarín (que estarà al capdavant del diari fins inicis de 1976) les peces argumentatives no tindran un espai fix i es repartiran de forma poc coherent dins les pàgines del diari. Això canviarà radicalment amb Àngel Riquelme (al capdavant del diari des de 1976 fins a principis de 1977) que crearà la 'Página 3', una secció on aglutinarà gran part de l'opinió del rotatiu. Finalment, amb José Tarín (director des de gener de 1977 i fins 1980) la secció canviarà de nom (però no ja de perfil ni d'ubicació) tres vegades: la primera meitat de 1977 s'anomenarà '*Ideas y creencias*', per passar a dir-se '*Opinión*' des de finals de 1977 fins a mitjans de 1978; a les acaballes de 1978, la secció

perdrà títol ja que quedarà inclosa dins l'apartat de 'Política'. El següent quadre repassa altres característiques:

Ubicació	Els articles d'opinió experimentaran diversos canvis en la seva ubicació dins el diari durant aquest anys. En el primer període estudiat, l'any 1975, les peces de comentari no estan aglutinades en cap secció específica sinó que ocupen diversos espais del diari, preferentment les pàgines de política. A partir de 1976, amb la creació de la secció 'Página 3', el gruix més important d'articles es concentren en aquest espai situat a la pàgina del mateix nom i on també se situarà l'editorial, tot i que diversos bitllets d'opinió se seguiran publicant a les pàgines de política o a d'altres seccions. Aquesta mateixa secció seguirà a la mateixa ubicació en la resta d'èpoques analitzades, si bé canviarà de nom: entre abril i juny de 1977 s'anomenarà 'Ideas y creencias'; de finals d'aquell mateix any fins a març de 1978 es dirà 'Opinión'; i als darrers mesos de 1978 la secció es fondrà dins les pàgines de política, s'ubicarà a la pàgina 4 i se separarà dels textos editorials (que estaran a la pàgina 2).
Freqüència	El diari publica una mitjana molt variable d'entre 3 i 5 articles de temàtica diversa, una freqüència que varia segons les èpoques. Habitualment, a la secció d'opinió s'hi poden trobar 1 o 2 articles (en alguna època fins i tot 3) mentre que la resta de bitllets d'opinió es reparteixen per diverses seccions.
Autors i col·laboradors regulars	La nòmina d'articulistes més freqüents està formada pel periodista Julio Manegat (que escriu entre 1975 i 1977), Luis Apostúa (també periodista, amb secció entre 1976 i 1977), Manuel Vela (1975-1978) que és un dels col·laboradors que més escriu aquests anys conjuntament amb Jordi Domènech (1976-1978), i el també periodista Rafael Manzano (1975-1977).

Columnes habituals	<ul style="list-style-type: none"> - <i>Telegramas sin urgencia</i>: bitllet d'opinió de Julio Manegat que tracta de diversos temes, a vegades també de política, i que no té una ubicació fixe (tant pot estar a política com a internacional). - <i>Día a día</i>: Jordi Domènech serà l'autor d'una de les seccions més estables del diari. En aquests tres anys, sempre es podrà llegir aquest bitllet d'actualitat diària a la pàgina 3, fins que a finals de 1978 la passin a la 5. - <i>Jornada española</i>: secció diària sobre política espanyola escrita per Luis Apostúa entre 1976 i 1977 que s'ubicarà dins les pàgines de política. - <i>Cruz y raya</i>: Vela Jiménez escriurà aquests articles entre 1975 i 1978 que es podran llegir dins la secció d'opinió. - <i>La piel de Toro</i>: bitllet d'anàlisi diària de l'actualitat espanyola que escriu Rafael Manzano entre 1975 i principis de 1977. - <i>Comentario del día</i>: secció d'anàlisi de l'actualitat que durà a terme Rafael Manzano durant l'any 1977.
Seccions especials	<ul style="list-style-type: none"> - <i>Tribuna abierta</i>: durant les eleccions de juny de 1977 el diari posa a disposició dels partits que concorren als comicis un espai per tal que puguin difondre les seves idees.

5.2.2.5 Solidaridad Nacional

L'articulisme de *Solidaridad Nacional* experimenta una evolució de més a menys solidesa estructural durant aquests tres anys analitzats. Si durant el primer període estudiat, de 1975, és un dels diaris que gaudeix d'una major freqüència i periodicitat en la publicació de textos d'opinió, i disposa d'una secció sòlida i consolidada, aquesta supremacia (fàcilment atribuïble al fet que el diari combregava al 100% amb els postulats del règim) anirà minvant. Mentre que l'evolució ideològica dels textos mutarà des d'un franquisme tancat a un suport incondicional al govern, per acabar amb una crítica a aquest pels rumors de tancament del diari,³⁶¹ a nivell formal també experimentarà canvis que aniran fent perdre consistència a l'opinió externa.³⁶² Tanmateix, l'articulisme sempre mantindrà un paper destacat a les pàgines del rotatiu del Movimiento:

³⁶¹ Veure capítol 6.2.5

³⁶² Una opinió signada que cada cop serà menys original i exclusiva del diari i més dependent dels textos que arribin des de l'agència del Movimiento Pyresa, articles que també publicaven altres diaris de la xarxa de premsa de l'Estat.

Ubicació	La pàgina 2 i 3 acollirà gairebé sempre el gruix de l'opinió del rotatiu, compartint espai amb les cartes al director i, quan n'hi hagi, amb els editorials. També és cert, però, que alguns bitllets d'opinió en algunes èpoques se situaran a la secció de política. Aquesta estructura sòlida de la secció d'opinió anirà desmuntant-se poc a poc: durant 1978, i de forma irregular, sovint només hi haurà 1 pàgina o 1 pàgina i mitja d'articles, sense que quedi clar quin criteri se segueix per reduir l'espai dedicat a l'articulisme, més enllà que la secció es construeixi sense previsió a partir dels originals que arriben.
Freqüència	La mitjana d'articles que publica el diari serà força elevada entre 1975 i 1977, amb 4 textos per dia (i, en algunes èpoques, fins a 6 articles). Però des de la segona part de 1977 i durant 1978 aquesta mitjana baixarà als 3 articles.
Autors i col·laboradors regulars	Periodistes com Carlos Rodríguez (que escriu entre 1977 i 1978) i Fernando Ónega (1975-1976) són dels autors més prolífics del diari. També escriuen amb regularitat l'escriptor Enrique Barco Teruel (1975-1977), el també periodista José María Tavera (1975), el catedràtic de metafísica Francisco Canals Vidal (1977-1978) i el polític José Antonio Pastor (1976-1977)
Columnes habituals	<ul style="list-style-type: none"> - <i>Catalejo</i>: secció que parla preferentment de política, publicada entre 1977 i 1978 per un periodista que signa amb el pseudònim Aristarco. - <i>El péndulo</i>: bitllet d'opinió diari del periodista Fernando Ónega que publica entre 1975 i 1977 i que tracta sobre política, molt centrat en l'actualitat de Madrid ja que la peça no és exclusiva de <i>Solidaridad Nacional</i> sinó que l'envia l'agència Pyresa. - <i>La política y los días</i>: de característiques molt semblants a l'anterior, Carlos Rodríguez és l'autor d'aquest bitllet diari sobre l'actualitat política espanyola, també enviat per Pyresa i que ve a substituir la peça d'Ónega.
Seccions especials	Des de finals de 1977 es publiquen diversos articles defensant el paper de la premsa de l'Estat en uns moments en què els rumors sobre la venda d'aquests periòdics per part del govern són insistents.

5.2.2.6 La Prensa

De la mateixa manera que s'apuntava que no es podia parlar d'un model d'editorial definit a *La Prensa*, el cert és que de l'observació i anàlisi de l'articulisme d'aquest rotatiu tampoc es pot deduir que existís una aposta clara, concreta i coherent per l'articulisme. Tanmateix, sí que existirà certa regularitat en la publicació d'articles, i més si ho comparem amb la manca de criteri a l'hora de publicar editorials. De forma semblant a com ocorre a *Solidaridad Nacional*, el vespertí del Movimiento també passarà d'una secció d'articles més o menys definida i regular l'any 1975, a unes pàgines d'opinió que perdran regularitat, ordre i criteri formal. La dependència dels textos que arribin de Pyresa encara serà més evident que en el cas anterior i, fins i tot, durant 1977 i 1978 la gran majoria d'articles publicats no només no seran propis sinó que la secció d'*Opinió ajena* (on publiquen textos d'altres diaris) tindrà més pes que el propi articulisme.

Ubicació	Les peces d'opinió aniran canviant d'ubicació diverses vegades: durant l'any 1975, l'espai és clar, la pàgina tres (la secció, precisament es dirà 'Tercera página'. A partir de 1976, la secció desapareix i la majoria de peces argumentatives s'agrupen a la pàgina 2, tot i que no reben cap encapçalament específic. A més, es produeix certa dispersió d'articles per altres seccions, sobretot 'Nacional'. L'any 1978, la pàgina d'opinió tindrà el nom de 'Tribuna' i s'ubicarà a la pàgina 5 o 7.
Freqüència	La freqüència en la publicació d'articles serà molt baixa i la regularitat inexistent. Mentre que l'any 1975 es poden arribar a publicar 3 articles de mitjana per dia, a partir de mitjans de 1977 la majoria de dies no hi haurà cap text d'opinió (més enllà de les peces manllevades d'altres rotatius).
Autors i col·laboradors regulars	El gruix d'articulistes regulars es concentren l'any 1975. Destaquen els periodistes Ángel Cuevas, Emilio López Valls, J. Potau Compte (1975-1976); o Jesus Val (director). Després, baixa la producció d'articles propis i, per tant, també hi ha menys articulistes regulars: l'escriptor Emilio de Miguel (1976-1977); José Juan del Solar Ordoñez (1976), o els periodistes Demetrio Castro (1976-1977) i Ramon Maria Aller (1976-1977).

Columnes habituals	<ul style="list-style-type: none"> - <i>Crónica de la ciudad</i>: secció d'actualitat sobre Barcelona que escriurà Juan Potau l'any 1975 però que ja no es trobarà en anys successius. - <i>La Almena</i>: columna d'Emilio López Valls que fins l'any 1975. - <i>Las claves</i>: Demetrio Castro és l'autor d'aquestes peces diàries en què s'analitza l'actualitat durant 1976 i 1977). - <i>La punta de la noticia</i>: secció que escriurà Juan Potau des de 1976.
Seccions especials	

5.2.2.7 *TeleleXpres*

L'aposta de *TeleleXpres* per l'articulisme és de les més sòlides i constants de tot el panorama mediàtic barceloní de transició. El vesperí ja disposa, quan s'inicia aquest estudi l'any 1975, d'una oferta regular d'articles tot i que (tal i com s'analitza en el capítol següent) mancada en molts casos de contingut polític explícit a causa de la dictadura. El discurs dels textos d'opinió, un cop es vagi consolidant la llibertat d'expressió, podrà desacomplexar-se i això no farà res més que consolidar una secció que més enllà d'un canvi de nom i de pàgina (que durà a terme el director Miguel Ángel Bastenier, just quan accedeixi al càrrec a inicis de 1977), seguirà fidel a la seva pròpia tradició.

Ubicació	<p>Tot i que les pàgines 2 i 3 seran les que habitualment acolliran la secció d'opinió, l'any 1975 aquesta es trobava a la pàgina 7. Des de 1976 ja ocuparà la pàgina 3; i a partir de 1977, la 2.</p> <p>On també hi haurà canvis serà en el nom de la secció: entre 1975 i 1976 mantindrà l'històric nom de <i>Mirador</i>³⁶³, nom que ja rebia la secció en temps de dictadura. A partir de gener de 1977 s'anomena '<i>Opinió</i>'.</p>
Freqüència	Diàriament, i de forma regular, es publiquen articles tot i que la mitjana dels textos no és excessivament elevada: entre 2 i 3 articles per dia.
Autors i col·laboradors regulars	Entre els escriptors més freqüents destaca: el jurista José Antonio González Casanova (hi escriu entre 1975 i 1978) amb una col·laboració setmanal; els periodistes Ernest Udina (1977-1978), Jaume Guillamet (1976), Josep M. Casasús (1976), Josep Faulí (1977-1978), Josep M. Lladó (1977), Josep Pernau (1977) o Rafael Wirth (1978).

³⁶³ La secció manllevava el nom de la històrica revista 'Mirador', fundada l'any 1929 per Amadeu Hurtado, dirigida per Manuel Brunet i Just Cabot i en la qual hi van escriure plomes de prestigi com Josep Maria de Sagarra, Josep Maria Planas, Andreu Avel·lí Artís, Carles Sentís, entre d'altres

Columnes habituals	<p>La majoria d'articles i peces de comentari de <i>Tele/eXprés</i> no portaran cap títol que les identifiqui com a secció. Tanmateix, hi haurà algunes excepcions:</p> <ul style="list-style-type: none"> - <i>Economía como tema</i>: sèrie històrica d'articles que, canviant el substantiu del davant (economia, educació...) van repassant diverses qüestions a fons de la mà de diferents experts. - <i>Un año en curso</i>: diversos periodistes (Jaume Guillamet, Pere Oriol Costa...) escriuen en aquesta secció que repassa l'actualitat. <p>També són diverses les firmes que ocupen, entre finals de 1977 i mitjans de 1978, la columna de l'esquerra de la pàgina 2:</p> <ul style="list-style-type: none"> - <i>Periferia</i>: columna setmanal de Josep Pernau on aborda temes d'actualitat. - <i>De aquí para allá</i>: Enrique Arias és l'autor d'aquesta columna que tracta setmanalment sobre qüestions diverses. - <i>Paisanaje</i>: el mateix espai que utilitzen en dies diferents les dues columnes anteriors, també l'ocupa (generalment els dimarts) aquest text de Rafael Wirth. <p>Tot i no tractar específicament de política, '<i>Feminismo</i>' d'Amparo Moreno, '<i>Cultura, cultureta, culturilla</i>', d'Ivan Tubau o '<i>La erótica del diván</i>', de Guillermina Motta, també ocupen aquest mateix racó de la pàgina d'opinió.</p>
Seccions especials	<ul style="list-style-type: none"> - <i>Palabra electoral</i>: polítics de totes les ideologies (tot i que amb especial preferència als partits d'esquerra) escriuran en aquesta secció que es crea per les eleccions legislatives de juny de 1977.

5.2.2.8 Mundo Diario

El model d'articulisme, pel què fa a aspectes formals, és tant o més estable que el vist fins ara amb *Tele/eXprés*. Aquesta regularitat va en consonància amb la que ja s'apuntava amb l'editorialisme, però mentre que amb els textos editorials fallava la periodicitat, en aquest cas es pot parlar d'una mateixa secció d'opinió, que ja existeix durant la dictadura i que es mantindrà diàriament tots aquests anys analitzats.

Ubicació	El gruix dels articles d'opinió (conjuntament amb els editorials) se situen durant tot el període analitzat a la secció ' <i>Opiniones y comentarios</i> '. L'única variació: l'any 1975 se situa a la pàgina 7 i a partir de 1976, a la 2.
Freqüència	Menys en períodes especials (com les eleccions de 1977, en què es publiquen 5 articles cada dia) la mitjana habitual d'articles serà d'entre 3 i 4 textos.

Autors i col·laboradors regulars	Grans noms del periodisme i la literatura conflueixen a les pàgines d'opinió d'aquest diari: el periodista Pedro Calvo Hernando, que fa anàlisi política entre 1975 i 1978; el periodista Eduardo Álvarez Puga, que escriu diversos cops a la setmana entre 1976 i 1978); Eduardo Haro Tecglen, amb periodicitat setmanal entre 1976 i 1978; el periodista Martin Ferrand, que té secció diària entre 1976 i 1977; l'escriptor i periodista Manuel Vázquez Montalbán (que escriu setmanalment entre 1976 i 1978); el jurista José Antonio González Casanova, amb secció diària entre 1977 i 1978; el polític Jordi Solé-Tura (1976-1978); el senador Lluís Maria Xirinacs (1977-1978); el polític Josep M. Pobleu (1978); el sociòleg Sergio Vilar (1978); i l'escriptora Teresa Pàmies, amb periodicitat setmanal durant 1978.
Columnes habituals	<ul style="list-style-type: none"> - <i>Análisis político</i>: com el seu nom indica, és una secció d'anàlisi de l'actualitat política de Pedro Calvo Hernando, que es publica un cop per setmana entre 1975 i 1978. - <i>Buenos días</i>: des de 1976, Martin Ferrand signa aquest bitllet d'actualitat diàriament. - <i>Con puntilla</i>: secció setmanal d'Eduardo Álvarez Puga que parla de política entre 1976 i 1978. - <i>La aguja en el pajar</i>: durant un període reduït de 1977, el mateix periodista publica aquesta secció. - <i>El revés de la trama</i>: González Casanova parla de política i de lleis en aquestes peces de periodicitat diària l'any 1977. - <i>Día a día</i>: tot i que no parla gairebé mai de política, Montserrat Roig escriu aquesta columna en català des de 1977.
Seccions especials	<ul style="list-style-type: none"> - <i>Diario de un senador</i>: Lluís Maria Xirinacs relata en aquesta columna setmanal des de finals de 1977 la seva experiència com a senador a Madrid. - <i>La constitución del 78</i>: González Casanova traça, diversos cops per setmana durant 1978, unes peces d'opinió on va desgranant la futura Constitució. - <i>L'Estatut del 79</i>: quan l'aprovació de la Constitució és imminent, en els darrers mesos de 1978, González Casanova canvia la secció constitucional per aquesta estatutària.

5.2.2.9 L'Avui

Des de la seva fundació, el rotatiu en català fa una aposta decidida per l'articulisme dedicant una secció fixa on hi situarà la gran majoria d'articles. L'Avui opta per uns textos de reflexió sovint llargs i densos i per alguns (pocs) bitllets d'opinió sobre els fets de més actualitat.

Ubicació	Des de la seva fundació i durant tots els períodes estudiats, els articles se situen a la pàgina 3, que durant tot aquest temps rebrà el nom de 'Diàleg'. Algunes altres peces (bitllets d'opinió) se situen a altres seccions com la de Països Catalans, Espanya o Religió.
Freqüència	Amb bastanta regularitat, es publiquen una mitjana de 3 textos d'opinió per dia.
Autors i col·laboradors regulars	El periodista i director, Jordi Maluquer, serà l'articulista més regular, amb un text diari des de 1976 i fins 1978; Guillem Viladot, periodista, escriu entre 1976 i 1977; l'escriptor i capellà Jordi Llimona col·labora de forma irregular entre 1976 i 1978; polítics com Josep Verde Aldea o Lluís Maria Xirinacs publicaran cròniques setmanals des de finals de 1977; l'escriptora Teresa Pàmies escriurà entre 1977 i 1978; i un reguitzell de noms destacats com Manuel de Pedrolo, Maria Aurèlia Capmany, Raimon Obiols, Pere Calders, Josep M. Puig Salellas o Jordi Solé Tura també col·laboraran de forma puntual.
Columnes habituals	- <i>Pre-política</i> : secció diària del director, Jordi Maluquer, on repassa els fets polítics d'actualitat. - <i>La setmana</i> : Josep M. Puigjaner fa un repàs a l'actualitat setmanal en aquesta columna.
Seccions especials	- <i>Tribuna de l'Assemblea de Catalunya</i> : les diverses formacions que s'agrupen en aquest organisme tenen veu a través d'aquesta secció setmanal entre 1976 i 1977. - <i>Al servei d'aquest poble</i> : Lluís Maria Xirinacs relata les seves experiències com a senador (1977-1978). - <i>Crònica d'un parlamentari</i> : Josep Verde Aldea fa el mateix, però des de l'òptica d'un diputat (1977-1978).

5.2.2.10 Catalunya Express

Tal i com s'apuntava quan es parlava de l'editorialisme, *Catalunya Express* és un diari de to popular que fa una aposta molt concreta per l'opinió: sense un espai destinat exclusivament a les peces argumentatives, el rotatiu reserva diverses columnes per a bitllets d'opinió que, de forma breu, comenten els fets d'actualitat. Això sí: amb aquest model de diari popular, totes les peces argumentatives van acompanyades de la fotografia de l'autor, un fet inèdit en el periodisme barceloní de l'època. D'articles de fons com els que es poden llegir en la resta de rotatius, no se'n troben.

Ubicació	Sense una pàgina on s'aglutini l'opinió, el diari publica diversos bitllets o columnes que es distribueixen a les seccions de Catalunya, societat...
Freqüència	Cada dia es publiquen una mitjana de dues peces d'opinió (bitllets). En èpoques especials, com les eleccions, se'n poden arribar a publicar tres.
Autors i col·laboradors regulars	Els periodistes Jaume Guillamet (que escriu diàriament entre 1976 i 1978) i Josep M. Casasús (1976 i 1978), així com l'escriptor Manuel Vázquez Montalbán (amb una peça setmanal entre 1976 i 1977), són els principals articulistes.
Columnes habituals	<ul style="list-style-type: none"> - <i>Notes de societat</i>: columna diària de Jaume Guillamet on tracta diversos temes de l'actualitat, amb especial atenció a la política. A partir de 1989 canviarà el nom de la secció per dir-se '<i>Arran de país</i>'. Ambdues columnes les escriu en català. - <i>Anàlisis</i>: peça setmanal d'anàlisi preferentment política que signa Josep M. Casasús. - <i>Porque sí</i>: columna setmanal de Vázquez Montalbán on, amb la seva ironia habitual, aborda qüestions diverses, també de tant en tant temes polítics.
Seccions especials	

5.2.2.11 *El Periódico de Catalunya*

Amb les reserves ja expressades en anteriors capítols del text pel fet que només s'analitzen dos mesos d'aquest rotatiu, el cert però és que des de bon començament el projecte del grupo Zeta aposta per fer conviure el to popular del rotatiu amb un espai reservat a l'opinió més seriosa. Cada edició del diari conté una pàgina dedicada exclusivament a l'opinió i, a més a més, són diverses les seccions del rotatiu que acompanyen notícies importants amb bitllets on periodistes o escriptors de renom (igual que en el cas de *Catalunya Express*, il·lustrats amb la seva foto) comenten l'actualitat.

Ubicació	Tot i aquesta voluntat de combinar to popular amb opinió, el cert és que aquesta queda relegada a la segona part del diari. Habitualment, la pàgina 15, 17 o 21 és la que acull la secció anomenada 'Opinió'. Tanmateix, i com s'apuntava, són diverses les seccions que contenen bitllets.
Freqüència	En aquest dos mesos analitzats, es publiquen una mitjana de 4 articles per dia.

Autors i col·laboradors regulars	Entre els col·laboradors més habituals destaquen: els escriptors Armando de Miguel, Cándido i Emilio Romero (amb un text setmanal); els periodistes Martin Ferrand (amb peça gairebé cada dia), Pedro Altarés (també publicant cada dia) i el dibuixant Perich (que publica una vinyeta a cada exemplar). També destaca la presència diària de Vázquez Montalbán.
Columnes habituals	Tot i que cap columna o bitllet d'opinió té títol, es poden considerar com a columnes habituals les peces de Vázquez Montalbán, Martin Ferrand, Cándido o Emilio Romero.
Seccions especials	

5.3 MODEL D'ANÀLISI I DESCRIPCIÓ DE LES FITXES DE LES PECES INFORMATIVES

Per completar l'anàlisi de les unitats redaccionals, l'estudi també se centra en la catalogació de les notícies que es duu a terme utilitzant un model de fitxa³⁶⁴ similar a l'emprat en el cas de les peces argumentatives. Com que la base de la fitxa és la mateixa, es comenten tan sols els elements novedosos introduïts per a recollir les especificitats que poden contenir les peces de relat:

1. *Número de fitxa.*

2. *Període d'anàlisi.*

3. *Model:* com ja s'ha indicat en diverses ocasions, la classificació de Martínez Albertos se centra bàsicament en el gènere d'opinió; malgrat tot, i donades les especials circumstàncies de manca de llibertat que feien que tampoc la informació pogués ser lliure, es decideix aplicar aquest camp (a efectes de comparació) en els dos primers períodes estudiats (mort de Franco i dimissió d'Arias) per tal de resoldre si es tracta d'un model de *premsa lliure* o d'un *model totalitari*.

4. *Nom de la publicació.*

5. *Data de la publicació.*

6. *Pàgina.*

7. *Resum del contingut.*

8. *Paraules clau.*

9. *Matèria principal.*

10. *Matèries secundàries.*

11. *Persones citades.*

12. *Institucions citades.*

³⁶⁴ La fitxa base, també utilitzada en el cas del gènere editorial i les peces d'opinió externa és la revisada per Jaume Guillaumet a partir de la que prèviament havia elaborat l'Arxiu Històric Ciutat de Barcelona.

13. *Descriptors topogràfics.*

14. *Títol i subtítol:* donat que una peça informativa pot tenir més d'un element de titulació, s'amplia el camp per incloure no només el títol sinó també els possibles subtítols.

15. *Superfície total:* es manté el camp introduït per a l'estudi de les peces argumentatives no editorials.

16. *Jerarquització dins la pàgina:* s'especifica a quina pàgina (dreta/esquerra) i en quin espai (meitat superior/meitat inferior) s'ubica la notícia per tal de poder-ne valorar la jerarquització i rellevància atorgada.

17. *Presència a la portada:* seguint la proposta de fitxa d'anàlisi de les unitats redaccionals d'Amparo Moreno (1981: 271-279), s'indica si aquella informació apareix a la portada.

18. *Tractament fotogràfic:* ítem de camp obert en què es descriu l'ús que es fa de les imatges gràfiques, en cas que la notícia vagi acompanyada de fotografia.

19. *Titular:* seguint la teoria dels gèneres periodístics analitzats en el capítol 1 d'aquesta tesi, s'indica si el titular és informatiu, interpretatiu o argumentatiu.

20. *Adjectius:* camp obert en què s'anoten els adjectius que puguin aparèixer en el titular o altres elements narratius d'interès.

21. *Lid/cos:* de la mateixa manera que es fa amb el titular, es classifiquen les peces de narració segons si són informatives, interpretatives o argumentatives.

22. *Adjectius:* camp obert en què s'anoten els adjectius que es puguin emprar en l'elaboració de la peça o altres elements narratius d'interès.

23. *Fonts:* les fonts informatives són de gran importància de cara a conèixer de quina forma accedeixen els mitjans a la informació i a quins agents donen credibilitat a l'hora de construir el relat dels fets. A partir de la proposta de Borrat (1989: 54-94) de classificació de tipus de fonts que interactuen amb el diari quan fa informació política, s'articula aquest camp en cinc categories diferents: fonts pròpies (quan és el periodista qui té coneixement directe sobre allò de què informa); fonts governamentals; fonts implicades/polítiques (partits polítics, sindicats...); agències (quan la informació arriba a través d'una agència d'informació, generalment EFE, Europa Press o Pyresa, en el cas de la premsa falangista); i fonts no citades, quan no s'informa ni es pot deduir quina és la font principal de la informació.

24. *Mòbil:* seguint les categories ja exposades en la fitxa de peces de comentari, s'estableix la classificació següent en cinc camps: informatiu/interpretatiu; argumentatiu/persuassiu (convèncer); didàctic (educar); autoritari/didascàlic; i dramàtic.

25. *Posicionament.*

26. *Discurs mitjà.*

27. *Tractaments especials.*

28. *Notes.*

5.3.1 Descripció general de les notícies: models i mòbils

La descripció i posterior anàlisi de les peces d'informació permet configurar el mapa complet del comportament i evolució dels mitjans durant la transició. És a través de les notícies que el diari diu la seva primera paraula sobre els fets i els actors; però sovint va més enllà del simple relat ja que en la selecció, jerarquització i presentació de la informació el mitjà també reparteix premis i càstigs entre els actors polítics protagonistes del fet que narra. En definitiva, el diari com a narrador (a priori, innocu i objectiu) pot explicar les històries de diverses maneres: deixant implícita o explicitant la seva interpretació dels fets (Borrat, 1989: 116). Així, si de les peces argumentatives vèiem que se'n poden extreure de forma explícita³⁶⁵ les posicions que prenen el mitjà i els articulistes davant dels fets, de les peces de narració se'n poden derivar preses de posició implícites, descrites per Casasús com a formes retòriques persuasives refugiades dins el prestigi de l'objectivitat i la veritat (1991, 97). Aquesta voluntat persuasiva de les peces informatives queda també apuntada per Huertas (2005: 35) quan reconeix que els periodistes del final del franquisme i inici de la Transició escrivien, o més ben dit, havien d'escriure, entre línies.

Cert és que, de la mateixa manera que passa amb el gènere argumentatiu, el trànsit cap a un règim de llibertats comporta que la informació pugui trencar les costures imposades de la censura i es vagi reinventant. Com també és significatiu analitzar, en cas que les peces tinguin voluntat persuasiva, quin és el mòbil que duen darrere.

Cal fer esment, en aquest punt, del fet que periodistes i mitjans es deuen a uns principis de responsabilitat professional que tenen en la veritat i la neutralitat informativa dos dels seus principals valors deontològics.³⁶⁶ Uns principis que queden vulnerats si s'apliquen finalitats persuasives a les notícies. No obstant això, a l'hora de valorar el comportament ètic i evolució que tindran els mitjans en la narració dels fets és pertinent recordar que durant aquests anys el context periodístic i polític canvia però perviu l'absència d'unes garanties legals que amparin la llibertat d'informació fins que la Constitució quedi aprovada. Caldrà observar si davant la manca de llibertat (sens dubte, un altre principi estructural del periodisme), els periodistes consideraran legítim obviar algunes d'aquestes guies ètiques professionals.

---

365 Com s'apuntava a l'apartat anterior, aquesta voluntat de les peces argumentatives de ser explícites quedava ponderada per la manca d'una legalitat que assegurés i vetllés per la llibertat d'expressió i d'informació.

366 Cert és que entre 1975 i 1978 no existia cap codi deontològic de referència a Catalunya o Espanya (fins l'any 1992 no es publica el Codi dels Periodistes Catalans, impulsat pel Col·legi de Periodistes de Catalunya), però els principis ètics de caràcter general que autoregulen la professió periodística així com les teories sobre la responsabilitat social dels mitjans, eren ben presents i conegudes pels periodistes.

Per començar a descriure l'evolució de les peces de relat, cal observar el canvi significatiu que es produeix en els dos primers períodes analitzats: la mort de Franco i la dimissió d'Arias Navarro. Comparant aquests dos moments, es constata que el model de premsa (lliure versus autoritari) en què s'emmarquen les peces de relat canvia radicalment. Mentre que al novembre de 1975 s'observen unes unitats informatives que conformen un model de premsa autoritari, al juliol de 1976 aquest panorama muta completament i, amb molta més vehemència que la descrita fins ara amb les peces argumentatives, la informació seguirà el model típic d'una premsa amb llibertat. Sense entrar a fons en les valoracions, sembla apuntar-se un canvi més radical i un major atreviment pel què fa a explicar el relat dels fets per una més gran cautela o prudència a l'hora de valorar i opinar sobre l'actualitat del moment.

La pluralitat de mitjans que durant aquells anys es publicaven a Barcelona contribueix a configurar un panorama que dista de ser homogeni pel què als models de premsa. Clarament, es configuren tres grups: per una banda, la premsa falangista que publica unes notícies que, en la seva totalitat (en el cas de *La Prensa*) o gairebé (cas de *Solidaridad Nacional*), corresponen al model de premsa autoritària. Al pol oposat s'hi situa *Mundo Diario* que, amb un comportament molt similar al ja vist en el mateix diari pel què fa als gèneres argumentatius, situa el seu corpus de notícies gairebé tot dins un marc de premsa lliure. I, finalment, un tercer gran grup (la resta de rotatius) que es troba entremig, en alguns casos amb una paritat gairebé perfecte d'aquelles peces que responen a un o altre model periodístic (*Diario de Barcelona* i *El Correo Catalán*) i en altres casos amb un més gran percentatge de notícies que s'emmarquen en un estil autoritari (*El Noticiero Universal* i *TeleXpres*).

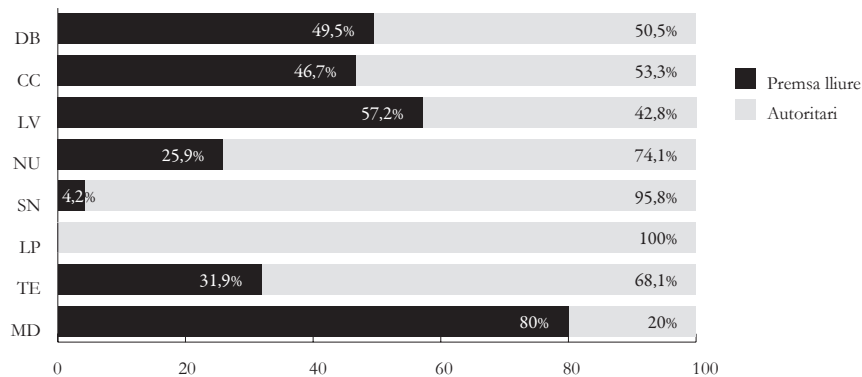
El cas de *La Vanguardia Española*, que també situariem en aquest grup intermedi, és digne de destacar ja que les notícies que responen al model de premsa lliure són majoria (el 57% del total), un fet que inverteix clarament la tendència descrita en el cas de les peces argumentatives en què s'imposaven clarament els articles i editorials d'estil autoritari. Sembla que el rotatiu dels Godó sigui més reticent o tingui més reserves en deixar evolucionar el gènere argumentatiu (peces on les posicions ideològiques són clarament més visibles) i, en canvi, permeti que les peces d'informació (menys sospitoses de transmetre ideologia) puguin desenvolupar cap a una major llibertat.

Finalment, també cal destacar que el gruix de notícies de model autoritari de tots els rotatius (menys en el cas de la premsa falangista) es troba concentrat en

el 20 i 21 de novembre (mort de Franco i primeres reaccions),³⁶⁷ mentre que en els dies posteriors, 22, 23 i 24 de novembre (presa de possessió del rei) el model de premsa lliure es va imposar.

Quadre 18

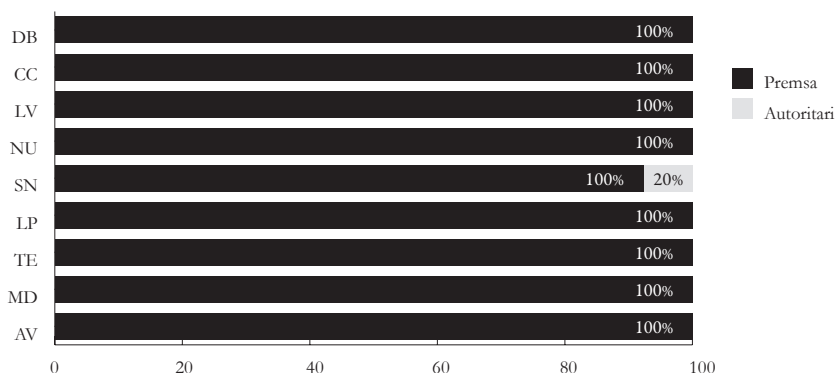
NOTÍCIES NOVEMBRE 1975

Uns mesos més tard, la situació ja ha canviat de forma radical. Dels 9 diaris que llavors ja es publicaven, no n'hi ha cap en què les peces de model autoritària siguin rellevants. És més: en 8 dels 9 rotatius, ni tan sols es pot trobar una sola notícia que es pugui circumscriure dins la tradició de periodisme autoritària, i tan sols a *Solidaridad Nacional* es constata la publicació d'un text que s'allunya dels paràmetres de premsa lliure. És l'excepció que confirma un model, ara sí homogeni, de periodisme lliure. L'actualitat informativa que construeixen els mitjans s'ha capgirat completament, amb més força i contundència que el canvi de model produït amb el gènere argumentatiu.

367 Tot i que l'anàlisi complet es fa en el següent capítol, cal destacar que les edicions del 20 de novembre estan en bona part preparades d'antuvi amb una majoria de textos biogràfics, panegírics i elogiosos cap a la figura del dictador.

NOTÍCIES JULIOL 1976

Aquesta evolució cap a un model de premsa lliure queda també corroborat quan s'analitzen els mòbils o finalitats que tenen cadascuna de les notícies catalogades. De la mateixa manera que s'havia observat amb el gènere argumentatiu, les peces autoritàries i dramàtiques, si bé no són ni molt menys majoritàries (6,6% i 2,1% respectivament sobre el total de 3.321 unitats redaccionals analitzades), sí que són significatives bàsicament en el primer període d'anàlisi. Tots els rotatius de Barcelona publiquen peces amb aquesta intencionalitat durant el mes de novembre de 1975; fins i tot també se'n troben a *Tele/eXprés* i *Mundo Diario* (que no publiquen cap article d'opinió amb aquestes finalitats),³⁶⁸ amb percentatges reduïts (són els dos rotatius que menys en publiquen) però significatius.³⁶⁹ Res a veure, però, amb els percentatges que recullen els dos diaris falangistes: el 21,9% de les peces de relat publicades a *Solidaridad Nacional* responen al mòbil autoritari, i el 4,6% al dramàtic; a *La Prensa*, el 12,3% són notícies autoritàries i el 4%, dramàtiques.

Superat 1975, les notícies construïdes amb aquesta finalitat desapareixen de tots els rotatius, menys de la premsa falangista. Tot i que amb comptades ocasions, tant *Solidaridad Nacional* com *La Prensa* publicaran notícies de caràcter franquista al llarg dels següents tres anys, com en ocasió del 38è aniversari de l'*alliberament* de Barcelona (usant la terminologia franquista que reproduïen els rotatius), el gener de 1977; o els successius aniversaris de la mort de Franco. En tot cas, es tractarà d'episodis puntuals però òbviament significatius del tarannà dels mitjans en qüestió.

368 Veure punt 5.2.1 d'aquest mateix capítol.

369 *Mundo Diario* publica 11 notícies autoritàries (4% del total de textos publicats) i 2 notícies dramàtiques (0,6%); *Tele/eXprés* en publica 14 d'autoritàries (5,2%) i 4 de dramàtiques (1,5%).

En un pla general, el cert és que a partir de 1976 les peces amb voluntat informativa o interpretativa aniran guanyant terreny. En el còmput global dels 10 períodes estudiats, es constata com el mòbil informatiu és àmpliament majoritari: el 63% del total de peces analitzades responen a aquesta finalitat que, d'altra banda, no és sinó l'objectiu bàsic i essencial que ha d'oferir un text d'aquest gènere. Tanmateix, les especials circumstàncies polítiques i periodístiques del moment, potser expliquen el percentatge, també molt rellevant, del 26,1% (874 textos de 3.321) de peces que tot i que formalment s'inscriuen dins el gènere informatiu/interpretatiu, en realitat amaguen una voluntat argumentativa/persuasiva. Finalment, una darrera categoria que cal tenir en compte és la de les peces amb voluntat didàctica: representen sols el 2% del total, però esdevenen una tipologia molt característica d'aquests anys, concentrada sobretot en el període electoral de 1977 i en el referèndum de 1976.³⁷⁰ L'objectiu: fer pedagogia i orientar el lector sobre com votar.

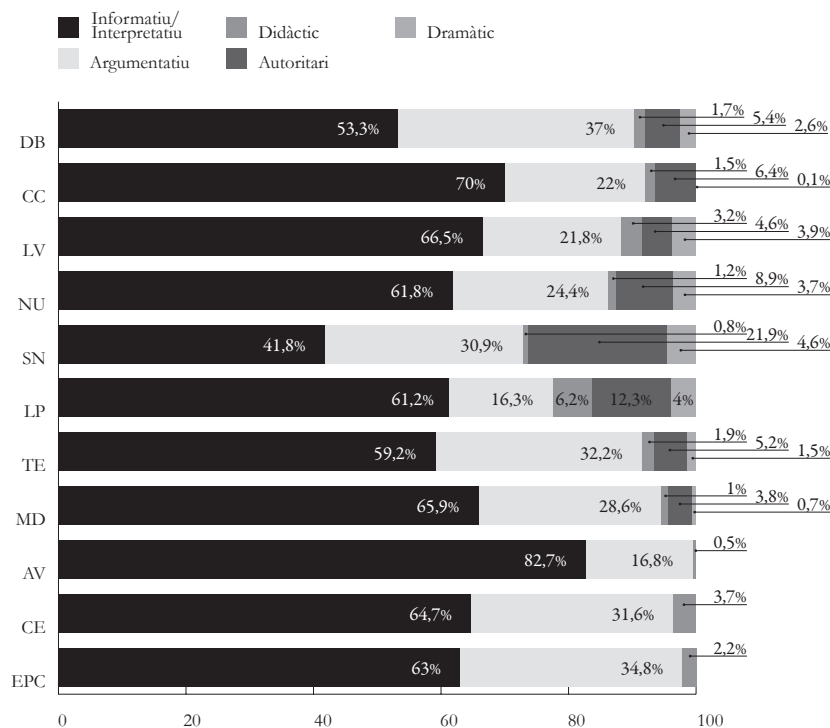
Aquest és el dibuix general però fixant l'atenció en el comportament de cada mitjà es poden apreciar algunes diferències interessants. Per exemple, sobresurt l'*Avui* com el rotatiu més objectiu i neutral, ja que el 82,7% de les notícies que publica tenen com a mòbil informar i tan sols el 16,8% dels textos pretén persuadir. A força distància se situa *El Correo Catalán*, el segon diari que més aposta (70%) per unes notícies amb finalitat informativa, seguit de *La Vanguardia Española* (66,5%) i *Mundo Diario* (65,9%). A l'altre extrem (i deixant de banda el falangista *Solidarid Nacional* com a mitjà que menys notícies amb finalitat informativa publica, tan sols el 41,8%) s'hi troba el *Diario de Barcelona*: tot i que les notícies informatives també són majoria (53,3%), és el rotatiu que més en publica d'argumentatives o persuasives(37%).³⁷¹

---

370 De peces amb mòbil didàctic també se'n troben en el darrer període estudiat, el referèndum de 1978, però amb una proporció molt poc significativa.

371 El perfil d'un tipus de periodisme informatiu molt persuasiu és coherent amb la descripció que diversos periodistes i historiadors han fet de la redacció del *Diario de Barcelona* durant aquests anys com una de les més polititzades (veure capítol 4.2.1).

MÒBIL DE LES NOTÍCIES

5.3.1.1 Nombre de notícies polítiques

La quantificació de les notícies sobre els temes polítics (o aquelles que tenen interès en el desenvolupament de la transició democràtica)³⁷² permet conèixer el grau d'atenció que els mitjans donen a aquestes qüestions. D'aquest anàlisi (veure quadre 21) se'n desprèn que del total de notícies sobre política que apareixen en els 11 diaris de Barcelona, un 18,4% (613 textos) corresponen a *El Correo Catalán*, el diari que més cobertura dona a aquest tipus d'informacions; seguit de *La Vanguardia Española* (537, el 16,1% de tot el corpus analitzat) i el *Diario de Barcelona* (467 notícies, el 14%). En canvi, són els diaris falangistes els que menys notícies d'aquesta temàtica publiquen³⁷³, 237 (7,1% del total) a *Solidaridad Nacional* i 178 (5,3%) a *La Prensa*.

372 Tal i com s'ha especificat en el capítol 1, les peces seleccionades per a l'anàlisi són les que aborden els temes inclosos en el tesaurus.

373 Aquesta afirmació es basa en el recompte de notícies publicades per aquells diaris que es publiquen en els 10 períodes analitzats; per tant, es deixa fora l'Avui, el Catalunya Express i el Periódico de Catalunya ja que, amb termes absoluts, no és possible fer comparacions amb la resta.

Quadre 21

NOMBRE DE NOTÍCIES POLÍTQUES QUE PUBLICA CADA DIARI

	nov-75	jul-76	des-76	gen-77	abr-77	juny-77	oct-77	mar-78	nov-78	des-78	TOTAL
Diario de Barcelona	107	41	56	62	13	95	22	10	28	33	467
El Correo Catalán	181	62	62	64	16	105	43	8	20	52	613
La Vanguardia	124	48	61	73	23	86	33	17	22	50	537
El Noticiero Universal	85	21	48	32	16	57	17	13	19	40	348
Solidaridad Nacional	71	13	20	36	13	29	20	7	11	17	237
La Prensa	41	16	25	18	9	27	9	6	11	16	178
Tele/eXprés	69	20	28	26	10	38	13	7	14	42	267
Mundo Diario	59	20	41	28	12	63	22	7	14	24	290
Avui	/	31	22	33	9	40	23	4	14	26	202
Catalunya Express	/	/	22	18	5	32	25	4	10	20	136
El Periódico de Catalunya	/	/	/	/	/	/	/	/	15	31	46
TOTAL	737	272	385	390	126	572	227	83	178	351	3321

A mode il·lustratiu, és interessant conèixer també quin percentatge ocupen les informacions polítiques seleccionades sobre el total de notícies que publica cada diari en cada edició (veure quadre 22).³⁷⁴ Amb aquestes dades, es pot acabar de configurar un dibuix aproximat sobre la importància que les capçaleres donaven a les qüestions polítiques durant aquests anys i fins a quin punt aquests temes marcaven l'agenda del moment. Els resultats són prou reveladors: el 16,3% (3.321) de totes les notícies que els diaris publiquen durant els 10 períodes estudiats³⁷⁵ fan referència a qüestions polítiques sobre la transició. Sens dubte, és la mort de Franco i el nomenament del nou cap d'Estat, l'episodi que més percentatge de notícies ocupa: el 44,2% de totes les notícies que publiquen els diaris durant aquells dies, fan referència a aquesta qüestió.

374 A partir del còmput del nombre total d'unitats informatives que publica cada rotatiu en cadascuna de les 10 èpoques d'anàlisi, es fa una mitjana que permet conèixer de forma aproximada quantes notícies publica cada diari al dia.

375 El càlcul estimatiu indica que entre els 11 diaris, i durant els 10 períodes estudiats, es publiquen 20.127 peces informatives i interpretatives. Queden al marge d'aquest còmput altres elements redaccionals del diari (peces argumentatives) i publicitaris.

Pesa molt en l'assoliment d'aquestes xifres el fet que tots els rotatius dediquen, gairebé de forma temàtica, les edicions del 20 de novembre a abordar aquesta qüestió. Són pocs els diaris que aquell dia també aborden altres temes.

L'altre episodi que aixeca un gran interès informatiu són les eleccions de 1977. Més d'una de cada quatre notícies es dediquen a aquesta qüestió (27,6%), un percentatge superior al que els diaris havien atorgat al referèndum sobre la Llei per a la Reforma Política: en aquella ocasió, al desembre de 1976, el 20,5% de les informacions publicades van centrar-se en aquest tema. És significatiu que en ambdues comteses electorals el nombre de peces publicades sigui clarament superior al del darrer referèndum de la transició: la consulta sobre la Constitució va acaparar el 17,2% de les notícies publicades, una dada que confirma que l'interès mediàtic per aquest referèndum és decreixent, si més no comparant-ho amb els dos comicis anteriors.³⁷⁶ Fins i tot, els crims d'Atocha i l'onada de violència de gener de 1977, atrauen més l'atenció dels mitjans (20,5%). A l'extrem contrari, la legalització del PCE i, sobretot, les negociacions i disputes de la ponència constitucional (març de 1978) són els fets que menys cobertura reben per part dels mitjans (un 5% i un 3,7%, respectivament).

L'observació d'aquestes dades també permet fer una aproximació orientativa sobre l'atenció que cadascun dels diaris destina a aquestes qüestions polítiques. El primer que sobta és l'homogeneïtzació en el seguiment temàtic que, en general, tenen els diaris de Barcelona. Anant al detall es perceben, però, prou diferències. *El Correo Catalán* i el *Diario de Barcelona* són els dos mitjans més proclius a informar sobre aquests temes, ja que en ambdós casos el 20% de les notícies en fan referència. En canvi, el *Catalunya Express*, l'*Avui* i el *Periódico de Catalunya* són els que, a priori, es mostren menys interessats per la política. Unes dades que cal ponderar tenint en compte que cap dels tres rotatius existia en el moment de la mort de Franco que és, com s'apuntava abans, quan es viu el clímax pel què fa a la informació política.

Crida l'atenció que siguin els dos diaris falangistes els que, en termes relatius, més notícies dediquen al referèndum constitucional i, també de forma destacada, a les negociacions sobre la carta magna. Potser el fet de tractar-se de mitjans al servei de l'Estat (i qui sap si seguint consignes per motivar la participació) pot explicar aquest ampli seguiment del referèndum. La reconversió demòcrata d'aquesta premsa també sembla apuntar-se en el seguiment que *Solidaridad Nacional* fa de l'arribada des de l'exili del president Tarradellas, una atenció només superada pel *Catalunya Express*.

---

³⁷⁶ Aquestes xifres són coherents amb les de l'articulisme on també s'observava un menor interès informatiu per la Constitució en comparació amb el referèndum de 1976 i les eleccions de 1977.

Quadre 22

PERCENTATGE DE PECES POLÍTQUES SOBRE EL TOTAL DE NOTÍCIES PUBLICADES

	nov-75	jul-76	des-76	gen-77	abr-77	juny-77	oct-77	mar-78	nov-78	des-78	TOTAL
Diario de Barcelona	53,5%	20,5%	27,3%	23%	3,6%	35,1%	6,1%	2,7%	6,2%	12,2%	19%
El Correo Catalán	50,2%	17,2%	23%	23,7%	4,4%	38,8%	11,9%	2,2%	4,4%	19,2%	19,5%
La Vanguardia	44,2%	11%	18,4%	22,1%	5,2%	26%	7,5%	3,9%	4%	15,1%	15,7%
El Noticiero Universal	42,5%	8,7%	26,6%	17,7%	6,6%	31,6%	7%	5,4%	6,3%	22,2%	17,4%
Solidaridad Nacional	44,3%	6,5%	16,6%	30%	8,1%	24,1%	12,5%	7%	8,8%	22,6%	18%
La Prensa	34%	8,8%	27,7%	20%	7,5%	30%	7,5%	7,5%	11%	26,6%	18%
Tele/eXprés	43,1%	8,3%	15,5%	14,4%	4,1%	18%	4,6%	2,5%	4%	20%	13,4%
Mundo Diario	42,1%	8,3%	22,7%	15,5%	5%	30%	7,8%	2,5%	4%	11,4%	14,9%
Avui	/	9,7%	9,2%	13,7%	2,8%	16,6%	7,2%	1,25%	3,5%	10,8%	8,3%
Catalunya Express	/	/	18,3%	15%	3,1%	26,6%	15,6%	2,5%	5%	16,6%	12,8%
El Periódico de Catalunya	/	/	/	/	/	/	/	/	3,75%	12,9%	8,3%
TOTAL	44,2%	11%	20,5%	19,5%	5%	27,6%	8,7%	3,7%	5,5%	17,2%	16,3%

5.3.1.2 Matèries tractades

De la mateixa manera que s'ha estudiat en el cas de les peces argumentatives, també amb les notícies s'ha procedit a la indexació de les matèries abordades pels mitjans a partir del tesaure comú,³⁷⁷ en un exercici més que ha de permetre acabar de descriure amb el màxim d'exactitud la tematització duta a terme pels diaris en la construcció del relat de l'actualitat de la transició. Si l'anàlisi dels temes tractats en editorials i articles permet conèixer sobre quines matèries anaven edificant els mitjans l'opinió pública, el mateix exercici aplicat al conjunt de notícies dóna una idea prou aproximada sobre la construcció de l'imaginari temàtic col·lectiu que els mitjans, a través de la selecció i jerarquització de les notícies, anaven creant. En conjunt, es tracta de 28 matèries que coincideixen gairebé per complet amb les que apareixen en l'indexació de les peces argumentatives, fet que demostra la coherència temàtica dels mitjans en aquesta narració de l'actualitat.

377 A l'apartat 5.1.1.3 s'especifiquen els criteris que s'han utilitzat per a l'elaboració del tesaure.

El que també s'observa com a coincident són les principals matèries tractades: bona part dels temes sobre els quals se'n fan més notícies, són també els que apareixen com a principals objectes d'articles i editorials. Sense anar més lluny, dues de les tres matèries que encapçalen aquest índex (veure quadre 23), eleccions-referèndum i política espanyola, es troben també dalt del llistat d'editorials i articles; i vuit dels 10 primers temes, també són coincidents.³⁷⁸

Més enllà de les comparacions entre gèneres, el cert és que les eleccions són de llarg la matèria sobre la qual s'escriuen més notícies. Gairebé 3 de cada 10 textos analitzats tracten aquesta qüestió (28,1%), mentre que les informacions sobre el franquisme apareixen en un 18% de les peces. Política espanyola (14,3%) i violència política (13,6%) són les següents. Això significa que fins la cinquena posició d'aquest índex no hi trobem la política catalana, i a més amb un percentatge de presència (8,5%) molt inferior respecte els primers temes del llistat; i fins la vuitena posició (5,2%) no s'hi situa el catalanisme. Es constata de nou (tot i que encara més agreujat que en el cas de les peces argumentatives) el major pes dels temes d'àmbit espanyol per sobre de l'actualitat construïda des d'una òptica catalanocèntrica.

Fixant l'atenció sobre les notícies publicades per cada mitjà, s'observa com el *Diario de Barcelona* no segueix al peu de la lletra la pauta de comportament general ja que té en el franquisme (20%) i la violència política (19%) els temes més freqüentats, això sí, a molt poca distància de la política espanyola (18%) i les eleccions (16%). Sobta del Brusi el poc ressò a les notícies sobre reivindicacions catalanistes (2,8%), tot i que, per contra, és el mitjà que més notícies publica sobre política catalana (49, que és l'11,7%). El llistat de matèries més tractades d'*El Correo Catalán* sí que respon amb molta fidelitat al retrat general, ja que en primer lloc parla d'eleccions (gairebé 1 de cada 4 textos), seguit de franquisme (17,2%), política espanyola (13,8%) i violència política (9,2%).

Una de cada quatre notícies publicades per *La Vanguardia Española* té les eleccions i referèndums com a matèria principal. Del diari de Godó també crida l'atenció que el 12% de les notícies abordin temes al voltant de la democratització de l'Estat, i que prop del 10% tractin sobre política internacional. També és el mitjà que més atenció centra en economia. En el cas d'*El Noticiero Universal*, la preeminència de les eleccions com a tema principal encara és més evident: el 40% dels textos aborden aquesta qüestió. Per contra, és el diari que menys atenció dedica a les reivindicacions catalanistes (tan sols ho tracta en 3 textos). Tampoc els diaris falangistes fan massa esforços per informar sobre la realitat catalana esdevenint els dos rotatius que menys notícies sobre política

---

378 La constitució-constitucionalitat i la política internacional, que ocupen el lloc 9 i 10 del llistat de notícies, són menys tractades com a tema en editorials i articles.

catalana publiquen; també ocupen el darrer lloc com a diaris de Barcelona que menys parlen sobre la democratització de l'Estat. Per contra, el tema predilecte en les pàgines de política de *Solidaridad Nacional* és el franquisme: el 32% de les notícies en parlen, molt més que d'eleccions (18,5%) o violència política (10,5%), que són les altres matèries més abordades. *La Prensa*, en canvi, té un comportament més estàndard en dedicar el 35% de les notícies a les eleccions, seguit del 20% de notícies que parlen de franquisme.

TeleXprés i *Mundo Diario* fan una cobertura molt similiar al general (1 de cada 4 textos sobre eleccions), tot i que en amdós casos la política catalana i les reivindicacions catalanistes ocupen uns percentatges significatius dins les seves pàgines. Tanmateix, res a veure amb l'*Avui*: el 18% dels seus textos són sobre política catalana i el 12,3% parlen sobre reivindicacions nacionals. Amb termes percentuals és, doncs, el mitjà que posa més el focus d'atenció sobre Catalunya, una circumstància que ja s'apreciava en observar articles i editorials.

Eleccions, violència política i reivindicacions catalanistes són, per aquest ordre (i amb clara diferència) les matèries més abordades al *Catalunya Express*. Mentre que *El Periódico de Catalunya*, fruit de les circumstàncies del període analitzat, centra l'atenció en el referèndum, el cop d'Estat i la constitucionalitat.

Quadre 23

NÚMERO DE NOTÍCIES SEGONS EL TEMA (entre parèntesi, número de referència del tesaure)

		DB	CC	LV	NU	SN	LP	TE	MD	AV	CE	EPC	Total (desglossat)	TOTAL
Eleccions – referèndum (3)	Mat. principal	76	145	139	125	44	62	70	70	58	55	22	866	927
	Mat secundària	1	23	11	5	5	0	2	2	7	3	2	61	
Franquisme (4.1)	Mat. principal	93	106	88	64	76	37	54	41	1	4	1	565	602
	Mat secundària	5	1	6	3	10	9	1	2	0	0	0	37	
Espanya – política (1.1)	Mat. principal	86	85	58	47	18	18	27	37	25	3	5	409	475
	Mat secundària	0	12	25	8	6	1	2	7	2	1	2	66	
Violència política (2)	Mat. principal	89	57	63	27	25	20	30	41	30	21	0	403	452
	Mat secundària	7	2	8	9	2	5	6	3	4	1	2	49	
Catalunya – política (1.2)	Mat. principal	49	29	19	11	7	1	20	24	27	7	0	194	282
	Mat secundària	6	17	27	4	3	1	6	7	10	5	2	88	

Monarquia (4.2)	Mat. principal	33	55	35	12	6	8	13	18	0	3	0	183	202
	Mat secundària	0	0	6	6	1	1	1	2	1	1	0	19	
Democràcia – democratització (4.3 i 6.3)	Mat. principal	3	18	49	23	1	7	9	14	9	6	0	139	186
	Mat secundària	0	16	15	1	0	0	2	7	2	1	3	47	
reivindicació - catalanista-auto- nomista (6.6.1)	Mat. principal	1	29	25	3	11	5	16	16	20	15	0	141	176
	Mat secundària	12	7	8	1	1	0	0	1	5	0	0	35	
Constituciona- litat (5)	Mat. principal	14	18	14	6	9	7	11	3	7	5	5	99	133
	Mat secundària	2	1	5	3	4	4	3	3	2	4	3	34	
Política internacional (1.4)	Mat. principal	3	17	10	9	1	1	1	2	2			46	133
	Mat secundària		4	42	19	2	1	8	10	1			87	
militarisme – cop d'estat (9.2)	Mat. principal	19	9	6	11	8	7	8	8	8	9	12	105	114
	Mat secundària	0	4	4	1	0	0	0	0	0	0	0	9	
Reforma – política (8.1)	Mat. principal	7	6	6	5	10	0	3	4	2	0	0	43	76
	Mat secundària	1	3	7	8	2	8	1	1	2	0	0	33	
Economia (10)	Mat. principal	1	9	13	2	3	2	1	2	2	2		37	44
	Mat secundària	2	2		3								7	
Amnistia (6.4)	Mat. principal	4	1	2		5	2		7	5	4		30	33
	Mat secundària			2	1								3	
repressió – ordre públic (9.3)	Mat. principal		5	6	1			1					13	29
	Mat secundària		2	2	1	4		1	1	4	1		16	
Política basca (1.3)	Mat. principal	2	5	1	1	1		2					12	29
	Mat secundària		4	1	1	1		1	2	4		3	17	
Reivindicació – social – món laboral (6.5)	Mat. principal		14	1						1	1		17	28
	Mat secundària			2		3			2	2		2	11	
Comunisme (7.1.1)	Mat. principal					7			4	1			12	24
	Mat secundària			1		3			6	2			12	
Comunicació (13)	Mat. principal			1		3		2	1		3		10	21
	Mat secundària			1	2	2		2	2		2		11	

memòria històrica (15)	Mat. principal	2	1	2	0	0	0	0	1	0	0	0	6	20
	Mat secundària	0	0	7	3	1	0	0	0	1	2	0	14	
Església (14)	Mat. principal		1										1	19
	Mat secundària	1		12	2		1					2	18	
política valenciana (1.6)	Mat. principal	1								3			4	8
	Mat secundària									4			4	
Municipis – política (1.5)	Mat. principal	1				1							2	4
	Mat secundària					2							2	
Rupturisme (8.2)	Mat. principal													4
	Mat secundària									4			4	
Educació (16)	Mat. principal													3
	Mat secundària			2	1								3	
Cultura (12)	Mat. principal													3
	Mat secundària				2			1					3	
política balear (1.7)	Mat. principal													2
	Mat secundària									2			2	
Regionalisme (6.6.2)	Mat. principal					1							1	1
	Mat secundària													

5.3.1.3 Personatges citats

La coherència en la jerarquització temàtica entre les diferents parts d'un diari (articles, editorials i notícies) també es comprova quan s'observa el llistat de personatges més citats. De nou, els polítics són àmpliament majoritaris en un índex format per 42 personatges³⁷⁹ dels quals tan sols 6 no es dediquen directament a la política (si bé la majoria d'ells hi tenen relació). Per tant, 9 de cada 10 personatges són polítics. Aquesta coherència a què es feia referència també queda demostrada si es fixa l'atenció en els tres personatges més citats (amb molta diferència): el rei Joan Carles, el president espanyol Adolfo Suárez i Francisco Franco. El monarca apareix en el 20% dels textos; el cap de l'executiu, en el 19,2%; i el dictador surt en 18,7% de les peces. Amb posicions canviades, però també són la tríada de noms que més apareixen en editorials i

379 Davant la impossibilitat tècnica de fer un llistat que inclogui tots els personatges citats, s'obta per incloure aquells que apareixen en un mínim de 10 notícies diferents.

articles i es confirmen com les tres personalitats mediàticament més importants d'aquests anys. Lògicament, Franco tindrà molt protagonisme informatiu en els primers períodes estudiats, mentre que el rei i, sobretot, Adolfo Suárez, n'aniran guanyant a mesura que passi el temps.

També és coincident que el primer personatge català que apareix³⁸⁰ sigui el president de la Generalitat Josep Tarradellas (surten en el 7,8% de les informacions). Polítics rellevants com Fraga (surten en el 6% dels textos), Felipe González (5,9%) o Santiago Carrillo (5,5%) també encapçalen aquest llistat, per davant de Jordi Pujol que, apareixent en el 5% de les notícies, es consolida com el segon polític català més citat.

La majoria dels diaris analitzats coincideixen en situar el rei, Suárez i Franco entre els tres personatges principals, i a molta distància de la resta de noms que apareixen; aquesta norma només la trenquen els tres rotatius apareguts després de la mort de Franco. *L'Avui*, *Catalunya Express* i *El Periódico* coincideixen en deixar en irrisòria la presència de Franco i donar més protagonisme a altres personatges. Per exemple, *l'Avui* té en Tarradellas el segon nom més citat (apareix en el 13,3% de les peces, només superat per Suárez) alhora que és el rotatiu que més pes dóna als polítics catalans com Pujol, Reventós o Trias Fargas. Una sensibilitat prou compartida amb el *Catalunya Express*, l'únic rotatiu que situa un català, Tarradellas, com a principal protagonista (apareix en el 20% dels textos). Mentre que les especials circumstàncies militars dels primers mesos de vida d'*El Periódico* (amb l'intent de cop d'Estat) faran que l'atenció se centri sobre Suárez i el seu ministre de Defensa, el general Gutiérrez Mellado. En canvi, la premsa falangista i *El Noticiero Universal* són els rotatius on menys presència tenen els polítics catalans, molt més representats en diaris com *TeleXprés* o *Mundo Diario*.

Quadre 24

PERSONATGES MÉS CITATS A LES NOTÍCIES

	DB	CC	LV	NU	SN	LP	TE	MD	AV	CE	EPC	TOTAL
1.Rei Joan Carles	111	128	134	89	35	33	41	57	22	5	7	662
2. Adolfo Suárez	100	105	90	99	39	43	34	53	43	23	11	640
3. Franco	104	140	109	79	37	36	58	47	4	6	2	622

380 De les 42 persones que formen el llistat, tan sols 13 són catalanes. Si s'observen els 10 primers llocs d'aquesta llista, la proporció encara és menor: només 2 dels citats (Josep Tarradellas i Jordi Pujol) són personatges catalans.

4. Josep Tarradellas	31	43	40	20	17	9	23	23	27	26	2	261
5. Carlos Arias Navarro	37	49	39	29	13	14	19	21	19	2	0	242
6. Manuel Fraga	33	32	30	29	13	12	12	19	14	6	3	203
7. Felipe González	30	30	30	31	10	6	14	19	14	8	4	196
8. Santiago Carrillo	29	29	23	26	12	7	9	23	13	8	3	182
9. Jordi Pujol	21	25	26	23	7	5	17	16	16	10	3	169
10. Gutiérrez Mellado	31	24	19	16	10	6	13	11	10	7	8	155
11. Antonio María Oriol y Urquijo	27	27	23	18	6	5	9	13	6	8	1	143
12. Joan Reventós	16	13	9	7	6	3	9	9	14	14	4	104
13. Emilio Villaescusa	23	16	18	8	7	4	6	7	9	4	0	102
14. Martin Villa	16	14	13	10	9	9	6	8	10	5	2	102
15. Tierno Galván	16	13	14	16	6	3	6	10	6	5	0	95
16. Reina Sofia	11	20	19	9	7	5	6	8	2	2	0	89
17. José M. De Areilza	19	16	10	9	3	2	6	9	9	0	0	83
18. Gregorio Peces-Barba	7	5	12	11	6	4	5	6	3	3	1	63
19. Gil Robles	12	18	9	5	2	3	2	4	4	0	0	59
20. Josep Benet	10	9	4	2	1	1	10	4	8	5	3	57
21. Lluís Maria Xirinacs	9	11	9	1	2	2	4	2	7	9	1	57
22. Miquel Roca	11	6	10	3	5	1	4	5	7	4	1	57
23. Ramon Trias Fargas	7	9	10	5	3	3	3	5	6	4	0	55
24. López Rodó	6	6	11	5	3	2	4	4	1	5	1	48
25. Blas Piñar	8	8	3	7	3	2	5	4	1	5	2	48
26. Joaquín Ruiz Giménez	12	10	8	6	2	3	0	4	2	0	0	47
27. Rodríguez de Valcárcel	10	10	7	3	3	4	4	3	0	0	0	44
28. Carles Sentís	3	4	10	2	4	2	3	5	3	5	2	43
29. Carmen Polo	8	8	4	5	6	2	5	3	0	2	0	43

30. Heribert Barrera	5	5	6	1	1	1	6	4	6	3	0	38
31. Anton Cañellas	5	8	3	1	1	0	3	3	1	6	0	31
32. Arturo Ruiz	5	2	2	5	2	1	3	5	1	5	0	31
33. Valery Giscard d'Estaing	6	7	0	7	2	1	2	4	0	0	0	29
34. Francesc Macià	2	4	6	1	3	0	0	4	4	1	0	25
35. Lluís Companys	2	4	7	1	3	0	0	2	3	2	0	24
36. Pasionaria	3	5	2	3	3	0	3	3	1	1	0	24
37. Maria Luz Nájera	4	4	4	3	1	1	2	2	1	2	0	24
38. José M. Girón	4	4	2	2	2	2	1	2	0	1	1	21
39. Josep Pallach	3	4	5	0	1	0	3	0	1	1	0	18
40. Primo de Rivera	4	1	1	2	1	2	1	0	0	0	0	12
41. Joan de Borbó	3	2	1	3	0	0	2	0	0	1	0	12
42. Marcelo González	2	1	3	0	0	0	0	1	0	1	2	10

5.3.1.4 Descriptors topogràfics

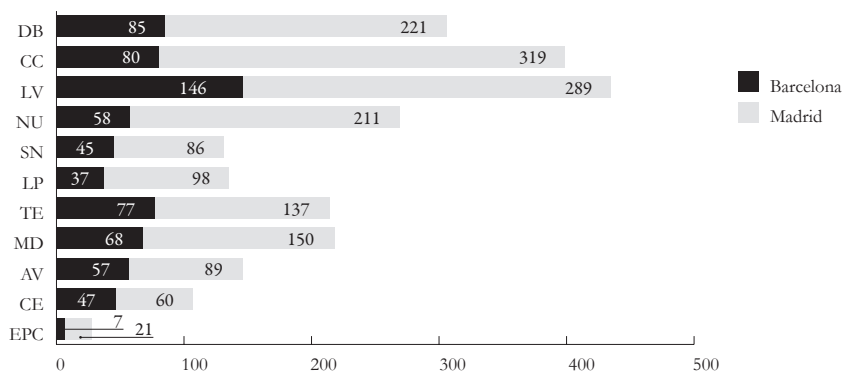
Per acabar de conèixer on situen els mitjans el focus d'atenció informatiu, es procedeix a fer una anàlisi comparativa entre les notícies segons l'indret on ocorre el fet noticiable. El resultat de la comparació (veure quadre 25) és revelador: si bé és cert que els dos principals punts informatius són Barcelona i Madrid, també ho és que la diferència entre les notícies que parlen de la capital de l'Estat i les situades a la capital catalana és abismal: 1 de cada 2 informacions (50,6%) parla de Madrid, mentre que tan sols 2 de cada 10 aborden temes de Barcelona (21%).

Aquesta diferència es produeix en tots els 11 diaris estudiats. No n'hi ha ni un que no es deixi endur per la capacitat de marcar agenda que tindrà Madrid. Fins i tot, aquelles publicacions de tarannà més catalanista, com l'*Avui*, si bé corregeixen una mica la tendència (44% notícies de Madrid per 28% de Barcelona) no aconsegueixen invertir-la. El diari que més llima aquestes diferències és el *Catalunya Express*, en situar el 34,5% de les peces a Barcelona i el 44,1% a Madrid. Al pol oposat, *El Noticiero Universal*: mentre que el 16% són peces sobre la ciutat catalana, el 60,6% parlen de la capital estatal.

Espanya i Catalunya són els següents punts informatius rellevants. En aquest cas, les diferències són imperceptibles (6,2% versus 6,1%, respectivament) i no matisen ni corregeixen les observacions fetes anteriorment. És més, serveixen per constatar com alguns rotatius, especialment la premsa falangista, no contempen Catalunya com un actor polític ja que gairebé no en parlen en cap de les notícies publicades.

Quadre 25

COMPARATIVA BARCELONA-MADRID (números absoluts)

5.3.1.5 Objectivitat i pluralisme en les notícies

La constatació empírica que les notícies que omplien els diaris durant la transició amagaven altres mòbils més enllà del purament informatiu,³⁸¹ corrobora la màxima exposada per diversos investigadors (Casasús, Borrat) que la voluntat narradora dels mèdia va sovint acompanyada d'una clara intencionalitat argumentativa i persuasiva (expressada de forma implícita o explícita en els textos). És interessant testar també en el cas de les notícies (com s'ha fet anteriorment amb el gènere argumentatiu) fins a quin punt els rotatius se cenyien a la seva funció informativa des d'una òptica neutral o prenen partit. I, en aquest darrer supòsit, també és pertinent analitzar si aquesta presa de posició es feia sempre enfortint els propis postulats oficials del mitjà (expressats, com s'ha vist, a través dels editorials) o se'n desmarcaven.³⁸²

El primer que s'evidencia en copsar el dibuix general (veure quadre 26) és que la voluntat objectiva o de neutralitat dels rotatius és majoritària (llevat d'una excepció: *Solidaridad Nacional*) però ni molt menys absoluta. El percentatge

381 Veure punt 5.3.1.

382 Es recupera en aquest cas la divisió entre peces neutrals, peces que reforcen o peces que dissenteixen, manllevada de Borrat (1989).

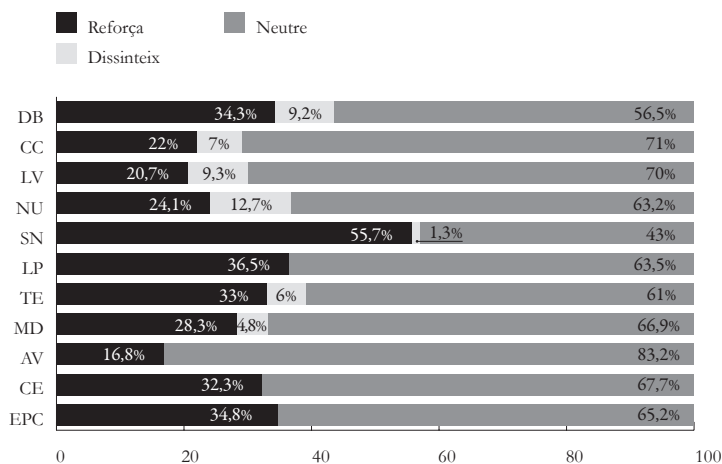

de peces que prenen partit és, en qualsevol cas, molt significativa. Així es constata, per exemple, en el cas del *Diario de Barcelona* en què més de 4 de cada 10 peces que publica amaguen càrrega opinativa. D'aquestes, la majoria (34,3% del total) són peces que reforcen els propis posicionaments del mitjà mentre que en un 9,2% dels textos la posició presa no coincideix amb la visió oficial. A l'altre extrem s'hi situa el diari *Avui* que s'erigeix clarament com el més objectiu: 8 de cada 10 notícies publicades són neutrals, mentre que la resta són peces que, d'una forma o d'una altra, reforcen les posicions del diari. Per contra, de notícies que dissenteixen la visió editorial no se n'han trobat, una situació compartida per *La Prensa*, *Catalunya Express* i *El Periódico de Catalunya*.

És *El Noticiero Universal* el mitjà on s'observa un percentatge més elevat (12,7%) d'informacions que trenquen amb aquesta posició oficial de l'empresa. Però és *Solidaridad Nacional* l'únic dels periòdics que presenta unes característiques diatralment oposades a la resta: només en aquest diari es publiquen més informacions amb voluntat persuasiva que buscant la neutralitat (55,7% contra el 43%); i d'entre les peces que prenen partit, la immensa majoria ho fan per reforçar les posicions del mitjà (tan sols l'1,3% dels textos dissenteix la línia oficial).

Quadre 26

POSICIONAMENT DE LES NOTÍCIES SEGONS EL DISCURS DEL MITJÀ

5.3.1.6 Les fonts informatives

Un altre factor bàsic per conèixer la pluralitat del mitjà i que alhora permet obtenir informació molt rellevant sobre la manera com els diaris accedien a

les notícies, és l'anàlisi de les fonts principals que empraven els periodistes per construir el relat dels fets.³⁸³ L'aposta que cada periòdic faci per l'ús d'una font política o d'una altra, donarà pistes també sobre les confiances o malfiances que des dels mitjans s'aniran teixint amb la resta d'agents polítics.

Entesa com un element indispensable per tal de poder accedir a la informació, la font juga un paper clau en la construcció de l'actualitat (Casasús i Roig, 1981: 164). El diari articula la seva informació política a partir de les dades que els propis professionals han obtingut (fonts pròpies) combinant amb la informació rebuda a través d'altres fonts que generalment són governamentals, no governamentals (polítics, partits, sindicats...) o agències (Borrat, 1989: 59). Donant per bona la versió que una font ofereix, els rotatius també estaran jugant-se la pròpia credibilitat davant dels lectors. I més en uns anys en què, després de dècades d'una premsa basada en unes fonts oficials que només permetien una única versió dels fets i que convertien les empreses periodístiques en poc més que institucions al servei de l'Estat (Guillamet, 2003: 191), calia tornar-se a guanyar la confiança dels lectors.³⁸⁴ A més a més, l'ús, el tracte i el crèdit que cada diari doni a cadascuna de les fonts amb les quals interactua contribuirà a afegir més elements que acabin de definir la posició ideològica del mitjà.³⁸⁵

Més enllà de les dades que s'obseven de l'estudi quantitatiu (veure quadre 27), el que crida l'atenció durant aquests anys és la força que, de forma homogènia en gairebé tots els diaris, tenen les fonts pròpies. La construcció del relat informatiu es basa en gran part dels casos en la pròpia observació del periodista, tot i que acompanyada molt sovint de les dades o opinions que des de les forces polítiques es vagin oferint. Tanmateix, en la majoria de les ocasions aquesta presència de la versió dels polítics serà només un reforç per acabar d'apuntalar les idees expressades pel periodista. Contràriament al que a priori es pogués pensar, els periodistes no es limiten a publicar allò que els polítics diuen, sinó que aquestes fonts acostumen a ser subsidiàries dins d'uns relats basats en la pròpia observació i interpretació professional, sobretot fins a mitjans de 1977. Si bé és cert que els partits polítics poden arribar a constituir-se com la font

---

383 El camp 'fonts' de la fitxa, permetia classificar la font principal de cada unitat redaccional segons si era font pròpia del mitjà (el periodista), font governamental, font política/implicada, font d'agències o font no citada.

384 Borrat (1989: 93) recorda en aquest sentit que la configuració de la xarxa de fonts d'un mitjà depèn de dues variables: el subsistema de mitjans i el sistema polític. Per una banda, el diari si bé competeix amb la resta de mitjans per l'accés a certes fonts, acaba adoptant un conjunt de pautes de comportament que regulen el tracte amb les fonts. Però el que també té un gran pes en el tracte amb les fonts és el sistema polític que estigui vigent.

385 Amb la irrupció d'una nova classe política, es produirà en els mitjans allò que Borrat (1989: 61) defineix com la construcció d'un ventall de polítics professionals que serviran com a fonts informatives.

principal dels mitjans en un sistema democràtic, també cal tenir en compte que com més poder detenti l'Estat, com menys control exercici el Parlament o menys distinció hi hagi entre els tres poders i, per extensió, quanta menys força i més dèbils siguin els partits, més ús hauran de fer els mitjans d'investigacions i recursos propis per accedir a la informació (Borrat, 1989: 93-94).

Aplicant aquesta tesi en el període estudiat, es comprova com la capacitat de control que l'aparell de l'Estat anirà perdent a partir de la mort de Franco serà directament proporcional a la força que aniran adquirint les formacions democràtiques. En aquest sentit, les eleccions de juny de 1977 marquen un punt d'inflexió molt significatiu. Pel què fa als mitjans, l'equació es completa veient com el rol preponderant dels mitjans a l'hora de construir l'actualitat i marcar agenda anirà *in crescendo* fins aquest mateix període electoral; entre 1975 i 1978, les fonts polítiques (encara dèbils i amb menys capacitat per marcar discurs propi) seran subsidiàries i complementàries en el relat polític tot i que, a la vegada, mitjans i partits gaudiran d'una relació d'estreta complicitat i de simbiosi. A partir d'aquell moment, i cohetàniament a l'increment de poder dels partits ja representatius, la relació amb els mitjans també canviarà: les formacions prendran més part en la construcció del discurs polític tot i que, a la vegada, anirà minvant la complicitat amb els mitjans.

Aquesta sintonia premsa-polítics en els primers compassos de la transició es veia, per exemple, en la publicació de forma íntegra (i sense cap contrast) dels pocs comunicats que els incipients gabinets de comunicació de cada formació feien arribar a les redaccions. Tot i que el relat polític el construïen de forma majoritària els propis periodistes, serà un costum habitual oferir aquesta finestra per tal de mostrar la veu dels partits. Aquesta pràctica, molt habitual entre 1975 i 1976 (i que avui en dia seria impensable), anirà caient en desús i gairebé desapareixerà a partir de les eleccions de juny de 1977³⁸⁶ i serà substituïda per un tracte més objectiu, neutre i fred de l'actualitat de cada partit. Un procés similar, però encara més accentuat, es produirà amb els comunicats oficials del govern que, si bé el 1975 i 1976 encara es publicaran de forma íntegra, poc a poc aniran perdent pes en les pàgines dels rotatius fins a ser tractats com una informació qualsevol.

Aquesta relació i ús de les fonts informatives és compartit per gairebé tots els rotatius analitzats en què es pot observar que les fonts pròpies són àmpliament majoritàries. El cas més evident és el de *Catalunya Express*, en què 8 de cada 10 notícies tenen com a font principal la pròpia observació o investigació perio-

---

386 Els nous diaris que van apareixent, com *Catalunya Express* o *El Periódico de Catalunya*, de concepció més moderna, no faran mai aquesta pràctica de publicar de forma íntegra dels comunitats rebuts.

dística, un cas molt similar al d'*El Periódico de Catalunya*. La resta de mitjans segueixen aquest patró (amb percentatges que oscil·len entre el 40 i el 55%) amb l'excepció dels dos diaris falangistes. En ambdós casos, les notícies es construeixen majoritàriament a partir de les informacions d'agència, especialment a través de Pyresa, l'agència informativa que formava part de la mateixa cadena de mitjans de l'Estat. En canvi, torna a destacar el *Catalunya Express* com el rotatiu que menys ús fa de les notes d'agència (tan sols el 7,3% de les notícies tenen aquest origen); aquest diari es revela com el més paradigmàtic ja que també és el que menys emprava les fonts governamentals (tan sols representen el 2,9%) i les polítiques (0,7%). Tot i donant un valor relatiu a les xifres, el que és evident és que el vesperí del grup Mundo marca una tendència clara cap a un periodisme molt interpretatiu, basat en peces com reportatges o cròniques que tenen com a fonament les pròpies investigacions o testimoniatge dels periodistes i que s'allunya tan dels lligams governamentals com de les relacions de complicitat amb la política.³⁸⁷

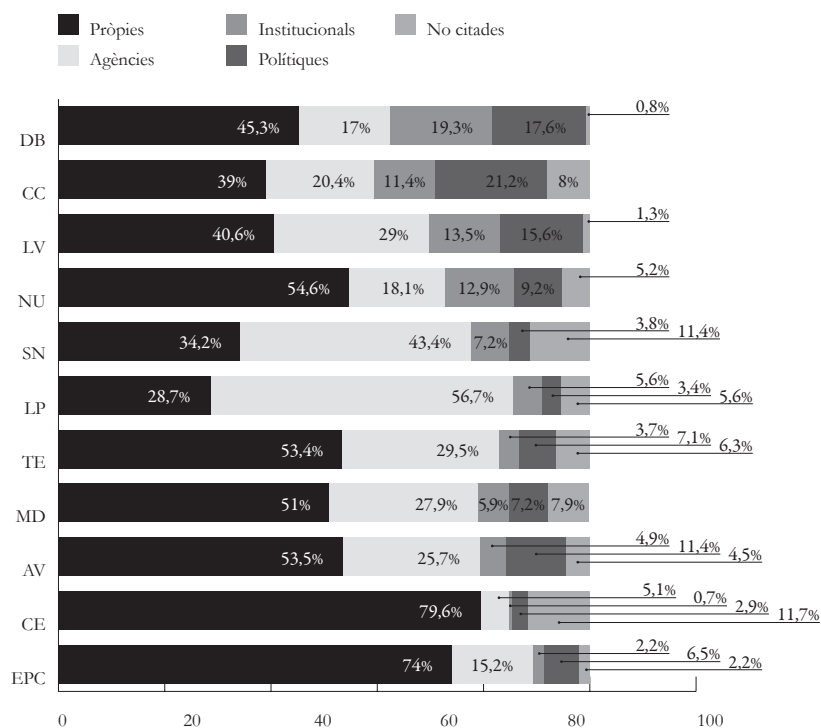
La resta de mitjans (amb l'excepció sempre dels dos rotatius del Movimiento) aniran tendint cap a un model que es caracteritzarà per:

- tenir menys lligams amb les fonts oficials o governamentals: si bé durant la mort de Franco i els primers compassos de 1976 encara tindrà un pes significatiu (sobretot en rotatius com *Diario de Barcelona*, *El Noticiero Universal* o *La Vanguardia española*, on aquesta font representarà entre un 13 i un 19%), cada cop anirà disminuint més (i acabarà sent molt poc significativa en rotatius com *Tele/Expres*, *Mundo Diario* o *l'Avui*, voltant el 3-4%).
- donar rellevància a les fonts polítiques però buscant l'objectivitat: les formacions seguiran sent una de les principals vies d'accés a la informació (per darrere sempre de les fonts pròpies) però la complicitat deixarà pas a la neutralitat partidista (tot i que no necessàriament a l'objectivitat política).
- Reforçar el paper de les agències d'informació com una font independent per accedir a les notícies.

---

387 El cas d'*El Periódico de Catalunya* també sembla marca una tendència molt similar a l'observada a *Catalunya Express*. Tanmateix, el poc marge de temps analitzat fa que no es pugui definir amb prou rigor el model d'accés a les fonts del rotatiu d'Asensió.

FONTS INFORMATIVES EMPRADES

5.3.2 Descripció de les notícies de cada diari

A diferència del gènere argumentatiu, en què s'endevinava complicat establir alguns paràmetres definitoris generals que compartissin tots els rotatius, en el cas de les notícies o peces de relat, si bé hi ha diferències significatives en la seva concepció (tal i com es repassa a continuació), s'observen algunes característiques comunes en els 11 mitjans:³⁸⁸

- a. Secció de política. Tot i rebre diversos noms (fet que sovint denota connotacions o posicions ideològiques) tots els diaris analitzats disposen d'una secció principal (habitualment sota el nom de 'nacional' o 'España') que concentra la majoria de peces polítiques, però acostuma a haver-hi una segona secció (generalment 'Catalunya') on també s'hi troben notícies d'aquesta índole. Aquesta divisió respon al criteri geogràfic,

388 L'heterogeneïtat entre les diferents formes de concebre el gènere informatiu per part de cada rotatiu s'observa molt més quan s'analitza el discurs (veure capítol 6).

molt habitual en el periodisme fins a finals dels anys 70, en què els fets es classifiquen segons la seva procedència no segons la seva temàtica (Casasús i Roig, 1981: 88). Això fa que, per exemple, les reaccions a un fet polític (com pot ser la dimissió d'Arias) es trobin tant a la secció 'España' (si provenen de Madrid) com a 'Catalunya'. Aquesta forma d'ordenació del diari anirà entrant en crisi i, poc a poc, els diaris (sobretot aquells amb de model informatiu-interpretatiu) apostaran per l'ordenació temàtica.

- b. Periodicitat. Amb més o menys nombre de notícies, però també és un lloc comú entre els diaris analitzats la publicació amb freqüència diària de notícies polítiques.
- c. Evolució formal del gènere: fruit d'una inexperiència obligada en la tècnica d'escriure notícies polítiques, els periodistes hauran de començar a aprendre a construir aquests relats. La transició del gènere informatiu polític tindrà diverses etapes:

I) Bases del canvi (1975-1976)

1. Predomini de les notes oficials: a finals de 1975, la informació política es construïa bàsicament a partir de les dades facilitades pels estaments oficials i per les agències de notícies (que produïen una informació de perfil polític baix). A partir de 1976, les notes oficials comencen a perdre aquest predomini.
2. Elaboració de notícies polítiques: les notícies elaborades des de la redacció, a partir de la pròpia observació dels periodistes o de les dades facilitades per fonts polítiques, comencen a predominar a les pàgines dels diaris compartint protagonisme amb els despatxos d'agència que ja informen sobre política real. Són notícies amb una estructura desigual, construïdes sense referents formals clars i amb esquemes previs poc elaborats. Amb un periodisme polític de declaracions no prou desenvolupat, l'integració i ús de les noves fonts informatives (agències, partits, polítics...) dins les notícies no serà del tot reeixit.
3. Dos nivells de lectura: les notícies només comptaran amb dos nivells de lectura: el titular (sovint amb cossos tipogràfics

irregulars dins d'una mateixa pàgina o secció) i el text.

4. La publicació íntegra de comunicats: amb la pèrdua de poder del discurs oficial, anirà guanyant pes l'informació tramesa pels incipients gabinets dels partits. Els diaris, sense expertesa en el periodisme polític de declaracions, sovint es limitaran a publicar de forma íntegra els comunicats que reben, sobretot en aquelles informacions en què hi ha diverses veus discordants. La manca de pràctica en la redacció de peces plurals provocarà aquesta solució tan poc periodística.
5. La crònica política: paral·lelament, però encara de forma incipient i reduïda, comença a desenvolupar-se un nou gènere que farà fortuna: la crònica política, que generalment elaboraran els corresponsals de Madrid.

II) Extensió del periodisme polític (mitjans 1976- 1977)

6. Periodisme de declaracions: les notícies que recullen diverses posicions davant d'un fet començaran a predominar un cop es vagi fent més habitual el periodisme de declaracions. Això també comportarà que, poc a poc, es deixin de publicar comunicats íntegres.
7. Canvi de fonts preferents: les agències de notícies i els partits polítics seran les fonts principals dels mitjans (més enllà de les fonts pròpies), quedant arraconades en un segon terme les fonts institucionals. Això quedarà pal·lès a l'hora de construir les notícies.
8. Tracte especial als polítics: les formacions polítiques, encara d'estructura dèbil i algunes d'elles ni tan sols legalitzades, trobaran en els mitjans uns aliats indispensables. Les informacions polítiques serviran d'altaveu de les posicions dels partits davant dels ciutadans.

III) Consolidació i normalitat (mitjans 1977- 1978)

9. Estandarització: les notícies polítiques cada

cop tindran una estructura més estàndard, incorporant amb normalitat diverses veus a través del periodisme de declaracions. Desapareixerà completament la publicació de comunicats íntegres.

10. Consolidació de gèneres: L'aparició de nous periòdics, amb una estructura informativa molt reflexionada, contribuirà a la consolidació de nous gèneres com la crònica política o el reportatge polític.
11. Més nivells de lectura: aquests nous periòdics, així com una major atenció al disseny i maquetació, farà que les notícies tinguin diversos nivells de lectura per captar l'interès del lector: al titular i text s'hi sumaran avantítols, subtítols, titulets, destacats i peces desglossades.
12. Objectivitat: a partir de les eleccions de 1977, els partits polítics tindran cada cop més pes i protagonisme per si mateixos. Uns mesos abans, també s'hauran derogat els principis censoradors de la llei de premsa. Tot plegat, farà que l'etapa d'excepcionalitat pel què fa a les relacions entre premsa i partits es vagi acabant. Les informacions polítiques tendiran a l'objectivitat política i miraran d'abandonar un periodisme massa ideològic o partidista per adaptar-se a la nova situació pre-democràtica.³⁸⁹

d. El pes de les informacions polítiques dins els diaris. La importància que la política adquireix dins la premsa de transició es constata a través de diversos indicadors.

1. l'aparició, gairebé cada dia, de notícies sobre l'actualitat política del moment a la portada.
2. la jerarquitització elevada que de forma majoritària tenen aquest tipus d'informacions de més interès informatiu.

---

389 Precisament, un article publicat pel diari *El País* el 12 de gener de 1978, *Crisis de confianza en la prensa diaria*, alertava d'un periodisme molt partidista que no s'havia sabut adaptar a la normalitat democràtica.

3. l'elevat percentatge de notícies polítiques sobre el total d'informacions publicades.³⁹⁰ Aquest assumpte apareix novament (com ja succeïa en les peces argumentatives) com un dels temes principals a abordar pels mitjans.

Seguint el mateix patró utilitzat en el cas de les peces argumentatives, adaptant-ne algun camp, es descriuen alguns aspectes concrets a partir de dades i informacions quantitatives extretes de cadascuna de les fitxes elaborades per a les unitats redaccionals analitzades:

Nom de la secció.

Ubicació.

Superfície redaccional: s'indica en aquest cas el nombre de pàgines habituals que es dediquen a la informació política.

Gèneres: dins el gènere informatiu-interpretatiu es poden trobar tipologies diverses de peces.³⁹¹ Es descriuen les que cada diari desenvolupa.

Periodistes: s'indiquen els noms dels periodistes habituals que s'encarreguen de cobrir l'actualitat política.

5.3.2.1 *Diario de Barcelona*

La secció de notícies del Brusi, anomenada '*España*', viurà dues etapes clares pel què fa als aspectes formals que coincidiran amb canvis a la direcció i a la redacció, després de la destitució de Tristán la Rosa i l'arribada d'Antonio Alemany.³⁹² Aquest relleu no només comportarà canvis en la ubicació de la secció sinó també en els periodistes que hi treballaran.

Nom de la secció	El nom de la secció a la qual s'hi concentrarà el gruix d'informacions polítiques no variarà en els tres anys analitzats: España. Només, durant les eleccions de 1977, s'hi afegirà el terme eleccions: 'Espana elecciones'. A més a més, també cal tenir present la secció 'Catalunya' (que passarà a dir-se 'Catalunya política' a partir de 1977) on també s'hi poden trobar notícies sobre l'actualitat política.
------------------	---

390 Veure quadre 22.

391 Veure punt 1.3.1 d'aquesta tesi.

392 Veure punt 4.2.1.

Ubicació	Fins després de les eleccions de 1977, la secció de política obrirà sempre el diari. A més a més, quan la rellevància de la informació així ho requereixi, les primeres pàgines portaran un avantítol de continuïtat (per exemple: <i>'De la crisis, al nombramiento de ayer'</i> , 4 de juliol de 1976). Des de finals de 1977, amb els canvis de format que experimentarà el diari (vinculats als canvis en la direcció), la secció 'Espanya' passarà a la meitat del rotatiu, per darrera de 'Opinió' o 'Barcelona' (depèn de l'època, una o altra secció encapçalaran el diari).
Superfície redaccional	La informació política ocuparà habitualment entre 4 i 6 pàgines, de les 24 o 36 que tindrà el rotatiu.
Gèneres	Les peces purament informatives seran àmpliament majoritàries. La crònica política també es cultivarà, bàsicament des de Madrid (a càrrec dels corresponsals o enviats especials que el diari hi tindrà). També serà freqüent (tot i que no periòdic) trobar entrevistes.
Periodistes	Entre 1975 i finals de 1977 destaca una redacció de periodistes joves i de tarannà progressista. Els que portaran el pes polític de política seran Carles S. Costa, Josep M. Ràfols, Enrique Sopena (cobreix la mort de Franco), Justino Sinova (corresponsal a Madrid l'any 1976), Ángel Gómez Escorial (corresponsal a Madrid el 1977), i Xavier Vidal-Folch. La redacció també comptarà amb José Maria Brunet, Salvador Alsius, Emilio Perez de Rozas, Margarita Rivière. Amb l'arribada d'Antonio Alemany a la direcció, la majoria d'aquests periodistes marxaran i destacaran professionals de to més conservador com el nou corresponsal a Madrid Pedro J. Ramírez o Miguel Platón.

5.3.2.2 *El Correo Catalán*

El Correu és el rotatiu que més notícies sobre política publica en els 10 períodes analitzats. Les seccions d'Espanya i Catalunya acolliran les peces, fins que aquesta informació acabi formant part d'una única secció. El cert és que, malgrat els canvis de noms de la secció, les peces polítiques seran molt regulars des d'un punt de vista formal.

Nom de la secció	Les notícies de política s'aglutinaran en una o dues seccions (segons l'època) i sota noms que aniran canviant: 'Información nacional' (1975); 'Catalunya política' i 'Espanya' (1976); 'Política - Catalunya' i 'Política - Espanya' (1977); i, finalment, 'Información general' (1978). Quan es cobreixi algun fet excepcional, la secció portarà per nom el títol de continuïtat referent a aquella informació (Per exemple: 'El atentado en Madrid', de 26 de gener de 1977).
------------------	---

Ubicació	Pel què a la ubicació, serà més regular tot i que se'n destaquen dues èpoques: entre 1975 i mitjans 1977, les peces de política se situen a les pàgines 9-12 (després d'opinió i de 'Noticias de Catalunya'). Després, quedaran ubicades a partir de la pàgina 4 (que és la primera després de la segona portada).
Superfície redaccional	Es dediquen entre 8 i 10 pàgines a la informació política.
Gèneres	La immensa majoria dels textos sobre política seguiran els cànons de la notícia. Sovint, es conrearà la crònica política (sobretot per cobrir els fets que ocorren a Madrid).
Periodistes	El fet que molts dels textos fets per la pròpia redacció no estiguessin signats, fa difícil establir quins periodistes estaven al càrrec d'aquesta secció. S'identifica Lorenzo Contreras (corresponsal a Madrid), José María Carandell, Eliseo Bayo, Alfred Rexach, Josep Ramoneda i Albert Garrido.

5.3.2.3 *La Vanguardia Española*

Fidel a la seva tradició i regularitat (ja descrita quan s'observaven les seccions argumentatives), la informació política al diari de Godó no experimentarà canvis notables (pel què fa a la forma) durant aquests tres anys analitzats. Tanmateix, la regularitat no és sinònim d'ordre formal ja que durant el temps analitzat la secció d'informació política no experimentarà cap renovació de disseny que ordeni les sovint caòtiques peces:

Nom de la secció	Dins de la secció 'Información nacional', s'inclou la subsecció 'Meridiano político', on s'aglutinen les notícies polítiques. Tanmateix, sempre que hi hagi un fet destacat (com la dimissió d'Arias, els crims d'Atocha, les eleccions...) aquestes informacions portaran un títol de continuïtat independent del de la subsecció. A partir de 1977, l'actualitat política es recull a 'España política' i ja no s'inclou dins d'"Información nacional'.
Ubicació	La secció, més enllà que pugui canviar de nom, sempre ocuparà l'espai privilegiat situat a partir de la pàgina 4-5, després de la segona portada.
Superfície redaccional	Entre 7 i 8 pàgines es dediquen habitualment a la informació política.

Gèneres	La notícia és, sens dubte, la peça estrella de la secció de política. A partir de mitjans de 1977 s'introdueix també la crònica política, generalment per narrar allò que succeeix a Madrid i al País Basc.
Periodistes	Julio Trenas (Madrid), Ramon Pi (corresponsal a Madrid a partir de 1977), Margaria Sáenz-Díaz, José María Portell (País Basc), Tomas Alcoverro, Valentin Popescu, Luis Foix, Juan M. Hernández Puértolas, Javier M. De Padilla, Vladimir de Semir.

5.3.2.4 *El Noticiero Universal*

Els canvis que experimentarà sovint la secció de política del Ciero, a diferència del que ocorria amb el gènere argumentatiu, no tindran a veure amb els relleus a la direcció ja que totes les variacions significatives es produiran a partir de 1977, un cop José Tarín ja s'hagi fet càrrec del diari. Els canvis constants en el disseny i l'estructura semblen denotar una indefinició del projecte. Les peces que configuren la secció també s'aniran desenvolupant i els textos purament informatius aniran deixant lloc a cròniques polítiques des de Madrid fins que, en els darrers mesos analitzats, esdevinguin les peces estrella de la secció.

Nom de la secció	La secció de política rebrà diversos noms: entre 1975 i mitjans de 1977, 'Nacional'; des de mitjans 1977 fins a principis 1978 es desglossarà en dues seccions, 'España' i 'Actualidad Política'; finalment, des de finals de 1978 es dirà 'Política'.
Ubicació	Tot i els canvis de nom, les pàgines de política sempre aniran al principi del diari: l'any 1975, a partir de la pàgina 2-3. Quan es creï una secció d'opinió, aniran al darrera (pàgina 4). A la darrera etapa analitzada, la secció de notícies polítiques es fusionarà amb l'opinió.
Superfície redaccional	Entre 5 i 7 pàgines es dediquen de mitjana a l'actualitat política.
Gèneres	El gruix més importants de peces són notícies. Tanmateix, també apareix amb freqüència el gènere de l'entrevista. I, sobretot, la crònica política que des de 1976 es convertirà en diària.
Periodistes	Juan Segura Palomares (corresponsal a Madrid entre 1975-1976), José Antonio Flaquer (corresponsal a Madrid entre 1975-1978), Luis Apostua, Carmelo Cabellos, Pilar Cambra, Jordi Domenech, Pedro J. Ramírez (corresponsal a Madrid des de finals de 1978), Pilar Urbano.

5.3.2.5 *Solidaridad Nacional*

El procés paulatí de descomposició de la premsa del Movimiento també tindrà la seva traducció en la configuració de l'estructura externa del propi rotatiu. De la mateixa manera que s'observava amb el gènere argumentatiu, la secció d'informació política anirà perdent consistència i solidesa formal a mesura que els anys vagin passant, la transició es vagi consolidant i la premsa de l'Estat s'apagui.

Nom de la secció	Les notícies polítiques aniran sempre agrupades a la secció 'Nacional'.
Ubicació	El diari començarà sempre amb la secció d'opinió i, darrera, les notícies polítiques.
Superfície redaccional	Entre 4 i 5 pàgines es dediquen habitualment a aquesta temàtica.
Gèneres	Bàsicament, es treballa el gènere informatiu a través de les notícies. També hi haurà alguna crònica política, que des de finals de 1977 no serà pròpia sinó servida per l'agència Pyresa.
Periodistes	Els pocs noms propis que signen aniran essent paulatinament substituïts per notes i textos d'agència, Pyresa, fet que confirma el deteriorament i la manca de solvència empresarial i periodística del rotatiu.

5.3.2.6 *La Prensa*

El vespertí de la cadena del Movimiento encara accentua i agreuja més les característiques de descomposició que *Solidaridad Nacional* ja presentava. L'aposta periodística i empresarial de *La Prensa* farà aigües a partir de la mort de Franco o, per ser més precisos, a partir del desmantellament del Movimiento (abril de 1977). La subsidiaritat informativa que, per una banda, tenia amb el seu periòdic germà matutí i, per altra banda, amb la resta de mitjans de la cadena estatal, encara es farà més evident a partir d'aquests anys. Si bé és cert que el disseny del diari mai tindrà una estructura moderna que organitzi de forma coherent el diari, les pàgines d'informació política si que gaudien d'una certa regularitat formal i aplom en el moment de la mort de Franco. Però també aquesta lleugera aposta formal anirà quedant desdibuixada. D'altra banda, els pocs periodistes que cobrien les informacions polítiques aniran essent substituïts per notes de l'agència oficial Pyresa o per cròniques enviades des de Madrid, en un procés similar al ja analitzat amb les peces argumentatives.

Nom de la secció	Habitualment la secció durà per nom 'Nacional', tot i que en alguna ocasió, sobretot durant 1977, i de forma aleatòria, el canvià pel de 'Política'.
Ubicació	La secció d'informació política es trobarà sempre situada després de les peces d'opinió.
Superfície redaccional	Entre 2 i 4 pàgines de mitjana es dedicaran a la informació política.
Gèneres	La gran quantitat de peces d'agència farà que les notícies com a peça informativa sigui l'únic gènere tractat.
Periodistes	La redacció de política estarà formada per María Luisa Roca, Agustín Rafel, María Luisa Peña, Fernando Ruiz, María del Mar Garayoa, Jesús Mariñas i Manuel López.

5.3.2.7 *Tele/eXpres*

La cobertura i la concepció amb què *Tele/eXpres* aborda l'actualitat política estarà molt marcada pels canvis de model que experimentarà el diari. La fórmula híbrida de periòdic informatiu, popular i d'opinió que tants èxits havia donat des de finals dels anys seixanta amb Ibañez Escofet al capdavant, es voldrà repensar un cop comenci la transició i es tastin les primeres llibertats per tal d'adequar-se als nous temps. Des d'inicis de 1976, el diari intentarà iniciar – de la mà de Pere-Oriol Costa- una transició cap a un model informatiu-interpretatiu que requerirà, més enllà de fortes inversions de capital, una ampliació de la redacció així com una política decidida de corresponsals i d'enviats especials per potenciar les àrees d'informació política. Tanmateix, la reconversió no prosperarà i el projecte es frustrarà a finals d'aquell mateix any (Casasús i Roig, 1981: 191) sense que la majoria de canvis haguessin estat perceptibles pels lectors. El nou director, Miguel Ángel Bastenier, apostarà de nou per un model més popular.

Nom de la secció	La notícies polítiques sempre es classificaran segons un criteri temàtic a les seccions 'Catalunya' (durant uns mesos de 1976 dins s'hi trobarà la subsecció 'Notas políticas') i 'España'. Entre 1976 i principis de 1977 sovint també s'abondarà l'actualitat política a la secció 'Tema del día' que obrirà el diari.
Ubicació	Les seccions que acolliran la informació política aniran sempre per darrera de l'espai d'opinió (a partir de la pàgina 4).

Superfície redaccional	Entre 4 i 6 pàgines es dedicaran diàriament a les temàtiques polítiques.
Gèneres	Les notícies polítiques s'alternaran amb les cròniques, sobretot per explicar l'actualitat de Madrid.
Periodistes	Ramon Pi (corresponsal a Madrid de 1975 a 1977), Xavier Roig, Darío Vidal, Manuel Campo Vidal, Josep Maria Casasús, Jaume Guillaumet.

5.3.2.8 *Mundo Diario*

L'aposta per un disseny i una maquetació molt més avançada i reflexionada que la resta de rotatius cohetanis es traduirà també en una secció d'informació política que mantindrà una mateixa estructura durant els tres anys d'anàlisi. Variaran alguns aspectes secundaris però l'ordre i la coherència formal restaran inamovibles. Aquests aspectes encara aportaran més solidesa a l'atenció preferencial que el diari donarà a la política, tant la catalana com – i sobretot- la de Madrid.

Nom de la secció	Sota el nom de 'Mundo Nacional' es recolliran les principals informacions polítiques entre 1975 i 1977, tot i que seguint una lògica geogràfica (no temàtica) també se'n trobaran a la secció 'Catalunya'. A partir de mitjans d'aquest any, les notícies d'aquesta temàtica s'ubicaran a 'España' i 'Catalunya'. Tanmateix, el gruix de peces es trobaran a la secció d'Espanya. En ocasions informatives especials, com les eleccions de 1977 o el referèndum constitucional, es faran pàgines específiques amb títols propis de continuïtat.
Ubicació	Habitualment, la primera secció d'informació política serà 'Mundo Nacional' o 'España' (segons l'època) i s'ubicarà just després de la secció d'opinió. Per tant, generalment a partir de la pàgina 4.
Superfície redaccional	Entre 6 i 8 pàgines es dediquen habitualment a la política.
Gèneres	La notícia és la peça per excel·lència tot i que freqüentment es conrea també la crònica política, bàsicament amb informació de Madrid.
Periodistes	La secció compta entre els periodistes amb Pedro Calvo Hernando (corresponsal a Madrid), Sebastián Serrano, Ángel Sánchez, Luis R. Aizpeolea.

5.3.2.9 L'Avui

L'Avui tindrà en la informació política catalana un dels eixos principals del seu projecte editorial. L'aposta per primar l'actualitat de Catalunya i la resta dels Països Catalans per sobre de l'espanyola quedarà evidenciada en la pròpia organització del diari. Les primeres pàgines, després de l'opinió, seran sempre per la secció 'Països Catalans' mentre que l'actualitat de la resta de l'Estat anirà més endavant, a la secció 'Espanya'. Aquesta distribució de les notícies segons l'origen i no segons el tema farà que, sovint, fets que el diari destaquí en portada i que hagin ocorregut a Madrid (com passa gairebé sempre) no es desenvolupin fins a les pàgines centrals del rotatiu. Malgrat tot, el diari seguirà amb aquesta voluntat de marcar agenda catalana pròpia. Tot i ser un diari de nova creació, l'Avui mantindrà aquesta divisió clàssica de les seccions no per temes sinó per origen de la notícia. Alhora, el model de diari informatiu-interpretatiu serios inspirat en *Le Monde* dotarà les pàgines d'un format sobri, amb poca atenció pel disseny que distarà molt de la modernitat que respiren els nous projectes periodístics que apareixen aquells anys.

Nom de la secció	Les informacions de política es repartiran a la secció 'Països Catalans' (amb notícies de Catalunya, País Valencià i Illes) i 'Espanya' (amb informacions bàsicament de Madrid i el País Basc). Excepcionalment, quan hi hagi un esdeveniment especial, es canviarà el nom de la secció (per exemple 'Eleccions' o 'Aniversari Lluís Companys').
Ubicació	Les pàgines de Països Catalans obriran el diari, just després de la pàgina 2 (Última hora) i la 3 (Diàleg). Les notícies sobre Espanya, s'ubicaran a partir de la pàgina 10. Sovint, aquestes informacions seran les que encapçalaran la portada del diari.
Superfície redaccional	Entre 6 i 8 pàgines es dediquen diàriament a la política entre les dues seccions citades.
Gèneres	La notícia és la peça més habitual. Es combina amb algunes entrevistes i, a partir de 1977, cròniques parlamentàries des de Madrid.
Periodistes	Els redactors de política són Josep M. Puigjaner (Madrid), Josep Melià (corresponsal a Madrid des de 1978), Josep M. Sanmartí, Robert Petit (Bilbao), Emili Piera (País Valencià), Sebastià Verd (Illes Balears), Rosa Maria Piñol, E. A. Moliné, Maria Favà

5.3.2.10 Catalunya Express

Tot i l'aposta clara del *Catalunya Express* per esdevenir el primer diari popular-sensacionalista del país (un model de periòdic on la informació política és

totalment marginal), l'etapa històrica que es vivia en el moment de la seva aparició (en plena transició, al desembre de 1976) desaconsellava deixar de banda completament aquests temes (Casasús i Roig, 1981: 197).³⁹³ L'evidència que també les classes més populars, les que habitualment no consumien diaris, estaven interessades en el procés polític feia raonable adaptar el model popular-sensacionalista a la realitat del moment. Casasús i Roig també consideren que, si bé els tabloides anglesos habitualment prenen unes actituds de distanciament de les forces polítiques i una ideologia propera al liberalisme conservador, el *Catalunya Express* va haver d'adaptar el seu projecte a la realitat política catalana del moment. Per tots aquests motius el periòdic del grup Mundo parlarà de política, a la seva manera (amb titulars grans i cridaners, amb reclams diversos per captar l'atenció, fins i tot amb jocs), però en parlarà.

Nom de la secció	'Espanya' i 'Catalunya' seran les dues seccions que, amb una divisió geogràfica (i no temàtica) acolliran les notícies polítiques, quan n'hi hagi. En alguna ocasió especial, es crearan seccions específiques (com 'Referèndum', el desembre de 1976).
Ubicació	Com que l'actualitat política no tindrà atenció preferent, l'ubicació d'aquestes notícies serà desigual. Sempre dins de les seccions abans descrites (situades just a l'inici del diari), les peces que específicament abordin temes polítics gaudiran d'una jerarquització més o menys elevada segons com s'apliquin els criteris de la premsa popular.
Superfície redaccional	També molt variable tot i que habitualment no més d'una pàgina.
Gèneres	El reportatge serà el gènere més habitual per abordar la política.
Periodistes	Les peces sobre política aniran a càrrec de Rafael Gómez Parra (Madrid), Xavier Roig, Llúcia Oliva, Jaume Guillaumet, Josep M. Casasús.

5.3.2.11 *El Periódico de Catalunya*

A diferència del *Catalunya Express*, periòdic de model clarament popular-sensacionalista, *El Periódico de Catalunya* assajarà (amb èxit) un format híbrid popular-informatiu en què l'atenció a l'actualitat política hi tindrà cabuda des del primer moment. Tant és així que en la pròpia concepció inicial del rotatiu

³⁹³ La premsa popular-sensacionalista anglesa o alemanya d'aquells anys només tractava temes polítics a partir de fets escandalosos o anecdòtics (Casasús i Roig, 1981: 197-198).

ja es preveuen dues seccions per recollir aquestes informacions: *‘España política’* i *‘Catalunya política’*. Tot i ser un diari català, *El Periódico* considerarà que cal obrir amb l’actualitat política espanyola que és la que, al cap i a la fi, aconseguia marcar l’agenda temàtica.

Nom de la secció	Generalment, la informació política es reparteix, seguint criteris geogràfics, entre <i>‘España política’</i> i <i>‘Catalunya política’</i> . Habitualment, però, aquesta divisió se supera quan l’assumpte és mereixedor d’ocupar la secció d’obertura <i>‘Tema del dia’</i> .
Ubicació	El tema del dia comença sempre a la pàgina 3. <i>‘España política’</i> a partir de la pàgina 6; i <i>‘Catalunya política’</i> a partir de la 10.
Superfície redaccional	Entre 4 i 6 pàgines es dediquen de mitjana a temes polítics.
Gèneres	Reportatges, cròniques polítiques i peces informatives són els gèneres que apareixen per tractar aquests assumptes.
Periodistes	Julián Lago, Raimundo Castro, Jaun Van de Eunde (redactors a Madrid), Antonio Herce (País Basc), Enrique Arias.

6. OBJECTE PRINCIPAL D'ESTUDI

La premsa desenvolupa un ampli procés de canvi durant els mesos que van des de la mort de Franco i fins l'aprovació de la Constitució per referèndum.

1. Per una banda, experimenta – igual que la resta de la ciutadania- els canvis polítics i legislatius que fan avançar la reforma i que porten Espanya cap a la configuració d'un Estat democràtic com els de la resta de l'Europa occidental. En la primera part d'aquest capítol es relaten, precisament, aquests mesos en què el país canvia i la premsa n'és espectadora, cronista i co-partícep.
2. La premsa també viu un propi procés de canvi en paral·lel a la transició democràtica. Cap diari queda immòbil després de la mort de Franco i cadascun d'ells experimenta un procés particular de renovació periodística que afectarà tant la forma i els gèneres com, sobretot, el contingut ideològic dels missatges emesos, fet que desembocarà en un canvi també de rol dels mitjans.
3. Un darrer canvi significatiu és l'econòmic: totes les empreses del sector es veuran, qui més qui menys, afectades per diversos factors que començaran a posar en entredit les estructures empresarials (la majoria poc sòlides). El context de crisi econòmica general; l'excessiva oferta de periòdics per una societat que, passats els episodis més rellevants de la transició, recuperarà els baixos índexs de lectura³⁹⁴ a causa de certa saturació i cansament després de dos anys d'intensa activitat política;³⁹⁵ la competència de nous mitjans (la reparició de la ràdio informativa, la irrupció amb força de la televisió, la creació de nous diaris comarcals); i la reconversió tecnològica que moltes empreses periodístiques no tindran capacitat econòmica per fer front, són els principals indicadors d'aquesta profunda crisi en el sector que acabarà amb 8 dels 11 diaris que es publicaven (i amb 2 dels tres esportius, sense comptar les múltiples revistes que també hauran de plegar).³⁹⁶

Tot plegat, sense oblidar un context polític canviant, a voltes dur i dramàtic, sempre intens, amb uns partits encara dèbils immersos en un procés d'enfortiment intern (o fins i tot de legalització), i un aparell de l'Estat que mirarà

---

394 Segons la UNESCO, Espanya registrava el segon índex de lectura de diaris més baix d'Europa, només per davant de Portugal: 96 per cada 1.000 habitants, mentre que a França eren 230, al Regne Unit, 442, i a Suècia, 536 (Crisis de confianza en la prensa diaria, a El País, 12/01/1978)

395 L'article publicat pel diari *El País* el 12 de gener de 1978, *Crisis de confianza en la prensa diaria*, assenyalava com un dels factors que provocaven el descens en la venda de diaris el fet que després de dos anys de molta informació política, el públic se n'havia cansat.

396 Veure punt 3.2.

de mantenir el control en la mesura que li sigui possible. Davant d'aquestes circumstàncies, i fent front al propi canvi periodístic i empresarial apuntat, els diaris de Barcelona faran bona la màxima d'actuar com a agents polítics en processos de democratització.

6.1 EVOLUCIÓ POLÍTICA I SOCIAL A TRAVÉS DE LA PREMSA

A grans trets, el dibuix general del comportament polític dels mitjans de Barcelona entre 1975 i 1978 correspon a les tres etapes descrites. L'estudi de 10 dels episodis més transcendents de la transició permet fer, tanmateix, una ampliació i anàlisi acurada d'aquests moments que esdevenen punts d'inflexió polítics i que també serveixen per poder descriure amb més exactitud els canvis que es van produint en el sí dels diaris catalans pel què fa a les seves actituds i posicions ideològiques i polítiques. La descoberta d'aquests moments clau de la transició a partir del relat ofert per 11 espectadors crítics i privilegiats, alhora que actors protagonistes, com són els mateixos rotatius, permet no només conèixer la pròpia evolució dels mitjans sinó també dóna claus d'interpretació del procés històric viscut.

6.1.1 De la mort de Franco a la proclamació del nou cap d'Estat

El 19 de novembre de 1975 les redaccions dels diaris de Barcelona treballaven amb calma relativa preparant l'edició de l'endemà. A priori, es tractava d'un dia qualsevol però el cert és que tothom estava pendent, des de feia algunes setmanes, del greu estat de salut de Francisco Franco.³⁹⁷ El dictador estava ingressat a l'hospital i en l'ambient del país planava la possibilitat que no se'n sortís d'aquest nou empitjorament de salut. El Príncep d'Espanya, Joan Carles, era des del 30 d'octubre cap d'Estat en funcions per incapacitat de Franco, i qui més qui menys sospesava la possibilitat d'un desenllaç fatal per a la vida del dictador.³⁹⁸

Malgrat tot, el dia 20 de novembre els diaris matutins ja havien enllestit, a primera hora de la matinada, les seves edicions per a l'endemà i començaven a distribuir-se pels quioscos del país. A quarts de cinc³⁹⁹ va començar a córrer

---

³⁹⁷ Des del 17 d'octubre, en què Franco havia presidit (només parcialment) el seu darrer consell de ministres, la salut del dictador havia anat empitjorant. El dia 21 es confirmen els rumors de la seva malaltia. Després d'una operació d'urgència que li és realitzada el 3 de novembre a l'infermeria de la seva residència d'El Pardo, és traslladat a la Clínica de la Paz on, a causa de diverses complicacions, acabarà morint la matinada del 20 de novembre.

³⁹⁸ Veure punt 2.2.1.

³⁹⁹ Tal i com informaven diversos diaris, a les 4.40 hores de la matinada l'agència Cifra anunciava la mort de Franco a la ciutat sanitària de La Paz.

el rumor que la situació de Franco era irreversible i a les 5.25 de la matinada les Cases Civil i Militar feien oficial la notícia de la defunció del cap d'Estat. Començava en aquell moment una activitat intensa a les redaccions de tots els diaris per tal d'oferir amb celeritat la notícia més important dels últims 40 anys.

Que la mort de Franco podia produir-se en qualsevol moment ho demostra el fet que tots els diaris, sense excepció, van ser capaços d'elaborar edicions especials en ben poques hores.⁴⁰⁰ Alguns d'ells, com *Mundo Diario* o *La Vanguardia Española*, van arribar a fer fins a tres edicions al llarg del dia⁴⁰¹ degut al lògic interès ciutadà per estar informats contínuament sobre els trascendentals esdeveniments.⁴⁰² Però bona part del contingut, sobretot la biografia de Franco o el repàs als últims 40 anys de la història d'Espanya, ja estava elaborat d'antuvi en previsió del que pogués passar.⁴⁰³ En poques hores els quioscos s'omplien de periòdics d'última hora amb un titular gairebé calcat '*Franco ha muerto*'. L'anunci, esperat per molts, també inquietava a alguns, entristia a d'altres però el que és segur és que obria molts interrogants.

La nova situació que començava no era gens clara ni políticament ni tampoc des de la perspectiva dels mitjans de comunicació. Els diaris, com la societat en general, podien preveure el que succeiria fins el dia de la mort de Franco. El repte informatiu d'aquell 20N (informar del passat, glossant la vida del dictador) no plantejava problemes excessius entre d'altres coses perquè, llevat de *Mundo Diario* que va gosar demanar la democràcia en un editorial d'aquell mateix dia,⁴⁰⁴ la resta de mitjans no van sortir de la línia oficial habitual. Però respondre al dubte principal, a com es resoldria la situació a partir d'aquell moment, ja era més complex.

---

400 Huertas detalla una anècdota que descriu com es vivia a les redaccions aquell temps d'espera: '*Quan sonava el timbre del teletip amb el comunicat mèdic del dia sobre l'estat de salut del famós malalt, s'hi agomblaven al voltant els professionals, tot esperant-ne el desenllaç*' (2005: 41).

401 Malgrat que des de totes les redaccions s'esperava que la mort de Franco es produís en algun moment o altre, Huertas recorda com *El Correo Catalán* no va poder treure fins ben entrat el matí la seva edició especial ja que va ser el darrer diari en assabentar-se de la notícia (2005: 41). El cert és que és el rotatiu que menys espai dedicarà el 20N a les notícies sobre la mort de Franco.

402 Segons dades del Tele/eXprés, aquell dia van batre el propi rècord de vendes amb 178.000 exemplars (Huertas, 2004: 43).

403 És una pràctica habitual que els mitjans de comunicació tinguin enllestides i preparades per a publicar les biografies de personatges d'edat avançada per poder reaccionar amb rapidesa davant la seva mort.

404 Tal i com ha quedat demostrat en el capítol 5.1.1, *Mundo Diario* és l'únic rotatiu que no publica cap editorial d'estil autoritari.

Des de l'aprovació de la Llei de Premsa i Impremta de 1966, la *lleï Fraga*, el panorama de la premsa havia anat evolucionant.⁴⁰⁵ Tot i mantenir-se uns criteris de censura omnipresents i utilitzar-se mètodes arbitraris per controlar els mitjans, els diaris gosaven fer cada cop més passes per tal d'anar tibant la situació restrictiva pel què fa a la legalitat vigent en matèria d'informació.⁴⁰⁶ I fins i tot, ja s'havia produït una vaga⁴⁰⁷ de diaris a Barcelona el 24 de juliol de 1975 en resposta per l'empresonament de Josep M. Huertas. Però tampoc s'ha de pensar que tots els diaris fessin oposició durant els últims mesos d'existència del règim ni que des del mateix 20 de novembre la totalitat de la premsa fos antifranquista.⁴⁰⁸ A més, la mort de Franco tampoc va comportar que desaperigués de forma automàtica la repressió en matèria de llibertat d'expressió.

Potser aquest control franquista, viscut en pròpia pell per tots els diaris de la ciutat,⁴⁰⁹ va fer extremar la cautela dels diaris davant un esdeveniment de gran importància des d'un punt de vista periodístic però molt complex com era la mort de Franco. Aquesta cautela es veu en el fet que el 20N gairebé no es publiquen articles d'opinió⁴¹⁰ mentre que la totalitat dels editorials que apareixen en aquestes edicions especials (des dels més conservadors als més d'esquerres) opten per elogiar la figura de Franco. Alguns, com *La Prensa* o *El Noticiero Universal*, van més enllà i fins i tot li dediquen poemes⁴¹¹ però la resta no s'estalvien de glossar amb lloances la trajectòria del general. Tanmateix, tota la premsa barcelonina coincideix en destacar la figura del Príncep d'Espanya, Joan Carles, com a successor a la capitania de l'Estat.⁴¹²

---

405 Tot i aquesta obertura que significa la llei Fraga cal tenir present que segueix sent una llei que no permet la llibertat d'expressió i informació i que s'emmarca en un règim dictatorial. Carlos Barrera dona dades que qüestionen aquesta imatge de més llibertat a la premsa des de 1966: "Curiosamente, y a pesar de afanarse por aparecer como el hombre más liberalizador del régimen, fue durante su mandato cuando más proliferaron los expedientes y sanciones a periódicos, que siguieron un ritmo creciente: 93 expedientes en 1966, 149 en 1967, 210 en 1968, y 127 en 1969. La baja cifra relativa de este último año hay que achacarla a factores como la censura previa establecida durante dos meses a raíz del estado de excepción, y el cese de Fraga a finales de octubre" (1995: 154)

406 El periodista d'*El Correo Catalán* Rafael Pradas va encunyar l'expressió '*fer de cada taula un Vietnam*', en referència al treball entre línies per esquivar la censura, una lluita petita contra el poder de l'estat però que recordava al mètode de guerra de guerrilles que empraven els vietnamites contra els nord-americans (Huertas, 2004: 35).

407 Tots els diaris de la ciutat, a excepció de *La Vanguardia Española* i els diaris falangistes, van secundar la vaga.

408 Huertas considera que l'any 1975 la major part dels periodistes tenien un perfil immobilitista lògic del franquisme (2004: 12).

409 Qui més qui menys, tots els rotatius de Barcelona, inclosos els falangistes, havien patit sancions per part del Ministeri d'Informació (vegeu capítol 3 d'aquest treball).

410 Veure apartat 5.2.1.

411 L'editorial de *El Noticiero Universal* del 20 de novembre inclou aquests versos de Lope de Vega:

Fue tan alto su vivir/ que sólo el alma vivía;/ pues su cuerpo aún no tenía/ cuando acabó de morir.

412 De tota la premsa barcelonina, l'únic que no citarà el príncep Joan Carles de forma explícita serà el vesperí falangista *La Prensa*, tot i que s'hi referirà implícitament.

Però no és Joan Carles sinó la figura de Franco i el que comporta la seva mort el motiu principal de la majoria dels textos editorials com es pot apreciar simplement llegint-ne els títols: “Serenidad”, de *El Correo Catalán*; “Sentido previsor de Franco” del *Diario de Barcelona*; “En la hora final” d’*El Noticiero Universal*; “En el umbral de una nueva etapa histórica”, de *Solidaridad Nacional*; “Dolor y serenidad”, de *La Prensa*; i “Momento de dolor”, de *Tele/eXpres*. El més agosarat de tots és l’editorial de *Mundo Diario* que, malgrat no escapar-se dels elogis al dictador, titula d’una forma ben explícita: “Ha comenzado el futuro”. Si els títols dels articles ja donen una idea de com són els editorials, el seu contingut permet diferenciar tres apostes clares pel què fa al futur d’Espanya un cop mort Franco:

- *Continuisme*: *Diario de Barcelona*, *El Noticiero Universal*, *Solidaridad Nacional*, *La Prensa* i *Tele/eXpres* se sumen a la idea que la designació de Joan Carles com a successor de Franco permet un continuisme del règim.
- *Obertura*: *El Correo Catalán* expressa l’esperança que el canvi de cap d’Estat suposi una major participació ciutadana en la vida política. També *Tele/eXpres*, en una segona edició, canvia el seu editorial (un fet poc freqüent ja que habitualment una segona edició manté la peça editorial) i reivindica una major participació del poble en els assumptes de l’Estat.
- *Democratització*: Només *Mundo Diario* expressa obertament i des del 20 de novembre la voluntat que Joan Carles porti l’Estat cap a la democratització. Tanmateix, la cautela que imposa un fet tan transcendent com la mort de Franco fa que el rotatiu matisi l’afirmació assegurant que era voluntat del propi dictador que s’anés perfilant una obertura de l’Estat. Aquestes ànsies de democràcia de *Mundo Diario* no són noves. Repassant l’edició del 20 de novembre prèvia a la mort de Franco es pot veure com en l’editorial d’aquell dia el rotatiu ja gosava demanar eleccions lliures amb sufragi universal.

Més enllà de petites, si bé simptomàtiques, excepcions, els diaris del 20N no han passat a la història per la seva capacitat de ruptura amb el passat. Ans al contrari, articles d’opinió i peces informatives en general van acompanyar el to cautelós descrit en el cas dels editorials. Davant la incertesa: calma i pocs experiments. D’articles d’opinió ben pocs i tots en la mateixa direcció elogiosa cap al general mort. Els més desacomplexats eren els articulistes de la premsa falangista, els únics que encara disposaven en exclusivitat de l’ús de la veritat. Pel què fa a les notícies, les constants lectures entre línies que molt sovint s’amagaven a les pàgines, aquell dia es van guardar en el calaix. Com també es van amagar les signatures: la majoria de peces que glossaven la vida i obra de Franco van aparèixer sense signar. L’explicació més raonable fa pensar que, si bé els periodistes no les devien tenir totes sobre com s’encararia el futur, tampoc

volien significar-se amb uns textos massa elogiosos que els mostressin com a devots franquistes ara que ja era mort. Eren unes jornades de difícil equilibri periodístic.

Una reacció ben simptomàtica davant d'aquesta fràgil situació és la que va tenir *La Vanguardia Española*. El periòdic de Godó, tot i ser l'únic que en aquells moments ja publicava un editorial cada dia, en aquella data històrica no en va escriure cap. Les teories per explicar aquest fet poden ser moltes però segurament és aquest l'exemple més clar de la cautela que imperava a les redaccions i les direccions dels diaris i l'expectació per veure què succeiria després d'aquell fet tan important.

•L'endemà del 20N

La reacció del diari de la família Godó davant la mort del dictador a través dels seus editorials va arribar l'endemà on, a més d'un editorial en què es descrivia el dolor per la mort de Franco i s'exposaven les ànsies per seguir amb un camí d'obertura, la pàgina 8 del rotatiu recollia un text d'opinió signat pel propi Comte en què expressava el dolor i l'emoció per la pèrdua, alhora que agraiïa al cap d'Estat tot el que havia fet per Espanya. La resta de peces d'opinió seguien amb el ritme habitual del diari: parlant de literatura, de cultura... com si res no hagués passat. El to informatiu, en canvi, era ben diferent: el rotatiu seguia farcit d'entrevistes a personalitats on es feien autèntics panagrics de Franco, textos sencers d'homilies, cròniques dramàtiques i fotografies del dol *nacional* i comunicats de grups i grupúsculs franquistes i falangistes. Les úniques esclertes en què s'entreveia algun tímid clam de democràcia s'havien de buscar, sense destacar dins el text, en les cròniques que sintetitzaven les reaccions internacionals: situades a la segona part del diari, i barrejades amb les expressions de condol mostrades des d'arreu del món, també es podien llegir declaracions en favor de la democràcia proclamades des d'Europa.

I aquesta va ser, precisament, la porta per on va entrar la democràcia a la majoria de rotatius de Barcelona: les notícies de l'exterior, que mesclaven amb justa mesura l'obligat dol amb els desitjos de llibertat expressats pels principals líders europeus i internacionals. El secretari d'estat nord-americà Henry Kissinger o el president francès Valéry Giscard d'Estaing eren citats (en uns despatxos d'agència que repetien idènticament la majoria de mitjans) com a valedors d'una nova Espanya amb més llibertat (la majoria de textos no mostraven el terme 'democràcia') sota la batuta de Joan Carles. L'opció de posar en boca de personalitats polítiques estrangeres tot allò que ni es podia ni es gosava dir servia per començar a assajar un nou discurs polític que no trigaria massa a arribar.

No és aquesta l'única característica comuna que es pot observar en els rotatius barcelonins d'aquells dies de novembre. La balança entre fer aflorar les demandes democràtiques i, alhora, copsar a través dels textos el teòric 'drama' ciutadà per la pèrdua del líder, s'inclinava de forma abassegadora cap a aquesta segona opció. Tots els diaris, sense excepció, publicaran cròniques mostrant aquest sentiment popular. En la intensitat dels verbs o en l'ús dels adjectius, més o menys dramàtics, s'intuiran els matisos ideològics: mentre que *Solidaridad Nacional* i *La Prensa* tindran com a obsessió particular demostrar que els barcelonins i catalans estaven profundament afectats (fins al punt que, segons el matutí falangista, als bars de l'Hospitalet ja no s'explicaven acudits), *Mundo Diario* o *TeleXprés* relataran amb el dramatisme just i necessari aquelles jornades de dol.

També són transversals les fonts amb les quals tots els mitjans accedeixen a la informació: més enllà de cròniques pròpies (en pocs diaris⁴¹³ i gairebé mai signades) i notes d'agència, les pàgines van plenes dels comunicats de condol que pseudopartits franquistes i/o falangistes com Acción Católica Española, Unión Democrática Española o Unión del Pueblo Español feien arribar a les redaccions. La seva publicació era poc menys que obligatòria; en canvi, ni rastre de la reacció davant la mort de Franco d'unes forces d'oposició que encara no podien tenir veu pròpia als mitjans.

Fora d'aquests límits comuns en què, àmpliament, es movien les peces publicades durant aquestes jornades, es poden trobar exemples puntuals però molt simptomàtics que acaben de matisar el dibuix general. Per la banda demòcrata, destaquen algunes petites pinzellades al *Diario de Barcelona* de periodisme entre línies com una crònica, de to clarament democratitzador, sobre el discurs del rei en la seva presa de possessió (23 de novembre) ben dissimulada amb un titular poc sospitos: '*Juan Carlos I juró lealtad a los principios que informan el Movimiento Nacional*'; alguna metafòrica referència a la democràcia⁴¹⁴ o velades insinuacions dient que els polítics franquistes no podien encarregar-se de dur a terme la transició⁴¹⁵, idees que se sobreentenen en els poquíssims articles d'opinió política sobre un total (anormalment reduït) de textos argumentatius publicats. També a *El Correo Catalán* s'endevina alguna escaleta, com la crítica a la presència del general Augusto Pinochet al funeral, titllada com l'*única nota vociferante tras una larga jornada presidida por la tranquilidad*', o una peça en què s'abordava, sense massa complexos, les diferents famílies (i

---

413 Destaquen les cròniques d'Enric Sopena pel *Diario de Barcelona* des de Madrid, uns textos molt personals i bastant agosarats, tot i que amb uns titulars molt més ambigus. El 20N no en publica cap, però a partir d'aquell dia ja en torna a escriure a cada edició.

414 Com la que es pot llegir a l'article *La monarquía de la reforma*, publicat el 22 de novembre de 1975 per Martí Rizal, pseudònim de José Antonio González Casanova.

415 Álvarez Solís (23/11/1975), Figuras, *Diario de Barcelona*.

rivalitats) existents en el sí del franquisme. Però sens dubte, el text més agosarat era l'article d'opinió signat per Desclot (pseudònim de Miquel Creus) el 23 de novembre,⁴¹⁶ una barreja de clam rupturista i catalanista que no deixava cap dubte sobre la posició de l'autor i que serà durament replicat i criticat per *Solidaridad Nacional*.

TeleleXprés i *Mundo Diario* també s'apuntaven a aquest mateix patró de comportament periodístic, però amb menys tendència a reflectir el suposat dramatisme que vivia la societat per donar pas a unes cròniques molt més neutres. Tampoc és que les pàgines d'aquests rotatius anessin farcides de clams demòcrates però sí que la seva posició podria quedar sintetitzada en les paraules que recollia un titular del *TeleleXprés* del 21 de novembre: '*Entre el dolor y la apertura*'. En aquest mateix rotatiu, que com tots va aprofitar-se de les reaccions estrangeres per donar espai a les idees no permeses, es viurà una situació contradictòria: serà l'únic mitjà que criticarà obertament el fet que alguns països decidissin no enviar representants de primer nivell a l'enterrament (per tractar-se del funeral d'un dictador); tanmateix, serà gràcies a aquesta crítica que els lectors podran saber el que cap mitjà gosava dir: que bona part dels països occidentals donaven l'esquena al règim en aquests moments finals. Com apuntava un dels únics dos articles d'opinió que es poden trobar a les pàgines del diari durant aquells dies, els mitjans demòcrates s'havien acostumat a parlar entre línies en les peces d'informació i a no fer servir l'articulisme, on tot quedava massa clar.⁴¹⁷

Una situació similar, però més accentuada, es viurà a *Mundo Diario*, el mitjà que menys elogis dedicarà al dictador i on són rares les peces que respiren el dramatisme que el règim volia oficialitzar durant aquelles hores. Prova d'això és que el propi 20 de novembre es podrà llegir una entrevista a Jaume Casanovas,⁴¹⁸ presentat com a polític demòcrata i catalanista; un text que, si bé no carrega contra Franco, sí que passa amb escreix el llinar del que la resta de mitjans consideraven com a publicable en un dia com aquell. Serà una excepció, perquè la resta de peces seran contingudes i neutrals, però servirà per marcar perfil propi. Cal recordar que precisament serà aquest l'únic rotatiu que, ni tan sols durant aquestes primeres hores d'incertesa, es podrà emmarcar en un model de periodisme autoritari.

Fixant l'anàlisi en els petits matisos que permeten escapar la imatge d'uns mitjans encara monolítics, es comprova com *El Noticiero Universal* representa el pol diatralment oposat a *Mundo Diario* pel què fa a la premsa privada de Barcelona. En les seves pàgines és on menys s'utilitza el recurs de les notí-

---

416 Desclot (23/11/1975), La sucesión y la alternativa democrática, El Correo Catalán.

417 Bas, J.M (25/11/1975). El punto y aparte, Tele/eXpres.

418 El periodista Julián Lago serà l'autor de l'entrevista. .

cies exteriors com a via d'escapament. El Ciero sembla moure's amb certa comoditat en el relat emotiu i sentimental i en l'opinió escassa però clarament propagandística cap a la figura de Franco.

Tanmateix, es tracta d'un comportament periodístic a anys llum de la pura i crua propaganda que emetran els dos diaris del Movimiento que esmerçaran esforços en projectar una imatge de la ciutat i del país poc menys que en depressió per la mort de Franco. Objectiu que compartiran amb el d'oferir un retrat de Franco com un dels més grans estadistes del món⁴¹⁹ i del franquisme com l'època més gloriosa de la història d'Espanya. Els dos mitjans (que publicaran de forma idèntica moltes de les peces) també mantindran una particular batalla amb el record de la República per deslegitimar-lo, per demostrar que llavors tampoc hi havia democràcia o per defensar la censura actual adduint que en aquells anys encara era pitjor.⁴²⁰ Aquest ús desacomplexat de la veritat, la seva veritat, farà que siguin els dos mitjans que més articles d'opinió publicuen aquests dies; uns textos que, en cap cas, faran cap concessió a les idees d'obertura o reforma, i ni molt menys a uns plantejaments democratitzadors que no només no compartiran sinó que combatran aquells mitjans que, com *El Correo Catalán*, sí que gosin insinuar-los.⁴²¹

‘*Todos hemos vivido estos días con la irritación de buscar informaciones en las radios extranjeras*’, es podia llegir en un valent article publicat a *El Correo Catalán*,⁴²² una frase que exemplifica aquesta incapacitat dels mitjans per explicar què estava succeint i la necessitat de buscar la informació fronteres enllà. Un problema que la premsa falangista en cap cas patirà.

•El canvi del 22 de novembre

La presa de possessió de Joan Carles com a nou cap d'Estat i rei d'Espanya significarà un primer punt d'inflexió, l'inici d'un canvi de paradigma. Aquest fet permetrà que els mitjans més cautelosos comencin a virar la seva posició davant els nous esdeveniments polítics. En tan sols dos dies⁴²³ la situació política s'aclarirà i les paraules del monarca, que pressagiaven un canvi de tarannà, permetran als rotatius fer una aposta valenta, decidida i explícita per la demo-

---

419 Anant encara més enllà, a ‘Franco, el gran ausente’, publicat el 23 de novembre a Solidaridad Nacional, Francisco Salva Miquel parlarà del general com de l'anti satanàs.

420 En aquest sentit, és destacable una peça de Solidaridad Nacional del 21 de novembre on, glossant la figura de Franco com a escriptor, es recorda que al dictador li van ser censurats tres textos per part de la seva pròpia censura.

421 Emilio López Valls publica el 24 de novembre a La Prensa un article titulat ‘Madrugones inoportunos’ on critica les demandes de llibertat fetes per Desclot en el Correu.

422 Desclot (23/11/1975), La sucesión y la alternativa democrática, *El Correo Catalán*.

423 El 21 de novembre, només *TeleXpres* i *La Vanguardia Española* publiquen editorial. La resta de diaris no tornen a treure cap article propi d'opinió fins el dia 22, a l'espera de la presa de possessió de Joan Carles.

cràcia. Les peces (d'opinió i informatives) emmarcades d'uns d'un patró típic autoritarista, comencen a trencar les pròpies costures per enfil·lar el camí cap a un periodisme en llibertat.

Tant és així que els mitjans gosen deixar l'ostracisme del periodisme entre línies i comencen a esbossar, de forma tímida i cautelosa però cada cop més clara, la seva aposta per la democràcia. A partir del dia 22 de novembre, els diaris canvien radicalment l'esquema ideològic mostrat respecte dos dies enrera:

- Democratització: *Diario de Barcelona*, *El Correo Catalán*, *TeleXprés* i *Mundo Diario* demanen obertament que el rei faci avançar Espanya cap a un sistema democràtic. El diari vespertí afegeix a les seves demandes que el monarca abordi també el problema de l'encaix de Catalunya dins d'Espanya.
- Obertura: *La Vanguardia Española* i *El Noticiero Universal* demanen la continuïtat del projecte de Franco tot i que amb alguns canvis que, segons aquests rotatius, el propi dictador ja hauria començat a impulsar.
- Continuitat: *Solidaridad Nacional* i *La Prensa* no només donen per feta la continuïtat de l'obra de Franco, sinó que els seus editorials del 22 de novembre⁴²⁴ serveixen per carregar contra els diaris que han demanat que la monarquia porti canvis com la democràcia i l'autonomia de Catalunya.⁴²⁵ A més a més, els dos rotatius fan referències en els seus editorials a episodis conflictius de la II República i la guerra civil per alertar que, si no es manté l'ordre, el país pot desembocar en una situació similar.

Barcelona presenta, doncs, una premsa amb diferents visions de la situació pel que fa al futur polític de l'Estat, un fet que comporta un trencament de la visió ideològica unitària que, si més no des d'un punt de vista polític, havien hagut de mantenir els mitjans durant bona part del franquisme. Com sosté Barrera, 'lo que resulta fuera de toda duda es que, a partir de diciembre de 1975, la libertad de información alcanzada propició una diversificación de las opciones informativas y editoriales mucho mayor' (1995: 463).

---

424 *Solidaridad Nacional* titula l'editorial d'aquest dia de forma eloqüent: *La monarquía del 18 de julio*, on defensa que el rei ha de seguir el llegat del règim que va néixer amb l'aixecament militar del 18 de juliol de 1936.

425 La bel·ligerància en la defensa dels principis del règim es fan ja presents cinc dies més tard de la mort de Franco amb un editorial, titulat *¿Ya empezamos?* on es critica amb vehemència un article publicat a *El Correo Catalán* on es demanava autonomia per a Catalunya. L'editorial refusa categòricament aquestes reivindicacions, nega l'autonomia i defensa la unitat d'Espanya. Parla de Catalunya com d'una regió més de l'Estat i titlla de demanda de privilegis les reivindicacions nacionals. A la contundència del text se li afegeix que paraules com Espanya (en contraposició a Estat espanyol, que és com s'usa a *El Correo Catalán*) i unitat estan en majúscules.

Les úniques unanimitats que es mantenen són les apel·lacions (explícites en alguns casos però sobretot implícites en el to de les notícies) cap a la calma, un missatge que planava en tots els mitjans; però també és àmpliament compartit el respecte i l'esperança que genera la figura del nou rei; tot i així, cadascú interpreta el paper del monarca segons la pròpia ideologia. Mentre que per alguns (com *Solidaridad Nacional*) Joan Carles garanteix que l'obra de Franco segueixi endavant, per altres (cas de *Mundo Diario*, per exemple) és qui obrirà el camí de la democràcia.

Tanmateix, l'anàlisi dels textos d'aquests dies impossibilita parlar d'una totalitat de mitjans de comunicació que apostessin de seguida per la democràcia fet que contradiu la tesi de Pedro Pascual quan afirma el següent: '[...] *la prensa española apostó, y apostó y fuerte, por la democracia plena y total desde aquel 20 de noviembre de 1975*' (1995: 518). Huertas, especialment crític amb aquest tipus d'afirmacions, rebutja també aquelles teories que neguen que els mitjans tinguessin cap paper en el procés de canvi per apuntar que la transició hauria vingut sola o impulsada pels mateixos franquistes reciclats (2005: 35).

Aquesta convicció democràtica per part de tots els diaris començarà a intuir-se molt tímidament ara ja que la força dels exemples descrits fins ara rau, precisament, en què eren encara fenòmens totalment excepcionals. Fins al cap d'un temps no es podrà parlar de consolidació d'un model democràtic de mitjans que, per a alguns periòdics significarà poder deixar via lliure a les pròpies conviccions, mentre que per a altres suposarà una conversió en tota regla de franquistes convençuts a demòcrates de tota la vida en tan sols uns mesos.⁴²⁶

El canvi ideològic començarà a albirar-se, com també s'anirà apuntant un canvi de model periodístic i empresarial, més lent, però que acabarà tenint conseqüències qui sap si més profundes. Així, en aquest lapse de temps curt des de la mort de Franco i fins la proclamació del nou cap d'Estat, les nombroses edicions extraordinàries, els suplementes especials, les vendes astronòmiques (en alguns casos amb xifres rècord)⁴²⁷ o els avenços tecnològics com l'ús de l'offset per primera vegada a *Mundo Diario*, configuraran l'inici d'un nou escenari professional de gran valor.

---

⁴²⁶ En aquest sentit, s'observa algun cas realment paradigmàtic com el del columnista de *El Noticiero Universal* Manuel Vela Jiménez que en tan sols dos dies, del 20 al 22 de novembre, canviarà completament la seva adhesió absoluta a Franco per un discurs clarament demòcrata.

⁴²⁷ Segons dades d'OJD, el mes de novembre de 1975 va produir-se un augment considerable del nombre d'exemplars venuts. Els casos més significatius són els del *TeleXpres*, *La Vanguardia española* o *El Correo Catalán* que veuran increments de fins a 10.000 exemplars per sobre de les seves xifres habituals.

6.1.2 La intervenció en política

Més de set mesos després de la mort de Franco, Espanya viu de nou un succés que, tot i no tenir la transcendència de l'anterior, sí que significarà – vist amb perspectiva- el desenrocament de la situació política i l'inici dels canvis cap a la democràcia. L'1 de juliol de 1976 el rei força la dimissió del president del govern Arias Navarro davant la impossibilitat de trobar suports per a dur a terme una política de reformes que satisfaci tant l'oposició com el *búnker* franquista. Això posa fi al primer govern de la monarquia i també és el final polític d'un mandatari que ja governava abans de la mort de Franco⁴²⁸ però que el monarca ratifica quan pren possessió del càrrec.

La premsa, durant aquests mesos d'incertesa, assiteix expectant al lent però continuat procés de descomposició del govern Arias sense saber molt bé quins són els límits de la crítica política que poden ser digerits per l'aparell de l'Estat. La lògica preocupació per la greu situació econòmica i la paràlisi política faran que les opinions adverses cap a la línia de l'executiu vagin aflorant de forma més o menys explícita depenent del mitjà. La crítica entre línies es veurà cada cop més acompanyada d'expressions clares de disconformitat amb la situació. Alhora que les forces democràtiques començaran a ocupar una quota d'atenció mediàtica fins ara només copada pels grupúsculs afins al franquisme.

Tots aquests indicis de canvi periodístic que s'apunten ja des dels dies posteriors a la mort de Franco i que es van confirmant durant el mandat Arias, presenten una primera visibilitat contundent, homogènia i transversal (exceptuant el cas de la premsa d'Estat) en el moment en què es produeix el relleu al capdavant de l'executiu. És aquest el primer episodi de la transició en què es posa de manifest l'incipient, potser contingut però evident pluralisme dels mitjans. Un pluralisme que denota la diversitat ideològica del panorama mediàtic barceloní i demostra, sobretot, que els periodistes comencen a fer ús d'un dret encara no vigent: el de la llibertat d'expressió.

Amb aquestes esclatxes de llibertat, els mitjans començaran a construir un relat periodístic tímidament desacomplexat que se significarà per apuntar alguns dels trets característics d'un periodisme lliure:

- La política com a tema: la crisi de govern aguditza la tendència a la pluralitat ideològica que ja s'apuntava des del 22 de novembre i la confirmació que la premsa havia perdut la por a parlar de política. Notícies, articles i editorials comencen a convertir aquest tema com un dels principals.
- Canvi d'actors polítics: les antigues associacions polítiques franquis-

---

428 Arias Navarro era president del govern des d'inicis de 1974, després de l'assassinat de l'anterior mandatari, Luis Carrero Blanco, per ETA el 20 de desembre de 1973.

tes i falangistes deixen d'aparèixer als mitjans en benefici dels partits d'oposició democràtica que irrompen amb força a les pàgines dels rotatius. Els mitjans contribueixen al fet que les forces democràtiques comencin a esdevenir un agent polític de primer ordre. Les reunions i actes que protagonitzen passen a ser notícia; de la mateixa manera que per a les entrevistes, enquestes o declaracions també es començarà a comptar amb aquests nous actors.

- Noves fonts informatives: lògicament, l'entrada dels partits democràtics als mitjans comporta per força que esdevinguin una font informativa primordial, desvancant completament les anteriors associacions franquistes i, fins i tot en algun mitjà, convertint-se en font de referència com ho puguin ser les governamentals.
- Voluntat de marca agenda pròpia: amb la introducció d'aquestes noves fonts, la cobertura de noves notícies, l'opinió política... els mitjans s'esforçaran per marcar agenda política pròpia per situar la democratització de l'Estat al centre del debat i per intentar que no sigui el govern l'únic que fixi l'agenda temàtica, com passava fins ara amb l'actualitat política.
- Atenció a la cobertura exterior de la crisi: la recerca d'arguments exteriors per tal de solidificar o explicitar les pròpies posicions serà encara una constant en uns mitjans poc avesats a expressar-se lliurement.
- Pluralisme ideològic: amb lògiques coincidències i llocs comuns, però en general cada mitjà veurà i transmetrà l'actualitat des d'un prisma determinat. La discrepància ideològica i política, típica de qualsevol règim democràtic, esdevé tota una novetat a la premsa de Barcelona després de gairebé 40 anys. Aquest pluralisme ideològic, tanmateix, tindrà la particularitat d'expressar-se principalment en l'eix confrontat reforma-ruptura (que mesos més tard serà substituït pel més comú dreta-esquerra). És important assenyalar que ja en aquest moment cap diari, ni tan sols els falangistes, opta per l'opció continuista o immobilista que defensen sectors del búnker.
- Respecte per la figura del rei: ni tan sols entre els diaris més crítics amb el govern Arias no en surt ni una sola crítica cap a la monarquia. Tots els mitjans coincideixen en l'anàlisi que ha estat el president espanyol el que no ha sabut connectar amb les ànsies democràtiques del rei, i no a l'inrevés.

Els mitjans, ja sigui a través de les peces d'opinió o les notícies, aniran prenent posicions polítiques que es poden agrupar en aquesta divisió (reforma/ruptura) que no deixa de ser la veritable qüestió de fons que amaga la crisi de govern:

- Entre els partidaris de la primera opció cal situar *Solidaridad Nacional*, *La Prensa*, *La Vanguardia Española* i *El Noticiero Universal*.

- Entre els rupturistes o contraris a la reforma⁴²⁹ s'hi troben els mitjans més aviat progressistes o d'esquerres com *Diario de Barcelona*, *Tele/ eXprés* i *Mundo Diario* i també els més catalanistes com *El Correo Catalán* i *Avui*.

Curiosament, és en aquests cinc diaris crítics amb la reforma on també s'observa l'embrió d'una mateixa aposta ideològica situada en un altre eix: catalanisme/centralisme. Amb major o menor intensitat,⁴³⁰ aquests rotatius miraran d'anar situant les reivindicacions nacionals com un punt més de les reclamacions polítiques, fins i tot sovint com un element indestruïble de la mateixa demanda de democràcia. Les forces catalanistes (així com l'Assemblea de Catalunya i el Consell de Forces Polítiques), els seus actes o les declaracions dels seus líders tindran un espai, sinó preferent sí que destacat, en aquests mitjans. La resta de rotatius (especialment significatiu és el cas de *La Vanguardia española*) no faran especial èmfasi a aquesta qüestió, i fins i tot arribaran a ignorar informativament formacions importants del país com la pròpia Convergència Democràtica.

Mentre que ruptura (o crítica al reformisme) i catalanisme semblen unir-se dins les pàgines dels mitjans més progressistes, serà en els diaris de to més conservador on començarà a intuir-se l'altre vessant del tercer eix ideològic dreta-esquerra. *La Vanguardia Española* i *El Noticiero Universal* són els mitjans que, de llarg, més cobertura donaran a les forces demòcrates de dretes, tot i que (exceptuant la premsa falangista) també seran les seves pàgines on encara es podran trobar amb més normalitat i freqüència les veus del franquisme. Això sí: la defensa o justificació del reformisme (i de l'acció política del govern) anirà acompanyada de la crítica cap a la política econòmica d'Arias. Tanmateix, i com s'apuntava anteriorment, la dicotomia dreta-esquerra (tan habitual a la premsa occidental) es veurà encara desdibuixada i ocupant un espai secundari molt per darrera del debat entre reformisme i rupturisme.

•La gestió Arias

Les característiques d'una nova forma d'entendre el periodisme (que usa les esclatxes de llibertat, que té la política com a objecte principal i que presenta ja un ampli ventall de pluralisme ideològic) permeten entendre que no siguin pocs els mitjans barcelonins que gosin criticar obertament la gestió d'Arias al capdavant de l'executiu. Una crítica que anirà molt lligada a l'aposta reforma/

---

429 En l'anàlisi de tots els diaris que es mostren crítics amb la gestió d'Arias hi ha la constatació que la via reformista per arribar a la democràcia ha fracassat. Tot i així, no es pot dependre de cap mitjà un suport clar i explícit a la opció rupturista com a vàlida. És el rebuig a la reforma que permet interpretar el suport per omissió a la via rupturista.

430 *L'Avui* i *El Correo Catalán* són els dos diaris que, amb diferència, encapçalen la presència i cobertura de les idees catalanistes a les seves pàgines.

ruptura que es faci des de cada periòdic i que, a la vegada, serà la principal via de divisió entre aquells que o bé aplaudeixen el cap de govern dimitit o bé prefereixen no pronunciar-s'hi:

- Crítics amb Arias (i més aviat rupturistes): *Diario de Barcelona*; *El Correo Catalán*; *Tele/eXpres*; *Mundo Diario*; *Avui*
- Crítica a la gestió econòmica, però no a la política (i reformistes): *La Vanguardia Española*; *El Noticiero Universal*.
- Elogiosos amb Arias (i reformistes): *Solidaridad Nacional* i *La Prensa*

Analitzant específicament les peces editorials i d'opinió, s'observa com entre els crítics amb Arias el que fa servir un llenguatge més dur és *Tele/eXpres* que amb el títol de *La democracia hay que hacerla con los demócratas* (editorial del 3 de juliol) demana que la transició la tirin endavant aquells que realment creguin en aquest sistema, una manera ben clara de dir que l'anterior cap de l'executiu no és demòcrata. Periodistes com Josep M. Casasús, Jaume Guillaumet o Ramon Barnils⁴³¹ apuntalaran aquesta mateixa idea a través d'articles que qüestionaran la reforma. En termes similars situa la crítica *Diario de Barcelona* que clama per un demòcrata al capdavant de l'executiu. L'articulisme d'aquest rotatiu, a través d'autors com Antonio Álvarez-Solís, Manuel Jiménez de Parga o Jacint Ros Hombravella, mostra la preocupació per la situació econòmica i carrega sobretot cap a un Consell del Regne que ha ofert una terna més immobilitista que aperturista.

Mundo Diario s'expressa de forma semblant tot i que la línia editorial empra un to menys dur. Mentre que *El Correo Catalán*, tot i titular l'editorial dedicat a aquesta qüestió com *El patriotismo de la dimisión*, acusa Arias de no tenir sintonia amb les aspiracions del poble. També en aquest rotatiu s'obta per deixar en mans dels articulistes la crítica més severa cap al president dimitit: Rafael Espinós, Wifredo Espina i, sobretot, el periodista Josep Melià seran els ariets més durs cap a un Arias que acusaran de no ser el primer president de la monarquia sinó l'últim del franquisme.

En aquesta crítica s'hi suma un nou actor periodístic, el diari *Avui*, que no feia ni dos mesos i mig que havia estat creat. En un context periodístic canviant, la irrupció del primer diari en català des de la guerra civil marca una fita de gran transcendència i s'entén com una mostra d'obertura del govern Arias, pressionat pels amplis sectors democràtics. Lluny de ser condescendent amb el cap de l'executiu que ha permès la seva aparició, l'*Avui* subratllarà que cal un governant que sàpiga tirar endavant els principis que el rei ha defensat públicament.

---

⁴³¹ 'Autonomía a la portuguesa', publicat per Ramon Barnils el 5 de juliol de 1976; 'La fragilidad del continuismo', de Josep M. Casasús que apareix el 6 de juliol; i 'Un 'Hide Park' de estar por casa', escrit per Jaume Guillaumet el 7 de juliol, són tres dels articles que de forma més clara qüestionen el reformisme.

En l'altre costat de l'anàlisi polític s'hi situen els dos diaris del Movimiento en desfer-se en elogics cap a la tasca de l'exmandatari. En dos editorials de to i contingut molt semblants, tant *Solidaridad Nacional* com *La Prensa* destaquen la seva capacitat per dur endavant el sistema de reformes. Els dos rotatius del Movimiento ja han deixat enrera la violència verbal que exerceixen en la mort de Franco i fins i tot *Solidaridad Nacional*⁴³² planteja la necessitat de seguir avançant cap a la democràcia. Tot i així, ambdós segueixen al·ludint Franco com un referent positiu. El seu articulisme, de to i nombre més contingut (no debades, ara ja no són els únics dipositaris de la *veritat*), serveix per corroborar la línia editorial i, en tot cas, per aprofundir en l'enyor franquista i per donar veu a les idees immobiliistes. Fins i tot, per mantenir viva aquella màxima de Franco segons la qual els espanyols no estan interessats en els afers polítics, per molt que la gent d'esquerres vulgui fer creure que els ciutadans vibren amb aquests temes.⁴³³

Aquesta és també una característica a assenyalar: mentre que les referències elogioses a Franco han desaparegut de la resta de diaris – *TeleXpres* ja gosarà parlar del franquisme com de *régimen autoritario*– els diaris falangistes encara utilitzaran la figura del dictador com a referent positiu. I mentre els crítics amb Arias donen el reformisme per acabat, *Solidaridad Nacional* i *La Prensa* insistiran en què el successor d'Arias pugui satisfer les ànsies reformadores del poble.

En un sentit més ambigu se situen tant *La Vanguardia Española*⁴³⁴ com *El Noticiero Universal*, que ni elogien ni esmenen la totalitat de l'acció política reformista del president del govern sinó que posen l'accent en analitzar la situació creada, en buscar els perquè de la crisi institucional i, sobretot, en mostrar la preocupació per la feblesa econòmica i per les mesures que s'han dut a terme fins ara. En el cas del diari de Godó, més que fer sang de la situació, la crisi serveix de pretext per incloure reflexions més generals sobre el tipus de cultura política que s'està construint: són diversos els autors (els més destacats Ramon Trias Fargas⁴³⁵ i Manuel Pombo Angulo⁴³⁶) que elevaran l'anàlisi cap a uns nivells poc usuals en el periodisme per alertar sobre la desafecció política que

---

432 Editorial (2/07/1976), La marcha de Arias, *Solidaridad Nacional*.

433 El periodista Ramon M. Aller escriurà, en l'article *Pereza* publicat el 6 de juliol de 1976 a *Solidaridad Nacional*, que els espanyols no estan pel canvi. I que segurament es decanten per la continuïtat perquè és l'opció més fàcil d'un poble que no vol preocupar-se de la política ni vol abandonar cap causa, pensin el que pensin alguns polítics.

434 Curiosament, i igual com passava l'endemà de la mort de Franco, el diari de Godó no publica ni editorials ni articles fins dos dies després de la sortida d'Arias del govern.

435 Trias Fargas, Ramon (4/07/1976), Del dicho al hecho, *La Vanguardia Española*.

436 Pombo Angulo, Manuel (4/07/1976), La Espera, *La Vanguardia Española*.

es pot produir entre la ciutadania si els partits prometent un futur que ningú no pot garantir. Sens dubte, es tracta dels primers antecedents que alerten d'un possible *desencanto*.⁴³⁷

Al Ciero les posicions potser no seran tan diàfanes ja que si bé a través dels editorials es donarà suport a la reforma i no s'endevinarà cap crítica ferotge a Arias, els articles d'opinió mostraran la contrarietat pròpia del moment en moure's, els més moderats, en la demanda de seguir apostant pel reformisme (com escriu en diversos articles el mateix director, Jordi Domènech) i, els que exigeixen mà dura, en reconduir la situació⁴³⁸ o defensen la legitimitat vigent del règim franquista.⁴³⁹

•L'elecció Suárez

Són els dubtes que genera el reformisme el que provocarà un cert desencís en alguns mitjans un cop es conegui, el 3 de juliol de 1976, que Adolfo Suárez ha estat l'elegit. Polític jove (tenia 44 anys quan va accedir al càrrec), representava una nova generació que no havia participat en la guerra civil. Però el fet d'ostentar càrrecs públics durant el franquisme i formar part del govern d'Arias⁴⁴⁰ no suposaven una carta de presentació que, a priori, pogués satisfer les ànsies de la oposició. Tant *Diario de Barcelona* com *El Correo Catalán* no donen crèdit al nou govern i auguren que serà un mandat breu.⁴⁴¹ José Martí Gómez ho titlla de dutxa d'aigua freda⁴⁴², tot i que a la vegada a les pàgines del mateix rotatiu es podrà llegir una biografia del nou mandatari on se seleccionaran, bàsicament, les seves declaracions més demòcrates. És un dels primers exemples d'un fenomen que s'anirà repetint al llarg de la transició: el sentit de responsabilitat dels mitjans es traduirà, sobretot en moments difícils i de crisi, en un tipus de periodisme autoregulator pel què fa a l'ús de la llibertat d'expressió; un tipus de periodisme que es podria anomenar de contrapès que, per una banda, mirarà de forçar la democratització de l'estat però, i tot i que sembli paradoxal, per altra banda rebaixarà el to de la reivindicació. L'objectiu: que les

---

437 El documental de Jaime Chávarri '*El desencanto*', dirigit l'any 1976, on narra el desmembrament de la família del poeta falangista Leopoldo Panero, va donar nom a un fenomen de defeció i desil·lusió cap a la classe política i el futur del país en general després dels primers anys de transició democràtica.

438 Rafael Manzano ho escriu a '*Una reforma difícil*', publicat el 2 de juliol de 1976.

439 Tesi defensada per M.García Fernández a '*Y después de la reforma, qué?*', del 2 de juliol de 1976.

440 Suárez havia estat director de la primera cadena de TVE (1965-68), governador civil de Segòvia (1968-69), director general de Radiodifusió i Televisió (1969-73), Secretari General del Movimiento –càrrec que s'equiparava al d'un ministre– (1975) i conseller nacional del Movimiento (1976).

441 En aquest sentit, és significatiu el titular de l'editorial que *Diario de Barcelona* publica el 4 de juliol: *Transición en la transición*.

442 Martí Gómez, José (6/07/1976), Crisis política con bandazos, Ver, oír y callar, *El Correo Catalán*.

llibertats avancin i es consolidin però sense que el fil prim que s'està teixint es trenqui per voler córrer massa.

En un sentit similar s'expressen els editorials de *TeleXpres* que posen en dubte la voluntat de Suárez d'avançar cap a la democràcia i temen un involucionisme cap a postulats continuistes. Una posició que es reforça a través dels reculls de premsa estrangers que també dubten de l'adhesió a la democràcia d'un mandatari amb passat recent falangista (una forma de crítica, a través de periòdics internacionals, a la qual també s'hi abonarà l'*Avui*). La renúncia de polítics reformistes o aperturistes com Manuel Fraga o José Maria de Areilza a entrar com a ministres en el nou govern – tal i com recullen diversos diaris durant aquells dies- encara abona més les tesis dels crítics a les quals s'hi suma de forma sorprenent *La Vanguardia Española* que, en un dur editorial,⁴⁴³ posa en dubte que Suárez sigui capaç de portar Espanya cap a la democràcia. Tanmateix, l'efecte *contrapès* farà que es publiqui una biografia altament elogiosa amb el nou president.

En canvi, l'elecció de Suárez és vista amb bons ulls pels diaris falangistes, per *El Noticiero Universal* i per *Mundo Diario* que, lluny de la seva posició crítica envers les accions del govern mostrada en anteriors ocasions, dóna un vot de confiança al nou president. En part, aquesta posició se sustenta de nou en la figura del rei. Això porta aquest rotatiu a expressar de forma simbòlica que aquest és el *primer govern de la monarquia*,⁴⁴⁴ una forma d'eximir responsabilitats al rei sobre el govern anterior i de qualificar de dictatorial el mandat d'Arias. De nou, aquest és l'únic punt de trobada ideològic àmpliament compartit per tots els mitjans,⁴⁴⁵ la certesa que és el rei el veritable *motor de canvi*⁴⁴⁶ d'Espanya.

6.1.3 La responsabilitat de la premsa davant el reformisme

L'administració Suárez es planteja el primer repte important tan sols cinc mesos després d'haver-se constituït el nou govern. El president convoca un referèndum (el primer des de la mort de Franco) per tal de ratificar la Llei per a la Reforma Política que ha de permetre conduir l'estat cap a un règim democràtic a partir de la transformació, des de la legalitat vigent, de les estructures

---

443 Editorial (6/07/1976, El alcance de una crisis, *La Vanguardia Española*.

444 Editorial (4/07/1977), El primer gobierno de la monarquía, *Mundo Diario*.

445 *L'Avui* és l'únic dels nou diaris que en aquest moment es publicaven a Barcelona que no fa cap editorial de valoració pel nomenament d'Adolfo Suárez seguint la línia de centrar l'atenció i l'opinió en qüestions d'índole estrictament catalana.

446 Expressió molt freqüent entre la premsa i els polítics en aquells moments i que es troba en els editorials tant de *La Prensa* (2 de juliol de 1976) com de *Mundo Diario* (4 de juliol de 1976). Podria ser que fos el polític José María de Areilza qui usés per primera vegada aquesta expressió.

polítics. La tasca no serà senzilla: els actes de violència i, sobretot, el segrest l'11 de desembre de 1976 – quatre dies abans del referèndum- del president del Consell d'Estat, Antonio Maria de Oriol y Urquijo, per part del GRAPO, suposaven traves importants en el procés de reforma endegat.

El referèndum suposarà no només un repte polític sinó també una nova prova de foc per a una premsa de transició que viurà aquest episodi com un nou punt d'inflexió en el seu paulatí avenç cap a un nou model de periodisme:

- Consolidació de les noves fonts informatives: les forces d'oposició democràtica es consoliden plenament com una font primordial que fa de contrapès a les fonts oficials. La veu provinent de les associacions franquistes queda gairebé exclosa dels mitjans (amb l'excepció dels diaris de l'Estat i de *La Vanguardia Española* i *El Noticiero Universal*⁴⁴⁷ que encara publiquen notes de premsa enviades per partits com UDE, ADE...). Tan sols Fuerza Nueva, organització falangista dirigida per Blas Piñar, aconseguirà tenir prou força política per seguir apareixent en els mitjans.
  - Publicació íntegra de comunicats: si bé les fonts ja són diverses, la manera de treballar-les no s'adequa a un periodisme modern i en llibertat ja que la fórmula habitual segueix sent la publicació íntegra dels comunicats que, ja sigui el govern (principalment) ja siguin les forces d'oposició envien als mitjans. Els periodistes, per tant, no fan un treball de tria i jerarquitza crítica de les fonts informatives sinó que ho publiquen tal i com els arriba a la redacció. L'excepció la marcarà el diari *Catalunya Express*, que apareix precisament el dia abans del referèndum i que ja planteja un sistema modern de periodisme de declaracions en què les opinions de les fonts s'integren de forma harmònica dins la peça preparada pel periodista acabant amb la publicació íntegra.
- Presa de partit desacomplexada: tots i cadascun dels mitjans prendran partit per una opció o altra davant del referèndum. Això es veurà tant en l'atenció preferencial que donaran a uns partits o altres (segons el que defensin) a través de les peces informatives com, clarament i explícita, mitjançant els articles d'opinió i editorials. El periodisme implícit o entre línies toca a la seva fi.
- Crítica constructiva i/o moderada: recuperant la teoria de contrapès o de periodisme que s'autoregula la llibertat, bona part dels diaris no s'estaran de criticar els abusos de poder del govern (sobretot denunciaran els impediments que l'executiu posa als que demanen

---

⁴⁴⁷ Aquest rotatiu fins i tot arribarà a queixar-se en una notícia (Todo listo para mañana, 14/12/1976) del fet que TVE no hagi permès que la Confederación Nacional de Combatientes pugui emetre propaganda de cara al referèndum.

l'abstenció), però sempre sense ultrapassar uns límits imaginaris però ben clars per tal de no forçar la complexa situació més del que seria raonable.

- Periodisme didàctic: Aquesta responsabilitat i el compromís també provocarà la irrupció d'un fet inèdit fins aquell moment en la premsa de transició com és una actitud pedagògica o didàctica per part dels mitjans de comunicació. Més enllà de voler convèncer els electors cap a una opció o altre de vot (o de forma complementària a aquesta intencionalitat) apareix, en la majoria de diaris, una actitud de servei que s'exemplifica de tres formes visibles:
  - Uns editorials i textos informatius on s'exposen les diferents opcions davant el referèndum (sí, no, abstenció o vot nul) i les conseqüències que comporta cada opció.
  - Uns primitius infogràfics en què el diari explica quins passos s'han de seguir a l'hora d'anar a votar.
  - Unes seccions d'opinió prou plurals que busquen oferir el ventall més gran possible d'idees i arguments a favor o en contra de cada posicionament.
- Aquest tipus d'informació té molt a veure amb el que es coneix com a periodisme de serveis, notícies que pretenen ajudar el lector, que no informen “sobre” alguna cosa sinó “per a” alguna cosa, peces que no busquen solament donar dades perquè tenen com a objectiu finalista oferir respostes i orientacions al lector, esdevenir informació útil que ajudi a entendre (Diezhandino, 1994).⁴⁴⁸
- Ruptura dels límits de vocabulari: es produeix una clara evolució en el llenguatge usat per tota la premsa. La premsa falangista parla amb normalitat de democràcia o autogovern; mentre que mitjans com *Mundo Diario* eleven la crítica al franquisme fins a anomenar-lo sense embuts com a règim feixista. Aquesta evolució en el llenguatge no afecta l'*Avui* i el *Catalunya Express* ja que el fet de néixer com a diaris postfranquistes dota les seves redaccions d'una llibertat en el llenguatge inèdita fins llavors en la resta de publicacions de Barcelona. Barrera argumenta, en aquest sentit, que '*Los nuevos modelos periodísticos, por lo general más ágiles y dinámicos y más acordes con la nueva sensibilidad democrática, ganaron la batalla a los antiguos e impulsaron nuevas tendencias y formas de hacer periodismo*' (1995: 460).
- Condemna del terrorisme: des d'un punt de vista ideològic o de contingut, poques coses generaran tan consens com la condemna de les accions perpetrades per bandes armades, ja siguin d'extrema dreta

---

448 En aquest sentit, Casasús i Núñez Ladéveze (1990) també han reflexionat sobre el periodisme de servei – ells ho anomenen periodisme social- i els seus orígens com a disciplina a inicis dels anys setanta del segle XX.

(com la Triple A) o d'extrema esquerra (com els GRAPO o ETA). En aquest sentit, la premsa més afí a les formacions democràtiques s'esforçarà per destacar a les seves pàgines les notes de condemna enviades per aquests partits, amb una intencionalitat de desmarcar els novells partits polítics de les accions armades. L'única diferència notable en aquest punt serà la nomenclatura emprada per cada mitjà a l'hora de definir els grups armats: mentre que *Diario de Barcelona* o *Mundo Diario* parlaran sempre de 'banda armada' o 'organització armada', *La Vanguardia Española*, el Ciero o la premsa de l'Estat empraran sense embuts el terme 'terroristes'.

- Consolidació dels eixos ideològics: l'eix reforma-ruptura assoleix en aquest període el seu clímax en el sí del debat entre mitjans. Un cop la reforma política tiri endavant, aquest debat perdrà enters en favor d'un eix ideològic clàssic que també en aquest moment comença a veure's amb més força: dreta versus esquerra. Es pot constatar com els diaris més conservadors donaran suport a la reforma sense fissures, mentre que els més progressistes optaran per una reforma crítica o directament pel rupturisme.

•Les posicions davant del 15-D

Per primera vegada a Espanya en 40 anys, la llibertat de vot i d'opinió (aquesta segona de forma alegal o de *facto*) estaran permeses en la celebració d'un referèndum. A priori, per tant, qualsevol opció podia ser defensada: les forces d'extrema dreta i els franquistes demanaran el no a la consulta (posició que veuran reforçada a causa dels actes terroristes ocorreguts durant la campanya), mentre que el govern defensarà el sí i la majoria de forces oposidores se situaran en l'abstenció. La realitat, però, no serà tan idíl·lica com podria semblar: l'aparell de l'estat, abocat en la promoció del sí, defensarà també la legitimitat del 'no' però, en canvi, no facilitarà les coses (i fins i tot posarà pals a les rodes) a les formacions polítiques que propugnen l'abstenció, un extrem que serà denunciat repetidament per diversos mitjans de comunicació, en un nou ús (el de denúncia dels abusos de poder) de la seva condició d'agents polítics. Amb unes enquestes que demostraven que la reforma tiraria endavant sense cap problema, l'únic dubte estava en el grau d'abstencionisme que recolliria el referèndum, una xifra que permetria calibrar la força de l'oposició democràtica. Davant d'això, l'abstenció es va convertir en l'enemic a batre per part del govern i del reformisme en general.

Amb aquest panorama, i aprofitant aquesta teòrica llibertat ideològica, els mitjans barcelonins també prendran partit i es dividiran clarament i nítida en dos blocs:

- Condemna de l'abstenció, suport al sí i condescendència amb el no: *La Vanguardia Española*, *El Noticiero Universal*, *Solidaridad Nacional* i *La Prensa*.

- Suport a l'abstenció: *Diario de Barcelona, El Correo Catalán, TeleXpres, Mundo Diario, Avui* i *Catalunya Express*.

Els mitjans de to més conservador mostraran el seu suport explícit al sí tot i que justificaran també el vot negatiu. En canvi, no tindran cap mirament en criticar els abstencionistes, que vinculen directament amb el rupturisme. Aquesta crítica és especialment rellevant en els diaris falangistes on més que demanar el vot afirmatiu o negatiu, carreguen contra els que fomenten el no anar a votar. *La Vanguardia Española* i *El Noticiero Universal* posaran l'accent en què un sí en el referèndum comportarà que la sobirania popular recaigui en el poble.⁴⁴⁹ Les posicions de tots aquests diaris es mostren amb claredat en editorials (sempre favorables al sí) i articles d'opinió (que es decaten de forma àmpliament majoritària pel signe afirmatiu); però també les informacions, si bé de to neutre habitualment, donen cobertura bàsicament als postulats oficials a favor del sí i minimitzen (quan no silencien) els actes i els arguments abstencionistes relegant-los a pàgines interiors i a peces breus. És més: quan se'n fan ressò amb més amplitud acostuma a ser per relacionar-los amb incidents i violència.

Per la seva banda, l'aposta per l'abstenció quedarà ben palesa tant en editorials com en textos d'opinió que, de forma àmplia, aportaran arguments en aquest sentit. Les pàgines informatives tendiran a la neutralitat i a la paritat entre les posicions oficials i allò que defensen els partits demòcrates (la defensa del 'no' quedarà relegada a la marginalitat). Però serà precisament en aquesta opció de donar veu en condicions d'igualtat als partits d'oposició que aquests mitjans estaran prenent partit: en la jerarquització informativa hi haurà una clara aposta per defensar l'abstenció. Així, les cròniques i notícies sobre actes de propaganda a favor d'aquesta opció no només seran molt presents sinó que s'acompanyaran de crítiques al govern per la parcialitat de la seva campanya i pel fet que l'oposició no hagi tingut les mateixes facilitats (bàsicament, accés a la ràdio i la televisió). Al contrari del grup de diaris pro reforma, en aquest cas es posarà l'accent en les traves, els incidents, amenaces i la violència patida pels que han gosat demanar a la gent que no vagi a votar, tal i com queda il·lustrat en aquest fragment de notícia del *TeleXpres*: '*La propaganda pro la abstención (...) siguió enfrentándose ayer con toda suerte de dificultades impuestas por las fuerzas de orden público*'.⁴⁵⁰ Fins i tot s'informarà d'aquells mítings que han estat prohibits per ordre governativa. Tot plegat portarà a aquests rotatius a qüestionar la legitimitat democràtica del procés i a posar aquest referèndum en un pla d'igualtat als que s'organitzaven durant el franquisme, com plasma la

449 'A partir de hoy se inicia una nueva etapa histórica basada en la soberanía popular', diu el Ciero a l'article informatiu '*España está votando*' que obre la portada del 15 de desembre de 1976. En un sentit similar s'expressa *La Vanguardia española* quan titula també en la portada del mateix dia '*Hoy gobiernan 22 millones de españoles*'.

450 Ayer noche terminó el periodo de propaganda (14/12/1976), *TeleXpres*.

peça 'Y van...' de *Catalunya Express* del 14 de desembre de 1976: *'Ante la imposibilidad de dar más larga vida a los moldes franquistas, se trata ahora de legitimar con el voto la trayectoria de la reforma.'*

La vinculació de bona part de la classe periodística amb els postulats abstencionistes superarà, fins i tot, les pròpies pàgines dels rotatius per plasmar-se en un comunicat públic que, en forma de manifest, fan un grup de periodistes (conjuntament amb actors i intel·lectuals) demanant a la població que no vagi a votar. Tant en aquest comunicat, com en el rerafons de les notícies i articles publicats, s'evidencia que l'abstenció a què donen suport no s'ha d'entendre com una manera de desinhibir-se de la situació política, sinó com una forma d'expressar les ànsies de democràcia i a la vegada el rebuig al mètode proposat pel govern per tal d'assolir aquest règim de llibertat. Davant la impossibilitat de donar suport a un *no* defensat pels immobilitistes, aquests diaris – així com bona part de la oposició democràtica – fomentaran l'anomenada abstenció *activa*.

És important destacar que l'opció negativa no va ser secundada per cap mitjà de comunicació de Barcelona, si més no de forma preeminent. A la vegada que, malgrat les posicions fins ara destacades, cal posar èmfasi en el fet que els diaris que fomentaven l'abstenció van saber situar la seva crítica més en els dèficits democràtics de la campanya que no pas en el propi procés democratitzador iniciat per Suárez. I en alguns casos, com *El Correo Catalán* o *Mundo Diario*, argumentaven que, tot i preferir l'abstenció, desitjaven el triomf del sí com un mal menor.

Com indica Carlos Barrera *"la responsabilidad que, en los siempre difíciles tiempos de transición entre un régimen de autoridad a otro democrático, contrajeron los periodistas como colectivo fue básicamente utilizada – y justo es reconocerlo – en un sentido constructivo y moderado, aunque ciertamente crítico, y lejos de estridencias que hubiesen podido perjudicar el pacífico proceso de reformas* (1995: 463). És doncs amb aquesta actitud de crítica constructiva, i amb un gran sentit de la responsabilitat, que els diaris prendran les seves posicions davant d'aquest referèndum.

I un motiu suficient per apel·lar a la calma i la responsabilitat durant la campanya va ser l'amenaça de trencadissa que podien provocar els actes de violència. Precisament, un vector clau a tenir en compte durant aquelles setmanes (i que s'extremarà encara més un cop la reforma quedi validada per les urnes) serà el terrorisme, en aquest cas l'extrema esquerra (encarnada pel GRAPO) amb el segrest d'Oriol i Urquijo. Uns fets que seran clarament condemnats per tots els mitjans, defensin la posició a les urnes que defensin en una nova plasmació de la teoria de contrapès o de responsabilitat periodística.

•Després del 15D

On ja no hi ha tant d'acord entre els diaris és en l'anàlisi dels resultats del referèndum. S'apunten diverses lectures segons l'òptica ideològica de cada mitjà però presenten alguns denominadors comuns en els deu diaris analitzats:

- La voluntat expressada des d'editorials de seguir avançant cap a la democràcia.
- La idea que el franquisme institucional s'ha acabat.
- Instar el govern a celebrar eleccions lliures, com constata el titular d'*El Correo Catalán* del 16 de desembre: '*Ahora las elecciones*'.
- Dotar les regions o nacionalitats⁴⁵¹ de major autogovern.

Les diferències entre els editorials sorgeixen en la interpretació de les dades que emanen del resultat electoral⁴⁵² que de nou deixen un panorama dividit, tot i que amb alguna variació interessant:

- Fracàs de l'extrema dreta: *Mundo Diario*, *El Correo Catalán*, *Diario de Barcelona*, *Tele/eXprés*, *Avui* i *Catalunya Express* destaquen com a titular el fracàs del no i, malgrat la inqüestionable victòria del sí, posen en dubte la reforma política. És significatiu el titular del Brusi del dia 16 de desembre: '*Descalabro del búnker*'. Fins i tot, no deixa de ser curiosa la interpretació que el més nou dels periòdics de Barcelona, *Catalunya Express*, fa dels resultats amb un titular eloqüent en portada '*Alta abstención en Barcelona*'.⁴⁵³ Tots aquests diaris insisteixen en lamentar la manca d'oportunitats i les dificultats de la oposició per defensar l'abstenció, un fet que els porta fins i tot a qüestionar la legitimitat democràtica del procés.⁴⁵⁴ *Tele/eXpres* s'escapa una mica de la visió de la resta de diaris progressistes i en aquesta ocasió accepta la victòria de la via reformista ('*Sí contundente, poca abstención*', sembla lamentar el titular del 16 de desembre) tot i que no s'està de reclamar una acceleració en els principis democràtics bàsics.
- Consolidació del procés de reforma: tant *La Vanguardia Española*, com *Solidaridad Nacional*, *La Prensa* i *El Noticiero Universal* veuen el

---

451 Tot i que no hi ha acord en els noms usats per definir els territoris de l'Estat – regió o nació- sí que existeix unanimitat en creure que cal autogovern per aquestes zones, una idea que tant expressa *Tele/eXpres* com *La Vanguardia Española* o *La Prensa*. L'únic que no s'hi refereix és *El Noticiero Universal*.

452 A Catalunya, amb una participació del 73'9 –abstenció del 26'1- un 93'4 van donar suport al sí i un 2'0 van votar no. A Barcelona l'abstenció va ser més elevada, el 36'3%, però el sí també va guanyar amb un 93'3% enfront un 2'7% del no. A nivell de tot Espanya, el sí va treure el 94'2%, el no 2'6% i l'abstenció es va situar en el 22'6%.

453 El diari publica aquest titular el dia 16 de desembre. En cap títol o subtítol del rotatiu no es pot trobar cap referència directe a la victòria del sí.

454 En aquest sentit, *Tele/eXprés* denunciarà que '*las condiciones en que se ha efectuado el referèndum no le confieren legitimidad democrática*', text inclòs a la notícia '*Otro resultado era imposible*', publicada el 16 de desembre. L'*Avui* també denunciarà, a la peça '*Redactors d'AVUI comprovaren l'incompliment de les normes en alguns col·legis*', presumptes irregularitats.

triomf del sí com una consolidació de la reforma política o, com diu el Ciero, com la voluntat del poble de constuir una '*democracia sin aventuras*'⁴⁵⁵ (en referència al rupturisme promogut pels abstencionistes). Tots aquests rotatius fan esforços per situar en un pla de normalitat les xifres d'abstenció comparant-les amb les que es produeixen en altres comicis europeus. En aquesta empresa de deslegitimar els abstencionistes, *El Noticiero Universal* farà un pas més enllà en considerar que '*Las coacciones en favor de la abstención, las manifestaciones propugnando el voto negativo y aún los llamamientos a la huelga emitidos por organizaciones de extrema izquierda no hallaron casi eco*'.⁴⁵⁶

Per tot plegat, i mirat des d'un punt de vista ideològic, la campanya pel referèndum també va deixar alguns canvis periodístics interessants de destacar:

- La clara i nítida separació en dos blocs (els pro reforma i els pro abstenció) és un fet inèdit en 40 anys i significa la reaparició del debat polític lliure, plural i desacomplexat.
- Malgrat aquesta divisió ideològica, els mitjans no s'atacaran els uns als altres en virtut d'allò que defensa cadascú sinó que, en la majoria dels casos, recolliran de forma neutre en les seccions de retalls de premsa allò que pensen els que defensen postulats oposats. Ja es comença a apuntar amb nitidesa una convivència respectuosa entre mitjans, i més si es compara amb la virulència que regna entre els periòdics de Madrid.
- En el cas dels rotatius pro abstencionistes és claríssima l'aposta per fer de plataforma de difusió de les idees i arguments dels partits demòcrates. Unes formacions encara dèbils, amb uns aparells de partit febles, amb molt pocs recursos, sense capacitat per combatre la força propagandística de l'Estat i, a més a més, silenciats (o fins i tot perseguits). Per tot plegat, els mitjans faran d'altaveu de les seves reivindicacions i, fins i tot, acabaran situant aquests partits en un pla d'igualtat amb el govern. Aquest fet, que tindrà efectes positius com el pluralisme o l'enriquiment del debat polític, també magnificarà les forces d'una oposició que apareixerà sobrerrepresentada en alguns mitjans.
- Però sens dubte el fet més destacable que assoleix la premsa durant aquella campanya és que tindrà l'habilitat i la capacitat, per primera vegada, de situar el debat polític en els termes que l'interessen, i desoïnt allò que vol el govern. Mentre que oficialment la campanya pretenia que se situés en la dicotomia reforma sí/no, la força dels mitjans aconseguirà que el debat acabi sent sí/abstenció. Els mit-

---

455 Editorial (15 /12/1976), *El Noticiero Universal*.

456 Fragment de la notícia d'obertura de la portada 'Sí a la democracia', del dia 16 de desembre.

jans tenen capacitat per marcar l'agenda política per primer cop. Evidentment, no ho fan sols: els partits d'oposició estan en l'origen d'aquesta reivindicació. Però la feblesa d'aquestes formacions farà que la capacitat de situar l'abstenció en el centre del debat sigui, en bona part, gràcies a aquests mitjans.

- També l'*Avui*, a la seva manera, provarà de seguir marcant agenda pròpia. Indemne a la pressió temàtica de la resta de mitjans, apostarà per un relat de l'actualitat que passarà per informar en portada el dia abans del referèndum que '*Ja funciona l'emissora en català*' i deixar les informacions sobre la consulta política a les pàgines interiors. Serà l'únic mitjà de Barcelona que durant la campanya prioritzarà altres temes (sobretot aquells que tenen a veure amb el catalanisme, com per exemple la campanya per fer un monument en record del president Macià) abans que el referèndum.
- L'entrada d'un nou actor periodíctic, el diari *Catalunya Express*, marca clarament una nova forma de fer periodisme, molt més directe, desacomplexada i sense pors ni rèmores del passat. Això no només es nota en un estil desenfadat (com correspon a un mitjà popular-sensacionalista) sinó que, sobretot, es podia percebre en el tractament de certes informacions compromeses. Dos exemples significatius: el 15 de desembre, el diari publica una notícia on insinua un possible cas de corrupció del govern en haver encarregat a dit la propaganda del referèndum a empreses d'amics i coneguts;⁴⁵⁷ el dia abans, el rotatiu no té cap problema en escapar-se tòpics i del guió habitual que segueixen els mitjans (ja llavors) en parlar de terrorisme per explicar, sense embuts, que el segrestat pels GRAPO, Oriol y Urquijo, té '*conexiones con significativos elementos de la internacional fascista*'.⁴⁵⁸ Pel *Catalunya Express*, la condemna del terrorisme no està deslligada de la veritat dels fets. I és que el diari es desenvolupa amb naturalitat en un marc de llibertat de *facto*, traspasant uns límits que la resta de mitjans encara no gosaven o no sabien fer-ho.

6.1.4 De violència política a terrorisme

Amb la reforma política aprovada, l'any 1977 comença d'una forma agitada i, sobretot, tràgica. El suport a la gestió política de Suárez que suposa l'ampli triomf en el referèndum no es tradueix en una normalització del clima violent als carrers. Ans al contrari, al segrest del president del Consell d'Estat, Antonio Maria de Oriol, s'hi suma el del president del Consell Suprem de Justícia

---

457 La publicidad del referèndum en manos de conocidos políticos y financieros (15/12/1976), *Catalunya Express*.

458 Los Oriol, simpatías ultras y mucho dinero (14/12/1976), *Catalunya Express*

Militar, el tinent general Emilio Villaescusa, segrestat pel GRAPO el 24 de gener. Aquesta acció és només el preludi d'uns dies tensos amb dues morts violentes en manifestacions a Madrid i l'atemptat contra un despatx d'advocats laboralistes a Atocha que deixa cinc morts. Tot plegat, acaba convertint el mes de gener de 1977 com l'etapa més conflictiva i violenta de tot el període de transició analitzat,⁴⁵⁹ o com recollia una peça de *La Vanguardia Española* 'La más aguda crisis del postfranquismo'.⁴⁶⁰ Aquest context confereix a aquestes setmanes d'un interès especial a l'hora d'observar el comportament dels mitjans.

- Responsabilitat dels mitjans: l'acció responsable dels agents polítics i socials és clau per a l'estabilitat del procés democràtic; i també la premsa juga un paper decisiu en aquest sentit. Destaquen Manuel Redero i Gloria M. García que "*la prensa coadyuvó muy decididamente a la superación de conflictos, incluso a la neutralización de los mismos*" (1991-1992: 101). Efectivament, tots els diaris, sense excepció, publicats a Barcelona condemnen obertament i sense complexos els atemptats, siguin del signe polític que siguin,⁴⁶¹ i demanen – a voltes exigeixen- a govern, oposició i exèrcit tres principis bàsics per tal que la democràcia vagi endavant: serenitat, fermesa i unitat. Serenitat que els diaris també miren d'autoaplicar-se: '*Procuramos serenarnos, porque todo parece indicar que lo que se pretende es que se pierda el equilibrio y nos den con la involución en la cabeza*', sentència *Mundo Diario*,⁴⁶² una idea compartida per molts articulistes com Wifredo Espina o Daniel Arasa (de *El Correo Catalán*).
- No tensar la situació: més enllà que hi pugui haver posicions discordants amb les mesures excepcionals que el govern prengui,⁴⁶³ els mitjans no polititzaran la situació ni culparan el govern del clima creat. Les crítiques que es facin a l'executiu seran prou mesurades i aniran acompanyades d'elogis (amb més o menys intensitat, segons el mitjà) cap a la serenitat que mostra l'executiu: '*El Gobierno no capitula*' rebla el titular de portada del *Diario de Barcelona* del 27 de gener; el mateix exemplar que en pàgines interiors dirà que '*El gobierno ha demostrado temor*'⁴⁶⁴, crítica pel fet que cap membre de l'executiu va

---

459 L'acumulació de fets tràgics i luctuosos fa que aquestes setmanes siguin més tenses i conflictives que d'altres moments també difícils de la transició, com la mort de cinc obrers a Vitòria a mans de la policia el març de 1976, o els fets de Montejurra, amb la mort de dos seguidors del Partit Carlí a mans de l'ultradreta el maig de 1976.

460 El gobierno, entre dos fuegos (25/01/1977), *La Vanguardia Española*.

461 *El Correo Catalán* indicava que '*La prensa de toda España ha manifestado su repulsa, al igual que todos los partidos políticos*', en una peça publicada el 26 de gener de 1977. O '*Los trabajadores de TeleXprés también condenan*', es podia llegir en aquest rotatiu el 27 de gener.

462 *¿Estretos ultras?* (26/01/1977), *Mundo Diario*.

463 Davant l'onada de violència, l'executiu espanyol decidirà, entre d'altres mesures, prohibir les manifestacions per tal de garantir l'ordre públic.

464 En el entierro se echó a faltar al ministro de Justicia o a una representació del Gabinet (27/01/1977), *Diario de Barcelona*.

assistir a l'enterrament dels advocats laboralistes assassinats. De la mateixa manera que si bé s'elevaren crítiques per repressió policial en diverses manifestacions, cap mitjà gosarà acusar directament i oberta les forces d'ordre públic com a causants de la mort de l'estudiant Maria Luz Nájera.⁴⁶⁵ Es tracta de nous exemples del periodisme de contrapès o de responsabilitat que també portarà els mitjans a destacar tant la fermesa del govern com la serenitat de comunistes i sindicalistes després dels crims d'Atocha. Només la premsa falangista es desmarcarà lleugerament per puntualitzar que, si bé l'enterrament dels advocats d'Atocha va ser tranquil, '*después hubo manifestaciones no autorizadas*'.⁴⁶⁶

- Funció mediadora de la premsa: Aquestes crides a la calma es fan a través dels mitjans en repetides ocasions durant el període que va des de la mort de Franco fins les eleccions del 15 de juny de 1977, però són especialment contundents i significatives durant aquest mes de gener de 1977. Aquests moments que s'estan vivint serveixen de clar exemple per a les idees de Gomis (1991: 183) i Borrat (1989: 30) sobre la funció mediadora de la premsa: al paper dels mitjans com a actors implicats en el procés polític que s'ha descrit entre 1975 i 1976, se li suma ara el d'una voluntat de mediar – entre govern i oposició, entre govern i ciutadania i més endavant també entre partits polítics i ciutadans- amb l'objectiu de superar la situació creada.
- Unitat davant la violència: Vinculat a aquest rol de mediació i de responsabilitat social, cal sumar-li una voluntat d'unitat de la premsa de Barcelona, per sobre d'ideologies, amb la mateixa finalitat de mediar i superar conflictes. Això es veu, per exemple, en l'editorial que la majoria de diaris de la ciutat⁴⁶⁷ – conjuntament amb rotatius de tot l'Estat– publiquen el 28 de gener de 1977 com a condemna als actes violents. Tots els mitjans constataven que, des de posicions extremistes, s'estava orquestrant una maniobra que pretenia acabar, a base d'atemptats, amb el projecte democràtic. Aquests temors també es plasmaven en notícies i articles d'autors com Francisco Umbral, que fins i tot alertava del risc d'una nova guerra civil.⁴⁶⁸
- Lluny de dividir la premsa barcelonina, els actes violents van generar

---

465 L'impacte d'un pot de fum llençat per la policia va ser el causant de la mort de l'estudiant Maria Luz Nájera el 24 de gener de 1977 quan participava en una manifestació de repulsa per la mort d'un altre estudiant, Arturo Ruiz.

466 Es tracta del subtítol d'una peça que duu per títol '*Duelo impresionante*', publicada a *Solidaridad Nacional* el 27 de gener de 1977.

467 Tot i que l'encapçalament de l'editorial conjunt explicava que s'hi havien sumat tots els diaris de l'Estat, de Barcelona el van publicar *La Vanguardia Española*, *Solidaridad Nacional*, *La Prensa*, *TeleXpres*, *Mundo Diario*, *El Noticiero Universal* i *Diario de Barcelona*. Se'n van quedar al marge, per tant, *El Correo Catalán*, *l'Avui* i el *Catalunya Express*.

468 Umbral, Francisco (30/01/1977), La guerra civil, *La Vanguardia Española*.

aquesta actitud solidària basada en dos principis: rebuig al terrorisme i compromís ferm amb la democràcia. Aquesta solidaritat conjuntament amb el fet que cap mitjà posés en dubte el compromís amb la democràcia van suposar un factor importat per a la consolidació del canvi polític en un moment en què el procés de transició estava en entredit (Barrera, 1995 (b): 458). La posició unitària contra la violència no només s'observa a través de les pàgines dels diaris (en notícies i peces d'opinió) sinó que també es va traduir en aturades laborals en senyal de dol dels propis periodistes de diversos mitjans.⁴⁶⁹

- Canvis en els eixos ideològics: més enllà de la unitat davant la violència, 1977 significa un abans i un després en els debats ideològics que tenen lloc en els mitjans (reflex evident d'allò que succeeix en l'arena política). Si fins ara l'eix principal de debat se situava en la dicotomia reforma-ruptura (l'immobilisme no tenia lloc a la premsa barcelonina), la victòria contundent de la proposta reformista de Suárez en el referèndum dóna per tancada aquesta discussió. Des d'ara, el debat se situa principalment en l'eix dreta-esquerra, i molt secundàriament en el catalanisme-espanyolisme. Això es tradueix en una aposta per l'atenció primordial a partits d'un o altre signe ideològic segons la tendència pròpia de cada rotatiu.
- Les fonts informatives: la oposició democràtica es consolida plenament com a font informativa al costat de les fonts governamentals. La majoria de mitjans segueixen amb la pràctica de publicar les notes de premsa íntegres que s'envien a les redaccions.

•Les diferències ideològiques

Si bé aquest sentit de responsabilitat farà que els rotatius no s'allunyin ni un mil·límetre en la defensa d'uns pilars bàsics, les discrepàncies ideològiques seran més profundes que un simple esbós de matisos, sobretot en dos aspectes bàsics: el tractament de la violència política i la valoració de les mesures adoptades pel govern. El dibuix general és l'exposat: rebuig unànime a la violència; constatació que forces extremistes volen acabar amb el procés democràtic; i suport a govern i oposició en la seva lliuta per la pau. Però el pluralisme ideològic desenvolupat durant tot l'any 1976 també es deixa veure en aquest inici complicat de 1977 a l'hora de matisar aquestes posicions unànimes.

El consens que genera la condemna a la violència no té continuïtat a l'hora de buscar-ne els responsables o, fins i tot, a l'hora d'emprar una terminologia concreta per a referir-s'hi. La major llibertat en l'ús del vocabulari que es destacava com a novedós en l'anàlisi de les peces publicades durant el Referèndum

---

469 Diverses notícies del 27 de gener de 1977 informaven d'aturades parcials de periodistes de TVE i de la majoria de diaris de Barcelona.

de la Llei per a la Reforma Política, es complementa ara amb una divisió dels diaris segons l'ús de determinats termes. El cas concret es refereix en l'elecció de mots com *terrorisme* o *violència* per designar les accions armades que tenen lloc durant aquests mesos.

- *Diario de Barcelona, El Correo Catalán, Mundo Diario, Avui* i *Catalunya Express* es decanten per l'ús del terme violència i derivats (violència política, policial, etc.) per designar aquests successos. En el cas que utilitzen el terme *terrorisme* sempre anirà adjectivat. Per exemple: *terrorismo fascista*.
- *La Vanguardia Española, El Noticiero Universal, Solidaridad Nacional, La Prensa* i *TeleXpres* utilitzaran, en canvi, el mot *terrorisme* sense més matisos.

Aquesta divisió semàntica no és sobrera ja que indica una posició ideològica de cada mitjà davant d'uns fets que, tanmateix, generen rebuig generalitzat. Aquest ús diferent dels termes provocarà fins i tot alguna polèmica: *Solidaridad Nacional* acusarà altres diaris de no condemnar per igual els actes segons qui els cometi. Tot i no citar explícitament a quins rotatius es refereix, l'acusació es relaciona amb unes reflexions de Josep Pernau en sentit contrari: '*La mort de Franco no va fer més que accentuar les tensions que hi havia a la societat. Entre una ciutadania que veia la llibertat al seu abast i un franquisme nostàlgic que es resistia a morir. Jo diria que va ser el període més actiu dels mitjans de comunicació en favor de la democràcia. El llenguatge críptic va donar nous passos endavant. Hi havia atemptats, segrestos i altres accions del FRAP, el GRAPO i altres grups violents. Els mitjans franquistes els condemnaven, com si no existís una altra violència. Els que connectaven amb la veu del carrer ho feien amb la fórmula de condemnar la violència "venga de dónde venga", podia ser la de la policia o la dels fatxes, suposadament incontrolats. El nostre públic entenia perfectament el que volíem dir*' (Pernau, 2004: 121-122). El cert és que, si bé com sosté Pernau, la premsa més progressista cuidava més el llenguatge pel què fa a les accions de violència, durant el període estudiat no es pot demostrar la tesi que la premsa falangista només condemnés els atacs d'un sol costat ideològic.⁴⁷⁰

La violència política encara és focus de més fragmentació en el discurs dels mitjans, sobretot a l'hora de buscar-ne el seu origen. Com s'apuntava anteriorment, existeix un lloc comú compartit per tots els periòdics a l'hora de creure que l'ús de la violència té com a objectiu fulminar el procés democràtic. Ho resumia molt bé *La Vanguardia Española* amb aquesta sentència: '*Los nostálgicos extremistas se han quedado aislados por la reforma de Suárez y por ello recurren al*

---

470 Precisament, *Solidaridad Nacional* publica un editorial el dia 26 de gener de 1977 en què, sota el títol '*¡No! a toda violencia*' carrega contra aquells diaris que només condemnem els atemptats d'un sol signe polític.

terror'.⁴⁷¹ Però aquesta coincidència en els motius que provoquen la violència (o una part d'ella) no té continuïtat quan s'intenta esbrinar qui és el causant de la greu situació. La divisió, novament, respon a un eix ideològic clar: els mitjans més conservadors (falangistes, *El Noticiero Universal* i *La Vanguardia Española*) no dubtaran a l'hora de vincular el GRAPO amb l'extrema esquerra⁴⁷² mentre que situaran en un pla de violència puntual (i no tant de crim organitzat o terrorisme) l'atemptat a Atocha. A la vegada, posaran especial èmfasi en el fet que la manifestació pro-amnistia en la qual moria l'estudiant Maria Luz Nájera no estava autoritzada⁴⁷³, situant per tant l'origen del conflicte no en l'actuació policial sinó en el desenvolupament d'una marxa sense permís. Tot plegat, un lamentable accident, tal i com apuntava *El Noticiero Universal*.⁴⁷⁴

Tampoc és que la premsa més progressista culpi la policia de la mort, però en cap cas es farà menció a la no autorització de la manifestació com a indicador atenuant. A més a més, tant l'*Avui* com el *Catalunya Express* mostraran en diverses notícies la seva repulsa per l'ús indiscriminat de la força per part de les forces d'ordre públic a l'hora de dissoldre concentracions de rebuig als crims d'Atocha⁴⁷⁵ i no s'estaran de situar en un mateix pla un i altre tipus de violència. D'altra banda, tant el Brusi com *Catalunya Express* i *TeleXprés* consideraran que el segrest i els atemptats són obra de l'extrema dreta amb connexions amb la Internacional Fascista. 'Nadie duda de la relación entre lo sucedido'⁴⁷⁶ dirà *TeleXprés*, mitjà que tampoc tindrà cap dubte sobre l'autoria de les morts a Atocha: 'Salvajes asesinatos realizados por bandas fascistas'. Tot plegat, amb voluntat d'apartar l'esquerra de qualsevol vinculació amb la violència organitzada.

Un exemple comparatiu permet veure fins a quin punt la violència política és abordada de forma molt diferent pels diaris depenent de la seva ideologia. Si agafem diaris de tendència diametralment oposada com són la premsa

---

471 Estrasburgo: treinta parlamentarios europeos elogian los pasos de España hacia la democratización, (27/01/1977), *La Vanguardia Española*.

472 *La Vanguardia Española* fins i tot vincularà l'esquerra amb l'extrema esquerra violenta a l'hora de pressionar el govern per assolir objectius polítics: 'Por un lado [hi ha] la presión de los izquierdistas que tratan (...) de acelerar la amnistía y por otro lado la extrema izquierda' (El gobierno, entre dos fuegos, 25 de gener de 1977).

473 *La Vanguardia española* titularà en portada el dia 25 de gener que 'Dos jóvenes muertos y varios heridos graves, trágico balance de una manifestación pro-amnistía no autorizada'. A les pàgines interiors, així com en dies posteriors, s'insistirà en què la marxa no estava autoritzada però comptava amb el suport de diverses formacions polítiques.

474 'Ha sido un accidente' és la reflexió que se'n fa a la notícia 'Momentos de gran tensión' publicada el 25 de gener al Ciero.

475 'La policia actuà sense contemplacions (...) apallissant indiscriminadament' dirà l'*Avui* a la notícia 'La policia impedi uns funerals', mentre que *Catalunya Express* afegirà que 'Con gran dureza, la fuerza pública disolvió', text que es pot llegir a la peça 'Impresionante manifestación cívica', ambdues publicades el 27 de gener de 1977.

476 Cadena de atentados fríamente concebidos (25 de gener de 1977), *TeleXpres*.

falangista i *Mundo Diario*, es pot observar com aquest segon dedicarà molta més atenció a la matança d'Atocha que al segrest del general Villaescusa, una circumstància compartida (tot i que no tan accentuada) amb altres diaris ideològicament afins com *TeleleXprés*, *Diario de Barcelona* o *Catalunya Express*. A l'altra cantó de la balança, s'hi situaran els diaris del Movimiento que no només prestaran molta més atenció al segrest del GRAPO que a les morts dels advocats laboralistes, sinó que aquesta segona notícia es veurà àmpliament superada per la cobertura (a través de notícies i d'articles d'opinió) que es dispensarà, el dia 26 i 27 de gener, als actes de commemoració del 38è aniversari de la *liberación* de Barcelona, l'any 1939. Una bona ocasió per fer aflorar, ni que sigui per un dia i sense cap complex, tota l'apologia franquista.

•Ampli suport a les mesures de Suárez

El suport sense fissures al procés democràtic i al rebuig al terrorisme no es tradueix en un acatament unànim de les mesures antiterroristes⁴⁷⁷ del govern Suárez. Si bé tota la premsa de Barcelona considera positiva la unitat entre oposició i govern, la decisió presa per l'executiu per lluitar contra la violència deixa el panorama en dos blocs:

- Suport al govern i a les mesures antiterroristes que pren:⁴⁷⁸ *Diario de Barcelona*, *El Correo Catalán*, *La Vanguardia Española*, *El Noticiero Universal*, *Solidaridad Nacional*, *La Prensa* i *TeleleXpres*. Els elogis cap al president són diversos i pràcticament unànims: el diari de Godó destacarà que '*Suárez ha sabido manejar la crisis*', mentre que l'articulista del Ciero Rafael Manzano demana confiança a un govern reforçat després del referèndum.⁴⁷⁹

- Crítica a les mesures antiterroristes: *Mundo Diario*, *Avui* i *Catalunya Express*. Els tres rotatius coincideixen a lamentar, sobretot, la pèrdua del dret a manifestació i demanen més claretat i informació en l'acció de l'executiu. Tot i així, les crítiques cap al govern són moderades i van acompanyades d'elogis parcials a la seva gestió, amb l'excepció de *Catalunya Express*. El vespertí del grup Mundo es rebel·la novament com el diari més dur amb Suárez i el seu executiu. En un editorial publicat el 28 de gener de 1977, titulat *¿Quién teme a los ciudadanos?*, fins i tot arriba a preguntar-se si no és el propi govern qui té por de la reacció de la ciutadania. Unes crítiques que també traspuen de les notícies on s'informa, per exemple, que les llibertats estan '*ya de por si muy recortadas*' i que '*las medidas [preses pel govern] son un auténtico estado de excepción, grave deterioro*

---

477 El 27 de gener de 1977, el govern Suárez aprova un conjunt de mesures per combatre el terrorisme. Entres les més polèmiques, hi ha un control major de la tinença particular d'armes i la prohibició, fins a nova ordre, del dret a manifestació.

478 Tot i així, alguns d'aquests rotatius (en especial *Diario de Barcelona* i *La Vanguardia Española*) recriminen al govern falta d'informació; un retret que substituiran per elogis després que el president Suárez faci un discurs televisat el 29 de gener donant detalls de la situació

479 Los gobiernos de coalición (27/01/1977), *El Noticiero Universal*. L'autor descarta provar 'experiments' com governs de coalició en un moment com aquest. Considera que l'executiu de Suárez va sortir prou reforçat del referèndum com per seguir fer front a la crisi.

a la normalidad del país'. Finalment, conclou que 'evidentemente, los medios políticos esperaban algo más del gobierno para solucionar el problema', reflexions totes elles publicades el 27 de gener a la peça 'Excepción contra el extremismo'.

En tot cas, i malgrat la virulència expressada per aquest rotatiu, el cert és que el suport a la política de Suárez és molt àmplia i transversal, nou exemple d'aquesta voluntat periodística de no tensar la situació en un moment tan delicat. No debades, durant els mesos que han passat des de l'arribada de Suárez al poder, també es pot observar una evolució positiva pel què fa a la imatge del president espanyol a la premsa barcelonina. Prova d'això és el discurs televisiu que fa el 29 de gener de 1977, com a resposta a la situació de violència viscuda. Amb l'excepció del *Catalunya Express* i de l'*Avui* – que no es pronuncien- la resta de diaris elogiaren la intervenció televisiva i li donaran un vot de confiança.

•Les veus plurals

La unanimitat descrita i observada en molts aspectes durant aquestes setmanes tràgiques (les més dures) de la transició, no recorda en cap cas ni fa parengó amb l'uniformisme imposat durant el franquisme. Unitat en les qüestions clau (democràcia, no violència, serenitat) però total i absoluta disparitat en la resta d'aspectes ideològics i polítics, símptoma inequívoc que la llibertat *de facto* anava guanyant terreny. Aquest pluralisme ideològic respondrà, tal i com s'ha descrit abans, als eixos dreta-esquerra i, en menor mesura, catalanisme-espanyolisme. *Diario de Barcelona*, *El Correo Catalán*, *TeleXprés*, *Mundo Diario*, *Avui* i *Catalunya Express* s'esforçaran (ja sigui a través d'articles d'opinió, editorials o notícies) per vincular dos conceptes clau: oposició democràtica i condemna al terrorisme. Tots aquests rotatius donaran àmplia cobertura als comunicats i declaracions dels líders d'oposició (inclòs Santiago Carrillo, líder del llavors encara il·legal PCE) condemnant sense paliatius les accions violentes. Si bé recolliran allò que diguin totes les formacions democràtiques (la marginació de partits com Fuerza Nueva és evident) tindran especial atenció per les forces d'esquerra, potser amb l'excepció d'*El Correo Catalán* que anirà decantant el seu focus cap a les forces catalanistes (especialment CDC) i demòcrata cristianes, i l'*Avui*, també amb l'objectiu evident de potenciar els partits nacionalistes. Per cert que aquest rotatiu seguirà amb la seva pròpia agenda temàtica centrada de forma preferencial en les informacions de caire catalanista.

A l'extrem oposat se situaran la resta de publicacions que prestaran més atenció a les formacions de centre i dreta, seguiran donant veu als partits franquistes i mostraran una especial bel·ligerància cap als comunistes. A banda dels dos diaris falangistes, que seran clarament pro-governamentals allhora que mostraran simpaties cap als partits més conservadors i les antigues associacions franquistes, *El Noticiero Universal* no amagarà (en editorials, articles d'opinió i fins i tot en peces teòricament neutrals) la seva predilecció per Alianza Popular:

‘Alianza Popular – esta gran esperanza y esta gran opción electoral- entre el inmovilismo y la ruptura (...). Creemos que es lo que quiere la inmensa mayoría del pueblo español’ es podrà llegir en una notícia (no d’opinió!) del diari publicada el 27 de gener de 1977.⁴⁸⁰ Serà un dels primers casos, i més evident, de connivència entre un periòdic de Barcelona i un partit polític concret.

6.1.5 El suport a la legalització comunista

Amb la reforma política endavant i la situació de violència lleugerament més calmada després de les setmanes de tensió viscudes a principis d’any, el govern Suárez decideix prendre un seguit de mesures difícils i polèmiques durant el mes d’abril de 1977: l’eliminació de l’article 2 de la Llei de Premsa de 1966 amb l’aprovació del Decret-Llei sobre Llibertat d’expressió; la supressió del Movimiento Nacional; però, sobretot, la decisió més complexa de totes: legalitzar el Partit Comunista d’Espanya (PCE). El 9 d’abril de 1977, en plena Setmana Santa, el govern Suárez autoritza el registre del PCE com a partit polític després que el Tribunal Suprem s’hagués inhibit del tema. És aquest, de totes totes, un nou episodi clau de la transició i, en conjunt, unes setmanes novament transcendents pel desenvolupament democràtic que permet prendre el pols a la pròpia transició periodística.

- Aposta per la responsabilitat: De nou, la responsabilitat de la premsa amb el procés de transició es veu en el suport unànim a la decisió de legalitzar el PCE. Una posició que contrasta molt amb l’adoptada per una part de la premsa espanyola com *ABC* i *El Alcázar*. Precisament, alguns articulistes com Antonio Álvarez Solís (del *Diario de Barcelona*) carregaran durament contra aquesta actitud i advertiran que si el clima de violència s’enrareix serà per culpa dels que inciten l’odi.⁴⁸¹
- Centralitat informativa madrilenya: tots els mitjans de Barcelona (amb l’excepció significativa de *l’Avui*) cobreixen de forma rellevant aquestes posicions crítiques de certa part de la premsa madrilenya. La capital d’Espanya segueix sent qui marca l’agenda temàtica i els mitjans barcelonins hi tenen posada la mirada de forma permanent. Aquesta situació es repeteix en alguns mitjans (*La Vanguardia Española*, *El Noticiero Universal* i la premsa falangista) on contrasta l’extens tractament que es fa de la legalització del PCE amb l’escàs (nul en alguns casos) interès per la legalització de la resta de formacions catalanes. La resta de mitjans, ja sigui per proximitat ideològica (d’esquerres) o nacional (en el cas de les formacions nacionalistes no

---

480 Fraga insiste en la no legalización del Partido Comunista (27/1/1977), *El Noticiero Universal*.

481 L’escriptor desenvolupa aquestes idees en diversos articles, el més significatiu dels quals és *‘Los buitres’*, publicat el 15 d’abril de 1977.

- legals, com ERC), sí que faran un seguiment a la qüestió.
- El consens reial: La figura del rei suscita elogis per part de diaris de signe divers ja sigui com a instigador de la legalització (dirà *Tele/eXprés* en aquest sentit que tot plegat és una ‘*muestra de la voluntad inquebrantable de la monarquía en abrir un proceso auténticamente democrático*’⁴⁸² i també com a garant de l’adhesió a la nova legalitat dels quadres militars, malgrat la tensió que es crearà. Un monarca al qual la premsa li reforça la imatge de cap militar donada la difícil situació que viu l’exèrcit en aquests moments:

‘Los periódicos intentaron consolidar la lealtad y la disciplina del Ejército hacia el nuevo Jefe del Estado que había sustituido a Franco. [...] este rasgo del tratamiento periodístico al Rey fue conscientemente buscado por la prensa con el fin de robustecer la figura regia frente a los sectores más involucionistas de la sociedad y del propio Ejército. En aquel período de transición, era necesario que las Fuerzas Armadas fueran leales al Monarca y que acataran disciplinadamente los actos de éste, en especial aquellos que por sus consecuencias en sentido democratizador pudieran molestar a los sectores más inmovilistas. Así fue entendido por la prensa en general, que obró en consecuencia ofreciendo a Don Juan Carlos su protección’ (Zugasti, 2004: 20).

- Contrastos informatius i ideològics: El suport explícit al govern pel què fa a la legalització del PCE no amaga una pluralitat de visions ideològiques que ja formen part del panorama habitual de la premsa de Barcelona. Un pluralisme que es veurà, sobretot, a les pàgines d’opinió amb la contribució d’un ventall amplíssim d’articulistes. Pluralisme que respondrà bàsicament a l’eix ideològic (dreta/esquerra). Amb les eleccions a dos mesos vista, l’articulisme serà el primer reflex del viu i dinàmic debat d’idees i projectes que es confrontaran en els comicis i que, poc a poc, anirà estenent-se també per les pàgines d’informació dels diaris.
- Els partits, la font principal: Definitivament, els partits polítics es consoliden com la principal font informativa, conjuntament amb el govern. Una posició que encara augmentarà més en les properes setmanes fins a les eleccions de juny.

•El debat sobre la funció del comunisme

Aquest pluralisme ideològic apareix de nou a l’hora de valorar la funció del comunisme com a partit polític:

- Sí a la decisió de legalitzar el PCE però demanda de més mesures:

---

482 Carrillo: Legalizar a todos (11/4/1977), *Tele/eXprés*.

Tant *Diario de Barcelona*, com *TeleXpres*, *Mundo Diario*, *Avui* i *Catalunya Express*⁴⁸³ fan sengles editorials, articles d'opinió i informacions que traspuen suport explícit i implícit a la mesura. Aquests mitjans donaran veu preferent a les formacions d'oposició que també valoraran de forma positiva la legalització. Tots ells, però, coincideixen en assenyalar aquesta decisió com un primer pas i en exigir que el govern prengui altres decisions de forma urgent: eleccions legislatives, amnistia total i, sobretot, legalització d'altres partits, com el PSUC, al qual també donaran veu. En una notícia de *Mundo Diario*, per exemple, s'afirmarà que '*de ninguna manera puede excluir a nadie un Gobierno*',⁴⁸⁴ en clara referència als comunistes catalans. L'*Avui* (i *El Correo Catalán*) estendrà aquesta petició a altres forces com ERC o el Partit Socialista d'Alliberament Nacional (PSAN). El mitjà més crític amb el govern, però, serà el *Brusi* que acusarà l'executiu d'haver pres aquesta mesura per benefici propi: '[la legalització] es un comodín electoral que puede variar en alguna medida los famosos sondeos de opinión de la Presidencia del Gobierno, que tanto poder han tenido para defenestrar políticos, formar partidos y lanzar candidaturas'.⁴⁸⁵

- Sí a la legalització però crítics amb el PCE: *El Correo Catalán*,⁴⁸⁶ *La Vanguardia Española*, *El Noticiero Universal*, *Solidaridad Nacional* i *La Prensa* també elogien, sense entusiasme, la fermesa del govern en la legalització dels comunistes però tots ells coincideixen a mostrar les seves reserves amb el PCE. Una visió que serà compartida per la majoria de fonts a les quals donaran veu, sobretot formacions de centre i dreta (també catalanistes, però només en el cas del Correu) i, fins i tot, a Fuerza Nueva i Falange.⁴⁸⁷ En peces editorials, articles i en les pròpies notícies, els rotatius coincideixen a recordar la pèssima – segons ells – actuació comunista durant la II República i la guerra civil i avisen que no estan del tot segurs que ara no vulguin trencar també les regles del joc. No obstant això, consideren positiu que el PCE sigui legal ja que, a partir d'ara, la resta de formacions ja no caldrà que

483 En el cas del vesperí d'Auger, el suport es mostra a través d'articles d'opinió i del tractament informatiu que es dona a la notícia, però no es publica cap editorial sobre el tema.

484 Gran primer paso (12/4/1977), *Mundo Diario*.

485 La notícia de portada del 10 d'abril de 1977, El gobierno legalitza a los comunistas, aborda la qüestió.

486 La presa de partit d'aquest diari tindrà molts matisos. Si bé la contundència amb què es critica el PCE en editorials fa que se l'hagi de situar al costat dels diaris que carreguen contra el comunisme, *El Correo Catalán* també serà dels que demanarà al govern que legalitzi la resta de formacions catalanes i fins i tot titularà una notícia afirmant que '*El PCE colaborará a borrar secuelas de la guerra civil*'. Una posició, per tant, ambivalent i un pèl contradictòria entre la línia editorial oficial i la línia informativa del mitjà. El fet que no es publiqui cap article d'opinió sobre aquesta qüestió no ajuda a clarificar aquest posicionament del mitjà.

487 La premsa més conservadora com els diaris falangistes i el *Ciero* era l'única que seguia donant veu de forma regular a les antigues associacions franquistes.

actuïn amb condescendència amb els comunistes. Hi ha una frase de *La Vanguardia Española* en un dels seus editorials molt significativa en el sentit d'afirmar que donar suport a la legalització no eximeix de seguir mantenint una actitud clarament contrària al comunisme: '*dicha legalización es compatible con el anticomunismo practicante*'.⁴⁸⁸

Els contrastos en el tractament informatiu de la notícia són evidents, i més si s'observen els extrems ideològics de la premsa barcelonina representats per mitjans com *Solidaridad Nacional*, *La Prensa* i *El Noticiero Universal*, per una banda, i *Mundo Diario* i *Catalunya Express*, per l'altra. Els diaris més conservadors, més que informar sobre el fet en sí (els diaris falangistes col·locaran la notícia sobre la legalització gairebé al final del diari) se centraran sobretot en fer un seguiment exhaustiu del rebuig que genera la decisió en diversos sectors polítics i militars⁴⁸⁹ però sobretot posaran l'accent en els disturbis que es van produir durant les manifestacions prolegalització del PSUC.⁴⁹⁰

En canvi, des de la premsa més propera al comunisme s'emeten missatges molt més positius sobre el PCE, l'atenció cap a la crisi de govern és més mesurada i puntual i s'adverteix de la campanya en contra que, un cop legalitzats, han decidit iniciar els partits polítics contra els comunistes.⁴⁹¹ Cap menció als incidents ocorreguts durant les manifestacions.

El procés jurídic i les conseqüències polítiques que comporta aquesta legalització també són motiu d'anàlisi per part d'alguns dels rotatius. Així, diaris ideològicament diferents com *Diario de Barcelona*, *La Vanguardia Española* i *El Correo Catalán* coincideixen a criticar el procés legal que s'ha seguit per arribar fins la legalització.⁴⁹² mentre que els dos primers culpen el Tribunal Suprem d'haver-se inhibit en la legalització del PCE, El Correu considera que hagués estat un error que no fos el govern qui aprovés la legalització ja que, per ells, es tractava d'una decisió política.

---

488 Editorial (16/4/1977), Manda el Rey, *La Vanguardia Española*.

489 El dia 14 d'abril *La Prensa* obrirà amb el titular *Repulsa y aceptación* i l'endemà el principal titular de portada serà *Repulsa general en todas las unidades [de l'exèrcit]*.

490 El titular que obre la secció de política (pàgina 5) del 12 d'abril de 1977 és el següent: "*Coches abollados a patadas y puñetazos por jóvenes comunistas en las Ramblas*". En un sentit gairebé idèntic s'expressarà *Solidaridad Nacional*.

491 El mateix 11 d'abril el diari obre amb el següent titular: "*¡A la caza del PCE!*" i l'acompanya el subtítol: "*El País comentaba ayer que terminó la tregua tácita que otros demócratas y socialistas habían concedido a los comunistas*".

492 El govern espanyol va traslladar l'expedient de legalització del PCE al Tribunal Suprem. La Sala Quarta d'aquesta institució judicial va considerar que no era competent per decidir en aquest assumpte. En inhibir-se sobre el cas, el procés va tornar a mans del govern que, en data 9 d'abril, va decidir legalitzar el partit. En aquest sentit, cal assenyalar que, per tal d'evitar al màxim la polèmica, es va aprovar la legalització en un divendres de Setmana Santa i es va fer públic l'endemà, dies festius i entremig de vacances.

•Reaccions i conseqüències

Però són les conseqüències que comporta la legalització dels comunistes el que provoca una reacció més intensa dels mitjans, sobretot a través dels seus editorials. La dimissió del ministre de Marina, l'almirall Pita de Veiga, la difusió d'una nota de repulsa per part de la cúpula militar o les reaccions irades de partits i diaris conservadors van motivar algunes respostes de la premsa barcelonina:

- *La Vanguardia Española*, *l'Avui* i *El Correo Catalán* critiquen algunes de les reaccions. Si bé aquests dos darrers situen més la crítica en el terreny polític, en censurar les paraules d'alguns dirigents conservadors com Manuel Fraga que titllen de 'cop d'estat' la legalització, el diari de Godó és l'únic rotatiu que gosa mostrar una actitud de fermesa davant els rumors insistents sobre l'existència de moviments sediciosos dins l'exèrcit. En un editorial de to seriós i contundent publicat el 16 d'abril amb el títol de *Manda el Rey*, el diari recorda que el monarca és el capità general de les Forces Armades, fet que comporta que tots els militars li deuen obediència, i avisa que no es pot ser monàrquic i motivar corrents sediciosos alhora.
- En canvi, tant *El Ciero* com *Mundo Diario* i *TeleleXpres* expressaran, tot i que de forma diversa, l'alegria per les actituds d'acceptació o acatament de la decisió que, en general, han demostrat els sectors més contraris al comunisme. Mentre que el vespertí conservador destacarà la disciplina de l'exèrcit en l'acatament de la decisió,⁴⁹³ *Mundo Diario* elogia el clima de reconciliació democràtica després de la legalització i recull diverses declaracions de partits de dretes que així ho certifiquen,⁴⁹⁴ i *TeleleXpres* posa l'èmfasi en aquesta necessitat de reconciliació, emmarca la crisi política en un entorn normal de democràcia i, fins i tot, dóna arguments per mirar de convèncer l'exèrcit que accepti la legalització i el ministre dimissionari que reconsideri la decisió.⁴⁹⁵

Podria sorprendre, a priori, que sigui la premsa més progressista la que valori més l'actitud de l'exèrcit i les forces de dretes, mentre que *La Vanguardia Española* esdevingui el mitjà que elevi la crítica editorial més contundent cap a l'estament militar. Crítica que es veu compensada pels elogis que el propi exèrcit, i els ministres dimissionaris, reben des de les pàgines d'opinió del diari de Godó.⁴⁹⁶ Aquest fet no fa sinó confirmar novament aquesta preocupació dels mitjans per no tensar la corda i, fidels a la seva responsabilitat social

---

493 Editorial (15/04/1977), La hora de la sensatez, *El Noticiero Universal*.

494 Editorial (19/04/1977), Eliminar la intransigencia, *Mundo Diario*.

495 Editorial (3/04/1977), Recapacite, señor ministro, *TeleleXpres*.

496 Periodistes com Augusto Assia o Federico Abascal Gasset elogiaven l'actitud de govern i d'exèrcit en sengles articles d'opinió.

com a periòdics, compensar bé els retrets i exigències amb elogis. A la vegada, demostra la fortalesa com a agent polític que té un mitjà com *La Vanguardia*.

En canvi, també com a resposta a la legalització del PCE, i aprofitant el 46è aniversari de la proclamació de la II República (14 d'abril), tornen les referències a aquell període històric i a la posterior guerra civil, uns fets històrics que s'utilitzen de forma diferent segons la intencionalitat ideològica de cada emissor: mentre que *El Noticiero Universal*⁴⁹⁷ se suma a les advertències de *Solidaridad Nacional*⁴⁹⁸ sobre el fet que sense monarquia tornarà el caos i la guerra, *TeleXprés* i *Mundo Diario* mostren els referents del passat per positivitzar-los en considerar que la legalització comunista, i la seva acceptació per part de les forces de dreta, posa fi a l'Espanya dels vencedors i vençuts. La certa distància que dona l'any i mig que ha passat des de la mort de Franco, conjuntament amb una llibertat d'expressió ara ja sense obstruccions legals, permet que des dels diaris més progressistes i catalanistes comencin a aflorar veus que reclamen alguns debats sensibles i controvertits, com el de la memòria històrica. La commemoració del 14 d'abril serà una excusa perfecta per començar-ne a parlar.⁴⁹⁹

•De la convocatòria d'eleccions a la vaga de la premsa

Tot i que la legalització del PCE copa bona part de l'atenció informativa i editorial de l'abril de 1977, aquest va ser un mes molt dens des d'un punt de vista periodístic i polític. Només començar el mes, l'1 d'abril, el govern anuncia la supressió de la Secretaria General del Movimiento, un fet que només mereix l'atenció de dos editorials, un de *La Vanguardia Española* i un de *Mundo Diario*, que coincideixen en aplaudir la mesura i destacar l'anacronisme que significava la institució.⁵⁰⁰ És significatiu el silenci dels dos diaris falangistes de Barcelona que no donen la seva opinió (ni gairebé paren atenció) davant la dissolució de l'organisme de qui depenien fins aquell moment.

Després de complir la demanda unitària de la oposició democràtica de reconèixer legalment el partit comunista, Suárez ja no tindrà impediment per

---

497 Editorial (12/04/1977), Ahora elecciones, *El Noticiero Universal*.

498 En l'aniversari de la II República, *Solidaridad Nacional* fa un editorial d'una pàgina amb el títol '14 de abril de 1931: un tema de meditació' on rememora de forma crítica aquell règim polític i conclou que l'absència de rei i els excessos de republicans i socialistes van provocar la guerra.

499 Josep M. Lladó, a *TeleXprés*, González Casanova, a *Mundo Diario*, o Josep Planchart, a l'*Avui*, recorden l'efemèride i reclamen aquesta memòria històrica.

500 Malgrat que no li dedica cap editorial al tema, *Catalunya Express* publicarà aquell mateix dia uns titulars sobre la notícia amb dosis importants d'opinió: "El movimiento sólo cambia" (titular); "La extinción de la Secretaría General no implica la disolución de la burocracia y del aparato de poder" (primer subtítol); "La neutralidad ante las elecciones no está garantizada" (segon subtítol).

convocar eleccions i cinc dies més tard anunciarà la data del 15 de juny per a la celebració de les primeres eleccions lliures des de 1936. Aquesta decisió rebrà el suport unànime dels diaris de Barcelona tot i que amb alguns matisos: tant *El Correo Catalán* com *TeleExpres*, *Mundo Diario* i *Avui* insinuen, de forma més o menys explícita, que encara hi ha dèficits democràtics – com la legalització de tots els partits o la igualtat d'opcions entre totes les candidatures- que generen desconfiança en el procés. També coincideixen en demanar que les institucions catalanes i l'Estatut rebin un impuls gràcies al procés electoral. Per la seva banda, *El Noticiero Universal*⁵⁰¹ aprofita l'ocasió per recuperar el discurs de la guerra civil i demanar que les eleccions no serveixin per treure la raó als vencedors i donar-la als vençuts. Precisament, sobta durant tot aquest mes d'abril la bel·ligerància amb què el Ciero afronta els canvis democràtics que es van succeint i que fins i tot portarà a afirmar, en una peça teòricament informativa, que la '*obsesión por atacar todo el periodo franquista lleva como colofón una desorientación total*'.⁵⁰² Un escorament cap a posicions extremes que, en canvi, no es veurà reflectida (de moment) a les pàgines d'opinió, sobretot si es tenen en compte els bitllets d'opinió (molt moderats i apel·lant sempre a la responsabilitat) que diàriament publicava el periodista Jordi Domènech.

La professió periodística també viurà, aquest mes d'abril, dos esdeveniments de molta importància. El primer d'ells és l'anunci (1 d'abril) i l'aprovació (12 d'abril) del reial decret llei sobre llibertat d'expressió que inclou l'abolició de l'article 2 i del 69 de la Llei de Premsa i Impremta de 1966. Aquesta modificació legal, que suposava la restitució de la llibertat de premsa, tindrà diverses lectures: mentre que *La Vanguardia Española* i *El Noticiero Universal* aplaudiran la mesura, tant *TeleExpres* com l'*Avui* censuraran que el decret inclogui limitacions com és el fet que no es pot criticar la Corona, la unitat d'Espanya i l'exèrcit. Una veu autoritzada com la de l'escriptor Joan Fuster, clamarà des de les pàgines del vespertí contra una llei que, amparant-se amb les injúries i les calúrnies, pot limitar la llibertat d'expressió.⁵⁰³ Simptomàticament, *Solidaridad Nacional* (que també informará, tot i que no molt extensament, sobre el nou reial decret) publicarà, el dia abans de l'aprovació del nou text legal, una peça reivindicant el periodisme fet durant el franquisme: amb un títol prou explícit, '*Las escuelas oficiales de periodismo no lavaban los cerebros*', el diari falangista defensarà que durant la dictadura cada periodista podia actuar '*según su ideología*'.

---

501 Editorial (15/04/1977), La hora de la sensatez, *El Noticiero Universal*.

502 Cuarenta años de dictadura y doscientos de incapacidad política (11/04/1977), *El Noticiero Universal*.

503 L'escriptor valencià considerarà, a l'article '*El peso de la ley*' publicat l'11 d'abril', que amb l'excusa d'evitar injúries i calúrnies el que es vol és tenallar la llibertat d'expressió per poder explicar tot el que va passar durant el franquisme.

El segon fet que protagonitza la premsa és la vaga que tots els diaris de la ciutat, a excepció de *La Vanguardia Española*, *Dicen* i *Mundo Deportivo* (tots ells propietat de Godó), van secundar entre el 22⁵⁰⁴ i el 28⁵⁰⁵ d'abril. El motiu de la protesta era la negativa de les empreses editores a negociar la paga extraordinària de 50.000 pessetes que reclamaven els treballadors. Finalment, les parts van arribar a un acord i els diaris tornaven a sortir. En els editorials o peces informatives que publiquen els diaris en vaga un cop tornen a sortir, tots ells coincideixen en assenyalar les dificultats de la premsa per tirar endavant i aclareixen que totes les decisions que s'havien pres (tant convocar la vaga com tornar a la feina) s'havien realitzat de forma democràtica.

6.1.6 L'eclosió del debat polític: les eleccions del 15 de juny de 1977

El viatge iniciàtic que la premsa de Barcelona fa durant la transició viu el seu moment culminant – si més no, el primer punt i seguit important- amb la campanya i les eleccions a Corts espanyoles del 15 de juny de 1977. Després de 36 anys de dictadura en què no es podia fer informació política i en què tota la crítica a la gestió pública solia limitar-se a l'administració local (amb subterfugis i missatges amb doble sentit), el periodisme comença un procés particular d'alliberació que ja es pot copsar des del mateix 22 de novembre de 1975 però que pren la seva màxima esplendor davant dels primers comicis lliures des del febrer de 1936. Josep Maria Huertas ho resumia en una frase: '*La política era, després de tants anys de silenci obligat, una porta que teníem ganes de creuar*' (2004: 15).

Aquesta etapa d'eclosió presenta algunes característiques comunes en els 10 diaris que es publicaven:

- Politització de les redaccions: La important irrupció de les qüestions polítiques dins els diaris està estretament relacionada amb un fet que diversos autors han assenyalat com és la politització que experimenten les redaccions dels rotatius de la capital catalana. A les noves generacions de periodistes, més sensibilitzades amb el compromís social i polític de la professió, cal afegir-hi la conversió gairebé unitària que experimenten els professionals més veterans. Tampoc cal oblidar l'important paper que va jugar el Grup de Periodistes Demo-

---

504 *L'Avui* i *Solidaridad Nacional*, no van sumar-se a la vaga fins el dia 23.

505 *Solidaridad Nacional* i *El Noticiero Universal* van acabar la vaga un dia abans, el 27 d'abril.

cràtics⁵⁰⁶ i la renovada Associació de la Premsa de Barcelona⁵⁰⁷ tant en la presa de consciència dels periodistes del rol que havien de jugar en el procés de canvi de règim com en la defensa dels professionals i dels seus drets laborals. Barrera sosté en aquest sentit que ‘(...) *entre la clase periodística tuvo lugar una conversión, incluso conversión en masa podría decirse, de profesionales de la información que, habiéndose destacado o habiendo sin más defendido los principios y la política del régimen anterior, pasaron a engrosar las filas de los “nuevos demócratas” con mayor o menor fervor, según los casos*⁵⁰⁸ (1995: 452).

- Els casos aïllats de combativitat individual i clandestina al règim que van dur a terme alguns periodistes van deixar pas a una professió més organitzada com a col·lectiu professional i també més polititzada. S'emmarca en aquest procés la primera manifestació pública autoritzada, el 18 de març de 1976, protagonitzada pels periodistes de Barcelona que protestaven per l'empresonament de Josep M. Huertas i que duia per lemes ‘*Som periodistes, no confidentes*’ i ‘*Que nos dejen ser periodistas*’ (Guillamet, 1996: 147) (Huertas, 2004: 15). El periodista Agustí Pons considera que els professionals que pertanyien al Grup Democràtic de Periodistes tenien un pes específic dins les redaccions dels diaris de Barcelona: ‘*Ells eren els únics que podien fer d'enllaç entre les forces polítiques fins aleshores clandestines que estaven emergint a la superfície i els directors i, fins i tot, els empresaris de premsa*’ (2004: 165). Aquest valor afegit feia d'aquests professionals un recurs dels directors i empresaris dels periòdics no només per saber què havia succeït en certs ambients de la oposició sinó també per conèixer quins moviments polítics s'estaven duent a terme, dades que podien arribar a influir en la orientació del diari i que els periodistes amb més lligams amb els polítics podien facilitar (Pons, 2004: 165). Tanmateix, aquesta activitat ideològica a les redaccions no sempre serà ben rebuda pels editors dels diaris; com a exemple, tan sols cal recordar que durant aquests mesos de 1977 el *Diario de Barcelona* vivia uns temps ben convulsos a causa de les diferències ideològiques

---

506 ¼ part dels 401 periodistes que formaven part de l'Associació de la Premsa de Barcelona estaven organitzats en el Grup Democràtic de Periodistes. Creat l'any 1966 i autodissolt el 1976 per l'arribada dels sindicats democràtics, el Grup es va significar per la defensa dels professionals (Huertas, 2004: 12).

507 Amb l'arribada a la junta directiva de l'Associació de la Premsa de Barcelona de nous periodistes, l'entitat no només es va renovar sinó que va deixar enrera el seu conformisme i va impulsar iniciatives com la demanda d'amnistia dels presos o la rehabilitació de periodistes que havien estat víctimes de represàlies (Guillamet, 1996: 146)

508 Barrera destaca, no obstant, la importància d'aquests “periodistes conversos”: “*Pero al mismo tiempo no debe olvidarse que, independientemente del juicio ético que estas actuaciones puedan merecer, estos “conversos” también facilitaron con su actitud el proceso pacífico hacia una democracia*” (1995: 452).

entre redacció i empresaris.⁵⁰⁹

- La politització de la professió també reunia el caràcter més controvertit de l'assumpte com era la militància dels propis periodistes en els partits polítics que anaven apareixent – o reapareixent- a l'arena pública. Huertas, citant el periodista Antoni Ribas, situa en uns 40 els periodistes de Barcelona que, l'estiu de 1976, estaven afiliats al PSUC. Tot i que la militància dels periodistes era una qüestió sobre la qual no es parlava i fins i tot s'amagava per por a represàlies, és sabut que tots els partits, des del PSC a Unió Democràtica, tenien militants entre els professionals dels mitjans de comunicació de la ciutat.⁵¹⁰ Fins i tot, dins les redaccions de la premsa falangista s'hi trobaven periodistes militants de forces de l'oposició: de tretze redactors en plantilla al diari *La Prensa*, n'hi havia un del Partit dels Treballadors d'Espanya, un del PSUC, quatre independents, tres falangistes i la resta sense filiació però demòcrates, una situació que també es reproduïa a *Solidaridad Nacional* amb una redacció que, majoritàriament, era prodemocràtica (López, 2004: 45).

-Presca de partit implícita: malgrat aquesta profunda politització tant de les redaccions com dels mitjans, no hi haurà cap rotatiu que demani obertament el vot per una candidatura concreta durant la campanya.⁵¹¹ Cada diari apostarà clarament per una tendència ideològica o directament per una formació però això no es traduirà en cap ocasió en una petició explícita de vot cap a unes sigles. La majoria de periòdics coincidiràn a destacar que no és la seva missió demanar el vot i com a màxim el que fan és assenyalar, via editorials, en quin espectre ideològic se situen. Tanmateix, l'anàlisi de les informacions publicades permetrà descobrir, sense massa dificultat, quina és l'aposta preferencial de cada rotatiu. Aquesta presca de partit implícita serà un tret característic de la premsa catalana i espanyola no només

---

509 Veure punt 4.2.1.

510 'Si el PSUC tenia Antoni Ribas, Andreu Claret i d'altres que no havien sortit a la llum (Enrique Arias Vega, José Luis Erviti, Georgina Cisque, Manuel Campo Vidal, Carles Esteban, Carles Pastor, Manuel Vilaseró...), el PSC, tot i ser un partit més recent, comptava amb d'altres (Jaume Guillamet, Josep Maria Sòria, Xavier Roig, Màrius Carol, Pere Oriol Costa, jo mateix [Josep M. Huertas]). Més va costar conèixer els periodistes de Convergència Democràtica de Catalunya, com ara Josep Maria Ureta, Jesús Conte i Antoni Plaja Mateu. Montserrat Minobis es bellugava al voltant d'Unió Democràtica de Catalunya i Humbert Roma era conegut com a militant del Partit del Treball' (Huertas, 2004: 16).

511 Tan sols un diari gosarà suggerir el vot per una opció política concreta, i serà dos mesos abans d'iniciar-se la campanya: serà l'*Avui* amb un editorial del 17 d'abril de 1977, *Cal guanyar*, en què vincularà la victòria de Catalunya amb el triomf d'una coalició unitària catalanista com la que en aquell moment començaven a forjar Convergència Democràtica de Catalunya i Esquerra Democràtica de Catalunya. Aquest editorial es fa ressò del míting que aquestes formacions havien celebrat el dia abans al Palau d'Esports de Montjuïc i ho relaciona amb aquesta unitat i victòria necessàries.

durant la transició sinó durant tot el període democràtic fins arribar a l'actualitat.⁵¹²

- Politització temàtica: les ànsies per començar a fer un periodisme integral que també inclogués l'anàlisi i la opinió política queden demostrades amb el fet que més de la meitat dels editorials publicats durant aquests dies, el 57% dels articles d'opinió i el 16% de les notícies, tracten de forma explícita sobre política.⁵¹³ Si a tot això s'hi suma l'estreta relació existent entre periodistes i partits polítics i una llibertat de premsa *de facto* cada cop més evident (i des d'abril de 1977 també *de iure* amb la derogació de l'article 2 i 69 de la Llei de Premsa i Impremta de 1966) no sorprèn que les qüestions polítiques, més enllà de l'interès que per se aixecaven entre la ciutadania, rebes-sin una cobertura especial i més intensa encara.
- La premsa mediadora: aquest interès preeminent per la política i els polítics es posa clarament de manifest amb la campanya electoral de les eleccions legislatives, les primeres que se celebraven des de les del 16 de febrer de 1936, tal i com s'afanyaran a recordar diversos mitjans, sobretot els situats més a l'òrbita de l'esquerra. Ja des de mateix moment de la seva convocatòria, el 15 d'abril de 1977, els diaris s'abocuen en la seva cobertura; un interès informatiu que es convertirà gairebé en majoritari durant el mes de juny. Les pàgines de la majoria de diaris demostren l'esforç per apropar la política a la ciutadania a través d'un desplegament informatiu sense precedents en els darrers 40 anys, amb la publicació de suplementos electorals, seccions monotemàtiques sobre els comicis, articles d'opinió de les principals candidatures que concorren i editorials en què es desgranen els programes, ideologies i objectius de les diferents opcions. De nou, és un exemple clar de la funció mediadora dels mitjans de comunicació, en aquest cas entre la classe política i l'electorat.
- Funció didàctica o orientadora: Tanmateix, no es tracta tan sols d'un exercici de mediació. La voluntat evident de fer més propera i amena la política permet parlar de nou d'un periodisme polític de servei o d'orientació política,⁵¹⁴ un gènere àmpliament conreat abans de la Guerra Civil que durant la transició tornarà a tenir autors de referèn-

---

512 En aquest sentit, és interessant recordar la polèmica que l'aleshores candidat a la presidència de la Generalitat pel PSC, Pasqual Maragall, va desfermar en demanar als mitjans de comunicació privats que fessin explícita la seva demanda de vot per una o altra formació, seguint l'exemple dels diaris nord-americans que així ho fan. La petició, tanmateix, no va ser ben rebuda per la majoria de capçaleres que han seguit sense prendre partit de forma explícita.

513 Veure capítol 5 d'aquesta tesi.

514 Casasús defineix la tradició catalana del periodisme d'orientació com 'la modalitat que empra els gèneres d'opinió, i més particularment l'article, per guiar els lectors fidels davant dels reptes de cada dia. Els periodistes d'orientació són una mena d'oracle per a una societat que diposita en ells la confiança. Són els consellers públics de cada moment històric' (2007: 95).

cia com Joan Fuster, Ramon Barnils, Manuel Vázquez Montalbán o Joan de Sagarra. De casos n'hi ha diversos: sobretot, una gran quantitat d'articles d'opinió on els autors aportaran elements per tal que els lectors puguin decodificar el discurs polític de cada formació i, d'aquesta manera, tinguin unes pautes d'ajuda per destriar les opcions polítiques a l'hora d'anar a les urnes. La novetat d'aquest periodisme d'orientació és que, a banda de les peces d'opinió, també des del gènere purament informatiu es busca guiar el futur elector: tots els rotatius publiquen textos en què es descriu el perfil, la ideologia o el programa candidatura per candidatura que es complementen amb incipients infogràfics on es mira d'explicar als lectors quins passos han de seguir a l'hora de dipositar el seu vot.⁵¹⁵ El diari que de forma més significativa compleix aquesta funció de servei (en la seva vessant més didàctica) és el *Catalunya Express*. Són vàries les iniciatives que el vesperí posa en pràctica: organitza una travessa electoral entre els lectors per tal d'encertar qui guanyarà les eleccions i quants diputats traurà cada partit; des d'un mes abans de la celebració dels comicis engenga un compte enrera electoral que acompanya amb articles de fons sobre els comicis;⁵¹⁶ o publica, el 14 de juny de 1977, en un to de diari sensacionalista, un pòster central amb un grup de noies que només vesteixen roba interior i samarretes de les principals candidatures que concorren. També el Correu fa alguna iniciativa curiosa: organitza, l'1 de juny de 1977, el primer debat electoral entre els diferents candidats; o publica cada dia en portada unes butlletes que, sota el títol "*Oiga, señor candidato*", pretenen que el lector les retalli i les envii al diari formulant preguntes als polítics. En un estil diferent, i deslligat de les eleccions tot i que també amb vinculacions polítiques, el diari *Avui* promou una campanya de recaptació de diners per tal de construir un monument al president Francesc Macià.

- Pluralisme polític: si bé cada rotatiu apostarà clarament per un partit o per uns posicionaments ideològics, les pàgines dels diaris informaran de l'actualitat de moltes de les formacions que es presenten. Aquesta cobertura també es podrà comprovar a les pàgines d'opinió, que alguns diaris convertiran en fòrums d'exposició de plantejaments polítics que no sempre coincidirán amb la línia oficial del mitjà. En tractar-se dels primers comicis en 41 anys i, per tant, sense uns referents massa clars sobre quines seran les formacions que aconseguiran

---

515 Un dels casos més paradigmàtics és l'infogràfic que ocupa tota la portada en gravat al buit del dia 14 de juny de 1977 que *La Vanguardia Española* dedica a explicar als lectors, pas per pas, com votar i que duu per títol "*Cómo votar en las elecciones de mañana*".

516 Una de les seccions més celebrades portava per títol "*Todo lo que usted quería saber de las elecciones y no se atrevía a preguntar*", que apareixerà durant tota la campanya i fins i tot un cop ja s'hagin fet els comicis.

representació (més enllà de les tendències que apuntaven les enquestes) serà curiós comprovar com alguns partits (d'una i altra banda dels eixos ideològics) tindran una sobrerrepresentació mediàtica que no es traduirà en resultats a les urnes. Alguns exemples en són la Federación Demócrata Cristiana⁵¹⁷ o la Candidatura d'Unitat Popular Socialista (CUPS)⁵¹⁸, que van tenir una àmplia presència als mitjans però que, en no aconseguir cap diputat, acabaran desapareixent.

•Les preses de partit durant la campanya

El 2 de juny de 1977, pocs dies després d'iniciar-se la campanya per les eleccions, els diaris es fan ressò de la dimissió del president de les Corts, Torcuato Fernández Miranda, que considera esgotat el seu mandat per la convocatòria d'eleccions, tal i com – al seu entendre – estableix la Llei per a la Reforma Política. Aquesta decisió té diverses interpretacions: des de *Diario de Barcelona* es fa un repàs biogràfic del personatge i s'insisteix en el seu passat franquista que, per aquest rotatiu, l'invalida per seguir com a polític en un sistema democràtic. En canvi, tant *La Vanguardia Española* com *TeleXpres* elogien el pas que ha fet Fernández Miranda tot i que mentre que el diari de Godó considera que l'expresident de les Corts ha tingut un paper clau en el procés de canvi, el vesperí li reconeix el pas que ha fet de dimitir – i no tant la trajectòria política – una actitud que, segons s'apunta des de la línia editorial del diari, hauria de ser seguit per tots aquells que van ostentar càrrecs de responsabilitat durant la dictadura.

Però on realment es pot copsar la pluralitat i heterogeneïtat ideològica de la premsa de Barcelona és en el debat polític sobre la configuració de les noves Corts i el nou govern espanyol. Només en un punt coincideixen tots els diaris: fomentar la participació. Cada periòdic dedica articles, editorials i notícies a explicar la importància d'anar a votar i a fer crides a la participació (en línia amb el periodisme didàctic). Tot i així, també hi ha diferències, ja que mentre que *TeleXpres* demanarà que no s'exageri amb l'alarma sobre una possible abstenció alta, *Solidaridad Nacional* criticarà obertament els abstencionistes.

A partir d'aquí, la divisió dels diaris respecte les opcions polítiques electorals oferirà un panorama que es pot agrupar en quatre blocs, segons la inclinació del vot que suggereixen als seus lectors a través dels seus editorials:

- Votar partits antifranquistes: *Diario de Barcelona* i *Mundo Diario*. Els dos diaris presenten una visió maniqueïsta de la política espanyola: o

---

517 Coalició electoral que reunia la Izquierda Democrática de Joaquin Ruiz-Giménez i la Federación Democrática de José María Gil Robles. No aconseguiran representació a les eleccions i el partit desapareixerà.

518 Es tractava d'una candidatura impulsada pel Moviment Comunista, de tendència maoïsta, que es va presentar a les eleccions de 1977 sense obtenir cap diputat.

es vota franquisme o antifranguisme; o democràcia o autoritarisme. És el diari del Grup Mundo el més explícit en aquest sentit amb la publicació d'un editorial el dia 15 de juny de 1977 que ocupa tota la portada i que amb el titular de “*Si Franco viviera...*” fa un exercici de política ficció reflexionant sobre com seria Espanya i Catalunya si Franco encara estigués viu, per acabar demanant que, es voti el que es voti, sigui un vot antifranguista.

- Votar partits catalanistes: *El Correo Catalán*, *TeleleXpres*, *Avui* i *Catalunya Express*. Els quatre diaris coincideixen a demanar que els partits que surtin escollits defensin el retorn de les institucions catalanes.
- Votar moderació i centre: *La Vanguardia Española*, *Solidaridad Nacional* i *La Prensa* recomanen defugir dels extremismes i buscar partits que siguin moderats. El matutí falangista posa l'accent en què no es pot fer marxa enrera en la democratització però a la vegada tampoc es pot desmembrar Espanya i per tant cal buscar formacions que no tinguin por de parlar d'Espanya (i no facin servir el terme Estat espanyol) i que facin polítiques per a tot el territori.⁵¹⁹
- No votar l'esquerra ni el comunisme: *El Noticiero Universal* es mostra molt crític amb l'esquerra i demana fer un front comú contra el comunisme. Fins i tot arriba a relacionar un possible govern socialista amb els règims totalitaris de l'est d'Europa.⁵²⁰ En un editorial previ a la campanya⁵²¹ dividirà les eleccions entre les forces que ho volen nacionalitzar tot i acabar amb la propietat privada i les que volen la pau i la convivència, tot i que no especifica quins partits representen cada opció.

Aquestes posicions ideològiques, que s'extreuen a partir de l'anàlisi – principalment- de textos editorials, es veuen perfectament corroborades (i en algun cas, clarificades i concretades) a partir de l'estudi ressenyat de la resta de peces publicades al diari, sobretot pel què fa a la cobertura informativa (o els significatius silencis informatius) que cada mitjà destina a les principals formacions polítiques. La característica d'una presa de posició partidista no explícita, dóna al gènere informatiu una rellevància molt important ja que és on es pot conèixer realment l'aposta política de cada mitjà, això sí, a través d'una interpretació entre línies (habitualment molt evident). Novament, els posicionaments partidistes respondran a la lògica dels eixos dreta-esquerra i catalanista-espanyolista configurant-se sis blocs:

---

519 Editorial (12/06/1977), Programas y actitudes electorales, *Solidaridad Nacional*; Editorial (15/06/1977), El espíritu del 15 de junio, *Solidaridad Nacional*.

520 Editorial (9/06/1977), Estatut sin hoz ni martillo, *El Noticiero Universal*.

521 Editorial (12/04/1977), Ahora, elecciones, *El Noticiero Universal*.

- Especial cobertura al PCE: *Diario de Barcelona* i *Mundo Diario* coincidirán en una atenció preferencial a les forces d'esquerra i, principalment, al Partit Comunista i, en segon terme, al PSUC. Aquesta predilecció comunista es deixa veure en la cobertura dels actes i mítings, en un nombre més elevat de notícies sobre aquesta formació (textos que, generalment, obriran secció o tindran un espai preferent) i també en la publicació de multitud d'articles d'opinió de polítics d'aquestes formacions: Ramon Tamames, Alfons Comin, Rafel Ribó, Manuel Vázquez Montalbán, Jordi Solé-Tura, entre d'altres. Però, sobretot, en un aire favorable que respiren les peces dedicades a parlar del PCE. A tall d'exemple, el relat que el Brusi fa de la intervenció de Santiago Carrillo a TVE ('segura y contundente, dando la imagen precisa de lo que es ahora el PCE'⁵²²) o la crònica que *Mundo Diario* fa del darrer míting del partit abans de les eleccions on, segons el rotatiu, hi assisteixen 300.000 persones. La resta de forces d'esquerra, principalment la coalició al senat de l'Entesa dels Catalans, però també el PSC-PSOE, la coalició d'Esquerra de Catalunya⁵²³ o fins i tot la Candidatura d'Unitat Popular Socialista (CUPS) també gaudirà d'una atenció important si bé secundària. Menys sort tindrà el Pacte Democràtic, sense massa visibilitat i, fins i tot en el cas de *Mundo Diario*, acusat de llençar 'palos a las opciones directamente competitivas'. Una crítica que des d'altres mitjans s'efectuarà amb molta més duresa.
- Especial cobertura a PSC i PSUC: *TeleXprés* i *Catalunya Express* mantindran una línia informativa molt similiar a la del Brusi i *Mundo Diario*. La diferència bàsica raurà en què l'atenció se centrarà en aquells partits que conjuguen el doble eix ideològic esquerra-catalanisme; això és, bàsicament, PSC, PSUC i l'Entesa dels Catalans. La vinculació que aquests mitjans fan entre aquests partits i el retorn de les institucions del país queda ben palesa en l'afirmació que es pot llegir en una peça informativa del *Catalunya Express* on s'indica que el primer pas per la tornada de Tarradellas 'lo podría constituir el que la coalición del PSC fuese la que más candidatos lograse',⁵²⁴ afirmació que s'efectua el propi 15 de juny, en plena jornada electoral!
- Especial cobertura a Pacte Democràtic i Esquerra de Catalunya: *El Correo Catalán* i *l'Avui* seran els màxims exponents d'una aposta informativa per les formacions essencialment catalanistes, principal-

522 El último asalto de la campaña electoral en RTVE, (14/06/1977), *Diario de Barcelona*.

523 La cobertura que en diversos mitjans tindrà aquesta coalició, formada per Esquerra Republicana (encara sense poder-se presentar amb les seves sigles per no estar legalitzada), Partit del Treball i Estat Català, es veurà molt afavorida pel fet que sabran enarborar la bandera del retorn de Tarradellas. Els mítings d'aquesta coalició, en molts casos, seran narrats més en clau de clam per la restauració de les institucions que no pas com a proposta electoral.

524 Tarradellas puede volver este mismo mes (15/6/1977), *Catalunya Express*.

ment el Pacte Democràtic i l'Esquerra de Catalunya. *'La Monumental resultó insuficiente para albergar a los miles de enfervorizados simpatizantes del Pacte que se dieron cita'* indicarà el Correu el 14 de juny en una de la múltiples notícies dedicades a aquesta coalició. L'aposta d'aquest diari pel Pacte serà evident tot i que no sectària ja que també donarà veu i rellevància a Unió del Centre i la Democràcia Cristiana, Esquerra de Catalunya, PSC, PSUC i, fins i tot, la CUPS (allunyada ideològicament del diari des de l'òptica de l'eix dreta-esquerra, però més propera pel què fa al seu catalanisme). *L'Avui* coincidirà en aquesta cobertura general a les formacions catalanistes però amb especial èmfasi també al Pacte i l'Esquerra i amb una atenció més acurada sobre PSC i PSUC. N'és un exemple paradigmàtic la peça en què es fa balanç dels darrers actes electorals abans de les eleccions i on destaca, per una banda, que el Pacte *'va acollir una de les més grans gernacions en un acte d'afirmació catalana extraordinari'*, mentre que el míting d'Esquerra *'ultrapassà la mera convocatòria d'una coalició de partits per arribar a ser una manifestació de catalanista per demanar l'Estatut d'autonomia i el retorn del president'*.⁵²⁵

- Especial cobertura a la UCD, AP, UCDC i Federació Demòcrata Cristiana: tot i que *La Vanguardia Española* és, segurament, el diari de Barcelona que més difícilment es pot classificar com a proper a un o altre partit, el cert és que la cobertura mediàtica (a través d'editorials, articles d'opinió i, sobretot, atenció informativa) de les formacions de centre-dreta (sobretot, espanyoles) destaca per sobre de la cobertura que dispensa a les forces d'esquerra. Com a exemple, es pot destacar el fet que qualifiqui de 'gran mitin' l'acte que AP organitza per cloure la campanya al Poble Espanyol.⁵²⁶ La poca atenció a les forces d'esquerra encara es fa més evident quan es tracta de partits comunistes. Això provoca que en els darrers dies de campanya, el diari arribi a dedicar més espai a la cobertura dels actes del Front per a la Unitat dels Treballadors que al propi PSUC. També és significativa l'atenció que efectua al Pacte Democràtic, i més si tenim en compte que el diari de Godó s'havia caracteritzat durant aquest primer any i mig de transició per ignorar i fins i tot menystenir la coalició liderada per Jordi Pujol.
- Especial cobertura a AP i UCD: *Solidaridad Nacional* i *La Prensa* donaran un relleu molt significat al partit governamental, lògic fins a un cert punt tenint en compte que són publicacions de l'Estat, però l'atenció que faran als actes d'AP (que molt sovint apareixeran en

525 Textos de la notícia 'Demà les votacions', que ocupa la portada de l'exemplar del 14 de juny de 1977.

526 Menys els diaris falangistes, *La Vanguardia español* i *El Noticiero Universal*, la resta de mitjans assenyalen que l'acte d'AP a Barcelona va ser un rotund fracàs.

portada o obriran la secció de política i tindran molt més espai que la resta de formacions) i, sobretot, els elogis cap al partit de Fraga seran molt evidents.

- Especial cobertura a AP: l'anàlisi de les informacions polítiques durant la campanya d'*El Noticiero Universal*, que manté una certa neutralitat partidista en els seus editorials (on defensa més l'anticomunisme que un partit concret), permet comprovar com aquest rotatiu aposta de forma clara per Alianza Popular: notícies en portada, obertura de seccions, molta més atenció que altres partits i, sobretot, un tracte elogiós i una defensa fèrria del partit. Prova d'això és la crònica que es fa del darrer acte electoral dels populars a Madrid on s'indica que el recinte estava '*abarroado hasta la bandera*' i s'afegeix que això és un '*éxito que abre una ancha ventana a la esperanza en cuanto a los resultados que puede obtener mañana en la lucha electoral*'. La peça també amaga una reivindicació ideològica d'*una derecha que a menudo, lo que no deja de ser un error, se pretende ignorar o menospreciar, pero que aquí está*'.⁵²⁷ O la peça, teòricament neutral, publicada el mateix dia dels comicis on diu que els polítics populars són '*maduros, experimentados, con conocimientos de poder*'. Notícies que exemplifiquen prou bé el to general que el diari manté durant la campanya. En aquest sentit, també és destacable el fet que *El Noticiero Universal* inclogués, durant tota la campanya, una pàgina sencera de publicitat d'Alianza Popular maquetada igual que la resta del diari, fet que induïa a la confusió.

L'anàlisi del discurs de les peces de narració permet trobar consensos no només a favor de certes sigles sinó, i molt especialment, en contra.

- Cobertura negativa d'AP i UCD: de forma molt generalitzada, *Diario de Barcelona*, *El Correo Catalán*, *TeleXprés*, *Mundo Diario*, *Avui* i *Catalunya Express* publicaran desenes de notícies informant sobre incidents, actes violents, conductes caciquils i presumptes irregularitats electorals que sempre tindran com a protagonistes membres de la UCD i, principalment, d'AP. També es posarà l'accent en la incapacitat d'ambdues formacions d'omplir els mítings (*TeleXprés* indicarà que la UCD tenia problemes per '*llenar mínimamente los locales en los que ha desarrollado sus actos*') en contraposició a unes formacions d'esquerres que abarroaven tots els recintes. La campanya negativa cap a la formació de Fraga, més intensa encara, es basarà en la publicació de peces alertant sobre tupinades electorals, intents de manipular vots, actes i declaracions de campanya durant la jornada de reflexió i, fins i tot, atacs violents cap a membres d'altres formacions.

---

527 Las próximas elecciones deben ser ordinarias (14/06/1977), *El Noticiero Universal*.

Sense oblidar la vinculació constant que es farà d'AP amb el franquisme i que resumeix molt bé aquesta frase d'una notícia de Catalunya Express: *'si usted cree que con Franco se vivía mejor, vote AP'*.⁵²⁸

- Cobertura negativa d'UCD: paradoxalment, les notícies d'*El Noticiero Universal* traspuen molta més càrrega negativa cap a la formació de Suárez que no pas cap a les forces d'esquerra (al contrari del que s'explicita en els editorials), talment com si es veiés el centrisme com l'enemic electoral a batre. Així, les referències negatives cap al partit governamental seran constants: *'UCD no se ha aclarado'* o la indicació irònica que Suárez es votarà a sí mateix perquè *'la indecisa democracia necesita un Gobierno indeciso presidido por un hombre sin demasiada decisión'*,⁵²⁹ en són exemples clarificadors. En canvi, més que criticar l'esquerra (com si que farà en la línia editorial i en peces d'opinió), informativament la menysté.
- Cobertura negativa del PSC-PSOE i del PCE i PSUC: *Solidaridad Nacional* i *La Prensa* abanderaren la crítica a les formacions d'esquerra. El motiu principal, que és coincident, és la temença que un govern d'aquests partits encara enfonsaria més l'economia: *'El triunfo socialista retraería las inversiones americanas'*, titulava el matutí falangista el 14 de juny, dia en què publicava una entrevista al president de la Cambra de Comerç, Ribera Rovira, que alertava amb un contundent *'No al marxismo'*.⁵³⁰ Els dos diaris exfalangistes, a més a més, faran una atenció mínima als actes dels partits d'esquerra i els posaran en un calaix de sastre informatiu compartint espai amb formacions franquistes com Fuerza Nueva o Alianza 18 de julio.
- Cobertura negativa del Pacte Democràtic: tot i que la crítica a la coalició liderada per Jordi Pujol serà molt menor que les fins ara analitzades, cal assenyalar que algunes publicacions de signe ideològic divers, com *La Vanguardia Española*, *TeleExpres* o *Mundo Diario*, carregaran veladament contra aquesta coalició. A banda de la poca cobertura mediàtica que els oferiran, des del diari de Godó se'ls retraurà els mals resultats del centre-dreta català: *'El empecinamiento de CDC de seguir su propio camino en el tema catalán (un camino no tan propio por cuanto se ha aliado con Esquerra Democrática, los socialistas de Pallach y otros) ha imposibilitado también una opción catalanista sólida, fuerte y unida'*.⁵³¹ En canvi, les crítiques dels diaris d'esquerra cap al Pacte vindran pel fet que, segons ells, en els últims dies de campanya la coalició va trencar l'acord tàcit de no agressió entre les formacions democràtiques.

---

528 Si aún no sabe a quien votar (14/06/1977), *Catalunya Express*.

529 Retablillo (14/06/1977), *El Noticiero Universal*.

530 Aquesta peça era reproduïda aquell mateix dia per *La Prensa*.

531 Text inclòs a *'Canyellas: Suárez ha irrumpido en el panorama político usurpando el centro'*, publicat el 16 de juny de 1977.

•Les posicions davant dels temes de debat

La premsa reflecteix la pluralitat que impregnava la política catalana i espanyola d'aquells moments. El següent quadre resumeix la opinió expressada, principalment, a través dels editorials dels diaris⁵³² dels principals temes⁵³³ que bullien durant la campanya electoral:

- L'Estatut d'autonomia i el debat sobre si calia recuperar el text de 1932 o calia fer-ne un de nou en el benentès que tots els diaris parteixen de la premissa prèvia que Catalunya ha de tenir un Estatut.
- El retorn de les institucions catalanes i la tornada, o no, del president de la Generalitat a l'exili, Josep Tarradellas; també es parteix del lloc comú compartit per tots els diaris que la demanda d'institucions és legítima.
- La situació econòmica i les possibles solucions: debat sobre la urgència de les mesures que cal prendre i el suport o no a una economia de mercat.
- El debat sobre si les Corts que s'escollien el dia 15 de juny havien de ser constituents o no.
- El model d'estat: autonomia, centralisme, federalisme.
- Quina línia ideològica era la més adequada per tal de dirigir el govern espanyol.
- Altres qüestions:⁵³⁴ la convocatòria d'eleccions municipals, l'amnistia, etc.

Quadre 28 (1a part)

	DB	CC	LV	NU
Estatut	Derogar el decret de Burgos de 1938 i elaborar amb urgència un nou Estatut	Recuperar l'Estatut.	Demana el retorn de l'Estatut.	L'Estatut de 1932 no té validesa avui. Que se'n faci un de nou que aprovin les Corts espanyoles.
Retorn de Tarradellas	Retorn immediat com a president	Reclama el retorn per consolidar l'autonomia		No ha de tornar com a presi perquè no té legitimitat

532 En el quadre no s'ha inclòs *La Prensa* ja que, per una banda, durant la campanya electoral només va publicar un sol editorial d'on és impossible d'extreure la opinió del rotatiu de totes les qüestions plantejades. Però principalment perquè la seva línia ideològica que es pot entreveure a través de les peces de narració i els articles d'opinió, coincideix 100% amb *Solidaridad Nacional*.

533 Els temes s'han escollit en funció de les qüestions de debat electoral sobre les quals un volum considerable de diaris expressava la seva posició.

534 Apartat en què s'inclouen temes de debat que, si bé no tracten tots els diaris, sí que tenen rellevància de cara a conèixer el posicionament dels rotatius que en mostren la seva opinió.

Institucions catalanes	Retorn immediat i, mentrestant, crear institucions provisionals	Recuperar institucions	Retorn de les institucions amb tranquil·litat. Mentre es negocia, demana la creació d'una mancomunitat.	Demanda legítima
Economia	No seguidisme d'EUA; distribució equilibrada de la càrrega que suportaran les mesures econòmiques; pacte social	Fer front amb urgència la crisi econòmica	Tema prioritari dels partits. S'han de prendre mesures dràstiques per implementar durant dos anys. Mesures que signifiquin sacrificis per igual. Economia de mercat	Prioritat del nou govern
Funció de les Corts	Constituents	Constituents	No es pronuncia	Constituents
Vot	Votar programa. Explícitament, demana el vot per la candidatura conjunta catalanista al Senat.	Vot catalanista moderat	Vot de la moderació	Moderació
Model d'estat	Autonomia. Rebuig a la independència.	Autonomia	Autonomia i no centralisme	Unitat amb cert poder regional
altres	Convocatòria immediata d'eleccions municipals.			Considera que les eleccions municipals són més importants que les generals és treure la democràcia orgànica dels ajuntaments. Critica que es demanin de forma anticipada

Quadre 28 (2a part)

	SN/LP	TE	MD	AV	CE
Estatut	Que se'n faci un de nou que aprovin les Corts	Revocar decret 1938 i recuperar estatut 1932	Derogar decret de Burgos	Retorn Estatut 32 i derogar decret 38	Que se'n faci un de nou que aprovin les Corts
Retorn de Tarradellas	Li reconeix que és l'únic interlocutor català vàlid			Retorn Tarradellas; ell ostenta la repre del país i a ell li correspon negociar	

Institucions catalanes		Recuperar les institucions a través dels representants catalans	Retorn de la Generalitat i les institucions	Reinstaurar la Generalitat	Recuperar immediatament les institucions
Economia	Prioritari. La població està més preocupada per l'economia que per qüestions polítiques o autonòmiques.	Lamenta que els partits no hagin fet propostes més concretes. Critica les mesures econòmiques del govern pel què fa a turisme. Crític amb l'economia de mercat			
Funció de les Corts	No considera rellevant que siguin constituents	Constituents	Constituents	Constituents	Constituents
Vot	Partits moderats i de centre, que facin una política per a tota la "nació" espanyola (exclou, per tant, partits només catalans).	Votar programa	Antifranquista	Catalanista democràtic i popular	Opcions que vulguin recuperar l'Estatut i les institucions
Model d'estat	No es pronuncia	Federalisme o autonomia; no centralisme ni separatisme	Autonomista	Autonomista	Autonomista
altres		Amnistia i legalització tots els partits	Amnistia		Reconèixer jurídicament Catalunya

• La valoració de la campanya

La divisió de la premsa no es refereix, només, en el vessant ideològic. El propi funcionament de la campanya electoral provoca la reacció crítica i a voltes irada d'uns, i l'aplaudiment d'altres:

- Crítics amb la campanya electoral: *Diario de Barcelona*, *TeleXpres*, *Mundo Diario* i *Avui* lamenten la manca d'igualtat de mitjans entre les forces d'oposició i la UCD a l'hora de fer campanya. Acusen el partit de Suárez d'utilitzar l'aparell de l'Estat en benefici electoral propi. Creuen que els ciutadans no han tingut prou formació ni informació política. Curiosament, només l'editorial de l'*Avui* del 15 de juny criticarà el fet que no totes les forces polítiques catalanes s'han legalitzat de cara als comicis.⁵³⁵

⁵³⁵ Esquerra Republicana de Catalunya no es va poder presentar amb les seves sigles ja que no va ser legalitzada fins l'any 1978.

On tampoc hi haurà unanimitat serà en el balanç a la cobertura electoral per part de TVE: mentre que el Brusi i *Catalunya Express* lamentaran la poca equanimitat en el tractament dels diferents partits i la imatge que s'ha donat de Catalunya, el Correu apuntarà que TVE ha donat espai a la llibertat, una visió que també compartirà *Solidaridad Nacional*.

- Elogis a la campanya electoral: *Solidaridad Nacional* i *La Vanguardia Española* coincideixen a valorar positivament el comportament del govern, oposició i ciutadans durant els dies de campanya. Tot i així, el diari de Godó també lamentarà la poca formació de la ciutadania després de tants anys de dictadura.

La memòria històrica també serà un debat ben viu durant la campanya electoral. Es reobre a les pàgines dels diaris la vella polèmica sobre les dues Espanyes (la conservadora i la d'esquerres). Els rotatius buscaran referents històrics com a advertiment al què pot succeir segons com es resolguin les eleccions. De nou, les cites històriques seran contraposades:

- Franquisme: *Diario de Barcelona*, *El Correo Catalán*, *TeleXpres*, *Mundo Diario*, *Avui* i *Catalunya Express* situen els referents històrics negatius en el franquisme per tal de recordar tot el que es va perdre durant la dictadura. Tot i així, se citen aquests episodis amb molt poca freqüència i, sovint, se'n parla de forma implícita. En canvi, els referents a la II República són sempre positius i tots aquests diaris (inclosa *La Vanguardia Española*) publicaran extensos reportatges recordant tant la jornada com els polítics protagonistes dels comicis de febrer de 1936. Serà una forma metafòrica d'unir, superant el franquisme, la data històrica del 15 de juny de 1977 amb la República.
- II República i guerra civil: tant *Solidaridad Nacional* com *El Noticiero Universal* recuperen de forma negativa i amb certa freqüència episodis viscuts durant la II República per tal de buscar paral·lelismes amb el present: critiquen el caos, el paper del socialisme i comunisme, l'extremisme i la radicalitat o la persecució de la dreta que es va viure durant aquest període històric. El missatge implícit transmès és que tot plegat es podria reproduir segons com vagin els comicis.

On sí que participaran tots els diaris serà en la condemna i el rebuig pels atemptats contra dos agents de la Guàrdia Civil, el 4 de juny, que resultaran morts i contra l'empresari basc Emilio Ybarra que serà assassinat per ETA el 22 de juny després d'estar segrestat. Aquest crim marca un punt d'inflexió ja que, si bé el rebuig és unànime, diaris tan diferents com *Diario de Barcelona*, *La Vanguardia Española*, *Solidaridad Nacional* i *TeleXpres* coincideixen en demanar que no es parli més dels terroristes com a lluitadors del poble o herois nacionals ja que consideren que, després de les eleccions, el poble basc ja ha expressat la seva

opinió a través de les urnes i ja no hi ha un clima de violència institucional per part de l'Estat que pugui justificar més morts.

•Els titulars del dia D

L'anàlisi comparatiu dels titulars amb què cada diari obre l'exemplar del 15 de juny, dia de les votacions, dóna moltes pistes sobre el posicionament i la lectura que els diversos mitjans fan dels comicis:

- *Diario de Barcelona*: 'Abelló pide votar y tener calma'. Les declaracions de l'antic polític d'ERC durant la 2a República apel·lant a la calma i repudiant les aventures (en referència als fets d'octubre de 1934), s'emmarquen en la tradició de periodisme de responsabilitat, de no tensar les coses, tan típic durant la transició.
- *El Correo Catalán*: 'Catalunya elige hoy'. El titular, que s'acompanya d'una gran foto de la plaça de Sant Jaume plena durant una manifestació catalanista, indica molt el tarannà ideològic del mitjà, que aposta per unes votacions que afavoreixin els partits que volen el retorn de les institucions.
- *La Vanguardia Española*: '1931, 1933, 1936. Elecciones: estos eran los políticos de entonces'. El diari de Godó aposta per vincular els comicis amb la tradició republicana, en una portada il·lustrada amb fotos de Lluís Companys, Francesc Macià, Niceto Alcalá Zamora, Francesc Cambó... votant durant les eleccions de l'època republicana.
- *El Noticiero Universal*: 'Gran afluencia'. Titular neutre del diari vespertí que ja avança imatges i informació sobre les votacions al matí.
- *Solidariad Nacional*: 'Hoy habla el pueblo' i subtítol 'Los reyes no votarán. La monarquía representa la totalidad de la nación'. Portada monàrquica i apel·lant a la unitat d'Espanya, vinculant clarament eleccions amb monarquia.
- *La Prensa*: 'España en las urnas'. Titular neutre del vespertí exfalangista.
- *TeleXpres*: 'Voto a la libertad' subtítol 'Catalunya vota en calma en las elecciones de la democracia'. Dos conceptes clau es barregen a la portada del vespertí: el vot per la llibertat (que, en la lògica ideològica del rotatiu implica des de més democratització fins al retorn de les institucions catalanes) i la serenitat.
- *Mundo Diario*: 'Si Franco viviera...'. El rotatiu d'Auger opta per situar un editorial en portada en què apel·la directament a votar antifranquista.
- *Avui*: 'Gutiérrez Mellado, contundent'. Aquest rotatiu posa les declaracions del vicepresident del govern, probablement també per assenyalar la confiança del govern en què tot rutllarà a la perfecció.
- *Catalunya Express*: 'Catalunya vota, después de 41 años y 4 meses'. Un altre titular que crida a superar el franquisme recordant tot el temps en què la dictadura va impedir celebrar eleccions.

•Els resultats electorals

Que el 15J marca un punt d'inflexió en la transició periodística, principalment visible amb un pluralisme ideològic complet i un desacomplexament de les posicions pròpies de cada mitjà, queda encara més corroborat amb la lectura dels titulars de l'endemà de les eleccions. Ara sí que ja no hi ha dubte: la lectura partidista i subjectiva que tots els mitjans fan dels resultats confirma que el sistema comunicatiu català compta amb els ingredients bàsics (llibertat d'expressió i democràcia) que configuren qualsevol espai comunicatiu democràtic contemporani. Però, alhora, el reconeixement que tota la premsa fa dels resultats, siguin o no siguin del seu gust, enllaça amb aquesta voluntat de mantenir la calma, la serenitat i d'actuar com a agents mediadors i responsables.

- *Diario de Barcelona*: 'Catalunya: victoria de la izquierda', subtítol 'Amplísima superperiodicidad de los partidos que reivindican el Estatut'. El Brusi, que opta com a primera notícia per fer una lectura catalana dels resultats, considera que és un triomf de l'esquerra i del catalanisme.
- *El Correo Catalán*: 'España: Suárez por delante' subtítol 'Barcelona: ventaja socialista'. Tot i que dins el text sí que es farà menció a la victòria dels partits catalanistes, el diari prefereix obrir amb el triomf de la UCD.
- *La Vanguardia Española*: 'Asumen toda la responsabilidad que recae sobre sus espaldas' subtítol 'Socialistas de Catalunya'. El diari, que es mostra cautelós a l'hora de parlar de resultats, assumeix clarament la victòria del PSC però no fa, a priori, lectures més àmplies sobre el triomf de l'esquerra en general o de les forces catalanistes.
- *El Noticiero Universal*: 'Triunfo del centro', subtítol 'Mayoría socialista en Catalunya'. Titulars neutres que s'escapen de qualsevol interpretació sobre els resultats com una victòria de les forces catalanistes.
- *Solidariad Nacional*: 'Votación masiva'. Titular neutre. No és fins l'endemà que es titula, clarament i de forma partidista, amb un 'El centro arrolló'.
- *La Prensa*: 'El pueblo fue soberano', subtítol 'Adolfo Suárez, gran vencedor'. Igual que el seu homònim matutí, es fa una lectura estrictament espanyola dels resultats i molt taxativa a l'hora d'afirmar la victòria d'UCD.
- *TeleXpres*: 'Vence la autonomía', subtítol 'Suárez, ganador en toda España, segundo tras el PSC-PSOE en Catalunya'. Clarament, el vesperí veu els resultats com una demanda d'autonomia i com una derrota de la UCD, a Catalunya.
- *Mundo Diario*: 'Los socialistas por delante', 'Le sigue la unión del Centro Democrático y Pacte Democràtic'. Titulars no interpretatius en portada, tot i que en pàgines interiors es faran lectures autonomistes dels resultats. Això sí: la notícia s'analitza des d'una òptica catalanocèntrica.

- *Avui*: 'Ha guanyat Catalunya', subtítol 'Encapçalats per Socialistes de Catalunya, els partits catalans obtenen 36 dels 47 escons del Congrés i 15 dels 16 del Senat'. Pocs comentaris cal fer a uns titulars clarament orientats a llegir els comicis com un clam a favor de l'Estatut.
- *Catalunya Express*: 'Mayoría de izquierdas', subtítol 'Catalunya: los socialistas en cabeza'. El vespertí aposta per també per una anàlisi de resultats amb el focus posat a Catalunya i, clarament, posant l'accent amb la victòria del PSC.

Més enllà de titulars, l'anàlisi dels resultats electorals a tot l'Estat que s'observa a través de les notícies i articles i editorials demostra de nou la divisió en la lectura ideològica que fan els diferents mitjans.⁵³⁶

- *Diario de Barcelona, El Correo Catalán, TeleleXpres, Mundo Diario i Catalunya Express* tot i reconèixer el triomf centrista, destaquen la derrota del franquisme i del centralisme i apunten com una victòria els resultats que ha tret l'esquerra.
- *La Vanguardia Española, El Noticiero Universal, Solidaridad Nacional i La Prensa* posen l'accent en la victòria de la moderació i la centralitat que representa per a ells la Unión del Centro Democrático d'Adolfo Suárez, la formació de dos grans blocs com són la UCD i el PSOE i l'arraconament dels extremismes.

Precisament, aquesta visió dels resultats a Catalunya presenta també una divisió en dos blocs molt semblants:

- Triomf catalanista i dels partits que reclamen l'Estatut: *Diario de Barcelona, El Correo Catalán, TeleleXpres, Mundo Diario, Avui i Catalunya Express* coincideixen en assenyalar que els partits que defensen el retorn de l'Estatut i de les institucions catalanes han triomfat en obtenir el 80% dels diputats que s'escollien al Principat. Destaquen la importància que el PSC i el PSUC hagin assumit les reivindicacions nacionals com a pròpies i aplaudeixen la creació de l'Assemblea de Parlamentaris en la qual tots els diputats catalans electes que volen el retorn de les institucions es reuneixen per fer front comú a Madrid. També critiquen unànimament la lectura que des de Madrid – i des d'alguns diaris catalans- s'ha fet dels resultats en intentar donar la imatge que el catalanisme havia fracassat en considerar que els ciutadans no havien votat el PSC i el PSUC sinó el PSOE i el PCE. Finalment, posen l'accent en els pobres resultats d'UCD a Catalunya i, sobretot, en la debacle que ha sofert AP al Principat.

---

536 Fidel a la seva voluntat de marcar agenda pròpia, i primant la lectura catalanocèntrica dels resultats, l'*Avui* opta per no fer cap anàlisi des d'una òptica espanyola ja que interpreten els comicis en clau estrictament catalana.

- Derrota del catalanisme: *El Noticiero Universal* i *Solidaridad Nacional* consideren que els resultats no s'han d'entendre com una victòria del catalanisme i critiquen que es vulgui imposar als socialistes catalans el rol de defensa de les reivindicacions quan els partits que ho defensaven han fracassat. Aquests rotatius, en canvi, obvien l'anàlisi dels magres resultats d'UCD i AP a Catalunya.
- Triomf de la moderació: Al seu torn, *La Vanguardia Española* es mou entre les dues aigües ja que si bé considera que el triomf dels socialistes es deu a la classe obrera i a la no integració de la immigració, alhora aplaudeix que els socialistes abanderin la defensa de les institucions catalanes. Però posa especial èmfasi en la necessitat d'encarar un procés de canvis, però tranquils: '*Los dirigentes políticos insisten en que las reivindicaciones autonómicas deben negociarlas pacíficamente los representantes elegidos en los comicios*', rebla un dels titulars del dia. El que sí que es destaca és que els magres resultats del centre-dreta català són per culpa de CDC.

• Consensos i desacords després dels comicis

Més enllà de la lectura estricta dels resultats, les eleccions faran aflorar algunes qüestions paral·leles que rebran l'atenció dels mitjans, en alguns casos amb ampli consens, en altres amb profunds desacords:

- Per trobar un aspecte en què tota la premsa de Barcelona estigui d'acord cal recórrer a la figura del rei, un personatge que, com ha quedat demostrat en els períodes anteriors, aconsegueix amplis suports al seu entorn pel fet que personifica tant la voluntat democratitzadora de l'Estat com el control i moderació de les forces armades. En aquesta ocasió els diaris destaquen del monarca:

- La capacitat d'entendre i liderar el procés de canvi a la democràcia.
- La sensibilitat cap a Catalunya i la voluntat de dotar-la d'autogovern.

- Les crides a una jornada electoral serena i, un cop transcorri amb raonable tranquil·litat, les valoracions positives d'aquesta maduresa dels electors i del clima de calma democràtica, seran també constants i transversals en tots els diaris.

- En canvi, la denúncia d'irregularitats o, fins i tot, tupinades electorals (sobretot a les zones rurals de Catalunya, Galícia, País Valencià i Castella) per part d'UCD i, especialment, AP serà molt àmplia i majoritària entre la premsa de Barcelona però no unànime: *Diario de Barcelona*, *El Correo Catalán*, *TeleXpres*, *Mundo Diario*, *Avui* i *Catalunya Express* donaran cobertura a aquestes acusacions que seran obviades completament per la resta de rotatius conservadors.

- Qui tampoc d'unanimitat en els elogis serà el president Suárez i la seva acció de govern. *Diario de Barcelona*, *TeleXpres*, *Mundo Diario* i *Catalunya Express*

afegeixen als retrets ja apuntats per la manca d'igualtat durant la campanya electoral, la seva disconformitat amb l'executiu sobretot per no haver atorgat l'amnistia, derogat les lleis franquistes vigents (com el decret de Burgos del 5 d'abril de 1938 pel qual s'abolia l'Estatut) i per haver practicat una política poc compromesa amb Catalunya. A més a més, tant l'*Avui* com el *Tele/Expres* criticaran que Suárez hagi actuat de forma diferent amb catalans i bascos,⁵³⁷ tot i que el Brusi acusarà l'executiu d'haver portat Euskadi a punt de la guerra civil.⁵³⁸ Per contra, tant *La Vanguardia Española* com *El Noticiero Universal*, *Solidaridad Nacional* i *La Prensa* coincideixen en elogiar el president espanyol per haver estat capaç de conduir el país a la democràcia europea.

6.1.7 De la llei d'amnistia al retorn del president Tarradellas

El mes d'octubre de 1977 marca una nova fita en l'incipient trajectòria ara ja democràtica però encara preconstitucional que viu Catalunya i Espanya. Superat el debat sobre si les eleccions havien de servir per configurar un Congrés constituent o no, les Corts treballen ja en l'elaboració d'una nova Constitució que ha de dotar l'Estat d'unes estructures pròpies d'un país democràtic i que ha de permetre, a la llarga, la seva incorporació al Consell d'Europa. Paral·lelament, aquestes setmanes acullen tres fets de gran significació política i social: l'aprovació a les Corts de la Llei d'Amnistia; l'acord econòmic per superar la crisi entre govern, oposició i sindicats; però, sobretot, el retorn del president Josep Tarradellas i la restauració de la màxima institució catalana, la Generalitat.

Tres fets que, per magnitud i importància política, permeten tornar a comprovar l'evolució que els mitjans de Barcelona, transcorreguts gairebé dos anys des de la mort de Franco, han anat fent al llarg d'aquest temps:

- Distanciament polític: els mitjans, com ja s'apunta durant tot 1977 però, sobretot, a partir de les eleccions legislatives, comencen un lent però continuat procés de distanciament de les forces polítiques. El triomf de l'oposició democràtica a Catalunya i el fet que els parlamentaris ja tenen veu pròpia a les institucions de l'Estat poden ser els motius que expliquin aquest allunyament entre polítics i mitjans que es pot observar en el fet que ja no es publiqui gairebé cap nota de premsa íntegra provinent dels partits o que aquestes fonts es vagin equilibrant amb les governamentals. Però també hi ha una qüestió de to: les cròniques parlamentàries o dels actes dels partits són, en general, molt més objectives i distants que mesos enrera. Tant en la crítica

---

537 En els editorials de l'11 de juny al *Tele/Expres* i el 15 de juny a l'*Avui*, els dos rotatius coincideixen en lamentar que l'excrceració de presos bascos no ha tingut una rèplica en el cas català i ho vinculen, de forma implícita, amb la lluita armada.

538 Editorial (14/06/1977), Ante un día histórico, *Diario de Barcelona*.

com en l'elogi. D'altra banda, les eleccions també acaben amb la sobrerrepresentació mediàtica d'algunes formacions minoritàries (que desapareixen dels periòdics gairebé per complet). Tot i la ponderació ideològica que aplica cada mitjà, la presència dels diversos partits a les pàgines dels diaris anirà responent cada cop més a criteris de pluralitat i equanimitat, i no només a qüestions de filiació ideològica.

- Parcialitat ideològica, però no partidista: encara que pugui semblar paradoxal, la presa de partit ideològica dels mitjans segueix ben viva. Si bé és cert que el suport implícit (o explícit) a un o altre partit anirà moderant-se en objectivar-se la informació, també ho és que davant de certs fets informatius els mitjans seguiran obviant la neutralitat. El retorn del president Tarradellas n'és un exemple evident, fàcilment comparable amb l'objectivitat i neutralitat amb què són narrats els acords polítics de La Moncloa. El cas més paradigmàtic que confirma aquesta visió és el que protagonitza el diari *Catalunya Express* amb un reportatge sobre una trobada entre els directius del diari i el president quan encara es trobava a l'exili.⁵³⁹
- Autonomisme transversal: l'ampli desplegament informatiu que fan els mitjans de Barcelona per la tornada del president esdevé un fet en molts casos inèdit en la història d'alguns dels diaris analitzats. Tot i que amb matisos, la premsa es bolca amb l'arribada de Tarradellas i amb la recuperació de les institucions catalanes. Un fet que converteix l'autonomisme en un valor transversal. Després de comprovar l'èxit espectacular de la manifestació pro amnistia de la Diada de l'11 de setembre de 1977 (tan sols unes setmanes abans), coneguda com la manifestació del milió de persones, és lògic que els mitjans volguessin sumar-se a un sentiment que s'endevinava majoritari a la societat catalana, com també havien demostrat els resultats electorals.
- Evolució dels gèneres: el distanciament amb els partits polítics provocarà que les fronteres entre gèneres, molt difuses durant tota la transició, comencin a aclarir-se. Sobretot, pel què fa a les peces de narració que cada cop tendiran més a la neutralitat i deixaran la càrrega valorativa a l'opinió.
- Relleu d'opinadors: també serà interessant la mutació que, poc a poc, es viurà a les pàgines d'opinió, molt copades fins les eleccions de juny per polítics i que ara cada cop més seran territori de periodistes i escriptors. Aquesta paulatina desaparició dels polítics en actiu com a articulistes regulars facilitarà o, fins i tot, propiciarà el distanciament amb els partits.
- Dissensos interns: la radicalització o politització de moltes redaccions topirà sovint amb unes estructures i direccions empresarials molt

---

539 Veure punt 6.2.10.

més conservadores. En aquells diaris on la línia editorial oficial no coincideixi plenament amb la ideologia de la majoria de periodistes, en algunes ocasions es produiran situacions paradoxals: mentre que des dels editorials es defensarà una posició concreta i oficial, les peces informatives (fetes des d'una redacció menys subjecte a aquesta línia oficial) orientaran el discurs cap a postulats diametralment oposats.

• El consens per l'Amnistia

Mentrestant, s'han d'anar salvant altres esculls, el primer dels quals és l'aprovació d'una tan desitjada com controvertida llei d'amnistia. Des de diversos sectors polítics i socials s'esperava amb ànsia aquesta llei que havia de posar punt i final a la reclusió de presos polítics. Tot i que amb l'entrada de Suárez al capdavant del Govern espanyol ja s'havien produït diversos processos d'amnistia parcial, en aquesta ocasió es tractava d'elaborar una llei amb el màxim consens que donés cobertura legal als actes que, tot i haver vulnerat l'estatus quo vigent, s'havien produït per motius polítics. Finalment, el 14 d'octubre de 1977 el Congrés dels Diputats aprovava amb només dos vots en contra i algunes abstencions la llei 46/1977 d'Amnistia.

L'acord, gairebé per unanimitat de les forces polítiques, mereix l'elogi de tots els diaris de Barcelona que dediquen algun editorial a abordar aquesta qüestió. Així, tant el *Diario de Barcelona* com *El Correo Catalán*, *La Vanguardia Española*, *Solidaridad Nacional*, *El Noticiero Universal* i *Tele/eXpres* fan sengles articles on expressen la satisfacció per l'acord obtingut. En canvi, ni *La Prensa* ni *Mundo Diario*, l'*Avui* ni el *Catalunya Express* no en dediquen cap dels seus editorials. És més, aquests tres rotatius tractaran de forma secundària i, en algun cas, tangencial, aquesta qüestió. El diari exfalangista se'n farà ben poc ressò, mentre que l'*Avui* dedicarà molta més atenció al 37è aniversari de l'assassinat del president Companys; el vespertí del Grup Mundo sí que ho abordarà, però des de la perspectiva més anecdòtica de si el senador Lluís Maria Xirinacs ja s'asseuria a partir d'ara.⁵⁴⁰ Ara bé, també és cert que serà el rotatiu més crític amb la llei, tal i com es pot deduir del titular d'una de les peces principals que aborden el tema: '*La amnistía no alcanza a todos los presos políticos*', publicada el 15 d'octubre de 1977.

La unanimitat detectada entre la premsa en elogiar l'acord no es manté a l'hora de valorar la transcendència d'aquesta llei de consens:

- Superació del passat: *El Diario de Barcelona*, *El Correo Catalán*, *La Vanguardia Española* i *Tele/eXpres* entenen aquesta llei com un acte

---

540 El senador independent per Barcelona Lluís Maria Xirinacs (senador entre el 15 de juny de 1977 i el 2 de gener de 1979) no va assegurar al seu escó del Senat (i romania dret) com a protesta fins que s'aprovés la llei d'Amnistia.

de superació del passat (*Proyecto de reconciliación nacional*, titularà el Brusí) i remarquen el fet que les grans formacions (inclòs el PCE) s'hagin pogut posar d'acord malgrat que les tensions provocades pels actes de violència d'ETA i de l'extrema dreta no ho posaven fàcil.

Tots ells, a més, coincideixen (amb més o menys entusiasme) en què la llei no ampari els delictes de sang i també troben important que se segueixi treballant per acabar amb la violència terrorista. D'altra banda, és remarcable que, si bé tots informen sobre l'abstenció d'Alianza Popular, el to crispat que la majoria de mitjans gastaven contra aquest partit ha desaparegut.

- Lectures polítiques davant la llei: de signe ben diferent amb la resta de diaris i, fins i tot, entre sí, són les interpretacions que els rotatius conservadors *El Noticiero Universal*, *Solidaridad Nacional* i *La Prensa* fan sobre la llei d'amnistia. Els tres periòdics aplaudeixen la mesura però difereixen en les conseqüències que pot comportar. Uns dies abans de l'aprovació del text, el Ciero expressa els temors que l'amnistia serveixi per trencar el procés reformista de transició i també tem que tot plegat no acabi servint d'ampara als terroristes.⁵⁴¹ De signe ben diferents són les conclusions que treuen *Solidaridad Nacional* i *La Prensa*. Pels periòdics d'origen falangista, que fan una cobertura més aviat discreta d'aquest fet, la llei significa la reconciliació de les dues Espanya i la recuperació de la unitat nacional perduda durant la Guerra Civil.

• La recuperació de la Generalitat

És sens dubte la recuperació de la institució de la Generalitat i el retorn del president Josep Tarradellas el que acapara més atenció informativa durant aquest mes d'octubre. Després dels bons resultats obtinguts pels partits que defensaven l'autonomia en les eleccions del 15 de juny, i constatant l'èxit rotund de la manifestació de la Diada de 1977, el consell de ministres reunit el 29 de setembre de 1977 aprovava un Decret Llei pel qual es restablia de forma provisional la Generalitat de Catalunya. El dia 20 d'octubre Tarradellas arribava a Madrid provinent de París després d'haver abandonat definitivament la localitat francesa de Saint-Martin le Beau, seu del seu exili. A la capital estatal, després de ser rebut pel rei Joan Carles I i el cap de l'executiu espanyol, era nomenat oficialment president de la Generalitat (publicat al BOE dos dies abans, el 18 d'octubre de 1977). Tarradellas veia com s'acomplien les seves demandes de tornar a Catalunya com a president de la màxima institució del país. I així ho feia, entre grans multituds, el 23 d'octubre a la tarda quan després de 38 anys el seu avió aterrava a l'aeroport d'El Prat. Tot un periple que era narrat fil per randa i amb gran atenció per tots els mitjans de Barcelona.

---

541 Editorial (4/10/1977), Límites de la amnistia, *El Noticiero Universal*.

La premsa catalana, aquesta vegada novament sense cap excepció, es va volcar plenament en la cobertura d'una notícia que s'endevinava històrica. Des del mateix moment en què el Consell de ministres aprovava la restauració de la Generalitat els diaris van començar a omplir-se amb especulacions sobre el calendari de tornada del president. Fins i tot, el popular *Catalunya Express* va encapçalar les informacions sobre els detalls de l'afer amb un compte enrera (que s'actualitzava cada dia) un cop es va certificar que el 23 d'octubre era la data escollida.

Així mateix, l'arribada de Tarradellas era saludada de forma entusiasta pels editorials i les cròniques dels 10 diaris que es publicaven a la ciutat. L'elogi a la trajectòria del president va ser unànime; cap crítica en cap dels editorials publicats. Només lloances cap a un personatge que s'estava convertint – si no ho era ja- en un símbol de catalanitat, resistència i democràcia. Un emblema que els mitjans de Barcelona contribuïran també a consolidar. Les úniques petites notes discordants les fa, per una banda, el diari *Avui* en un editorial⁵⁴² en què, després d'elogiar la figura de Tarradellas i tractar-lo amb el màxim respecte institucional, expressen la seva confiança en què el president sabrà renunciar al càrrec quan així li ho demani el Parlament de Catalunya;⁵⁴³ per altra banda, *Mundo Diario* que publica una entrevista al polític i historiador Josep Benet, molt crític amb Tarradellas i el seu retorn.⁵⁴⁴

Tot i que la implicació en la cobertura de l'arribada del President va ser general per part de tots els mitjans, la intensitat o emoció a l'hora de narrar-ho variava força segons l'empresa. Diaris com l'*Avui* o el *Catalunya Express* van arribar a fer edicions especials per poder relatar millor els fets, o els reportatges i cròniques del retorn (amb un seguiment gairebé minut a minut) publicades a *Tele/express*, *Mundo Diario*, *Diario de Barcelona* i *El Correo Catalán* estaven farcides d'emotivitat i, fins i tot, d'un punt d'èpica del que sap que està narrant uns fets històrics. Publicacions, totes elles, que no es van cansar de fer ampli ressò a les crides de la Comissió pel retorn de Tarradellas per tal que els ciutadans acudissin en massa (com va ser) a rebre'l. I que també s'esforçaran per mostrar, precisament, la intensitat amb què els ciutadans vivien aquells dies: '*El ambiente de entusiasmo aumenta*',⁵⁴⁵ '*Catalunya es una pura y masiva crida*'⁵⁴⁶ o un

---

542 Editorial (22/10/1977), Confiança en el President, *Avui*.

543 En la pugna soterrada que mantenien els càrrecs electes catalans i Josep Tarradellas per la representativitat del país, el diari sembla que prengui partit pels primers. L'editorial en qüestió, tot i estar redactat en positiu i en clau de confiança en el president, no deixa d'amagar una segona lectura en què es demana al president que no es perpetui en el poder i que reconegui l'autoritat del Parlament com a institució nacional.

544 A 'Josep Benet: 'Mi contencioso con Tarradellas, que lo juzgue la historia', publicat el 25 d'octubre de 1977, el polític i historiador es mostra molt crític amb el mandatari català.

545 El ambiente de entusiasmo aumenta (22/10/1977), *Diario de Barcelona*, portada.

546 Catalunya es una pura y masiva crida (23/10/1977), *Mundo Diario*, portada.

encara més transcendent ‘*el pueblo no falta a las citas que le devuelven sus señas de identidad*’,⁵⁴⁷ són proves feaents d’aquesta voluntat dels mitjans per donar fe d’aquesta emoció popular. Aquesta ànsies per fer connectar amb l’estat d’ànim dels lectors es traduiran, en el cas del diari de to més popular, *Catalunya Express*, en diverses iniciatives originals que buscaran la complicitat amb el lector. Fins i tot *La Vanguardia Española*, que farà una cobertura més que correcte del retorn tot i que amb una càrrega menor d’implicació, qualificarà d’*impresionante recibimiento*⁵⁴⁸ el clam popular.

A l’altre extrem de la balança se situaria el tractament informatiu dut a terme per *La Prensa* i *El Noticiero Universal*, una narració continguda, amb el focus més posat en el paper del rei en tot el procés o amb les converses del president amb Suárez i els comandaments militars, i deixant a un segon pla (tot i que en cap cas marginal) la rebuda popular.

Però de totes les cobertures informatives que es duen a terme aquests dies, la més sorprenent és, sens dubte, la que dispensa una *Solidaridad Nacional* reconvertida en catalanista. El rotatiu exfalangista no només qualificarà d’*institución legítima* la Generalitat pels seus set segles d’històrica, sinó que recordarà que ‘*la lucha por la autonomía comenzó el mismo 26 de enero de 1939*’ gràcies a ‘*el testimonio de unos hombres que mantuvieron vivo el recuerdo de una Catalunya libre*’ i després que Franco anul·lés la institució per decret. En tan sols dos anys, les pàgines d’aquest diari passaran de plorar la mort del Caudillo a acusar-lo d’haver arrabassat les llibertats catalanes.

• **La implicació política de la restauració de la Generalitat**

El consens entre els mitjans s’esquerda del tot a l’hora de fer una interpretació política del restabliment de la Generalitat.

- Fi del problema Catalunya-Espanya: La premsa més conservadora i menys catalanista celebra entusiastament el retorn de Tarradellas posant l’accent en el seu sentit d’Estat, la seva moderació i la capacitat de consens que ha aconseguit al seu voltant. De la mateixa manera que obviaran la seva participació en els governs d’Esquerra Republicana del president Lluís Companys durant la II República. Pel *Diario de Barcelona* (amb un canvi a la direcció que ja es deixa notar ideològicament en els editorials i també en les pàgines d’opinió, però no en unes notícies que traspuen molta emotivitat), *La Vanguardia Española*, *El Noticiero Universal*, *Solidaridad Nacional* (que manté una línia editorial conservadora tot i el to catalanista apuntat) i *La Prensa* s’han de deixar enrera els extremismes i els radicalismes en aques-

---

547 Editorial (24/10/1977), Y ahora l’Estatut, *TeleXpres*, portada.

548 Ciutadans de Catalunya: ja sóc aquí (25/10/1977), *La Vanguardia Española*, portada.

ta nova etapa de la Generalitat. Ho exemplifica molt bé la notícia publicada el 23 d'octubre en el diari de la família Godó, 'El balcón de la Generalitat', en què s'indica que '*quienes por ignorancia o con manifiesta y malévolá intención política afirman que la Generalidad es obra de Maciá y Companys, o no conocen la historia o tratan de falsearla*' i posen l'accent en '*que no se repita la circunstancia del 6 de octubre de 1934, que fue fecha de ruptura*'. En síntesi: sí a la Generalitat, no a les aventures.

Amb diversos matisos, aquests rotatius coincideixen en afirmar que el restabliment de la màxima institució catalana posa fi al problema de l'encaix de Catalunya amb la resta de l'Estat espanyol: mentre que per *La Vanguardia Española* aquest fet posa fi al "greuge" que ha patit Catalunya dins d'Espanya, per *Solidaridad Nacional* suposa la superació de les divisions entre les regions que conformen l'Estat. Aquest mitjà, conjuntament amb *El Noticiero Universal* i *La Prensa*, afirma que la Generalitat ha de ser un instrument en favor de la unitat d'Espanya. Tots aquests diaris assenyalen que amb aquest restabliment la "singularitat" o "peculiaritat" dels catalans queda assegurada, a la vegada que es posa la primera pedra per la reestructuració d'Espanya en autonomies. També hi ha coincidència és en destacar el paper que el rei ha jugat en aquest assumpte. És Joan Carles I qui ha "permès" el retorn de Tarradellas i la restitució de l'autogovern català, com exemplifica perfectament el titular de portada del Ciero del 24 d'octubre: '*Tarradellas jura lealtad al Rey*', en què es destaca, sobretot, l'obediència i fidelitat del nou president al monarca. Fidel a la seva tradició monàrquica, *La Vanguardia Española* fins i tot farà un editorial⁵⁴⁹ en què assegurarà que la monarquia és el règim que millor pot assegurar la pervivència de Catalunya.

- Més autogovern: en sentit oposat es manifesten *El Correo Catalán*, *TeleleXpres*, *Mundo Diario*, l'*Avui* i el *Catalunya Expres*. Consideren que aquest pacte pel restabliment de la Generalitat, tot i ser positiu i necessari, és només un acord de mínims. Els cinc rotatius creuen que la decisió de recuperar la màxima institució catalana és un primer pas necessari però no suficient. Ara com ara, el govern català compta amb poques competències que caldrà anar ampliant per reafirmar l'autogovern. *TeleleXpres* ho té molt clar: '*Y ahora, l'Estatut*',⁵⁵⁰ i *Mundo Diario* ho reafirma: '*Volem l'Estatut. Este fue el clamor popular al recibir al president*'.⁵⁵¹ Els diaris coincideixen en afirmar que per tal que la democràcia i Espanya tirin endavant és vital que es reconegui

---

549 Editorial (23/10/1977), La nueva Generalitat, *La Vanguardia Española*.

550 Editorial (24/10/1977), Y ahora l'Estatut, *TeleleXpres*, portada.

551 Editorial (25/10/1977), Volem l'Estatut, *Mundo Diario*.

l'identitat i l'autonomia de les diverses nacions. També hi ha acord en situar les forces polítiques catalanes com a peces bàsiques (conjuntament amb Tarradellas i el govern espanyol) per encarrilar la recuperació de la Generalitat, i no donen al rei tanta rellevància en aquesta funció. En aquest context es pot entendre la demanda explícita⁵⁵² que fa *Tele/eXpres* al rei Joan Carles I per tal que assisteixi a la presa de possessió de Tarradellas, en un acte que pel diari significaria un retrobament i reconciliació entre els Borbons i les institucions catalanes. Un darrer punt de coincidència és la demanda d'aprovar aviat un nou Estatut que determini l'autogovern del país.

Capítol a part és la diferent visió del paper que ha de jugar l'exèrcit en tot aquest procés de transició i de recuperació de l'autogovern català. Coincidint en el temps, apareixen el mateix dia (17 d'octubre, sis dies abans que arribi Tarradellas) dos editorials de signe diametralment oposat en dos diaris també ben diferents: *La Prensa* i *Catalunya Express*. En un moment en què el debat de l'autogovern està sobre la taula, l'antic diari falangista recorda en un editorial⁵⁵³ que l'exèrcit té per missió mantenir la unitat d'Espanya. Tot el contrari del que opina *Catalunya Express*: recomana a l'exèrcit que s'abstingui de posar-se en política i li recorda que la seva missió és defensar la democràcia i les institucions, inclosa la restaurada Generalitat.⁵⁵⁴ Que la relació amb l'exèrcit preocupava als mitjans (i més en uns mesos d'intensa activitat terrorista) es veurà en l'àmplia cobertura que tots els diaris dispensaran a la trobada entre Josep Tarradellas i el capità general de l'exèrcit a Catalunya, el general Coloma-Gallegos. Mesos més tard, es demostrarà (amb l'anomenada Operación Galàxia) que la preocupació per l'actitud militar estava justificada.

• El consens econòmic dels Pactes de la Moncloa

L'intens mes d'octubre de 1977 no només contempla el consens que permet signar la llei d'Amnistia sinó que també acaba amb l'acord de les principals forces parlamentàries per encarar la greu crisi econòmica que travessa Espanya. Des de 1973, l'economia espanyola fa aigües i, un cop encarrilada la transició política, totes les formacions fixen com una de les màximes prioritats el redreçament de la situació econòmica. Les dimensions catastròfiques que pren la crisi (amb una previsió d'inflació pel 1978 del 80%)⁵⁵⁵ farà que el Govern espanyol vulgui consensuar amb la resta de formacions les polítiques dràstiques que cal prendre. Des del mes d'agost de 1977, el ministre d'economia, Enrique

---

552 Editorial (21/10/1977), Que venga el Rey, *Tele/eXpres*.

553 Editorial (17/10/1977), El Rey, con el ejército, *La Prensa*.

554 Editorial (17/10/1977), El ejército y la Generalitat, *Catalunya Express*.

555 La inflació al 1977 va ser del 44%, mentre que als països desenvolupats rondava de mitjana el 10%. Gràcies a les mesures preses, la inflació al 1978 va ser del 26%, i no del 80% com es preveia.

Fuentes Quintana, treballa en l'elaboració d'un paquet de mesures per aturar la inflació, frenar l'atur i reduir la despesa pública i el dèficit exterior. Aquests seran els eixos bàsics del document que per octubre del mateix any el Govern de Suárez presentarà a la resta de forces parlamentàries. Després d'uns dies de debat, finalment els líders dels principals partits signen el dia 25 del mateix mes en els anomenats Pactes de la Moncloa.⁵⁵⁶

Davant la situació excepcional, que aconsegueix sumar l'acord de govern, oposició i agents econòmics i socials,⁵⁵⁷ els mitjans de Barcelona tampoc voldran quedar-se al marge i faran explícit (o implícit) el seu suport. La greu crisi econòmica i la necessitat d'aplicar unes mesures efectives que frenin i inverteixin la situació s'evidenciarà en l'inèdita unanimitat en molts dels raonaments que exposen:

- Necessitat del consens entre les forces polítiques i el Govern;
- Feliciten totes les parts per l'acte de responsabilitat que suposa haver arribat a l'acord;
- Importància de portar urgentment a la pràctica les mesures acordades;
- Apel·lació al Govern perquè comenci a treballar de debò per sortir d'aquesta situació.

Si totes les forces polítiques, des del PCE a AP, han estat capaces de deixar les diferències ideològiques per afrontar de forma conjunta aquesta crisi, és lògic entendre que els diaris, a través dels editorials, també vulguin corroborar i donar suport a l'exercici de consens i de responsabilitat. Tal és la magnitud de la crisi, que diversos diaris fan seves les paraules del ministre d'economia, Fuentes Quintana, quan afirma que '*o la democràcia acaba amb la crisi econòmica, o la crisi acaba amb la democràcia.*'⁵⁵⁸

El punt en què es pot apreciar una major – tot i que lleugera – diferència de criteri entre els diaris és a l'hora de valorar l'acció que el govern Suárez ha fet en matèria econòmica:

- Crítica a la falta d'una política econòmica: *El Correo Catalán*, *La Vanguardia Española*, *El Noticiero Universal* i *TeleXpres* coincideixen en afirmar que fins ara i des de fa molts anys l'executiu espanyol no ha

---

556 En un acte al Palau de la Moncloa, els Pactes els signen Enrique Tierno Galván, del PSP; Santiago Carrillo, del PCE; Josep Maria Triguier i Joan Raventós, del PSC; Felipe González, del PSOE, Juan Ajuriaguerra, del PNB; Manuel Fraga, d'AP; Miquel Roca, de CDC; Leopoldo Calvo Sotelo, d'UCD; i el president del Govern espanyol, Adolfo Suárez.

557 No sense un punt d'ironia, *Solidaridad Nacional* descriurà aquest consens amb el titular 'La democràcia funciona'; publicat el 26 d'octubre de 1977.

558 Declaracions d'Enrique Fuentes Quintana que, al seu torn, havien estat pronunciades per primera vegada per un polític republicà l'any 1932, durant la II República.

aplicat cap política econòmica perquè no ha existit. Més que celebrar una política concreta o altre, es feliciten que per fi hi hagi un pla a aplicar.

- Crítica velada al govern: *La Prensa*, tot i no criticar obertament el govern, sí que indica que a partir d'ara l'executiu s'haurà d'esforçar per trobar les fórmules adequades que permetin aplicar allò pactat. És una de les primeres ocasions en què el diari de l'Estat gosa contradir l'executiu en un tímid inici de distanciament que s'anirà agreujant a mesura que la crisi de la premsa exfalgantista s'agreugi.

El consens i unanimitat en valorar positivament el pacte s'evidencia bàsicament a través dels textos editorials. En canvi, el tractament informatiu que ofereixen els diaris és molt més neutre, objectiu i, fins i tot, distant. Un bon, i primer, exemple simptomàtic d'aquest distanciament amb la classe política apuntat anteriorment que també es pot començar a copsar amb claredat a través de les pàgines d'opinió. Autors com Emilio Romero, Francisco Umbral, Antonio de Senillosa o Baltasar Porcel alertaran, sense encara posar-hi nom, d'un inici de desafecció política causada per l'allunyament creixent entre govern i oposició amb la ciutadania.

6.1.8 La crisi constitucional

Els mesos van passant i la situació política, tot i fràgil, segueix estable. Una estabilitat que permetrà que des de sectors socialistes es tibi la corda per intentar que els canvis cap a la consecució d'un sistema democràtic s'accelerini. Això portarà a un principi d'esquerdament de la política de consens que fins ara havien portat a terme les principals formacions per començar a assajar la confrontació política en termes electoralistes, una situació fins ara inèdita. És en aquest context que s'emmarca l'abandó del diputat del PSOE Gregorio Peces Barba⁵⁵⁹ de la ponència constitucional⁵⁶⁰ el 7 de març de 1978. Una

---

559 Gregorio Peces Barba era el diputat socialista que representava el PSOE a la Comisión de Asuntos Constitucionales y Libertades Públicas, ens encarregat de redactar el projecte de Constitució.

560 L'1 d'agost de 1977 el Congrés dels Diputats constitueix la Comisión de Asuntos Constitucionales y Libertades Públicas que té per missió elaborar l'avantprojecte de la Constitució. Les reunions de la ponència constitucional comencen el 22 d'agost sota la presidència del diputat d'UCD Emilio Attard. Al desembre d'aquell mateix any la ponència dona per finalitzat l'avantprojecte de la Constitució i a partir del mes de febrer de 1978 es comencen a debatre les més de 3000 esmenes presentades. Després de diverses crisis i abandonaments (Alianza Popular també deixarà durant unes setmanes d'assistir a les reunions de la ponència), el 21 de juliol el Congrés aprova el projecte de Constitució amb 258 vots a favor, 14 abstencions (d'Alianza Popular, en PNB i ERC) i 2 vots en contra (d'Euskadiko Ezquerria i d'un diputat d'AP). El 5 d'octubre el Senat també aprova el projecte. A partir d'aquí, es crea una comissió mixta Congrés-Senat que elabora un text definitiu de la Constitució que és aprovat per les dues càmeres el 31 d'octubre de 1978, llest per ser sotmès a referèndum.

decisió que oficialment es pren com a protesta per l'inclusió d'una esmena per part d'UCD en un article de la Constitució referent a educació (un fet que el PSOE interpreta com la fi de la voluntat d'UCD d'apostar pel consens), però que amaga una altra intencionalitat com és la de forçar al govern de Suárez a convocar eleccions municipals. Tot i que el 10 d'abril d'aquell mateix any, tots els membres de la ponència constitucional (inclòs, novament, Peces Barba) signen l'avantprojecte, el clima de confrontació política – habitual en qualsevol sistema democràtic– començarà a instal·lar-se en la política espanyola.

L'exemple d'aquesta crisi, un dels moments de més tensió i gravetat política que es produeixen en el trànsit final cap a un règim constitucional, permet apreciar amb molta claredat alguns comportaments rellevants dels mitjans que anuncien o consoliden canvis ja apuntats:

- Descens de l'atenció política: tot i la importància i significació política d'aquest episodi, de tots els períodes analitzats és el que registra un interès informatiu més baix. Tan sols el 3,7% de les notícies publicades aquests dies fan referència a aquesta qüestió, que també és a la que menys editorials⁵⁶¹ i articles d'opinió se li dediquen. Aquest descens en l'interès per l'actualitat política, ja apuntada en mesos anteriors, s'anirà agreujant cada cop més. A mesura que el temps d'excepcionalitat política vagi desapareixent, els mitjans també començaran a focalitzar l'atenció en altres qüestions.
  - Consolidació de nous gèneres: malgrat el descens en l'interès per la temàtica política, aquesta segueix ocupant un espai molt significatiu en les pàgines dels rotatius. El tractament d'aquest tema també varia: la por a ser explícit ha desaparegut per complet i això consolida un gènere com el de la crònica política que diversos periodistes conrearàn. Un dels més destacats serà Manuel Campo Vidal, a les pàgines del *Tele/Expres*.
- Distanciament amb els partits polítics: es tracta d'una tendència també ja observada però que durant 1978 es consolida plenament. Els mitjans de comunicació redrecen el seu rumb cap a unes posicions menys compromeses amb els partits polítics i més plurals. Les eleccions no només han donat un espai de veu a les forces parlamentàries sinó que també han legitimitat democràticament el govern. Això ho entenen uns mitjans que, tot i seguir defensant les seves posicions ideològiques, acabaran amb l'aposta maniqueïsta a favor de l'oposició democràtica en contra del govern.
  - Oposició, un actor més: precisament, aquest distanciament en la vinculació amb les forces d'oposició provocarà que els partits

---

561 *El Correo Catalán, Solidaridad Nacional, La Prensa, l'Avui* i el *Catalunya Expres* ni tan sols publiquen cap editorial sobre aquest tema.

esdevinguin un actor i font política més, tractada amb igualtat de condicions que el govern i el partit de govern. I el que és més important: els mitjans deixaran de reflectir la oposició democràtica com un bloc uniforme. L'ens unitari deixarà pas a un conglomerat de forces diverses, cadascuna amb els seus objectius polítics particulars. Els periòdics, segons afinitats ideològiques, s'encarregaran de potenciar un o altre partit, però ja no apareixeran com a bloc.

- Pluralisme ideològic clàssic: malgrat aquest allunyament partidista, l'eix dreta-esquerra, tan habitual i propi dels sistemes democràtics occidentals, segueix consolidant-se en els mitjans de Barcelona. També és present l'eix catalanisme-espanyolisme, tot i que de forma secundària.
- Defensa a ultrança de la llibertat d'expressió: el procés judicial i militar obert contra els components del grup de teatre Els Joglars per la representació de l'obra 'La Torna', serà cobert per la majoria de mitjans. A excepció de la premsa exfalangista i els diaris més conservadors, la resta de publicacions entendran la defensa dels actors com una reivindicació de la llibertat d'expressió. És un clar exemple de la voluntat i necessitat de protegir aquest dret tan preuat; fet que explica perquè aquesta qüestió tindrà en molts dels diaris un seguiment fins i tot major que la pròpia crisi constitucional.
- Madrid, centre mediàtic: la sortida paulatina de la situació d'excepcionalitat política no fa disminuir, sinó que confirma, l'atenció que la majoria de mitjans de Barcelona (amb l'excepció de l'*Avui*) donaran a la capital espanyola com a centre generador de l'agenda temàtica política. La capacitat de crear un imaginari informatiu catalanocèntric és gairebé nul·la.

• Les posicions davant la ruptura del consens constitucional

De la mateixa forma que entre les forces polítiques el consens s'esquerda, també entre la premsa de Barcelona s'evidencia aquesta diferència d'opinions davant la situació política i econòmica general i davant la posició presa pel PSOE i pel govern espanyol d'UCD en particular, que respon bàsicament a la tendència cap a una banda o altra de l'eix ideològic dreta-esquerra abans descrit:⁵⁶²

- Crítics amb la decisió del PSOE: *La Vanguardia Española*, *Solidaridad Nacional* i *La Prensa* es mostren crítics amb la posició que pren el PSOE d'abandonar la ponència constitucional. El rotatiu de Godó, que titula la primera notícia que publica sobre aquest tema amb un explícit '*Ofensiva socialista contra el*

---

562 Tant l'*Avui* com *Catalunya Express* mantindran una actitud neutre i distant davant d'aquesta qüestió. Faran un tractament informatiu bastant escàs (sobretot el vesperatí del grup Mundo) i ni tan sols publicaran cap editorial sobre el tema. L'atenció informativa d'aquells dies la centraran en les manifestacions en defensa de la llibertat d'expressió arran del judici als Joglars.

Gobierno y UCD,⁵⁶³ qüestiona (en diverses notícies i editorials) tant la responsabilitat política dels socialistes com la seva voluntat de respectar les normes democràtiques. La bel·ligerància anirà en augment i en una altra crònica, publicada l'endemà ('*Todos pierden, nadie gana*'), es pot llegir el següent: '*El cronista se ha quedado sin poder explicar al lector concreta y precisamente por que, que gana el Partido Socialista con su retirada espectacular de la ponencia (...) ¿Qué gana el PSOE con esto? Desviar la atención sobre el famoso documento ideológico de la unidad PSOE-PSP?, hostigar al Gobierno sin dejarlo respirar? Estropear aún más la situación? Pero en beneficio de quién?*'. El diari de la família Godó també titlla de 'sabotatge' aquesta decisió i desitja que tot plegat només es tracti d'una maniobra electoralista.

La premsa exfalangista també carregarà contra la posició de Peces-Barba a través del tractament informatiu dispensat. Com a exemple, el breu però contundent titular de portada del 8 de març '*El PSOE dice NO*'; o la peça de *Solidaridad Nacional* en què s'intentarà desmuntar les raons exposades pels socialistes per haver actuat d'aquesta manera: '*Ahora resulta que el texto (...) era un simple borrador (...); esos 17 artículos que el señor Peces-Barba había calificado de engendro (...) son todavía desconocidos por la inmensa mayoría de los diputados de UCD*'.⁵⁶⁴ Val a dir, però, que ambdós diaris no prestaran una atenció massa destacada a una qüestió que, amb l'excepció del dia que esclata l'afer, ja no apareixerà més en portada. Com si la consigna fos ignorar els moviments de l'oposició socialista.

- Crítics tant amb UCD com amb el PSOE: amb alguns matisos, tant el *Diario de Barcelona* com *El Noticiero Universal* i *El Correo Catalán* es mostren hostils amb la UCD i amb el PSOE. El Brusi (que expressa aquesta posició a través dels editorials, ja que el tractament informatiu és prou neutre) crítica de Suárez que prengui decisions errònies, que no solucioni els problemes i que s'hagi quedat sol. Però també ataca amb contundència els socialistes. En dos articles consecutius (el 8 i 9 de març de 1978)⁵⁶⁵, el rotatiu acusa els PSOE d'antidemocràtic per amenaçar amb mobilitzacions al carrer; de no saber fer oposició i no ser un partit seriós; de no haver abandonat les tesis marxistes i abraçar la socialdemocràcia com han fet la resta de forces d'esquerra europees. Per la seva banda, l'antic periòdic dels Peris Mencheta acusa el PSOE de desestabilitzar la democràcia per no acatar les decisions del Congrés i anunciar mobilitzacions. El Ciero és l'únic que defensa la decisió de l'UCD de no convocar les eleccions municipals fins després del referèndum Constitucional. El vespertí no amagarà un tractament informatiu clarament bel·ligerant amb el PSOE (partit que '*por*

---

563 El PSOE abandona la ponencia constitucional (8/3/1978), *La Vanguardia Española*.

564 Era un simple borrador (9/3/1978), *Solidaridad Nacional*.

565 El 8 de març l'editorial es titula "*La soledad del presidente*" i l'endemà porta per títol "*El PSOE*".

*lo que se ve, no tiene otro objetivo en este momento que 'cargarse a Suárez'*⁵⁶⁶, crític amb la política que duu a terme el govern ('*Esta nave que se llama España marha a la deriva*')⁵⁶⁷ i descaradament favorable a AP (que és '*la derecha normal y civilizada*')⁵⁶⁸. Aquest partidisme anirà convertint cada cop més aquest rotatiu en l'organ oficiós a Barcelona dels de Fraga.

El Correu, que en general mantindrà una actitud força neutre, també acabarà decantant la seva línia informativa (que no editorial, ja que no en publicarà cap sobre el tema) cap a una visió crítica envers els dos grans partits espanyols, tot i que l'expressarà amb menys duresa i partidisme: '*Parece claro que la decisión de Peces-Barba no estuvo bien calculada y fue un gesto precipitado, grave en un político (...). Si el PSOE no ha salido bien parado de toda esta serie de golpes efectistas, tampoco el partido del Gobierno se ha cubierto de gloria precisamente*'.⁵⁶⁹

- Crítics amb el govern d'UCD: *TeleXpres* i *Mundo Diario* parlen amb veheència contra l'UCD i la política del govern Suárez, tot i que cap dels dos tampoc defensa la decisió presa pel PSOE.⁵⁷⁰ Els dos rotatius, amb un tractament informatiu bastant neutral i plural, posen l'accent en el fet que, per ells, el govern Suárez ha actuat d'esquena als ciutadans i amb voluntat d'apropiar-se dels mecanismes de poder. Des de *TeleXpres*, sobretot a través de les cròniques polítiques de Manuel Campo Vidal però també via editorials, s'acusarà Suárez d'haver faltat a la seva paraula de convocar eleccions municipals. *Mundo Diario* (que segueix clamant obertament per la ruptura) estén la crítica a tota la classe política en general per fer una Constitució des de les altures, sense comptar amb el poble. Per aquest diari, la democràcia no ha arribat, el govern actua encara com ho feia durant el franquisme però els partits tampoc acaben de respondre i això pot desembocar en un desencís polític per part dels ciutadans. I en un progressiu allunyament dels mitjans envers els partits.

6.1.9 L'Operació Galàxia

Amb penes i treballs, però sense cap més entrebanc de consideració, les dues cambres de representació política espanyola, el Congrés i el Senat, aprovaven per àmplia majoria el text constitucional el 31 d'octubre de 1978. Tot llest perquè uns més i una setmana més tard els ciutadans acudissin a les urnes (per tercer cop en menys de dos anys) per refrendar la Carta Magna que tant havia costat d'aconseguir i de consensuar.

---

566 Ha estallado la guerra entre UCD y PSOE (9/3/1978), *El Noticiero Universal*.

567 Ha estallado la guerra entre UCD y PSOE (9/3/1978), *El Noticiero Universal*.

568 Suárez y Fraga, más cerca que nunca (9/3/1978), *El Noticiero Universal*, portada.

569 Suárez y Felipe González hacen, de nuevo, las paces (10/3/1978), *El Correo Catalán*, portada.

570 Ambdós diaris coincideixen en qüestionar al PSOE si el moment d'abandonament de la ponència constitucional és el més adient. Una crítica, tanmateix, molt allunyada de la contundència amb què s'expressaran altres mitjans.

De nou, tots els diaris valoraran positivament aquest consens:

- alguns (com *Diario de Barcelona*, *El Correo Catalán* i *Mundo Diario*) lamentant els vots en contra i les abstencions,⁵⁷¹ amb especial significació a *El Noticiero Universal* on s'insinuaran vinculacions entre l'abstenció del PNB i la violència etarra: '[el vot del PNB] proyecta sombras de duda sobre la futura instrumentalización que minorías violentas puedan hacer del sentido 'cualitativo de unas abstenciones y unos votos negativos',⁵⁷² però en canvi no es farà esment als vots negatius d'AP;

- altres, posant l'accent en què això significa acabar d'enterrar el franquisme: en una expressió utilitzada ja en altres moments, *Mundo Diario* certificarà l'"Adiós al franquismo"⁵⁷³ mentre que *El Periódico de Catalunya* apuntarà que '*Las leyes fundamentales ya no tienen ningún fundamento legal*'⁵⁷⁴ i lamentarà que cap senador militar hagi votat afirmativament;

- en contrast amb l'exfalangista *La Prensa* que remarcarà que la Constitució '*que no ha sido impuesta*' servirà '*para construir unidos el futuro*'.⁵⁷⁵;

- també destacarà *La Vanguardia Española* que lamentarà la manca d'èpica de la jornada i els discursos grisos d'alguns parlamentaris, amb especial bel·ligerància cap a Jordi Pujol;⁵⁷⁶

- però l'únic mitjà que insinuarà una ombra de dubte cap a la Constitució serà l'*Avui* que, sense gosar criticar-la, apuntarà un 'sí, però...' cap al nou text aprovat.

La tardor de 1978 (tal i com es vaticinava des de les pàgines de diversos diaris catalans) també es veuria marcada per tràgics esdeveniments que condicionarien, altre cop (però en aquesta ocasió de forma directa) el desenvolupament dels mitjans de comunicació: ETA atemptava, el 30 d'octubre, contra la redacció del diari *El País* a Madrid, circumstància davant la qual tots els diaris de Barcelona, sense excepció, van mostrar la seva repulsa⁵⁷⁷ i solidaritat amb els treballadors del mitjà. Novament, la llibertat d'expressió patia un intent de sabotatge i els mitjans catalans no només coincidien en informar-ne en

---

571 Cinc diputats d'Alianza Popular i el diputat d'Euskadiko Eskerra, Fransico Letamendía, van votar en contra. Els diputats del PNB, tres d'AP, un d'UCD, dos del grup Mixt i Heribert Barrera, de Minoria Catalana, es van abstenir. Al Senat, els vots en contra van ser un del PNB, un d'EE i tres del grup Mixt, entre ells el senador català Lluís Maria Xirinacs. Les abstencions, un total de 8, van correspondre als senadors del PNB i grup Basc (5), a dos senadors del grup mixt i a un senador de designació reial.

572 Senado y Congreso: abrumador 'sí' a la Constitución (1/11/1978), *El Noticiero Universal*.

573 Adiós al franquismo (1/11/1978), *Mundo Diario*, portada.

574 Las leyes fundamentales ya no tienen ningún fundamento legal (1/11/1978), *El Periódico de Catalunya*, portada.

575 Ahora sólo queda el referéndum (1/11/1978), *La Prensa*.

576 La importancia de una jornada gris (1/11/1978), *La Vanguardia Española*

577 *La Vanguardia Española* apunta les claus d'aquest atemptat: '*El periodismo es, a su vez, la voz de la libertad, y por eso se quiere que enmudezca*' (Editorial (31/10/1978), Junto al colega herido).

portada⁵⁷⁸ i ho condemnaven a través de les pàgines dels rotatius sinó que el mateix dia que les Corts aprovaven la Constitució, desenes de periodistes sortien al carrer per manifestar-se contra els que pretenien silenciar els mitjans a través de l'ús de la violència.⁵⁷⁹ De nou, la lluita per la llibertat d'expressió es feia evident.

Però talment com si el ritme dels fets estigués condicionat per la llei física d'acció-reacció (com venia succeint des de la mort de Franco, amb atemptats d'extrema esquerra que eren contestats per violència d'extrema dreta, i vice-versa), el 19 de novembre de 1978 els diaris recollien la notícia que s'havia donat a conèixer durant el dia anterior: el govern havia aconseguit avortar un intent de cop d'Estat que s'hauria d'haver produït entre el 16 i el 17 d'aquell mateix mes.

Per tot plegat, els mesos d'octubre i novembre de 1978 tornen a erigir-se com unes setmanes clau en el procés de transició per la situació de tensió i alarma que es genera a poques setmanes del referèndum constitucional. Novament, és un moment idoni per calibrar l'evolució dels mitjans barcelonins que tornen a presentar unes característiques comunes:

- Consolidació del model de periodisme responsable: en base al pluralisme ideològic ja consolidat, cada mitjà valorarà els fets polítics (com la pròpia aprovació de la Constitució o la gestió política de l'intent de cop d'estat) des d'una òptica particular. Però la capacitat per apel·lar a la calma des de les pàgines dels mitjans serà transversal en totes les empreses periodístiques de Barcelona. En un nou exemple de la capacitat de fer contrapès dels mitjans; periodistes i periòdics sabran combinar la defensa amb vehemència de la llibertat d'expressió contra la violència política amb un atemperament de les crítiques per evitar que la delicada situació pugui esclatar. En serà un exemple el rigor i la serenitat amb què, en general, s'abordarà la crisi de l'Operació Galaxia. Aquesta responsabilitat dels mitjans tindrà conseqüències:
  - Maduresa dels mitjans de comunicació: després de tres anys de transició, es pot parlar d'un grau elevat de maduresa del sistema de periòdics de Barcelona. La destresa en aplicar dosis justes de contundència i reivindicació amb calma i responsabilitat explicaran aquesta característica.
  - Resposta unànime davant l'amenaça a la llibertat d'expressió: la

---

578 Amb algun titular ocurrent com el 'Gana El País' de *TeleXpres* que, imitant la tipografia de capçalera del rotatiu madrileny, vinculava els dos fets del dia – l'aprovació de la Constitució i l'atemptat – per indicar que la nova Carta Magna significava un triomf contra els violents.

579 El mateix *TeleXpres*, així com la resta de diaris, informava que '*El atentado no hará callar a la prensa*' (31 d'octubre de 1978) i anunciava mobilitzacions per aquella mateixa tarda.

responsabilitat es veurà de forma preeminent en els moments en què la lliberat d'expressió, element indispensable per a la salut democràtica, es posi en dubte. Tots els mitjans defensaran aquest principi i condemnaran els qui la posin en dubte, siguin de l'espectre ideològic que siguin.

- Suport a la Constitució: tot i que seran diversos els mitjans que expressaran, de forma implícita o explícita, algunes reserves davant el text constitucional, la certesa que és un instrument necessari per consolidar el procés polític farà que, de forma contundent (i tal i com s'acabarà de veure en el darrer moment històric analitzat), tots els mitjans defensin la oportunitat de la Carta Magna.
- Serenitat comunicativa: podria entendre's com una conseqüència de la pròpia responsabilitat dels mitjans però té prou entitat com per considerar-se un factor a banda. El sistema periodístic barceloní (i, per extensió, català) es construirà en base a unes normes no escrites de respecte, tolerància i serenitat entre els diferents agents mediàtics. En comparació amb l'estat d'excitació permanent que es vivia entre els periòdics madrilenys, la premsa catalana construïa el seu particular 'oasi comunicatiu' que, sense esborrar les discrepàncies (profundes en molts casos), permetia una entesa i respecte necessaris per a una convivència civilitzada i una contribució eficaç a la democratització serena del país. Des de la premsa barcelonina s'observarà amb preocupació la tensió dels mitjans madrilenys i, en ocasió a l'intent de cop d'estat, fins i tot seran diversos els periòdics catalans que criticaran la manca de responsabilitat d'alguns diaris de la capital de l'Estat.
- Agenda temàtica espanyola: tot i que la premsa catalana no es contaminarà en cap cas de l'ambient madrileny, sí que serà absolutament dependent i deutora temàticament d'allò que marquin els mitjans i els diversos agents polítics de la capital de l'Estat. Això es podrà veure tant en la selecció de temes polítics, (centrats en l'actualitat que marca Madrid); la presència majoritària de polítics espanyols (molt per sobre dels polítics catalans: malgrat que des de les eleccions de 1977 gaudien de representació parlamentària, els parlamentaris catalans apareixien secundàriament als mitjans de Barcelona); el seguiment de les notícies i les polèmiques que se suscitava entre la premsa madrilenya; i, també, l'atenció preferencial que es donava a tot allò que publicaven els diaris de Madrid, reflectit diàriament a les pàgines de la majoria de periòdics barcelonins a través d'amplies seccions de *retalls de premsa* on es feia un seguiment exhaustiu d'allò que es publicava a la capital de l'Estat, molt per sobre del que es pogués fer amb els diaris de referència internacional. Però, sobretot, s'obviava allò que deien els mateixos rotatius barcelonins. *L'Avui* serà l'únic mitjà que,

políticament, maldarà per marcar una agenda pròpia, tot i que sense capacitat per estendre aquesta tria de temes des d'una mirada estrictament catalana a la resta de mitjans.

• **L'intent fallit de cop d'Estat: el preludi del 23F.**

Del tractament informatiu de l'Operació Galaxia que va fer-ne cada mitjà se'n poden observar diferències de fons que es detecten ja en la pròpia selecció dels termes emprats per definir l'acció dels militars. La majoria de rotatius, sobretot els de to més progressista (*El Correo Catalán*, *TeleXprés*, *Avui* i *Catalunya Exprés*) parlaran obertament i directa de *cop d'estat* o de *cop militar*. De tots els termes usats, és el que té unes connotacions més dures i negatives.⁵⁸⁰ Res a veure amb la terminologia que coincideixen a utilitzar quatre diaris ideològicament contraposats com *La Vanguardia Española* i *El Noticiero Universal* per una banda, i *Mundo Diario* i *El Periódico de Catalunya*, per l'altre. Tots ells empren el mateix mot: *conjura* o *complot militar*. Sens dubte, una expressió amb una càrrega semàntica molt menor i mesurada. Es fa difícil trobar explicacions a aquesta coincidència i, sobretot, al fet que dos periòdics clarament d'esquerres es decantin per un ús terminològic tan moderat. L'explicació més plausible torna a menar, altra vegada, a l'apel·lació a la responsabilitat: el to general de serenitat que transmeten els dos rotatius més progressistes tant en la seva informació com en l'opinió, invita a pensar que es tracta d'un nou exemple d'una actuació responsable de contrapès, de no voler tensar una situació ja de per sí prou complicada.

Les diferències en la rellevància que es dona a la notícia també es poden analitzar en base a l'opinió expressada sobre el tema o, fins i tot, en la simptomàtica absència d'opinió que afecta, sobretot, els mitjans més conservadors.⁵⁸¹ De l'observació general del tractament informatiu i argumentatiu d'aquesta crisi, se'n poden deduir actituds diferents segons els mitjans que mostren una gradació de menys a més importància donada a l'assumpte:

- Relativització de l'afer: els diaris més conservadors, *El Noticiero Universal* i els dos exfalangistes, coincidiran novament en les seves posicions i treuran tota importància a l'assumpte. El menysteniment i el rebaixament de to cap

---

580 Tot i que tant les autoritats com els mitjans de comunicació del moment van parlar de 'cop de mà', el fet és que es tractava d'un cop d'estat si fem cas a la definició que la Real Academia Española fa dels diversos conceptes que apareixen publicats: *Golpe de estado*: Actuación violenta y rápida, generalmente por fuerzas militares o rebeldes, por la que un grupo determinado se apodera o intenta apoderarse de los resortes del gobierno de un Estado, desplazando a las autoridades existentes; *Golpe de mano*: Acción violenta, rápida e imprevista, que altera una situación en provecho de quien da el golpe; *Complot*: Conjuración o conspiración de carácter político o social; i *Conjura*: Conspirar, uniéndose muchas personas o cosas contra alguien, para hacerle daño o perderle.

581 De fet, ni *El Noticiero Universal* ni els dos diaris falangistes (*Solidaridad Nacional* i *La Prensa*) no van fer cap text editorial en referència a aquest assumpte.

el que ha succeït s'observa en l'adjectivació que acompanyarà l'afer (que serà titllat en diverses ocasions d'acció 'disparatada' o 'descabellada') o en la crítica cap aquells que en fan un gra massa: 'extremista y dramática la reacción de Santiago Carrillo' es podrà llegir a la peça 'La izquierda quiere un pleno en el Congreso para estudiar el complot militar', publicada el 21 de novembre de 1978 a *El Noticiero Universal*. Però també es veurà clarament en la jerarquització secundària que es donarà a aquesta notícia, de molt menor interès (per aquests rotatius) que altres qüestions com les commemoracions del 20N o l'atemptat d'ETA a Basauri.

- Incident perillós, tot i que puntual i anecdòtic: *La Vanguardia Española* i *El Correo Catalán* relativitzaran la magnitud de l'assumpte. Des de les pàgines del Correu es confiarà en l'adhesió de l'exèrcit a la democràcia⁵⁸² alhora que es criticarà la magnificació que s'està fent de tot l'afer ('*O se han exagerado las dimensiones del caso o se ha contado demasiado poco*', es podrà llegir a les pàgines del rotatiu)⁵⁸³ que podria respondre a un mètode de xantatge del govern a l'oposició per tal que moderi les seves posicions i doni suport sense fissures al referèndum.⁵⁸⁴ Des del diari de Godó, que prestarà més atenció a l'atemptat d'ETA a Basauri que al cop d'Estat, s'utilitzarà un to força contundent per demanar que s'aprofiti l'ocasió per '*sanear las fuerzas armadas en las que todavía se encuentran algunos elementos demasiado atados al pasado franquista*'.⁵⁸⁵ La crítica als militars rebel·lats no exclou, però, que s'elogiï el paper que l'exèrcit està tenint en la transició democràtica.

- Culpa al govern de l'intent de cop d'Estat, considerat com a molt perillós: *Diario de Barcelona*, de línia editorial ja conservadora, condemna totes aquelles accions que tant la ultradreta com el terrorisme basc duen a terme però posen l'accent, en el cas del colpisme militar, en el fet que el govern no està prenent les mesures adequades per evitar aquestes situacions. El Brusi elogia el paper de l'exèrcit en la construcció de la democràcia però culpa el govern d'haver creat tensions en qüestions sensibles per a l'estament militar com són l'ordre públic i la unitat d'Espanya; a més a més, considera que la tensió militar és fruit de l'espiral de terrorisme i els atacs a la unitat d'Espanya, i no al procés democratitzador en sí.

- Dura condemna als militars i crítica al govern per la gestió de la crisi: *Tele/ eXprés*, *Mundo Diario*, *Avui*, *Catalunya Express* i *El Periódico de Catalunya* es mostren bel·ligerants amb l'actuació dels militars que consideren greu tot i que aïllada. Evidencien que l'exèrcit encara no ha sabut trobar el seu lloc dins la

---

582 Editorial (22/11/1978), Lo que se está jugando, *El Correo Catalán*.

583 Siguen sin convencer las versiones sobre el 'complot' militar (22/11/1978), *El Correo Catalán*.

584 Aquestes reflexions es poden llegir en diverses peces però, sobretot, a l'editorial '*Las causas del complot*', i la notícia '*Los muertos de Basauri no ayudan a digerir el complot*', ambdues peces publicades el 21 de novembre de 1978.

585 Editorial (20/11/1978), El mal trago del gobierno, *La Vanguardia Española*.

deomocràcia. I critiquen, sobretot *El Periódico* i *TeleXprés*, la gestió de la crisi per part del govern, principalment lamenten la manca d'informació que ha facilitat l'executiu i la televisió pública: '*La escasa información oficial hace crecer las especulaciones*',⁵⁸⁶ indicarà el rotatiu d'Asensio, crítica que trobarà eco amb el titular '*La opinión pide toda la verdad sobre el golpe*', publicat per *TeleXprés* el 22 de novembre en portada.

6.1.10 El 6-D

La data del 6 de desembre de 1978 ha passat a la història pel seu valor simbòlic de representar el triple punt de confluència de diversos processos que culminen just en aquest moment. La transició política cap a la democràcia, iniciada oficialment a partir de la mort de Franco, acaba amb la restitució d'una constitució democràtica per a Espanya; el procés de reforma política i legal, iniciat a partir del nomenament de Suárez com a president del govern i que rep l'aval ciutadà a l'anterior referèndum de desembre de 1976 (just dos anys abans) també conflueix amb l'aprovació del nou text constitucional; i, lògicament, les corts constituents escollides un any i mig abans també veuen finalitzat el seu treball més ambiciós i important (la Constitució) amb la seva aprovació popular.

Aquell 6 de desembre de 1978 també es pot marcar com una fita de gran transcendència pels mitjans de comunicació. Per una banda, perquè significa la restitució legal de les llibertats d'expressió i impremta abolides amb la llei de premsa de guerra dictada per Franco l'any 1938. Si bé és cert que des d'abril de 1977, amb la supressió de l'article 2 de la llei de premsa de 1966, la llibertat d'impremta deixava d'estar restringida, seguia sense existir un règim legal que protegís específicament aquests drets. L'article 20 de la Constitució consagra novament uns drets bàsics pel desenvolupament dels mitjans (i dels ciutadans) en una societat democràtica. Per altra banda, el referèndum constitucional també significa un punt i a part en l'evolució periodística i ideològica dels mitjans de comunicació de Barcelona.

Precisament, en aquest darrer episodi històric analitzat, que coincideix amb el final de la transició democràtica i periodística, si més no pel que fa a aspectes legals, es poden observar algunes característiques transversals que presenten els diferents periòdics barcelonins:

- Pèrdua de pes de la informació política: es tracta d'un fenomen generalitzat en tots els mitjans i que ja s'havia insinuat des de la segona meitat de 1977 però que ara es pot confirmar completament. La comparativa entre l'atenció que els periòdics destinen a les dues

---

586 De los cerebros del complot, ni palabra (21/11/1978), *El Periódico de Catalunya*.

votacions anteriors (referèndum de la Llei per a la Reforma Política i eleccions legislatives) i la consulta constitucional, indica clarament que tant el nombre de pàgines com els textos dedicats a aquesta qüestió són significativament menors que els dos processos anteriors.⁵⁸⁷ Algunes causes poden explicar aquest canvi de tendència:

- **Saturació dels lectors:** després d'uns primers temps de la transició en què l'afany de rebre informació era molt elevat per part dels ciutadans, l'excés d'atenció a la política va portar a una saturació temàtica i, conseqüentment, a un descens paulatí i generalitzat de la difusió dels mitjans. En tan sols tres anys,⁵⁸⁸ La Vanguardia havia baixat prop de 35.000 exemplars (de 220.127 el 1975 a 186.173 el 1978); El Noticiero Universal perdia prop del 50% (de 76.500 a 42.141); un descens similar al d'El Correo Catalán (de 67.283 a 38.290); i l'Avui perdia gairebé 15.000 exemplars de venda (de 50.591 el 1976 a 32.055 el 1978). Dels diaris controlats per OJD, l'únic que millorava resultats era Mundo Diario, que passava de 43.859 exemplars venuts a 47.067. D'El Periódico, tot i no tenir-ne elements comparatius, acabava el seu primer any de vida amb unes vendes mitjanes de 53.121 exemplars (dades d'octubre 1979).
- **Recerca d'un nou públic:** el lector més polititzat, aquell a qui fins llavors, i gairebé en exclusiva, s'havien dirigit els mitjans, va perdre l'interès periodístic. Davant la pèrdua general de lectors, els mitjans reaccionaran donant més cobertura a altres temes, sovint de to menys dur, a la recerca

---

587 En aquesta ocasió, el 17,2% de les peces informatives publicades en tots els periòdics analitzats es dediquen a aquesta qüestió, per un 20,5% de les peces en el referèndum de 1976 i un 27,6% en les eleccions de 1977. Aquestes dades confirmen una tendència clarament a la baixa, sobretot a partir de finals de 1977 (veure capítol 5.3.1.1).

588 Dades extretes dels butlletí de l'Oficina de Justificación de la Difusión (OJD). La premsa falangista i *Catalunya Express* no estaven controlats per aquest organisme. Del *Diario de Barcelona* i del *TeleXpres* no es poden comparar xifres ja que a partir de 1976-1977 van quedar fora del control d'aquest organisme.

d'un nou perfil de lector al qual fins ara no s'havia atès.

- Normalització política: A partir de les eleccions de 1977, a mesura que la democràcia es vagi consolidant, la política deixarà de ser un tema excepcional per passar a formar part de l'agenda habitual dels mitjans. Per tant, la sobreatenció a aquestes qüestions (que es derivava d'aquest període excepcional) anirà desapareixent.
- Desencís polític: la pèrdua d'interès per la política dels ciutadans no només s'explicarà per la normalització de la situació sinó també per l'aparició d'un estat de desencís polític (conegut com el desencanto). Aquest fenomen, que apareixerà entre sectors de la població en adonar-se que malgrat que la democràcia es va consolidant molts dels canvis i utopies promeses o somiades no arriben, no només serà relatat sinó fins i tot experimentat per bona part dels mitjans que, en conseqüència, també aniran abandonant part dels continguts polítics. La política perdrà la utopia, i molts periodistes perdran les ganes de seguir abordant aquests temes.
- Allunyament forces d'oposició – mitjans: el propi procés de consolidació democràtica, la representació parlamentària de les forces d'oposició o la saturació política són alguns dels factors que expliquen el distanciament (també detectat a partir de la segona meitat de 1977) entre mitjans i partits polítics. Encara hi ha un darrer factor, vinculat a tots els anteriors: el desencís polític que anava calant es traduïa en un distanciament entre la classe política i els ciutadans. Lògicament, podria ser que els mitjans en no voler-se veure's arrossegats per aquest desencís (detectat i alertats des de les pàgines dels propis diaris) comencessin aquest procés d'allunyament. Tanmateix, aquest distanciament també confirmava la normalització de la situació que feia innecessària la funció de protecció

i de sobreatenció mediàtica a l'oposició que els mitjans havien estat oferint mentre la democràcia no arribava.

- Menor implicació en la informació: aquesta pèrdua d'interès per la política també pot explicar el to de menys implicació i, fins i tot, menys passional, amb què els mitjans aborden aquest referèndum. La sensació de més distància, neutralitat i objectivitat amb el fet informatiu encara es fa més evident si es compara el tractament informatiu d'aquest referèndum amb la consulta de 1976 i les eleccions de 1977.
- Diversificació de mitjans i de continguts: la menor atenció a la temàtica política comportarà que els mitjans vagin diversificant la informació i prestin més atenció a altres qüestions. Però també explica, per exemple, que els dos darrers diaris apareguts a Barcelona, *Catalunya Express* i *El Periódico de Catalunya*, siguin publicacions populars que, tot i que no deixen de banda completament la política, sí que l'aborden de forma secundària o, fins i tot, a través d'aspectes més frívols.
- Separació entre informació i opinió: la *despolitització* de la premsa beneficiarà clarament la separació de gèneres. Si bé les peces de narració que amaguen voluntat persuasiva seguiran essent importants, els textos informatius neutrals que no continguin càrrega argumentativa començaran a ser majoritaris.
- Funció de responsabilitat: malgrat aquest desencís polític, malgrat que el to general dels mitjans serà menys passional, tots els periòdics animaran a votar recordant el deure cívic dels ciutadans. Seguiran complint, per tant, amb els principis de responsabilitat social en l'assoliment d'un sistema democràtic.
- Pluralisme: l'apel·lació a votar i les crides, sovint implícites, al sí a la Constitució, no serà incompatible amb el fet que els mitjans deixin espai a les seves pàgines d'opinió per tal que s'expliquin aquells que defensen el no o l'abstenció.
- Respecte per la figura del rei: la recta final de la transició provoca que molts mitjans facin una mirada enrera per fer balanç. Les divergències són importants: la premsa més conservadora, per exemple, posarà en un mateix sac els referèndums franquistes i els preconstitucionals, mentre que els diaris més progressistes buscaran l'enllaç de la democràcia que ara es forja amb la de la segona República. Però, novament, un dels escassos punts de consens ideològic serà la figura del rei. Els mitjans coincideixen en assenyalar que la celebració d'aquest referèndum (i tot el que comporta) és, en bona part, gràcies al pilotatge que el monarca ha fet del procés polític.

• El sí unànime

Davant el referèndum hi haurà unanimitat total de la premsa barcelonina: tots els diaris apel·laran al vot (alguns usant fins i tot termes imperatius com ‘*Hay que votar*’, del Ciero) i demanaran, de forma implícita o explícita, el sí a la Constitució. El més ambigu serà *Catalunya Express*, que de forma oberta només gosarà animar la gent per tal que surti de casa per anar a votar, tot i que entre línies també es podrà llegir un suport clar al text constitucional. Tanmateix, els mitjans traspuaran manca d’entusiasme en un moment, a priori, tan transcendental. Talment sembla com si la Constitució no acabés de convèncer ningú però, alhora, tothom veïés que és una condició *sine qua non* per tirar el país endavant. La diferència, però, vindrà en les raons per apuntalar aquest ‘sí’ unànime. Es conformaran dos blocs que responen, en gran part, a les divergències ideològiques esquerra-dreta, catalanisme-espanyolisme:

- Sí crític però necessari per enterrar el franquisme i consolidar la democràcia i l’autonomia: els mitjans més progressistes i/o catalanistes (*El Correo Catalán*, *Tele/eXpres*, *Mundo Diario*, *Avui*, *Catalunya Express* i *El Periódico de Catalunya*) defensaran el sí, tot i que sense entusiasmes i reconeixent que la Constitució podria ser molt millor, com a única via per culminar la democratització i assolir l’autonomia plena: els titulars de portada ‘*Adiós, Franco, Adiós*’, d’*El Periódico de Catalunya*, o ‘*Adiós al franquismo y a la transición*’, del *Tele/eXpres*, ambdós del mateix 6 de desembre, exemplifiquen aquesta visió. Les principals crítiques aniran dirigides al govern per la campanya institucional gens neutral, als mitjans públics (especialment TVE) per la manca de pluralisme i també als sectors més ultres de l’església que s’oposen al text.⁵⁸⁹ Tots aquests mitjans coincidirán a deslegitimar l’opció negativa en considerar-la el refugi dels franquistes, però seran més condescendents amb l’abstenció. A excepció d’*El Correo Catalán*, molt més crític amb els abstencionistes.⁵⁹⁰
- Sí per construir una Espanya unida, en pau, sense nostàlgies ni retrets al passat: el *Diario de Barcelona*, *La Vanguardia*, *El Noticiero Universal*, *Solidaridad Nacional* i *La Prensa* aposten pel sí com a forma

---

589 Especialment contundent serà la campanya que farà *El Periódico de Catalunya* contra el bisbe primat d’Espanya Marcelo González qui, desoïnt l’opinió oficial de la Conferència Episcopal Espanyola, demanarà el vot negatiu. El rotatiu farà diverses peces i articles molt durs contra el primat. El dia abans del referèndum publicarà la peça ‘*El ‘Marcelazo’ hace crecer el ‘no’ y la abstención*’ on s’afirmarà que ‘*siguiendo la recomendación del sector integrista de obispos que no han respetado el acuerdo colectivo de la Conferencia del Episcopado Español (la línea de Guerra Campos y Marcelo González) puede determinar que la Constitución sea aprobada por menos respaldo*’. A l’extrem oposat, el Ciero criticarà aquells que han fet una ‘presentación tendenciosa’ de les paraules del bisbe, a la peça ‘*España vota hoy su constitución*’ del 6 de desembre de 1978 en portada.

590 A l’editorial ‘*El sí de los demás*’, publicat el 2 de desembre de 1978, el diari criticarà aquells que, refiant-se que el sí sortirà, es permeten el luxe d’abstenir-se.

de superar el passat i no haver de tornar a mirar mai més enrera, ni per parlar de reconciliació (amb aquest text això ja queda superat) ni per nostàlgia. Són significatives, en aquest sentit, les paraules de *La Prensa*: ‘*detenerse en la nostalgia, en la añoranza de privilegios de otros tiempos, quedar en el inmovilismo, es tanto como negar el avance de la historia*’.⁵⁹¹ No es pot mirar el passat, ni per nostàlgia ni per parlar de reconciliació, ja que amb aquesta Constitució tothom està reconciliat. Aquests mitjans, que en general es mostraran satisfets del pluralisme de la campanya, donen per fet que la gent anirà a votar i menystenen les crides a l’abstencionisme. Amb l’excepció dels diaris de l’Estat, no seran especialment benèvols amb el govern Suárez al que acusaran de voler capitalitzar l’èxit del referèndum en benefici propi.

• El dia després

La unanimitat en la demanada del sí s’esberla completament després del referèndum a l’hora de valorar quin significat té el vot afirmatiu:

- Abstenció, vot de càstig: el *Diario de Barcelona* i *El Noticiero Universal* coincideixen en què l’elevada abstenció és un senyal de la desconexió entre polítics i ciutadans. D’aquí que els seus titulars de portada del 7 de desembre siguin gairebé un calc:
  - *Diario de Barcelona*: ‘Elevada abstención: 33,44%’
  - *El Noticiero Universal*: ‘La abstención alcanzó el 32 por ciento’

Ambdós rotatius també relaten la contrarietat amb què la classe política va rebre la xifra de participació. El vespertí conservador va més enllà i creu que l’abstenció és un vot de càstig per la mala política d’UCD i demana que es prenguin mesures urgents.

- Superar la crisi i el terrorisme: tant *La Vanguardia* com *Solidaridad Nacional* i *La Prensa* posen l’accent en què s’ha apostat clarament pel sí (‘*Cataluña vota sí clamorosamente*’ es llegirà en un dels titulars del dia del diari de Godó) en un ambient de calma i, fins i tot, de festa. Aquest és també el missatge que transmeten els seus titulars de portada del dia 7 de desembre:
  - *La Vanguardia*: ‘*España ya es un estado de derecho*’ amb el subtítol de ‘*Voto joven para una nueva esperanza*’.
  - *Solidaridad Nacional*: ‘*España ya es constitucional*’ amb el subtítol ‘*Tras el*

---

591 Todos seremos protagonistas de nuestra historia (5/12/1978), *La Prensa*.

referéndum que discurrió en calma y normalidad

- *La Prensa*: 'La Constitución salió victoriosa de las urnas' amb un subtítol que posa l'accent en l'abstenció, tot i que després el diari no ho desenvolupa: 'Más abstenciones de las previstas: el 32'33 por ciento'.

Per aquests diaris, el més important és que la democràcia queda plenament instaurada i ja hi ha instruments per poder lliurar contra la crisi econòmica i el terrorisme. Aquests mitjans també coincidiràn en relativitzar l'abstenció, menys al País Basc on apuntaran el PNB com a culpable de la situació.

- Un sí sense entusiasme: els diaris més progressistes faran una lectura positiva però crítica de la Constitució. Positiva perquè permet consolidar el règim de llibertats, dóna via lliure a l'Estatut i enterra el franquisme, i més després de veure els magres resultats que ha obtingut el no, defensat bàsicament pels reductes del búnker, tal i com assenyalaran els diaris. Crítica perquè tots ells consideren que s'hagués pogut anar més enllà.⁵⁹² En tot cas, els titulars de portada del 7 de desembre mostraran aquesta manca d'entusiasme:

- *El Correo Catalán*: 'Votó más de un 60 por ciento en España y más de un 65 por ciento en Catalunya', amb el subtítol: 'La mayoría decidió acudir a las urnas: 89% Sí, 6% No'
- *TeleXpres*: 'Un sí suficiente', amb el subtítol 'En Euskadi ganó la abstención con un 54%'.
- *Mundo Diario*: 'Sí con alta abstención', amb el subtítol: 'Algunos interventores del PNV obstaculizaron las votaciones en Vizcaya'.
- *Avui*: 'La constitució espanyola, aprovada', un titular ben neutre.
- *Catalunya Express*: 'Aprobada'. També, sense massa entusiasme.
- *El Periódico de Catalunya*: 'Catalunya y España dan el 'sí' a la democracia', amb el subtítol: 'Abstención bastante superior a la prevista en sondeos y fracaso de los partidarios del 'no''

---

592 'Més lluny...' és el titular de l'entrevista a Lluís Llach que el dia del referéndum publica l'*Avui* i en la qual el cantautor expressa el seu vot negatiu precisament perquè la Constitució no va més enllà en les llibertats democràtiques i nacionals.

Titulars poc exultants que posen l'accent en la consolidació democràtica però també mostren preocupació per l'abstenció. Tots aquests rotatius coincidiran en assenyalar que l'abstencionisme és alt i que caldrà tenir-lo en compte, sobretot a Euskadi; però també a Catalunya i a la resta de l'Estat on el desencís polític i la desafecció estan calant molt fons. L'altre aspecte comú serà la crítica a Suárez pel fet que no ha desvelat el dubte sobre si convocarà o no eleccions. Aquests rotatius apunten la necessitat de convocar comicis, ara que la democràcia ja està legalment assentada.

6.2 ELS CANVIS IDEOLÒGICS I PERIODÍSTICS DELS MITJANS

L'evolució política i social que la premsa descriu a través de les seves pàgines durant aquests tres anys no es viu d'una forma aïllada o distant per part dels diaris: el relat d'aquesta època de canvis es farà des de la vivència compartida d'un procés de transformació periodística i ideològica transversal. La descripció dels canvis formals (tant pel què fa a gèneres, estructura, continguts...) que es produeixen en els mitjans estudiats, necessària per entendre l'evolució de les estructures periodístiques, cal acompanyar-la d'una anàlisi acurada del discurs que emeten per tal de veure'n les transformacions o evolucions ideològiques. D'aquesta manera, es podrà obtenir el dibuix complet sobre la transició (de forma i de fons) que experimenta cada periòdic de Barcelona.

6.2.1 La bicefalia ideològica del *Diario de Barcelona*

La posició i evolució ideològica del Brusí és de les més complexes d'entre els onze diaris analitzats. La particular i inestable situació de la direcció i la redacció del periòdic, que viurà el canvi de tres directors durant aquests tres anys,⁵⁹³ condicionarà el tractament que es farà de la informació, sobretot des d'un punt de vista ideològic: serà el mitjà de Barcelona amb un índex de notícies amb voluntat persuasiva més elevat, element clarament atribuïble a la politització de la redacció.

Els relleus al capdavant del diari estaran provocats per les profundes diferències de pensament polític existents entre una redacció clarament d'esquerreres i una propietat propera als postulats d'Alianza Popular. Aquests canvis expliquen les dues etapes diferenciades del diari si s'atén a qüestions ideològiques:

- novembre 1975 – octubre 1977: fase que coincideix amb els mandats de Josep Pernau i de Tristán La Rosa al capdavant de la redacció. Tot i que ideològicament no presenta variacions de fons, si que es poden observar diferències remarcables: la oposició constant però contin-

---

593 Veure punt 4.2.1 d'aquest treball.

guda cap al govern espanyol durant l'etapa Pernau (novembre 1975-febrer 1977) evolucionarà cap a una crítica regular i contundent que convertirà el Brusi, juntament amb *Mundo Diario i Catalunya Express*, en el rotatiu més combatiu contra l'executiu espanyol, durant el mandat La Rosa (febrer 1977- octubre 1977). Tot i que en aquesta etapa el divorci entre la propietat i la redacció és absolut, la línia ideològica que s'expressa a través dels editorials coincideix plenament amb el plantejament informatiu del mitjà.

- Octubre 1977 – desembre 1978: l'arribada d'Antoni Alemany a la direcció farà que la línia ideològica del Brusi comenci a virar cap a posicions més conservadores, tal i com despendran les peces editorials. Un canvi que també s'apreciarà en els articles d'opinió, ja que entraran articulistes nous ideològicament més pròxims a la dreta. Tanmateix, aquest canvi toparà amb una redacció que, majoritàriament, serà d'esquerres. Això provocarà una bicefalia ideològica durant uns mesos, fins que, per una banda, una trentena dels periodistes més progressistes abandonaran el diari mentre que, per altra banda, les posicions oficials del diari s'aniran moderant.

El repàs dels 10 períodes estudiats permet comprovar aquesta evolució ideològica que experimenta la línia editorial, la línia informativa i la línia d'opinió i que, en síntesi, permet obtenir una visió general del canvi polític que afecta al diari:

Moment polític	Línia editorial	Tractament informatiu	Línia argumentativa majoritària	Línia argumentativa secundària
Règim polític després de la mort de Franco (20 de novembre de 1975)	Continuisme	Continuisme	Continuisme	
Règim polític després de la presa de possessió del rei Joan Carles I (22 de novembre de 1975)	Democratització	Democratització	Democratització	Continuisme

El continuisme que s'observa clarament el 20 de novembre de 1975 (i, lògicament, des de molt abans d'aquesta data), i que s'evidencia a través de notícies i peces d'opinió clarament pro franquistes, s'esquerda a partir del dia 23. La línia editorial i el tractament informatiu comencen a esbossar unes tímides,

però contundents, ànsies democratitzadores. Les pàgines d'opinió trobaran en el trio format per J. A. González Casanova (que escriu amb el pseudònim de Martí Rizal), Antonio Álvarez Solís i Manuel Jiménez de Parga uns primers altaveus, si bé moderats, de la defensa d'una monarquia democràtica. Tanmateix, d'articles d'opinió de to franquista encara n'aniran apareixent.

Moment polític	Línia editorial	Tractament informatiu	Línia argumentativa majoritària	Línia argumentativa secundària
Govern de Carlos Arias Navarro	Oposició	Oposició	Oposició	
Reforma, ruptura o continuisme (juliol de 1976)	Ruptura	Ruptura	Reforma	Continuisme
Nomenament d'Adolfo Suárez (3 de juliol de 1976)	Dubtes i auguri d'un mandat breu	Dubtes	Pessimisme	

La redacció i la direcció mantindran unes posicions més contundents, pel què fa a la configuració de l'estructura de l'Estat, que les pròpies pàgines d'opinió. Ja sigui perquè l'opinió és més explícita o perquè certament la redacció estava molt radicalitzada, però el cert és que els articulistes habituals (Jiménez de Parga, Álvarez Solís) tot i mostrar-se també crítics amb Arias, seran més partidaris de la reforma. Tanmateix, la coincidència en els dubtes o el pessimisme davant l'elecció Suárez serà total.

Moment polític	Línia editorial	Tractament informatiu	Línia argumentativa majoritària	Línia argumentativa secundària
Referèndum de la Llei per a la Reforma política (15 de desembre de 1976)	Suport a l'abstenció i condescendència amb el no.	Atenció preferencial a les forces abstencionistes	Suport a l'abstenció	Suport al sí
Resultats del referèndum (a partir del 16 de desembre de 1976)	Fracàs de l'extrema dreta i qüestionament de la reforma	Fracàs de l'extrema dreta	Fracàs de l'extrema dreta	

El suport a l'abstenció i a les formacions que defensen aquesta opció serà transversal. Tot i així, el Brusí començarà a assajar el pluralisme amb l'inclusió d'al-

guns articles d'opinió de defensors del sí. L'anàlisi post referèndum encara serà més monolític en la idea que el veritable fracàs se l'endú el búnker franquista.

Moment polític	Línia editorial	Tractament informatiu	Línia argumentativa majoritària	Línia argumentativa secundària
Terrorisme (gener de 1977)	Suport a les mesures antiterroristes del govern.	Suport a les mesures antiterroristes del govern.	Crítica al govern per no haver fet res per evitar-ho.	

El sentit de responsabilitat de diaris com el Brusi es veu en el suport que en moments difícils, i malgrat les diferències ideològiques, brindaran al govern. L'articulisme sobre aquesta qüestió serà ben escàs si bé matindrà un punt de crítica més elevat que la posició oficial del mitjà.

Moment polític	Línia editorial	Tractament informatiu	Línia argumentativa majoritària	Línia argumentativa secundària
Legalització del PCE (9 d'abril de 1977)	Sí a la decisió de legalitzar el PCE però demanda de més mesures	Suport a la legalització però crític amb el govern per aprofitar-se'n.	Suport a la legalització.	
Reaccions a la legalització del PCE (a partir del 9 d'abril de 1977)	No es pronuncia	Neutre	Crítiques a la dreta per encendre els ànims.	

Malgrat el canvi en la direcció del diari, l'editorialisme del Brusi seguirà sent contundent, quan calgui, amb el govern. Així, si bé s'aplaudeix la legalització comunista, es demanen més mesures; un extrem que també serà visible a través de les peces informatives en què s'arribarà a acusar l'executiu de legalitzar el PCE per interessos electorals.⁵⁹⁴ Els articulistes també donaran suport total a l'acció del govern però la seva aportació serà especialment rellevant a l'hora de valorar les reaccions que la legalització comporta. Autors com Álvarez Solís acusaran directament polítics de dretes com Manuel Fraga d'atiar la confrontació i els faran responsables de qualsevol situació de violència que es pogués generar.⁵⁹⁵

⁵⁹⁴ El gobierno legaliza a los comunistas (10/4/1977), *Diario de Barcelona*, portada.

⁵⁹⁵ Tot i que Álvarez Solís escriu diversos articles seguint aquesta tònica, el més contundent és 'Los buitres', publicat el 15 d'abril de 1977 a la pàgina 10.

Moment polític	Línia editorial	Tractament informatiu	Línia argumentativa majoritària	Línia argumentativa secundària
Campanya eleccions del 15 de juny de 1977	Votar partits antifranquistes	Especial cobertura a l'esquerra, sobretot PCE.	Suport a les forces d'esquerra i catalanistes.	Crítica a l'esquerra i als aventurismes.
Anàlisi eleccions	Triomf centrista, derrota del franquisme i del centrisme i victòria de l'esquerra	AP, gran perdedor. Ressò a les irregularitats d'AP i UCD.	Triomf de la democràcia	
Anàlisi eleccions des d'una òptica catalana	Triomf catalanisme	Triomf de l'esquerra i el catalanisme	Triomf del catalanisme i l'esquerra	

Durant la campanya electoral, el to editorial pren una volada molt contundent: no només es fa un atac directe i amb duresa contra l'executiu acusant-lo, fins i tot, de portar Euskadi a punt de la guerra civil i d'haver acabat amb la paciència de Catalunya, a més de considerar que el govern no ha jugat net per no haver donat les mateixes oportunitats a tots els partits; sinó que es presenta un sistema polític que només té dues opcions: el franquisme (on també alinea formacions com AP o UCD que considera hereves del règim) o els que van lluitar per les llibertats. Pàmies considera que La Rosa donà nivell als editorials (1993: 78). El que està clar és que, com a mínim, els dotà de contundència i duresa. Tot i aquestes posicions editorials, el diari buscarà la neutralitat informativa i durant la campanya electoral per les eleccions del 15 de juny publicarà separades per a les diferents formacions que concorren. Tanmateix, l'especial cobertura de les forces d'esquerra, especialment el PCE, denotarà l'aposta ideològica de la redacció. En canvi, les pàgines d'opinió, amb la secció 'Parlamento de papel' seran més plurals i, tot i que majoritàriament donaran veu a forces catalanistes i d'esquerres, també es podran llegir articles en contra del PSC-PSOE d'Álvarez Solís o de Camilo José Cela.

Moment polític	Línia editorial	Tractament informatiu	Línia argumentativa majoritària	Línia argumentativa secundària
Aprovació de l'amnistia	Exemple de reconciliació nacional	Suport al projecte		
Retorn del president Tarradellas	Evitar aventures.	Suport al retorn	No a les aventures	
Pactes econòmics de La Moncloa		Crític amb la gestió de la crisi de Suárez.	Crític amb el govern i amb els comunistes.	

El nou canvi a la direcció es deixa notar amb una clara moderació dels postulats ideològics defensats fins al moment; com també s'observa per l'entrada de nous articulistes de to més conservador (Emilio Romero, Ricardo de la Cierva, Manuel Milián Mestre o el propi Antoni Alemany). D'aquesta manera, el retorn de Tarradellas és aplaudit pel diari, però des de les pàgines d'opinió editorial i signada es posarà l'accent en la necessitat d'evitar els aventurismes. En canvi, el tractament informatiu serà molt menys conservador. La moderació que comença a veure's reflectida en la línia oficial serà una nova marca de la casa, tal i com s'explicita en l'editorial '*Catalanismo, independencia, libertad*', publicat el 14 d'octubre de 1977, en què, aprofitant l'avinentesa pel canvi de director, s'explica que el Brusi seguirà defensant les mateixes posicions des de la moderació.

Moment polític	Línia editorial	Tractament informatiu	Línia argumentativa majoritària	Línia argumentativa secundària
Crisi comissió constitucional	Càrrega contra el PSOE	Crític amb el PSOE i la UCD		

El canvi ideològic del diari es confirma amb la càrrega contundent que des de la línia editorial es farà contra la decisió del PSOE d'abandonar la ponència constitucional. El tractament informatiu, si bé més neutre, s'abonarà també a la crítica contra el PSOE però no estalviarà retrets a la UCD. Poques setmanes abans, una trentena de periodistes de clara tendència progressista havien abandonat el diari (apel·lant a la clàusula de consciència) i això començava a tenir els seus efectes sobre el contingut informatiu. En canvi, des de les pàgines d'opinió cap article abordarà la qüestió de la crisi constitucional. El cert és que el canvi d'articulistes també comportarà un descens important del nombre de peces argumentatives dedicades a tractar temes polítics.

Moment polític	Línia editorial	Tractament informatiu	Línia argumentativa majoritària	Línia argumentativa secundària
Aprovació Constitució a les Corts		Es lamenten les abstencions i vots en contra.		Advertència per un possible descens polític dels ciutadans.
Operació Galàxia	Es qualifica d'anècdota i s'elogia el paper de l'exèrcit.	Es culpa el govern de la situació.	Es qualifica d'anècdota i es critica la gestió del govern	

Poc a poc, la línia editorial de la direcció es va imposant també a la redacció, tal i com es pot comprovar en l'anàlisi informatiu de l'Operació Galaxia. Tant editorials com articles i notícies resten importància al fet tot i que culpen de tot plegat a la UCD per la seva gestió al capdavant del govern. I elogien la tasca de l'exèrcit.

Moment polític	Línia editorial	Tractament informatiu	Línia argumentativa majoritària	Línia argumentativa secundària
Campanya referèndum	Pro sí.	Suport a la Constitució.	Suport a la Constitució.	
Aprovació Constitució	UCD i PSOE tenen la culpa de l'abstenció. Cal un govern de centre-dreta.	Abstenció, vot de càstig.	Es culpa el govern de l'abstenció.	

La darrera etapa analitzada significa un punt de confluència definitiva pel què fa a la generació d'opinió i interpretació a través de les diverses seccions del diari. El canvi ideològic impulsat per la propietat del diari acaba donant fruits; prova d'això és el pensament únic que s'expressa tant en l'opinió com en el tractament informatiu davant del referèndum constitucional. El *Diario de Barcelona* és un clar exemple de viratge ideològic en tan sols tres anys: de diari d'esquerra i rupturista a publicació moderada, amb tocs conservadors, crítica amb l'esquerra i defensora, sobretot des de les pàgines d'opinió, dels postulats d'Alianza Popular.

6.2.2 El catalanisme moderat d'*El Correo Catalán*

La presència, des d'inicis de 1970 i sobretot des de 1974, de Jordi Pujol i de diverses persones properes a Convergència Democràtica a l'accionariat del Correu es mostra d'una forma clara en la intencionalitat ideològica del rotatiu. Aquest fet es nota en gairebé totes les característiques de la línia ideològica del mitjà:

- El catalanisme moderat de CDC prendrà el diari com el seu mitjà d'expressió i aquest fet traspasarà ideològicament a través de les pàgines del rotatiu. Aquesta moderació es comprovarà, per exemple, en les reivindicacions catalanistes: si bé el Correu demanarà el retorn de les institucions catalanes, en més d'una ocasió reclamarà que es facin passos tranquils i fins i tot recomanarà renunciar a certes demandes fins que la situació política no estigui més consolidada.
- Les coincidències ideològiques amb CDC no es traduiran tant en una

defensa partidista com en una aposta per uns valors polítics comuns: serà un missatge més catalanista que convergent. Això es comprova en el fet que en cap moment es demanarà el vot pel Pacte Democràtic (coalició electoral de les eleccions del 15 de juny de 1977 on hi havia CDC)⁵⁹⁶ o que la presència de Pujol (o d'altres polítics convergents) a les pàgines de política no serà superior a la dels principals polítics espanyols. Aquesta aparent neutralitat contrasta amb les afirmacions de Saura (1998: 94) i Busquets (1986: 16) en què s'assegura que entre 1976 i 1977 Pujol i homes propers a ell van escriure alguns dels editorials del diari. L'aposta ideològica era clara; però el partidisme no. Sí que es pot observar, tanmateix, un tracte informatiu preferent cap als actes o notícies d'aquesta formació, que s'anirà fent més significatiu a mesura que la democràcia es vagi consolidant i que el pluralisme ideològic es vagi estenent. A més a més, a mesura que la democràcia es consolidi, l'opció per la formació de Pujol s'anirà fent més evident.

- Només des d'un punt de vista de terminologia, *El Correo Catalán* serà el primer diari de Barcelona en deixar de dir Espanya per parlar sempre d'Estat espanyol, una nomenclatura utilitzada des de mitjans de 1976 i que serà criticada per la premsa falangista. El diari també prendrà l'opció d'escriure Catalunya amb la *ny* catalana.

Tampoc tindrà aparent repercussió en la ideologia que transmeten els editorials el relleu que es produeix l'1 de juny de 1977 al capdavant del diari: Andreu Roselló i Pàmies és substituït per Llorenç Gomis, un canvi que, si bé tindrà alguna conseqüència des d'un punt de vista formal,⁵⁹⁷ no variarà la línia catalanista moderada que tenia el Correu durant aquests anys, tal i com es pot comprovar analitzant cadascun dels episodis estudiats:

Moment polític	Línia editorial	Tractament informatiu	Línia argumentativa majoritària	Línia argumentativa secundària
Règim polític després de la mort de Franco (20 de novembre de 1975)	Obertura	Continuisme amb esclatxes d'obertura	Continuisme	

⁵⁹⁶ La referència més destacada al Pacte Democràtic de Jordi Pujol durant la campanya electoral serà la informació d'una pàgina sencera que obrirà la secció d'eleccions del 14 de juny de 1977, dia previ als comicis, dedicada al míting que la coalició havia ofert el dia abans.

⁵⁹⁷ Veure punt 5.1.2.2 del present treball.

Règim polític després de la presa de possessió del rei Joan Carles I (22 de novembre de 1975)	Democratització	Democratització	Democratització	Continuisme
---	-----------------	-----------------	-----------------	-------------

La línia editorial del Correu serà prou valenta com per desmarcar-se, des de bon principi, del continuisme franquista i, si bé no es parla de democratització fins que el rei ja ha jurat com a nou cap d'Estat, sí que s'apunten idees de canvi. Uns postulats que també seran insinuats en el tractament informatiu de la mort de Franco: en general, la majoria de peces publicades respondran a un periodisme autoritari típic però s'endevina alguna petita esclatxa d'obertura. Les pàgines d'opinió, que davant el decés del dictador es buiden i tan sols es publiquen un parell d'articles (clarament franquistes), seran l'espai des d'on començaran a esquarterar-se d'una forma més evident aquests lligams amb el passat: la proclamació del rei donarà ales a un articulisme que, format per noms com Wifredo Espina, Miquel Roca o Desclot (l'article d'aquest darrer, del 23 de novembre, ja duu el suggerent títol de *'La sucesión y la alternativa democrática'*), demanarà canvis obertament. Tanmateix, seguiran apareixent textos més complaents amb la figura de Franco, com els publicats per Carlos Sentís.⁵⁹⁸

Moment polític	Línia editorial	Tractament informatiu	Línia argumentativa majoritària	Línia argumentativa secundària
Govern de Carlos Arias Navarro	Crític	Crític	Dimissió	
Reforma, ruptura o continuisme (juliol de 1976)	Crític amb la reforma	Crític amb la reforma	Reforma	
Nomenament d'Adolfo Suárez (3 de juliol de 1976)	Pessimisme	Neutre	Pessimisme	

⁵⁹⁸ El dia 23 de novembre, el periodista publicarà a la pàgina 15 *'Franco y la neutralidad'*, una peça on elogiarà la capacitat del general de mantenir-se neutral durant la segona Guerra Mundial.

El diari seguirà mantenint posicions clarament demòcrates si bé moderades. Seran les pàgines d'opinió, a través d'articulistes com Josep Meilà, Rafael Espinós o el dibuixant Miquel Farreras, des d'on se farà la crítica més dura cap a Arias, titllant-lo d'últim president autoritari. En canvi, des de la línia editorial i les pàgines d'informació es farà una crítica més suau cap a l'executiu, extensible a tot el procés de reforma. El que no es trobarà enlloc serà una aposta pel rupturisme. El nomenament de Suárez serà narrat de forma neutre però viscut amb pessimisme des de les pàgines d'opinió, a través d'editorials o d'articles de periodistes com José Martí Gómez que parlarà de '*ducha de agua fría*'.⁵⁹⁹

Moment polític	Línia editorial	Tractament informatiu	Línia argumentativa majoritària	Línia argumentativa secundària
Referèndum de la Llei per a la Reforma política (15 de desembre de 1976)	Abstenció o sí com a mal menor	Suport implícit a l'abstenció i referèndum entès com un tràmit	Neutre	
Resultats del referèndum (a partir del 16 de desembre de 1976)	Fracàs de l'extrema dreta i qüestionament de la reforma	Demanda d'eleccions	Fracàs del franquisme i demanda d'institucions catalanes	

El diari es prendrà el referèndum com un tràmit que cal superar; per tant, tot i donar suport a l'abstenció, tampoc veurà amb mals ulls el triomf del sí. La poca transcendència donada a la consulta es nota en la manca d'articles d'opinió condicionant el vot. En canvi, les demandes de més autonomia (aprovada ja la reforma) són cada cop més freqüents i desacomplexades, de la mà d'articulistes com Josep Meilà o el propi Jordi Pujol. També les proclames democratitzadores, amb Wifredo Espina i José Martí Gómez al capdavant, seran constants. Uns plantejaments defensats des dels editorials del mitjà i que s'endevenen també a través del tractament informatiu dels fets.

Moment polític	Línia editorial	Tractament informatiu	Línia argumentativa majoritària	Línia argumentativa secundària
Terrorisme (gener de 1977)	Suport a les mesures antiterroristes del govern.	Suport a les mesures antiterroristes del govern.	Condemna de la violència	

599 Martí Gómez, José (6/7/1976), Crisis política con bandazos, Ver, oír y callar, *El Correo Catalán*.

Des del Correu, el suport a les mesures que prengui el govern per acabar amb la violència política serà total. No s'aprofitarà el difícil context per fer crítica de la gestió de Suárez. Ans al contrari, editorials, informadors i articulistes (com Espina, Lluís de Carreras o Daniel Arasa) faran clares apel·lacions a la serenitat. Això no treu que el rotatiu, per tal d'anar donant espai a les forces d'oposició, integri dins la seva línia informativa les opinions i declaracions de rebuig a la violència dels partits, especialment els catalans i amb especial rellevància per a CDC. Precisament, la connivència amb Convergència es veurà més en la difusió destacada d'actes i declaracions del partit que no pas en una aposta explícita per la formació.

Moment polític	Línia editorial	Tractament informatiu	Línia argumentativa majoritària	Línia argumentativa secundària
Legalització del PCE (9 d'abril de 1977)	Sí a la legalització però crític amb el PCE	Suport a la legalització	No es publica cap article sobre la legalització del PCE	
Reaccions a la legalització del PCE (a partir del 9 d'abril de 1977)	Crítica a les reaccions contràries.	Demanda de més legalitzacions de partits.		

La legalització comunista provocarà un dels pocs episodis de certa disparitat entre la línia editorial i la línia informativa que es produeixen a *El Correo Catalán*. Mentre que s'escriuran diversos editorials favorables tots ells a la legalització però molt crítics amb el paper del comunisme (que confirmen la línia moderada del mitjà), diverses notícies, amb alguns titulars contundents, donaran a entendre el contrari i més aviat destacaran la contribució comunista a la superació de les ferides del passat: '*El PCE col·laborarà a borrar secuelas de la guerra civil*', es llegirà en una peça del 12 de març de 1977. El fet que no es publiqui ni un sol article d'opinió sobre el tema no permet acabar de definir una posició més clara del rotatiu davant d'aquesta qüestió.

Moment polític	Línia editorial	Tractament informatiu	Línia argumentativa majoritària	Línia argumentativa secundària
Campanya eleccions del 15 de juny de 1977	Votar partits catalanistes	Especial seguiment a les forces catalanistes	Suport a les forces demòcrates i catalanistes, sense aventures.	

Anàlisi eleccions	Triomf centrista, derrota del franquisme i del centralisme i victòria de l'esquerra	Recuperació de la democràcia. Denúncia d'irregularitats d'AP i UCD	Triomf de la democràcia	
Anàlisi eleccions des d'una òptica catalana	Triomf catalanista	Triomf del catalanisme	Triomf del catalanisme i l'esquerra	

La imatge de portada del dia de les eleccions amb una foto que ocupa tota la pàgina d'una manifestació catalanista a la plaça Sant Jaume indica clarament el to general del diari davant d'aquests comicis. Tant la cobertura informativa com la línia editorial i d'opinió és una aposta fefaent pel triomf de les forces catalanistes moderades i per la recuperació de l'Estatut i de la Generalitat. Les notícies sobre els actes de campanya dels partits que defensen l'Estatut (especialment CDC, però no de forma molt destacada) són àmpliament majoritàries i coincideixen amb les demandes explícites del vot per les opcions catalanistes que es fan des dels editorials. Els articulistes (a l'habitual Wifredo Espina s'hi suma ara Juan Gomis i Alfred Reixach) també transmeten aquesta opció per les forces demòcrates i autonomistes, tot i que sense aventurismes. Els resultats electorals tindran una lectura clara i unànime també des dels diferents gèneres del diari i coincidiran en la demanda del retorn de les institucions catalanes.

Moment polític	Línia editorial	Tractament informatiu	Línia argumentativa majoritària	Línia argumentativa secundària
Aprovació de l'amnistia	Superació del passat	Suport al projecte	Reconciliació nacional	
Retorn del president Tarradellas	Suport al retorn i demanda de més autonomia	Suport al retorn i demanda de més autonomia	Elogi a Tarradellas	
Pactes econòmics de La Moncloa	Crítica a la gestió econòmica del govern.	Neutre	Elogi al pacte econòmic	

El retorn del president Tarradellas és objecte d'un seguiment exhaustiu, emotiu i molt extraordinari. Evidentment, tant la línia informativa com les peces argumentatives coincideixen en la importància històrica de la tornada del president. D'aquí que se'n faci una cobertura tan àmplia. El caràcter catalanista moderat del mitjà provocarà que les demandes (que es faran des dels editorials però

també a través d'articulistes com Joan de Sagarra⁶⁰⁰ o el col·lectiu socialista que s'amaga rera el pseudònim Desclot⁶⁰¹) vagin en un sentit d'aprofundiment de l'autonomia amb el retorn de l'Estatut. També la línia informativa serà clarament catalanista com ho demostrarà el fet que dediqui especial atenció a temes com les multes que la policia posa als vehicles que circulen amb un adhesiu amb la 'C' de Catalunya. Coneixent el perfil de lector, el diari va més enllà i fins i tot es publicarà una peça on s'explicarà 'Lo que puede usted hacer si lo denuncian'⁶⁰² per portar l'enganxina al vehicle.

Moment polític	Línia editorial	Tractament informatiu	Línia argumentativa majoritària	Línia argumentativa secundària
Crisi comissió constitucional		Crític amb el PSOE i la UCD		

En canvi, el diari no prestarà especial atenció a la crisi constitucional. Si bé el rotatiu farà un seguiment prou complet als treballs d'elaboració de la Constitució, no dedicarà cap peça d'opinió a analitzar aquesta qüestió, potser prevenint que el lector, que ja mostra símptomes de cansament polític, no estarà interessat en la matèria. El conflicte es despatxa dins les pàgines informatives on, tot i donar una cobertura força neutre, s'acabarà criticant els dos partits majoritaris.

Moment polític	Línia editorial	Tractament informatiu	Línia argumentativa majoritària	Línia argumentativa secundària
Aprovació Constitució a les Corts	Respecte pels que s'han abstingut o votat no	Es lamenten les abstencions i vots en contra.		
Operació Galàxia	Confiança en el paper de l'exèrcit i apel·lacions a la serenitat	Incident puntual però perillós		

600 Sagarra publicarà algun article contundent com 'Vencidos', 26 d'octubre de 1977, on criticarà mitjans com *El Alcázar* que titllen els catalans de vençuts i es preguntarà si els vençuts no són els franquistes.

601 Des de 1975 i fins el 1978, les pàgines del Correu van acollir una sèrie d'articles d'aquest col·lectiu del PSC-Reagrupament, liderat per Josep Pallach. Sembla que el propi Pallach va ser l'autor d'alguns d'aquests textos. El 1978, i un cop mort el líder socialista, el col·lectiu va decidir deixar d'amagar-se rera aquest pseudònim ja que van considerar que ja podien signar amb els propis noms sense problemes (Rubiol, 1995: 114-115).

602 Lo que puede usted hacer si lo denuncian (15/10/1977), *El Correo Catalán*.

Curiosament, en aquest altre episodi que té l'exèrcit com a protagonista el diari tindrà un comportament bicèfal, ja vist davant la crisi per la legalització del PCE. La diferència bàsica raurà en què mentre que la línia editorial elogiarà el paper de l'exèrcit en la consolidació de la democràcia i demanarà que els ciutadans donin suport a la Constitució com a mesura per frenar els extremismes,⁶⁰³ la línia informativa discreparà d'aquest argument i s'acusarà veladament el govern de voler donar massa rellevància a l'intent de cop d'estat per fer una espècie de 'xantatge' moral a la població de cara a refrendar la Constitució.⁶⁰⁴ Novament, l'absència d'articles d'opinió no permet aclarir res més sobre la posició del mitjà tot i que sembla apuntar-se una versió oficial d'adhesió a l'exèrcit que es matisa entre línies des de les peces informatives. El que sí que serà transversal seran les crides a la serenitat davant dels fets que estan succeint.

Moment polític	Línia editorial	Tractament informatiu	Línia argumentativa majoritària	Línia argumentativa secundària
Campanya referèndum	Crític amb l'abstenció.	Es silencien els abstencionistes	Suport a la Constitució.	
Aprovació Constitució	Culminació de la democràcia	Atenció a l'abstenció	Culmina l a democràcia. Atenció amb el desencís	

En aquesta darrera etapa analitzada, el diari no presenta fissures en el suport a la Constitució i, sobretot, en la crítica als abstencionistes, sobretot a través dels editorials i silenciant aquesta opció a les pàgines d'informació. La superació del referèndum tindrà una lectura editorial de fi d'etapa, de culminació de la democràcia però també de punt i final a l'època de la protesta i la reivindicació.⁶⁰⁵ El to de diari moderat es deixa veure en aquests editorials que passen per alt l'abstencionisme. Aquest fenomen serà objecte de més anàlisi des de les pàgines d'informació i opinió. Alguns articulistes alertaran del desencís que la política està generant i que podria ser la causa de l'alta abstenció.

El que també es va evidenciant en aquests darrers mesos de 1978 és que el debat polític a Catalunya comença a escalfar-se de cara a les eleccions futures (encara sense data) a la Generalitat. CDC va prenent posicions i el diari serà una plataforma perfecte per difondre'n les idees, tal i com demostra l'entrevista que es

603 Editorial (22/11/1978), Lo que se está jugando, *El Correo Catalán*.

604 Siguen sin convencer las versiones sobre el 'complot' militar (22/11/1978), *El Correo Catalán*.

605 Idees propagades a través de textos editorials com 'El tiempo de la protesta toca a su fin', de l'1 de desembre de 1978, i 'Final y principio', del 6 de desembre.

realitza a Jordi Pujol el diumenge abans del referèndum, 3 de desembre, amb el titular '*Jordi Pujol: mi màxima ambición es servir a Catalunya*' i que és destacada en portada. Dins el text, el redactor deixa clares les preferències del diari: '*Nos lo imaginamos [a Pujol] dirigiendo un consell como President de la Generalitat, tarde o temprano. Es un hombre que ha nacido para mandar y gobernar: éste es su carisma*'.

6.2.3 La fi de l'oficialisme a *La Vanguardia Española*

Els tres anys de transició política suposaran pel diari de la família Godó un trencament important però no des d'un punt de vista ideològic ja que l'empresa seguirà fidel als seus postulats moderats, ni formal ja que no experimentarà modificacions significatives fins el redisseny d'octubre de 1989. Els canvis seran bàsicament els necessaris per adequar-se sense problemes als nous temps:

- De la mà de Javier Godó (que anirà prenent les regnes del rotatiu des d'inicis de 1970 per substituir paulatinament el seu pare) i amb Horacio Sáenz Guerrero a la direcció, el diari deixarà enrera un periodisme oficialista mostrat durant la dictadura per començar a divulgar la pròpia visió d'Espanya i del món (Nogué i Barrera, 2002: 442-443).
- Tot i que *La Vanguardia Española* no apostarà de forma nítida des d'un principi per la democratització de l'estat, sí que donarà suport a totes les mesures que es vagin prenent en aquest sentit i apostarà de forma incondicional per la figura del rei. Precisament, serà Joan Carles I un dels personatges més respectats del diari, enllaçant amb la línia històrica de tradició monàrquica del rotatiu.
- La publicació diària d'editorials i articles d'opinió per part de *La Vanguardia Española* permetrà al rotatiu diversificar els temes argumentatius. D'aquesta manera, al costat de la política espanyola – tema amb diferència sobre el qual versarà més opinió editorial- el diari també abordarà amb especial atenció la política europea i internacional, la temàtica religiosa – on quedarà demostrat el catolicisme del rotatiu- i qüestions poc tractades en la premsa del moment com l'ecologia.

Tot plegat ajudarà a configurar un espai d'opinió de màxim interès que es convertirà en un referent indiscutible en la construcció del relat polític del moment, sobretot gràcies a la capacitat que tindrà el rotatiu de donar cabuda a les seves pàgines a opinions ben diverses, sovint allunyades dels postulats propis. El repàs de cadascun dels moments analitzats permet comprovar aquestes característiques:

Moment polític	Línia editorial	Tractament informatiu	Línia argumentativa majoritària	Línia argumentativa secundària
Règim polític després de la mort de Franco (20 de novembre de 1975)	No es pronuncia.	Continuisme	Continuisme	
Règim polític després de la presa de possessió del rei Joan Carles I (22 de novembre de 1975)	Obertura del règim i suport a la monarquia.	Continuisme i suport a la monarquia.	Continuisme i suport a la monarquia	Reformisme

La Vanguardia ha fet de la prudència i la capacitat d'adaptació en qualsevol tipus de circumstància política un tret característic al llarg de la seva dilatada història. Potser aquesta tendència explica la reacció del diari davant la mort de Franco en convertir-se en l'únic mitjà de la ciutat que, tot i publicar cada dia editorials – una característica que no tenia cap altre diari barceloní- aquell dia no en traurà cap.⁶⁰⁶ L'endemà, el comte de Godó, Carlos Godó, publicarà un petit text escrit en primera persona en què expressa el dolor per la desaparició del dictador, li agraeix tot el servei que ha fet al país i admet sentir-se orgullós de formar part de l'*España de Franco*.⁶⁰⁷ Serà la primera peça d'opinió signada que abordarà el tema; fins el dia 23 no començaran a reparèixer amb normalitat els textos argumentatius. Uns textos que seguiran una línia d'elogi al franquisme (especialment els que escriurà Manuel Pombo Angulo) i que només trobaran esclatxes d'obertura en les reflexions de José M. d'Areilza i el filòsof Julián Marías. La línia informativa tampoc es mourà, durant aquests dies, del dol oficial matisat, això sí, pel suport entusiasta a la monarquia.

606 En la segona (i successives) edicions del dia 20, i també l'endemà 21 de novembre, es publicarà una peça amb el títol 'Con emoción, con esperanza', que ballarà a cavall entre una peça informativa i editorial de to clarament elogiós cap a Franco. El fet de no aparèixer a la pàgina i espai habitual dels editorials, ni complir les característiques habituals d'aquest gènere, fa que no se'n pugui considerar com a tal.

607 Article d'opinió signat per Carlos Godó amb el títol "*Una obra extraordinaria que ha cambiado radicalmente a España*".

Moment polític	Línia editorial	Tractament informatiu	Línia argumentativa majoritària	Línia argumentativa secundària
Govern de Carlos Arias Navarro	Ni crítiques ni elogis al govern d'Arias Navarro.	Crític amb la situació econòmica.	Suport a Arias.	Crítiques a Arias.
Reforma, ruptura o continuisme (juliol de 1976)	Reforma.	Reforma.	Reforma.	
Nomenament d'Adolfo Suárez (3 de juliol de 1976)	Expressa dubtes sobre la capacitat de Suárez de dur Espanya a la democràcia.	Neutre	Suport a la monarquia.	

L'atenció constant que el diari dispensarà a la qüestió econòmica farà que, si bé oficialment no es criticarà el govern Arias, el tractament informatiu denotarà un cert rebuig a la gestió econòmica (però no la política). Des de les pàgines d'opinió, el suport a Arias també serà majoritari (sobretot a través de Pombo Angulo), tot i que altres articulistes (com l'escriptor Francisco Umbral) en criticaran durament el seu escorament cap al búnker.⁶⁰⁸ L'elecció de Suárez aixecarà dubtes (tant des de les pàgines editorials com des de la visió d'articulistes com el propi Umbral) però pesarà per sobre de tot el suport a la monarquia.

Moment polític	Línia editorial	Tractament informatiu	Línia argumentativa majoritària	Línia argumentativa secundària
Referèndum de la Llei per a la Reforma política (15 de desembre de 1976)	Suport al <i>sí</i> i condescència amb el <i>no</i> .	Suport al <i>sí</i> i vinculació entre abstenció i violència.	Suport al <i>sí</i>	Crític amb la reforma
Resultats del referèndum (a partir del 16 de desembre de 1976)	Consolidació del procés de reforma.	Consideració de l'abstenció com a tècnica, no política.	Democratització	

L'aposta pel *sí* en el referèndum és evident. Es demostra a través d'editorials, articles d'opinió i, sobretot, amb una cobertura completa sobre actes i declaracions dels partits favorables al *sí* i un menysteniment dels abstencionistes o, fins i tot, una voluntat de relacionar aquesta opció amb actes violents. La clara

⁶⁰⁸ Umbral, Francisco (3/7/1976), Don Carlos se ha hecho un retrato, *La Vanguardia Española*.

victòria del sí serà vista com la consolidació del procés de reforma i la fi de les opcions rupturistes. Tanmateix, el diari farà gala d'unes pàgines d'opinió plurals que sovint aniran més enllà d'allò que defensa el mitjà. Així, es recolliran opinions crítiques amb la reforma (com les del politòleg Josep M. Vallès, que lamentarà la manca de garanties democràtiques del procés)⁶⁰⁹ o d'altres que demanen una democratització més ràpida.⁶¹⁰ L'amplitud i pluralitat ideològica que anirà donant cos a les pàgines d'opinió del rotatiu també permetrà llegir alguns articles premonitoris, com l'escrit pel periodista Magí Pont el 10 de desembre en què, sota el títol '*Derechos y deberes*', alertarà d'un possible distanciament i desencís dels ciutadans envers la política.

Moment polític	Línia editorial	Tractament informatiu	Línia argumentativa majoritària	Línia argumentativa secundària
Terrorisme (gener de 1977)	Suport al govern i a les mesures antiterroristes que pren	Suport a les mesures antiterroristes del govern i	Condemna de la violència	Crítica al govern.

Davant la situació conflictiva, la posició oficial del diari serà clara: suport a les mesures que pren el govern. La línia informativa prestarà més atenció a allò que opinen les forces falangistes o les antigues associacions franquistes que no pas a la visió que aporten els partits catalans. De la lectura de les notícies se'n desprèn una voluntat de treure qualsevol responsabilitat al govern espanyol davant la situació en considerar que es troba pressionat pels violents i l'esquerra, situant en un mateix pla uns i altres. *La Vanguardia Española* no prestarà una especial cobertura a les formacions d'oposició, sobretot a les d'esquerra (les de centredreta sortiran més ben parades), al llarg d'aquests primers mesos de transició. En canvi, les pàgines d'opinió aniran confirmant el pluralisme (dins d'uns límits) ja anunciat: tot i que la visió majoritària serà de suport institucional, alguns autors (com Federico Abascal o Francisco Umbral) es desmarcaran i criticaran obertament la gestió de Suárez davant l'escalada de violència.

609 Vallès, Josep M. (11/12/1976), El riesgo de unas elecciones no competitivas, *La Vanguardia Española*.

610 Joaquin Garrigues Walker, amb l'article '*El modelo sueco*' publicat el 16 de desembre, o J.A. González Casanova, amb el text '*Bajo el signo de la ambigüedad*', publicat l'endemà, coincidiran en la defensa d'aquests postulats.

Moment polític	Línia editorial	Tractament informatiu	Línia argumentativa majoritària	Línia argumentativa secundària
Legalització del PCE (9 d'abril de 1977)	Sí a la legalització però crítics amb el PCE.	Suport a la legalització	Elogi al govern per la legalització	
Reaccions a la legalització del PCE (a partir del 9 d'abril de 1977)	Crític amb les reaccions de protesta dins l'exèrcit.		Tranquil·litat davant les dimissions i suport al govern.	

Que el comunisme no és una ideologia que combregui amb els postulats de *La Vanguardia Española* és un fet sabut que s'evidencia a través d'articles i editorials crítics amb aquesta ideologia. També davant la legalització del PCE se'n publicaran, tot i que amb la prèvia explícita de donar suport total a la seva legalització. Però el que més cridarà l'atenció d'aquest episodi serà la contundència editorial amb què respondrà el diari davant dels militars que gosaran qüestionar la mesura que s'ha pres. Amb l'autoritat moral que dóna ser un periòdic monàrquic, moderat, que mostra suport a la reforma, crític amb el comunisme i que no dóna ales a cap ideologia aventurista, el rotatiu publicarà un editorial on més que defensar la llibertat dels comunistes de poder presentar-se a les eleccions, recordarà l'obediència que es deu al rei i acusarà de sediciosos aquells qui no acatin la seva autoritat.⁶¹¹ Sens dubte un dels pilars ideològics del diari dels Godó. Amb aquesta acció, el diari demostrarà la seva força com a principal mitjà de Catalunya i un dels més influents d'Espanya, essent l'únic rotatiu de la ciutat que gosi criticar obertament la protesta militar. Aquesta contundència es veurà compensada amb la publicació d'articles d'opinió elogiosos cap a l'estament militar.⁶¹²

Moment polític	Línia editorial	Tractament informatiu	Línia argumentativa majoritària	Línia argumentativa secundària
Campanya eleccions del 15 de juny de 1977	Votar moderació i centre.	Plural, amb especial seguiment dels partits de centre-dreta.	Suport a la moderació i l'autonomisme.	
Anàlisi eleccions	Victòria de la moderació que representa la UCD.	Triomf del centre.	Visions plurals.	

611 Editorial (16/4/1977), Manda el rey, *La Vanguardia Española*.

612 Veure punt 6.1.5

Anàlisi eleccions des d'una òptica catalana	Reconeix el triomf del PSC i aplaudeix que els socialistes encapçalin les reivindicacions catalanes.	Suport als canvis però sense aventures	Visions plurals.	
--	--	--	------------------	--

La Vanguardia és el diari de més difusió i, probablement, el més influent dels que es publiquen durant aquells anys a Barcelona. Això explica la voluntat de les forces polítiques que concorren a les eleccions de poder expressar-se a través de les pàgines d'opinió d'aquest rotatiu. Aquest espai esdevé un dels més plurals i heterogenis dels que es publiquen a la premsa barcelonina fet que provocarà que, sovint, la línia oficial del mitjà (que expressa un suport als partits de centre i moderats i no explicita cap simpatia concreta per l'autonomisme) tingui diferències significatives amb els postulats que defensen els articulistes. Així, durant la campanya de les eleccions del 15 de juny, la presència d'opïnadors partidaris d'opcions autonomistes (com Néstor Luján, Miquel Coll i Alentorn, Josep M. Vallès, Josep Faulí o Joan Raventós) és majoritària. Si bé el diari no acaba de compartir-ho (prova d'això és el menysteniment i, fins i tot, tracte negatiu que dispensarà a CDC)⁶¹³, entén que el seu paper de màxim instrument de creació d'opinió a Catalunya també es forja a base de donar veu i cabuda a les opinions transversals de la societat catalana, i el catalanisme és una d'elles.

Moment polític	Línia editorial	Tractament informatiu	Línia argumentativa majoritària	Línia argumentativa secundària
Aprovació de l'amnistia	Superació del passat.	Suport a l'amnistia però crítica al PCE per intentar apropiari-se de l'acord.	Suport a l'amnistia.	
Retorn del president Tarradellas	Suport al retorn de Tarradellas i fi del problema Catalunya-Espanya.	Suport al retorn de Tarradellas però crítica als aventurismes.	Suport al retorn de Tarradellas.	
Pactes econòmics de La Moncloa	Crítica a la gestió econòmica del govern.	Neutre	Crítica a govern i PSOE.	

Amb les eleccions ja celebrades i les Corts constituïdes, el següent repte informatiu apareix durant la tardor de 1977. L'aprovació de l'amnistia serà analitzada molt positivament pel diari, tot i que en el tractament informatiu que es faci de les cròniques del Congrés, es valorarà de forma negativa l'intent del

613 Veure punt 6.1.6.

PCE d'apuntar-se el mèrit d'aquest consens. El rotatiu seguirà sense combregar amb les idees comunistes; en canvi, els resultats electorals són, amb tota seguretat, els causants que la presència de notícies i de representants del PSC i, sobretot, de CDC augmentin. *La Vanguardia Española* també es bolcarà, com no podia ser d'una altra manera, amb l'arribada de Tarradellas: àmplia informació, suplement especial, grans fotografies i editorials elogiosos cap al nou president; l'únic però que es podrà llegir serà una advertència a no superar uns límits i provar aventures. Tanmateix, les mostres més entusiastes davant el retorn del president es llegiran a les pàgines d'opinió de la mà d'articulistes com Néstor Luján, Carlos Sentís, Josep M. Vallès o Josep Faulí. En canvi, a l'hora d'analitzar la gestió de la crisi econòmica per part del govern, editorials i articulistes (amb Baltasar Porcel com a exponent del sector més crític)⁶¹⁴ coincidirán a destacar la pèssima política desenvolupada en aquesta matèria pel govern Suárez tot i que aplaudiran els pactes establerts.

Moment polític	Línia editorial	Tractament informatiu	Línia argumentativa majoritària	Línia argumentativa secundària
Crisi comissió constitucional	Crític amb el PSOE.	Crític amb el PSOE.	Crític amb el PSOE.	

Total coincidència en totes les peces que aborden la crisi de la comissió constitucional (editorials, articles i notícies) en carregar les culpes de la situació als socialistes. Especialment virulent es mostren els articulistes Carlos Sentís i Augusto Assía, aquest darrer amb la publicació de tres textos en dies consecutius,⁶¹⁵ on carreguen contra la política d'oposició del PSOE.

Moment polític	Línia editorial	Tractament informatiu	Línia argumentativa majoritària	Línia argumentativa secundària
Aprovació Constitució a les Corts	Suport a la Constitució.	Es dona veu als que aproven el text i se silencien les abstencions.	Suport a la Constitució.	Crítica general a la classe política.
Operació Galàxia	Incident perillós però anecdòtic.	Demanda de sanejar els no demòcrates de l'exèrcit.	Incident anecdòtic.	

614 L'escriptor mallorquí avisarà a 'Lo que hay, lo que podemos tener' (publicat el 28 d'octubre a la pàgina 8) que, malgrat el pacte, el descrèdit de govern i oposició és ja molt important.

615 Sèrie de tres articles que tenen per títol l'explícit 'Aprensión a la política socialista' i que es publiquen el 8, 9 i 10 de març de 1978.

L'aprovació de la Constitució a les Corts ja deixa clar, de bon principi, la posició transversal que té el diari: clarament favorable al text. Els editorials seran prou explícits en aquest sentit⁶¹⁶ com també unes cròniques on es donarà veu bàsicament als partidaris del sí i no hi haurà massa lloc per escoltar les opinions dels que s'abstenen o voten no. També diversos articulistes (Josep M. Vallès o l'escriptor Pedro Laín) defensaran el text. Però aquest no és el lloc comú més significatiu dels generadors d'opinió de *La Vanguardia* durant aquests mesos: talment com si s'haguessin posat d'acord, seran molts els textos que criticaran obertament la classe política, en qüestionaran la seva acció i alertaran sobre un progressiu descrèdit (autors, ideològicament dispers, com Magí Pont, Ramon Masó, Augusto Assía o Antonio de Senillosa coincidiran en aquestes reflexions).

En canvi, l'Operació Galàxia generarà una atenció molt menor: cap articulista abordarà directament el tema i el tractament informatiu, si bé es remarcarà la perillositat del fet, serà secundari al costat d'altres assumptes que es consideraran de més rellevància.

Moment polític	Línia editorial	Tractament informatiu	Línia argumentativa majoritària	Línia argumentativa secundària
Campanya referèndum	A favor de la Constitució.	Es critica l'abs-tenció provinent dels sectors més acomodats del règim	Suport a la Constitució.	
Aprovació Constitució	Cal resoldre els grans problemes i cal també entendre què indica l'abs-tenció.	Atenció a l'abstenció	Culmina la demo-cràcia. Atenció amb el desencís	Cal restaurar l'Estatut.

L'últim dels períodes analitzats confirma les tendències ja apuntades d'un diari amant de la moderació tot i que, a la vegada, amb una opinió prou plural i també amb un gran sentit de la responsabilitat. *La Vanguardia* alertarà, a través d'editorials però també amb articles d'opinió, sobre el desencís polític però també sobre les falses creences que la Constitució (si bé necessària) ho resoldrà tot. En unes peces que recordaran el periodisme d'orientació de Gaziel o Joan Maragall, el diari apel·larà a l'esforç col·lectiu per seguir endavant i afrontar reptes com el terrorisme o la crisi econòmica.

616 'De todos y para todos', serà el títol de l'editorial de l'1 de novembre de 1978 on es destacarà la capacitat de superar divisions i conflictes que ha de tenir aquest text.

6.2.4 L'escorament a la dreta d'*El Noticiero Universal*

De tota la premsa analitzada, inclosa la falangista, és *El Noticiero Universal* qui menys s'adapta a la nova realitat política que s'obre a Espanya. El diari, insígnia de la oposició al govern municipal des de finals dels seixanta i principis dels setanta, viurà un canvi ideològic amb l'arribada de Josep M. Porcioles Sangenís al capdavant de l'empresa editora que farà orientar el rotatiu cap a posicions cada cop més conservadores. Els successius directors que tindrà el diari durant el període d'anàlisi, Manuel Tarín Iglesias (de 1972 a març de 1976), Ángel Elias Riquelme (de 1976 a inicis de 1977) i José Tarín Iglesias (1977-1980), no faran variar la situació i mantindran una visió ideològica que, si bé s'emmarcarà dins la reforma, sovint tindrà tics de continuisme i tendirà cada cop més a situar-se en un dels extrems polítics.

Ja el 20 de novembre de 1975, el Ciero, juntament amb la premsa falangista, s'erigirà en el diari que més elogiarà Franco, arribant a fer editorials panegírics amb la inclusió de poemes i tot. La veneració franquista no serà permanent en els editorials però sí que quan apareguin referències al règim dictatorial mai s'usaran termes condemnatoris. Així, l'acceptació exposada cap a les reformes democràtiques s'acompanyarà de mirades condescendents cap al franquisme: un exemple és l'editorial del 13 de juny de 1977 en què Franco serà qualificat com a *mentor* i la dictadura com a *tutela*. Aquesta fixació en el passat també farà que els editorials del diari recuperin en diverses ocasions el passat de la II República com a exemple d'extremisme que porta al caos i que s'ha d'evitar.

Moment polític	Línia editorial	Tractament informatiu	Línia argumentativa majoritària	Línia argumentativa secundària
Règim polític després de la mort de Franco (20 de novembre de 1975)	Continuisme.	Continuisme.	Continuisme.	
Règim polític després de la presa de possessió del rei Joan Carles I (22 de novembre de 1975)	Obertura del règim	Continuisme i suport a la monarquia.	Continuisme i suport a la monarquia.	Reformisme

Amb l'excepció a banda de la premsa falangista, *El Noticiero Universal* serà el diari que més trigarà a fer el canvi de xip per passar de defensar els postulats franquistes a opcions democratitzadores. En aquest primer període d'anàlisi, el vespertí es mourà ben poc dels seus posicionaments inicials i l'única variació significativa serà la demanda d'una certa obertura, sense tocar els principis

fonamentals del règim. Editorials, articles i notícies ploraran la mort de Franco i aplaudiran l'ascens del rei en el benentès que els canvis anunciats pel monarca no tocaran els pilars del franquisme. Tanmateix, que la situació política difícilment podrà aguantar massa temps ho demostra la perícia d'un dels articulistes habituals del diari, Manuel Vela Jiménez, que en tan sols dos dies passarà de franquista convençut a defensor d'una monarquia democràtica. La resta de col·laboradors restaran, de moment, immòbils.

Moment polític	Línia editorial	Tractament informatiu	Línia argumentativa majoritària	Línia argumentativa secundària
Govern de Carlos Arias Navarro	Sense crítiques ni elogis al govern d'Arias.	Condescendència amb Arias.	Lleugeres crítiques a Arias.	
Reforma, ruptura o continuisme (juliol de 1976)	Reforma.	Reforma, i crítica a la ruptura i als immobilitistes.	Reforma.	
Nomenament d'Adolfo Suárez (3 de juliol de 1976)	Aplaudeix el nomenament de Suárez.	Suport a Suárez immediat.	Dubtes sobre la capacitat del govern de tirar endavant.	

En canvi, durant la crisi de govern de juliol de 1976, tan sols uns pocs mesos després, ja es comprova l'esforç del rotatiu per adaptar-se a la nova realitat política. El franquisme està oblidat i l'aposta per la reforma és clara; fins i tot, es criticarà aquells que resten en l'immobilisme, tot i que seran els rupturistes els que rebran els atacs més contundents.⁶¹⁷ Potser això explica que les forces d'oposició democràtica tinguin un pes molt poc important en les pàgines d'informació política. La 'conversió' al reformisme farà que el diari no sigui especialment bel·ligerant contra la gestió política d'Arias Navarro, si bé considerarà que econòmicament el seu gabinet no ha funcionat. Aquesta anàlisi serà compartida per diversos articulistes. On ja no hi haurà aquesta unanimitat serà en la reacció al nomenament de Suárez: mentre que la línia editorial del mitjà trobarà encertada l'elecció, alguns col·laboradors (com Luís Apostúa o Rafael Manzano) dubtaran de la capacitat del nou executiu per sortir-se'n. Això sí: deslliuraran completament al rei de la responsabilitat de l'elecció i en culparan la terna feta pel Consell del Regne.

617 Articles com 'La oposició o el arte de don Tancredo: quedarse quieto', publicat per Rafael Manzano el 3 de juliol a la pàgina 4 demostraran l'animadversió cap a les forces oposidores.

Moment polític	Línia editorial	Tractament informatiu	Línia argumentativa majoritària	Línia argumentativa secundària
Referèndum de la Llei per a la Reforma política (15 de desembre de 1976)	Suport al <i>sí</i> i condescendència amb el <i>no</i> .	Suport al <i>sí</i> i vinculació entre abstenció i violència.	Suport al <i>sí</i>	Suport al búnker.
Resultats del referèndum (a partir del 16 de desembre de 1976)	Consolidació del procés de reforma.	Mèrit de Suárez i crítica als abstencionistes per violents.	Deslegitimació de l'oposició	

Els redactors, editorialistes i col·laboradors del Ciero sembla que es prenen a pit la defensa de la reforma (i, per tant, el *sí* al referèndum) però, sobretot, la crítica als rupturistes, a l'oposició i als que defensen l'abstenció. La bel·ligerància cap aquests grups serà evident en el tractament informatiu de la campanya (i del propi dia de votacions) amb la vinculació constant, en diverses notícies, entre abstencionistes i violència. També seran especialment crítics amb l'oposició articulistes habituals com Luís de Apostúa i Rafael Manzano, que consideraran els resultats obtinguts pel *sí* com un cop molt dur per les forces oposidores. Les pàgines d'opinió d'aquest diari seran més comprensives amb els immobilitistes que amb els abstencionistes i fins i tot algun opinador diari com Manuel Vela Jiménez expressarà dubtes sobre l'eficàcia del sistema democràtic.

Moment polític	Línia editorial	Tractament informatiu	Línia argumentativa majoritària	Línia argumentativa secundària
Terrorisme (gener de 1977)	Suport al govern i a les mesures antiterroristes que pren	Crítica al govern i suport a AP.	Condemna de la violència	Crítica al govern i al PSOE.

La deriva política del Ciero cap a posicions partidistes (i molt favorables a AP) començarà a fer-se evident a partir de 1977, tant en peces d'opinió com també en la selecció i àmplia cobertura d'actes i declaracions de membres d'aquest partit. Les crítiques habituals a les forces d'oposició aniran acompanyades també per retrets a la política del govern, en aquest cas centrades en la poca capacitat de l'executiu per aturar el terrorisme. El suport oficial que es donarà a les mesures que pren Suárez després dels crims d'Atocha, no es reflectirà en una línia informativa (que seguirà sent molt crítica amb el govern d'UCD) i amb uns articulistes (el triumvirat habitual format per Vela Jiménez, Apostúa i Manzano) que, més enllà de condemnar la violència, retrauran a govern i PSOE no fer res per aturar la violència.

Moment polític	Línia editorial	Tractament informatiu	Línia argumentativa majoritària	Línia argumentativa secundària
Legalització del PCE (9 d'abril de 1977)	Sí a la legalització però crític amb el PCE.	Neutre	Support a la legalització	
Reaccions a la legalització del PCE (a partir del 9 d'abril de 1977)	Destaca la disciplina de l'exèrcit en acatar la decisió.	Neutre	Es demana suport al govern	

Tot i que sense donar-hi massa importància ni transcendència (com ho demostren les poques notícies sobre el tema i els escassos articles d'opinió), la posició expressada en editorials i articles serà de suport a la legalització del PCE, no sense estalviar crítiques al comunisme. En canvi, les reaccions en contra d'alguns sectors del govern i de l'exèrcit, sí que seran seguides amb atenció pel rotatiu. La línia editorial del diari mostrarà la seva satisfacció per l'acatament de la decisió per part dels militars,⁶¹⁸ mentre que Jordi Domènech, nou articulista diari, apel·larà a la responsabilitat de les forces d'oposició per tal que donin suport al govern en aquests moments difícils. El cert és que la desaparició de les pàgines d'opinió d'articulistes de tendència més dura (com Manzano o Apostúa, que passaran a ser col·laboradors puntuals), temperarà una mica el to conservador del rotatiu.

Moment polític	Línia editorial	Tractament informatiu	Línia argumentativa majoritària	Línia argumentativa secundària
Campanya eleccions del 15 de juny de 1977	Demana un front comú contra socialistes i comunistes.	Cobertura especial dels partits de centre-dreta, especialment AP.	Support a la moderació i l'autonomisme.	
Anàlisi eleccions	Victòria de la moderació i la centralitat de la UCD.	Triomf del centre.	Visions plurals.	
Anàlisi eleccions des d'una òptica catalana	Considera una derrota del catalanisme i critica els que no ho veuen així.	Derrota del catalanisme.	Visions plurals.	

La campanya per a les eleccions legislatives permet comprovar com es gesta una situació paradoxal: mentre que per una banda les posicions oficials (que

618 Editorial (15/4/1977), La hora de la sensatez, *El Noticiero Universal*.

es poden observar a través d'editorials i notícies) s'escoren cada cop més cap al conservadurisme (concretament, cap a AP), les pàgines d'opinió (que es posen a disposició dels partits polítics a través de la secció 'Tribuna abierta') seran més plurals i mostraran el ventall d'opcions de centre i dreta tot i que, això sí, no recolliran punts de vista socialistes ni, sobretot, comunistes. Tan sols tres dies abans de la convocatòria d'eleccions i en plena ressaca per la legalització del PCE,⁶¹⁹ el 12 d'abril, *El Noticiero Universal* alertarà del fet que els comicis seran una lluita entre els qui volen acabar amb la propietat privada i els que volen una Espanya en pau. El diari utilitzarà el record i la por a la guerra civil per plantejar aquest enfrontament ideològic que el portarà a defensar un front comú contra els socialistes i sobretot els comunistes davant de les eleccions del 15 de juny. No demanarà el vot per cap formació de forma explícita, tot i que inclourà publicitat d'AP que es confondrà amb informació durant tota la campanya i tractarà amb especial atenció i detall les informacions dels aliancistes. L'aposta cap al partit de Fraga serà evident. Els resultats electorals seran llegits com una derrota del catalanisme i un triomf de la moderació.

Moment polític	Línia editorial	Tractament informatiu	Línia argumentativa majoritària	Línia argumentativa secundària
Aprovació de l'amnistia	Aplaudeix la mesura tot i que n'alerta dels perills.	Neutre	Suport a l'amnistia.	
Retorn del president Tarradellas	Suport al retorn de Tarradellas i fi del problema Catalunya-Espanya.	Es destaca la lleialtat de Tarradellas a la corona.	Suport al retorn de Tarradellas.	
Pactes econòmics de La Moncloa	Crítica a la gestió econòmica del govern.	Neutre		

L'amnistia torna a evidenciar les diferències existents entre una línia editorial que, tot i aplaudir la mesura, alerta sobre els perills que el terrorisme se n'aprofiti per acabar amb la reforma, i un articulisme (representat bàsicament per Jordi Domènech) que donarà suport sense fissures a la decisió de les Corts. Amb el retorn de Tarradellas passarà una situació similar ja que mentre que alguns articulistes (el mateix Domènech, l'excalde José María de Porcioles o el periodista Juan Segura Palomares) en destacaran la significació catalanista,

⁶¹⁹ Tot i que a través dels seus editorials el diari mostrarà una actitud crítica però favorable a la legalització, un titular del 16 d'abril de 1977 indicarà el següent: "Carrillo amenaza veladamente la democracia", titular que acompanya una informació on s'indica que el líder comunista mantindrà una actitud crítica amb la reforma i es presentarà a les eleccions.

els editorials i les peces de narració situaran el focus informatiu en la figura del rei, que és qui ha permès la recuperació de la Generalitat.

Moment polític	Línia editorial	Tractament informatiu	Línia argumentativa majoritària	Línia argumentativa secundària
Crisi comissió constitucional	Crític amb el PSOE.	Crític amb el PSOE.	Crític amb el PSOE.	

La crítica al PSOE per haver forçat la crisi constitucional anirà acompanyada d'una càrrega contra la gestió que duu a terme el govern. En aquesta ocasió, tant les peces argumentatives com les informatives (en les quals acusaran de marxistes i irresponsables als socialistes) assenyalaran els dos principals partits espanyols com els culpables de la situació i deixaran entreveure, de forma no massa amagada, que cal un govern de centre-dreta amb la presència d'AP per tirar endavant el país amb garanties.

Moment polític	Línia editorial	Tractament informatiu	Línia argumentativa majoritària	Línia argumentativa secundària
Aprovació Constitució a les Corts	Suport a la Constitució.	Vinculació entre l'abstenció basca i el terrorisme	Suport a la Constitució i demanda als partits catalans que s'hi impliquin.	
Operació Galàxia	Incident perillós però anecdòtic.	Relativització de l'afer.	Cal donar suport a la monarquia.	

El suport a la Constitució és transversal al diari, que en canvi esdevé l'únic que gosa vincular l'abstenció del PNB a les votacions amb el terrorisme basc. Des de les pàgines d'opinió es demanarà més implicació als partits catalans en la defensa del text (es considera que només Tarradellas fa campanya de debò i que la resta de formacions no s'impliquen prou) per tal que la seva aprovació sigui majoritària.⁶²⁰ Per contra, i en un esquema molt similar al vist a *La Vanguardia*, l'Operació Galàxia despertarà una atenció molt menor: tan sols un articulista parlarà del tema (per demanar serenitat i suport a la monarquia) i el tractament informatiu relativitzarà l'assumpte i criticarà aquells que ho magnifiquen.

620 Domènech, Jordi (20/11/1978), Omisiones culpables, *El Noticiero Universal*.

Moment polític	Línia editorial	Tractament informatiu	Línia argumentativa majoritària	Línia argumentativa secundària
Campanya referèndum	A favor de la Constitució.	Suport al sí però crítica a Suárez	Suport a la Constitució.	En contra de la Constitució
Aprovació Constitució	Cal resoldre els grans problemes i cal també entendre què indica l'abstenció.	Atenció a l'abstenció	Cal que el govern redreci el rumb.	

El to de duresa i conservadurisme del diari es torna a manifestar en aquest darrer moment històric estudiat amb una doble vessant: per una banda, la crítica al govern Suárez per mirar de capitalitzar en benefici propi l'èxit del referèndum; i per altra, la constatació que l'abstenció significa un vot de càstig de la gent de dretes i demòcrata cap a l'executiu per la desorientació que mostren. Curiosament, aquesta abstenció que després del referèndum és analitzada a consciència, serà menystinguda com a opció davant de la consulta abans de realitzar-se. Les formacions que defensen el no veuran les seves posicions més representades (amb notícies i, fins i tot, amb alguna peça d'opinió); tot i que sempre per darrera dels textos i articles favorables al sí, que seran àmpliament majoritaris. L'elevat abstencionisme serà aprofitat des de les pàgines del Ciero per rebutjar la política que duu a terme la UCD, en una nova apel·lació a un govern de dretes.

Precisament aquesta deriva en la línia d'opinió que defensa el rotatiu és una de les causes que Ginés Vivancos apunta com a factors que van provocar la crisi i posterior desaparició del periòdic: *'Al "Ciero" le ocurrió un poco que caminaba en dirección opuesta a la de la evolución de la sociedad a la que tenía que servir y de la que, en buena medida, debía ser espejo'* (1987: 8-9).

6.2.5 *Solidaridad Nacional*: el viratge ideològic

El viratge ideològic cap a posicions moderades que no va ser capaç de fer *El Noticiero Universal* sí que el farà, tot i que sense aconseguir el favor del públic, *Solidaridad Nacional*.

- El matutí falangista experimentarà una conversió en tota regla, deixant de banda els antics ideals del Movimiento per anar evolucionant al ritme que ho feia el govern de l'Estat. El diari viu una transició cap a posicions democràtiques en paral·lel a la transició política d'Espanya.
- Francisco Gutiérrez Latorre, director del diari des de 1975 i fins la seva desaparició, l'any 1979, serà l'encarregat de dirigir aquest canvi que no començarà a notar-se fins ben entrat 1976. Tot i així, no deixa

de ser curiós constatar com ja en el moment de la mort de Franco alguns noms de seccions del diari (*Barcelona, cap i casal i Món català*) estan escrits en català. Un fet anecdòtic –vinculat, segurament, a la voluntat del diari de connectar amb la societat catalana- davant la posició clarament franquista del rotatiu.

- Fidel al rei i al govern espanyol, *Solidaridad Nacional* no deixarà en cap moment de donar suport a les polítiques que impulsí l'executiu. I si aquestes signifiquen avançar cap a la democràcia, també hi donarà el vist-i-plau.
- Alguns ideals, com l'antirepublicanisme o la defensa de la unitat d'Espanya, seguiran inamobibles. Això portarà, per exemple, a criticar l'ús que alguns diaris barcelonins fan del terme Estat espanyol per designar Espanya.
- Superats alguns episodis de crítica a altres rotatius per les seves idees polítiques, *Solidaridad Nacional* tindrà una voluntat conciliadora. Fins i tot, quan del 3 al 5 de juny de 1977 membres de la CNT ocupin la redacció del rotatiu per reclamar el retorn dels béns incautats durant el franquisme, el diari farà un editorial on demanarà que s'acabi la revenja.
- A partir que el Movimiento desaparegui, l'abril de 1977, el diari (com tota la premsa falangista) anirà caient en un lent i continuat declivi que farà que vagi perdent la poca força informativa i els articulistes que li quedaven fins esdevenir un producte sense personalitat.

En definitiva, la premsa falangista viurà una transició molt més complicada que la que experimentarà el propi país. La pèrdua de lectors, la crisi econòmica i la supressió de la Secretarí General del Movimiento portaran els diaris falangistes a una situació d'indefinió que *Solidaridad Nacional* mirarà de resoldre adaptant-se als nous temps. El diari defensarà⁶²¹ la necessitat d'una premsa d'estat i reclamarà al govern sortint del 15 de juny de 1977 una comissió parlamentària i una comissió pressupostària que, igual com ho feien amb TVE, s'encarreguessin de la premsa de l'Estat. No ho aconseguirà i l'adequació a les noves realitat democràtiques suposarà la desaparició de l'antiga premsa falangista. Aquesta és una síntesi de la posició del diari davant diversos fets polítics analitzats:

---

621 Editorial (24/6/1977), ¿Y la libertad del lector?, *Solidaridad Nacional*.

Moment polític	Línia editorial	Tractament informatiu	Línia argumentativa majoritària	Línia argumentativa secundària
Règim polític després de la mort de Franco (20 de novembre de 1975)	Continuisme.	Continuisme.	Continuisme.	
Règim polític després de la presa de possessió del rei Joan Carles I (22 de novembre de 1975)	Continuisme.	Continuisme.	Continuisme.	

No hi haurà debat ni discussió. Ni notícia. El règim, malgrat la mort del seu cap d'Estat, seguirà endavant. Aquesta és la idea-força que desenvolupa el diari falangista a través de totes i cadascuna de les peces del diari. Autors com Emilio Romero, que qualificarà Franco com el millor estadista del món,⁶²² o l'escriptor Francisco Salva Miquel, que atribuirà al general la capacitat d'haver acabat amb el marxisme de Satán⁶²³ (sic), Fernando Ónega o José M. de Porcioles Colomer són només alguns exemples de la multitud d'articles que es publiquen aquests dies elogiant de forma desmesurada la figura de Franco. En canvi, la figura del rei quedarà en un discret segon terme. La fèrria defensa d'aquest ideari polític portarà també a jutjar amb extrema duresa aquells diaris que comencin a demanar passes cap a la democratització.

Moment polític	Línia editorial	Tractament informatiu	Línia argumentativa majoritària	Línia argumentativa secundària
Govern de Carlos Arias Navarro	Elogis al govern d'Arias.	Elogis a la política reformista d'Arias.		
Reforma, ruptura o continuisme (juliol de 1976)	Reforma.	Reforma.	Reforma.	
Nomenament d'Adolfo Suárez (3 de juliol de 1976)	Veu amb bons ulls l'elecció de Suárez.	Suport a Suárez	Suport a Suárez	

622 Romero, Emilio (20/11/1975), Franco, *Solidaridad Nacional*, contraportada.

623 Salva Miquel, Francisco (23/11/1975), Franco, el gran ausente, *Solidaridad Nacional*.

L'abraçada a la democràcia es produirà gairebé automàticament. Si davant la mort de Franco el periòdic expressarà el seu convenciment que el règim seguirà endavant, amb la dimissió d'Arias Navarro l'evolució ideològica ja el portarà a defensar el camí de la democràcia a partir de la reforma política. El diari (que hagués pogut optar per l'immobilisme) es convertirà en ferm defensor del reformisme, fet que es traduirà en editorials de suport a la gestió d'Arias però també en articles que, de seguida, aplaudiran l'elecció de Suárez, com els que diàriament realitza un Fernando Ónega que, ara sí, ja combrega amb la democràcia. La paradoxa d'una mutació tan fulgurant es trobarà en el fet que el mateix mitjà que defensa l'aprofundiment de la democràcia, segueixi utilitzant la figura de Franco com a referent positiu.

Moment polític	Línia editorial	Tractament informatiu	Línia argumentativa majoritària	Línia argumentativa secundària
Referèndum de la Llei per a la Reforma política (15 de desembre de 1976)	Suport al <i>sí</i> i condescendència amb el <i>no</i> .	Suport al <i>sí</i> i silenciament dels abstencionistes.	Suport al <i>sí</i>	Anticomunista.
Resultats del referèndum (a partir del 16 de desembre de 1976)	La victòria del <i>sí</i> en el referèndum consolida el procés de reforma.	Referèndum, porta de la democràcia.	Deslegitimació de l'oposició.	

El viratge democràtic de *Solidaridad Nacional* comportarà que referents tan clars com la figura de Franco arribin a ser revisats puntualment de forma crítica, però això no succeirà fins ben entrat 1977. De moment, i conscients del *target* de lectors que tenien (falangistes i nostàlgics del règim), les referències al dictador aniran apareixent de forma esporàdica en els editorials evocant un record que en un principi serà positiu. Per exemple, davant el referèndum del 15 de desembre de 1976 el diari recupera el dictador per assegurar que ell hagués votat *sí* a la reforma. Aquestes posicions ideològiques també s'observaran en el tracte informatiu preferent que rebran les associacions franquistes i falangistes, en detriment de les forces d'oposició. Precisament, això provocarà que de cara a la consulta els que defensen l'abstenció siguin silenciats. També a través de les pàgines d'opinió (amb articulistes com Ónega, Ricardo Blom o Mario Soria) es defensarà un *sí* sense pal·liatius i s'atacarà la campanya dels abstencionistes, relacionant-los amb els comunistes (que gaudeixen de molt mala premsa a *Solidaridad Nacional*).⁶²⁴

624 El títol de l'article 'La abstención, objetivo comunista', de Mario Soria publicat el 12 de desembre, ho deixa ben clar.

Moment polític	Línia editorial	Tractament informatiu	Línia argumentativa majoritària	Línia argumentativa secundària
Terrorisme (gener de 1977)	Suport al govern i a les mesures antiterroristes que pren.	Suport a l'exèrcit.	Suport al govern.	Commemoració 'alliberament' de Barcelona.

El segrest del tinent general Emilio Villaescusa o, fins i tot, la commemoració de l' 'alliberament' de Barcelona el 26 de gener de 1939, seran qüestions de més interès que no pas l'atemptat a Atocha (la primera notícia del qual es despatxarà amb un breu d'agència!). El tractament informatiu serà ben escàs, tot i que destacaran els elogis al govern i, sobretot, a l'exèrcit per la serenitat que mantenen en moments complicats amb notícies que, per uns dies, recuperaran el to hostil que la premsa falangista mantenia amb els que no pensaven com ells: *'Fracasan las revista pornopolíticas que pretenden dividir al ejército'*⁶²⁵, peça que té un subtítol també contundent, *'Quizás digan que este secuestro ha sido organizado por generales del 'búnker'* n'és un bon exemple. Les peces d'opinió que tracten el tema, també escasses, condemnaran la violència i donaran suport a les polítiques preses pel govern.

Moment polític	Línia editorial	Tractament informatiu	Línia argumentativa majoritària	Línia argumentativa secundària
Legalització del PCE (9 d'abril de 1977)	Sí a la legalització però crític a amb el PCE.	Suport.	Suport a la legalització	
Reaccions a la legalització del PCE (a partir del 9 d'abril de 1977)	No opina sobre les reaccions.	Àmplia cobertura als incidents provocats pels comunistes.	Es demana suport al govern	

Més que la legalització comunista (a la qual presten poca importància, més enllà de donar-hi suport explícit a través d'editorials i articles, com a decisió lògica que ha pres el govern), i fins i tot més important que les dimissions que provoca aquest fet o la sobreatenció informativa que es destina per explicar que en els actes de celebració els comunistes han provocat incidents; el fet més important durant aquests dies per un diari falangista és la supressió del Movimiento Nacional. Tanmateix, aquesta notícia passa gairebé desaparebuda (algun article d'opinió destacant la importància històrica del partit i escasses peces relatant la mesura), tot i marcar un abans i després en la vida d'aquest rotatiu.

625 En clara referència a *Interviú*.

Moment polític	Línia editorial	Tractament informatiu	Línia argumentativa majoritària	Línia argumentativa secundària
Campanya eleccions del 15 de juny de 1977	Suport a opcions de moderació i centre.	Cobertura especial de la UCD i, tot i que menor, d'AP.	Suport a la UCD	Contra PCE i PSOE
Anàlisi eleccions	Victòria de la moderació i del centrisme d'UCD.	Triomf del centre.	Triomf UCD.	
Anàlisi eleccions des d'una òptica catalana	Derrota del catalanisme.	Derrota del catalanisme.		

El viratge ideològic a marxes forçades que el rotatiu ha de fer es constata amb exemples com els que es produeixen durant la campanya per a les eleccions quan es relacionarà aquests comicis amb els del 16 de febrer de 1936, enllaçant-los històricament passant per sobre del període franquista; quan s'exposin sentències impròpies d'un periòdic exfalangista com titllar el franquisme de '*severa tutela*'⁶²⁶; o es mostri el rebuig per la dictadura com a sistema polític.⁶²⁷ A banda d'això, el diari donarà un suport evident a la UCD (tot i que la línia editorial oficial tan sols recomanarà el vot cap els partits de moderació i centre), que també es podrà veure a través de l'atenció preferencial que rebrà a les pàgines d'informació. Tampoc AP sortirà malparada d'aquest tracte informatiu. En canvi, l'esquerra no només no tindrà espai per a donar-se a conèixer (les pàgines d'opinió no inclouran articles d'aquests partits, ni tampoc se'ls hi farà un seguiment adient) sinó que rebrà crítiques dures per part de diversos articulistes.⁶²⁸ La lectura dels resultats serà clarament favorable a la UCD, però alhora es llegiran com una derrota del catalanisme.

Moment polític	Línia editorial	Tractament informatiu	Línia argumentativa majoritària	Línia argumentativa secundària
Aprovació de l'amnistia	Suport a la mesura	Neutre	Suport a l'amnistia.	

626 Editorial (16/6/1977), España ha ganado, *Solidaridad Nacional*.

627 Editorial (11/6/1977), Se acertó lo principal, *Solidaridad Nacional*.

628 A l'article '*Amenazada convivencia*', publicat el 7 de juny de 1977, Enrique Barco Teruel culparà els comunistes dels problemes de convivència. Aquest mateix autor publicarà el 26 de juny '*Regreso a anteaer*', un text molt crític amb *La Vanguardia* per haver aplaudit que diversos polítics franquistes no haguessin sortit escollits. Segons l'articulista, aquests polítics són els que van permetre que ara hi hagi democràcia.

Retorn del president Tarradellas	Suport al retorn de Tarradellas	Es destaca la lleialtat de Tarradellas a la corona.	Suport al retorn de Tarradellas, que és un èxit de Suárez	
Pactes econòmics de La Moncloa		Neutre	Suport al pacte, un altre èxit de Suárez.	

Els equilibris ideològics de la premsa exfalangista per justificar el present sense haver de mutilar completament el passat seran ben curiosos. Un altre exemple que confirma el viratge ideològic del diari es podrà comprovar al voltant de la figura del president Josep Tarradellas: de no reconèixer el govern a l'exili, *Solidaridad Nacional* passarà a considerar el mandatari català com l'únic interlocutor vàlid dels interessos catalans davant del rei. No només això, sinó que s'afirma que el seu retorn culmina un llarg camí de recuperació de l'autonomia, iniciat l'any 1939. Tant els editorials com diversos articles d'opinió posen l'accent en què la tornada del president (obra del rei i de Suárez) contribueix a la '*construcción secular comuna*' d'Espanya.⁶²⁹ No només aquest fet és atribuïble al mandatari espanyol: segons l'articulista Carlos Rodríguez,⁶³⁰ Suárez també és el responsable últim de l'èxit dels pactes econòmics de la Moncloa.

Moment polític	Línia editorial	Tractament informatiu	Línia argumentativa majoritària	Línia argumentativa secundària
Crisi comissió constitucional		Crític amb el PSOE	Neutre	

La crisi constitucional és tractada de forma superficial: poques notícies (gairebé cap en portada) – que, això sí, denoten crítica cap al PSOE- i cap editorial. La crisi de la premsa de l'Estat es fa evident en la incapacitat del diari de mantenir el ritme informatiu i d'opinió habitual. Sort en tindran de les peces diàries d'opinió de l'articulista Carlos Rodríguez que publiquen tots els diaris exfalangistes. La posició neutre i buscant el consens de Rodríguez marcarà la línia editorial del rotatiu sobre aquesta qüestió i sobre temes futurs en esdevenir-ne una de les úniques veus. Això farà augmentar la pèrdua de personalitat del rotatiu.

629 Editorial (23/10/1977), Bienvenido señor Presidente, *Solidaridad Nacional*.

630 Es tracta d'un nou articulista diari, els textos del qual els publiquen de forma sindicada els periòdics propietat de l'Estat. Això es deu a la greu situació econòmica que travessen aquests mitjans i que obligarà a prescindir de molts dels col·laboradors habituals.

Moment polític	Línia editorial	Tractament informatiu	Línia argumentativa majoritària	Línia argumentativa secundària
Aprovació Constitució a les Corts	Suport a la Constitució.	Neutre	Suport a la Constitució però crítics amb Suárez	No a la Constitució
Operació Galàxia		Relativització de l'afer.	Suport a l'exèrcit.	

El suport a la Constitució, tot i que sense massa entusiasme, es fa explícit. A l'editorial '*Una Constitució para todos*', del 2 de novembre de 1978, precisament s'argumentarà que és un text que no provoca alegria a ningú però que, en canvi, permet consensos. A les pàgines d'opinió també es donarà suport al text (tot i que s'hi podrà llegir un article profundament en contra)⁶³¹ si bé s'acusarà en diverses ocasions l'executiu Suárez de crear confusió entre la ciutadania per no haver explicat què passarà després del referèndum. Sobta veure que l'articulista 'oficial' de la premsa de l'Estat, Carlos Rodríguez, ha variat en pocs mesos el seu tarannà conciliador amb el govern i ara usa un to molt més crític. Probablement, la voluntat de l'executiu de desfer-se dels mitjans de l'Estat (molt deficitaris) provocarà aquest canvi en el suport, fins ara total. Molt més consiliadors (sobretot amb les forces armades) seran els articles que el mateix articulista publiqui al voltant de l'Operació Galàxia; mentre que les notícies sobre el tema seran escasses i tendiran a relativitzar una qüestió que no mereixerà ni la publicació d'un editorial.

Moment polític	Línia editorial	Tractament informatiu	Línia argumentativa majoritària	Línia argumentativa secundària
Campanya referèndum	A favor de la Constitució i contra l'abstenció.	Suport al sí	Suport a la Constitució.	
Aprovació Constitució	Cal un pacte econòmic per sortir de la crisi	Neutre	Cal superar els problemes econòmics i el terrorisme	

El diari, que ha anat reduint paulatinament no només els seu col·laboradors sinó també el número de pàgines, cobrirà sense massa recursos la campanya electoral. Amb uns referents ideològics cada cop menys clars, *Solidaridad Nacional* insistirà, des de les peces editorials, que ningú no pot capitalitzar l'èxit

631 A '*Algunas cuestiones ante el último referèndum*', de l'1 de novembre, l'articulista Francisco Canals ataca la Constitució ja que obre les portes a la república, significa la fi de la família i pot suposar la independència d'algunes regions.

col·lectiu que significa aquesta Constitució, en el que sembla una crítica velada al govern Suárez. El vaivé ideològic s'acaba de confirmar en peces informatives on es pot llegir: '*Una Constitución que hace posibles los regímenes autonómicos, extremo tan solicitado por los políticos catalanes (...) lo que nuestros padres o nuestros abuelos pidieron hace sesenta años justos, puede convertirse en realidad dentro de poco tiempo si sabemos trabajar juntos*',⁶³² que contrasta amb articles d'opinió on s'alerta que aquest text transformarà Espanya d'un Regne catòlic a una democràcia absoluta que negarà el reconeixement de la llibertat religiosa.⁶³³ Tot i així, cal reconèixer que la majoria de textos argumentatius seran favorables a la Carta Magna.

6.2.6 La renúncia informativa de *La Prensa*

El procés de conversió que viu *Solidaridad Nacional* és similar al que experimenta el seu referent vespertí. Tot i així, presenta algunes diferències rellevants:

- La importància que es dona a la opinió en el diari de matí no té una correspondència similar a la tarda.
- Des d'un punt de vista formal, *La Prensa* esdevindrà un diari caòtic i molt irregular.
- Tampoc hi haurà regularitat pel què fa a continguts. El discurs ideològic del diari anirà desapareixent poc a poc fins a tenir una presència esporàdica i testimonial. En la meitat dels períodes analitzats (en què la resta de periòdics de Barcelona expressen la seva posició), *La Prensa* no conrea el gènere argumentatiu. Sembla que després del període, entre 1970 i 1973, en què els dos diaris falangistes de la ciutat van compartir director, Federico Gallo, el vespertí va anar renunciant poc a poc a la seva línia editorial i d'opinió bo i sabent que el seu públic, d'un perfil idèntic al de *Solidaridad Nacional*, podia trobar allà la visió oficial de la premsa falangista. Més encara si es té en compte que molts dels articulistes eren compartits pels dos diaris i que molt sovint *La Prensa* es limitava a reproduir textos que ja s'havien publicat al matí.
- Aquest procés de desnaturalització del diari s'agreuja a partir d'abril de 1977, quan desaparegui per decret el Movimiento Nacional. Des d'aquest moment, la ja irregular publicació d'editorials es convertirà en esporàdica, i la majoria d'articulistes deixaran d'escriure: el procés paulatí de desnaturalització argumentativa i, fins i tot, informativa del periòdic serà imparable. El diari acabarà renunciant a incidir en l'opinió pública a través de la pròpia línia editorial.

---

632 Los políticos catalanes acudieron a las urnas (7/12/1978), *Solidaridad Nacional*.

633 Text inclòs a l'article de Francisco Canals: '*Después de la carta del Cardenal primado*', publicat el 2 de desembre de 1978.

- Amb una trajectòria tan vinculada a la del seu referent matutí, *La Prensa* viurà un procés de mutació ideològica similar (més difícil d'apreciar per la manca de referents argumentatius clars) tot i que sempre mantindrà un punt de nostàlgia franquista que *Solidaridad Nacional* sabrà eliminar (o dissimular) millor. Això es farà evident en la duresa o l'enrocament d'algunes posicions ideològiques, en aquelles ocasions en què el diari es decideixi a expressar-les.

Aquesta renúncia a opinar sobre els fets que succeïen es veu en el següent anàlisi:

Moment polític	Línia editorial	Tractament informatiu	Línia argumentativa majoritària	Línia argumentativa secundària
Règim polític després de la mort de Franco (20 de novembre de 1975)	Continuisme.	Continuisme.	Continuisme.	
Règim polític després de la presa de possessió del rei Joan Carles I (22 de novembre de 1975)	Continuisme.	Continuisme.	Continuisme.	

Panegírics, textos desmesuradament elogiosos i notícies dramàtiques sobre el dictador i 'el dolor' que experimenta la població conformaran el còctel de caràcter inapel·lablement franquista del diari. Serà aquest el període, dels 10 analitzats, en què es publicaran més articles d'opinió (d'autors compartits amb el matutí falangista com Emilio Romero, Ramon A. Aller o J. Potau Compte, i d'altres de propis com el director Jesus Val). La certesa de comptar amb la veritat absoluta com a aliada ben segur que hi ajudava.

Moment polític	Línia editorial	Tractament informatiu	Línia argumentativa majoritària	Línia argumentativa secundària
Govern de Carlos Arias Navarro	Elogis al govern d'Arias.	Elogis a la política d'Arias.		
Reforma, ruptura o continuisme (juliol de 1976)	Reforma.	Reforma.	Immobilisme	

Nomenament d'Adolfo Suárez (3 de juliol de 1976)	Suport a Suárez.		Suport a Suárez.	
--	------------------	--	------------------	--

El viratge ideològic d'aquest diari serà més lent que el de *Solidaridad Nacional* i, en el fons, mai l'acabarà de completar. Això explica que davant la dimissió d'Arias, la presència d'immobilistes (tant a les notícies, entrevistes, declaracions però també expressant la seva opinió amb articles) sigui molt significativa. Per contra, les forces d'oposició no tindran cabuda. Oficialment, el rotatiu optarà per la reforma i donarà suport al nou mandatari, tot i que més per la inèrcia oficialista que per convicció tal i com es desprèn de les peces analitzades.

Moment polític	Línia editorial	Tractament informatiu	Línia argumentativa majoritària	Línia argumentativa secundària
Referèndum de la Llei per a la Reforma política (15 de desembre de 1976)		Suport al sí i silenciament dels abstencionistes.	Suport al sí	Anticomunista i immobilista.
Resultats del referèndum (a partir del 16 de desembre de 1976)	El triomf del sí comporta la consolidació del procés de reforma.		Enfortiment del govern.	

Un titular de portada del dia abans del referèndum, amb un explícit 'Vota sí', marcarà la línia ideològica del mitjà, malgrat que no es publiqui cap editorial en tota la campanya mostrant la posició oficial del rotatiu. L'atenció informativa prioritària a la campanya pel sí, el menysteniment de l'abstencionisme i dels partits que hi donen suport (en canvi, les associacions franquistes encara seran considerades com una font informativa vàlida) i un reguitzell d'articles demanant el sí (i carregant contra l'abstenció), compensaran l'absència d'editorials. Malgrat aquesta aposta argumentativa, els textos d'opinió que defensaran l'immobilisme tindran una presència més que significativa.

Moment polític	Línia editorial	Tractament informatiu	Línia argumentativa majoritària	Línia argumentativa secundària
Terrorisme (gener de 1977)	Suport al govern i a les mesures antiterroristes que pren.	Neutre	La culpa és del comunisme	Commemoració 'alliberament' de Barcelona.

Igual que passa amb el seu col·lega matutí, els crims d'Atocha mereixen menys atenció que les cròniques sobre la commemoració de l'alliberament de Barcelona o, fins i tot, que les notícies sobre actes d'Alianza Popular. En canvi, la secció d'opinió, amb articulistes ideològicament molt pròxims al búnker com Emilio de Miguel, Ramon María Aller o Juan Potau, sí que abordaran la qüestió però a base de discursos en què culparan els comunistes del clima de tensió que s'està vivint després dels atemptats. Enlloc de condemnar els culpables de les morts, aquests autors criminalitzaran els comunistes que provoquen incidents com a protesta pels assassinats. Aquestes posicions confirmen que *La Prensa* seguirà mantenint un to ideològic molt pròxim a les posicions més immobilistes, mentre que *Solidaridad Nacional* haurà fet un pas endavant en aquesta evolució doctrinal.

Moment polític	Línia editorial	Tractament informatiu	Línia argumentativa majoritària	Línia argumentativa secundària
Legalització del PCE (9 d'abril de 1977)		Neutre		
Reaccions a la legalització del PCE (a partir del 9 d'abril de 1977)		Àmplia cobertura als incidents provocats pels comunistes.		

A l'absència habitual d'editorials s'hi sumarà ara la desaparició (gairebé absoluta) dels articles d'opinió. Les peces argumentatives ja no formen part de forma regular d'aquest rotatiu que carregarà sobre els textos informatius tot el seu contingut periodístic. En aquesta ocasió, el relat (força neutre) sobre la legalització del PCE no permet saber quina és la posició oficial, tot i que s'endevina quan comencen a proliferar les notícies que posen l'accent en els suposats incidents causats pels comunistes mentre estaven de celebració deixant totalment de banda les raons d'aquesta decisió política o les declaracions dels propis membres del PCE.

Moment polític	Línia editorial	Tractament informatiu	Línia argumentativa majoritària	Línia argumentativa secundària
Campanya eleccions del 15 de juny de 1977		Crític amb l'esquerra.		

Anàlisi eleccions		Triomf del centre.	A favor de la UCD.	
Anàlisi eleccions des d'una òptica catalana				

‘*Los partidos de izquierda no han sido claros sobre el tema de las nacionalizaciones*’. Aquesta frase, extreta de la notícia ‘*Treina por ciento de indecisos*’, publicada el 14 de juny de 1977, és un dels exemples que permeten deduir una posició contrària a les forces d’esquerres per part del diari durant les eleccions. L’àmplia cobertura que reben AP i UCD, en detriment d’uns partits progressistes i catalanistes que no apareixen per enlloc, acaba de confirmar aquestes sospites que no es poden corroborar amb peces d’opinió, ja que no se’n publiquen. Un cop passin les eleccions, sí que es publicarà un article (tot i que sense signar) en què s’apuntarà que Suárez té prou suport per governar sol.

Moment polític	Línia editorial	Tractament informatiu	Línia argumentativa majoritària	Línia argumentativa secundària
Aprovació de l’amnistia		Neutre	Suport a l’amnistia.	
Retorn del president Tarradellas	Suport al retorn de Tarradellas perquè permet reconèixer les peculiaritats catalanes.	Es destaca la lleialtat de Tarradellas a la corona.		
Pactes econòmics de La Moncloa	Suport als pactes.	Neutre		

El retorn de Tarradellas propiciarà un dels (escassos) editorials que publica el diari. Pel rotatiu, la tornada del president és beneficiosa per tot Espanya ja que permet que Catalunya vegi reconegudes les seves particularitats dins el projecte de nació unida. Serà des de l’òptica nacionalista espanyola en què *La Prensa* relatarà aquesta restauració de la Generalitat. Talment com si fos una amenaça per la unitat d’Espanya, el diari dedicarà les poques peces que escriu sobre el tema a trobar raons d’interès *nacional* pel retorn de Tarradellas i a remarcar que és el govern espanyol qui ha permès aquesta tornada. L’endemà de l’arribada a Barcelona, el tema desapareixerà gairebé per complet de les pàgines del rotatiu, confirmant el poc interès per la notícia. .

Moment polític	Línia editorial	Tractament informatiu	Línia argumentativa majoritària	Línia argumentativa secundària
Crisi comissió constitucional		Crític amb el PSOE		

Un 'no' ben gran (que pertany al titular de portada del 8 de març '*El PSOE dice NO*') dona una de les poquíssimes pistes que permeten interpretar la crítica cap als socialistes per la crisi de la comissió constitucional. La crònica interior del mateix dia ('*Peces-Barba nuevo eslabón en la cadena de rupturas*', amb el subtítol: '*La causa del abandono, ajena al tema en debate*') acaba de confirmar aquestes impressions davant d'un cas que corrobora la nul·la aposta argumentativa i, a ja, també informativa del diari.

Moment polític	Línia editorial	Tractament informatiu	Línia argumentativa majoritària	Línia argumentativa secundària
Aprovació Constitució a les Corts		Suport al sí		
Operació Galàxia		Relativització de l'afer.		

L'afirmació '*no es difícil imaginar el sí razonable y abrumadoramente mayoritario*'⁶³⁴ torna a ser una de les poques pistes que permeten intuir la línia ideològica del mitjà davant el referèndum constitucional: en aquesta ocasió, l'aposta sembla clara pel sí. Una situació similar es produirà amb l'Operació Galàxia: el fet que el tractament informatiu del tema sigui superficial i secundari abona la tesi que, pel diari (igual com passa amb la resta de premsa conservadora), cal relativitzar el cas. El rotatiu compensarà la renúncia a mantenir una línia argumentativa pròpia amb la publicació diària d'editorials i articles d'altres mitjans, especialment de l'immobilista *Arriba*. La tria, en cap cas gratuïta, d'aquest tipus de textos demostra la poca capacitat d'adaptació als nous temps democràtics de *La Prensa*.

Moment polític	Línia editorial	Tractament informatiu	Línia argumentativa majoritària	Línia argumentativa secundària
Campanya referèndum	A favor de la Constitució i contra l'abstenció.	Suport al sí	Suport a la Constitució.	

634 Ahora sólo queda el referéndum (1/11/1978), *La Prensa*.

Aprovació Constitució	Cal treballar per superar la crisi.	No calen eleccions immediates.		
----------------------------------	--	-----------------------------------	--	--

La transcendència del referèndum constitucional provocarà que *La Prensa* recuperi esporàdicament part de l'opinió perduda després de mesos de renúncia a fer visible la pròpia línia editorial. Dos articles d'opinió de José Ramon Alonso i Carlos Rodríguez (si bé aquest periodista era compartit amb la resta de premsa de l'Estat) i un parell d'editorials ('*Sin miedo al mañana*', del 5 de desembre, i '*Fecha para la historia*', del dia 7) conformaran un bloc d'articles minoritari (si es compara amb la resta de rotatius) però molt significatiu, tenint en compte l'absència habitual d'opinió. Un bloc que serà unitari en la defensa del sí i contra l'abstenció. I en l'apel·lació a l'esforç de tothom per sortir de la crisi, ja que la Constitució no fa miracles. La línia editorial insistirà en que cap partit no pot capitalitzar l'èxit del referèndum: una crítica velada a la UCD, formació amb la qual mantenia una pugna per la voluntat del govern de desprendre's dels diaris de l'Estat, com finalment succeirà.

6.2.7 Les tres etapes de *TeleleXpres*

La visió progressista que Manuel Ibañez Escofet va aportar al *TeleleXpres* quan va entrar com a director l'any 1968 serà un referent que es mantindrà al llarg de tota la història del vespertí. Tanmateix, aquests anys de transició permetran comprovar una certa evolució ideològica del rotatiu:

- De la mateixa manera que els quatre directors que té *TeleleXpres* entre novembre de 1975 i desembre de 1978⁶³⁵ marquen un criteri propi pel què fa als aspectes formals dels editorials, també la línia ideològica es veurà influïda per aquestes etapes: mentre que Ibañez Escofet impregna una visió progressista però moderada (no debades, el seu mandat al capdavant del diari es desenvolupa gairebé completament dins el franquisme), Costa marcarà una línia ideològica igualment progressista però més crítica contra el govern espanyol i la reforma, fet que incomodarà el govern espanyol. En canvi, César Molinero tot i seguir amb el progressisme com a signe d'identitat i defensar des dels editorials la llengua i l'autonomia catalana, serà sensiblement menys combatiu que el seu predecessor, segurament influït pel propietari, el comte de Godó, que l'havia posat davant del rotatiu per tal de tenir algú més afí als seus postulats moderats. Amb Miguel Ángel Bastenier s'acaba de confirmar aquest abandonament d'un model de diari més

635 Ibañez Escofet és director des de 1968 fins desembre de 1975; Pere-Oriol Costa de desembre de 1975 a setembre de 1976; abans de la incorporació de César Molinero, el novembre de 1976, hi ha un breu lapse de temps en què Jaume Guillaumet ocupa la direcció del rotatiu de forma provisional. A partir de l'estiu de 1977, és Miguel Ángel Bastenier qui es farà càrrec del rotatiu fins l'any 1979.

ideològic i tornarà a recuperar algun dels plantejaments fundacionals de rotatiu més centrat en els espectacles que en la política.

- Malgrat que en aquestes darreres etapes se suavitzaran les formes, el fons ideològic serà el mateix. És cert que sobta l'aliniament del rotatiu amb la reforma de Suárez just després del referèndum de la Llei per a la Reforma – i més després que, tan sols uns mesos abans, el diari s'hagués posicionat obertament contra aquest sistema polític; la duresa amb què es tracta la violència política (el diari parla sense complexos de terrorisme mentre la resta dels periòdics progressistes usen l'eufemisme violència política); o la comprensió amb què es reben les crítiques de l'exèrcit i la dreta política contra la legalització del PCE. Un seguit d'opinions editorials que situen *Tele/Expres* sovint allunyat de la línia ideològica que defensen els diaris més progressistes. Però també cal destacar que el vespertí mai abandonarà les posicions més crítiques contra el govern, la defensa nítida del catalanisme i el suport a les reivindicacions nacionals sobretot durant la campanya i les eleccions del 15 de juny de 1977.

Per tot plegat, entre la mort de Franco i el referèndum constitucional es poden apreciar matisos interessants en l'evolució ideològica del rotatiu que coincideixen amb els relleus que es produeixen a la direcció del diari:

Moment polític	Línia editorial	Tractament informatiu	Línia argumentativa majoritària	Línia argumentativa secundària
Règim polític després de la mort de Franco (20 de novembre de 1975)	Continuisme.	Continuisme.	Obertura	
Règim polític després de la presa de possessió del rei Joan Carles I (22 de novembre de 1975)	Democratització.	Neutre	Obertura	

'*Entre el dolor y la apertura*' es podia llegir en un titular del 21 de novembre. Un concepte que sintetitza a la perfecció la posició ideològica que mantindrà el diari durant aquests dies d'incertesa. Mentre que l'editorialisme en les hores posteriors a la mort de Franco parlarà de continuisme, el tractament informatiu defugirà el dramatisme i buscarà un to neutre que comprometi poc. Aquesta situació políticament incerta queda comprovada amb el canvi d'editorial que fa el diari en la segona edició del 20N i en la qual ja gosa apuntar

tímidament cap a l'aperturisme. Aquest nedar entre dues aigües també es veu en la publicació, per una banda, d'un article (l'únic text d'opinió que apareix en tres dies) de J.A González Casanova on parla obertament sobre la tria que ha de fer la monarquia entre un règim dictatorial i una democràcia;⁶³⁶ i, per altra banda, amb la crítica per l'absència de representants internacionals de nivell a l'enterrament de Franco que es pot llegir a les pàgines d'informació.⁶³⁷

La proclamació del rei com a nou cap d'Estat serà una ocasió propícia per tal que el diari abracci la democràcia en demanar al monarca que faci passos en aquest sentit. És més, serà dels pocs rotatius que gosarà instar el rei, ja en aquest moment, a resoldre l'encaix de Catalunya dins d'Espanya. Aquesta línia editorial no es veurà reforçada amb unes pàgines d'opinió orfes d'articles. Tan sols se'n troba un, del dia 25 de novembre, que tot i parlar en principi d'educació, acaba insinuant que durant la dictadura els mitjans s'han hagut d'acostumar a escriure entre línies.⁶³⁸

Moment polític	Línia editorial	Tractament informatiu	Línia argumentativa majoritària	Línia argumentativa secundària
Govern de Carlos Arias Navarro	Crític amb el govern d'Arias Navarro.	Crític amb Arias	Crític amb Arias	
Reforma, ruptura o continuisme (juliol de 1976)	Defensor d'idees rupturistes.	Entre la reforma i la ruptura	Rupturista	
Nomenament d'Adolfo Suárez (3 de juliol de 1976)	Veü Suárez sense voluntat democratitzadora i tem una involució democràtica.	Es destaca el passat falangista de Suárez	Crític amb Suárez	

L'aposta per la democràcia que s'insinua amb força a partir del nomenament del rei, és ara ja total. I no només per la democràcia: el diari també opta de forma prou evident (ja sigui des dels editorials, articles d'opinió o el tractament informatiu) per la ruptura. La crítica a la gestió d'Arias serà contundent, fins al punt que esdevindrà el mitjà que emprarà un llenguatge més dur contra el govern, ja sigui a través d'editorials, o d'articles d'opinió signats per periodistes

636 Una monarquía para la libertad (21/11/1975), *Tele/eXpres*.

637 Aquest text serà una contradicció en sí mateix perquè la crítica a l'absència de líders a l'enterrament, que només es podrà llegir a les pàgines de *Tele/eXpres*, també permetrà que els lectors puguin assabentar-se que les principals potències havien donat l'esquena al franquisme en un moment tan important com aquest.

638 Bas, J.M. (25/11/1975), El punto y aparte, *Tele/eXpres*.

com Josep M. Casasús, Ramon Barnils o Jaume Guillamet.⁶³⁹ També la línia informativa, tot i mirar de mantenir-se objectiva, traspuarà un to molt crític amb Arias i donarà veu de forma preeminent a les forces d'oposició, que esdevindran una font indispensable ja pel diari.

Amb l'elecció de Suárez passarà una situació similar: el tractament informatiu serà neutre però la selecció de notícies internacionals que qüestionen l'encert de la tria del nou mandatari o el fet de remarcar, amb especial rellevància, el passat falangista del president en les peces biogràfiques, denotaran una intencionalitat clara de crítica. Un fet que quedarà corroborat a través d'editorials i d'articles d'opinió que expressen el temor que aquest nomenament signifiqui una involució.⁶⁴⁰

Moment polític	Línia editorial	Tractament informatiu	Línia argumentativa majoritària	Línia argumentativa secundària
Referèndum de la Llei per a la Reforma política (15 de desembre de 1976)	Suport a l' <i>abstenció</i> i condescendència amb el <i>sí</i> .	Suport als abstencionistes.	Abstencionista	Catalanista
Resultats del referèndum (a partir del 16 de desembre de 1976)	Acceptació de la reforma de Suárez.	Neutre	Enfortiment del govern.	

La cobertura del referèndum ja es fa sota la direcció de César Molinero, un canvi que permet entendre la moderació d'alguns dels posicionaments. Si bé el suport a l'abstenció és evident, també ho és que el diari es mostra receptiu a les idees dels que voten sí. Però el canvi editorial es nota, sobretot, en l'assimilació del triomf del sí sense pal·liatius i en l'acceptació que la reforma caldrà que tiri endavant. Lluny queden les proclames rupturistes del rotatiu. En canvi, aquest to més contingut no es notará en una tractament informatiu que criticarà la campanya oficial i donarà especial cobertura als actes dels partits abstencionistes tot denunciant, tant abans com després del referèndum, les dificultats que han tingut les forces oposidores per fer campanya: *'la propaganda pro la abstención (...) siguió enfrentándose ayer con toda suerte de dificultades impuestas*

639 Peces editorials de títol explícit com *La democracia hay que hacerla con los demócratas* o articles d'opinió qüestionant de forma contundent el reformisme seran l'eix d'aquesta crítica.

640 Molt significatiu, en aquest cas, el que publica el 6 de juliol Josep M. Casasús amb el títol *'La fragilidad del continuismo'* (pàgina 6) on recorda les vinculacions a l'Opus de Suárez i indica que a Europa també temen que signifiqui una involució.

por las fuerzas de orden público,⁶⁴¹ s'indicarà en una peça publicada el dia abans del referèndum o 'las condiciones en que se ha efectuado el referèndum no le confieren legitimidad democrática' es denunciarà en una notícia de l'endemà de la consulta que, tanmateix, durà un títol ben resignat: 'Otro resultado era imposible'. Ara bé, tot i que s'accepta la victòria del sí, es posarà especial èmfasi en la derrota del no: 'El referèndum ha barrido el búnker', es podrà llegir en portada del mateix dia 16. També les pàgines d'opinió mantindran la contundència habitual sobretot a través dels articles diaris que publica J.A. González Casanova apel·lant a l'abstenció i traient legitimitat democràtica al govern.

D'altra banda, la redacció del diari potenciarà una línia informativa contundent sobretot per contrast amb una línia oficial més moderada, segons es desprèn de l'anàlisi de les notícies publicades.

Moment polític	Línia editorial	Tractament informatiu	Línia argumentativa majoritària	Línia argumentativa secundària
Terrorisme (gener de 1977)	Suport al govern i a les mesures antiterroristes que pren.	Condemna i vinculació amb l'extrema dreta	Condemna també des de les forces catalanistes	

L'onada de violència que assetja Madrid a inicis de 1977 serà condemnada amb contundència per part del diari que, en línia amb la moderació editorial que s'ha anat imposant, no dubtarà ni un instant a donar suport sense condicions ni crítiques a les mesures que adopta el govern. Aquesta tendència moderada permet entendre com és que *TeleleXpres* és l'únic dels diaris de to progressista que coincideix amb la premsa més conservadora a l'hora d'anomenar 'terrorisme' a la violència política que s'està produint, mentre que la resta de diaris pròxims a l'esquerra es decantaran per nomenclatures més neutres. La línia informativa, en canvi, seguirà marcant un to més reivindicatiu, fet que es traduirà en un esforç per vincular les accions violentes amb grups d'extrema dreta deslligant-les així de l'esquerra. Amb el mateix objectiu, també es posarà especial èmfasi en donar visibilitat a la condemna que els principals partits d'esquerra i catalanistes van fent dels atemptats, un extrem compartit per l'únic article d'opinió que es publica aquests dies abordant el tema.⁶⁴² La publicació d'una notícia on s'explica el rebuig a la violència per part dels treballadors del diari, fa de colofó a aquest compromís públic amb la pau.

641 Ayer noche terminó el periodo de propaganda (14/12/1976), *TeleleXpres*.

642 Sota les inicials C.C, es publica l'article 'Control', el dia 27 de gener de 1977 en què es fa esment a les demandes de serenitat per part de l'Assemblea de Catalunya i les forces que en formen part.

Moment polític	Línia editorial	Tractament informatiu	Línia argumentativa majoritària	Línia argumentativa secundària
Legalització del PCE (9 d'abril de 1977)	Sí a la decisió de legalitzar el PCE però demanda de més mesures.	Neutre	Support a la legalització	
Reaccions a la legalització del PCE (a partir del 9 d'abril de 1977)	Entén les reaccions dins l'exèrcit i mira de convèncer-los perquè acatin la legalització.	Elogi a la corona.	Es demana que s'estengui la mesura.	

L'editorial '*Recapacite, señor ministro*', publicat el 13 d'abril i en què el diari mira de donar arguments al dimissionari Pita da Veiga per tal que no abandoni l'executiu i en què també s'entenen les raons de la dreta per no acceptar el comunisme, dóna una mostra fefaent del to de moderació que s'ha apoderat de la línia editorial del diari. Moderació, però, que no significa l'abandonament d'uns postulats clarament d'esquerres com ho demostra el fet que no només s'aplaudeixi la legalització del PCE sinó que es demanarà al govern que aquesta acció sigui generalitzada (com es demostra en l'editorial de l'11 d'abril '*El franquismo ha terminado*'). El tractament informatiu, en aquesta ocasió també força moderat, s'atura en l'elogi a la corona: '[la legalització és una] *muestra de la voluntad inquebrantable de la monarquía de abrir un proceso auténticamente democrático*'.⁶⁴³ Les pàgines d'opinió, d'un to més radical que la línia oficial, seguiran defensant postulats catalanistes i d'esquerres, alhora que aplaudiran la legalització (amb articles de González Casanova o de Joan Fuster, entre d'altres).

Moment polític	Línia editorial	Tractament informatiu	Línia argumentativa majoritària	Línia argumentativa secundària
Campanya eleccions del 15 de juny de 1977	Partidari d'opcions catalanistes com a garantia per salvar la convivència.	Especial cobertura al socialisme i a les formacions catalanistes.	Partidari dels partits catalanistes.	Altres posicions a través de la secció 'Palabra electoral'
Anàlisi eleccions	Reconeix el triomf centrista, destaca la derrota del franquisme i del centralisme i remarca avenç de l'esquerra.	Neutre	Bon paper del socialisme.	

643 La notícia Carrillo: '*Legalizar a todos*', publicada l'11 d'abril en portada, coincideix amb l'editorial '*El franquismo ha terminado*', de l'11 d'abril, en atribuir al rei el mèrit de la legalització.

Anàlisi eleccions des d'una òptica catalana	Triomf catalanista.	Triomf catalanista.	Triomf rotund del catalanisme.	
---	---------------------	---------------------	--------------------------------	--

Tot i que la demanda que el rotatiu farà, just un parell de dies abans que s'anuncii la data de les eleccions, per tal que es creï una coalició de forces de centre espanyoles – en considerar que el seu triomf seria un fet positiu pel diàleg amb Catalunya i perquè significaria un fre a AP.⁶⁴⁴ podria fer pensar en un viratge cap al centre de la línia editorial, el cert és que la defensa constant de les formacions catalanistes i progressistes durant la campanya electoral esvairà aquesta tesi. La portada del dia abans dels comicis ho confirma: *'Adiós al franquismo'* i *'Volem l'Estatut'* són els dos lemes escollits per incitar els electors a sortir a votar opcions catalanistes que treballin per la recuperació de les institucions, una demanda que es farà explícita en diversos editorials com el publicat el 13 de juny, *'Catalunya y las nuevas Cortes'*, en què també es farà una petició directe d'unitat dels polítics catalans a Madrid.

El tractament informatiu de la campanya, amb un especial seguiment a les forces catalanistes i d'esquerres (principalment el PSC i, pel contrari, amb certa crítica cap al Pacte Democràtic) i una cobertura negativa a la UCD i AP (sempre que es pugui, les notícies destacaran que els seus actes han punxat de públic) corrobora aquestes posicions àmpliament refrendades per articulistes com González Casanova, Ernest Udina o Jordi Solé-Tura, entre molts d'altres. La voluntat de pluralitat del mitjà, però, farà que les pàgines d'opinió incloguin durant la campanya la secció 'Palabra electoral' on polítics de diverses formacions es podran expressar. No deixa de cridar l'atenció que polítics de mentalitat diametralment oposada a la defensada pel rotatiu, com el representant d'AP Udina Martorell, exposin la seva ideologia en aquest diari. Sens dubte, una prova de la voluntat de fer un diari plural.

El triomf de l'esquerra i la voluntat unànime del poble català de reclamar l'Estatut de 1932 són les dues idees clau que, segons l'editorialisme del vespertí, es poden extreure dels resultats dels comicis.⁶⁴⁵ Posicions que també es poden deduir de l'enfocament de les notícies post-electorals (amb titulars com *'Vence la autonomía'*, del dia 16 de juny) i de les anàlisis que elaboren col·laboradors com Robert Saladrigas o Josep M. Vallès que destaquen aquest triomf de l'esquerra i del catalanisme.

644 Editorial (12/4/1977), El centro en España, *TeleXpres*.

645 Idees que s'expressen en diversos editorials tot i que se sintetitzen a *'Clarificación más concreta'*, del 21 de juny de 1977.

Moment polític	Línia editorial	Tractament informatiu	Línia argumentativa majoritària	Línia argumentativa secundària
Aprovació de l'amnistia	Amnistia com a exemple de pau social.	Neutre	Support a l'amnistia.	
Retorn del president Tarradellas	Support al retorn de Tarradellas i reclamació de l'Estatut.	Es destaca la lleialtat de Tarradellas a la corona.	Després del retorn de Tarradellas, ara cal l'Estatut.	
Pactes econòmics de La Moncloa	Support als pactes com a acte de responsabilitat.	Neutre		

La preocupació del diari per l'assoliment de les llibertats de tota mena, es veurà àmpliament corresposta durant la tardor de 1977. Només començar el mes d'octubre, *TeleXpres* celebrarà amb gran alegria la nova passa cap a l'assoliment total de la llibertat d'expressió amb l'aboliment de la connexió de totes les cadenes de ràdio amb RNE per tal de transmetre el butlletí informatiu: '*La radio no estarà amordazada*' i '*No será obligatorio conectar con RNE*', seran els explícits titulars de portada de l'1 d'octubre. L'editorial '*Borrón y cuenta nueva*' (del 15 d'octubre) s'aplaudirà l'aprovació de l'amnistia com a exemple de reconciliació i, fent gala de moderació, s'entendrà que no inclogui delictes de sang.

Pocs dies abans, el rotatiu ja havia començat a escalfar motors pel retorn de Tarradellas amb la publicació d'un suplement a tot color, i en català!, dedicat en exclusiva al president. La preocupació per l'encaix de Catalunya a l'Estat serà l'eix ideològic que mourà els editorials centrats en la tornada del mandatari català, amb la certesa que la recuperació de la Generalitat i l'Estatut seran claus pel reconeixement de les diverses nacions que conformen Espanya. Els títols d'algunes peces ja són prou explícits: '*Catalunya en la España de los pueblos*' (editorial del 24 d'octubre de 1977) i '*Volem l'Estatut*' (editorial de l'endemà). Precisament, l'ampli desplegament informatiu (amb peces carregades d'emotivitat) al voltant de l'arribada de Tarradellas a Barcelona se centrarà (a banda de remarcar els banys de multitud) en les demandes estatutàries.

En un sentit idèntic s'expressaran articulistes com Josep Pernau, Josep M. Huertas, Josep Faulí o Miquel Roca: el retorn de Tarradellas significa la represa de l'autogovern de Catalunya. On es donaran mostres de pluralitat serà a les seccions informatives que, per trencar aquesta aparent unanimitat (i demostrant la voluntat del diari de donar veu a tothom) publicaran les declaracions de diversos partits d'extrema esquerra, crítics amb el retorn de Tarradellas.

Moment polític	Línia editorial	Tractament informatiu	Línia argumentativa majoritària	Línia argumentativa secundària
Crisi comissió constitucional	Suport al PSOE	Suport al PSOE	Crítica a UCD i a la dreta catalana i basca	

Tot i qüestionar-ne l'oportunitat del moment, l'editorialisme del diari emmarca l'actitud del PSOE d'abandonar la ponència constitucional en la protesta per la voluntat de la UCD d'apropiar-se dels mecanismes de poder.⁶⁴⁶ Des de les pàgines d'informació, i a través de les cròniques de Manuel Campo Vidal, s'anirà més enllà en indicar que els socialistes no volen donar suport a una constitució que gira cap a la dreta. Amb més contundència s'expressarà González Casanova amb l'article '*El fin de la aventura?*' (publicat el 10 de març a la secció d'opinió) on no només advertirà que la UCD pretén retallar drets a les nacionalitats, sinó que acusarà CDC i PNB de connivència amb els centristes.

Moment polític	Línia editorial	Tractament informatiu	Línia argumentativa majoritària	Línia argumentativa secundària
Aprovació Constitució a les Corts	Suport a la Constitució.	Suport al sí		
Operació Galàxia	Demanda de més informació a govern, exèrcit i església.	Denúncia del franquisme.	Condemna del cop.	

Superació del franquisme. Aquesta és la màxima que mou la línia editorial del diari a l'hora de beneir l'aprovació de la Constitució. A '*Tenemos Constitución*', publicat l'1 de novembre, també s'alerta, però, que cal treballar a fons per acabar amb la crisi i amb la violència. Precisament, la portada del dia anterior estarà dedicada a les mostres de rebuig per l'atemptat terrorista a la seu del diari *El País* bo i alertant que '*el atentado no hará callar a la prensa*'.

Si el terrorisme no fa callar el diari, menys encara el govern i l'església. Les dues institucions seran criticades arran de l'intent del cop d'Estat: la primera, per manca d'informació;⁶⁴⁷ la segona, per no desmarcar-se d'unes declaracions de persones properes a la jerarquia eclesial en què afirmaven que calia un nou

⁶⁴⁶ Editorial (8/3/1978), El PSOE se ha plantado, *TeleXpres*.

⁶⁴⁷ Tal i com es podrà llegir a l'editorial '*Descabellado y preocupante*', del 20 de novembre.

‘alzamiento’.⁶⁴⁸ L’editorialisme, que durant la darrera etapa de 1978 (potser amb la seguretat de veure ja la democràcia consolidada) eleva el to, marcarà una línia de duresa davant l’intent de cop militar que fins i tot superarà en contundència els pocs articles d’opinió que es publiquen denunciant el fet.⁶⁴⁹ Les pàgines d’informació cobriran degudament el succés, en uns dies que també prestaran especial atenció a les manifestacions franquistes que es faran a Madrid en record de Franco en el tercer aniversari de la seva mort. D’aquí que el diari, que amb Bastenier ha anar recuperant el to popular, busqui un joc de paraules en titular, el mateix 20 de novembre, ‘*La Galaxia ultra se reunió el 19N*’, peça que explica aquestes concentracions feixistes i ho relaciona amb l’afer militar.⁶⁵⁰ Aquesta denúncia del franquisme també portarà a elaborar un reportatge sobre els símbols del règim que encara queden a la ciutat.

Moment polític	Línia editorial	Tractament informatiu	Línia argumentativa majoritària	Línia argumentativa secundària
Campanya referèndum	A favor de la Constitució	Suport al sí	Suport a la Constitució.	En contra de la Constitució
Aprovació Constitució	Cal treballar per superar la crisi.			

TeleXpres farà una aposta contundent per la Constitució i, sabent que probablement una part significativa dels seus lectors no acabaran de veure clara aquesta visió, esmerçarà fins a quatre editorials per mirar de convèncer la ciutadania. Els eixos bàsics: la certesa que aquest text garantia la llibertat d’expressió; la fi de la disputa entre les dues espanyes; i l’autonomia de Catalunya, uns punts de vista compartits, pel que explicitaven, per tota la redacció. El diari defugirà les acusacions de ‘decapitació nacional’ i de ser una Constitució que nega l’autodeterminació catalana per assegurar que permetrà l’entesa i respecte plural entre els pobles d’Espanya.⁶⁵¹ El tractament informatiu de la campanya, tot i que serà força neutral, donarà més protagonisme als actes pel sí i el mateix dia del referèndum emprarà el mal record de la dictadura (amb titulars com

648 Editorial (12/11/1978), Doctores tiene la iglesia, *TeleXpres*.

649 Curiosament, les pàgines d’opinió del diari van plenes aquells dies del debats sobre representació territorial catalana que s’estan fent al voltant de l’Estatut però no diuen gairebé res de l’Operació Galàxia.

650 Les relacions entre un i altre fet seguiran a la notícia ‘*La familia ultra recordó al Caudillo*’, publicada també el 20 de novembre, on es dirà que l’acte ha estat una ‘*especie de fiesta de la familia de la ultraderecha española celebrada en un tono bastante sofrenado –tal vez frustrado?– tras la quiebra de la conspiración de la semana pasada*’.

651 Editorial (5/12/1978), Catalunya frente a la Constitución, *TeleXpres*.

‘*Adiós al franquismo y a la transición*’) per acabar d’orientar el vot. Tanmateix, novament el rotatiu serà fidel a la seva creença en el pluralisme i cobrirà actes i declaracions dels que, sobretot des de posicions d’esquerra i catalanistes, no donen suport al text.

També les pàgines d’opinió recolliran aquesta pluralitat d’opinions: tot i que la majoria defensaran el sí (amb textos d’articulistes com Rafael Wirth, Ernest Udina o l’economista Francesc Roca), també n’hi haurà en sentit contrari com el de Josep Faulí, en què lamenta l’obligació constitucional de conèixer el castellà.⁶⁵² Qui sap si, per compensar les veus crítiques, el diari fes l’aposta de reforçar la defensa del sí a través dels editorials.

Aquesta disparitat d’opinions farà que la lectura del triomf del sí no sigui gens eufòrica. Ans al contrari, es posarà l’accent en la necessitat de començar a treballar per superar les greus dificultats, a l’hora que es demanarà tenir en compte aquells que no ho han vist tan clar i s’han abstingut, una part dels quals se’ls relacionarà amb el fenomen del desencís polític.

6.2.8 La combativitat de *Mundo Diario*

Mundo Diario s’erigirà com el rotatiu més crític contra el procés de reforma que s’inicia a Espanya després de la mort de Franco. La posició ideològica del diari no és nova: ja abans de la mort del dictador anirà forjant l’antifranquisme. Però durant la transició democràtica s’accentuen les seves característiques:

- Esdevindrà el diari més combatiu i, també, el més regular en la seva línia ideològica. Altres diaris que compartiran posicions, experimentaran canvis de direcció o empresarials que els faran abandonar aquesta línia més dura.
- La regularitat ideològica (com també s’apreciava en l’anàlisi formal) s’explica, en bona part, per l’estabilitat en la direcció i propietat del rotatiu durant aquests anys gràcies a una situació de relativa tranquil·litat empresarial (fins a inicis de 1978 no comencen els primers problemes de pagaments de nòmines als treballadors) i, sobretot, a una continuïtat en la direcció del diari que, des de 1971 i fins 1978, recaurà en Ramon Solanes.
- Aquesta voluntat de marcar agenda i incidir en el debat polític es traduirà en el fet que el diari alberga una de les seccions d’opinió política més prolífiques de les que es troben a la premsa de Barcelona. Tot i que en el primer període estudiat d’articles polítics n’hi ha ben pocs (lògic donades les circumstàncies restrictives del moment), a partir de 1976 aquesta secció creix de forma notòria.

---

652 Faulí, Josep (4/12/1978), Aparcar el sentido de responsabilidad, *TeleXpres*.

- El diari d'Auger també serà un clar exponent de la responsabilitat que el periodisme pren durant aquests anys: malgrat el seu clar rebuig al sistema reformista i la seva aposta pel rupturisme, serà capaç de donar suport circumstancial a les mesures del govern mentre Espanya es mogui en un marc d'inestabilitat política i social. També buscarà complicitats a través d'elogis a l'actitud de l'exèrcit i la dreta durant aquests difícils episodis. El suport crític al govern s'acabarà durant la campanya electoral de 1977 i, sobretot, un cop hagin passat les eleccions, tot i que l'enemic a combatre no serà tant l'executiu de Suárez com la dreta continuista i qualsevol reducte del franquisme als quals acusarà de no voler tirar endavant el procés constituent.
- La defensa del catalanisme també es convertirà en un dels pilars ideològics del diari. Com també ho serà l'atenció cap als problemes que afecten el món obrer.
- Potser la temença que el feble procés no arribés a assolir l'èxit esperat, aguditzarà el sentit de responsabilitat del diari i farà que es passi d'una fèrria defensa del rupturisme com a principi a una justificació d'una Constitució que no recull tot allò que s'hagués desitjat.
- Del que no se'n pot extreure a través de l'anàlisi del seu discurs és cap vinculació amb alguna formació política. Si bé sembla que Auger havia arribat a acords d'influència amb el PCE i el PSUC (Guillamet, 1996: 158) aquests no traspuen, més enllà d'una atenció preferencial cap a les forces d'esquerra en general. Tot i situar-se en una posició ideològica progressista i mantenir una actitud activa per aconseguir la legalització del PCE, en cap moment demanarà el vot per cap partit concret ni la presència de Santiago Carrillo (o d'altres líders comunistes) serà en absolut destacada.

Si més no durant aquests tres anys, *Mundo Diario* es mostrarà com un periòdic d'esquerres, combatiu però independent. Aquesta és l'evolució del diari davant els fets analitzats:

Moment polític	Línia editorial	Tractament informatiu	Línia argumentativa majoritària	Línia argumentativa secundària
Règim polític després de la mort de Franco (20 de novembre de 1975)	Aposta per la democratització.	Neutre	Neutre	

Règim polític després de la presa de possessió del rei Joan Carles I (22 de novembre de 1975)	Democratització.	Democratització.	Neutre	
---	------------------	------------------	--------	--

Mundo Diario pot entrar dins la història del periodisme com a primer (i únic, el 20 de novembre) diari en apostar obertament per la fi del règim i la democràcia tan sols hores després que el dictador mori. Mentre que la resta de la premsa de Barcelona començarà a mostrar tímids senyals democratitzadors sobretot a partir de les paraules d'obertura pronunciades pel rei Joan Carles en jurar el càrrec, el rotatiu d'Auger ja haurà iniciat en solitari aquesta aventura. L'explícit títol '*Ha comenzado el futuro*', de l'editorial publicat en l'edició especial del 20N, deixa clara aquesta posició. Amb aquesta presa de partit oficial tan clara, poc importarà que el tractament informatiu de la notícia sigui el més neutre possible (sense adulacions ni elogis desmesurats a Franco) i que, potser per precaució per les conseqüències que podria portar als autors, gairebé no es publiquin articles d'opinió; i els pocs que s'escriuen, també optin per la neutralitat.

Moment polític	Línia editorial	Tractament informatiu	Línia argumentativa majoritària	Línia argumentativa secundària
Govern de Carlos Arias Navarro	Crític amb el govern d'Arias.	Crític amb Arias	Crític amb Arias	
Reforma, ruptura o continuisme (juliol de 1976)	Ruptura.	Entre la reforma i la ruptura	Rupturista	
Nomenament d'Adolfo Suárez (3 de juliol de 1976)	Dóna un vot de confiança a Suárez perquè es refia de l'elecció que ha fet el rei.	Es destaca el passat falangista de Suárez	Crític amb Suárez	

Si el diari mantindrà una línia crítica amb el règim ja des del mateix 20N, és lògic pensar que la visió de l'acció governamental d'Arias no sigui, tampoc, massa favorable, com així succeirà. Més que criticar Arias, l'editorialisme del diari expressa la confiança en què la terna de candidats que s'oferirà al rei sigui d'un tarannà ideològic semblant al del monarca, fet que permeti avançar cap a la democràcia. En canvi, s'observa molta més contundència en els articles que col·laboradors com Jordi Solé-Tura, Martin Ferrand o Eduardo Álvarez Puga

(comentaristes habituals del rotatiu) expressen cap a Arias i els immobilitistes. Coincideixen en assenyalar la màxima que la democràcia només la poden fer els demòcrates. Especialment punyent es mostra en aquest cas el dibuixant Martin Morales que caricaturitzant el president dimissionari indica que la contribució més gran que ha fet a la democràcia ha estat dimitir. El tractament informatiu de la crisi de govern tendirà força a la neutralitat tot i que destaca, com passa en bona part de la premsa progressista, l'inclusió dels partits d'oposició com una de les fonts importants i l'exclusió sistemàtica de les associacions franquistes.

Moment polític	Línia editorial	Tractament informatiu	Línia argumentativa majoritària	Línia argumentativa secundària
Referèndum de la Llei per a la Reforma política (15 de desembre de 1976)	Suport a l' <i>abstenció</i> i condescendència amb el <i>sí</i> .	Suport a l'abstencionisme.	Abstencionista	Catalanista
Resultats del referèndum (a partir del 16 de desembre de 1976)	Fracàs de l'extrema dreta i qüestionament de la reforma.		Enfortiment del govern.	

El suport a l'abstenció serà tan clar i transversal entre els redactors de *Mundo Diario* que aquest serà l'únic rotatiu que publicarà una notícia explicant, precisament, que els periodistes (entre d'altres col·lectius) han fet un manifest demanant de no participar en el referèndum.⁶⁵³ Seguint la tònica ja vista en altres mitjans progressistes, la línia informativa donarà total prioritat a les notícies sobre els actes abstencionistes a la vegada que farà ressò de les dificultats, amenaces, detencions i incidents varis que pateixen. El reguitzell de peces informant sobre aquesta qüestió serà constant, sovint amb el PCE com a protagonista. Precisament, la proximitat amb les idees comunistes s'insinua en la publicació de notícies com la següent: '*Se ha visto con toda claridad que es la izquierda comunista la que ha hechado toda la carne en el asador de la abstención*',⁶⁵⁴ o en la defensa que es farà del PCE quan periòdics conservadors com l'ABC vinculin aquest partit amb els darrers actes terroristes: *Palo a los rojos!*, recollirà un explícit i crític titular del mateix dia del referèndum. La mateixa línia d'exhortació a l'abstenció i de crítica al govern ocuparà la majoria de peces d'opinió que homes com Martin Ferrand, Solé-Tura o Álvarez Puga faran.

653 El rotatiu de Sebastián Auger informa sobre el manifest a la notícia '*Periodistas, actores e intelectuales: no votar*', publicada el 14 de desembre.

654 *Sería un error que Pujol abandonase la Comisión negociadora* (15/12/1976), *Mundo Diario*.

‘*El gobierno logró el sí*’ és el titular escollit el 16 de desembre que serveix coma fil conductor de l’argumentari crític amb la propaganda oficial, la persecució dels abstencionistes i la manca de pluralitat de la campanya: ‘*En su favor [el govern] disponía de todos los resortes de poder y medios de comunicación*’ es podrà llegir en aquesta mateixa notícia. Una línia argumental que serà seguida per diversos articulistes que també es queixaran de la campanya de TVE. L’altre reflexió post-referèndum (molt abordada sobretot a través de les peces informatives) serà la de remarcar la derrota de l’immobilisme: ‘*Las posiciones inmovilistas son un extremo minoritario, lo que es motivo suficiente para felicitarse*⁶⁵⁵’. Més que el triomf del sí (que ho consideraran com un triomf del govern, no del país), es farà la crònica de la derrota del no.

Moment polític	Línia editorial	Tractament informatiu	Línia argumentativa majoritària	Línia argumentativa secundària
Terrorisme (gener de 1977)	Suport al govern però crítica a les mesures antiterroristes.	Condemna i vinculació amb l’extrema dreta	Apel·lació a la serenitat i suport al govern.	

Serà en moments d’extrema dificultat com els viscuts al gener de 1977 que es demostrarà la voluntat d’aquest diari de ser un element crític amb el poder però, a la vegada, sense oblidar la seva responsabilitat com a agent polític. La sensació que el procés de democratització és tan fràgil que pot esquarterar-se per qualsevol dels extrems, portarà *Mundo Diario* a mantenir una línia editorial d’apel·lació a la serenitat i, fins i tot, de suport al govern. Les referències, dins les notícies, al ‘temple y serenidad de Suárez’ o als seus ‘nervios de acero’, seran constants com s’evidenciarà en el titular de porada del 26 de gener de 1977: ‘*El gobierno no ha perdido la serenidad*’. Els crims als advocats laboralistes, pròxims al PCE, seran viscuts amb especial sensibilitat dins la redacció del diari, que malgrat tot apostarà per una cobertura que no afegeixi més tensió: ‘*Procuramos serenarnos, porque todo parece indicar que lo que se pretende es que se pierda el equilibrio y nos den con la involución en la cabeza*’, es podrà llegir en una de les notícies (‘¿Estretores ultras?’, del 26 de gener) en la que semblarà una reflexió en veu alta del propi mitjà. Calma, serenor, consens i suport al govern seran també les receptes llançades per articulistes com Manuel Vázquez Montalbán, Eduardo Haro Tecglen o Martin Ferrand, entre d’altres.

Donar veu a les forces d’esquerres i catalanistes que condemnin tots els actes violents (tant els que afecten els militars com els que han causat la mort als laboralistes) serà un dels altres objectius del diari que només aportarà un punt

655 Text inclòs a la peça: ‘*Derrota de los inmovilistas*’, del 16 de desembre de 1976.

de discòrdia davant les mesures que el govern aprovi per mirar de controlar la situació. Especialment crític es mostrarà amb la prohibició de manifestació alhora que demanarà més transparència informativa.

Moment polític	Línia editorial	Tractament informatiu	Línia argumentativa majoritària	Línia argumentativa secundària
Legalització del PCE (9 d'abril de 1977)	Sí a la decisió de legalitzar el PCE però demanda de més mesures.	Suport a la legalització		
Reaccions a la legalització del PCE (a partir del 9 d'abril de 1977)	Elogia el clima de reconciliació democràtica que evidencia l'acceptació per part de la dreta de la legalització del PCE.			

És el tema d'obertura de la portada durant diversos dies: la legalització del PCE i les seves conseqüències. Editorials, articles i notícies mostren l'alegria pel fet, les reaccions populars de celebració (s'obvia qualsevol referència a aldarulls, que sí que destaquen els rotatius conservadors) però no s'oblida un punt de crítica: posar de titular '*Gran primer paso*' (el mateix 12 d'abril) ja bé a indicar que pel diari aquesta és només la primera d'un seguit de mesures que el govern hauria de prendre si es vol democratitzar. A la mateixa notícia, hi ha la concreció: '*La legalización del PCE es sólo el primer paso de la normalización política (...); de ninguna manera puede excluir a nadie un Gobierno*', en una clara referència al PSUC. Per tant, s'aplaudeix la mesura però es lamenta que no sigui completa.

Malgrat les crítiques que es recolliran a les pàgines de política en contra de diversos diaris conservadors com l'*ABC* (que serà titllat d'òrgan d'AP) i *El Alcázar* (que se'l vincularà amb la Confederación General de Combatientes) per la seva actitud hostil a la legalització, en general el diari elogiarà el clima de reconciliació democràtica que ha esdevingut després de l'entrada en joc dels comunistes i recollirà diverses declaracions de polítics de dretes que així ho certifiquen,⁶⁵⁶ amb voluntat de construir i oferir al lector un discurs plural. Fins i tot, a les pròpies pàgines d'opinió del diari, el comentarista habitual Martin Ferrand mostrarà la seva animadversió amb aquesta ideologia en explicar que, els que com ell han contribuït a la legalització del PCE, ara tenen la responsabilitat de vigilar que els comunistes no intentin escamotejar la democràcia.⁶⁵⁷

⁶⁵⁶ Editorial (19/4/1977), Eliminar la intransigencia, *Mundo Diario*.

⁶⁵⁷ Ferrand, Martin (12/04/1977), Por fin, *Mundo Diario*.

Moment polític	Línia editorial	Tractament informatiu	Línia argumentativa majoritària	Línia argumentativa secundària
Campanya eleccions del 15 de juny de 1977	De forma explícita demana votar partits antifranquistes.	Especial cobertura a les formacions d'esquerres.	Partidari dels partits d'esquerres.	
Anàlisi eleccions	Destaca, sobretot, la derrota del franquisme. I assenjala per igual la victòria d'UCD i PSOE.	Neutre	Bon paper del socialisme.	
Anàlisi eleccions des d'una òptica catalana	Ho considera un triomf catalanista.	Triomf catalanista.	Triomf de l'esquerra, derrota de la dreta.	

*‘En estas primeras elecciones se juega algo muy importante: sacar adelante la democracia en nuestro país y recuperar las instituciones arrebatadas.’*⁶⁵⁸ Amb aquesta declaració d'intencions, publicada en portada el dia abans de les eleccions, *Mundo Diario* ja deixa clar que pren partit, i per qui pren partit. De forma explícita, en editorials i peces informatives, mostrarà el seu suport a les formacions d'esquerres i catalanistes i, en general, a tots els antifranquistes. Prova d'això serà l'editorial que publicarà a tota portada el dia 15 de juny en què sota el títol *‘Si Franco viviera...’* acaba demanant que es voti antifranquisme. Cobertures especials i magnificades dels actes dels partits demòcrates (amb frases com *‘mayor concentración habida en Catalunya desde la guerra civil’* dedicada a un acte d'Esquerra de Catalunya que contrasta amb *‘AP no llenó la plaza’*); crítiques al monopoli informatiu electoral i a la propaganda governamental (*‘Suárez ha apretado tanto el acelerador de la propaganda que ha debido sonrojar a los más timoratos’*)⁶⁵⁹; denúncies d'agressions de militants aliancistes a membres de partits d'esquerres; o advertències de tupinades electorals (*‘Llegó la hora de los escándalos. Diversas papeletas falsificadas y amañadas para desorientar al lector’*, s'advertirà en una notícia del dia abans dels comicis) seran les armes informatives – pretesament implícites- per tal de combatre els partits de dretes i donar ales a les esquerres. I, per si fes falta, articulistes com González Casanova, Jorge Semprún o Vázquez Montalbán també faran campanya oberta per aquestes candidatures (en canvi, es trobaran a faltar textos d'opinió demanant el suport per altres formacions, fet que denotarà una certa manca de pluralisme). La predilecció pel comunisme també es copsarà en els elogis que, des de diverses notícies subjectives, es faran a la seva campanya: expressions com *‘PSUC muy buena campaña con poco dinero’* o *‘El PSUC el partido con más poder de convocatoria’*, seran habituals.

658 Mañana, el pueblo decide (14/6/1977), *Mundo Diario*.

659 Propaganda a escape libre (14/6/1977), *Mundo Diario*.

Passades les eleccions, el triomf de l'esquerra i del catalanisme es farà notar en titulars i notícies d'un tractament informatiu clarament catalanocèntric, potser perquè les eleccions a Catalunya han estat més propícies als interessos editorials del diari. Dels resultats a la resta d'Espanya, a banda de destacar el triomf centrista, l'atenció es fixarà en la derrota d'AP; però, sobretot, abundaran les peces-denúncia d'irregularitats electorals *'cometidas por AP tales como llevar a la gente a votar en autobuses, cubrir de publicidad algunos colegios, suplantar los vocales o los presidentes y que algunos caciques cubrieran papeletas'*,⁶⁶⁰ tal i com quedarà clar en aquesta notícia.

Moment polític	Línia editorial	Tractament informatiu	Línia argumentativa majoritària	Línia argumentativa secundària
Aprovació de l'amnistia	Amnistia com a exemple de reconciliació.	Neutre	Suport a l'amnistia.	
Retorn del president Tarradellas	Suport al retorn de Tarradellas i reclamació de l'Estatut.	Gran cobertura al retorn.	Després del retorn de Tarradellas, cal dotar la Generalitat de contingut.	
Pactes econòmics de La Moncloa	Suport als pactes com a acte de responsabilitat.	Neutre	Suport als pactes	

Entusiasme i emoció seran alguns dels adjectius que recolliran les cròniques parlamentàries que explicaran aquesta *'primera amnistia democrática'*, com s'afanyarà a recordar el titular de portada del 15 d'octubre de 1977, indicant que encara queden presos polítics tal i com també recorda Lluís Maria Xirinacs, senador que trobarà en aquest diari un dels seus principals valedors. Tanmateix, es voldrà destacar la significació que aquest acte té per a la reconciliació nacional, un extrem en què també coincidirà Jordi Solé-Tura en un article publicat el dia 19 i que amb el títol *'La máxima amnistia posible'* mostrarà aquest anhel d'anar més enllà.

El retorn de Tarradellas, uns dies més tard, explicat a través de multitud de notícies, cròniques i reportatges fotogràfics, també servirà com a incentiu per seguir reclamant les llibertats perdudes. El *'Volem l'Estatut'* que encapçala la portada de l'endemà del seu retorn (25 d'octubre) indica clarament l'aposta del diari. Tanmateix, la seva fidelitat a la responsabilitat política farà que, malgrat

⁶⁶⁰ *Los notarios han intervenido frecuentemente para levantar actas por supuestas irregularidades de AP (16/6/1977), Mundo Diario.*

les demandes de més autogovern, a la vegada sàpiga elogiar la tasca de la corona en el retorn del president com s'indicarà a la notícia '*Respaldo del rey a la Generalitat*', del 23 d'octubre.

Com també seguirà fidel a la seva voluntat de donar veu a tothom, especialment a les forces d'esquerra minoritàries que, com la Lliga Revolucionària de Catalunya, es mostraran crítiques amb Tarradellas. I anirà més enllà: *Mundo Diario* serà l'únic rotatiu que, en un moment d'eufòria presidencialista, gosarà treure a llum pública el contenciós entre l'historiador i polític Josep Benet i el mandatari català.⁶⁶¹ En canvi, des de les pàgines d'opinió del diari tot seran elogis cap al president, que es combinaran amb demandes per part d'articulistes com Lluís Maria Xirinacs, Solé Tura o Vázquez Montalbán per tal que la Generalitat recuperada es doti de contingut polític. Precisament, aquest darrer escriptor publicarà un article en defensa de la llibertat d'expressió arran de l'acomiadament de Tristán la Rosa del *Diario de Barcelona*, en el qual recordarà el paper importantíssim dels periodistes a l'hora de fer descobrir a la ciutadania l'anhel democràtic.⁶⁶²

Moment polític	Línia editorial	Tractament informatiu	Línia argumentativa majoritària	Línia argumentativa secundària
Crisi comissió constitucional	Crítica al govern i a la classe política en general	Crítica a govern i PSOE.		Demanda de llibertat d'expressió pel cas Joglars.

Davant la crisi constitucional, el diari es mostrarà crític amb l'actitud del govern però més que defensar el PSOE, elevarà la reflexió a tota la classe política en general per advertir que l'elaboració del text s'està fent 'des de les altures', sense comptar amb el poble. En uns editorials de to seriós,⁶⁶³ *Mundo Diario* (avançant-se al desencís polític que comença a aparèixer) alertarà que la democràcia total encara no ha arribat i que tot plegat és massa semblant a les formes del franquisme. Pel rotatiu, que considera que es va errar el camí des del principi en creure que n'hi ha prou amb una reforma quan el que calia era la ruptura, la retirada del PSOE de la comissió no és més que un altre símptoma que no es fan bé les coses. Que l'atac al govern no és una defensa als socialistes ho confirmen expressions com: '*el PSOE está harto de tanta ficción. Nosotros también. Pero habría que apuntar que la ficción no es de ahora (...). Sería maravi-*

661 L'entrevista '*Josep Benet: 'Mi contencioso con Tarradellas, que lo juzgue la historia*', es publicarà el 25 d'octubre, l'endemà de l'arribada del president.

662 Vázquez Montalbán, Manuel (15/10/1977), Los periodistas, *Mundo Diario*.

663 '*De espaldas al ciudadano*' y '*Tormenta sobre la Constitución*', publicats el 8 i 9 de març de 1978 respectivament, seran els més contundents.

lloso que el plante socialista fuese [por] la detestable tomadura de pelo de la UCD en la cuestión autonómica, pero no es así. Per acabar indicant que *‘no nos parece correcto abandonar la nave cuando la marea crece’*,⁶⁶⁴ adduint a raons de caire tactista o electoralista del PSOE per actuar d’aquesta manera. Aquest descontentament amb la classe política comportarà també que el diari, i sobretot els seus articulistes, facin més cas als Joglars i es preocupin més de lluitar per la llibertat d’expressió que no pas de l’afer de la comissió constitucional.

Moment polític	Línia editorial	Tractament informatiu	Línia argumentativa majoritària	Línia argumentativa secundària
Aprovació Constitució a les Corts	Suport a la Constitució.	Suport al sí		
Operació Galàxia	Crítica al govern per no haver pres més mesures.	Denúncia del franquisme.	Condemna del cop.	

‘Adiós al franquismo’ (titular de portada de l’1 de novembre de 1978) és la forma que té el diari d’expressar la satisfacció per l’aprovació a les Corts de la Constitució. I avançant-se als que en nom del catalanisme puguin dubtar del sentit del vot publica a la mateixa portada un altre titular d’impacte que sorgeix d’una entrevista amb l’historiador i polític Josep Benet: *‘Macià hubiera votado sí’*. Si a les eleccions de 1977 s’utilitzarà el record de Franco com a element mobilitzador, en aquesta ocasió la figura del president s’empra per dissuadir els possibles abstencionistes. Jordi Solé-Tura, Sergio Vilar o el polític socialista Jordi García-Soler (autor de l’ocurrent article *‘... Y al tercer año, Constitución’*) acabaran de solidificar l’argumentari pel sí des de les pàgines d’opinió.

El to alegre acaba pocs dies més tard davant el complot militar. El diari, a través de l’editorial *‘Los provocadores’*, publicat el 22 de novembre, acusa el govern de no haver pres mesures prou enèrgiques contra els militars que volien fer un cop d’Estat. Segons l’opinió del rotatiu, en una democràcia els violents no hi tenen lloc. I per això consideren perillosa la passivitat demostrada pel govern. Que la gent de *Mundo Diario* es pren l’intent de cop d’Estat seriosament, ho demostra el fet que sigui el mitjà que més articles d’opinió publica reflexionant sobre el tema. Autors habituals com Solé-Tura, González Casanova o Álvarez Puga mostraran la seva repulsa a l’acció sediciosa.

664 La bilis del PSOE (9/3/1978), *Mundo Diario*.

Moment polític	Línia editorial	Tractament informatiu	Línia argumentativa majoritària	Línia argumentativa secundària
Campanya referèndum	A favor de la Constitució per enterrar el franquisme	Suport al sí i crític amb el no i abstencionistes.	Suport a la Constitució.	A favor de l'abstenció.
Aprovació Constitució	Cal treballar per superar la crisi.	Perill de desencís polític		

La campanya pel sí s'inicia en aquest diari just en el moment en què les Corts aproven el text. En diversos editorials s'exposarà que la Constitució és la forma de trencar definitivament les cadenes de la dictadura i acabar amb tot el que estava *'atado y bien atado'*, en un nou ús sentimental dels referents franquistes per generar rebuig. Tot i reconèixer que té insuficiències, es considerarà que el text obre el camí cap a la democràcia i la llibertat i, en el cas català, cap a assolir l'Estatut d'autonomia. Davant dels que només saben usar el llenguatge de la violència, el diari apel·la a votar. I davant d'aquells que esperaven més, el diari els recorda que el franquisme legal, econòmic, oligàrquic... encara pesa molt i que la Constitució és tan sols un primer pas.⁶⁶⁵

El tractament informatiu de la campanya també abonarà aquest sí: *'El rechazo a la constitución o la postura abstencionista era obra de auténticas minorías'* s'indicarà en un titular del dia 5 de desembre, alhora que es farà especial cobertura a aquells actes a favor de la Constitució organitzats per partits d'esquerra i sindicats. L'objectiu: demostrar que la defensa de la Carta Magna també és obra de la gent progressista. Tanmateix, des de les pàgines d'opinió sí que es podrà llegir algun article (si bé escàs) fomentant l'abstenció.

En canvi, la lectura dels resultats, amb menys participació del que es creia, portarà a *Mundo Diario* a la següent reflexió: *Se refleja el desencanto de muchos españoles que esperaban que la democracia iba a resolver rápidamente los grandes problemas.*⁶⁶⁶ El rotatiu, que ja haurà expressat en altres ocasions aquesta preocupació per la desafecció política, alertarà de l'avenç continuat d'aquest fenomen. La recepta la marcarà un editorial (*'Respuesta popular'*, del 7 de desembre) del propi diari: aprovada la Constitució, ara és l'hora de treballar per construir el futur entre tots els ciutadans i consolidar la democràcia. Però també cal que govern i oposició aparquin el consens i prenguin les decisions que els pertoquin des de la seva pròpia ideologia.

665 *'Romper las últimas cadenas'*, del 5 de desembre, i *'Una losa para la dictadura'*, de l'endemà, són els editorials on s'apunten aquestes reflexions.

666 Text de la notícia *'Un cierto clima de desencanto'*, publicada el 7 de desembre de 1978.

6.2.9 *Avui*: Catalunya com a referent

L'*Avui* tindrà en Catalunya – i en menor grau els Països Catalans- el seu espai comunicatiu de referència i aquest serà l'eix sobre el qual gravitarà la seva oferta informativa. Tota la premsa de Barcelona, en menor o major mesura, té vocació d'informar la ciutadania sobre els fets que ocorren a tot el territori català però sense renunciar a parlar sobre la política espanyola. Això no vol dir que sigui aquest el diari que doni una informació més completa sobre Catalunya (*La Vanguardia Española*, per citar un exemple, tindrà una cobertura informativa molt més completa) ni que l'*Avui* no informi sobre Espanya. La particularitat és que parlarà de política espanyola sempre i quan afecti la política del país. Això queda demostrat amb l'índex de matèries més tractades en els textos editorials on, amb diferència, el tema que més peces ocupa són les reivindicacions nacionals, un fet que el converteix en l'únic dels 11 diaris analitzats que no té la política espanyola com a primer tema editorial. A aquesta característica (o a partir d'ella, tenint en compte la seva transversalitat) se li sumen altres trets definitoris del caràcter ideològic del mitjà:

- La construcció d'aquests referents mediàtics propis també comportarà l'intent del diari per basar el seu producte informatiu en una agenda temàtica particular centrada en les informacions de Catalunya.
- Situa el seu eix ideològic en el binomi catalanisme-espanyolisme, a diferència de la resta de mitjans que el situen en la dicotomia dreta-esquerra o, fins i tot, franquisme-no franquisme.
- Les institucions catalanes, l'Estatut de 1932, l'amnistia dels presos polítics, l'autogovern o la llengua catalana són algunes de les qüestions que marcaran la línia ideològica del mitjà. Les crítiques principals als successius executius espanyols tindran també molt a veure amb aquestes reivindicacions o, més ben dit, amb el no assoliment dels anhels nacionals que defensa el rotatiu. I fins i tot s'arribarà a criticar el fet que des de Catalunya no s'hagi pogut decidir en quin moment es convocaven eleccions.
- L'*Avui* tindrà vocació de ser un diari transversal del catalanisme que reuneixi en les seves pàgines totes les ideologies i matisos que se sentin vinculades al sentiment de país. Això quedarà demostrat sobretot a través de les seves pàgines d'opinió, absolutament plurals.
- El fet que sigui un diari creat després de la mort de Franco, el dotarà d'un cert desacomplexament ideològic, de l'absència d'un llast que la resta de mitjans sí que tindran. Tot i així, no tindrà res a veure amb la comoditat i agilitat amb què es mouran els dos altres nous diaris, *Catalunya Express* i *El Periódico*, que es demostraran molt més desacomplexats.
- La línia editorial de l'*Avui* serà estable durant tot el període analitzat. En aquest sentit, el canvi en la direcció del rotatiu (Jordi Maluquer substituirà Josep Faulí a mitjans de 1977) no afectarà el relat ideològic del diari.

Unes característiques que també s'observen repassant el relat dels 10 períodes analitzats:

Moment polític	Línia editorial	Tractament informatiu	Línia argumentativa majoritària	Línia argumentativa secundària
Govern de Carlos Arias Navarro	Cal escollir un nou president que tiri les reformes endavant.	Neutre	Neutre	Defensa del catalanisme
Reforma, ruptura o continuisme (juliol de 1976)	Crític amb la reforma.	Entre la reforma i la ruptura	Rupturista	Defensa del catalanisme
Nomenament d'Adolfo Suárez (3 de juliol de 1976)	No opina.	Neutre		Defensa del catalanisme

Un governant que sàpiga governar segons els principis que el rei ha defensat públicament. Aquesta és la petició que fa el diari en l'únic editorial que dedica a la qüestió⁶⁶⁷(el 2 de juliol de 1976) i que duu per títol un explícit '*L'hora del rei*'. El diari s'ho mira des de la llunyania, amb un tractament informatiu neutre i sense entrar en massa valoracions. Un article del periodista Guillem Viladot (l'única peça d'opinió dedicada al tema) resumeix prou bé l'actitud del rotatiu: a '*Del búnker, n'és tothom*' (publicat el 4 de juliol de 1976) exemplifica molt bé el sentiment editorial del mitjà en afirmar que els debats polítics de Madrid queden massa lluny i que l'únic que vol Catalunya és autonomia i llibertat. Això explica perquè tant l'articulisme com l'editorialisme del diari giren l'esquena a la crisi per centrar l'atenció en qüestions com el futur de la llengua o l'autogovern. Les pàgines d'informació política sí que ho abordaran amb la particularitat de fer protagonistes les principals formacions catalanistes situant-les com a vectors polítics de l'afer. La voluntat de seguir una agenda temàtica pròpia s'apreciarà en l'atenció que es dedicarà a temes com l'amnistia, l'autonomia o, més concretament, l'acceptació dels noms en català al registre civil.

Moment polític	Línia editorial	Tractament informatiu	Línia argumentativa majoritària	Línia argumentativa secundària
----------------	-----------------	-----------------------	---------------------------------	--------------------------------

⁶⁶⁷ Tal i com queda explicat en el capítol 5, l'Avui es caracteritzarà per publicar pocs articles editorials, sobretot en moments d'especial rellevància política i habitualment en portada.

Referèndum de la Llei per a la Reforma política (15 de desembre de 1976)	Suport a l' <i>abstenció</i> perquè és el vot de la democràcia i catalanitat.	Suport a l'abstencionisme.	Votar abstenció per defensar Catalunya.	Suport al no.
Resultats del referèndum (a partir del 16 de desembre de 1976)	Fracàs de l'extrema dreta i qüestionament de la reforma.	Ressò de l'abstenció catalana	Alerta sobre les retallades a les llibertats nacionals	

Quan votar 'no' és tornar el passat; dir que sí és adherir-se a una reforma amb moltes limitacions; el vot en blanc és donar crèdit al govern; i abstenir-se significa optar per la democràcia i la catalanitat, la decisió és molt clara. Aquest és el plantejament editorial de l'*Avui*, que defensa sense embuts l'abstenció al referèndum. Un extrem àmpliament compartit per la majoria d'articulistes: en una mostra de la transversalitat i pluralitat del mitjà, polítics de diversos partits com Rafael Ribó (PSUC), Joan Reventós i Fèlix Cucurull (PSC), Joan Crexell (CDC), A. Bladé Desumvila (ERC) o Manel Cruells (PSAN), tindran espai a les pàgines del diari, els primers per donar suport a l'abstenció, el darrer per demanar el no. Les pàgines de política també estaran dominades pels actes i declaracions dels partits abstencionistes.

Tot i reconèixer el triomf del sí, es farà esment als bons percentatges d'abstenció a Barcelona (*'Barcelona, primera impressió: 40% abstenció'*, dirà el titular del dia 16 de desembre) com també abundaran els reportatges de denúncia de les irregularitats comeses durant la jornada electoral: *'Redactors d'AVUI comprovaren l'incompliment de les normes en alguns col·legis'*.

Ara bé: tan important, o més, que el referèndum seran altres qüestions que mereixeran l'atenció primordial del diari, com la posada en marxa de la primera emissora de ràdio en català, Ràdio 4, el 13 de desembre i que serà el tema 'estrella' de l'exemplar del dia abans del referèndum, o la col·lecta popular per fer un monument al president Macià, tema del qual se'n farà un seguiment diari i sovint en portada.

Moment polític	Línia editorial	Tractament informatiu	Línia argumentativa majoritària	Línia argumentativa secundària
Terrorisme (gener de 1977)	Suport al govern però crítica a les mesures antiterroristes.	Neutre	Apel·lació a la serenitat i suport al govern.	Temes d'interès català

Les apel·lacions al govern per tal que persegueixi els violents i les crides a la

serenitat col·lectiva són els eixos principals del discurs ideològic del diari. L'*Avui* considera els atemptats un '*Parany a la democràcia*' (títol que rep l'editorial del dia 25 de gener) i insta l'executiu a no caure-hi. El sentit de responsabilitat social del mitjà es veurà en la crida a les forces d'oposició per tal que no organitzin protestes que, tot i legítimes, dificultaran encara més la tornada a la tranquil·litat. Però oferint novament un nou exemple al periodisme de responsabilitat o contrapès, després de l'apel·lació a la serenitat vindran les crítiques al govern per les mesures antiterroristes preses: a '*Un pacte per a la democràcia*', editorial del 29 de gener, el diari recrimina les prohibicions de l'executiu i lamenta que Suárez sembli que busqui culpables entre l'oposició quan hauria de buscar-hi aliats. Precisament, l'atenció informativa cobrirà amb especial interès les mostres de rebuig cap a la violència expressades per les forces catalanistes i en destacarà, de forma elogiosa, aquesta actitud. Mentrestant, les pàgines d'opinió seguiran més atentes a la definició de les forces i aliances polítiques catalanes que concorreran a les eleccions que no pas als incidents de Madrid. Novament, l'*Avui* es mantindrà fidel a la seva voluntat d'exercir de creador d'opinió pública sobre temes estrictament catalans. Tan sols un article, '*Complots internacionals*' publicat el 31 de gener pel periodista Josep M. Puigjaner, abordarà la qüestió per donar un suport condicionat a les mesures governamentals, posant un punt de controvèrsia amb allò que oficialment defensa el diari.

Moment polític	Línia editorial	Tractament informatiu	Línia argumentativa majoritària	Línia argumentativa secundària
Legalització del PCE (9 d'abril de 1977)	Sí a la decisió de legalitzar el PCE però demana que es legalitzi el PSUC i la resta de partits.	Cobertura a les reaccions dels comunistes catalans.		Llibertat d'expressió
Reaccions a la legalització del PCE (a partir del 9 d'abril de 1977)	Crítica els que, després de 40 anys de dictadura, no accepten la legalització.	Neutre		

Mentre tota la premsa barcelonina obria en portada amb la legalització del PCE, aquesta fita històrica ocupava un segon pla (si bé a la mateixa portada) per darrera d'una campanya a favor de la sobirania endegada per l'aleshores candidat a senador Lluís Maria Xirinacs. El diari seguia regint-se per criteris temàtics propis i és per això que el tractament informatiu de la legalització comunista s'enfocarà a partir de l'estat de les negociacions per tal que aquest procés s'estengués a la resta de formacions catalanes (com el PSUC, el PSAN o Esquerra Republicana) o que cap articulista hi dedicarà ni un sol article. Serà bàsicament a través dels editorials (sempre publicats en portada) que el

rotatiu aplaudirà la decisió però insistirà en què cal que afecti tots els partits i mostrarà contrarietat davant les reaccions airades d'aquells que, en nom de la democràcia, clamen contra la legalització tot i ser els mateixos que durant 40 anys han defensat la dictadura. En síntesi, suport a l'executiu però càrrega sense matisos contra el búnker.

Molta més atenció rebrà, per exemple, la supressió de l'article 2 de la llei de premsa -valorat amb preocupació per editorials i articles per les restriccions d'informació que implica-, els actes i declaracions del president Tarradellas a l'exili o les campanyes en favor de l'Estatut.

Moment polític	Línia editorial	Tractament informatiu	Línia argumentativa majoritària	Línia argumentativa secundària
Campanya eleccions del 15 de juny de 1977	Demana que es votin partits catalanistes.	Especial cobertura a les formacions catalanistes	Partidari dels partits d'esquerres.	
Anàlisi eleccions	No fa cap anàlisi de les eleccions a nivell espanyol més enllà d'assenyalar la victòria d'UCD i PSOE.	Triomf de Catalunya.	Bon paper del socialisme.	
Anàlisi eleccions des d'una òptica catalana	Triomf catalanista progressista (PSC) i de la moderació (Pacte)	Triomf catalanista.	Triomf de l'esquerra, derrota de la dreta.	

La voluntat del diari d'esdevenir el pal de paller comunicatiu del catalanisme es reflectirà novament en el balanç que es farà dels comicis del 15 de juny de 1977 quan, a banda d'obviar la interpretació dels resultats a escala espanyola en editorials i en la majoria de textos d'opinió (tan sols se citen per comparar-los amb els de Catalunya), es mostrarà l'alegria pel triomf del catalanisme, ja sigui progressista del PSC o moderat del Pacte Democràtic: *'Ha guanyat Catalunya. Encapçalats per Socialistes de Catalunya, els partits catalans obtenen 36 dels 47 escons del Congrés i 15 dels 16 del Senat'* o *'Vuit senadors per a portar l'Estatut'* reblaran els titulars de portada del 17 de juny. Precisament, el dia 14 de juny es publicarà un editorial, *Cal votar*, en què es demanarà el vot pels partits catalanistes, siguin del signe que siguin. Aquest fet entra en aparent contradicció amb el suport que implícitament s'haurà donat, dos mesos enrera,⁶⁶⁸ al Pacte Democràtic de Jordi Pujol. El diari, que amb motiu de la celebració del seu primer aniversari (23 d'abril de 1977) es definirà com a neutral i independent,

668 Editorial (17/4/1977), *Cal guanyar*, *Avui*.

posarà en perill aquesta neutralitat a l'inici de la campanya, tot i que sabrà redreçar el rumb per recuperar la pluralitat.

Aquesta diversitat dins el catalanisme s'observarà també en el tracte informatiu absolutament preferent (i gairebé exclusiu) donat a les formacions catalanistes, sobretot al Pacte Democràtic, però també a l'Esquerra de Catalunya, la Unió per a la Democràcia Cristiana de Catalunya, l'Entesa dels Catalans i el PSC. Precisament, seran aquests partits el que més pàgines de publicitat compraran en el diari i també seran polítics d'aquestes formacions, com Miquel Roca (CDC), Joan Armet (PSUC), Heribert Barrera (ERC) o Santiago Guillen (UDC), els que buscaran el vot a través de la secció d'opinió que els brindarà el diari. En canvi, les formacions de caràcter espanyol com UCD, AP o el mateix PSOE rebran un silenci informatiu gairebé total i només apareixeran, si més no les dues primeres, quan se les relacioni amb fets violents o irregularitats i, en el cas dels aliancistes, per destacar-ne els seus magres resultats.

Moment polític	Línia editorial	Tractament informatiu	Línia argumentativa majoritària	Línia argumentativa secundària
Aprovació de l'amnistia		Neutre		
Retorn del president Tarradellas	Suport al retorn de Tarradellas i reclamació de l'Estatut.	Gran cobertura al retorn.	Després del retorn de Tarradellas, cal dotar la Generalitat de contingut.	
Pactes econòmics de La Moncloa		Neutre		

El 15 d'octubre de 1977, l'endemà de l'aprovació de l'amnistia a les Corts i mentre la resta de diaris de Barcelona dedicaven les principals pàgines i opinions del dia a tractar aquesta qüestió, l'*Avui* s'ocupava primordialment de recordar el 37è aniversari de l'afusellament del president Companys. L'editorial, articles d'opinió i bona part de l'oferta informativa del dia es destinava a aquest fet. La notícia de l'amnistia, que tanmateix apareixia ressenyada en portada, no era motiu de tant seguiment. De nou, el diari trencava la homogeneïtat temàtica de la premsa.

En canvi, el desplegament informatiu que es dedicarà a la tornada del president Tarradellas no tindrà precedents en la curta història del rotatiu. Tot el diari s'abocarà completament no només a narrar de forma emotiva i amb tot luxe

de detalls aquest esdeveniment, sinó que, complint la funció mediadora de la premsa, s'esforçarà a transmetre a la població les crides de partits i institucions per tal que es vagi a rebre el president. Aquest serà, precisament, el titular de portada del 23 d'octubre '*Tots a rebre el President*', amb un text emotiu que apel·larà l'èpica del moment: '*La història del nostre país haurà enganxat una de les anelles de la història amb aquella que fou truncada pels esdeveniments*'. Aquell dia, el diari traurà excepcionalment fins a tres edicions (conjuntament amb *Catalunya Express*, seran els rotatius que més edicions especials faran). Polítics històrics d'Esquerra com Víctor Torres o Jordi Arquer, i també el senador Xirinacs (que arran d'haver guanyat la seva acta al Senat tindrà una columna regular al diari), entre molts d'altres, també glossaran la figura del president però alertaran sobre les poques funcions de què disposa la Generalitat.

Amb la condició de diari transversal del catalanisme per descomptada i, per tant, sense necessitar d'haver de demostrar el seu afany de recuperar l'augovern potser s'entén que sigui aquest l'únic rotatiu que, a través de la seva línia editorial, gosi elevar una mínima crítica al President, un cop ja ha tornat, en recomanar-li que haurà de saber renunciar al seu càrrec quan els parlamentaris catalans així li ho demanin.⁶⁶⁹

Moment polític	Línia editorial	Tractament informatiu	Línia argumentativa majoritària	Línia argumentativa secundària
Crisi comissió constitucional		Neutre	Que la Constitució reconegui el dret d'autonomia de les nacions.	Demanda de llibertat d'expressió pel cas Joglars.

El titular de portada del 8 de març de 1978 '*El PSOE deixa la ponència*' serà la referència més important que farà el diari a aquesta qüestió. Un tema que ni tan sols serà la principal notícia del dia (la sentència dels Joglars i la lluita per la llibertat d'expressió ocuparà portada així com editorials i articles d'opinió) i que de seguida s'enfocarà cap a la vessant que, des d'una òptica catalana, es consideri més interessant. El subtítol d'aquesta mateixa notícia se centrarà en què '*La UCD introdueix un nou text sobre les autonomies*' i l'única referència argumentativa serà un article de J. Colomines-Company en què es demanarà a la ponència que la Constitució reconegui el dret a l'autonomia de cada nació, però sense cap referència a la crisi que pateix la institució. L'endemà, cap esment al tema en tot el diari. I dos dies més tard, l'assumpte es tancarà amb una peça freda i neutral situada a la pàgina 13.

669 Editorial (22/10/1977), Confiança en el President, *Avui*.

Moment polític	Línia editorial	Tractament informatiu	Línia argumentativa majoritària	Línia argumentativa secundària
Aprovació Constitució a les Corts	Suport condicionat a la Constitució.	Suport condicionat a la Constitució.	Suport condicionat a la Constitució.	No a la Constitució.
Operació Galàxia		Neutre		

L'elogi que les cròniques parlamentàries de l'1 de novembre de 1978 fan de la posició del senador de l'Entesa, Josep Benet, de votar afirmativament la Constitució per responsabilitat, sense triumfalisme i posant de relleu les moltes mancances del text, fa pensar que aquesta és la posició compartida pel propi mitjà. L'absència de cap peça editorial que expliciti aquesta posició en dificulta la interpretació, si bé les cròniques polítiques i els articles d'opinió, ho certifiquen. I més si es té en compte que el propi director, Jordi Maluquer, defensarà en un article d'opinió (*'La postura del president'*, publicat el 18 de novembre) el 'sí' amb la boca petita més com a prevenció catalana a un 'no' involucionista que no pas com un acte de rotund convenciment. L'escriptora Montserrat Roig també intervingrà en el debat per afirmar, en un sentit similar, que votarà sí perquè no hi ha més remei (*'El darrer sí?'*, publicat el 18 de novembre), en un termes similars als que utilitzarà Teresa Pàmies; en canvi, el també escriptor i mossèn Jordi Llimona o el polític d'Estat Català Josep Planchart agafaran la bandera del 'no' en nom dels drets nacionals de Catalunya no reconeguts en aquest text. I és que gairebé tot el debat sobre les posicions al voltant de la Carta Magna gravitarà al voltant dels beneficis o perjudicis per Catalunya que es deriven d'aquest text.

Uns dies més tard, quan els militars sediciosos posin en perill la jove democràcia, l'*Avui* tornarà a diferenciar-se de la resta de mitjans en dedicar la portada i les principals pàgines del dia a abordar el debat sobre la llei electoral i la representació territorial al Parlament. Editorials, notícies i articles d'opinió se centraran en aquesta matèria deixant en un discret segon pla l'intent de cop d'estat. Cap editorial ni cap articulista farà esment a una crisi que porta de corcoll la resta de publicacions de la ciutat. La notícia passarà de forma totalment desapercebuda per les pàgines del rotatiu.

Moment polític	Línia editorial	Tractament informatiu	Línia argumentativa majoritària	Línia argumentativa secundària
Campanya referèndum	A favor de la Constitució perquè ho diu la Generalitat	Suport al sí i crític amb el no i abstencionistes.	Suport a la Constitució.	A favor de l'abstenció.

Aprovació Constitució	Cal treballar per aconseguir l'Estatut	Perill de descens polític		
----------------------------------	--	------------------------------	--	--

La campanya pel referèndum manté la tònica habitual del diari que ja s'havia anat perfilant des del mateix moment en què la Constitució havia estat aprovada per les Corts: s'abordava com un tema secundari i sempre a partir de debats que relacionessin el text amb les preocupacions dels catalans. Això explica que siguin poques les portades, notícies d'obertura o els editorials dedicats a aquest assumpte. Molt més seguiment tindran els debats sobre l'elaboració del nou Estatut, una qüestió que no deixava de ser secundària a la resta de rotatius.

L'*Avui* aposta pel vot afirmatiu a la Constitució, seguint allò que també recomana la Generalitat, en un editorial publicat en portada el mateix dia del referèndum. Aquesta Constitució és pel diari el camí més ràpid per assolir l'Estatut i unes eleccions lliures al Parlament. Tot i així, demana respecte per aquells nacionalistes que opten pel no i l'abstenció. El rotatiu defensarà amb molt poc entusiasme el text (i més comparant-ho amb el convenciment amb què es cobrien les eleccions de 1977) i, fins i tot, llençarà missatges ambigus com quan el mateix 6 de desembre es publiqui una entrevista al cantautor Lluís Llach en què, explícitament, es posiciona pel no. El títol de la peça (fent referència a una peça del propi cantant), és prou clar: *'Més lluny, hem d'anar més lluny...'*

Seguint amb aquesta visió catalanocèntrica de l'actualitat, el 8 de desembre dedicaran un editorial, amb un títol clar *'Una Constitució per a l'Estatut'*, en què es llegiran els resultats en estricta clau catalana per afirmar que, aquí, s'ha votat sí per enterrar el franquisme i per defensar les institucions pròpies. El tractament informatiu serà ben neutre mentre que les peces d'opinió, majoritàries a favor del sí, tampoc traspuaran molt d'entusiasme i, fins i tot, alertaran sobre el descens polític que pot comportar veure que el país no avança.

6.2.10 El model crític i popular de *Catalunya Express*

A priori, el model de premsa popular impulsat per Auger al *Catalunya Express* no implica una presència gaire destacada de la informació i la opinió política; tan sols el context històric que s'estava vivint va fer decidir els responsables del vespertí a incloure temes polítics, però amb voluntat que anessin desapareixent ja que no era una temàtica, a priori, adequada per a un diari d'orientació popular-sensacionalista. Això també provocava, per exemple, que no existís cap espai pensat expressament per a l'opinió.

Tanmateix, el model ideològic d'aquest mitjà s'anirà perfilant i presentarà algunes característiques interessants:

- Tot i l'absència regular de peces d'opinió política (sí que es podien

trobar columnes i comentaris d'altres temes més populars), quan se'n publiquin (perquè la rellevància del fet així ho requereixi) seran d'una duresa i crítica contundents.

- La defensa del catalanisme, dels postulats d'esquerra i la crítica al reformisme del govern espanyol seran tres conceptes clau sobre els quals gravitarà bona part de l'opinió exposada. Els textos del diari traspuaran una ideologia clarament d'esquerres, propera a les tesis rupturistes i combativa contra l'executiu i, en especial, contra Suárez.
- L'eix ideològic del diari se situa clarament en la dicotomia dreta/esquerra, tot i que també tindrà rellevància l'eix catalanisme/espanyolisme secundàriament.
- Aquesta atenció pel catalanisme farà que, igual com passa amb l'*Avui*, el tema principal d'anàlisi en editorials i notícies no sigui la política espanyola sinó la catalana (tot i que les dues gaudeixen d'una importància semblant).⁶⁷⁰
- Si bé no serà un periòdic obertament republicà o antimonàrquic, de la figura del rei Joan Carles I (elogiada transversalment per tots els mitjans) amb prou feines se'n parla, essent el rotatiu que menys atenció li dedica.
- Acostar la política a la ciutadania no tant a través de l'opinió com d'iniciatives populars (com la travessa electoral o la campanya per treure una placa penjada a la façana de l'ajuntament de Barcelona que commemora la victòria franquista) és una característica d'aquest rotatiu complint les funcions de mediació de la premsa i de responsabilitat.
- La seva aparició gairebé 13 mesos després de la mort de Franco farà que aquest rotatiu no carregui amb les pors i l'autocensura que durant 40 anys han tenallat la llibertat de la premsa. Això farà que el seu llenguatge, el seu to i en general la forma sigui contundent i desacomplexada.

L'anàlisi detingut de cadascun dels períodes estudiats permet extreure alguna altres conclusions:

Moment polític	Línia editorial	Tractament informatiu	Línia argumentativa majoritària	Línia argumentativa secundària
----------------	-----------------	-----------------------	---------------------------------	--------------------------------

⁶⁷⁰ Veure quadre 5 i 23 del capítol 5 d'aquest treball.

Referèndum de la Llei per a la Reforma política (15 de desembre de 1976)		Suport a l'abstencionisme.	Crític amb el referèndum.	
Resultats del referèndum (a partir del 16 de desembre de 1976)	Demanda al govern que convoqui eleccions.	Bon resultat de l'abstenció		

Just el dia abans del referèndum de la Llei per a la Reforma Política s'encetava aquest projecte periodístic. Aires nous a la premsa de Barcelona ja que, tot i que ideològicament la tendència d'esquerres i catalanista del nou mitjà era compartida per altres periòdics de la ciutat, la forma (contudent i popular) que utilitzava resultava força singular. Amb pocs dies de vida, el diari ja va donar senyals inequívocs d'aquest tarannà desacomplexat i tot i aparèixer hores abans de l'inici del referèndum, la seva posició abstencionista es va fer ben evident. Titulars d'aquell 14 de desembre del tipus '*Gobierno: el sí por todos los medios*' o de l'endemà '*Referèndum: el sí o el diluvio*', denunciant el tremendisme governamental en cas que el vot afirmatiu no s'imposés; una àmplia cobertura dels actes i declaracions de les forces opositores que demanaven que no s'anés a votar; o reportatges on se situava aquesta consulta en el mateix pla i context de les organitzades pel franquisme, permeten dibuixar aquest posicionament. L'objectiu: deslegitimar el referèndum vinculant-lo a la dictadura: '*Ante la imposibilidad de dar más larga vida a los moldes franquistas, se trata ahora de legitimar con el voto la trayectoria de la reforma*'.⁶⁷¹ Reforçant aquesta tesi, Vázquez Montalbán s'estrenarà com articulista del mitjà demanant que es pugui votar 'potser' en considerar incongruent demanar el vot per alguna cosa sense que ningú no hagi explicat com es podrà aplicar.⁶⁷²

La voluntat de treure legitimitat al referèndum anirà més enllà per passar, directament, a acusar de corrupció al govern, un límit que cap altre mitjà gosarà traspasar: '*La publicidad del referèndum en manos de conocidos políticos y financieros*', denunciarà un reportatge publicat el mateix dia de la votació. El dia abans, el diari ja havia donat mostres de no mossegar-se la llengua en relatar les suposades connexions entre Oriol y Urquijo (segrestat pels Grapo) amb el feixisme i amb negocis no massa clars.⁶⁷³ Mostres fefaents d'aquest to altament desacomplexat i lliure dels continguts. I per si quedava algun dubte de la posició del diari, la portada de l'endemà de les votacions deixava ben clar

671 Article 'Y van...' publicat el 14 de desembre de 1976. El títol feia referència al nombre de referèndums que s'havien fet durant la dictadura; pel diari, aquest n'era un més.

672 Vázquez Montalbán (16/12/1976), Quizás, *Catalunya Express*..

673 '*Han de recordarse sus [de Oriol] conexiones con significativos elementos de la internacional fascista*' (Los Oriol, simpatías ultras y mucho dinero (16/12/1976), *Catalunya Express*).

el prisma des d'on *Catalunya Express* s'havia mirat la consulta: '*Alta abstenció (36,3%) en Barcelona*'. Aquell mateix dia, el diari publicava el seu primer editorial polític ('*A pactar, rápido!*') on s'instava el govern a demostrar la seva voluntat democratitzadora pactant urgentment amb les forces d'oposició un calendari electoral i amb els partits catalans, el retorn de les institucions.

Moment polític	Línia editorial	Tractament informatiu	Línia argumentativa majoritària	Línia argumentativa secundària
Terrorisme (gener de 1977)	Crític amb les mesures antiterroristes i amb la política del govern	Contra la violència extremistista i les mesures del govern.		

La crida del diari a la calma, la serenitat i a no deixar-se endur per les provocacions dels extremistes demostra també el sentit de responsabilitat del nou vesperí però no impossibilitarà la contundència en la crítica davant les mesures antiterroristes adoptades pel govern Suárez. La magnitud de la tragèdia provocarà que l'espai d'opinió política, habitualment inexistent, agafi una mica de cos amb un parell d'editorials i algun article d'opinió més. El diari pren partit, clarament, per la no violència i remarca que tota la oposició se n'ha desmarcat. Tanmateix, el tractament informatiu també denota que, davant del conflicte, les víctimes són unes (els estudiants morts, els advocats laboralistes)⁶⁷⁴ i els botxins uns altres (la policia repressora per una banda;⁶⁷⁵ i, en un pla diferenciat, l'extrema dreta franquista). Les demandes de serenitat no exclouran, pel diari, les crítiques contundents (les més dures que es llegeixen a la premsa de Barcelona) contra les mesures del govern: '*Las medidas son un auténtico estado de excepción, grave deterioro a la normalidad del país (...). Evidentemente, los medios políticos esperaban algo más del gobierno para solucionar el problema*'.⁶⁷⁶ El periodista Jaume Guillamet (que escrivia diàriament una columna de temàtica diversa en català) insistirà en què mentre que l'oposició s'ha posat a disposició del govern en un exercici de maduresa i responsabilitat, l'executiu no ha estat a l'alçada.⁶⁷⁷ A l'editorial '*¿Quién teme a los ciudadanos?*' (publicat el 28 de gener), el diari acaba de posar el dit a la nafra en preguntar-se, retòricament, si Suárez no ha adoptat aquestes polèmiques mesures per accontentar el búnker mentre reprimeix el clam demòcrata que s'expressa al carrer.

674 A l'article '*El bastón*' publicat el 31 de gener de 1977 a la pàgina 4, Vázquez Montalbán recorda que els mateixos col·lectius que ara pateixen són els que van rebre la pitjor part durant els 40 anys de franquisme.

675 '*Con gran dureza, la fuerza pública disolvió [els manifestants]*', es podrà llegir a '*Impresionante manifestación cívica*', publicat el 27 de gener.

676 Excepción contra el extremismo (27/1/1977), *Catalunya Express*.

677 Guillamet, Jaume (31/1/1977), Comunistes i policies junts, *Catalunya Express*.

Moment polític	Línia editorial	Tractament informatiu	Línia argumentativa majoritària	Línia argumentativa secundària
Legalització del PCE (9 d'abril de 1977)		Cobertura a les reaccions dels comunistes catalans.		
Reaccions a la legalització del PCE (a partir del 9 d'abril de 1977)		Crítica a les reaccions anti PCE.		

‘*A la caza del PCE*’, titular de portada de l’11 d’abril i primera notícia que el vespertí publica sobre el tema, demostra aquest to de diari popular-sensacionalista que respira. La filosofia és clara: quan calgui parlar de política (perquè l’actualitat així ho reclama) es farà, però es buscarà el titular d’impacte. Un titular, tanmateix, que també respon a una presa de partit a favor de la legalització i condemnant aquelles reaccions en contra. Si bé, com és habitual, no hi haurà opinió (ni articles ni editorials), la cobertura informativa es basarà en l’alegria comunista per la legalització (narrada obviant els incidents que altres rotatius assenyalaven) i la crítica contra els crítics, ja siguin polítics, partits o altres mitjans. ‘*Duros ataques de ABC contra la decisión del Gobierno con respecto a los comunistas*’ es podrà llegir en una peça encapçalada per un titular clarificador: ‘*Abierta la veda contra el PCE*’ (11 d’abril). A partir d’aquí, les referències a aquesta qüestió seran escasses: l’endemà ja no apareixerà cap notícia i al cap de dos dies algunes referències a les dimissions ministerials. El diari preferirà centrar-se en els temes que més domina: espectacles, esports i societat.

Moment polític	Línia editorial	Tractament informatiu	Línia argumentativa majoritària	Línia argumentativa secundària
Campanya eleccions del 15 de juny de 1977	Suport a partits catalanistes.	Atenció a les forces d’esquerres, especialment el PSC. Crítica a AP.	Partidari dels partits d’esquerres.	
Anàlisi eleccions	Destaca la derrota d’AP i d’UCD a Catalunya.	Neutre		
Anàlisi eleccions des d’una òptica catalana	Triomf del catalanisme.	Triomf de l’esquerra.	Triomf del catalanisme, derrota de la dreta.	

La campanya electoral per a les eleccions legislatives de juny de 1977 plantejava un repte important pel diari: com s'ho havia de fer una publicació popular-sensacionalista per cobrir una comtesa electoral? Era evident que malgrat que la política no entrés entre les principals preocupacions d'aquest vespertí, era impensable no informar degudament sobre les primeres eleccions lliures en 40 anys. I més encara un diari de tendència clarament progressista i catalanista.

La solució era adaptar els continguts als formats propis del diari. Això es traduïa en diverses iniciatives totalment inèdites a la premsa de Barcelona: un compte enrera electoral durant la campanya; jocs de preguntes que, segons com respongués el lector, l'indicava a quin partit calia votar – amb respostes del tipus: *'si usted cree que con Franco se vivía mejor, vote AP'*–; una travessa electoral amb un televisor pel guanyador; diverses sèries de reportatges que, amb to humorístic, anaven seguint les intrínquils de les eleccions; o foto a doble pàgina interior, que avui seria titllada de políticament incorrecte i potser sexista, que amb el titular *'A la democracia con ellas!'* mostrava noies amb samarretes de diferents partits polítics i no massa roba més... Tot plegat, a més a més, aconseguia acomplir un objectiu secundari, però molt important, com era fer arribar de forma entenedora les propostes dels partits a lectors poc polititzats. Volgudament o no, el diari complia una funció mediatra i de responsabilitat política essencial en una democràcia. Acompanyat d'un tractament informatiu prou ampli i una oferta d'opinió (editorials i columnes, bàsicament de Guillamet) fins ara inèdita – si més no pel què fa a regularitat i freqüència– en la curta vida del rotatiu.

Aquesta cobertura no amagarà una línia editorial amb explícites simpaties cap a les formacions d'esquerres i catalanistes, com es farà evident en l'editorial *'El 16J'*, publicat el mateix dia de les eleccions, en què insta els polítics a treballar de valent per un nou Estatut que torni a Catalunya les llibertats perdudes i, implícitament, demana als ciutadans que donin suport als candidats que tinguin aquesta fita. També la línia informativa tendirà amb nitidiesa cap a aquestes formacions a base d'amples i positives cobertures dels seus actes; unes pàgines en què es mostrarà una especial simpatia cap al PSC, a través d'una jerarquització preminent dels seus actes i declaracions, i que culminarà amb l'implícit, però rellevant, missatge llençat el mateix dia 15: *'que la coalición del PSC fuese la que más candidatos lograse'* podria implicar que Tarradellas tornés aquell mateix mes. Al pol oposat, la UCD i, sobretot, AP s'enduïen la pitjor part en unes cròniques que remarcaven (amb ironia i sarcasme) que els dos partits tenien problemes per omplir els mítings que celebraven a Catalunya i, sobretot, en unes columnes d'opinió que furgaven en les contradiccions d'aquestes formacions.

Amb aquestes posicions de partida, és lògic deduir que la lectura dels comicis, feta a partir d'una anàlisi catalanocèntrica dels resultats,⁶⁷⁸ se centrés en la 'Majoría de izquierdas' (titular de portada del 16 de juny) i en el fet que els partits pro autonomia aconseguen àmplia majoria a Catalunya, com s'indica en editorials i peces d'opinió, algunes amb un missatge ben explícit: 'Catalunya triomfant'.⁶⁷⁹ En una actitud de disputa política poc freqüent en el diari, la línia editorial del *Catalunya Express* es rebel·larà altament crítica amb la premsa, especialment la de Madrid però també de Barcelona com *El Noticiero Universal*, i els partits que qüestionin la victòria catalanista. Les presumptes irregularitats comeses per AP; la campanya de la UCD i la propaganda de RTVE; i, fins i tot, l'actitud de CDC d'imperdir –segons el diari– un pacte postelectoral català, seran els principals focus de crítiques.

Moment polític	Línia editorial	Tractament informatiu	Línia argumentativa majoritària	Línia argumentativa secundària
Aprovació de l'amnistia		No és completa.		
Retorn del president Tarradellas	Cal treballar per redreçar el país.	Gran cobertura al retorn.	Suport total al retorn de Tarradellas.	
Pactes econòmics de La Moncloa		Neutre		

La tardor de 1977 torna a confirmar que la política no interessa com a tema genèric al *Catalunya Express*: qüestions com l'amnistia ('*Por fin Xirinacs se sentó en el Senado*', titular del 15 d'octubre) o els Pactes de la Moncloa ('*El PSOE pasa finalmente por el aro*', titular del 26 del mateix mes) tindran un tractament informatiu (res d'opinió) a base d'anècdotes i força superficial, si bé favorable en ambdós casos (i en el cas de l'amnistia, insinuant un apunt crític: '*La amnistia no alcanza a todos los presos políticos*').

En canvi, quan la història s'ho val, la cobertura serà excepcional. Aquest és el cas del retorn del president Tarradellas. Novament, l'habilitat per transformar el tema polític en una història d'interès popular (amb un compte enrera diari sobre els dies que falten per la seva tornada, un concurs de redacció escolar, l'edició de pòsters a tot color amb la imatge del president o un mapa detallat a doble pàgina informant de tots els indrets per on passarà Tarradellas en la seva

678 La portada i les primeres pàgines se centraran, exclusivament, en els resultats de Catalunya. Fins a les pàgines interiors no s'explicarà que la UCD ha guanyat els comicis a escala estatal.

679 Guillaumet, Jaume (16/6/1977), Catalunya triomfant, *Catalunya Express*.

arribada a Barcelona) indicarà el grau de compromís del mitjà amb la construcció democràtica que s'està forjant. Aquesta capacitat de buscar la vessant social dels temes no tindrà límits: per exemple, faran un reportatge, *'Així és la Casa Blanca catalana'*, mostrant amb fotos com és la residència oficial del President a la Casa dels Canonges, o serà l'únic mitjà que inventarà un *'Termómetro de la plaza Sant Jaume'* per calibrar els *'Vitores para Tarradellas, aplausos a los parlamentarios, silencio para Socias y sonora pita en honor de López Rodó'*, peces totes elles publicades en l'edició del 24 d'octubre de 1977. Tot i que en aquesta ocasió el diari anirà més enllà, i en un exemple de parcialitat ideològica, de prendre partit com a actor polític en un procés de democratització, la vigília del retorn del President publicarà el reportatge d'un viatge a França que la cúpula directiva del diari va dur a terme per veure Tarradellas i que confirma el suport total i el compromís de la redacció i de l'empresa amb el retorn del mandatari català.⁶⁸⁰

Per si quedava algun dubte, l'editorial del dia abans del seu retorn, el 22 d'octubre, i encapçalat per un titular amb reminiscències històriques, *'Catalans!'*,⁶⁸¹ apel·lava els ciutadans amb to solemne i institucional a treballar units per redreçar la nació. L'endemà, una edició especial en diumenge, publicada immediatament després de la seva arribada i amb portada en català, recollia detalladament i emotiva el retorn del President, novament amb uns textos de regust èpic: *'Catalunya torna a néixer després de 38 anys'*.

Moment polític	Línia editorial	Tractament informatiu	Línia argumentativa majoritària	Línia argumentativa secundària
Crisi comissió constitucional		Neutre		Demanda de llibertat d'expressió pel cas Joglars.

En contrast amb la notícia del retorn de Tarradellas, es pot comprovar com la crisi constitucional i, en general, tota la informació que gira al voltant de la Constitució, no interessa el més mínim al *Catalunya Express*. Ni editorials, ni peces d'opinió per una polèmica que el rotatiu abordarà de forma secundària

680 *'Cuando todavía Catalunya seguía siendo una nación que perdió la guerra. Cuando todavía no se vislumbraba el futuro (...). Cuando el entonces ministro de información nos censuraba una edición porque nos habíamos atrevido a calificar de President de la Generalitat a quien realmente lo era. Entonces, una representación de Catalunya Express formada por su director, sus cuatro redactores-jefe y su gerente, con sus respectivas esposas, acudieron a Perpinyà a visitar al honorable Josep Tarradellas'* a Catalunya Express con el presidente (22/10/1977), *Catalunya Express*..

681 D'aquesta forma va iniciar el president de la Generalitat Francesc Macià el famós discurs de proclamació de la República el 14 d'abril de 1931.

i neutral i que quedarà clarament arraconada per altres històries, com la lluita per la llibertat d'expressió arran de la sentència contra els Joglars.

Moment polític	Línia editorial	Tractament informatiu	Línia argumentativa majoritària	Línia argumentativa secundària
Aprovació Constitució a les Corts		Neutre		
Operació Galàxia	Support a la democràcia i condemna del franquisme.	Neutre	Demanda de més informació al govern.	

Quan el titular d'obertura sobre l'aprovació de la Constitució a les Corts és '*La propaganda del referèndum se harà con tebeos*' (1 de novembre 1978), hom ja pot imaginar-se el grau d'interès que el mitjà dedica a la matèria.

En canvi, quan la situació s'enrereix de nou, el sentit de responsabilitat del mitjà torna a fer-se evident. Davant l'intent de cop d'estat, *Catalunya Express* mostrarà el seu perfil més compromès a través d'editorials defensant la democràcia i recordant que el poble va decidir enterrar el franquisme ('*Enterrar el 20-N*', publicat en el tercer aniversari de la mort de Franco), però també amb una cobertura completa sobre el complot militar i les seves conseqüències, posant l'accent en la condemna als que volen trencar la convivència. Això sí: la portada d'aquell mateix 20 de novembre servirà per narrar la història d'un presumpte 'fantasma' que atemoria els veïns d'un immoble de l'Eixample. El diari optava per aquest tipus de notícies i, en canvi, silenciava les massives manifestacions feixistes en record de Franco celebrades a Madrid.

Moment polític	Línia editorial	Tractament informatiu	Línia argumentativa majoritària	Línia argumentativa secundària
Campanya referèndum	Sí a la Constitució.	Neutre		
Aprovació Constitució	Defensa de l'Estatut.	Neutre		

Dues idees simples però claus: cal sortir a votar, i cal fer-ho per recuperar l'Estatut. Aquest és el senzill i compromès missatge que llença *Catalunya Express* a través de dos editorials, situats estratègicament a la portada dels dies 6 i 7 de desembre de 1978, respectivament. El dia del referèndum, l'apel·lació és '*No se quede en casa*': no es demana el vot explícitament per cap opció, però es

demana que aquells qui vulguin un país lliure, que siguin responsables i vagin a votar. L'endemà, amb els resultats sobre la taula, la reflexió tampoc deixa lloc a dubtes: a *'Ahora, el Estatut'*, s'indica des d'una posició catalanocèntrica que l'aprovació de la Constitució ha de servir perquè el país surti de la crisi, per retornar l'orgull de ser català i per aconseguir un bon Estatut.

L'escàs i poc entusiasta seguiment que el diari ha fet de les negociacions per elaborar la Constitució i, també, la poca cobertura de la campanya pel referèndum contrasta amb aquest esprint final per la responsabilitat política que fa el mitjà basada, però, amb el discurs de la por. *'Los enemigos de la Constitución están organizados. El golpe militar; el golpe eclesiástico; el golpe del dinero'*, anunciarà combativament dos dies abans del referèndum en una estratègia encaminada a motivar l'elector poc compromès políticament però temerós d'un procés d'involució encapçalat per militars, església i ultradreta. Les notícies sobre la campanya, les recomanacions sobre per què opta cada partit (amb especial atenció a allò que diuen les forces progressistes) o guies didàctiques sobre com votar restaran, tanmateix, en un segon pla superat per informacions d'interès humà com la notícia que obria a cinc columnes l'edició del dia abans de la consulta: *'Los testículos no son vitales'*, tot un exemple de premsa sensacionalista.⁶⁸²

'Aprobada. Catalunya ha dicho sí'. El mateix poc entusiasme que el diari confessa que mostren els partits polítics, el tindran les notícies que valoren els resultats. Les informacions anecdòtiques, les fotos de famosos votant o les cròniques d'ambient deixaven també espai a les crítiques a la campanya institucional i a la pobre cobertura de la televisió: *'España votó como antes. Como en anteriores ocasiones, muchos españoles acudieron a las urnas sin conocer con precisión lo que iban a votar [...] TVE le temió al directo. Nunca tantos hicieron tan poco'*.⁶⁸³ Tot i el poc entusiasme col·lectiu, el diari enfilava el futur demanant per ben aviat un nou Estatut.

6.2.11 *El Periódico de Catalunya*, l'aposta per la democràcia i el progressisme.

El final de la transició política i periodística coincidí amb la irrupció d'un nou actor en el saturat mercat comunicatiu barceloní. Antonio Asensio llençava el seu ambiciós projecte editorial de diari popular no sensacionalista que estava cridat a ser un projecte d'èxit. No debades, es tractava d'un projecte atractiu en disseny, agosarat en continguts i amb una sòlida estructura empresarial que li permetrà fer-se un lloc de privilegi entre la premsa de Barcelona i, amb certa

---

682 Com a exemple, es pot indicar que de 24 pàgines que tindrà l'edició del 6 de desembre, tan sols 4 estaran dedicades al referèndum.

683 TVE le temió al directo (7/12/1978), *Catalunya Express*.

rapidesa, fer-se amb el segment de públic que fins llavors consumia altres periòdics també progressistes però amb una base empresarial que es rebel·larà molt feble i incapaç de sobreviure les diverses crisis que afectaran el sector.

Des d'un punt de vista ideològic, *El Periódico* naixia amb algunes característiques que el feien singular:

- Una aposta clara pels valors democràtics, progressistes i catalanistes.
- Tot i ser un diari de to popular, la fórmula híbrida que l'inspirava donava també un pes significatiu a l'opinió. Cada dia es publicaran editorials i articles des d'on es donarà veu als valors abans descrits.
- El fet d'aparèixer tres anys després de la mort de Franco i just a les acaballes de la transició, permet parlar d'aquest rotatiu com del primer de l'etapa democràtica preconstitucional.
- Aquest fet es nota en un plantejament ideològic clar, sense complexos, que dóna per totalment superada la dicotomia franquisme- no franquisme i que se situa amb normalitat dins un sistema de valors democràtics.
- La simplicitat conceptual i ideològica que suposava néixer en un règim de llibertats també es traduirà en una aposta editorial menys temerosa amb què la feble democràcia pugui trencar-se (com sí que temien bona part dels mitjans nascuts durant el franquisme) i, per tant, menys prudent.

Els dos períodes analitzats permeten començar a apuntar algunes d'aquestes característiques anunciades:

Moment polític	Línia editorial	Tractament informatiu	Línia argumentativa majoritària	Línia argumentativa secundària
Aprovació Constitució a les Corts	Crítiques a govern, dreta i exèrcit.	Crítiques a govern, dreta i exèrcit.	Crítiques al govern pel poc entusiasme popular.	
Operació Galàxia	Suport a la democràcia i condemna del franquisme.	Crítiques al govern.	Demanda de més informació al govern.	

Aquest to descomplexat comença a comprovar-se ja des dels inicis del rotatiu quan, arran de l'aprovació de la Constitució a les Corts, el diari carregarà contra el govern, l'exèrcit i la dreta. A l'executiu li recriminarà la seva desconexió amb la ciutadania, una crítica que arribarà sobretot des de les pàgines d'opinió. Un dels comentaristes diaris de l'actualitat, el periodista Martin Ferrand, culparà precisament el govern Suárez de la poca implicació i entusiasme ciutadà amb

la Constitució.⁶⁸⁴ Les condemnes al búnker se centraran en el vot negatiu d'AP a la Constitució. Però, sobretot, aquest ús sense por de la llibertat es veurà en la crítica als militars: *'Ningún senador militar votó afirmativamente'*, afirmarà una crònica de l'1 de novembre de 1978, un extrem que cap altra publicació gosarà publicar.

Les crítiques al govern, les condemnes clares als militars sediciosos i les crides a la ciutadania a defensar la democràcia seran els ingredients bàsics de l'aposta ideològica del diari davant de l'Operació Galaxia. El rotatiu (a través d'editorials com *'La llamada del golpismo'*, del 19 de novembre) qualificarà el cop com a cas aïllat però greu i mostrarà la seva preocupació pel fet que aquesta història pugui contribuir al desencís i pessimisme ciutadà. Precisament, des de les pàgines d'opinió diversos articulistes com Ferrand o Pedro Altares apel·laran els ciutadans per tal que deixin de ser espectadors i es converteixin en actors protagonistes en la defensa de la democràcia. El govern tampoc sortirà massa ben parat en aquesta història: tant les peces d'opinió com les informatives carregaran contra l'executiu per la manca d'informació⁶⁸⁵ (més pròpia del franquisme, segons s'indica a l'editorial *'El golpe 401'*, del 21 de novembre), fet que portarà a periodistes i opinadors a qüestionar-se si el govern està amagant alguna cosa: *'La escasa información oficial hace crecer las especulaciones'*, insinuarà un titular del mateix dia 21. I fins i tot s'atreviran amb els serveis d'intel·ligència: *'La intontona de un grupo militar (...) ha sido un fracaso de los servicios de información militar'*.⁶⁸⁶

Des del diari no es dubtarà en atribuir bona part dels mals que pateix Espanya als 40 anys de franquisme, tot i que aprofitant el 20N recordaran la dictadura amb un punt de sarcasme: *'Y al tercer año no resucitó...'*

Moment polític	Línia editorial	Tractament informatiu	Línia argumentativa majoritària	Línia argumentativa secundària
Campanya referèndum	Sí a la Constitució.	Suport al sí	Suport al sí	
Aprovació Constitució	Perill del 'desencanto'	Neutre.	Perill del 'desencanto'	

684 Ferrand, Martin (1/11/1978), Unanimidad, *El Periódico de Catalunya*.

685 El dibuixant Perich exemplificarà aquesta situació en una vinyeta publicada el 21 de novembre de 1978: un home mira la televisió. Una dona li pregunta 'Están dando la información?'. 'No', respon. '¿Qué hacen?', insisteix la dona. Resposta final: 'Un programa informativo'.

686 Muchas especulaciones sobre el complot del pasado jueves (21/11/1978), *El Periódico de Catalunya*.

Davant el referèndum constitucional, el diari farà gala de dues actituds: el pluralisme, permetent la lliure expressió de totes les posicions de cara a la consulta; i la responsabilitat com a mitjà en la construcció de la democràcia, fet que els portarà a demanar explícitament el sí. L'editorial del dia abans del referèndum, el 5 de desembre de 1978, ho deixarà ben clar ja en el títol '*Un sí necesario*': sense entusiasmes, i tot i que la Constitució no satisfà del tot, es demanarà el vot afirmatiu perquè és un bon punt de partida per fer un país més lliure, just i democràtic.

Així, tot i que és cert que el rotatiu donarà joc tant als partidaris del sí, com als del no i l'abstenció, també ho és que el tractament informatiu i el volum d'articles favorables al vot afirmatiu serà àmpliament, molt àmpliament majoritari. Entre les peces d'opinió, tan sols el senador independent Lluís Maria Xirinacs recomanarà el vot negatiu per una Constitució que, com indica en el títol, posa el país entre '*El fuego y las brasas*' (títol del text, publicat el 3 de desembre) ja que ni respecta els drets humans, ni presenta un model econòmic just ni torna a les nacions la seva sobirania. Serà una excepció al costat de més d'una vintena d'articles d'autors habituals com Martin Ferrand o Manuel Vázquez Montalbán, però també d'ocasionals com Felipe González, Arturo Moya (polític de la UCD), Josep Benet o Carmen Alcalde, entre d'altres, tots ells favorables al sí.

Les pàgines informatives recolliran de forma neutre les diverses expressions davant la consulta però titllant de pessimistes les dades baixes que es projecten de participació o acusant sectors de l'Església de fomentar el no, no deixaran massa espai a dubte sobre la presa de partit del mitjà. Tant des de les pàgines d'opinió com també des de les seccions informatives es farà una campanya en contra de l'actitud del cardenal primat Marcelo González que havia fet unes declaracions molt crítiques amb la Constitució. La resposta d'*El Periódico*, en un article en portada del 5 de desembre, contundent: '*Tras el 'marcelazo' se detecta un descenso del apoyo a la Constitución que puede ser importante si todos los demócratas no van a reprimirla en las urnas*'. La vinculació entre ser demòcrata i votar sí quedava ben palesa.

Per si quedava alguna ombra de dubte, la portada del 6 de desembre oblidava la neutralitat: '*Adiós, Franco, adiós*' deia el titular amb una foto de Franco i Hitler el dia que es van reunir a Hendaya. El text que acompanyava la peça, ho acabava de rematar: '*si triunfa el sí España quedará convertida en una democracia occidental (...); si el marcelazo tiene repercusión estos porcentajes podrían modificarse*' tot alertant de la '*utilización futura que pueden hacer de la abstención y el no los enemigos de la democracia*'.

Davant dels resultats, amb un percentatge d'abstencions que s'atribueixen als nostàlgics i a sectors de l'Església però sobretot a una població cansada de la política, el diari alertarà en un editorial del 8 de desembre d'*El peligro del desencanto* que pot conduir cap a la fi de la democràcia. Des de les pàgines d'opinió (amb articles de Ferrand o Vázquez Montalbán) s'abonarà aquest extrem i es posarà l'accent en què cal que el govern i els partits (sobretot l'esquerra) recuperin el pols ciutadà i es posin a treballar per tirar el país endavant.

7. CONCLUSIONS

1. Entre 1975 i 1978, la premsa catalana experimenta canvis a diversos nivells: ideològics, legals i polítics, de rol, econòmics i empresarials i periodístics.

L'inici de la transició democràtica propiciarà tot un seguit de canvis en els diaris que es publiquen a Barcelona. El més ràpid i visible serà l'ideològic: la mort del dictador farà més complexa la fins llavors única divisió entre premsa del Movimiento i premsa privada. A partir d'aquell moment, i a mesura que la llibertat de premsa vagi guanyant terreny, el pluralisme ideològic dels mitjans aflorarà amb una intensitat de matisos que fins llavors no s'havia pogut mostrar. L'aparició de tres noves capçaleres durant aquest període (més totes les publicacions de periodicitat no diària que també van sortir al carrer durant aquests anys) encara va contribuir més a l'esclat de pluralisme.

Aquesta diversitat d'ideologies es podrà fer evident gràcies als canvis legals i polítics que es produiran al llarg d'aquests anys i que aniran des de la supressió dels articles 2 i 69 de la Llei de Premsa i Impremta de 1966, el 12 d'abril de 1977, fins a la consagració de la llibertat d'expressió i informació en l'article 20 de la Constitució de 1978.

Uns canvis que, en bona mesura, permeten explicar les noves funcions polítiques i socials que prenen els diaris en aquests anys en convertir-se en ens necessaris, amb un protagonisme molt destacat, per fer possible l'arribada de la democràcia. Fins i tot, i mentre el canvi institucional no es produeixi, les pàgines dels rotatius es posaran al servei dels partits per fomentar el debat polític.

Tanmateix, i a mesura que el sistema democràtic es vagi consolidant, aquesta funció de substitució de les institucions deixarà de ser necessària, fet que repercutirà en les vendes d'uns diaris que, estrenant un context polític de normalitat democràtica, hauran de fer front a la lògica capitalista de l'oferta i la demanda. A la feblesa estructural de moltes de les empreses periodístiques caldrà afegir-hi la greu crisi econòmica que pateix Espanya.

Aquesta necessitat de conservar els lectors, sumada a l'aparició de la ràdio i la televisió informativa, propiciarà que els diaris s'esforcin per oferir un producte informatiu millor, modern i més competitiu que respongui a les necessitats d'una societat en vies de democratització. Tot plegat es traduirà en canvis d'estil, de contingut i l'aparició de nous gèneres periodístics, sota la influència de la premsa europea i anglosaxona contemporània.

2. El pas d'una premsa de model autoritari a un periodisme basat en els principis de la llibertat d'expressió i informació es produeix amb gran celebritat.

El lapse de temps que transcorre entre novembre de 1975 i juliol de 1976 (que

són els mesos que dura el primer govern de la monarquia, presidit per Carlos Arias Navarro) és el marc temporal que necessiten tots els diaris de Barcelona per adaptar-se plenament a la nova realitat política. Tots els mitjans apliquen amb gran celeritat canvis en els continguts (sobretot, polítics), tant informatius com d'opinió, per acomodar-se als nous temps polítics fins i tot abans que, legalment, els canvis es produeixin.

3. La política esdevé el tema principal d'articles, editorials i notícies.

Tant la presència com la freqüència de peces informatives, interpretatives i d'opinió sobre política augmenta de forma molt evident durant la transició. La impossibilitat, durant gairebé 40 anys, de poder abordar les qüestions de política interna amb llibertat provocarà que aquesta temàtica no només aparegui amb força un cop es produeix la mort de Franco sinó que la seva presència es multipliqui de forma exponencial. Un 54% dels editorials publicats durant el període d'anàlisi aborden directament temes de política espanyola, un percentatge al qual cal sumar-hi el 17% de textos que parlen d'eleccions i/o referèndums, i el 16% dedicats a qüestions sobre política catalana. El percentatge d'articles d'opinió dedicats a parlar de política s'eleva fins al 51,3%. Mentre que el 16,3% de totes les notícies que els 11 diaris publiquen durant els 10 períodes estudiats estan dedicades a la mateixa qüestió. Unes xifres que permeten situar, sense cap mena de dubte, la política com el tema principal abordat pels mitjans durant aquests 3 anys.

3.1. El rei Joan Carles, el president Adolfo Suárez i el dictador Franco són els personatges que, amb diferència, més atenció acaparen per part dels mitjans.

Els tres líders esdevenen els protagonistes absoluts tant de les notícies com dels articles i editorials. En el cas de Franco, el seu protagonisme va decaient a mesura que avança la transició. En canvi, el rei Joan Carles i el president Suárez aniran aconseguint més atenció dels mitjans fet que els convertirà en els referents mediàtics del procés de transició.

3.2 El rei esdevé una figura de respecte i consens entre tots els mitjans de comunicació.

Des d'un punt de vista ideològic, es pot considerar que el respecte per la figura del rei és el principal element en comú que presenten tots el diaris en els períodes analitzats. Els rotatius ajuden a configurar el monarca com un element de cohesió de l'Estat tant des d'un punt de vista polític com social i, sobretot, militar. El monarca quedarà aïllat de qualsevol polèmica o batalla política gràcies a una cobertura acrítica per part de tots els diaris que l'exalçaran com la peça clau per a l'assoliment democràtic.

3.3. L'activitat política començarà a perdre interès i seguiment informatiu de forma paulatina a partir de les eleccions de juny de 1977.

A mesura que la situació d'excepcionalitat institucional vagi deixant pas a un règim preconstitucional (sobretot a partir de les primeres eleccions legislatives lliures, del 15 de juny de 1977), els mitjans començaran també a posar el focus d'atenció en altres matèries que no siguin només la política. Si a aquesta normalització de la situació s'hi suma la saturació dels lectors cap a uns diaris centrats de forma preferent en la política (com ho demostren els descens en índex de vendes), la voluntat dels diaris de buscar un 'target' menys polititzat però més majoritari, i el desencís que comencen a sentir molts ciutadans cap a partits i institucions que els representen, tot plegat permet entendre que els diaris de Barcelona dediquin moltes menys pàgines a parlar de política un cop passades les eleccions de 1977. Per exemple, mentre el 27% de les notícies i el 70% dels articles publicats durant aquests comicis tractaven sobre política, aquest percentatge d'interès baixa 10 punts (fins al 17,2%) en el cas de la informació i 20 punts (51%) en el gènere d'opinió signada durant el referèndum constitucional de 1978 i confirma una tendència clarament a la baixa que es produeix en tots els períodes analitzats en aquest darrer any d'estudi.

4. Els mitjans comencen a marcar agenda temàtica pròpia per tal que no sigui el govern l'únic que tingui la capacitat de fixar els temes d'interès informatiu.

La voluntat i capacitat dels mitjans per fixar una agenda temàtica pròpia, que aconseguixi desmarcar-se paulatinament dels referents informatius imposats des del govern, es podrà veure en la introducció a les pàgines de noves fonts informatives no governamentals (partits polítics, sindicats...), la cobertura de notícies fins llavors difícilment publicables o la reaparició d'opinió política (tant editorial com signada). La massiva presència en els rotatius de la política com a tema, de les formacions polítiques i dels seus líders (tant en les pàgines d'informació com d'opinió) confirma aquesta tendència.

4.1. L'ús de noves fonts informatives esdevé un element clau en la capacitat dels mitjans de començar a fixar la pròpia agenda temàtica.

En l'ús de les fonts informatives s'endevinen dos processos clars al llarg d'aquests tres anys, marcats novament per les eleccions de juny de 1977:

- Des de la mort de Franco i fins les eleccions, els mitjans van substituint amb força celeritat les antigues associacions polítiques de la dictadura (que a partir de finals de 1976 gairebé desapareixeran dels

mitjans) pels nous partits polítics com a fonts informatives preferents, fins i tot per davant de les fonts governamentals. Els partits demòcrates i els seus líders es converteixen en fonts de referència: els diaris publiquen diàriament els comunicats de premsa que envien i la presència de política demòcrates en les pàgines d'opinió i informació és constant. També durant aquests mesos, els mitjans encara tendiran a centrar l'atenció en la cobertura que els mitjans internacionals fan dels fets que ocorren a Catalunya i a Espanya. La recerca d'arguments exteriors per explicitar les pròpies idees serà un costum (heretat dels temps del franquisme) vigent entre 1975 i 1976.

- A partir de les eleccions de 1977 i fins l'aprovació de la Constitució el tracte donat a les fonts de partits polítics, tot i seguir sent molt important, serà més objectiva i neutral d'acord amb la situació de normalitat política que s'està aconseguint.

Tot i la importància d'aquestes fonts informatives, cal destacar que l'anàlisi del contingut informatiu d'aquests anys permet comprovar com la majoria de peces es construeixen a partir de la pròpia observació del periodista. En absència de censura i de por, el relat informatiu passa a ser narrat pels mateixos professionals. Si bé les fonts governamentals, polítiques i d'agències són importants, els periodistes no es limitaran a publicar allò que aquestes fonts transmeten (ni tan sols aquelles fons més afins com poden ser les formacions demòcrates) sinó que les fonts faran funcions de complementarietat informativa.

4.2 Els mitjans de Barcelona no imposen una agenda temàtica pròpia i són subsidiaris de la tematització informativa que fan els diaris de Madrid.

La localització geogràfica de les notícies (que amb un 50,6% se situen a Madrid, per tan sols un 21% a Barcelona), la presència molt secundària de líders polítics catalans (dels 30 personatges més citats, tan sols 6 – en el cas dels editorials-, 9 – en els articles-, i 13 – en les notícies- són catalans) o la major atenció a la política espanyola com a tema tant en editorials (un 16% dedicats a Catalunya per un 54% a Espanya), articles (8,3% sobre política catalana enfront del 16% sobre política estatal) i notícies (8,5% de temes catalans per un 14,3% de qüestions espanyoles) confirmen que la premsa de Barcelona té com a principal focus d'atenció l'actualitat que prové de Madrid. Aquesta tendència queda corroborada amb l'atenció preferencial que els mitjans de Barcelona dispensen als col·legues madrilenys tal i com s'evidencia a través de les seccions de Retalls de premsa que la majoria de mitjans tenen i on, de forma àmpliament majoritària, es feia un seguiment ampli i sistemàtic del que publicaven els rotatius de la capital de l'Estat.

5. Els diaris de Barcelona es converteixen durant el període de la transició en agents polítics que treballen a favor de la democratització.

La tasca d'agent polític que emprenen els mitjans per contribuir a consolidar el procés de transició cap a la democràcia presenta tres etapes clares:

- Actors polítics del canvi (Novembre 1975 – finals 1976): període marcat per un distanciament ràpid amb les estructures i el passat franquista. Els mitjans marquen l'agenda política, s'erigeixen en vectors del canvi i fan d'altaveu plural de la majoria de formacions democràtiques. Comencen a defensar, de forma tímida però amb fermesa, les pròpies posicions ideològiques i polítiques (que no partidistes).

- Parlaments de paper (Finals 1976 – juny 1977): els mitjans esdevenen autèntics parlaments de paper, acollint a les seves pàgines els plantejaments, posicions, discursos... de les formacions democràtiques que concorren a les primeres eleccions. Per la seva banda, els diaris seguiran defensant plantejaments unitaris com l'assoliment de les llibertats democràtiques, la convocatòria d'eleccions i el restabliment de les institucions catalanes. Tanmateix, la delicada situació que provoca la violència política farà que els rotatius extremen la prudència en la defensa, sòlida però mesurada, dels seus postulats.

- Adaptació a la normalitat pre-constitucional (Juny 1977 – desembre 1978): les eleccions i, pocs mesos més tard, el restabliment de la Generalitat provisional, faran que poc a poc es vagi entrant en una situació de normalitat pre-constitucional. Les estructures i aparells dels partits ja començaran a ser robustos, mentre que el govern (legitimats per les urnes) acabarà d'impulsar la reforma. Després de dos anys políticament molt intensos, els mitjans seguiran estant molt polititzats però amb algunes diferències: amb les institucions legalment constituïdes, ja no serà necessari que facin de Parlament de 'paper'; alhora, la representativitat pública de les formacions farà que els mitjans mirin de canviar la relació d'excepcionalitat mantinguda amb els partits per una altra més pròpia d'un sistema democràtic; tot i la sensació que el procés avança, els mitjans no variaran en el seu suport crític però responsable a les mesures democratitzadores; la sensació que els ciutadans i lectors estan saturats de tanta política (amb un descens considerable de vendes), conjuntament amb l'aparició de nous mitjans menys polititzats, farà que alguns diaris mirin d'adaptar el seu discurs i contingut a les noves circumstàncies. L'allunyament tant de les estructures governamentals (procés iniciat amb la mort de Franco) com de les formacions polítiques (a partir de 1977) permet que els mitjans assumeixin la funció clàssica de quart poder que 'vigila' els altres tres poders d'una democràcia.

5.1. La implicació política dels diaris de Barcelona es concreta en una defensa ferma de les pròpies posicions ideològiques.

Els mitjans seran neutrals des d'un punt de vista partidista però subjec-

tius ideològicament. Aquesta màxima es concreta amb el fet que, en general, els diaris no defensaran obertament cap opció política concreta (més enllà de simpaties partidistes més o menys explícites, cap mitjà demanarà obertament el vot per cap candidatura) però tampoc seran ideològicament neutrals. A través de notícies i peces d'opinió, els rotatius deixaran ben clara la seva aposta ideològica.

5.1.1. La fi de la censura permet fer aparèixer la pluralitat i discrepància ideològica pròpia de qualsevol democràcia.

El debat i discrepància ideològica serà una novetat a la premsa de Barcelona després de 40 anys de franquisme. La visió unitària i monolítica imperant fins aquell moment dona pas a un ventall d'opcions de pensament que reflecteix, en bona mesura, el pluralisme polític existent a la societat catalana del moment. Davant de cadascun dels fets analitzats, es comprova com no hi ha una posició unitària sinó que les reaccions responen al prisma ideològic propi de cada mitjà. Fins i tot, es podria dir que, més enllà de lògiques coincidències, els matisos que aporta cada diari permeten parlar de tantes posicions davant l'actualitat com diaris es publiquen.

Aquest pluralisme no es notarà solament a través de l'anàlisi comparatiu entre mitjans: seran majoria els diaris que també deixaran espai a les seves pàgines (a través de les seccions d'opinió) a que aquells que defensen posicions polítiques diferents per tal que també puguin expressar-se.

5.1.2 Posicions polítiques transversals: tots els diaris coincidirán en la defensa d'alguns llocs comuns com la democràcia, l'autonomia i l'oposició a la violència.

A banda de les posicions ideològiques (en alguns caos, totalment oposades) que defensà cada mitjà, cap d'ells restarà neutral davant d'algunes qüestions com la defensa de la democràcia, la reclamació de l'autonomia i la condemna de la violència política (posicions àmpliament compartides). En aquest sentit, cal destacar l'editorial conjunt que 7 dels 10 diaris que es publicaven llavors a Barcelona van publicar el 28 de gener de 1977 com a condemna a l'atemptat contra el despatx laboralista d'Atocha.

5.1.3. La politització de les redaccions contribueix a la presa de partit ideològic dels diaris

La militància de molts periodistes en formacions polítiques va tenir molt a veure en la politització de les redaccions i, lògicament, en la presa de posició ideològica que van fer els mitjans.

En els casos en què la redacció i la propietat del diari no coincidien ideològicament, aquesta aposta per una línia ideològica concreta es deixava entreveure implícitament a través de les peces informatives. Tanmateix, i malgrat aquesta militància de diversos periodistes, això no comportarà (com ja s'ha apuntat) un ancorament cap a la defensa de postulats partidistes en gairebé cap mitjà.

5.1.4. Les pàgines d'opinió dels diaris fomenten el debat de les idees i no es limiten al debat entre partits

Els partits no tindran el control absolut del debat públic; els diaris no només recullen la informació política i ofereixen les seves pàgines com a fòrum de debat sinó que també generen idees polítiques pròpies, aporten opinió, propostes i intervencions en el debat públic.

5.2. La consolidació de la democràcia, la recuperació de les institucions i la creixent normalitat política comportaran un distanciament en l'atenció informativa que els mitjans dispensen a les forces d'oposició.

L'última de les tres etapes descrites (entre juny de 1977 i desembre de 1978) a l'hora de parlar dels mitjans com a agents polítics es caracteritza fonamentalment per un tractament més objectiu i neutral dels partits d'oposició democràtica. Els polítics electes ja tenen veu pròpia a través de les institucions i acaba la funció de substitució que assumien els mitjans. Els diaris aniran posant fi a la divisió maniqueïsta (govern versus oposició) per fer un relat de l'actualitat política menys subjectiu. Poc a poc, l'oposició passarà a ser un actor polític i una font més, sense cobertures mediàtiques especials ni sobreatencions. Per ser més precisos, seran diversos actors i fonts més, ja que es deixarà de tractar l'oposició com un bloc: cada diari, segons afinitats ideològiques, potenciarà un o altre partit, però el temps de les unanimitats oposidores acabarà.

Els mitjans també reflectiran a través de notícies i, sobretot, articles d'opinió el desencís polític que es va estenent, un fenomen que apareixerà entre alguns sectors de la població en adonar-se que molts dels canvis esperats amb l'arribada de la democràcia no s'acaben de fer realitat.

La pèrdua d'interés per la política comportarà un arraconament parcial de la política com a tema que al seu torn provocarà una diversificació de continguts però també l'aparició de noves capçaleres que ja no tinguin la política com a eix vertebrador principal.

5.3. Superada la divisió entre rupturistes i reformistes, els mitjans de Barcelona se situaran sobre un doble eix ideològic esquerra/dreta i catalanisme/espanyolisme.

Tota la premsa de Barcelona se sumarà sense excepció al clam a favor de la democràcia. En canvi, el camí per assolir-la no es veurà de la mateixa manera. Els mitjans es dividiran entre els que aposten per la via reformista de les institucions (tal i com planteja el govern Suárez) i els que malden per la ruptura democràtica (opció defensada per bona part de les forces opositors). Cap rotatiu apostarà per l'immobilisme.

A partir de 1977, i amb la reforma aprovada per referèndum, però sobretot un cop s'hagin celebrat les primeres eleccions lliures del 15 de juny de 1977, els mitjans barcelonins s'aniran situant sobre dos eixos ideològics: dreta versus esquerra (una dicotomia que assimila el debat ideològic al que es manté a la resta de democràcies occidentals) i el més particular catalanisme/espanyolisme, tot i que aquest es viurà de forma secundària.

6. Els mitjans de Barcelona exerceixen un periodisme de responsabilitat política i social al llarg de tot el procés de transició.

L'espai mediàtic barceloní compleix durant aquest període amb els principis d'un periodisme de responsabilitat social tal i com marquen els cànons ètics internacionals. L'aposta de la premsa de convertir-se en un agent polític s'entén com la contribució professional que els mitjans fan al procés col·lectiu de democratització en què està immers el país. Aquesta actitud de responsabilitat i maduresa dels mitjans queda demostrada en l'anàlisi dels diversos episodis cabdals de la transició.

6.1. El sentit de responsabilitat farà que els mitjans s'autoregulin en l'ús de la llibertat d'expressió i d'informació.

La posició crítica que en molts moments mantenen els periodistes i els diaris envers el govern i els poders polítics es veurà sempre matissada quan el procés democratitzador es vegi amenaçat per conflictes de diversa índole i, sobretot, per la violència política. Aquest sentit de responsabilitat farà que els mitjans tenguin la corda per assolir majors quotes de llibertat sempre que calgui però que, a la vegada, sàpiguen destensar, rebaixar el to reivindicatiu i no traspassar límits quan la tensió ambiental (política, social, militar...) així ho requereixi.

El periodisme barceloní i català tindrà com a trets identitaris el respecte, la tolerància i la serenitat en un clima de concòrdia i entesa. Aquest 'oasi comunicatiu' no amagarà les diferències i discrepàncies entre els diversos mitjans però, tot i existir, mai ultrapassaran els límits

de la correcció i el respecte fet que permetrà una convivència civilitzada entre les diverses empreses periodístiques. En canvi, la premsa madrilenya viurà una situació de molta més tensió que s'observarà amb preocupació des dels mitjans catalans.

6.2. Els mitjans s'esforçaran en fer apel·lacions explícites a la moderació i la responsabilitat d'agents polítics, socials i ciutadania.

Els principis de responsabilitat no només se'ls auto aplicaran els propis diaris sinó que aprofitaran l'impacte i penetració social que tenen per apel·lar, sempre que faci falta, a la responsabilitat col·lectiva per tal que el procés de transició segueixi endavant. Les crides a la calma seran constants sobretot en moments de tensió com també esdevindran habituals les proclames a la responsabilitat individual i col·lectiva davant d'episodis cabdals del procés, com els referèndums o eleccions.

6.3. Periodisme amb voluntat didàctica o d'orientació política apareix de forma transversal en els mitjans durant la transició.

El compromís i responsabilitat dels mitjans cap al procés de democratització també comportarà que aparegui un tipus de periodisme d'intencionalitat didàctica que tindrà com a missió informar de forma molt pedagògica o fins i tot orientar el lector sobre qüestions d'índole política, sobretot relacionades amb comteses electorals i referèndums. Aquest tipus de periodisme, que s'expressarà via editorials, articles o notícies, s'esforçarà en fer arribar de forma planera i entenedora tota la informació necessària per tal que el lector/elector pugui votar o decidir políticament amb coneixement de causa. L'objectiu, per tant, serà que el lector pugui participar activament del nou sistema polític en el benentès que els ciutadans són un element indispensable per tal que la democràcia i el procés democratitzador vagin endavant.

6.4. Els mitjans assumiran una doble funció de mediació entre govern i oposició, per una banda, i política i ciutadans, per altra.

De la conclusió anterior se'n deriva una voluntat de la premsa d'implicar la societat en el procés polític que s'està duent a terme per tal de contribuir a la formació de ciutadans compromesos. Aquest propòsit duu els diaris a assumir també un doble rol de a mediadors entre, per una banda, les formacions polítiques i el govern (sobretot abans de la celebració de les eleccions de 1977) i, per altra banda, entre el poder polític i la ciutadania.

Des de la mort de Franco i fins que s'escull el primer parlament democràtic, i en un context de ràdio i televisió oficialistes, serà a través de les pàgines dels rotatius en què de forma lliure i plural els lectors poden

trobar totes aquelles propostes que es fan des de la classe política. Un cop les institucions tornin a ser democràtiques, els mitjans seguiran amb aquesta tasca però ara ja no caldrà mediar entre govern i oposició (aquest rol el faran les Corts), sinó entre el poder polític (ja sigui l'executiu o les formacions polítiques) i la ciutadania.

6.5. La defensa de la llibertat d'expressió serà un eix transversal i constant en la funció democratitzadora dels mitjans.

La llibertat d'expressió i informació, entesa com el valor essencial per a poder disposar d'uns mitjans plurals, lliures i democràtics al servei dels ciutadans, serà una màxima irrenunciable per tots els diaris. La premsa de Barcelona serà bel·ligerant en la defensa i la consecució d'aquests drets professionals i col·lectius sempre que estiguin en perill.

6.6. La defensa de la democràcia i la llibertat d'expressió passarà per sobre de valors periodístics com l'objectivitat o el compromís amb la veritat.

Davant l'absència d'una legislació que garanteixi la llibertat d'expressió i d'informació fins l'aprovació de la Constitució, i en ple procés per recuperar les institucions democràtiques, el periodisme barceloní optarà per assumir un rol polític de defensa de la democratització i de les llibertats; una presa de partit que en moltes ocasions es veurà més legítima i pesarà més que la fidelitat a uns principis ètics universals com l'objectivitat o la veritat.

7. Durant els tres anys de transició, l'editorialisme lliure reapareix i es desenvolupa.

El gènere editorial experimenta un procés de canvi en paral·lel amb la llibertat de premsa que es va desenvolupant. La llibertat d'expressió permetrà que els mitjans tornin a opinar sense límits ni por i, per tant, a editorialitzar. La oportunitat dels rotatius de poder opinar sobre qualsevol tema retornarà el prestigi al gènere editorial i això provocarà canvis en cadena:

- Adopció de l'editorial com a gènere: la manca de llibertat d'expressió no permet parlar de l'editorialisme com un gènere propi durant la dictadura. A partir de l'inici de la transició, els diaris opten per la publicació diària d'editorials en la mesura que ja poden expressar els postulats que defensen i això fa aparèixer de nou un gènere que durant 40 anys no havia pogut existir com a tal.
- Major freqüència i periodicitat en la publicació d'editorials: si el 20 de novembre de 1975 només un diari publica editorials cada dia, 40 mesos més tard ja són sis rotatius els que participen d'aquesta regularitat. La impossibilitat durant el franquisme d'opinar sobre molts temes i el fet d'haver de publicar en certes ocasions editorials oficia-

listes, feien que els rotatius optessin per un silenci prudent. A partir d'ara, els diaris ja poden expressar la seva pròpia veu usant aquest gènere.

- Ubicació en portada o a la secció d'opinió: el sentit institucional i d'importància dotat al gènere editorial farà que se l'ubiqui en un espai preferent, ja sigui a la portada (sobretot els rotatius que encara en publiquen de forma irregular) o bé a la secció d'opinió, però tendint a buscar un espai fix que sigui fàcil de trobar pel lector.
- Estil interpretatiu: els diaris opten per fer de l'editorial un gènere d'opinió i interpretació. Es decanten, doncs, per l'estil interpretatiu proposat per Martínez Albertos (1991). I tot això dins un model de premsa lliure, deixant arraconat el model de premsa totalitari.

8. L'articulisme aprèn a desenvolupar-se de forma plural sense cotilles ni censures.

La llibertat d'expressió i d'informació que poc a poc es va aconseguint permet parlar d'un gènere d'opinió signada que aprèn a desenvolupar-se sense la censura i la por amb què havia viscut durant el franquisme. En conjunt, el gènere presenta algunes característiques:

- Finalitat de crear opinió: fidel a l'objectiu inicial del gènere, la majoria d'articles que es publiquen durant aquest anys tindran com a finalitat crear opinió, deixant enrera l'articulisme de to adoctrinador més habitual durant el franquisme.
- Evolució del gènere: el desenvolupament d'un periodisme en llibertat permet que temes fins llavors prohibits com la política tornin a abordar-se des de les pàgines d'opinió. Això farà que reaparegui un articulisme de to polític i que, a la vegada, apareguin noves peces com els bitllets d'opinió on, bàsicament, es comentarà l'actualitat política.
- L'articulisme com a via per reforçar les pròpies posicions: si bé les pàgines d'opinió seran una finestra oberta (en la majoria de mitjans) per tal que persones de diverses ideologies puguin expressar-se, els diaris empraran l'articulisme com un mètode extern per solidificar la pròpia línia ideològica oficial del mitjà.
- Relleu d'articulistes: periodistes, polítics i escriptors són (en aquest ordre) els principals autors dels articles d'opinió. La presència de periodistes (sempre molt majoritària) i d'escriptors a les pàgines d'opinió incrementarà encara més a partir de les eleccions de juny de 1977 en detriment dels polítics. La normalitat democràtica que s'anirà assolint (conjuntament amb la resta de característiques sobre l'esgotament polític ja apuntades) sembla que sigui l'explicació per la paulatina pèrdua de pes dels polítics com a opinadors als diaris.

9. La voluntat dels mitjans de fer un periodisme objectiu i neutre és majoritària però en cap cas absoluta.

La majoria de les notícies que es publiquen en el període analitzat tenen una clara vocació informativa basada en els principis d'objectivitat i neutralitat. Però també hi ha un volum molt significatiu de peces amb voluntat persuasiva en la majoria de diaris.

- Posicions extremes: *Solidaridad Nacional* serà el rotatiu on es podrà trobar més opinió implícita dins les notícies; a l'extrem contrari se situarà l'*Avui* com el diari més informativament més neutral.
- Notícies, forma implícita de prendre posició: si bé la llibertat d'informació s'anirà desplegant, encara no hi haurà garanties legals que possibilitin un periodisme completament lliure. Això farà que els mitjans optin per seguir veient en la informació entre línies una forma eficaç de propagar les idees. El periodisme estrictament informatiu (amb absència d'opinió implícita) anirà guanyant terreny a mesura que les llibertats es vagin consolidant i el periodisme es vagi despolititzant.
- Evolució del llenguatge: la major llibertat que s'anirà aconseguint comportarà un canvi destacat en l'ús del llenguatge que fan els periodistes. Els diaris gosaran arriscar més en els textos i en les paraules que utilitzaran.
- Evolució del gènere informatiu polític: la impossibilitat d'abordar les qüestions polítiques durant el franquisme farà que, un cop iniciada la transició, els mitjans comencin a desenvolupar de nou el gènere de la informació política. Es poden destacar tres etapes en aquest procés:
  - Bases del canvi (1975-1976): informació política basada en notes oficials (gairebé sempre publicades íntegrament) però s'incorporen noves fonts polítiques democràtiques a l'hora que comencen a perdre pes els agents polítics franquistes.
  - Extensió del periodisme polític (1976-1977): tot i que encara se segueixen publicant de forma íntegra molts comunicats, el desenvolupament del gènere porta a unes peces més elaborades pels periodistes on s'inclouen declaracions dels protagonistes. Els polítics demòcrates passen a ser la font preferent i reben un tracte especial per part de la majoria de mitjans gràcies a unes notícies que encara mantenen un grau de subjectivitat elevat.
  - Consolidació i normalitat (1977-1978): el gènere d'informació política s'estandaritza i les notícies elaborades pel periodista que inclouen declaracions (però ja sense publicar comunicats íntegres) passen a ser d'ús habitual. Les notícies són cada cop més objectives.

10. Tots els diaris de Barcelona -que ja es publicaven el dia de la mort de Franco- experimenten significatius canvis ideològics. Els nous rotatius neixen amb una ideologia totalment desvinculada del passat.

10.1 El *Diario de Barcelona* experimentarà una mutació ideològica, de periòdic d'esquerres a conservador.

Els canvis a la direcció del diari, promoguts per una propietat que no se sentia còmode amb la posició d'esquerres majoritària que traspuava el rotatiu com a mínim des de l'inici de la transició, provocaran que a partir d'octubre de 1977 la línia editorial del Brusi faci un clar viratge cap a posicions conservadores. Un escorament a la dreta que no afectarà, en un principi, la informació política que seguirà sent de to progressista promoguda per una redacció molt polititzada com ho demostra el fet que sigui el diari amb un volum de notícies amb voluntat persuassiva més gran. La sortida d'una trentena de periodistes (de tendència d'esquerres) de la redacció acabarà amb aquesta dualitat, tot i que a la vegada la línia ideològica del mitjà també es moderarà.

10.2 El *Correo Catalán* esdevindrà l'exponent del catalanisme moderat durant tota la transició democràtica.

La línia ideològica del Correu no experimentarà variacions significatives al llarg dels tres anys de transició. El diari, vinculat a persones properes a Convergència Democràtica, farà del catalanisme moderat el seu eix ideològic durant tot el període analitzat. Tot i l'estreta vinculació amb la formació nacionalista, això no es traduirà en un suport explícit al partit.

10.3 *La Vanguardia Española* abandonarà el periodisme oficialista però seguirà essent fidel als seus postulats conservadors i monàrquics.

La decisió del diari d'abandonar un periodisme de to oficialista per mostrar un clar suport a les posicions democratitzadores, si bé reformistes, significarà el trencament més important que farà durant la transició. L'aposta per la via democràtica no entrarà en contradicció amb seguir mantenint una línia ideològica liberal, conservadora i clarament monàrquica. Amb l'autoritat moral que dóna ser un periòdic moderat que no presta suport a cap aventurisme, es permetrà el luxe de mantenir una línia de crítica dura cap a l'exèrcit en els moments de més tensió. A banda, destacarà per ser el rotatiu que desenvoluparà un periodisme informatiu més neutral, un editorialisme menys opinatiu i un articulisme polític poc destacat.

10.4 *El Noticiero Universal* serà el rotatiu de Barcelona que menys s'adaptarà a la nova realitat política.

La propietat del diari, de posicions clarament conservadores, tindrà molt a veure amb el fet que el Ciero sigui el periòdic barceloní amb menys capacitat d'adaptació a la nova realitat democràtica. Tot i apostar per la democràcia (a través de la reforma i condemnant tot el que consideri excessos i aventures), serà amb diferència el rotatiu que menys evolucionarà ideològicament (menys, fins i tot, que la premsa falangista), un fet que es demostrarà amb l'absència de crítica cap al franquisme al llarg de tota la transició.

10.5 *Solidaridad Nacional* evolucionarà des de la mort de Franco i fins l'aprovació de la Constitució cap a posicions ideològiques moderades i democràtiques.

La desaparició de la Prensa del Movimiento i la conversió en un diari de l'Estat permet entendre la contundent evolució ideològica (sens dubte, la més significativa de tot el panorama mediàtic barceloní) del diari ja des de mitjans de 1976. De defensar a ultrança el franquisme i no reconèixer la figura del president català a l'exili a apostar de forma febaent per la democràcia, la Generalitat i la Constitució, en menys de tres anys; una mutació molt més accentuada que la que faci *El Noticiero Universal*. Com a rotatiu de l'Estat, el suport a l'executiu de la UCD serà constant, si bé no explícit fins que la voluntat de l'executiu de desfer-se de la xarxa de diaris els acabi distanciant. Tot i l'esforç d'adaptació a la nova realitat (tot i que en cap cas criticant el passat) no aconseguirà el suport del públic. Paulatinament, el diari anirà perdent pes informatiu com també desapareixeran la majoria dels articulistes de referència fins esdevenir un producte sense personalitat.

10.6 *La Prensa* experimentarà un procés de conversió ideològica similar al de *Solidaridad Nacional* tot i que menys acusat i mantenint un punt de nostàlgia franquista.

El diari vespertí compartirà els mateixos canvis estructurals que la resta de premsa del Movimiento i, per tant, també presentarà una transformació ideològica similar d'acceptació del procés democràtic. Tanmateix, mantindrà de forma més explícita que *Solidaridad Nacional* referents nostàlgics franquistes. El diari, feble econòmicament (com tota la premsa de l'Estat) i amb uns índex de vendes molt baixos, anirà perdent gairebé tota la part d'opinió i s'acabarà reduint a un simple recull de pàgines que reproduïx notes d'agència i notícies ja publicades pel seu referent matutí.

10.7 *TeleXpres* serà fidel a una mateixa línia de pensament tot i que anirà suavitzant les formes al llarg de la transició.

El cas de *TeleXpres* és, de nou, el de la contradicció entre una redacció clarament progressista i una propietat més conservadora. Això farà que el periòdic, que mai abandonarà la defensa de posicions demòcrates i progressistes, passi de ser un ariet contundent contra el govern espanyol durant 1976 a defensar posicions més moderades si bé clarament d'esquerres durant 1977. L'empresa, no prou còmode encara amb el to del diari, aconseguirà que des de finals d'aquest mateix any el projecte de rotatiu de caràcter ideològic deixi pas a un diari menys centrat en temes polítics.

10.8 *Mundo Diario* serà el diari més regular ideològicament i mantindrà sempre una posició combativa contra el franquisme i la reforma política.

Serà un dels rotatius que menys evolucionarà ideològicament al llarg de la transició: mantindrà una posició sempre clarament demòcrata i catalanista alhora que crítica i combativa amb el franquisme i la reforma política. L'estabilitat empresarial i en la direcció durant aquests tres anys permet entendre la regularitat ideològica. A la vegada, serà el mitjà amb un articulisme més plural. Tanmateix, també aguditzarà un fort sentit de responsabilitat amb el feble procés democratitzador que el farà evolucionar de la defensa del rupturisme a la justificació de la Constitució, en un intent de no tensar massa la complicada situació.

10.9 Els nous diaris que apareixen durant la transició practiquen un periodisme directe, obert i clar.

Avui, *Catalunya Express* i *El Periòdic de Catalunya*, les tres publicacions que apareixen durant el període de transició analitzat, neixen ja en un context de llibertat d'informació de *facto* que els permet fer un tipus de periodisme directe, obert, clar i amb menys càrregues amb el passat. Això s'evidencia en les preses de posició més arriscades que adopten, en un ús del llenguatge molt més contundent i en una absència gairebé total de referents (tant positius, lògicament, però també negatius) de la dictadura.

10.9.1 L'Avui tindrà vocació de ser el diari transversal del catalanisme on se sentin representants tots els sectors ideològics del país.

Serà la publicació que més s'esforçarà en seguir una agenda temàtica catalanocèntrica. L'absència de càrregues del passat potser és el que permet explicar que sigui el mitjà barceloní que fa una informació política més neutral.

10.9.2 Catalunya Express serà l'exponent d'un periodisme popular que inclou informació política de to crític i contundent.

El diari (que deixarà els temes polítics en un segon pla) farà de la democratització, l'esquerra i l'autonomisme els seus eixos ideològics, posicions que defensarà amb duresa i contundència i que seran invariables durant tota la transició. Maldarà per adaptar la política al tarannà, to i formes de diari popular.

10.9.3 El Periódico de Catalunya significarà l'irrupció d'un projecte ambiciós de periòdic modern, popular i políticament compromès.

El diari apostarà per combinar diàriament continguts populars amb un plantejament d'informació i opinió política ideològicament molt clar: demòcrata, d'esquerres i autonomista.

8. BIBLIOGRAFIA

Aguilar, Miguel Ángel (comp) (1982) *Los medios de comunicación en la frontera democrática*, Universidad Internacional Menéndez Pelayo, Madrid

Almuiña Fernández, Celso (1991) *Fondos y metodología para el análisis de la prensa local* a AA.VV *Fuentes y métodos de la historia local* Instituto Estudios Zamoranos “Florián de Ocampo”, Diputación de Zamora, Confederación española de Centros de estudios locales, Salamanca

Anguera, Pere; Gavaldà, Antoni i Pujadas, Xavier (1996) *La premsa a la província de Tarragona durant la segona república 1931-1936*, Diputació de Tarragona, Tarragona

Augoustinos, Martha i Walker, Ian (2000) *Social Cognition. An integrated introduction*, Sage Publications, Londres

Baldocchi, Imma i Gelabert, Núria (1991) *Índex d'encapçalaments de matèries en català* Departament de Cultura, Generalitat de Catalunya, Barcelona

Barrera, Carlos (1995 a) *Periodismo y franquismo. De la censura a la apertura*, Ediciones Internacionales Universitarias Eiunsa, Barcelona

Barrera, Carlos (1995 b) *Factores de cambio en el periodismo de la Transición* a Tusell, Javier i Soto, Álvaro, *Historia de la transición y consolidación democrática en España* Volum 2, UNDE i UAM, Madrid

Barrera, Carlos (ed.) (1999) *Del gacetero al profesional del periodismo. Evolución histórica de los actores humanos del cuarto poder*, Editorial Fragua, Lizarra (Navarra)

Barrera, Carlos (2002) *La apertura informativa como elemento configurador de la prensa del tardofranquismo* a García Galindo, Juan Antonio; Gutiérrez Lozano, Juan; i Sánchez Alarcón, Inmaculada (eds) *La comunicación social durante el franquismo* Centro de Ediciones de la Diputación Provincial de Málaga, Málaga

Benach, Joan-Antoni (1986) *Epitafi per a un diari convers i màrtir a Adéu “Correu”*. *Annals del periodisme català*, núm. 8-9 Col·legi de Periodistes de Catalunya, Barcelona

Busquets i Molas, Esteve (1986) *Aproximació a la història de “El Correo Catalán” a Adéu “Correu”*. *Annals del periodisme català*, núm. 8-9 Col·legi de Periodistes de Catalunya, Barcelona

Busquets, Joan (2004) *Apunts per a una història de la premsa clandestina de la transició* a Aracil, Rafael; Mayayo, Andreu; i Segura, Antoni *Memòria de la Transició a Espanya i Catalunya. Els mitjans de comunicació. Volum 5* Publicacions i Edicions de la Universitat de Barcelona i Centre d'Estudis Històrics Internacionals, Barcelona

Cadena, Josep Maria (1992) *Tretze anys (1962-1976) i quatre directors: Castillo, Tarín, Martín Ferrán i Pernau a El "Brusi", una perspectiva de dos segles. Annals del periodisme català, núm. 21* Col·legi de Periodistes de Catalunya, Barcelona

Cadena, Josep M. (2004) *El projecte editorial de l'Avui* a Aracil, Rafael; Mayayo, Andreu; i Segura, Antoni *Memòria de la Transició a Espanya i Catalunya. Els mitjans de comunicació. Volum 5* Publicacions i Edicions de la Universitat de Barcelona i Centre d'Estudis Històrics Internacionals, Barcelona

Calsamiglia, Helena i Tusón, Amparo (1999) *Las cosas del decir. Manual de análisis del discurso* Ariel, Barcelona

Carr, Raymond (2001) *España: de la Restauración a la democracia, 1875-1980* Ariel Historia, Barcelona

Casanova, José (1994) *Las enseñanzas de la transición democrática en España* a Redero San Román, Manuel (ed.) *La Transición a la democracia en España*, Revista Ayer número 15, Editorial Marcial Pons, Madrid

Casasús, Josep Maria i Roig, Xavier (1981) *La premsa actual. Introducció als models de diari* Edicions 62, Barcelona

Casasús, Josep Maria (1985) *Ideología y análisis de medios de comunicación*, Editorial Mitre, Barcelona.

Casasús, Josep Maria (1988) *El periodisme a Catalunya* Plaza & Janés Editores, Barcelona

Casasús, Josep Maria i Núñez Ladevéze, Luis (1991) *Estilo y géneros periodísticos* Ariel Comunicació, Barcelona

Casasús i Guri, Josep M (2007) *Gaziel, en el cànon i en la tradició d'escola. Trípodols, número 20*, 91-96.

Castro, Carles (2004) *La reconversión tecnológica y empresarial en un periódico consolidado: el caso de "La Vanguardia"* Tesi de doctorat, Universitat Autònoma de Barcelona, Barcelona

Cebrián, Juan Luís (1996) *El País, un intelectual colectivo de la transición* a Juliá, Santos; Pradera, Javier; i Prieto, Joaquín *Memoria de la transición* Taurus, Madrid

Clarós, Joan Carles; Saura, Víctor; i Vilà, Xavier (1992) *L'autogestió: utopia i desengany a El "Brusi", una perspectiva de dos segles. Annals del periodisme català, núm. 21* Col·legi de Periodistes de Catalunya, Barcelona

Comorera, Ramon (1986) "El Correo Catalán": *Crònica d'una mort anunciada a Adéu "Correu". Annals del periodisme català, núm. 8-9* Col·legi de Periodistes de Catalunya, Barcelona

Costa, Pere-Oriol (1989) *La premsa de la dècada* a Alemany, Mn Joan i altres *El periodisme en temps difícils, l'Escola del CIC (1964-1974)* Diputació de Barcelona i Col·legi de Periodistes de Catalunya, Barcelona

Dader, José Luis (1990) *La canalización o fijación de la agenda por los medios, a AA.VV Manual de opinión pública y comunicación política*, Eudema, Madrid

Diezhandino, María Pilar (1994) *Periodismo de servicio la utilidad como complemento informativo en "Time", "Newsweek" y "U.S. news and world report", y unos apuntes del caso español* Bosch, Barcelona

Fabre, Jaume (1987) "La Vanguardia": *el dia que va marxar Josep Pla i va arribar Luis de Galinsoga a Premsa i guerra civil. Annals del periodisme català, núm. 10* Col·legi de Periodistes de Catalunya, Barcelona

Fabre, Jaume (1996) *Periodistes uniformats. Diaris barcelonins dels anys 40: la represa i la repressió* Diputació de Barcelona i Col·legi de Periodistes de Catalunya, Barcelona

Fernández López, Javier (2002) *El ejército durante la transición democrática (1975-1982)* a Aracil, Rafael i Segura, Antoni *Memòria de la Transició a Espanya i a Catalunya, Volum III*, Edicions de la Universitat de Barcelona, Barcelona

Figueres, Josep M. (1989) *La premsa catalana* Rafael Dalmau Editor, Barcelona

Figueres, Josep M. (1992) "Diari de Barcelona" (1792-1992). *Dos segles de premsa* Rafael Dalmau Editor, Barcelona

Fusi, Juan Pablo (1996) *El desarrollo autonómico* a Tusell, Javier i Soto, Álvaro *Historia de la Transición, 1975-1986*, Alianza Universidad, Madrid

Fusi, Juan Pablo (1997) *El proceso en transición* a Ysàs i Solanes, Pere *El proceso en transición* Fundació Doctor Vila d'Abadal, Barcelona

García Delgado, José Luis (1996) *Economía e incorporación a la comunidad europea* a Tusell, Javier i Soto, Álvaro *Historia de la Transición, 1975-1986*, Alianza Universidad, Madrid

Garcia Martin, Fernando (2004) *Arreu: un semanario al servicio de la ruptura democrática* Treball de doctorat, Departament d'Històrica Contemporània de la Universitat de Barcelona, Barcelona

Gaziel (Agustí Calvet) (1994) *Història de "La Vanguardia" i nou articles sobre periodisme* Empúries, Barcelona

Gómez Mompert, Josep Lluís (1992) *La Gènesi de la premsa de masses a Catalunya* Editorial Pòrtic, Barcelona

Gomez Yañez, J.A., Bibliografía sobre la transición a la democracia en España

Gomis, Llorenç (1987 a) *El medio media. La función política de la prensa* Seminarios y Ediciones, Madrid

Gomis, Llorenç (1987 b) *Adéu al Correu a Periodistes i guerra civil. Annals del periodisme català, núm. 12* Col·legi de Periodistes de Catalunya, Barcelona

Gomis, Llorenç (1989) *Teoria dels gèneres periodístics*, Centre d'Investigació de la Comunicació, Barcelona 1989

Gomis, Llorenç (1991) *Teoría del periodismo. Cómo se forma el presente*, Paidós Comunicación, Barcelona

Guillamet, Jaume (1988) *La premsa a Catalunya*, Diputació de Barcelona, Barcelona

Guillamet, Jaume (1994) *Història de la premsa, la ràdio i la televisió a Catalunya. 1641-1991* Edicions La Campana, Barcelona

Guillamet, Jaume (1996) *Premsa, franquisme i autonomia. Crònica catalana de mig segle llarg (1939-1995)*, Flor del Vent edicions, Barcelona

Guillamet, Jaume (2001) *El periodismo en la transición del franquismo a la democracia. Factores políticos, económicos y profesionales* a Company, Arnau; Pons, Jordi; i Serra, Sebastià *V Encontre de l'Associació d'Historiadors de la Comunicació*, Universitat de les Illes Balears, Palma de Mallorca

Guillamet, Jaume (2002) *Factores de progreso y atraso en la evolución histórica del periodismo. El franquismo* a Garcia Galindo, Juan Antonio; Gutiérrez Lozano, Juan; i Sánchez Alarcón, Inmaculada (eds) *La comunicación social durante el franquismo* Centro de Ediciones de la Diputación Provincial de Málaga, Málaga

Guillamet, Jaume (2003) *Els orígens de la premsa a Catalunya. Catàleg de periòdics antics (1641-1833)*, Ajuntament de Barcelona, Barcelona

Guillamet, Jaume (2004) *Tele/Xpres, les tres èpoques del primer diari nou* a Revista L'Avenç número 296, novembre 2004, Barcelona

Habermas, Jürgen (1987) *Teoría de la acción comunicativa (volum 2)* Taurus, Madrid

Hernández, Tomàs (1992) *La represa dels anys 40 a El "Brusi", una perspectiva de dos segles. Annals del periodisme català, núm. 21* Col·legi de Periodistes de Catalunya, Barcelona

Herrero, Carmen (1996) *Periodismo político y persuasión* Actas editorial, Madrid

Huertas Claveria, Josep Maria (1986) *L'oculta mirada del règim a Adéu "Correu". Annals del periodisme català, núm. 8-9* Col·legi de Periodistes de Catalunya, Barcelona

Huertas Claveria, Josep Maria (ed.) (1992) *200 anys de premsa diària a Catalunya*, Fundació Caixa de Catalunya, Barcelona

Huertas Claveria, Josep Maria (2004) *La transició periodística (1975-1985)* a Aracil, Rafael; Mayayo, Andreu; i Segura, Antoni *Memòria de la Transició a Espanya i Catalunya. Els mitjans de comunicació. Volum 5* Publicacions i Edicions de la Universitat de Barcelona i Centre d'Estudis Històrics Internacionals, Barcelona

Huertas Claveria, Josep Maria (2005) *El plat de lleties. Periodisme i transició a Catalunya (1975-1985)*, Vaixells de Paper, Col·legi de Periodistes de Catalunya, Barcelona

Izquierdo Escribano, Antonio (1985) *Prensa y opinión política*, Editorial Mitre, Barcelona

Kayser, Jacques (1979) *El diario francés*, ATE, Barcelona

Kerlinger, Fred N i Lee, Howard B. (2002) *Investigación del comportamiento* (4a edició) McGraw-Hill, Mèxic

Linz, Juan (1996) *La transición española en perspectiva comparada* a Tusell, Javier i Soto, Álvaro *Historia de la Transición, 1975-1986*, Alianza Universidad, Madrid

Lladó, Josep M. (1987) *Dos anys i mig de patiment a Premsa i Guerra Civil. Annals del periodisme català, núm. 10* Col·legi de Periodistes de Catalunya, Barcelona

López, Manuel (2004) *La prensa del movimiento durante la transición política española* a Aracil, Rafael; Mayayo, Andreu; i Segura, Antoni *Memòria de la Transició a Espanya i Catalunya. Els mitjans de comunicació. Volum 5* Publicacions i Edicions de la Universitat de Barcelona i Centre d'Estudis Històrics Internacionals, Barcelona

Lores, Jaume (1985) *La transició a Catalunya (1977-1984). El pujolisme i els altres*, Editorial Empúries, Barcelona

Marin i Otto, Enric (1992) *El periòdic com a instrument de l'acció política* a Laguna, Antoni *Dos-cents anys de premsa valenciana. 1er Congrés Internacional de periodisme. Actes*, Publicacions de la Generalitat Valenciana, València

Martín Ramos, José Luís (1997) *La transició política a Catalunya* a Ysàs i Solanes, Pere, *La Transició a Catalunya i Espanya* Fundació Doctor Vila d'Abadal, Barcelona

Martínez Albertos, José Luis (1991) *Curso general de redacción periodística (edición revisada)* Editorial Paraninfo, Madrid

Martínez Inglés, Amadeo (1994) *La Transición vigilada. Del Sádado Santo "rojo" al 23-F*, Ediciones Temas de Hoy, Madrid

Mestre, Jesús (dir) (1997) *Atles de la transició* Edicions 62, Barcelona

Molist, Esteban (1964) *El "Diario de Barcelona", 1792-1963. Su historia, sus hombres y su proyección pública* Editora Nacional, Madrid

Molist, Esteve (1992) *Dues centúries de vida a El "Brusi", una perspectiva de dos segles. Annals del periodisme català, núm. 21* Col·legi de Periodistes de Catalunya, Barcelona

Montabes Pererira, Juan (1989) *La prensa del Estado durante la transición política española*, Siglo Veintiuno de España Editores, Madrid

Montaner, Jordi (1989) *El "Ciero" no va arribar al segle* Diputació de Barcelona, Barcelona

Moreno Sardá, Amparo (1982) *Problemas metodológicos de la historia de la prensa: aplicación de la informática al análisis de publicaciones* a VV.AA *Metodología de la historia de la prensa española*, Siglo Veintiuno Editores, Madrid

Nogué, Anna i Barrera, Carlos (2002) *El mesurado aperturismo de La Vanguardia bajo la Ley Fraga* a Garcia Galindo, Juan Antonio; Gutiérrez Lozano, Juan; i Sánchez Alarcón, Inmaculada (eds) *La comunicación social durante el franquismo* Centro de Ediciones de la Diputación Provincial de Málaga, Málaga

Novais, José Antonio (1982) *Contribución de la prensa a la democracia* a Aguilar, Miguel Ángel (compilador) *Los medios de comunicación en la frontera democrática* Universidad Internacional Menéndez y Pelayo, Madrid

Núñez Ladevéze, Luis (1977) *El lenguaje de los "media". Introducción a una teoría de la actividad periodística*, Pirámide, Madrid

Pàmies, Oriol (1993) *El grup Mundo: pecats i penitències d'una premsa de transició*, Col·legi de Periodistes de Catalunya, Barcelona

Pascual, Pedro (1995) *La Prensa construyó la democracia*, a Tusell, Javier i Soto, Álvaro *Historia de la transición y consolidación democrática en España Vol. 2*, UNED i UAM, Madrid

Pernau, Josep (1992) *Dels empresaris tradicionals a l'amo Santacreu, passant pel Cercle d'economia a El "Brusi", una perspectiva de dos segles. Annals del periodisme català, núm. 21* Col·legi de Periodistes de Catalunya, Barcelona

Pernau, Josep (2004) *Des de l'observatori del "Diario de Barcelona" a Aracil, Rafael; Mayayo, Andreu; i Segura, Antoni Memòria de la Transició a Espanya i Catalunya. Els mitjans de comunicació. Volum 5* Publicacions i Edicions de la Universitat de Barcelona i Centre d'Estudis Històrics Internacionals, Barcelona 2004

Pradera, Javier (1993) *Jeringas, Agendas y Silencios. El poder de los medios de comunicación*, Claves n. 32, Madrid

Redero San Roman, Manuel (1994) *La Transición a la democracia en España* a revista Ayer n° 15, Marcial Pons, Madrid

Redero San Roman, Manuel i García González, Gloria (1991-1992) *Prensa y opinión pública en la transición política española* a AA.VV *Anales de la Universidad de Alicante*, Universitat d'Àlacant, Alacant

Reig, Ramon (2000) *Política y periodismo: lo que la estructura ha unido que el rigor no lo separe* a VV.AA *Estudios de Periodística VIII. Número monográfico dedicado al periodismo como actor político* Sociedad Española de Periodística i Diputación Provincial de Pontevedra, Pontevedra

Riquer, Borja de (1994) *Epíleg: de la transició democràtica a l'autonomia política (1976-1988)* a Vilar, Pierre (Ed) *Història de Catalunya Volum VII* Edicions 62, Barcelona

Riquer, Borja de (1996) *La configuración del sistema autonómico. El caso de Catalunya* a Tusell, Javier i Soto, Álvaro *Historia de la Transición, 1975-1986*, Alianza Universidad, Madrid

Riquer, Borja de (2004) *La Catalunya autonòmica, 1975-2003* a Vilar, Pierre (Ed) *Història de Catalunya Volum IX* Edicions 62, Barcelona

Rivière, Margarita (1992) *L'experiència de la transició* a *El "Brusi", una perspectiva de dos segles. Annals del periodisme català, núm. 21* Col·legi de Periodistes de Catalunya, Barcelona

Roca i Trias, Maria-Encarna (1977) *El Dret civil català en la jurisprudència. Vol. IV, anys 1934-1937* Publicacions de la Càtedra de Dret Civil Català "Duran i Bas", Barcelona

Rubiol, Glòria (1995) *Josep Pallach i el reagrupament*, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, Barcelona

Sáenz Guerrero, Horacio (dir) (1981) *La Vanguardia centenario 1 de Febrero de 1881 - 1 de Febrero de 1981*, La Vanguardia, Barcelona

Saura, Víctor; Clarós, Joan Carles; i Vilà, Xavier (1993) *La crisi d'identitat del Brusi* Diputació de Barcelona i Col·legi de Periodistes de Catalunya, Barcelona

Saura, Víctor (1998) *Carlins, capellans, cotoners i convergents* Diputació de Barcelona i Col·legi de Periodistes de Catalunya, Barcelona

Seoane, María Cruz (1996) *Historia del periodismo en España 2. El siglo XIX* Alianza Editorial, Madrid

Seoane, María Cruz i Sáiz, María Dolores (1996) *Historia del periodismo en España 3. El siglo XX: 1898-1936* Alianza Editorial, Madrid

Seoane, María Cruz i Sáiz, María Dolores (2007) *Cuatro siglos de periodismo en*

España. De los avisos a los periódicos digitales Alianza Editorial, Madrid

Serrano Sanz, José María (1994). Crisi económica y transición política a a Redero San Román, Manuel (ed.) *La Transición a la democracia en España*, Revista Ayer número 15, Editorial Marcial Pons, Madrid

Sobrequés i Callicó, Jaume (ed.) (1998). *Història Contemporània de Catalunya (Volum II)*, Columna Assaig, Barcelona

Soto, Álvaro (1994). *De las Cortes orgánicas a las Cortes democráticas* a Redero San Román, Manuel (ed.) *La Transición a la democracia en España*, Revista Ayer número 15, Editorial Marcial Pons, Madrid

Soto, Álvaro (1998) *La transición a la democracia*, Alianza Editorial, Madrid

Tezanos, J. F i altres (1989) *La transición democrática en España*, Madrid

Torrent, Joan i Tasis, Rafael (1966) *Història de la premsa catalana* Editorial Bruguera, Barcelona

Tusell, Javier (1991) *La transición española a la democracia* Col·lecció Biblioteca Historia 16, Madrid

Tusell, Javier i Soto, Álvaro (1996) *Historia de la transición, 1975-1986*, Alianza Universidad, Madrid

Tusell, Javier (2005) *Dictadura franquista y democracia, 1939-2004. Historia de España, XIV* Crítica, Barcelona

Van Dijk, Teun (1993) *El estudio interdisciplinario de las noticias y el discurso* a Jensen, K.B. i Jankowski, N.W. (editors) *Metodologías cualitativas de investigación en comunicación de masas*, Bosch Casa Editorial, Barcelona

Vivancos, Ginés (1987) *Auge y caída del "Ciero" a Annals del periodisme català. Número 11, abril-juny 1987*, Col·legi de Periodistes de Catalunya, Barcelona

Wimmer, Roger i Dominick, Joseph (2000) *Introducción a la investigación de medios masivos de comunicación* Internacional Thomson editores, Mèxic (sisena edició)

Ysàs i Solanes, Pere (1994) *Democracia y autonomía en la transición española* a Revista Ayer número 15, Editorial Marcial Pons, Madrid

Ysàs i Solanes, Pere (ed.) (1997) *La Transició a Catalunya i Espanya* Fundació Doctor Vila d'Abadal, Barcelona

Zalbidea, Begoña (2002) *Prensa del Movimiento y Prensa del Estado: un modelo de dirigismo institucional* a Garcia Galindo, Juan Antonio; Gutiérrez Lozano, Juan; i Sánchez Alarcón, Inmaculada (eds) *La comunicación social durante el franquismo* Centro de Ediciones de la Diputación Provincial de Málaga, Málaga

Zugasti, Ricardo (2004) *Juan Carlos I como militar y jefe supremo de las Fuerzas Armadas en la prensa de la transición (1975-1978)* Comunicació en el VII Congrés de l'Associació d'Historiadors de la Comunicació, Barcelona

EDITORIALS CITATS

- (20/11/1975), Serenidad, El Correo Catalán
(20/11/1975), Sentido previsor de Franco, Diario de Barcelona
(20/11/1975), En la hora final, El Noticiero Universal
(20/11/1975), En el umbral de una nueva etapa histórica, Solidaridad Nacional
(20/11/1975), Dolor y serenidad, La Prensa;
(20/11/1975), Momento de dolor, Tele/eXpres
(20/11/1975), Ha comenzado el futuro, Mundo Diario.
(22/11/1975), ¿Ya empezamos?, La Prensa.
(22/11/1975), La monarquía del 18 de julio, Solidaridad Nacional.
(02/07/1976), La marcha de Arias, Solidaridad Nacional.
(02/07/1976), L'hora del rei, Avui.
(03/07/1976), El patriotismo de la dimisión, El Correo Catalán.
(03/07/1976), La democracia hay que hacerla con los demócratas, Tele/eXpres.
(04/07/1976), Transición en la transición, Diario de Barcelona.
(04/07/1976), El primer gobierno de la monarquía, Mundo Diario.
(06/07/1976), El alcande de una crisis, La Vanguardia Española.
(16/12/1976), Participar, El Noticiero Universal.
(16/12/1976), ¡A pactar, rápido!, Catalunya Express
(25/01/1977), Parany a la democràcia, Avui.
(26/01/1977), ¡No! a toda violencia, Solidaridad Nacional
(28/01/1977), ¿Quién teme a los ciudadanos?, Catalunya Express.
(29/01/1977), Un pacte per a la democràcia, Avui.
(03/04/1977), Recapacite, señor ministro, Tele/eXpres.
(11/04/1977), El franquismo ha terminado, Tele/eXpres.
(12/04/1977), Ahora elecciones, El Noticiero Universal.
(12/04/1977), El centro en España, Tele/eXpres.
(13/04/1977), Recapacite, señor ministro, Tele/eXpres.
(15/04/1977), La hora de la sensatez, El Noticiero Universal.

(16/04/1977), Manda el Rey, La Vanguardia Española.
(17/04/1977), Cal guanyar, Avui.
(19/04/1977), Eliminar la intransigencia, Mundo Diario.
(09/06/1977), Estatut sin hoz ni martillo, El Noticiero Universal.
(11/06/1977), Se acertó lo principal, Solidaridad Nacional.
(12/06/1977), Programas y actitudes electorales, Solidaridad Nacional; Editorial
(13/06/1977), Catalunya y las nuevas Cortes, Tele/eXpres.
(14/06/1977), Ante un día histórico, Diario de Barcelona.
(14/06/1977), Cal votar, Avui.
(15/06/1977), El espíritu del 15 de junio, Solidaridad Nacional.
(15/06/1977), Si Franco viviera..., Mundo Diario.
(15/06/1977), El 16J, Catalunya Express.
(16/06/1977), España ha ganado, Solidaridad Nacional.
(24/06/1977), ¿Y la libertad del lector?, Solidaridad Nacional.
(04/10/1977), Límites de la amnistía, El Noticiero Universal.
(14/10/1977), Catalanismo, independencia, libertad, Diario de Barcelona.
(15/10/1977), Borrón y cuenta nueva, Tele/eXpres.
(17/10/1977), El Rey, con el ejército, La Prensa.
(17/10/1977), El ejército y la Generalitat, Catalunya Express.
(21/10/1977), Que venga el Rey, Tele/eXpres.
(22/10/1977), Confianza en el President, Avui.
(22/10/1977), Catalans!, Catalunya Express.
(23/10/1977), La nueva Generalitat, La Vanguardia Española.
(23/10/1977), Bienvenido señor Presidente, Solidaridad Nacional.
(24/10/1977), Catalunya en la España de los pueblos, Tele/eXpres.
(24/10/1977), Y ahora l'Estatut, Tele/eXpres.
(25/10/1977), Volem l'Estatut, Mundo Diario.
(08/03/1978), La soledad del presidente, Diario de Barcelona.
(08/03/1978), El PSOE se ha plantado, Tele/eXpres.
(08/03/1978), De espaldas al ciudadano, Mundo Diario.
(09/03/1978), El PSOE, Diario de Barcelona.
(09/03/1978), Tormenta sobre la Constitución, Mundo Diario.
(31/10/1978), Junto al colega herido, La Vanguardia.
(01/11/1978), De todos y para todos, La Vanguardia.
(01/11/1978), Tenemos Constitución, Tele/eXpres.
(02/11/1978), Una constitución para todos, Solidaridad Nacional.
(12/11/1978), Doctores tiene la iglesia, Tele/eXpres.
(19/11/1978), La llamada del golpismo, El Periódico de Catalunya..
(20/11/1978), El mal trago del gobierno, La Vanguardia Española.
(21/11/1978), Las causas del complot, El Correo Catalán.
(20/11/1978), Descabellado y preocupante, Tele/eXpres.
(20/11/1978), Enterrar el 20N, Catalunya Express.
(21/11/1978), El golpe 401, El Periódico de Catalunya.

(22/11/1978), Lo que se está jugando, El Correo Catalán.
 (22/11/1978), Los provocadores, Mundo Diario.
 (01/12/1978), El tiempo de la protesta toca a su fin, El Correo Catalán.
 (02/12/1978), El sí de los demás, El Correo Catalán.
 (05/12/1978), Sin miedo al mañana, Solidaridad Nacional
 (05/12/1978), Catalunya frente a la Constitución, Tele/eXpres.
 (05/12/1978), Romper las últimas cadenas, Mundo Diario.
 (05/12/1978), Un sí necesario, El Periódico de Catalunya.
 (06/12/1978), Final y principio, El Correo Catalán.
 (06/12/1978), Una losa para la dictadura, Mundo Diario.
 (06/12/1978), No se quede en casa, Catalunya Express.
 (07/12/1978), Fecha para la historia, Solidaridad Nacional.
 (07/12/1978), Respuesta popular, Mundo Diario.
 (07/12/1978), Ahora, el Estatut, Catalunya Express.
 (08/12/1978), Una Constitució per a l'Estatut, Avui.
 (08/12/1978), El peligro del desencanto, El Periódico de Catalunya.
 (04/07/1976), Transición en la transición, Diario de Barcelona.
 (04/07/1976), El primer gobierno de la monarquía, Mundo Diario.
 (06/07/1976), El alcande de una crisis, La Vanguardia Española.
 (16/12/1976), Participar, El Noticiero Universal.
 (16/12/1976), ¡A pactar, rápido!, Catalunya Express
 (25/01/1977), Parany a la democràcia, Avui.
 (26/01/1977), ¡No! a toda violencia, Solidaridad Nacional
 (28/01/1977), ¿Quién teme a los ciudadanos?, Catalunya Express.
 (29/01/1977), Un pacte per a la democràcia, Avui.
 (03/04/1977), Recapacite, señor ministro, Tele/eXpres.
 (11/04/1977), El franquismo ha terminado, Tele/eXpres.
 (12/04/1977), Ahora elecciones, El Noticiero Universal.
 (12/04/1977), El centro en España, Tele/eXpres.
 (13/04/1977), Recapacite, señor ministro, Tele/eXpres.
 (15/04/1977), La hora de la sensatez, El Noticiero Universal.
 (16/04/1977), Manda el Rey, La Vanguardia Española.
 (17/04/1977), Cal guanyar, Avui.
 (19/04/1977), Eliminar la intransigencia, Mundo Diario.
 (09/06/1977), Estatut sin hoz ni martillo, El Noticiero Universal.
 (11/06/1977), Se acertó lo principal, Solidaridad Nacional.
 (12/06/1977), Programas y actitudes electorales, Solidaridad Nacional; Editorial
 (13/06/1977), Catalunya y las nuevas Cortes, Tele/eXpres.
 (14/06/1977), Ante un día histórico, Diario de Barcelona.
 (14/06/1977), Cal votar, Avui.
 (15/06/1977), El espíritu del 15 de junio, Solidaridad Nacional.
 (15/06/1977), Si Franco viviera..., Mundo Diario.
 (15/06/1977), El 16J, Catalunya Express.

(16/06/1977), España ha ganado, Solidaridad Nacional.
 (24/06/1977), ¿Y la libertad del lector?, Solidaridad Nacional.
 (04/10/1977), Límites de la amnistía, El Noticiero Universal.
 (14/10/1977), Catalanismo, independencia, libertad, Diario de Barcelona.
 (15/10/1977), Borrón y cuenta nueva, Tele/eXpres.
 (17/10/1977), El Rey, con el ejército, La Prensa.
 (17/10/1977), El ejército y la Generalitat, Catalunya Express.
 (21/10/1977), Que venga el Rey, Tele/eXpres.
 (22/10/1977), Confianza en el President, Avui.
 (22/10/1977), Catalans!, Catalunya Express.
 (23/10/1977), La nueva Generalitat, La Vanguardia Española.
 (23/10/1977), Bienvenido señor Presidente, Solidaridad Nacional.
 (24/10/1977), Catalunya en la España de los pueblos, Tele/eXpres.
 (24/10/1977), Y ahora l'Estatut, Tele/eXpres.
 (25/10/1977), Volem l'Estatut, Mundo Diario.
 (08/03/1978), La soledad del presidente, Diario de Barcelona.
 (08/03/1978), El PSOE se ha plantado, Tele/eXpres.
 (08/03/1978), De espaldas al ciudadano, Mundo Diario.
 (09/03/1978), El PSOE, Diario de Barcelona.
 (09/03/1978), Tormenta sobre la Constitución, Mundo Diario.
 (31/10/1978), Junto al colega herido, La Vanguardia.
 (01/11/1978), De todos y para todos, La Vanguardia.
 (01/11/1978), Tenemos Constitución, Tele/eXpres.
 (02/11/1978), Una constitución para todos, Solidaridad Nacional.
 (12/11/1978), Doctores tiene la iglesia, Tele/eXpres.
 (19/11/1978), La llamada del golpismo, El Periódico de Catalunya..
 (20/11/1978), El mal trago del gobierno, La Vanguardia Española.
 (21/11/1978), Las causas del complot, El Correo Catalán.
 (20/11/1978), Descabellado y preocupante, Tele/eXpres.
 (20/11/1978), Enterrar el 20N, Catalunya Express.
 (21/11/1978), El golpe 401, El Periódico de Catalunya.
 (22/11/1978), Lo que se está jugando, El Correo Catalán.
 (22/11/1978), Los provocadores, Mundo Diario.
 (01/12/1978), El tiempo de la protesta toca a su fin, El Correo Catalán.
 (02/12/1978), El sí de los demás, El Correo Catalán.
 (05/12/1978), Sin miedo al mañana, Solidaridad Nacional
 (05/12/1978), Catalunya frente a la Constitución, Tele/eXpres.
 (05/12/1978), Romper las últimas cadenas, Mundo Diario.
 (05/12/1978), Un sí necesario, El Periódico de Catalunya.
 (06/12/1978), Final y principio, El Correo Catalán.
 (06/12/1978), Una losa para la dictadura, Mundo Diario.
 (06/12/1978), No se quede en casa, Catalunya Express.
 (07/12/1978), Fecha para la historia, Solidaridad Nacional.

(07/12/1978), Respuesta popular, Mundo Diario.
(07/12/1978), Ahora, el Estatut, Catalunya Express.
(08/12/1978), Una Constitució per a l'Estatut, Avui.
(08/12/1978), El peligro del desencanto, El Periódico de Catalunya.

ARTICLES CITATS

Aller, Ramon M. (06/07/1976), Pereza, Solidaridad Nacional.
Álvarez Solís, Antonio (15/04/1977), Los buitres, Diario de Barcelona.
Álvarez Solís, Antonio (23/11/1975), Figuras, Diario de Barcelona.
Barco Teruel, Enrique (07/06/1977), Amenazada convivencia, Solidaridad Nacional.
Barco Teruel, Enrique (26/07/1977), Regreso a anteayer, Solidaridad Nacional.
Barnils, Ramon (05/07/1976), Autonomía a la portuguesa, Tele/eXpres.
Bas, J.M (25/11/1975), El punto y aparte, Tele/eXpres.
Bas, J.M. (25/11/1975), El punto y aparte, Tele/eXpres.
Canals, Francisco (1/11/1978), Algunas cuestiones ante el último referéndum, Solidaridad Nacional.
Canals, Francisco (2/12/1978), Después de la carta del Cardenal primado, Solidaridad Nacional.
Casasús, Josep M. (06/07/1976), La fragilidad del continuismo, Tele/eXpres.
Casasús, Josep M. (06/07/1977), La fragilidad del continuismo, Tele/eXpres.
Desclot (23/11/1975), La sucesión y la alternativa democrática, El Correo Catalán.
Domènech, Jordi (20/11/1978), Omisiones culpables, El Noticiero Universal.
Faulí, Josep (4/12/1978), Aparcar el sentido de responsabilidad, Tele/eXpres.
Ferrand, Martin (1/11/1978), Unanimidad, El Periódico de Catalunya.
Ferrand, Martin (12/04/1977), Por fin, Mundo Diario.
Fuster, Joan (11/04/1977), El peso de la ley, Tele/expres.
García Fernández, M. (02/07/1976), Y después de la reforma, qué?, El Noticiero Universal.
Garrigues Walker, Joaquin (16/12/1976), El modelo sueco, La Vanguardia Española.
Godó, Carlos (21/11/1975) Una obra extraordinaria que ha cambiado radicalmente a España, La Vanguardia Española.
González Casanova, J.A. (10/03/1977), El fin de la aventura, Tele/eXpres.
González Casanova, J.A. (17/12/1976), Bajo el signo de la ambigüedad, La Vanguardia Española.
Guillamet, Jaume (07/07/1976), Un 'Hide Park' de estar por casa', Tele/eXpres.
Guillamet, Jaume (16/6/1977), Catalunya triomfant, Catalunya Express.
Guillamet, Jaume (31/1/1977), Comunistes i policies junts, Catalunya Express..
López Valls, Emilio (24/11/1975), Madrugones inoportunos, La Prensa
Maluquer, Jordi (18/11/1978), La postura del president, Avui.
Manzano, Rafael (02/07/1976), Una reforma difícil, El Noticiero Universal.
Manzano, Rafael (03/07/1976), La oposición o el arte de don Tancredo:

quedarse quieto', El Noticiero Universal.
Manzano, Rafael (27/01/1977), Los gobiernos de coalición, El Noticiero Universal
Martí Gómez, José (6/07/1976), Crisis política con bandazos, Ver, oír y callar, El Correo Catalán.
Martí Gómez, José (6/7/1976), Crisis política con bandazos, Ver, oír y callar, El Correo Catalán.
Pombo Angulo, Manuel (4/07/1976), La Espera, La Vanguardia Española.
Pont, Magí (10/12/1976), Derechos y deberes, La Vanguardia Española.
Porcel, Baltasar (28/10/1977), Lo que hay, lo que podemos tener, La Vanguardia Española.
Puigjaner, Josep M. (31/01/1977), Complots internacionals, Avui.
Rizal, Martí (22/11/1975), La monarquía de la reforma, Diario de Barcelona.
Roig, Montserrat (18/11/1978), El darrer sí?, Avui.
Romero, Emilio (20/11/1975), Franco, Solidaridad Nacional.
Sagarra, Joan de (26/10/1977), Vencidos, El Correo Catalán.
Salva Miquel, Francisco (23/11/1975), Franco, el gran ausente, Solidaridad Nacional.
Salva Miquel, Franciso (23/11/1975), Franco, el gran ausente, Solidaridad Nacional.
Sentís, Carlos (23/11/1975), Franco y la neutralidad, El Correo Catalán.
Soria, Mario (12/12/1976), La abstención, objetivo comunista, Solidaridad Nacional.
Trias Fargas, Ramon (4/07/1976), Del dicho al hecho, La Vanguardia Española.
Umbral, Francisco (3/7/1976), Don Carlos se ha hecho un retrato, La Vanguardia Española.
Umbral, Francisco (30/01/1977), La guerra civil, La Vanguardia Española.
Vallès, Josep M. (11/12/1976), El riesgo de unas elecciones no competitivas, La Vanguardia Española.
Vázquez Montalbán (16/12/1976), Quizás, Catalunya Express..
Vázquez Montalbán (31/01/1977), El bastón, Catalunya Express.
Vázquez Montalbán, Manuel (15/10/1977), Los periodistas, Mundo Diario.

NOTÍCIES CITADES

Entre el dolor y la apertura (21/11/1975), Tele/eXprés.
Una monarquía para la libertad (21/11/1975), Tele/eXpres.
Juan Carlos I juró lealtad a los principios que informan el Movimiento Nacional (23/11/1975), Diario de Barcelona.

Del búnker, n'és tothom (4/07/1976), Avui.

Todo listo para mañana (14/12/1976), El Noticiero Universal.
 Ayer noche terminó el periodo de propaganda (14/12/1976), Tele/eXpres.
 Periodistas, actores e intelectuales: no votar (14/12/1976), Mundo Diario.
 Gobierno: el sí por todos los medios (14/12/1976), Catalunya Express.
 Y van... (14/12/1976), Catalunya Express.
 Los Oriol, simpatías ultras y mucho dinero (14/12/1976), Catalunya Express.
 Hoy gobiernan 22 millones de españoles (15/12/1976), La Vanguardia Española.
 España está votando (15/12/1976), El Noticiero Universal.
 Palos a los rojos! (15/12/1976), Mundo Diario.
 Sería un error que Pujol abandonase la Comisión negociadora (15/12/1976),
 Mundo Diario.
 La publicidad del referéndum en manos de conocidos políticos y financieros
 (15/12/1976), Catalunya Express.
 Referéndum: el sí o el diluvio (15/12/1976), Catalunya Express.
 Sí a la democracia (16/12/1976), El Noticiero Universal.
 Otro resultado era imposible (16/12/1976), Tele/eXpres.
 El referéndum ha barrido el búnker (16/12/1976), Tele/eXpres.
 El gobierno logró el sí (16/12/1976), Mundo Diario.
 Derrota de los inmovilistas (16/12/1976), Mundo Diario.
 Barcelona, primera impressió: 40% abstenció (16/12/1976), Avui.
 Redactors d'AVUI comprovaren l'incompliment de les normes en alguns col-
 legis (16/12/1976), Avui.
 Alta abstención (36,3%) en Barcelona (16/12/1976), Catalunya Express.
 Los Oriol, simpatías ultras y mucho dinero (16/12/1976), Catalunya Express
 Ha guanyat Catalunya. Encapçalats per Socialistes de Catalunya, els partits
 catalans obtenen 36 dels 47 escons del Congrés i 15 dels 16 del Senat
 (17/12/1976), Avui.

Ciutadans de Catalunya: ja sóc aquí (25/10/1977), La Vanguardia Española.
 El gobierno, entre dos fuegos (25/01/1977), La Vanguardia Española.
 Dos jóvenes muertos y varios heridos graves, trágico balance de una manifesta-
 ción pro-amnistía no autorizada (25/01/1977), La Vanguardia Española.
 Momentos de gran tensión (25/01/1977), El Noticiero Universal.
 Cadena de atentados fríamente concebidos (25/01/1977), Tele/eXpres.
 La prensa de toda España ha manifestado su repulsa, al igual que todos los
 partidos políticos (26/01/1977), El Correo Catalán.
 ¿Estretores ultras? (26/01/1977), Mundo Diario.
 El gobierno no ha perdido la serenidad (26/01/1977), Mundo Diario.
 Estrasburgo: treinta parlamentarios europeos elogian los pasos de España hacia
 la democratización, (27/01/1977), La Vanguardia Española.
 Fraga insiste en la no legalización del Partido Comunista (27/1/1977), El
 Noticiero Universal.
 En el entierro se echó a faltar al ministro de Justicia o a una representació del

Gabinete

Duelo impresionante (27/01/1977), Solidaridad Nacional.

Los trabajadores de Tele/eXprés también condenan (27/01/1977), Tele/eXprés.

La policía impidió unos funerals (27/01/1977), Avui.

Impresionante manifestación cívica (27/01/1977), Catalunya Express.

Excepción contra el extremismo (27/01/1977), Catalunya Express.

El movimiento sólo cambia (01/04/1977), Catalunya Express.

El gobierno legaliza a los comunistas (10/4/1977), Diario de Barcelona.

Cuarenta años de dictadura y doscientos de incapacidad política (11/04/1977),

El Noticiero Universal.

Las escuelas oficiales de periodismo no lavaban los cerebros (11/04/1977),
Solidaridad Nacional

Carrillo: Legalizar a todos (11/4/1977), Tele/eXprés.

¡A la caza del PCE! (11/04/1977), Catalunya Express.

Abierta la veda contra el PCE (11/04/1977), Catalunya Express.

El PCE colaborará a borrar secuelas de la guerra civil (12/04/1977), El Correo
Catalán.

Coches abollados a patadas y puñetazos por jóvenes comunistas en las Ramblas
(12/04/1977), La Prensa.

Gran primer paso (12/4/1977), Mundo Diario.

14 de abril de 1931: un tema de meditación (14/04/1977), Solidaridad Nacional.

Repulsa y aceptación (14/04/1977), La Prensa.

Repulsa general en todas las unidades (15/04/1977), La Prensa.

Carrillo amenaza veladamente la democracia (16/04/1977), El Noticiero Universal.

El último asalto de la campaña electoral en RTVE, (14/06/1977), Diario de
Barcelona.

Cómo votar en las elecciones de mañana (14/06/1977), La Vanguardia Española.

Las próximas elecciones deben ser ordinarias (14/06/1977), El Noticiero Universal.

Retablillo (14/06/1977), El Noticiero Universal.

El triunfo socialista retraería las inversiones americanas (14/06/1977), Solida-
ridad Nacional.

Entrevista a Ribera Rovira: No al marxismo (14/06/1977), Solidaridad Nacional.

Treinta por ciento de indecisos (14/06/1977), La Prensa.

Adiós al franquismo (14/06/1977), Tele/eXpres.

Volem l'Estatut (14/06/1977), Tele/eXpres.

Mañana, el pueblo decide (14/6/1977), Mundo Diario.

Propaganda a escape libre (14/6/1977), Mundo Diario.

Demà les votacions (14/06/1977), Avui.

Si aún no sabe a quien votar (14/06/1977), Catalunya Express.

Abelló pide votar y tener calma (15/06/1977), Diario de Barcelona.

Catalunya elige hoy (15/06/1977), El Correo Catalán.

1931, 1933, 1936. Elecciones: estos eran los políticos de entonces (15/06/1977), La Vanguardia Española.
Gran afluencia (15/06/1977), El Noticiero Universal.
Hoy habla el pueblo (15/06/1977), Solidaridad Nacional.
España en las urnas (15/06/1977), La Prensa.
Voto a la libertad (15/06/1977), Tele/eXpres.
Si Franco viviera... (15/06/1977), Mundo Diario.
Gutiérrez Mellado, contundent (15/06/1977), Avui.
Catalunya vota, después de 41 años y 4 meses (15/06/1977), Catalunya Express.
Tarradellas puede volver este mismo mes (15/6/1977), Catalunya Express.
Catalunya: victoria de la izquierda (16/06/1977), Diario de Barcelona.
España: Suárez por delante (16/06/1977), El Correo Catalán.

Asumen toda la responsabilidad que recae sobre sus espaldas (16/06/1977), La Vanguardia Española.
Canyellas: Suárez ha irrumpido en el panorama político usurpando el centro (16/06/1977), La Vanguardia Española.
Triunfo del centor (16/06/1977), El Noticiero Universal.
Votación masiva (16/06/1977), Solidaridad Nacional.
El pueblo fue soberano (16/06/1977), La Prensa.
Vence la autonomía (16/06/1977), Tele/eXpres.
Los socialistas por delante. Le sigue la unión del Centro Democrático y Pacte Democràtic (16/06/1977), Mundo Diario.
Los notarios han intervenido frecuentemente para levantar actas por supuestas irregularidades de AP (16/6/1977), Mundo Diario.
Ha guanyat Catalunya (16/06/1977), Avui.
Mayoría de izquierdas (16/06/1977), Catalunya Express.
Clarificación más concreta (21/06/1977), Tele/eXpres

Lo que puede usted hacer si lo denuncian (15/10/1977), El Correo Catalán.
La amnistía no alcanza a todos los presos políticos (15/10/1977), Catalunya Express.
Por fin Xirinacs se sentó en el Senado (15/10/1977), Catalunya Express.
El ambiente de entusiasmo aumenta (22/10/1977), Diario de Barcelona, portada.
Catalunya es una pura y masiva crida (23/10/1977), Mundo Diario, portada.
Respaldo del rey a la Generalitat (23/10/1977), Mundo Diario.
Tots a rebre el President (23/10/1977), Avui.
Així és la Casa Blanca catalana (24/10/1977), Catalunya Express.
Termómetro de la plaça Sant Jaume (24/10/1977), Catalunya Express.
Josep Benet: 'Mi contencioso con Tarradellas, que lo juzgue la historia (25/10/1977), Mundo Diario.
Volem l'Estatut (25/10/1977), Mundo Diario.
La democracia funciona (26/10/1977), Solidaridad Nacional.
El PSOE pasa finalmente por el aro (26/10/1977), Catalunya Express.

Crisis de confianza en la prensa diaria (12/01/1978), El País.
El PSOE abandona la ponencia constitucional (8/3/1978), La Vanguardia Española.
El PSOE dice NO (08/03/1978), La Prensa.
El PSOE deixa la ponència (8/3/1978), Avui.
Todos pierden, nadie gana (09/03/1978), La Vanguardia Española.
Ha estallado la guerra entre UCD y PSOE (9/3/1978), El Noticiero Universal.
Suárez y Fraga, más cerca que nunca (9/3/1978), El Noticiero Universal, portada.
Era un simple borrador (9/3/1978), Solidaridad Nacional.
La bilis del PSOE (9/3/1978), Mundo Diario.
Suárez y Felipe González hacen, de nuevo, las paces (10/3/1978), El Correo Catalán, portada.

El atentado no hará callar a la prensa (31/10/1978), Tele/eXpres.
La importancia de una jornada gris (1/11/1978), La Vanguardia Española
Senado y Congreso: abrumador 'sí' a la Constitución (1/11/1978), El Noticiero Universal.
Ahora sólo queda el referéndum (1/11/1978), La Prensa.
Adiós al franquismo (1/11/1978), Mundo Diario, portada.
Josep Benet: Macià hubiera votado sí (1/11/1978), Mundo Diario.
La propaganda del referéndum se hará con tebeos (1/11/1978), Catalunya Express.
Las leyes fundamentales ya no tienen ningún fundamento legal (1/11/1978), El Periódico de Catalunya, portada
Ningún senador militar votó afirmativamente (1/11/1978), El Periódico de Catalunya.
La radio no estará amordazada (20/11/1978), Tele/eXpres.
No será obligatorio conectar con RNE (20/11/1978), Tele/eXpres.
La Galaxia ultra se reunió el 19N (20/11/1978), Tele/eXpres.
La familia ultra recordó al Caudillo (20/11/1978), Tele/eXpres.
Y al tercer año no resucitó... (20/11/1978), El Periódico de Catalunya.
Los muertos de Basauri no ayudan a digerir el complot (21/11/1978), El Correo Catalán.
De los cerebros del complot, ni palabra (21/11/1978), El Periódico de Catalunya.
La escasa información oficial hace crecer las especulaciones (21/11/1978) El Periódico de Catalunya.
Muchas especulaciones sobre el complot del pasado jueves (21/11/1978), El Periódico de Catalunya.
Siguen sin convencer las versiones sobre el 'complot' militar (22/11/1978), El Correo Catalán.

Jordi Pujol: mi màxima ambición es sevir a Catalunya (3/12/1978), El Correo Catalán.
El fuego y las brasas (3/12/1978), El Periódico de Catalunya.
Los enemigos de la Constitución están organizados. El golpe militar; el golpe

eclesiástico; el golpe del dinero (4/12/1978), Catalunya Express.
Todos seremos protagonistas de nuestra historia (5/12/1978), La Prensa.
El rechazo a la constitución o la postura abstencionista era obra de auténticas minorías (05/12/1978), Mundo Diario.
Los testículos no son vitales (5/12/1978), Catalunya Express.
El 'Marcelazo' hace crecer el 'no' y la abstención (5/12/1978), El Periódico de Catalunya.
Tras el 'marcelazo' se detecta un descenso del apoyo a la Constitución que puede ser importante si todos los demócratas no van a reemprenderla en las urnas (5/12/1978), El Periódico de Catalunya.
España vota hoy su constitución (6/12/1978), El Noticiero Universal.
Adiós, Franco, adiós (6/12/1978), El Periódico de Catalunya.
Elevada abstención: 33,44% (7/12/1978), Diario de Barcelona.
Votó más de un 60 por ciento en España y más de un 65 por ciento en Catalunya (7/12/1978), El Correo Catalán.
España ya es un estado de derecho (7/12/1978), La Vanguardia.
La abstención alcanzó el 32 por ciento (7/12/1978), El Noticiero Universal.
España ya es constitucional (7/12/1978), Solidaridad Nacional.
Los políticos catalanes acudieron a las urnas (7/12/1978), Solidaridad Nacional.
La Constitución salió victoriosa de las urnas (7/12/1978), La Prensa.
Un sí suficiente (7/12/1978), Tele/eXpres.
Sí con alta abstención (7/12/1978), Mundo Diario.
Un cierto clima de desencanto (7/12/1978), Mundo Diario.
La constitució espanyola, aprovada (7/12/1978), Avui.
Aprobada. Catalunya ha dicho sí (7/12/1978), Catalunya Express.
TVE le temió al directo (7/12/1978), Catalunya Express.
Catalunya y España dan el 'sí' a la democracia (7/12/1978), El Periódico de Catalunya.

9. ANNEX

FITXA 1: DIARIO DE BARCELONA

I. DESCRIPCIÓ

A. Capçalera

1. Títol

Diario de Barcelona

2. Subtítol

L'acompanya la següent indicació a la portada en gravat al buit:
Decano de la prensa continental. Fundado en 1792. A la segona portada s'hi llegeix De avisos y noticias. Fundado en 1792

3. Lema

Inclou l'emblema de l'escut de la ciutat de Barcelona.

4. Lloc

Barcelona.

5. Llengua que utilitza

Castellà, amb una secció setmanal en català des de 1974 dedicada a la literatura catalana (Guillamet, 1996: 134).

B. Datació

1. Cronologia

a) Primer número

1 d'octubre de 1792

b) Darrer número

28 de gener de 1994

c) Suspensions

No es publica el 20 i 21 de juliol del 1936 ni del 23 al 31 de juliol de 1937. Tampoc sortirà de l'1 de novembre de 1937 al 23 de novembre de 1940. El 12 de març de 1980 no surt per una vaga de treballadors. Torna a no sortir del 23 de març de 1984 al 13 de març de 1987.

2. Periodicitat

Diària (excepte els dilluns fins 1982).

3. Moment d'aparició durant el dia

Matí

4. Nombre d'edicions

Una edició.

5. Col·lecció

Se'n conserven diverses col·leccions.

6. Seu social

a) *Administració*

Consell de Cent, 224 i 228 (Barcelona)

b) *Redacció*

Muntaner, 49 (Barcelona)

c) *Lloc d'impressió*

Passatge de la Mercè, 24-28 (Barcelona)

C. Característiques tècniques

1. Format

a) *Pàgines*

A) *Nombre*

El nombre mínim de pàgines era 24, el màxim 36 (1975-1976)

Entre 40 i 48 pàgines (1977)

B) *Dimensions*

45'5 x 30'5 (1975-1976)

40'8 x 28 (1977)

b) *Número de columnes*

Maquetat a 5 columnes.

2. Estructura

a) *Caixa de la primera pàgina*

29 x 43'5 (1975-1976)

25'4 x 38'5 (1977)

b) *Mides de la capçalera*

23'4 x 5'2 (1975-1976)

23'5 x 3 (1977)

c) *Seccions*

Portada doble (la primera, en gravat al buit); fotos del día; Catalunya (escrit amb ny); política; España; Mundo; Opinión; Economía; Cultura; Televisión y radio; Deportes; Ocio; Anuncios judiciales; tiempo, passatemps (1975-1976)

Portada (no gravat al buit); Opinión; Catalunya; Tribuna; España; Economía; Mundo; Deportes; Cultura; Espectaculos; Anuncios oficiales/ judiciales; Última hora; Reportaje (1977)

II. FITXA ANALÍTICA

D. Empresa periodística

1. Aspectes jurídics

a) *Fundadors*

Pedro Pablo Husón de Lapazarán.

b) *Propietat*

Josep Maria Santacreu (president del Consell d'Administració de Barcelonesa de Publicaciones S.A amb el 46% des de gener de 1974 i amb el 90% des de setembre del 1975).

c) *Editor responsable*

Editorial Barcelonesa de Publicaciones S.A. (de 1939 a 1977);
Barcelonesa de Publicaciones S.A (de 1977 a 1986).

2. Aspectes econòmics

a) *Preu de la publicació*

8 pessetes de dimarts a dissabte; 10 pessetes diumenges (1975); 15 pessetes de dimarts a dissabte; 20 pessetes diumenges (1977)

b) *Tirada*

25.517 (1975); 31.125 (1976); 28.372 (1977), segons dades d'OJD

E. Equip de redacció

1. Direcció

Josep Pernau (1975-1977); Tristan la Rosa (1977), Antonio Alemany (1977-1979)

2. Redacció

Antonio Franco (subdirector), Enric Sopena i Pere-Oriol Costa (redactors en cap)

3. Redactors i col·laboradors habituals

Lluís Bassets, Lluís Bonada, Xavier Vidal Folch, Margarita Rivière, Perich, Rubert de Ventós.

F. Naturalesa i orientació

1. Tendència política o social

Redacció progressista (fins el 1977) i empresa conservadora (propera a Manuel Fraga d'Alianza Popular (Guillamet, 1988: 52)

2. Polemitza amb

G. Difusió

1. Distribució

Per quiosc i subscripció

2. Zones de difusió

Catalunya. També es ven a València, Mallorca, Saragossa i Madrid.

III ASPECTES HISTÒRICS

1. Significació

Primer diari amb continuïtat publicat a Catalunya i degà de la premsa europea fins la seva desaparició.

2. Font històrica:

a) *Temes a què dedica atenció preferent*

Política internacional, informació local, monarquia.

b) *Característiques excepcionals de la vida del diari*

Després de la Guerra Civil, el primer alcalde de la Barcelona franquista, Miquel Mateu i Pla, és el principal accionista del diari i compta amb la col·laboració de Godó. A finals dels seixanta, el gendre de Mateu, Artur Suqué, pren el control del diari i el porta cap a posicions més progressistes (Huer-tas, 1994: 52), en sintonia amb la redacció. Quan al 1975 Santacreu comprí el rotatiu, entrarà en conflicte ideològic amb els periodistes que acabaran, molts d'ells, abandonant el diari. Des de llavors, la línia ideològica s'anirà dretanitzant.

3. Localització de fons

El fons del Diario de Barcelona està dipositat a l'Arxiu Històric de la Ciutat de Barcelona (Casa de l'Ardiaca); l'hemeroteca de la Uni-versitat Pompeu Fabra (edifici Rambla) en té una còpia.

FITXA 2: EL CORREO CATALÁN

I. DESCRIPCIÓ

A. Capçalera

1. Títol

El Correo Catalán

2. Subtítol

No porta subtítol.

4. Lloc

Barcelona.

5. Llengua que utilitza

Castellà amb un suplement setmanal en català de 4 pàgines anome-nat El correu dels dijous des de 1974 (Guillamet, 1996: 134). Des de 1970, la secció "Bon Dia" es fa en català (Busquets, 1986: 16).

B. Datació

1. Cronologia

a) *Primer número*

16 de desembre de 1876.

b) *Darrer número*

16 de novembre de 1985.

c) *Suspensions*

No surt del 19 de juliol de 1936 al 13 de febrer de 1939. Entre

1877 i 1900 va patir diverses suspensions.

2. Periodicitat

Diària (excepte dilluns)

3. Moment d'aparició durant el dia

Matí.

4. Nombre d'edicions

Una edició.

5. Seu social

a) Administració

Consell de Cent, 425 (Barcelona)

b) Redacció

Consell de Cent, 425 (Barcelona)

c) Lloc d'impressió

Gráficas Industriales, Consell de Cent, 425 (Barcelona)

C. Característiques tècniques

1. Format

a) Pàgines

a') Nombre

Entre 36 i 42 pàgines habitualment.

b') Dimensions

40'5 x 28'5 (1975); 42 x 28'5 (1977)

b) Número de columnes

Maquetat a 5 columnes.

2. Estructura

a) Caixa de la primera pàgina

38'5 x 24'5 (1975-1977)

b) Mides de la capçalera

22'9 x 3'2 (1975) 24 x 3'2 (1977)

c) Seccions

El nombre de pàgines per secció és variable: Actualitat (sense nom); El hombre, las ideas, los hechos (opinió); noticias de cataluña; información económica; información nacional; información internacional; información local; información deportiva; los estrenos; teatro y cinema; televisión (1975)

Política (Catalunya); Política (España); Catalunya; Comarques barcelonines; Barcelona; Economía; internacional; espectáculos; Última hora (1977)

II. FITXA ANALÍTICA

D. Empresa periodística

1. Aspectes jurídics

a) Fundadors

Manuel Milà de la Roca

b) Propietat

Fomento de la Prensa Tradicionalista, S.A. (empresa propietat de Banca Catalana des de 1974).

c) Editor responsable

Fomento de la Prensa Tradicionalista, S.A.

2. Aspectes econòmics

a) Preu de la publicació

8 pessetes (dimarts a dissabte), 10 pts diumenges (1975); 10 pts (dimarts a dissabte), 15 pts diumenges (1976); 15 pessetes de dimarts a dissabte i 20 pessetes diumenges (1977)

b) Tirada

67.283 (1976); 55.693 (1977), segons dades d'OJD.

E. Equip de redacció

1. Direcció

Andreu Rosselló Pàmies (des de 1957 fins 1977); a partir de juny de 1977 Llorenç Gomis n'agafa el relleu (1977-1982).

2. Redacció

Pere Pascual Piqué (subdirector de 1975 a 1977).

3. Col·laboradors habituals

Josep Martí Gómez, Miguel Ángel Bastenier, Màrius Carol.

F. Naturalesa i orientació

1. Tendència política o social

De tradició carlista i tradicionalista, des de 1974 passa a ser un diari catalanista moderat.

2. Polemitza amb

G. Difusió

1. Distribució

Per quiosc i subscripció.

2. Zones de difusió

Catalunya. Tot i que el màxim volum de vendes es concentra a Barcelona, un 10% de les vendes les farà a la província de Girona

III ASPECTES HISTÒRICS

1. Significació

Diari situat des de 1974 sota l'òrbita de Jordi Pujol i Convergència Democràtica Catalana (a través de Banca Catalana), defensarà postulats pròxims a la ideologia catalanista moderada de CDC.

2. Font històrica:

a) Temes a què dedica atenció preferent

Informació política i de Catalunya.

b) Característiques excepcionals de la vida del diari

Fundat com un diari carlista, després de la guerra civil serà autoritzat a aparèixer el mateix dia en què neix Solidaridad Nacional, amb un intent del règim de deixar satisfetes dues de les organitzacions que havien contribuït a guanyar la guerra: carlins i falangistes (Huertas, 1992: 180).

3. Localització de fons

Arxiu Històric de la Ciutat de Barcelona (Casa de l'Ardiaca).

FITXA 3: LA VANGUARDIA ESPAÑOLA

I. DESCRIPCIÓ

A. Capçalera

1. Títol

La Vanguardia Española

2. Subtítol

No en porta.

3. Lemes

La Vanguardia portarà l'epítet española a la capçalera del diari fins el 15 d'agost de 1978.

4. Lloc

Barcelona

5. Llengua que utilitza

Castellà.

B. Datació

1. Cronologia

a) Primer número

1 de febrer de 1881

b) Darrer número

En curs

c) Suspensions

No en pateix.

2. Periodicitat

Diària (excepte dilluns fins l'any 1982).

3. Moment d'aparició durant el dia

Matí.

4. Nombre d'edicions

Una edició.

5. Seu social

a) Administració

Carrer Pelai, 28, Barcelona (des de 1903 fins l'any 2004)

b) Redacció

Carrer Pelai, 28, Barcelona (des de 1903 fins l'any 2004)

c) Lloc d'impressió

Carrer Tallers, 62, Barcelona (des de 1903 fins l'any 1989)

C. Característiques tècniques

1. Format

a) Pàgines

A) Nombre

Entre 64 i 80 pàgines.

B) Dimensions

46'5 x 32'6

b) Número de columnes

Maquetat a 5 columnes.

2. Estructura

a) Caixa de la primera pàgina

43'3 x 28'2

b) Mides de la capçalera

2'7 x 19

c) Seccions

Portada (gravat al buit); segona portada; Última hora; opinió; Catalunya; España política; Información nacional; Información del extranjero ; información de Barcelona; Información de Catalunya ; Religión; Economía; La Vanguardia de los deportes; Espectáculos (1977)

II. FITXA ANALÍTICA

D. Empresa periodística

1. Aspectes jurídics

a) Fundadors

Carlos Godó i Bartolomé Godó

b) Propietat

Talleres de Impresión S.A. (TISA), empresa propietat de la família Godó.

c) Editor responsable

TISA

2. Aspectes econòmics

a) Preu de la publicació

8 pessetes de dimarts a dissabte; 10 pessetes diumenges (1975);
15 pessetes de dimarts a dissabte; 20 pessetes diumenges (1977).

b) Tirada

220.217 (1975); 220.127 (1976); 205.849 (1977), segons dades
d'OJD.

E. Equip de redacció

1. Direcció

Horacio Sáenz Guerrero (de 1969 a 1982).

2. Redacció

Llorenç Gomis (subdirector)

3. Redactors i col·laboradors habituals

Carles Sentís, Rafael Wirth, Tristán la Rosa, Enric Sopena.

F. Naturalesa i orientació

1. Tendència política o social

Conservador.

2. Polemitza amb

G. Difusió

1. Distribució

Per quiosc i subscripció.

2. Zones de difusió

Catalunya, principalment. Però també es ven a Madrid i les principals ciutats espanyoles. Així com a les principals capitals europees i americanes.

III ASPECTES HISTÒRICS

1. Significació

Des de principis de segle XX, i en tots els règims polítics en què conviu, La Vanguardia pren el relleu a Diario de Barcelona com el principal diari de Catalunya.

2. Font històrica:

a) Temes a què dedica atenció preferent

Informació internacional, informació política.

b) Característiques excepcionals de la vida del diari

Diari propietat de la família Godó, durant el règim franquista afegirà l'epítet espanyola a la capçalera, potser per contrarestar el fet que durant la guerra civil esdevingués el portaveu del Govern

republicà espanyol mentre l'executiu es trobava a Barcelona (Huertas, 1994: 196). Seguirà sent el diari més venut a Catalunya durant el franquisme i també en els anys de la Transició.

3. Localització de fons

L'arxiu complet de La Vanguardia es pot trobar al propi diari, a l'Arxiu Històric de la Ciutat de Barcelona (casa de l'Ardiaca) i també és consultable a través d'internet.

FITXA 4: EL NOTICIERO UNIVERSAL

I. DESCRIPCIÓ

A. Capçalera

1. Títol

El Noticiero Universal

2. Subtítol

Diario de la tarde. Abans: 'Diario independiente de noticias, avisos, comercial y de anuncios' (1888); 'Diario independiente de noticias, avisos y anuncios' (1908); 'Diario de la noche' (1937).

4. Lloc

Barcelona.

5. Llengua que utilitza

Castellà

B. Datació

1. Cronologia

a) Primer número

15 d'abril de 1888.

b) Darrer número

31 d'octubre de 1985

c) Suspensions

No es publica els primers dies de la Guerra Civil. Tampoc entre el 25 de gener i el 20 de febrer de 1939.

2. Periodicitat

Diària (excepte els diumenges).

3. Moment d'aparició durant el dia

Tarda (també edició matí entre 1897 i 1919)

4. Nombre d'edicions

Una edició (dues entre 1897 i 1919)

5. Col·lecció

Se'n conserven diverses col·leccions.

6. Seu social

a) *Administració*

Nou de Sant Francesc, 10 (abril-juliol 1888); Ronda Universitat (1888-1892); Roger de Llúria, 35 (1892-1985)

b) *Redacció*

Nou de Sant Francesc, 10 (abril-juliol 1888); Ronda Universitat (1888-1892); Roger de Llúria, 35 (1892-1985)

c) *Lloc d'impressió*

Roger de Llúria, 35 (1892-1985)

C. Característiques tècniques

1. Format

a) *Pàgines*

A) *Nombre*

El nombre mínim de pàgines era 84 pàgines (dilluns incrementava perquè portava el suplement d'esports); 35 pàgines (1977).

B) *Dimensions*

44,5 x 32,5 cm

b) *Número de columnes*

Maquetat a 5 columnes.

2. Estructura

a) *Caixa de la primera pàgina*

42,2 x 29,2 cm

b) *Mides de la capçalera*

2,4 x 19 cm.

c) *Seccions*

Paginació de les seccions irregular i presència de seccions puntuals: España, 'Actualidad Política', Barcelona, Opinión ajena, Ideas y creencias,, Espectáculos, Deportes, Economía.

II. FITXA ANALÍTICA

D. Empresa periodística

1. Aspectes jurídics

a) *Fundadors*

Francisco Peris Mencheta

b) *Propietat*

Josep Maria de Porcioles Sangenís i un grup d'empresaris vinculats al Banco Condal.

c) *Editor responsable*

Família Peris-Mencheta (1888-1972); Grup Porcioles (1972-1980)

2. Aspectes econòmics

a) Preu de la publicació

8 pessetes de dimarts a dissabte; 10 pessetes dilluns (1975); 10 pessetes dimarts-dissabte; 15 pessetes dilluns (1976); 15 pessetes dimarts-dissabte; 20 pessetes dilluns (1977).

b) Tirada

107.399 (dilluns), 91.464 (resta setmana), any 1976; 64.794 (1978), segons dades d'OJD

E. Equip de redacció

1. Direcció

Manuel Tarin (1972-1976), Àngel Elias (1976-1977); José Tarin (1977-1980).

2. Redacció

Estava composta per 33 redactors el 1975, i 30 l'any 1977. Juan Segura Palomares (corresponsal a Madrid entre 1975-1976), José Antonio Flaquer (corresponsal a Madrid entre 1975-1978), Luis Apostua, Carmelo Cabellos, Pilar Cambra, Jordi Domenech, Pedro J. Ramírez (corresponsal a Madrid des de finals de 1978), Pilar Urbano.

3. Redactors i col·laboradors habituals

Julio Manegat (que escriu entre 1975 i 1977), Luis Apostúa (també periodista, amb secció entre 1976 i 1977), Manuel Vela (1975-1978) que és un dels col·laboradors que més escriu aquests anys conjuntament amb Jordi Domènech (1976-1978), i el també periodista Rafael Manzano (1975-1977).

F. Naturalesa i orientació

1. Tendència política o social

Diari conservador i liberal.

2. Polemitza amb

Amb la premsa catalanista durant les eleccions de 1977.

G. Difusió

1. Distribució

Per quiosc i subscripció

2. Zones de difusió

Barcelona i Catalunya. També té punts de venda a Madrid, Palma de Mallorca, València.

III ASPECTES HISTÒRICS

1. Significació

Esdevindrà el periòdic de tarda de més difusió a Barcelona. Popularment, era conegut com el Ciero.

2. Font històrica:

a) *Temes a què dedica atenció preferent*

Informació local, esports i espectacles.

b) *Característiques excepcionals de la vida del diari*

Diari de la família Peris-Mencheta. Durant la Guerra Civil serà portat pels propis treballadors. Quan torni a aparèixer, el 20 de febrer de 1939, i novament sota la propietat de la família Peris-Mencheta, s'haurà esborrat la numeració de la guerra, igual com es va fer amb La Vanguardia.

3. Localització de fons

El fons del diari es pot trobar en paper, microfilm i digitalitzat a l'Arxiu Històric de la Ciutat de Barcelona.

FITXA 5: SOLIDARIDAD NACIONAL

I. DESCRIPCIÓ

A. Capçalera

1. Títol

Solidaridad Nacional

2. Subtítol

Des de 1973 no té subtítol. Fins llavors, i des de 1970, Diario de la región

3. Lema

Inclou el símbol falangista del jou i les fletxes.

4. Lloc

Barcelona

5. Llengua que utilitza

Castellà

B. Datació

1. Cronologia

a) *Primer número*

14 de febrer de 1940

b) *Darrer número*

16 de juny de 1979

c) *Suspensions*

No en va tenir.

2. Periodicitat

Diària, excepte dilluns.

3. Moment d'aparició durant el dia

Matí.

4. Nombre d'edicions

Una edició.

5. Seu social

a) Administració

Carrer Consell de Cent, 202 (Barcelona)

b) Redacció

Carrer Consell de Cent, 202 (Barcelona)

c) Lloc d'impressió

Carrer Consell de Cent, 202 (Barcelona)

C. Característiques tècniques

1. Format

a) Pàgines

a') Nombre

El nombre mínim de pàgines era de 12 i el màxim de 36.

b') Dimensions

39'5 x 28'2

b) Número de columnes

Maquetat a 4 columnes.

2. Estructura

a) Caixa de la primera pàgina

37 x 24'5

b) Mides de la capçalera

3'5 x 14'2

c) Seccions

Les pàgines de cada secció oscil·len molt: Opinió (no porta nom) ; Barcelona cap i casal; món català; nacional; Extranjero; Economía; sucesos; deportes; espectáculos, cartelera; televisió; reportatge (última pàgina)

II. FITXA ANALÍTICA

D. Empresa periodística

1. Aspectes jurídics

a) Fundadors

FET y de las JONS

b) Propietat

Prensa y Radio del Movimiento

c) Editor responsable

FET y de las JONS

2. Aspectes econòmics

a) Preu de la publicació

8 pessetes dimarts- dissabte; 10 diumenges (1975); 10 pessetes dimarts- dissabte; 15 pts diumenges (1976); 15 dimarts-dissabte; 20 pts. Diumenges (1977)

b) Tirada

4.878 (any 1975); 3.629 (any 1976), dades d'OJD

E. Equip de redacció

1. Direcció

Francisco Gutiérrez Latorre (des de 1975 fins el tancament, el 1979)

3. Col·laboradors habituals

Enrique Barco Teruel, Mario Soria , Jose Antonio Pastor

F. Naturalesa i orientació

1. Tendència política o social

Falangista; després de la mort de Franco, en convertir-se en premsa de l'Estat, anirà adoptant la ideologia defensada pel Govern espanyol. Des de la seva fundació i fins el 22 d'abril de 1977 lluirà a la capçalera el jou i les fletxes, emblema de la FET.

2. Polemitza amb

Altres diaris d'esquerra, sobretot en aquesta època amb Mundo Diario i Diario de Barcelona.

G. Difusió

1. Distribució

Quiosc i subscripció.

2. Zones de difusió

Barcelona i la seva província.

III ASPECTES HISTÒRICS

1. Significació

Primer- i principal- diari falangista que es publica a Barcelona. A partir de 1944 compartirà redacció, administració i impremta amb el vesperí falangista La Prensa.

2. Font històrica:

a) Temes a què dedica atenció preferent

Informació local, espectacles, esports.

b) Característiques excepcionals de la vida del diari

Acabada la Guerra Civil, el diari va ocupar els locals de l'antic periòdic de la CNT Solidaridad Obrera i fins i tot va mantenir la primera part del nom en un intent de confondre l'opinió pública (Huertas, 1992: 480). Acabarà desapareixent conjuntament amb

la resta de publicacions de l'Estat (abans, del Movimiento) quan l'any 1979 el govern de la UCD decideixi desfer-se'n.

3. Localització de fons

Arxiu Històric de la Ciutat de Barcelona (casa de l'Ardiaca).

FITXA 6: LA PRENSA

I. DESCRIPCIÓ

A. Capçalera

1. Títol

La Prensa

2. Subtítol

Diario barcelonés de la tarde

4. Lloc

Barcelona.

5. Llengua que utilitza

Castellà

B. Datació

1. Cronologia

a) Primer número

28 de maig de 1941

b) Darrer número

16 de juny de 1979

c) Suspensions

No n'hi va haver.

2. Periodicitat

Diària (excepte diumenges)

3. Moment d'aparició durant el dia

Tarda

4. Nombre d'edicions

Una edició.

5. Seu social

a) Administració

Villarroel, 91 (Barcelona). Tot i que la seu administrativa, de redacció i impremta figura a Villarroel, 91, es tracta del mateix edifici on es fa Solidaridad Nacional, al carrer Consell de Cent, 202.

b) Redacció

Villarroel, 91 (Barcelona)

c) Lloc d'impressió

Villarroel, 91 (Barcelona)

C. Característiques tècniques

1. Format

a) Pàgines

a') Nombre

Té un mínim de 24 pàgines i un màxim de 28.

b') Dimensions

40 x 28

b) Número de columnes

Maquetat a 5 columnes.

2. Estructura

a) Caixa de la primera pàgina

37 x 24'6

b) Mides de la capçalera

2'2 x 13'5

c) Seccions

Variables: nacional; extranjero; informació local (sense nom de secció); La Prensa revista (espectacles); La Prensa deportiva; cartelera, pasatiempos; última hora (1975)

II. FITXA ANALÍTICA

D. Empresa periodística

1. Aspectes jurídics

a) Fundadors

FET y de las JONS

b) Propietat

Prensa y Radio del Movimiento

c) Editor responsable

FET y de las JONS

2. Aspectes econòmics

a) Preu de la publicació

8 pessetes de dimarts a dissabte; 10 pts dilluns (1975); 10 pessetes de dimarts a dissabte; 15 pts dilluns (1976); 15 pessetes de dimarts a dissabte, 20 pessetes dilluns (1977)

b) Tirada

Poc més de 7.000 exemplars (Montabes, 1989)

E. Equip de redacció

1. Direcció

Jesús Val Jarrin (des de 1973 fins al tancament, l'any 1979).

2. Redacció

Compartia redacció amb Solidaridad Nacional.

3. Col·laboradors habituals

Emilio de Miguel, Demetrio Castro Villacañas

F. Naturalesa i orientació

1. Tendència política o social

Falangista; després de la mort de Franco, en convertir-se en premsa de l'Estat, anirà adoptant la ideologia defensada pel Govern espanyol.

2. Polemitza amb

Diaris d'esquerres i catalanistes els dies posteriors a la mort de Franco.

G. Difusió

1. Distribució

Per quiosc.

2. Zones de difusió

Barcelona i la seva província.

III ASPECTES HISTÒRICS

1. Significació

Diari falangista i amb voluntat popular que complementa Solidaridad Nacional, el rotatiu matinal del Movimiento a Barcelona.

2. Font històrica:

a) Temes a què dedica atenció preferent

De vocació popular i populista (Huertas, 1992: 482), el diari dedica especial atenció a la crònica social i local. Publica molt poques peces d'opinió.

b) Característiques excepcionals de la vida del diari

Fundat per la FET, acabarà desapareixent conjuntament amb la resta de publicacions de l'Estat (abans, del Movimiento) quan l'any 1979 el govern de la UCD decideixi desfer-se'n.

3. Localització de fons

Arxiu Històric de la Ciutat de Barcelona (Casa de l'Ardiaca).

FITXA 7: TELE/EXPRES

I. DESCRIPCIÓ

A. Capçalera

1. Títol

Tele/eXpres

4. Lloc

Barcelona

5. Llengua que utilitza

Castellà (amb una pàgina setmanal de llibres i cultura en català i la secció setmanal fixa Qüestions de llenguatge de Josep Munté) (Pàmies, 1993: 78)

B. Datació

1. Cronologia

a) Primer número

14 de setembre de 1964

b) Darrer número

23 de desembre de 1980

c) Suspensions

No n'hi ha.

2. Periodicitat

Diària (excepte els diumenges)

3. Moment d'aparició durant el dia

Diari de tarda de 1964 fins el 14 de març de 1980. Des de llavors i fins el tancament, diari de matí.

4. Nombre d'edicions

Una.

5. Seu social

a) Administració

Carrer Tallers, 62 (Barcelona) de 1969 fins el 1977. Després anirà a Cardenal Reig, s/n

b) Redacció

Carrer Tallers, 62 (Barcelona) de 1969 fins el 1977. Després anirà a Cardenal Reig, s/n

c) Lloc d'impressió

Tallers TISA (carrer Pelai, 28 de Barcelona); des de 1977, s'imprimeix a l'Empresa Ingemesa (Grup Mundo), Cardenal Reig, s/n.

C. Característiques tècniques

1. Format

a) Pàgines

a') Nombre

Passa de 16 pàgines (1964) a 32 (des de 1969). L'any 1980 torna a les 16 pàgines.

b') Dimensions

46'5 x 32'5 (1975) 46'5 x 33 (1977)

b) Número de columnes

7 columnes (de 1964 a 1969); 5 columnes (de 1969 a 1980); 6 columnes (des de 1980).

2. Estructura

a) *Caixa de la primera pàgina*

42'5 X 30'5 (1975) 42'1 x 27'5 (1977)

b) *Mides de la capçalera*

5 x 20'5 (1975) 3'8 x 17'2 (1977)

c) *Seccions*

Paginació i seccions variables. Aquestes són les més freqüents: actualitat (sense nom); mirador (opinió); nuestra ciudad; Catalunya; España entera; deportes; espectáculos (1975) / Opinió; Catalunya; España; Mundo; Gente; Deportes; Pausa; Espectáculos (1977)

II. FITXA ANALÍTICA

D. Empresa periodística

1. Aspectes jurídics

a) *Fundadors*

Jaume Castell Lastortas

b) *Propietat*

Carlos de Godó Valls (des de 1968 Godó tenia el 50% de les accions; l'altre meitat era del Grup Castell. L'any 1974 Godó adquiriria la totalitat del rotatiu i el 1978 el venia a Sebastián Auger, del Grup Mundo).

c) *Editor responsable*

Barcelona Press, S.A.

2. Aspectes econòmics

a) *Preu de la publicació*

8 pessetes de dimarts a dissabte; 10 pts dilluns (1975); 10 pessetes de dimarts a dissabte; 15 pts dilluns (1976); 15 pessetes de dimarts a dissabte, 20 pessetes dilluns (1977)

b) *Tirada*

32.613 (1975); 37.865 (1976); 28.364 (1977), dades d'OJD.

E. Equip de redacció

1. Direcció

Manuel Ibañez Escofet (de 1968 a 1976); Pere-Oriol Costa (1976); César Molinero (octubre de 1976 – juliol 1977); Miguel Ángel Bastenier (1977-1979).

2. Redacció

Miguel Ángel Bastenier (subdirector amb Molinero, el substituirà des de setembre de 1977), Rafael Wirth, Josep M. Huertas (redactors en cap).

3. Col·laboradors habituals

Manuel Vázquez Montalbán, Robert Saladrigas, Jaume Miravittas,
Paco Candel, Joan Fuster, Josep Pernau

F. Naturalesa i orientació

1. Tendència política o social

Progressista.

2. Polemitza amb

G. Difusió

1. Distribució

Per quiosc i subscripció.

2. Zones de difusió

Barcelona i zona metropolitana principalment però també la resta de Catalunya.

III ASPECTES HISTÒRICS

1. Significació

Primer diari d'iniciativa privada que neix a Catalunya des de l'inici de la dictadura.

2. Font històrica:

a) Temes a què dedica atenció preferent

Informació local, cultura i espectacles.

b) Característiques excepcionals de la vida del diari

Un privilegi especial del règim va permetre Jaume Castells fundar aquest diari el 1964 que 4 anys més tard ja era participat en un 50% per la família Godó. Tot i que sospesará tancar-lo, Godó finalment el vendrà a molt bon preu a l'empresari Auger (Pàmies, 1993: 75) que el convertirà amb la seva quarta capçalera diària (junt amb Mundo Diario, Catalunya Express i 4-2-4).

Tele/eXpres desapareixerà quan s'ensorri el Grup Mundo.

3. Localització de fons

Arxiu Històric de la Ciutat de Barcelona

FITXA 8: MUNDO DIARIO

I. DESCRIPCIÓ

A. Capçalera

1. Títol

Mundo Diario (DF des del 4 d'octubre de 1972 i fins el 15 de febrer de 1974)

2. Subtítol

Diario independiente

4. Lloc

Barcelona

5. Llengua que utilitza

Castellà, amb una plana diària en català des de l'11 de juny de 1974 (la secció Catalunya endins)

B. Datació

1. Cronologia

a) *Primer número*

4 d'octubre de 1972 (com a DF); 16 de febrer de 1974 com a Mundo Diario.

b) *Darrer número*

30 de desembre de 1980

c) *Suspensions*

Cap.

2. Periodicitat

Diària (excepte dilluns)

3. Moment d'aparició durant el dia

Matí

4. Nombre d'edicions

Una edició.

5. Seu social

a) *Administració*

Cardenal Reig, s/n, Barcelona (des d'inicis de 1975)

b) *Redacció*

Cardenal Reig, s/n, Barcelona (des d'inicis de 1975)

c) *Lloc d'impressió*

Empresa Ingemesa (Grup Mundo), Cardenal Reig, s/n.

C. Característiques tècniques

1. Format

a) *Pàgines*

a') *Nombre*

28 pàgines.

b') *Dimensions*

45'7 x 31 cm

b) *Número de columnes*

La pàgina estava maquetada a sis columnes.

2. Estructura

c) *Seccions*

Variables: Mundo local; Mundo Catalunya; Mundo España;

Mundo internacional; Mundo laboral; Mundo deporte; Mundo espectáculos

II. FITXA ANALÍTICA

D. Empresa periodística

1. Aspectes jurídics

a) Fundadors

Sebastián Auger

b) Propietat

Grup Mundo

c) Editor responsable

Sebastián Auger

2. Aspectes econòmics

a) Preu de la publicació

8 pessetes l'any 1975 i 10 l'any 1976 (de dimarts a dissabte)

b) Tirada

35.703 (juny de 1977), dades d'OJD.

E. Equip de redacció

1. Direcció

Ramon Solanes (des de 1971, quan encara era Diario Femenino, i fins 1978)

2. Redacció

Jaume Serrats era el subdirector; Ramon Miravittlas i Pere Bonnín, redactors en cap.

3. Col·laboradors habituals

Francisco Umbral, Terenci Moix, Maria Aurèlia Capmany, Eduardo Haro Tecglen, Pere Bonnín, Jaume Vidal Alcover, Antoni Jutglar, Ramon Bech, Maruja Torres, Sebastià Serrano.

F. Naturalesa i orientació

1. Tendència política o social

Diari de tendència progressista.

2. Polemitza amb

G. Difusió

1. Distribució

Per quiosc (amb molt poca subscripció).

2. Zones de difusió

Barcelona i àrea metropolitana (prop del 90% del total de vendes); resta de Catalunya (el 8% de les vendes); Espanya (el 2% restant), segons dades d'OJD.

III ASPECTES HISTÒRICS

1. Significació

Diari d'esquerres que buscava un públic universitari, obrer i de barri. Malgrat no tenir vinculació orgànica amb cap partit polític, mantenia bona relació amb el PSUC i aquest partit utilitzava el mitjà com a manera de comunicar-se amb la militància (Pàmies, 1993: 60).

2. Font històrica:

a) *Temes a què dedica atenció preferent*

Informació local, espectacles i successos.

b) *Característiques excepcionals de la vida del diari*

Mundo Diario prové de la capçalera Diario Femenino, comprada per Sebastián Auger l'any 1972. Fins que no va obtenir el permís per tal de canviar el nom de la capçalera, de 1972 a 1974 es dirà DF fins que, finalment, obtingui la llicència per canviar el nom.

3. Localització de fons

Els fons es poden trobar a l'Arxiu Històric de la Ciutat de Barcelona.

FITXA 9: AVUI

I. DESCRIPCIÓ

A. Capçalera

1. Títol

Avui

2. Subtítol

No porta subtítol.

4. Lloc

Barcelona.

5. Llengua que utilitza

Català.

B. Datació

1. Cronologia

a) *Primer número*

23 d'abril de 1977

b) *Darrer número*

En curs.

c) *Suspensions*

No n'ha patit.

2. Periodicitat

Diària (excepte dilluns fins el 1982).

3. Moment d'aparició durant el dia

Matí.

4. Nombre d'edicions

Una edició.

5. Seu social

a) Administració

Diputació, 284 (Barcelona), seu de El Noticiero Universal, fins l'any 1981 en què es trasllada a Consell de Cent, 425 (seu de El Correo Catalán i Gráficas Industriales)

b) Redacció

Diputació, 284 (Barcelona), seu de El Noticiero Universal, fins l'any 1981 en què es trasllada a Consell de Cent, 425 (seu de El Correo Catalán i Gráficas Industriales)

c) Lloc d'impressió

Editorial Mencheta S.A., carrer Roger de Llúria, 35 (Barcelona), fins el 1981 en què es trasllada a Consell de Cent, 425 (seu de Gráficas Industriales)

C. Característiques tècniques

1. Format

a) Pàgines

a') Nombre

Un mínim de 28 i un màxim de 40 pàgines.

b') Dimensions

44'7 x 31

b) Número de columnes

Maquetat a 5 columnes.

2. Estructura

a) Caixa de la primera pàgina

42.3 x 28.5

b) Mides de la capçalera

4 x 15.6

c) Seccions

Variables i amb paginació irregular: diàleg (opinió); Països Catalans; Espanya; Món; Economia; Esports; Espectacles; Última (1976).

II. FITXA ANALÍTICA

D. Empresa periodística

1. Aspectes jurídics

a) Fundadors

Prensa Catalana, S.A.

b) Propietat

Prensa Catalana, S.A.

c) Editor responsable

Prensa Catalana, S.A. (Ramon Fuster, primer president del Consell d'Administració)

2. Aspectes econòmics

a) Preu de la publicació

10 pessetes de dimarts a dissabte. 15 pessetes diumenges (1976);
15 pts dimarts a dissabte; 20 pts diumenges (1977).

b) Tirada

50.591 (1977), segons dades d'OJD.

E. Equip de redacció

1. Direcció

Josep Faulí (1976-1977); Jordi Maluquer (1977-1982)

2. Redacció

Josep M. Cadena (sudirector durant el 1976)

3. Redactors i col·laboradors habituals

Jaume Guillamet, Josep Gifreu, Ramon Besa, Mercè Ibarz, Josep Maria Espinàs, Montserrat Roig, Cesc.

F. Naturalesa i orientació

1. Tendència política o social

Catalanista.

2. Polemitza amb

G. Difusió

1. Distribució

Per quiosc o subscripció.

2. Zones de difusió

Catalunya; també es distribueix al País Valencià i les Illes Balears.

III ASPECTES HISTÒRICS

1. Significació

Primer diari en català des del final de la Guerra Civil.

2. Font històrica:

a) Temes a què dedica atenció preferent

Informació política, cultura i opinió.

b) *Característiques excepcionals de la vida del diari*

L'empresa del diari, Premsa Catalana S.A., es va constituir a partir d'accions i de comptes de participació que donaven opció a ajudar econòmicament el projecte. Es van fer més de 30.000 comptes.

3. Localització de fons

Fons del propi diari, Hemeroteca Universitat Pompeu Fabra (edifici Rambla) i Arxiu Històric de la Ciutat de Barcelona (Casa de l'Ardiaca)

FITXA 10: CATALUNYA EXPRESS

I. DESCRIPCIÓ

A. Capçalera

1. Títol

Catalunya Express

2. Subtítol

El diario de la tarde

4. Lloc

Barcelona

5. Llengua que utilitza

Castellà

B. Datació

1. Cronologia

a) *Primer número*

14 de desembre de 1976

b) *Darrer número*

11 de gener de 1980

c) *Suspensions*

No n'hi va haver.

2. Periodicitat

Diària (excepte els diumenges).

3. Moment d'aparició durant el dia

Tarda

4. Nombre d'edicions

Una edició.

5. Seu social

a) *Administració*

Cardenal Reig, s/n (Barcelona)

b) *Redacció*

- Cardenal Reig, s/n (Barcelona)
- c) Lloc d'impressió**
Empresa Ingemesa (Grup Mundo), Cardenal Reig, s/n.

C. Característiques tècniques

1. Format

- a) Pàgines**
a') Nombre
Habitualment el diari tenia 24 pàgines.
b') Dimensions
36'6 x 30'7 cm
- b) Número de columnes**
5 columnes.

2. Estructura

- a) Caixa de la primera pàgina**
34 x 27'2 cm
- b) Mides de la capçalera**
4 x 9 cm
- d) Seccions**
Variables: Catalunya; España; España-Mundo; reportatge central (sense nom de secció); deportes; espectáculos; cartelera; tv; reportatge de contraportada (sense nom de secció) (1977)

II. FITXA ANALÍTICA

D. Empresa periodística

1. Aspectes jurídics

- a) Fundadors**
Sebastià Auger
- b) Propietat**
Grup Mundo
- c) Editor responsable**
Sebastián Auger

2. Aspectes econòmics

- a) Preu de la publicació**
10 pessetes (1976)
- b) Tirada**
No hi ha dades oficials d'OJD. Pàmies recull que “a falta de control d'OJD, hi ha les estimacions publicades per Josep Gifreu, 4.000 exemplars (L'horra, 18-11-1979), Josep Maria Huertas, 5.000 (Capçalera, octubre de 1990), i Milagros P. Poliva, 12.000 el 1977, 10.000 el 1978 i 8.000 el 1979 (El País, 16-2-86)” (Pàmies, 1993: 74).

E. Equip de redacció

1. Direcció

Jaume Serrats

2. Redacció

Jaume Guillaumet (subdirector), Josep Maria Casasús, Xavier Roig, Josep Maria Sòria.

3. Col·laboradors habituals

Manuel Vázquez Montalbán, Julià Peiró, Javier del Olmo, Xavier Sardà, Josep M. Casasús.

F. Naturalesa i orientació

1. Tendència política o social

Progressista.

2. Polemitza amb

G. Difusió

1. Distribució

Per quiosc i subscripció.

2. Zones de difusió

Catalunya.

III ASPECTES HISTÒRICS

1. Significació

Primer intent català de premsa popular seguint l'exemple de premsa europea com el Daily Mirror anglès o el Bild alemany.

2. Font històrica:

a) Temes a què dedica atenció preferent

Informació local, esports i espectacles

b) Característiques excepcionals de la vida del diari

Va tenir una vida molt curta tant per les poques vendes i l'aparició d'un dur competidor com El Periódico de Catalunya com per la fallida general de tot el Grup Mundo.

3. Localització de fons

Arxiu Històric de la Ciutat de Barcelona.

FITXA 11: EL PERIÓDICO DE CATALUNYA

I. DESCRIPCIÓ

A. Capçalera

1. Títol

El Periódico de Catalunya

2. Subtítol

No en té.

4. Lloc

Barcelona

5. Llengua que utilitza

Castellà (des del 28 d'octubre de 1997, doble edició català/castellà)

B. Datació

1. Cronologia

a) Primer número

26 d'octubre de 1978

b) Darrer número

Se segueix publicant

c) Suspensions

No n'hi va haver.

2. Periodicitat

Diària

3. Moment d'aparició durant el dia

Matí

4. Nombre d'edicions

Una edició.

5. Seu social

a) Administració

Roger de Llúria, 37 Barcelona (1978-1982), Urgell, 71 (1982-1994), Consell de Cent, 425 (des de 1994).

b) Redacció

Roger de Llúria, 37 Barcelona (1978-1982), Urgell, 71 (1982-1994), Consell de Cent, 425 (des de 1994).

c) Lloc d'impressió

Rotativa de Sant Feliu de Llobregat (1987-2000); Gràfica de Prensas Diarias (Parets del Vallès) des de l'any 2000.

C. Característiques tècniques

1. Format

a) Pàgines

a') Nombre

48 a 80 pàgines.

b') Dimensions

47 cm.

b) Número de columnes

6 columnes (de 1978 a 2003); 5 columnes (a partir 2003).

2. Estructura

a) Caixa de la primera pàgina

34 x 27'2 cm

b) Mides de la capçalera

4 x 9 cm

d) Seccions

Tema del dia; Catalunya; España; Mundo; Cosas de la Vida;
Deportes; Espectáculos; cartelera; Televisión.

II. FITXA ANALÍTICA

D. Empresa periodística

1. Aspectes jurídics

a) Fundadors

Antonio Asensio

b) Propietat

Grupo Zeta

c) Editor responsable

Antonio Asensio (1978-2001); Francisco Matosas (des del 2001)

2. Aspectes econòmics

a) Preu de la publicació

20 pessetes (1978)

b) Tirada

60.000 exemplars (1979), segons OJD.

E. Equip de redacció

1. Direcció

Antonio Franco (1978-1981)

2. Redacció

Enrique Arias (subdirector), Julián Lago (subdirector a Madrid), José Antonio Sorolla, José Luis Erviti (redactors en cap); Ramon Miravittlas (cap de redacció), José Antich, José Luis Martínez Ibañez, Carles Pastor, Sebastián Serrano, Xavier Campreciós, Ángel Sánchez, Rafael Jorba. Guillermo Díaz-Plaja (cap d'internacional).

3. Col·laboradors habituals

Emilio Romero, Montserrat Roig, Manuel Vázquez Montalbán, Martín Ferrand, Armando de Miguel, Antonio Álvarez-Solís.

F. Naturalesa i orientació

1. Tendència política o social

Progressista.

2. Polemitza amb

G. Difusió

1. Distribució

Per quiosc i subscripció.

2. Zones de difusió

Catalunya.

III ASPECTES HISTÒRICS

1. Significació

Primer diari català de caràcter informatiu-popular que recollirà l'herència de la premsa progressista que no aconseguirà superar els canvis de mercat que es produeixen durant la transició.

2. Font històrica:

a) Temes a què dedica atenció preferent

Informació local, esports i espectacles

b) Característiques excepcionals de la vida del diari

En poc temps, es va convertir en el diari popular de referència i va aconseguir competir en vendes amb La Vanguardia. Fins i tot, durant els anys 90, esdevindrà el periòdic més venut a Catalunya.

3. Localització de fons

Arxiu Històric de la Ciutat de Barcelona.

